

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»

ДЕРЖАВНА
НАУКОВА
УСТАНОВА

ІНСТИТУТ
МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ
ОСВІТИ

ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ ЮРИДИЧНИХ КАДРІВ
ДЛЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ**

Матеріали III Всеукраїнської конференції
(м. Харків, 25 квітня 2024 року)

Випуск 3
Харків

УДК 351.74-057.36

А 43

*Рекомендовано до видання Вченою радою
Інституту підготовки юридичних кадрів
для СБУ НЮУ імені Ярослава Мудрого
(протокол № 30 від 19 квітня 2024 року)*

Редакційна колегія:

Червяков О.І., канд. юр. наук;
Шендрик В.В., док. юр. наук, професор;
Євтушенко, канд. юр. наук;
Грохольський В.П. – канд. юр. наук, доцент

Редакційна колегія вважає за доцільне повідомити, що не всі положення і висновки окремих авторів є безперечними. Разом з тим, їх публікація здійснюється з метою забезпечення плюралізму наукової думки і публічного обговорення.

Матеріали друкуються мовою оригіналу. За виклад, зміст і достовірність матеріалів, а також використання наукових джерел без відповідного посилання відповідають автори.

**Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил
А 43 сектору безпеки і оборони:** матеріали матеріали III Всеукраїнської
конференції, м.Харків, 25 квітня 2024 року. – Харків: ФОП Бровін О.В.,
2024. – 368 с.
ISBN 978-617-8238-53-7

У збірнику представлено матеріали III Всеукраїнської конференції, присвяченої обговоренню та вирішенню низки проблемних питань, забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони України. Зокрема тези виступів стосувались удосконалення тактико-спеціальної, вогневої, спеціальної фізичної, медико-тактичної підготовки сил сектору безпеки і оборони, імплементації стандартів та досвіду країн-членів НАТО при підготовці кадрів для потреб сил сектору безпеки і оборони, комунікації та міжвідомчої взаємодії в діяльності сил сектору безпеки і оборони, забезпечення безпеки та захисту об'єктів критичної інфраструктури, стратегії гендерної рівності у силових структурах України, питанням психологічного забезпечення військовослужбовців при виконанні оперативно-службових та/або службово-бойових завдань.

Видання адресоване представникам сектору безпеки і оборони України, науковим та науково-педагогічним працівникам, науковим співробітникам наукових установ, курсантам, а також іншим особам, до предмету зацікавленості яких відносяться порушені теми.

УДК 351.74-057.36

ISBN 978-617-8238-53-7

© Служба безпеки України, 2024
© Інститут підготовки юридичних кадрів для СБУ
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого, 2024

З М І С Т

Вступне слово	14
----------------------------	-----------

ВИСТУПИ УЧАСНИКІВ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

СЕКЦІЯ 1

УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ, ВОГНЕВОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ, МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Белеля А.М. АДАПТАЦІЯ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ ДО РІЗНИХ УМОВ ТА СЕРЕДОВИЩ: ВІД ПОЛЯ БОЮ ДО ВІДДАЛЕНИХ АБО ВАЖКОДОСТУПНИХ РАЙОНІВ	15
Богданов М.В. ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ФРАНЦІЇ	17
Бондарович О.П. ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ СИЛОВИХ СТРУКТУР УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВВЕДЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	19
Виноградова К.В. РОЛЬ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ДЛЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	22
Власенко І.В., Забора А.В. ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ ВОГНЕВОГО КОНТАКТУ	24
Войтович А.О., Шлямар І.Л. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ПРИЙОМАМ РУКОПАШНОГО БОЮ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-ЖІНОК	26
Волошин В.Д., Судома Д.О. ДО ПРОБЛЕМИ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ	29
Вольська А.В. МОДЕЛЬ ТА ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ. МОДЕЛЬ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ. ТАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ	30
Гайванюк І.І. ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	32
Головко В.М., Носкова Т.І. РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	34
Денисюк О.В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	38

Домченко О.О., Царьова І.В. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ	40
Свтушенко В.В. ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ СИТУАЦІЙНИХ ЗАДАЧ ПРИ ПІДГОТОВЦІ КУРСАНТІВ ТА СЛУХАЧІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ	42
Жданюк Я.М. УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ, ВОГНЕВОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ, МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	44
Жеребко В.Л. РОЛЬ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПІДВИЩЕННІ ВІЙСЬКОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	47
Журавльова Т.О. УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ОБРОБКИ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ОБ'ЄКТІВ: ОПТИМІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЙ ТА СПІВПРАЦЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ЕКСПЕРТАМИ З ВИБУХІВ	49
Івахно О.В. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ З МАЙБУТНІМИ ОФІЦЕРАМИ СБ УРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ЗБРОЙНИХ СИЛ ПРОВІДНИХ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО	51
Ілящет Є.С. ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	54
Ковальов М.Є. УДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ-ПІДГОТОВКИ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ	56
Ковальова А.С. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	58
Козорог В.О. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ	60
Куліш В.О. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ В ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	62
Курашкевич А.П., Медвідь М.О., Плеханов А.В. ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ УНІФІКАЦІЇ ЗМІСТУ БАЗОВОЇ БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	63
Манько В.М. ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	66

Мартиненко О.М. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	68
Машир Д.В., Корчагін М.В. СПЕЦІАЛЬНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА - ОСНОВА ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	70
Моргунов О.А. РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: СТАН ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ	73
Мороз Л.В., Поляков А.П. КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ЗІ СЛУХАЧАМИ КАФЕДРИ ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ	76
Москаленко Я.С. СУЧАСНЕ ОЗБРОЄННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	78
Незеленнікова У.Д. РОЛЬ ЗАКОНОДАВСТВА У РОЗВИТКУ СТАНДАРТІВ БЕЗПЕКИ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДЛЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У СФЕРІ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ	80
Орехов С.В., Бречка М.М. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РОЗВІДКИ ПОВІТРЯНОГО ПРОТИВНИКА ППО ВІЙСЬК	82
Павлік В.І., Гарбузов О.А. ДЕРЖАВНА ПРИКОРДОННА СЛУЖБА УКРАЇНИ У МЕХАНІЗМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОБОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ	85
Палевич С.В. ВПРОВАДЖЕННЯ В НАВЧАННЯ ВІЙСЬКОВО-СПОРТИВНОГО ОРІЄНТУВАННЯ	86
Пашинський В.Й., Панасевич Л.А. ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ВІЙСЬКОВО-ЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	88
Петрук В.В., Владимиров М.В. ВАЖЛИВІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	91
Покайчук В.Я. УДОСКОНАЛЕННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ	92
Пономарьов В.О., Корчагін М.В., Коновалов В.В. ВЕДЕННЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗУ ЖИТТЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ	94
Правда М.В. ТАКТИКА КОМУНІКАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО	97
Прокудіна О.Д. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ЗАСТОСУВАННІ ПОВІТРЯНИХ ДРОНІВ	98
Резнік В.А. ВОЄННО-ПОЛІТИЧНІ ЗАГРОЗИ ТА ВИКЛИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	102

Ротань К.О., Євтушок В.А. ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНІЙ ПІДГОТОВЦІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ	104
Салогор В.В., Мокринський О.В. УДОСКОНАЛЕННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ	105
Сахно В.О. ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ	108
Скоропад С.І., Мишеніна А.І. РАДІОЕЛЕКТРОННА БОРОТЬБА	111
Стариковський А.О. ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВОЛОДІННЯ НАВИЧКАМИ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	114
Тимофєєв О.Д., Порохнявий А.В. УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ, ВОГНЕВОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ТА МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ: АНАЛІЗ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ	115
Унєгова Д.Е. БЕЗПІЛОТНІ БОЙОВІ ПЛАТФОРМИ НАЗЕМНОГО БАЗУВАННЯ. ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА	117
Устіловський Р.В., Хацаюк О.В., Кривич В.М. ВИКОРИСТАННЯ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ РОЗУМОВОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ІНСТИТУЦІЙ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДОБОВОГО ЧЕРГУВАННЯ НА КОМАНДНИХ ПУНКТАХ	120
Федоров А.О. УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ, ВОГНЕВОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ, МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	122
Чередниченко Я.В. ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ ТА ТРЕНУВАННЯ В ТАКТИЧНО- СПЕЦІАЛЬНИХ, ВОГНЕВИХ, ФІЗИЧНИХ ТА МЕДИКО-ТАКТИЧНИХ АСПЕКТАХ ДЛЯ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ	124
Черновол Є.О. ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОПЕРАТИВНО-БОЙОВИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ СБ УКРАЇНИ, ЯК ЕЛЕМЕНТУ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ	126
Шкода А.Р. НАВЧАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИНЦИПАМ ВЕДЕННЯ БОЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	129
Шлямар І.Л. ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КАНДИДАТІВ ДО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ	130

Ярещенко С.С., Кучинський С.А. РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОКРАЩЕННІ ТАКТИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ТА РЕАГУВАННЯ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ	132
---	-----

СЕКЦІЯ 2

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТАНДАРТІВ ТА ДОСВІДУ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО ПРИ ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Бойко Л.А., Кащенко О.О., Кочерга Т.І. ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО В УКРАЇНІ: ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	135
Гончар Д.А., Корчагін М.В. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТАНДАРТІВ ТА ДОСВІДУ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО ПРИ ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ	137
Демченко О.М. ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ: ДОСВІД НАТО	139
Жук С.М., Мішенюк Р.М. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОЦЕСУ ПЛАНУВАННЯ ДІЙ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО В ДЕРЖАВНІЙ ПРИКОРДОННІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ НА ТАКТИЧНОМУ РІВНІ	143
Колмиков М.М., Веденьєва Р.Я. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ ВІЙСЬКОВОГО РІШЕННЯ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО ДЛЯ ВРАХУВАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ	145
Кочин В.Д., Балац А.О., Пустовий Ю.Ю. СТАНДАРТИ НАТО ТА ПРАВИЛА ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ У ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ ПІД ЧАС ДІЇ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	148
Мироненко Я.Є., Калашченко С.І. ТЕХНОЛОГІЇ ПІДВИЩЕННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ТА АДАПТИВНОСТІ ЯК ОСНОВА ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО ДО ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ	150
Морквін Д.А. ЗАПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛІЦІЇ У ДІЯЛЬНІСТЬ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ	153
Павлікова К.О. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ТА ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ І БЕЗПЕКИ	155
Процик В.М., Савіна І.О. ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО ЯК ЗАПОРУКА БЕЗПЕКИ КРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ СЬОГОДЕННЯ	157
Тробюк Д.В. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТАНДАРТІВ НАТО В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ СПІВРОБІТНИКІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	159

Чередниченко О. Ю. ВИКОРИСТАННЯ ТА УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ДОСВІДУ СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СИСТЕМИ НА ПРИКЛАДІ СХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ЄС	161
Южека Р.С. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТАНДАРТІВ ТА ДОСВІДУ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО ПРИ ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ	163
Ярошук В.В., Черкашин С.В. АКТУАЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	166

СЕКЦІЯ 3

КОМУНІКАЦІЇ ТА МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ В ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ (ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО, ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ)

Аносенков А.А., Мукоїда Р.В., Коломієць Ю.М. МЕТА І ХАРАКТЕРИСТИКА СТАБІЛІЗАЦІЙНОЇ ОПЕРАЦІЇ ЗА УЧАСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	169
Богданович О.С. ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ВЗАЄМОДІЇ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПРАВОПОРЯДКУ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ	173
Годлевський С.О., Лавніченко О.В. ЗАСТОСУВАННЯ МІЖВІДОМЧОГО УГРУПОВАННЯ ВІЙСЬК (СИЛ) У СТАБІЛІЗАЦІЙНИХ ДІЯХ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ	176
Горюн Д.В. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ	179
Єпанчин Д.О. ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ	182
Калинчук А.В. ГІБРИДНА ВІЙНА, ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ АГРЕСОРА	184
Комльєв А.О., Царьова І.В. РОЛЬ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МІЖНАРОДНОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	186
Краснощок А.В., Єлаєв Ю.Л. ЮРИДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ, КОТРІ ВЧИНЯЮТЬСЯ У СФЕРІ ОБІГУ ЗБРОЇ	189
Кухаренко М.В. ЩОДО ЗМІСТУ І НАПРЯМІВ ВЗАЄМОДІЇ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ З ІНШИМИ ВІЙСЬКОВИМИ І ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ	192

Ободянський Я.М. РОЛЬ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ІЗ СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ	196
Солонінка М.П. ЩОДО ПРАВОВИХ ПІДСТАВ ПРИТЯГНЕННЯ РФ ТА ЇЇ ПРЕДСТАВНИКІВ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИН ГЕНОЦИДУ В УКРАЇНІ	199
Ткач О.О. ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ОТРИМАННЯ ДОЗВОЛІВ НА ВИКОРИСТАННЯ БПЛА У ПОВІТРЯНОМУ ПРОСТОРИ	202
Тяжкун В.В. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ І НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ	204
Чаленко П.В. МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД: ПРАВОВА ПРИРОДА І ЮРИСДИКЦІЯ. СИТУАЦІЯ ЩОДО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ПІД ЮРИСДИКЦІЄЮ МКС	205
Шимчук Н.С. СУВЕРЕНІТЕТ, ТЕРИТОРІАЛЬНА НЕДОТОРКАНИСТЬ, ТЕРИТОРІАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ ТА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ДЕРЖАВИ (ВИЗНАЧЕННЯ ТА СПОСОБИ ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ З УРАХУВАННЯМ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ АГРЕСІЇ З БОКУ РФ)	208
Юрчук М.І. БЕЗПЕКА ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ: ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК, ТЕХНІК ТА СПІВПРАЦІ МІЖ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ ТА ЕКСПЕРТАМИ З ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН	211

СЕКЦІЯ 4

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Батюк О.В. ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОНИ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	213
Букатич І.В. ТЕХНОЛОГІЯ БЛОКЧЕЙН ЯК ІННОВАЦІЙНІСТЬ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	215
Волков А.Ф. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ФІЗИЧНОГО ЗАХИСТУ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВІД УДАРІВ З ПОВІТРЯ	218
Гаврилов А.В., Гаврилова А.А. ОЦІНКА РІВНЯ ЗАХИЩЕНОСТІ ПОВІДОМЛЕНЬ ЕЛЕКТРОННОЇ ПОШТИ НА ТРАНСПОРТНОМУ РІВНІ ПЕРЕДАЧІ КОМУНІКАЦІЙНИМИ КАНАЛАМИ З’В’ЯЗКУ	219
Горбачов О.М., Янков М.Л. ДО ПИТАННЯ ПОСИЛЕННЯ ОХОРОНИ КОНСУЛЬСТВ, ПОСОЛЬСТВ ТА ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ ЗА КОРДОНОМ	224
Гордієнко С.Б. ПИТАННЯ РОЗРОБКИ ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ	228

Давиденко М.О. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ	231
Дементіюк Г.М. КОНЦЕПЦІЯ ЗАХИСТУ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВІД ДЕСТРУКТИВНОГО ВПЛИВУ ЗАСОБІВ ПОВІТРЯНОГО НАПАДУ	233
Долгий Д.М., Корчагін М.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	235
Жалубак В.М. ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНОГО ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ	237
Жигалов М.О. СУЧАСНІ МОДЕЛІ ТА МЕТОДИ БЕЗПЕКИ СОЦІКІБЕРФІЗИЧНИХ СИСТЕМ	239
Закутін К.В., Алексєєв В.О., Титаренко Р.В. МЕТОД ОБҐРУНТУВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО СКЛАДУ ТА ПОБУДОВИ УГРУПОВАННЯ ЗЕНІТНИХ РАКЕТНИХ ВІЙСЬК ПРИ ПРИКРИТТІ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВІД УДАРІВ З ПОВІТРЯ	243
Кобус О.С., Бондаренко С.Ю. ВИКЛИКИ КІБЕРБЕЗПЕКИ В ЗАХИСТІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	246
Кожин О.В., Василець Д.О., Пантюхін С.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	250
Козенко О.О. АНТИТЕРОРИСТИЧНИЙ ЗАХИСТ ОБ’ЄКТІВ МОЖЛИВИХ ТЕРОРИСТИЧНИХ ПОСЯГАНЬ	252
Король С.С. ЗАХИСТ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВІД РОСІЙСЬКИХ АТАК	255
Кулагін К.К., Солонець О.І., Квіткін К.П. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДІЙНОГО ЗАХИСТУ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗА РАХУНОК КОМПЛЕКСУВАННЯ СКЛАДНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-РОЗВІДУВАЛЬНИХ ТА УДАРНИХ ЗАСОБІВ	257
Морозов Є.Р., Корчагін М.В. ПІДВИЩЕННЯ СТІЙКОСТІ: ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТТЄВО ВАЖЛИВОЇ РОЛІ БЕЗПЕКИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ СТАБІЛЬНОСТІ	261
Оборонов М.І., Корсунов С.І. СПОСОБИ ПОСТАНОВКИ ВОГНЕВИХ ЗАВДАНЬ ПІДРОЗДІЛАМ ППО ПІД ЧАС ЗАХИСТУ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ ВІД УДАРІВ ПОВІТРЯНОГО ПРОТИВНИКА	262
Перетятко О.В. ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО БЕЗПЕКИ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	264
Печериця Д.В. МОДЕЛЬ РОЗДІЛЕНОГО ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИГНАЛІВ ПРИ ЗАХИСТІ В КІБЕРПРОСТОРІ	268

Пономарьов В.О., Великов С.Г. НАСЛІДКИ ВТРАТИ УКРАЇНОЮ СТАТУСУ ЯДЕРНОЇ ДЕРЖАВИ	269
Попадюк Р.В., Токар О.А., Фесенко Д.В. ЗАСТОСУВАННЯ МВГ ДЛЯ ПРИКРИТТЯ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	271
Росляков О.В., Суконько С.М. НЕОБХІДНІСТЬ ОБГРУНТУВАННЯ РОЛІ ТА МІСЦЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ОБОРОНИ ВАЖЛИВИХ ДЕРЖАВНИХ ОБ’ЄКТІВ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД	275
Старцев В.В., Гурін О.М., Михальова Л.В. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПАСИВНИХ ВИДІВ ПРОТИДІЇ БЕЗПЛОТОВАНИМ ЛІТАЛЬНИМ АПАРАТАМ ПРИ ЗАХИСТІ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА ВІЙСЬКОВИХ ОБ’ЄКТІВ	277
Філяніна Л.А. ОБ’ЄКТИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: ЗАГРОЗИ ТА МЕТОДИ ЗАХИСТУ	281
Хоменко Д.В. ЗАСТОСУВАННЯ ПРОАКТИВНОГО ПІДХОДУ З МЕТОЮ ЗАХИСТУ ОБ’ЄКТІВ МОЖЛИВИХ ТЕРОРИСТИЧНИХ ПОСЯГАНЬ	283

СЕКЦІЯ 5 СТРАТЕГІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ

Богун Т.Є. СТРАТЕГІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ	285
Гуденець Д.О. СТРАТЕГІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ	288
Келембет К.А. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В ПОЛЩЕЙСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	292
Кусяк Л.Г. ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІНОЗЕМНА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»: ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД	294
Махтаї Д.А. ГЕНДЕРНА ГАРМОНІЗАЦІЯ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ УКРАЇНИ: ПРОГРЕС У ПРАВОВІЙ ТА ПРАКТИЧНІЙ СФЕРАХ	295
Палько К.С. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	299
Платонов В.М. ЖІНКА-САПЕР СЬОГОДНІ: ДОСВІД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	301
Поліщук Т.В. ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В АРМІЇ	303
Пономарьов В.О., Євтушенко І.В. ПРОБЛЕМАТИКА ГЕНДЕРНОЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ	304

Риндич А.С. ЖІНКИ ЯК ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ ЇХ ЗНАЧЕННЯ ТА ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ	305
Сотнічук Ю.О., Могильний О.О., Мартинюк В.П. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ	307
Філіпенко Н.Є., Язан Н.С. ПРОТИДІЯ ГЕНДЕРНО ОБУМОВЛЕНОМУ СЕКСУАЛЬНОМУ НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО ДІТЕЙ	310
Храбан Т.Є. ГЕНДЕРНІ НАСЛІДКИ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ	313
Циктор К.А. ПРИНЦИПИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ	315
Чередниченко О.Ю. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДПОВІДНОСТІ СТАНДАРТАМ ЄС У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ ВІД ГЕНДЕРНО ЗУКМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА ЯК ВАЖЛИВА ПЕРЕДУМОВА ДЛЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	317
Яковенко Ю.В. ПОШУК РІВНОВАГИ: ШЛЯХ ДО ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ	321
Ярема В.В., Дунаєнко Т.І. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ	323

СЕКЦІЯ 6

ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ ОПЕРАТИВНО- СЛУЖБОВИХ ТА/ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Андрієті А.В., Ваврик Л.В. СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ	326
Бурнишева М. В. ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ	328
Голота А.А., Кожушко М.І. ДО ПИТАННЯ СИНЕРГІЇ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ ТА СИСТЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ПЕРСОНАЛУ У ФОРМУВАННІ МОРАЛЬНОГО ДУХУ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ	331
Грубі Т.В., Купчишина В.Ч. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗГУРТОВАНOSTІ ПІДРОЗДІЛУ ЯК СКЛАДОВА ЙОГО УСПІШНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ	334
Дмитришина В.В. ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВИХ ТА/АБО СЛУЖБОВО- БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ	337

Іваненко І.В., Крапівіна Н.В. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРЕЗ ПІДГОТОВКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПЕРСОНАЛУ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ	340
Короп С.В. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АНТИЦИПАЦІЇ, ЯК ЕЛЕМЕНТУ ПРЕВЕНТИВНОЇ АДАПТИВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО УМОВ СУЧАСНОГО БОЮ	341
Кузьміна І.Ю. ПРОВЕДЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТА РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ	344
Мокринський О.В., Салогор В.В. ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВИХ ТА/АБО СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ	347
Оборонов М.І., Корсунов С.І. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ, ЯКІ ФОРМУЮТЬСЯ	349
Розов В.І. ПСИХОЛОГІЧНА РОБОТА ЗІ СТРАХОМ СМЕРТІ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ОПЕРАТИВНО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	351
Сливенко П.В. ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ	354
Стасюк В.В., Кириченко А.В. СУТНІСТЬ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	357
Степаненко А.В. ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ЗАПОРУКА БОЄДАТНОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я	361
Стрикун М.В. ПСИХОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ	363
Тивоняк О.В., Білик Ю.М. ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ФАКТОР МОРАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	364

ВСТУПНЕ СЛОВО

Начальника Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Добрий день, шановні колеги, шановні учасники ІІІ Всеукраїнської конференції!

Висловлюю Вам слова вдячності за те, що знайшли можливість прийняти участь у обговоренні актуальних та важливих тематичних напрямів нашої конференції, які зазначені у програмі заходу.

Повномасштабна війна росії проти України загострює питання щодо необхідності системного реформування сектору безпеки і оборони для ефективної протидії актуальним загрозам і ризикам як військового, так і невійськового характеру, з урахуванням імовірних сценаріїв розвитку кризових ситуацій на довгострокову перспективу.

На сучасному етапі, коли наша держава протистоїть багатьом викликам, як внутрішнім, так і зовнішнім, виникає потреба у обговоренні та підготовці науково обґрунтованих пропозицій з формування й розвитку існуючих спроможностей сил безпеки і оборони для протидії актуальним загрозам національній безпеці України, а також удосконалення системи підготовки кадрів сил безпеки і оборони.

Для забезпечення і збереження України, як незалежної, єдиної та неподільної держави, для зміцнення її суверенітету й територіальної цілісності конче необхідне системне удосконалення сектору безпеки та оборони для інтеграції в євроатлантичний безпековий простір. Тому саме зараз вкрай актуальні консолідація, порозуміння та ефективна взаємодія всіх складових силового блоку.

Висловлюю сподівання, що предметне обговорювання питань винесених на порядок денний отримає бажаний результат та сприятиме подальшому удосконаленню системи забезпечення національної безпеки України.

Бажаю Вам плідної праці та творчої дискусії!

З повагою

Начальник Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, полковник

Олександр ЧЕРВЯКОВ

СЕКЦІЯ 1

УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ, ВОГНЕВОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ, МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Белеля А.М.

курсант С-14 навчальної групи Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації при НТУУ КПІ.

науковий керівник викладач Спеціальної кафедри №2., Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації при НТУУ КПІ. **Євченко Я.П.**

АДАПТАЦІЯ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ ДО РІЗНИХ УМОВ ТА СЕРЕДОВИЩ: ВІД ПОЛЯ БОЮ ДО ВІДДАЛЕНИХ АБО ВАЖКОДОСТУПНИХ РАЙОНІВ

Тактична медицина – це динамічна сфера, яка постійно еволюціонує, щоб відповідати мінливим потребам військовослужбовців та цивільних осіб у надзвичайних ситуаціях. Її основна мета – забезпечити швидке та ефективне надання життєво важливої медичної допомоги в складних та небезпечних умовах.

Тактична медицина може застосовуватися в широкому спектрі умов та середовищ, кожне з яких має свої унікальні виклики:

- ✓ **Поле бою:** характеризується хаосом, шумом, димом та постійною загрозою. Медичний персонал має бути готовим до надання допомоги в умовах ворожого вогню та обмежених ресурсів.
- ✓ **Віддалені райони:** віддаленість від медичних закладів та складність евакуації роблять надання допомоги більш складним. Медичний персонал має володіти знаннями та навичками для самостійного лікування травм та захворювань.
- ✓ **Важкодоступні райони:** гірська місцевість, затоплені території можуть ускладнити доступ до постраждалих. Медичний персонал має бути готовим до роботи в екстремальних погодних умовах та використовувати спеціальне обладнання.

Сучасна війна в Україні характеризується високим рівнем інтенсивності та жорстокості. Бойові дії ведуться на різних типах місцевості, у складних погодних умовах, з використанням різноманітних видів зброї. Це ставить перед військовою медициною нові виклики, які потребують адаптації та вдосконалення існуючих методів надання допомоги пораненим.

Війна в Україні змушує військових медиків адаптувати свої тактики та підходи до надання медичної допомоги в різних умовах та середовищах, від поля бою до віддалених або важкодоступних районів. Наразі спостерігаються такі тенденції: збільшення чисельності поранених та травмованих внаслідок масового застосування зброї, у тому числі артилерії та вибухових пристроїв; нестабільна ситуація на передовій, що ускладнює процес доставки поранених до медичних установ; необхідність надання ефективної медичної допомоги в умовах польових лікарень або навіть на місці події.

Пріоритетом у підготовці медичного персоналу є розширення знань та навичок у галузі тактичної медицини. Це включає у себе навчання застосуванню швидкісних методів надання допомоги, зокрема контроль кровотеч, імпровізацію при використанні доступних матеріалів, та ефективну координацію роботи з іншими медичними працівниками та військовими

одинацями. Важливо також навчити медичний персонал працювати в умовах стресу та небезпеки, зберігаючи холоднокровність та розсудливість.

Для досягнення необхідного рівня підготовки медичного персоналу важливе професійне та матеріальне забезпечення навчання з тактичної медицини. Це включає у себе забезпечення доступу до сучасного медичного обладнання, навчальних посібників та симуляторів, практичні тренування з використанням реалістичних сценаріїв та реальних військових умов.

Приклади адаптації:

- ✓ Військова медицина: використання броньованих медичних машин, польових госпіталів та вертольотів для евакуації поранених.
- ✓ Гірська медицина: використання спеціальних носилок, кисневого обладнання та навичок лікування гірської хвороби

Рекомендації:

- ✓ Розробка та впровадження програм адаптації тактичної медицини.
- ✓ Підготовка кадрів для роботи в екстремальних умовах.
- ✓ Фінансування досліджень та інновацій у сфері тактичної медицини.

Особлива увага буде приділена:

Адаптації протоколів лікування: розробка та впровадження протоколів лікування, які враховують обмеження та особливості конкретного середовища.

Підготовці медичного персоналу: спеціальна підготовка медичного персоналу з урахуванням особливості конкретного середовища.

Використання спеціального обладнання: використання спеціального обладнання, яке відповідає потребам конкретного середовища.

Налагодження чіткої комунікації та координації: налагодження чіткої комунікації та координації між медичним персоналом, військовослужбовцями та іншими службами, задіяними в надзвичайній ситуації.

Висновок

У контексті сучасних викликів та загроз безпеці, адаптація тактичної медицини є важливою складовою у забезпеченні ефективного захисту населення та військових підрозділів. Необхідно надавати належну увагу підготовці медичного персоналу для роботи в різних умовах та середовищах, забезпечуючи їм необхідні знання, навички та ресурси для успішного виконання їхніх обов'язків.

Адаптація тактичної медицини – це постійний процес, який потребує постійного розвитку та вдосконалення. Завдяки інноваціям, новим технологіям, ефективній підготовці медичного персоналу, міжнародній співпраці та належному забезпеченню ресурсами, тактична медицина може рятувати життя та покращувати результати лікування в найскладніших умовах.

Список використаних джерел:

1. Анатомія та фізіологія з патологією [Текст] : підруч. для студ. вищ. мед. закл. освіти I-II рівнів акредитації / Я. І. Федонюк, К. С. Волков, Н. Х. Микула [та ін.]; за ред. Я. І. Федонюка [та ін.] ; Терноп. держ. мед. акад. ім. І. Я. Горбачевського. – Т. : Укрмедкнига, 2001. – 679 с.
2. Бадюк М. І. Військово-медична підготовка: Підручник / М. І. Бадюк, В.П. Токарчук, В. В. Солярник та ін. / За ред. М.І. Бадюка. – К. : МП «Леся», 2007. – 484 с.
3. Булах О. Ю. Аналіз надання першої допомоги на полі бою в сучасному воєнному конфлікті / О. Ю. Булах // Зб. наук. праць УВМА МО України. –К., 2006. – Вип. 16. – С. 349-354.
4. Гур'єв С. О. Медицина надзвичайних ситуацій. Екстрена медична допомога :[навчальний посібник] / С. О. Гур'єв, В. Д. Шищук, Ю. В. Шкатула. – Суми : Видавництво СумДУ, 2010. – 321 с.
5. Курс бійця рятувальника для самостійного навчання студентів. Медичний центр

Міністерства сухопутних військ США і Школа Форт Сем Х'юстон, Техас. – https://patriotdefence.org/assets/upload/download/CLS_2015_FOR_WEB.pdf

6. «Захист Патріотів». Навчання з тактичної медицини+медичне спорядження натівського зразка для захисників України <https://patriotdefence.org/>

7. Сучасна бойова травма: найчастіше бійці АТО страждають від поранення кінцівок та голови https://galinfo.com.ua/news/suchasna_boyova_travma_naychastishe_biytsi_ato_strazhdayut_vid_porannennya_kintsivok_ta_golovy_185032.html

8. . Кочін І. В. Медицина катастроф : Виробниче видання / І. В. Кочін, Г. О. Черняков, П. І. Сидоренко / за ред. проф. І. В. Кочіна. – К. : Здоров'я, 2008. – 724 с.

9. Домедична допомога в умовах бойових дій: Методичний посібник / В. Д.Юрченко, В. О. Крилюк, А. А. Гудима та ін. – К. : Середняк Т. К., 2014. – 80 с.

Богданов М.В.

старший викладач кафедри
спеціальної фізичної та бойової підготовки
Національної академії СБ України

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ФРАНЦІЇ

Починаючи з 2014 року, на тлі незаконної анексії Криму росією, співпрацю між Україною і НАТО у критично важливих галузях було активізовано. А відколи у лютому 2022 року росія почала повномасштабне вторгнення в Україну, НАТО і держави-члени Альянсу забезпечують безпрецедентний рівень підтримки України.

Втім підтримка України з боку НАТО і заходи партнерства з країною тривали ще до 2014 або 2022 року: практичне співробітництво Україна – НАТО не переривалося з 1990-х рр. За час, що сплинув, співпраця між Україною і НАТО була взаємно корисною і охоплювала широке коло заходів, починаючи від розбудови спроможностей України й розвитку оперативної сумісності зі збройними силами Альянсу до просування реформ українських оборонних і пов'язаних з безпекою силових структур.

Основним напрямком фізичної підготовки воїнів іноземних країн був розвиток швидко-силових якостей. Прикладними вправами з урахуванням національних особливостей були різні види єдиноборств, подолання перешкод, човниковий біг і стрільба. Можна припустити, що структура навчання воїнів і представників таємних служб, у багатьох країнах світу на різних історичних етапах практично ідентична сучасній спеціальній фізичній підготовці службовців антитерористичної системи іноземних держав.

Удосконаленням системи навчання військовослужбовців, особового складу поліції й системи боротьби з тероризмом опікуються фахівці бойової та фізичної підготовки більшості країн світу. В іноземних державах ці функції виконують військовослужбовці поліції та жандармерії, а також співробітники, що входять до складу збройних сил.

Незважаючи на те, що у більшості країн антитерористичну безпеку забезпечують різні відомства, практично усі співробітники-службовці проходять вишкіл (служба в збройних силах). Розроблений єдиний комплекс, пов'язаний з подоланням перешкод, застосуванням холодної та вогнепальної зброї, що передбачає дії без зброї, а також різні види пересування, які використовують як у традиційних видах спорту (легка атлетика, лижі), так і у військово-прикладних (марш-кидки й ін.). Одним з основних розділів фізичної підготовки багатьох країн є подолання перешкод і рукопашний бій.

Вимога забезпечити безпеку індивіда та соціуму, попередити терористичні загрози та екстремізм, конфлікти військового та громадського характеру, змінити зовнішнє та внутрішнє безпекове середовище, ліквідувати іншу протиправну діяльність зумовлюють потребу формування в Україні професійних кадрів, добре підготовлених та відповідно оснащених.

Зазначене вимагає, в свою чергу, корекції відомчої освіти. Націленість певних країн на реформи чи оптимізації системи у професійній підготовці спеціалістів правоохоронної сфери по лінії боротьби з тероризмом повинні базуватися на аналізі та вивченні найкращих прикладів світових систем професійної підготовки спеціальних підрозділів провідних європейських країн.

Проаналізувавши наукові праці закордонних фахівців, можна говорити про відповідність принципів, за якими побудовані системи навчання працівників у закордонних розвинених державах, що є демократичними, їх типологічній специфіці, що є спільною для усіх цих країн. В першу чергу, достатньо помітним є розгалужений характер різноманітних систем правоохоронного спрямування, різних міністерських та відомчих структур, їх незалежний характер. Разом з тим, правоохоронні органи, залежно від джерела фінансування, поділяються на державні (федеральні), муніципальні (міське самоврядування), приватні (силові підрозділи фірм, концернів, синдикатів) при їх тісній співпраці. Унаслідок різноманітності інвестиційних джерел навчання кадрового складу для правоохоронної системи, що наділяє їх особливими властивостями, достатньою мірою чиниться вплив і на зміст, і на форму підготовки.

Навчальний і підготовчий процес майбутніх співробітників орієнтуються на захист, в першу чергу, прав та свобод громадян; розуміння того, що вони особисто і правоохоронні системи в цілому перебувають на утриманні за рахунок податків громадян і, згідно з цим, їм служать. До того ж, для правоохоронних органів характерним є високий рівень професіоналізму. Це зумовлено не лише глибокою професійною підготовкою, що дають фахові освітні заклади. Майбутній фахівець психологічно готується до певних обмежень, пов'язаних із професією, які поширюються на політичні, партійні переконання.

Усвідомивши велику роль спеціальних підрозділів, продемонстровану під час війни в Перській затоці, Міністерство оборони Франції 24 червня 1992 р. на прикладі США й Великої Британії створило в складі своїх Збройних сил Командування спеціальними операціями (GCOS – General commandant les Operations Speciales). Командування спеціальних операцій (КСО) об'єднало під своїм керівництвом усі частини та підрозділи спеціального призначення, які перебували в збройних силах, і частини, що призначені для їх забезпечення, та координує використання французького спецназу незалежно від його відомчої підпорядкованості, будь то армія, флот, ВПС чи жандармерія.

Зі складу Національної жандармерії в друге коло входять група безпеки та втручання національної жандармерії (GIGN), парашутний ескадрон жандармерії (EPIGN) – спеціальний підрозділ, якому доручено збирання розвідувальних даних, охорону й фізичний захист політичних і відомих громадських діячів, особливий захист заходів, а також підтримку GIGN, та GSPR – секретна служба Президента республіки.

Відбір спеціалістів до «Групи втручання Національної жандармерії» (GIGN) у Франції відбувається доволі прискіпливо: жандарм повинен бути у чудовій фізичній формі і також повинен приділяти чимало часу гімнастиці.

Відбірковий етап підготовки складається із трьох частин. В перший день кандидат повинен 25 разів підтягнутись на поперечині, зробити 100 віджимань на кулаках від підлоги із вагою за спиною, 300 раз зробити вправу на прес (підйом тулуба в положенні лежачі), цей етап проходить більшість кандидатів, він є найлегшим етапом. На другий день відбору кандидат повинен пробігти дистанцію 8км з вагою 15-20 кг за 38 хвилин, піднятися по семиметровому канату за 7 секунд, пройти по колоді із зав'язаними очима, пропливти 50 метрів вільним стилем за 35 секунд та 50 метрів під водою без урахування часу. Ці всі випробування закінчуються перевіркою стійкості та агресії під час рукопашного бою на ринзі. Такі бої які правило проводяться рідко, але допомагають відібрати більш мотивованих кандидатів до підрозділу. Третій етап відбору, самий складний, на ньому відсіюється, як правило до 40% кандидатів. На цьому етапі кандидату дається 10 патронів, під час вогневого етапу кандидат повинен вибити з пістолета на дистанції 25 метрів 80 очок із 100 можливих. А з гвинтівки потрібно влучити в ціль з відстані 200 метрів та вибити не менше 75 очок.

З тими хто відібрався до групи фізична підготовка здійснюється на індивідуальному, командному та груповому рівнях. Крім того, жандарми заохочуються до знання більшості бойових мистецтв (англійський, тайський або американський бокс, самооборона тощо). Жандармів GIGN тренують щодня в залі для стрільби, які вони можуть відвідувати за своїм бажанням.

Процес навчання стрільби в GIGN вважається одним з кращих в світі. Протягом шести днів кандидати займаються на полігоні, де відпрацьовуються стрільби зі зброї великого калібру. У результаті шестиденних випробувань тільки 5-10% новобранців проходять всі випробування і переходять на наступний рівень, так званий «попередній період навчання».

Національний спортивний центр Міністерства оборони Франції у м. Фонтенбло займає площу понад 55 га, постійно проходять навчання в ньому 1100 учнів (чоловіків і жінок) з числа військовослужбовців усіх гілок збройних сил і жандармерії Франції та інших країн. У центрі культивується 35 колективних і індивідуальних видів спорту (стрільба, легка атлетика, лижі, триатлон, кінний спорт, вітрильний спорт і парашутизм).

Вивчення досвіду зарубіжної кадрової підготовки для забезпечення безпеки та оборони за кордоном свідчить, що навчальному процесу підготовки майбутніх учасників спецпідрозділів притаманні: чіткість вираженої спеціалізації, практичне, інтенсивне та короткострокове орієнтування.

Список використаних джерел:

1. URL:http://factmil.com/publ/strana/francija/reformirovanie_sukhoputnykh_vojsk_francii_2017/33-1-0-1166.
2. North Atlantic Treaty Organization (17 November 2015). «NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French)» (PDF). AAP-06 (Edition 2015).

Бондарович О.П.

старший викладач спеціальної
кафедри №9 Навчально-наукового
тренінгового центру
оперативно-бойової підготовки
Національної академії СБ України

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ СИЛОВИХ СТРУКТУР УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВВЕДЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

У військових реаліях сьогодення особливо актуальною та гострою є проблематика фізичної підготовки в силових структурах України. Забезпечення силових структур нашої держави високопрофесійними та якісно підготовленими фахівцями в сфері оборони є одним із актуальних завдань закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

. А отже, постає питання організації процесу оптимізації та вдосконалення фізичної підготовки в силових структурах України під час введення військового стану з рахуванням специфіки умов, завдань та проблем у їхній професійній діяльності. Метою нашої доповіді є визначення особливостей фізичної підготовки в силових структурах України під час введення військового стану.

Ще одним поштовхом до цього стала інтеграція нашої держави в євроатлантичний безпековий простір та отримання членства в НАТО. Саме це вимагає від закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання сформулювати єдині погляди на всебічне забезпечення фізичної готовності і спортивної майстерності всіх силових структур, які є на території

України, а також підготувати їх до військовопрофесійної діяльності та виконання завдань за призначенням.

На основі дослідження наукових робіт із зазначеної тематики ми дійшли висновку, що фізична підготовка в закладах освіти зі специфічними умовами навчання, в яких готують різних висококваліфікованих фахівців повинна бути збільшеною та різнобічною є дуже важливим напрямком. Саме під час фізичної підготовки у здобувачів розвивається мотивація, витривалість, вольові якості. А під час виконання своїх професійних обов'язків саме перераховані складові допоможуть досягти гарних результатів. На нашу думку, під час військового стану в Україні потрібно збільшити складову фізичної підготовки в різних силових структурах. Пов'язано це перш за все з потребою ефективного забезпечення та функціонування системи фізичної підготовки і спорту в структурах, які забезпечують охорону територіальних кордонів та безпосередньо приймають участь у війні. Потрібно зосередити увагу на суттєвому вдосконаленні системи фізичної підготовки і спорту, узагальнити та використовувати в навчанні світовий досвід фізичної підготовки особового складу. Фізична підготовка в силових структурах України під час військового стану виконує певні функції, а саме: виховну, освітню, розвиваючу, стимулюючу, гігієнічну. Фізична підготовка в силових структурах – це сукупність поглядів, принципів, напрямів, цільових установок, пріоритетів, форм та методів діяльності, спрямованих на розвиток системи фізичної підготовки і спорту особового складу, яка функціонує на засадах єдиної законодавчої та нормативно-правової бази, національних стандартах [3].

Головною метою фізичної підготовки в силових структурах є забезпечення, подальший розвиток і вдосконалення фізичної майстерності та витривалості особового складу. З допомогою фізичної підготовки також забезпечуються і реалізуються наступні здібності: - спортивна майстерність особового складу, що надасть йому можливість бути конкурентоспроможним на міжнародному рівні; - формування та вдосконалення фізичної готовності особового складу до виконання службових завдань, поліпшення бойової готовності військових частин і підрозділів шляхом підвищення рівня розвитку фізичних і спеціальних якостей, оволодіння та вдосконалення військово-прикладними руховими навичками і вміннями; - формування готовності до перенесення екстремальних фізичних і психологічних навантажень у період підготовки та ведення бойових дій, виховання морально-вольових якостей; - формування та вдосконалення командних, організаційно-методичних навичок і вмінь керівників форм фізичної підготовки і спортивної діяльності; Актуальні питання у сучасній науці № 2(8) 2023 317 - підвищення стійкості організму здобувачів до впливу несприятливих факторів службової діяльності та навколишнього середовища; - сприяння вдосконаленню бойової згодженості військових частин і підрозділів, підвищенню рівня військово-професійної підготовки; - поліпшення фізичного розвитку, зміцненні здоров'я особового складу як важливого чинника здорового способу життя, профілактики захворювань, формування гуманістичних цінностей, створення умов для гармонійного розвитку, сприяння досягненню фізичної та духовної досконалості, виявлення резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів в особового складу та позитивного іміджу.

На основі аналізу наукових праць ми виявили, що в силових структурах під час військового стану при фізичній підготовці почали застосовувати спеціальні комплексні засоби навчання, які дозволяють на основі міжпредметної взаємодії створити необхідний достатньо високий рівень нервово-емоційного напруження засобами широкого використання різноманітних заважаючих факторів інтенсивного фізичного навантаження. З поміж цього також використовуються елементи неочікуваної небезпеки, ризику, протидії, змагальний метод, звукові та світлові подразники, здійснюються різноманітні впливи, які пов'язані із інтенсивним навантаженням на психіку, пам'ять і процеси мислення здобувачів. Вважаємо, що найбільш ефективними є комплексні практичні заняття на навчальних полігонах, у спеціалізованих тактичних класах, залах спеціальної фізичної підготовки (єдиноборств), а також використання інших засобів посилення емоційної напруги. При цьому фізична підготовка відбувається поетапно. Так на початковому (базовому) етапі навчанням (1 рік

навчання) для досягнення адаптації здобувачів до нового для них виду діяльності та успішного оволодіння ними навчального матеріалу в процесі фізичної підготовки використовуються різноманітні методи та засоби, які спрямовані на підвищення різнобічної фізичної підготовленості та закріплення навичок виконання базових прийомів застосування фізичної сили [4]. На етапі спеціальної підготовки (2, 3 роки навчання) на фоні різнобічної фізичної підготовленості вирішуються завдання розвитку найбільш важливих психофізичних якостей та формування службово-прикладних рухових навичок, переважно із використанням методу «проблемно-ситуативної вправи» [4]. Етап комплексної підготовки (4 рік навчання) передбачає побудову фізичної підготовки із урахуванням міждисциплінарних зв'язків, результатом якого повинно бути формування цілісної готовності випускників до майбутньої службової діяльності [4]. Актуальні питання у сучасній науці № 2(8) 2023 318 Базуючись на вище викладеному, можна стверджувати, що заклади силових структур в період військового стану, змістовно посилюють практичну складову фізичної підготовки з допомогою методу проблемно-ситуативної вправи на стадії закріплення та удосконалення навчального матеріалу. Навчальні завдання під час практичних занять відпрацьовуються у вигляді комплексного вирішення найбільш типових службових завдань, з правом вибору здобувачем на свій розсуд, як використовувати певні прийоми для виконання завдань із відповідним оцінюванням їх ефективності та правомірності. Для досягнення більш високого рівня підготовленості здобувачів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання на заняттях з фізичної підготовки використовується метод варіативної вправи, який формує навички виконання рухових дій у різних умовах службової діяльності [5]. Також під час фізичної підготовки активно використовується моделювання ситуацій та умов, які максимально наближені до реальних умов службової діяльності.

Висновки. Отже, фізична підготовка силових структур в Україні під час військового стану є однією з ключових для майбутніх фахівців із захисту держави і набуває актуальності у зв'язку з якісними змінами у стратегії підготовки фахівців для покращення їх працездатності та вступом України до НАТО. Перспективність такого напрямку фізичної підготовки в силових структурах визначається насамперед актуалізацією фізичних навичок під час виконання службово-бойових завдань під час захисту держави в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Бородін Ю. А. *Форми фізичної підготовки у навчальних підрозділах Збройних Сил України*. Навч.-метод. Посібник. К.: вид-во ГШ, 2008. 194 с.
2. Корольчук М. С. *Психофізіологічні особливості військово-професійної діяльності*. К.: НАОУ, 2005. 420 с.
3. Про затвердження Концепції розвитку фізичної підготовки і спорту в системі Міністерства оборони України: Наказ Міністерства оборони України від 28.12.2022 № 452. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0452322-22#Text>
4. Моргунов О. А., Ярещенко О. А. *Фізична підготовка курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України*. Збірник наукових праць. Харків: ХНУВС, 2020. С. 177-179.
5. Максимчук Б. А., Овчарук В. В., Галайдюк М. А., Литвиненко В. А., Башавець Н. А., Кахіані Ю. В., Худицька Х. М., Овчарук В. Г. *Модернізація інфраструктури національної системи фізичного виховання*. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15.

Виноградова К.В. курсант 1 курсу
Навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Порохнявий А.В.**,
викладач кафедри Спеціальної фізичної
підготовки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ДЛЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

В сучасному світі, де правопорушення та загрози безпеці стають все більш складними і різноманітними, важливим завданням для правоохоронних органів є забезпечення громадської безпеки та здійснення різноманітних службових обов'язків. Однак, щоб впоратися з цими завданнями ефективно, правоохоронці повинні бути не лише розумними та досвідченими, але й фізично підготовленими. Фізична підготовка стає невід'ємною складовою якісної підготовки кадрів для правоохоронних органів. Вона не лише допомагає зберегти фізичне та психологічне здоров'я правоохоронців, але й сприяє підвищенню їхньої ефективності у виконанні професійних завдань. Цей вступ встановлює фундамент для розгляду теми фізичної підготовки в контексті правоохоронних органів та надає мотивацію для подальшого розгляду ролі цієї складової у професійній підготовці.

Як необхідний компонент якісної підготовки правоохоронців, фізична підготовка займає центральне місце в процесі формування та підготовки професійних правоохоронців. Її роль і значення важко переоцінити:

- Фізична підготовка сприяє здоров'ю
- Збільшення ефективності службових обов'язків
- Підвищення відчуття впевненості
- Збереження психологічної стійкості
- Зменшення ризику травм

Наказ МВС України №50 “Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України” визначає порядок планування, проведення та обліку занять, здійснення контролю знань, умінь та навичок осіб молодшого, середнього та вищого складу Національної поліції України [3]. У наказі зазначено всі вимоги до фізичної підготовки та види фізичних вправ, які передбачені для виконання.

Фізична підготовка поліцейського складається з: загальної фізичної підготовки; тактики самозахисту та особистої безпеки. Вона передбачає формування та вдосконалення у поліцейського якостей і навичок, що необхідні як у повсякденній професійній діяльності поліцейського, так і у випадку виникнення екстремальної ситуації; розвиток у поліцейського витривалості, швидкості, сили, що забезпечує можливість переслідування правоохоронцем порушника та наявність у поліцейського переваги у силовому протистоянні при затриманні особи; поглибленні навичок самоконтролю за фізичним станом, станом здоров'я під час виконання фізичних вправ; формування та поглиблення навичок поліцейського застосовувати прийоми самозахисту, фізичного впливу, особистої безпеки тощо [2].

Ефективне виконання поліцейським покладених на нього завдань неможливе також без засвоєння теоретичних знань з фізичної підготовки, тобто оволодіння правоохоронцем певною системою знань та навичок з фізичної підготовки, необхідних для виконання ним своїх професійних обов'язків. Такі теоретичні знання можна підрозділити на загальні (про методи, форми та засоби розвитку основних фізичних здібностей людини, знання нормативно-правових актів, що врегульовують порядок фізичної підготовки в Національній поліції

України тощо) та додаткові (щодо правил та норм особистої гігієни, контролю та самоконтролю під час виконання фізичних вправ) [4].

Слід також звернути увагу на те, що впровадження психологічних передумов сучасних методів викладання фізичного виховання пов'язано з вивченням закономірностей навчальної діяльності. Без глибокого психологічного аналізу системи вузівської освіти, стану фізичного виховання у кожному конкретному вузі розробка нових методів викладання даного предмета може виявитися необгрунтованою. Наприклад, методи викладання неодмінно повинні співвідноситися з рівнем фізичного і психічного розвитку, а також з різними рівнями сформованості індивідуальних рухових якостей, матеріально-технічним оснащенням занять, які зможуть забезпечити виконання поставлених завдань [1, с.64].

Отже, роль фізичної підготовки у розвитку хороших професіоналів правоохоронних органів є провокаційними та реалістичними щодо важливості цього аспекту. Це історія про те, як фізична підготовка та витривалість допомагають і захищають у світі правоохоронних органів. Кожен день у житті правоохоронця - це виклик. І ніколи не знаєш, коли фізична підготовка стане ключем до порятунку життя, розкриття злочинів та підтримання громадського порядку. Іноді вона допомагає у переслідуванні злочинців, іноді є джерелом сили під час переговорів у гарячих точках. Фізична підготовка - це відповідальність перед суспільством. Кардіоваскулярна витривалість допомагає правоохоронцям залишатися в хорошій фізичній формі та завжди бути готовими до реагування на найвищому рівні готовності. Це дозволяє їм справлятися з викликами та приймати важливі рішення, незалежно від того, які перешкоди виникають на їхньому шляху. Не варто забувати і про психологічний аспект фізичної підготовки в житті правоохоронця. Навички професійного спілкування та управління стресом роблять їх психологічно сильними. Громадський дух, стійкість перед обличчям труднощів і самоконтроль дозволяють їм працювати з максимальною віддачею. Таким чином, фізична підготовка для правоохоронних спеціалістів є більшим, ніж просто рутинним тренуванням - це стає місцем розвитку і вдосконалення всіх аспектів, необхідних для гідної служби та захисту суспільства.

Список використаних джерел:

1. Грибан Г.П. Фізичне виховання військовослужбовців. Житомир, 2011. 822 с.
2. Марков Р.А. Важливість розвитку витривалості для працівників поліції. Організаційно-правове забезпечення функціонування підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану : матеріали Всеукр. круглого столу (м. Дніпро, 3 черв. 2022 р.). Дніпро : ДДУВС, 2022.
3. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : Наказ МВС України від 16.08.2022 № 50. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text>
4. Селюков В.С., Кушніренко Р.О., Константинов Д.В. Фізичне виховання як напрям підготовки поліцейських в Україні. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 4. С. 338-340.

Власенко І.В. доцент кафедри Тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету №3 Харківського університету внутрішніх справ, кандидат технічних наук, доцент

Забора А.В. професор кафедри Тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету №3 Харківського університету внутрішніх справ, кандидат наук із фізичного виховання і спорту, доцент

ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ ВОГНЕВОГО КОНТАКТУ

Особовий склад Національної поліції України під час несення служби піддається впливу великої кількості небезпечних та шкідливих чинників. В середньому приблизно 50% часу при несенні служби поліцейські знаходяться в екстремальних умовах. Нажаль, випадки загибелі та поранення працівників поліції при виконанні службових обов'язків не поодинокі. Особливо небезпечною екстремальною ситуацією є участь поліцейських у вогневому контакті.

Наприклад, 25 вересня 2016 року у Дніпрі екіпаж патрульної поліції зупинив за порушення правил дорожнього руху автомобіль Citroen, водій, якого перебував у розшуку. Водій скоїв збройний напад на поліцейських, в результаті, якого обидва патрульних загинули. 2 жовтня 2019 року, у селі Хотянівка Вишгородського району Київської області під час затримання особливо небезпечного злочинця отримали поранення два поліцейських зі складу спецпідрозділу КОРД.

Актуальність теми підготовки та готовності правоохоронців до використання вогнепальної зброї під час виконання службово-бойових завдань значно підвищилася з урахуванням введення в Україні воєнного стану і використання сил та засобів Національної поліції для протидії російській агресії.

У 2018-2023 роках в Харківському національному університеті внутрішніх справ було проведено опитування особового складу різних підрозділів Національної поліції. Метою опитування було встановлення основних закономірностей у сфері боєготовності правоохоронців до дій в екстремальних ситуаціях. Основні результати опитування надані у таблиці 1.

Результати опитування вказують на недостатній рівень боєготовності до дій в екстремальних умовах. Нажаль, неготовність більш значно відчувається на сучасний момент, в умовах відбиття нападу військ агресора та протидія розвідувальним та диверсійно-розвідувальним групам агресора. Особовий склад Національної поліції, якій залучався до бойових дій та до виконання службово-бойових завдань на деокупованій території, на собі відчув недостатність знань та вмінь.

Нормативна база професійної підготовки особового складу Національної поліції виділяє п'ять основних напрямків під час їх дій в екстремальних умовах вогневого контакту: тактична підготовка, вогнева підготовка, спеціальна фізична підготовка, психологічна підготовка і заходи особистої безпеки. Комплексне поєднання цих видів підготовки дійсно здатні підвищити ефективність дій підрозділів Національної поліції в умовах ведення вогневого контакту.

Таблиця 1. Результати опитування поліцейських щодо дій в екстремальних умовах.

№	Питання	Мирний час	Під час війни
---	---------	------------	---------------

Матеріали III Всеукраїнської конференції
 “Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони”

1	Я знаходився у зоні надзвичайної ситуації	49.21%	60%
1	Я хоч раз знаходився у смертельній ситуації	47.7%	68.22%
	Я готовий до дій в екстремальних ситуаціях	60.44%	31.45%
2	Мені інколи не вистачало знань в екстремальній ситуації	66.15%	68,2%
3	Мені інколи не вистачало вмінь в екстремальній ситуації	66.15%	69.8%
4	В екстремальних ситуаціях мені інколи не вистачало знань та вмінь з особистої безпеки	35.4%	70.05%

Підготовка особового складу Національної поліції проводиться по місцях (відділи поліції, ГУНП) та в тренінгових центрах, навчальних центрах підготовки. І якщо нормативи та порядок проведення вогневої підготовки, спеціальної фізичної підготовки і навіть психологічної підготовки регламентовані, то контроль та перелік дій у тактико-спеціальній, тактичній підготовці і у заходах особистої безпеки регламентувати дуже складно.

Не існує одного способу та порядку дій, який можна використовувати у будь якій ситуації. Тому необхідно напрацьовувати велику кількість ситуацій і в кожній ситуації опрацьовувати декілька тактик з метою обирання найбільш ефективної. Але розглядати по одинці всі види підготовок для вирішення службово-бойових завдань у конкретній ситуації не можливо. Тому тактична підготовка передбачає попереднє опрацювання та набуття навичок з вогневої, спеціальної фізичної і психологічної підготовки та заходів і засобів особистої безпеки.

Нами пропонується алгоритм проведення занять з тактичної підготовки в умовах ведення вогневого контакту (поліцейського бою), в який входять наступні складові:

- планування оперативних дій, управління силами та засобами;
- оцінка обстановки (спостереження, збір інформації);
- особливості ведення вогневого контакту поліцейськими;
- скритність (маскування, спеціальні засоби (дими));
- передача сигналів, підтримання зв'язку;
- топографія, розташування на місцевості і напрямки пересувань;
- зброя і її використання у оперативній обстановці (перенесення, підготовка до використання, перезарядка, підготовка до стрільби, ведення вогню, використання гранат, тощо);
- спеціальні засоби і їх використання у оперативній обстановці (газові та світло шумові гранати, пристрої, боеприпаси та засоби для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень);
- захисне спорядження (засоби індивідуального бронезахисту, засоби індивідуального захисту органів дихання та шкіри);
- інженерна підготовка (ознаки мінування, вибухові пристрої, обирання позиції, захисні здібності перешкод, тощо);
- додаткове спорядження (ліхтарі, мотузки, драбини, пристрої для тралення розтяжок, тощо);
- тактика дій малої тактичної групи;
- тактика поліцейського бою / вогневого контакту;
- тактика ближнього бою (CQB);
- тактична медицина.

Нами були проведені низка експериментів та отримані цікаві результати по темі цього дослідження: визначення кількісного та якісного складу малої тактичної групи, аналіз схем розташування та дій груп у бою, зміна дій та напрямку у бою, проведення маскування, тактика ближнього бою, зменшення тунельного зору, тощо.

Розгляд кожної складової занять з тактичної підготовки, методики проведення цих занять, порядок та способи проведення занять це напрямки подальших наших досліджень. Другий цікавий напрямок подальших досліджень, це підготовка до ведення бою з урахуванням особистих та колективних фізичних здібностей. Бій – це динамічний розвиток ситуації, де використовується вогнепальна та інші види зброї. Тому для набуття тактичних навичок стабілізаційним чинником виступає фізичні здібності та витривалість. У подальшому нами планується підготувати методику фізичної підготовки при виконанні окремих видів тактики в різних екстремальних умовах.

Список використаних джерел:

1. Наказ МВС №50 від 26.01.2016 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України».
2. Наказ МВС №51 від 21.01.2020 «Про затвердження Змін до Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України».
3. Тактична та тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції України: навч. посіб. / Я.Г. Бондаренко, О.Ю. Прокопенко, Д.В. Сергієнко, В.О. Кущенко. – Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2017. – 308 с.
4. Власенко І.В., Шевченко Т.В. Підвищення боєготовності та боєздатності поліцейських до дій в екстремальних ситуаціях. Право і безпека – Право и безопасность – Law and Safety. 2022. 86(3), С. 116-127.
5. Власенко І.В., Симоненко Г.В. Вплив умов вогняного контакту на результати використання вогнепальної зброї. Збірник наукових праць. –Харків: Харківський університет Повітряних сил імені Івана Кожедуба. Випуск 4 (38) 2014 – С. 85-91.

Войтович А. О.

курсант Національної академії
Служби безпеки України

Шлямар І. Л.

доцент кафедри спеціальної фізичної та бойової
підготовки Національної академії Служби
безпеки України, кандидат наук з фізичного
виховання та спорту, заслужений працівник
фізичної культури та спорту України

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ПРИЙОМАМ РУКОПАШНОГО БОЮ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-ЖІНОК

В умовах повномасштабної агресії з боку російської федерації система формування професійних якостей військовослужбовців сил сектору безпеки і оборони України потребує пошуку нових шляхів удосконалення фізичної підготовки. Фізична підготовка займає провідне місце в системі загальної підготовки та відіграє важливу роль у виконанні професійних обов'язків.

Необхідність спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців є науково обґрунтованою та визначається рядом об'єктивних закономірностей розвитку та удосконалення фізичних якостей людини в онтогенезі. Швидке оволодіння руховими вміннями та навичками відіграє вирішальне значення, особливо у формуванні та удосконаленні навичок використання бойової техніки та зброї. Цей процес відбувається швидше і ефективніше, коли він базується на раніше відпрацьованих рухових діях, набутих за допомогою засобів фізичної підготовки. Належна фізична підготовка стає важливою складовою частиною, що є фундаментом для професійно-прикладної направленості військової підготовки [1].

В умовах сьогодення жінки активно беруть участь у військовій діяльності, навички самозахисту та вміння вести бойові дії на короткій дистанції стають надзвичайно важливими. Такий контекст підкреслює потребу у системному підході до навчання навичкам рукопашного бою, який враховуватиме специфіку фізичних можливостей та психологічних особливостей військовослужбовців-жінок.

Рукопашний бій як розділ фізичної підготовки є одним з найбільш ефективних засобів підготовки військовослужбовців до впевнених дій у бою. Заняття єдиноборствами, насамперед, допомагають вихованню морально-вольових якостей, психічної стійкості військовослужбовців до мінливих ситуацій бойових дій [2, 3].

Заняття з рукопашного бою не лише надають військовослужбовцям-жінкам необхідні уміння та навички для захисту від нападу противника, але й сприяють їх фізичній, технічній та психологічній підготовці. Такі тренування формують не лише технічні аспекти ближнього бою, але й виховують такі риси характеру, як впевненість, сміливість, рішучість, ініціативність та винахідливість, необхідні для дієвого використання набутих навичок у реальних ситуаціях. Рукопашний бій і сутичка стають ключовими елементами в підготовці до дій у військовому конфлікті, забезпечуючи їх готовність до ефективного ведення ближнього бою, захисту себе та оточуючих.

Враховуючи антропометричні особливості жінок, такі як вага тіла, м'язова маса та силові показники, важливо надавати основний акцент під час тренувань з рукопашного бою ударам по вразливим місцям на тілі людини, контратакуючи дії від захоплення та використання болючих прийомів. Ці прийоми вже існують у багатьох програмах підготовки військовослужбовців. Важливо не зупинятися на методиці навчання, а зосередитися на прикладах прийомів, які є більш притаманними жінкам і які вони можуть успішно використовувати з мінімальними затратами сил та максимальним ефектом [1,4].

У підготовці з рукопашного бою військовослужбовців-жінок важливо застосовувати комплексний підхід, який включає три етапи:

перший етап спрямований на оволодіння основними прийомами та їх виконання в стандартних умовах;

другий етап передбачає засвоєння дій в єдиноборствах на рівень, коли вони стають звичними, завдяки багаторазовому повторенню вправ;

на третьому етапі підготовки моделюються реальні умови ближнього бою, а тренування проводяться в умовах фізичної та психологічної втоми.

Вміння ефективно та швидко звільнитися від захоплення є важливим елементом для кожного військовослужбовця, включаючи жінок. Правильне виконання прийомів звільнення від захоплення визначається послідовністю дій і реакцією на дії противника. Під час сутички з ним важливо виконувати низку швидких та точних рухів, щоб вирватися з його хвату та нанести контратаку.

Розуміння та вміння ефективно застосовувати прийоми звільнення від захоплення важливі для кожного військовослужбовця, незалежно від його статі. Такі навички допомагають зберегти життя та здоров'я в умовах реального бойового випробування, де кожна секунда і кожен рух можуть вирішувати результат сутички [1,2].

Згідно з думкою фахівців зі східних єдиноборств, навчання рукопашному бою варто починати з вивчення найбільш вразливих місць на тілі людини та способів їх поразки. При цьому, прийоми та дії рукопашного бою мають бути адаптовані до специфіки жіночого гардеробу та можливості використання підручних засобів як інструменту самозахисту. Такий підхід дозволяє ефективно підготуватися до екстремальних ситуацій та забезпечити високий рівень безпеки та захисту жінок-військовослужбовців у будь-яких умовах.

Психологічна підготовка є невід'ємною частиною тренувань з рукопашного бою для військовослужбовців-жінок. Прийоми, вивчені без врахування психологічних аспектів, можуть не приносити повного ефекту в екстремальних умовах. Страх, який може паралізувати тіло під час безпосереднього зіткнення з противником, вимагає вміння мобілізувати себе та діяти рішуче.

Важливою є і реалізація умінь в екстремальних ситуаціях, що потребує системного навчання та відпрацювання. Спільні тренувальні заняття з чоловіками дозволяють військовослужбовцям-жінкам навчитися працювати в стресових умовах та розвивати необхідні навички самооборони. При цьому, урахування психологічних аспектів та відпрацювання прийомів в реальних сценаріях допомагають стати більш впевненими та ефективними у використанні набутих навичок в реальних умовах.

Актуальною проблемою є потреба в урахуванні різноманітних сценаріїв конфліктів та типів загроз, з якими можуть зіткнутися жінки-військовослужбовці. Це включає не лише боротьбу з традиційними противниками у відкритому полі бою, а й взаємодію у міському середовищі, антитерористичні операції та інші складні сценарії.

Також, з урахуванням швидко змінюваного характеру сучасних конфліктів та появи нових технологій, методи навчання рукопашного бою повинні постійно адаптуватися та вдосконалюватися. Це означає інтеграцію новітніх методик навчання, використання віртуальної реальності та інших інноваційних технологій для підвищення ефективності тренувань та підготовки.

Таким чином, подальша розробка та вдосконалення організації та методики навчання прийомам рукопашного бою серед військовослужбовців-жінок вимагає системного підходу, який враховує їхні особливості, різноманітність загроз та сучасні технологічні засоби.

Висновки

Зростаюча роль жінок у військовій сфері свідчить про необхідність адаптації навчальних програм до їхніх потреб та можливостей. Жінки виконують різноманітні завдання, включаючи участь у бойових діях, тому їхня підготовка до рукопашного бою стає надзвичайно важливою.

Різниця в фізіологічних особливостях між чоловічим та жіночим організмом вимагає розробки спеціалізованих підходів до навчання. Оптимізація методики навчання дозволить врахувати особливості жіночого організму та їх ефективно використовувати.

Психологічний аспект відіграє важливу роль у підготовці військовослужбовців-жінок до рукопашного бою. Навички самоконтролю, реакції на стресові ситуації та вміння діяти в екстремальних умовах є ключовими для успішної самооборони.

Тому подальше дослідження та розвиток методики навчання прийомам рукопашного бою серед військовослужбовців-жінок є важливим завданням, яке сприятиме підвищенню їхньої бойової ефективності та безпеки на полі бою.

Список використаних джерел

1. Шлямар І.Л., Воронцов О.С., Денисюк О.В., Івахно О.В., Бондарович О.П. Організація занять з фізичної підготовки з військовослужбовцями-жінками СБ України: навчальний посібник / Нац. акад. СБ України, 2023. 103 с.
2. Шлямар І.Л., Євтушенко В.В., Воронцов А.С. Настанова з фізичної підготовки у Сухопутних військах Збройних Сил України: навч.-метод. посібник. Київ: СВ ЗСУ, 2021. 180 с.
3. Кізло Л.М., Боринський І.О., Романчук С.В. Особливості фізичної підготовки військовослужбовців-жінок: навч.-метод. посіб. Київ: ГШ ЗСУ, 2008. 116 с.
4. Таран О.В. Спеціальні фізичні вправи для військовослужбовців жінок Збройних Сил України: метод. реком. Житомир: ЦОСМП ЗСУ, 2019. 40 с.

Волошин В. Д.

професор кафедри тактико-спеціальних
дисциплін
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, кандидат
педагогічних наук, доцент

Судома Д. О.

викладач кафедри тактико-спеціальних
дисциплін
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ДО ПРОБЛЕМИ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Значення тактико-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників, як свідчить досвід їх дій у повсякденному та екстремальному середовищі, досить вагоме. Зумовлено це тим, що негативні наслідки екстремальної ситуації будь якого походження можна успішно ліквідувати або отримати мінімальні втрати, оскільки в офіцерів сформовані навички та вміння організовано діяти. Особливо це актуально у період визвольної війни України. Тактико-спеціальна підготовка позиціонується як одна з пріоритетних у змісті вищої військової освіти майбутніх офіцерів-прикордонників [1].

Тактико-спеціальна підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників здійснюється із урахуванням їх основних професійних функцій:

- реалізація у визначеному порядку прикордонного контролю та здійснення пропуску через державний кордон України осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна, а також встановлення і зупинення випадків нелегального їх переміщення;
- забезпечення цілісності державного кордону України на суші та морських ділянках з метою визначення та припинення незаконної зміни проходження його лінії, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму;
- узгодження дій різноманітних військових формувань та правоохоронних структурних утворень, пов'язаних із захистом державного кордону України;
- забезпечення інформаційної, розвідувальної, аналітичної та розшукової різновидів діяльності щодо захисту державного кордону України згідно із законами України «Про розвідувальні органи України» та «Про оперативно-розшукову діяльність»;
- активна участь у боротьбі з кримінальними структурами внутрі- та міждержавного рівня та протидія нелегальній міграції на державному кордоні України та на ділянках контрольованих районів прикордоння.

Зважаючи на подані вище професійні функції майбутніх офіцерів-прикордонників, зміст їх тактико-спеціальної підготовки слід розглядати як формування готовності до неї. Ефективне оволодіння тактико-спеціальних дисциплін у майбутньому повинно забезпечити формування в них спеціальних компетентностей (особистої безпеки, застосування зброї/спецзасобів, фізичного впливу тощо).

Тактико-спеціальна підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників спроектована на основі поєднання окремих структурних компонентів:

- тактика професійної діяльності;
- спеціальна тактика;
- тактична медицина.

Зміст основних компетентностей, що повинні бути сформовані за результатами тактико-спеціальної підготовки є таким:

оволодіння курсантами знаннями з тактики та тактичної медицини;
використання знань з основ ведення сучасною бою, організаційно-штатної структури та можливостей прикордонного підрозділу в основних видах тактичних дій;

оволодіння знаннями з тактики дій прикордонних підрозділів та підрозділу противника з метою прогнозування можливих дій (зокрема, тактичних);

вміння організувати розташовувати тактичні групи на місці з урахуванням тактичних нормативів;

знання управлінських процесів щодо підрозділу (тактичної групи) під час переміщення;

вміння організувати бій, підтримуючи взаємодію та управління прикордонним підрозділом та вогнем під час бойових дій.

Зміст сучасної професійної діяльності і тактико-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників під час навчання у вищому військовому навчальному закладі прикордонної служби характеризується активним впровадженням передового бойового досвіду, слідуванню історичним військовим традиціям, а також активному впровадженню інновацій [2].

Тактико-спеціальна підготовка готує курсантів до майбутньої практичної діяльності, виробляє комплекс знань, умінь і навичок, сприяючих ефективному рішення професійних завдань в умовах застосування і використання спецзасобів та зброї. Розвиває в них якості, необхідні офіцерам-прикордонникам, такі як уміння швидко оцінювати обстановку, швидко приводити зброю у бойову готовність, приймати обґрунтовані рішення на відкриття вогню у встановлених законом випадках і доводити їх до логічного завершення.

Список використаних джерел:

1. Банах С. М., Булачек В. Р., Винярчук І. С., Йосипів Ю. Р., Мовчан М. А. та ін. Тактико-спеціальна підготовка працівників ОВС України : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 300 с.
2. Тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції: навч. посібник / О. І. Тьорло, Ю. Р. Йосипів, В. М. Синенький та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 480 с.

Вольська А.В., курсантка 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Король К.С.** викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

МОДЕЛЬ ТА ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ. МОДЕЛЬ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ. ТАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ

Обрані поліцейські дії повинні бути законними, необхідними, пропорційними та ефективними [1].

Принципи моделі застосування сили (МЗС) дозволяють поліцейським оцінити ризики, поведінку опонентів і фактори, що впливають на ситуацію, а схематичне представлення моделі дає змогу обрати відповідні методи втручання та обґрунтувати свої дії.

Модель застосування сили слід використовувати наступним чином:

1. Наочні посібники (радники) - візуальні засоби, які допомагають поліцейським візуалізувати ситуацію (розвиток подій) та пояснити причини застосування того чи іншого засобу впливу (втручання). Вони також допомагають громадськості, наглядовим та судовим органам зрозуміти, за необхідності, фактори, що вплинули на поведінку поліції та вибір певного рішення (реагування).

2. Навчальні посібники для поліцейських - це навчальні посібники, які є навчальними інструментами, призначеними для того, щоб навчити поліцейських оцінювати ситуації та діяти за однаковим (стандартним) алгоритмом у подібних ситуаціях.

3. Інструменти прийняття поліцейських рішень - це інструменти, які заохочують поліцейських вдосконалювати свої навички в обґрунтуванні більш безпечних способів дій у конкретних ситуаціях.

МЗС спирається на положення чинного законодавства України, зокрема розділу 5 Закону України "Про Національну поліцію" (далі - ЗУ), але сама по собі ця модель не повинна розглядатися як тактична основа поліцейських операцій.

МЗС безпосередньо допомагає окремим поліцейським розвивати власні навички самозахисту і не диктує, як мають діяти інші поліцейські в тій чи іншій ситуації, виконуючи іншу роль "контакту" або "прикриття". Тому в певних ситуаціях МЗС слід розглядати як систему поведінки всіх поліцейських, які виконують функції контакту (старшого, командира) та прикриття, тобто як систему поведінки всіх поліцейських, які виконують функції прикриття.

Наявність МЗС не дає поліцейським автоматичного дозволу на застосування заходів примусу [2].

Відповідно до статті 43 ЗУ "Про Національну поліцію", поліцейський зобов'язаний завчасно попередити іншу сторону про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї та надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського. Поліцейський зобов'язаний завчасно попередити іншу сторону про застосування фізичної сили, спеціальних засобів або вогнепальної зброї, крім випадків, коли зволікання з таким попередженням може завдати шкоди життю чи здоров'ю особи та/або поліцейського або призвести до інших тяжких наслідків, або коли таке попередження є невиправданим чи неможливим за даних обставин [1].

Вид та інтенсивність примусових заходів у рамках МЗС визначаються з урахуванням конкретних обставин, характеру правопорушення та особистих характеристик особи, яка вчинила правопорушення [2].

Відповідно до статті 46 Закону України "Про Національну поліцію", поліцейські можуть застосовувати вогнепальну зброю лише після попередження про необхідність припинення протиправних дій та про намір застосувати заходи примусу. Без попередження вогнепальна зброя може бути застосована у таких випадках

1) якщо особа, яка перебуває під вартою поліцейського, що володіє вогнепальною зброєю, намагається наблизитися до неї або доторкнутися до неї на відстань, визначену поліцейським

2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожує життю чи здоров'ю людей

3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого злочину, тікає на транспортному засобі;

4) якщо одна особа чинить збройний опір;

5) при спробі відібрати вогнепальну зброю [1].

МЗС також може представити набір обставин, які виникають, коли поліція застосовує вплив (силу). Ця модель не передбачає, що поліцейські повинні застосовувати динамічний або лінійний підхід до застосування сили.

МЗС не класифікує засоби впливу (сили), а також не пов'язує вплив (силу) з певним типом поведінки особи, яка його застосовує. Однак воно бере до уваги всю сукупність

обставин, щоб оцінити ризик для життя і здоров'я поліцейського та ймовірність застосування відповідних спецзасобів. Зрозуміло, що при реагуванні на різні ситуації не можна починати із застосування одного засобу впливу (наприклад, фізичної сили) і послідовно переходити до застосування всіх інших засобів.

Тому МЗС не може застосовуватися для наступних цілей:

- тлумачення чинної нормативно-правової бази Національної поліції України щодо підстав та порядку здійснення (застосування) превентивних та примусових поліцейських заходів;

- виправдання неправомірних дій поліцейських, які у відповідних обставинах застосовують більше сили, ніж необхідно, або продовжують застосовувати силу після того, як цілі поліцейського заходу примусу вже досягнуті.

Принципами МЗС є:

- 1) захист і збереження людського життя є першочерговим обов'язком поліцейських;
- 2) безпека населення є першочерговою метою будь-якого застосування заходів впливу;
- 3) безпека поліцейських має вирішальне значення для забезпечення громадського порядку та безпеки;
- 4) застосування цієї моделі обмежується випадками, коли існує ймовірність загибелі, поранення або пошкодження майна в результаті дій поліції (застосування заходів примусу);
- 5) законність;
- 6) Процес оцінки ризиків є безперервним і прогресивним. [2].

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>. (дата звернення 13.03.2024)
2. Модель застосування сили. URL: <http://wikipedia.ua.nina.az/>. (дата звернення 13.03.2024)
3. Навчальний посібник «ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНА ПІДГОТОВКА» ст.30 URL:<https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/573/1/%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A2%D0%A1%D0%9F.pdf>.

Гайванюк І.І., курсантка 1-го курсу
Навчально-наукового
інституту права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Король К.С.**,
викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Застосування спеціальних засобів є одним із примусових поліцейських заходів, який чітко регламентується Законом України «Про Національну поліцію» від 02.08.2015 р. , а саме статтею 45. Застосування будь – якого поліцейського заходу повинно ґрунтуватися на принципах законності, ефективності, пропорційності та необхідності, які в умовах воєнного стану можуть бути порушені з боку працівників лав Національної поліції.

Відповідно до вищевказаного нормативно – правового акту спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу - це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин [1].

Робота поліцейського Національної поліції України зобов’язує діяти завжди відповідно до чинного законодавства, не порушуючи його [2, с. 430]. Тому, ми можемо виокремити низку проблемних питань, які пов’язані і застосування спеціальних засобів в умовах воєнного стану [3, с. 96]:

1. Так, на нашу думку, наразі є потреба у розширенні повноважень поліції у сфері застосування спеціальних засобів, через збільшення ризику неправомірного застосування цих засобів.
2. В умовах воєнного стану зростає ризик терористичних актів, диверсій та масових заворушень, тому з’являється потреба спеціальної підготовки поліцейських для роботи в нових, надзвичайних умовах воєнного стану.
3. Дефіцит ресурсів, тобто нестача спеціальних засобів у діяльності поліції, є особливо гострою проблемою в умовах воєнного стану.
4. Зростання рівня стресу та ризик емоційного вигорання у поліцейських, що ускладнює застосування спеціальних засобів в умовах воєнного стану.
5. Зловживання владою, тобто застосування спеціальних засобів через особисту мету та вигоду, тому виникає потреба у посиленні контролю за діяльністю поліції.
6. Недосконалість законодавства та прогалини в ньому, що регулює застосування спеціальних засобів, тому виникає потреба в удосконаленні законодавства з урахування нових подій.
7. Недотримання міжнародних договорів при застосуванні спеціальних засобів, порушуючи конституційні права та обов’язки людини і громадянина.
8. Недовіра до поліцейських, через випадки неправомірного застосування спеціальних засобів, тому виникає потреба у посиленні роботи з громадськістю та підвищення рівня прозорості діяльності поліції.

Аналіз видів спеціальних засобів, які уповноважені застосовувати поліцейські в Україні, дозволяє дійти висновку про відсутність у переліку засобів, споряджених сльозоточивим газом та електронними розрядами. Водночас відомо, що поліцейські в 107 державах мають на озброєнні спецзасоби електропровідної дії. Більшість із цих країн – це держави розвиненої демократії, де питання захисту прав людини у пріоритеті [4, с. 430].

Безпосередньо пропонуємо надати можливість застосовувати поліцейським в Україні засіб направленої дії «Тейзер», який дозволяє паралізувати людину на відстані до 10 метрів шляхом дистанційного електричного розряду, а також індивідуальні засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії (газові балончики). Така практика успішно застосовується в США та є більш гуманним способом зупинки правопорушника, ніж застосування вогнепальної зброї [4, с. 430].

Аналізуючи вищевказані проблеми та наукову літературу, можемо виокремити шляхи вирішення даних потреб:

1. Удосконалення законодавства, що регулює застосування спеціальних засобів в умовах воєнного стану [5, с. 30].
2. Посилення підготовки поліцейських для роботи в умовах воєнного стану та забезпечення поліцейських необхідними ресурсами.
3. Психологічна підтримка та реабілітація поліцейських.
4. Посилення контролю за діяльністю поліції та забезпечення її підзвітності та прозорості.

5. Співпраця з громадськістю та правозахисними організаціями.

Як висновок, ми можемо зауважити, що застосування спеціальних засобів поліцейськими в умовах воєнного стану є складним і багатогранним питанням, яке потребує комплексного підходу. З одного боку, поліція потребує відповідних інструментів для забезпечення публічної безпеки та протидії новим викликам, пов'язаним з воєнним станом. З іншого боку, існує ризик зловживання спеціальними засобами, що може призвести до порушення прав людини та підірвати довіру до поліції. Важливо пам'ятати, що застосування спеціальних засобів – це крайній захід, який може бути застосований лише у випадках, коли інші засоби вичерпані або є неефективними.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.08 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.03.2024).
2. ХОДА, Олена Сергіївна; ПЛАХОТНИЙ, Артем Павлович. ДОДАТКОВІ ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. In: The 5 th International scientific and practical conference “Modern problems of science, education and society”(July 17-19, 2023) SPC “Sci-conf. com. ua”, Kyiv, Ukraine. 2023. 881 p. 2023. p. 874.
3. БАХЧЕВАН, Євген Федорович; ПОКАЙЧУК, Віталій. Деякі питання застосування спеціальних засобів національною поліцією в умовах воєнного стану. 2022.
4. Король К.С. Напрямки удосконалення застосування поліцейських заходів в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. Випуск № 6/2022. Дніпро. 2022. С. 432
5. ГІДЕНКО, Є. С. Нормативно-правові засади застосування спеціальних засобів поліцейськими. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, 2016, 4: 38-46.

Головко В.М.

викладач кафедри тактико-спеціальної
та спеціальної фізичної підготовки
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Носкова Т.І.

старший викладач кафедри тактико-спеціальної
та спеціальної підготовки
Одеського державного університету
внутрішніх справ

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану спеціальна фізична підготовка стає ключовим елементом успішного виконання завдань сил сектору безпеки й оборони. Вона відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні бойової готовності та ефективності військових підрозділів. Надзвичайні обставини вимагають від військовослужбовців не лише вміння володіти зброєю та тактичними навичками, але й високої фізичної підготовки. Сектор безпеки і оборони в Україні відіграє ключову роль у забезпеченні обороноздатності держави, захисті безпеки населення та захисті національних інтересів. Він втілює положення Стратегії національної безпеки України та має на меті захист держави від сучасних та потенційних загроз. Під сектором безпеки і оборони розуміється система органів державної влади, Збройних Сил України, правоохоронних та розвідувальних органів, спеціально призначених органів з

правоохоронними функціями, оборонно-промислового комплексу, сил цивільного захисту. Їх діяльність здійснюється під цивільним демократичним контролем та згідно з законами України, спрямована на захист національних інтересів та громадян, що активно допомагають у забезпеченні національної безпеки.

На сьогодні в Україні фізична підготовка організована відповідно до нормативних актів Міністерства оборони України. Це включає наказ від 5 серпня 2021 року № 225 "Про затвердження Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України" та наказ від 28 грудня 2022 року № 452 "Про затвердження Концепції розвитку фізичної підготовки і спорту в системі Міністерства оборони України". Ці документи визначають організацію та зміст фізичної підготовки для військовослужбовців та інших категорій персоналу військових структур, що є важливим кроком у підвищенні ефективності та бойової готовності Збройних Сил України [1, 40 с].

У кінці 2022 року, з огляду на складну ситуацію, що склалася, ключовими чинниками для забезпечення територіальної цілісності, державного суверенітету та незалежності України є наявність відповідних засобів у сфері безпеки та оборони. Ці засоби є важливими для здійснення контролю над ситуацією та забезпечення переваги над потенційними загрозами, включаючи ворожі сили [2, 46 с]. Основною метою спеціальної фізичної підготовки для ефективного виконання оперативно-службових завдань у військовий період є розвиток функціональних систем організму військовослужбовця. Це забезпечує високу бойову готовність, розвиток основних фізичних якостей (сили, швидкості, витривалості) та формування військово-прикладних навичок. Крім того, вона спрямована на підвищення стійкості організму до стресових ситуацій та екстремальних умов, розвиток психологічної міцності, ініціативи та винахідливості. У цілому, ця підготовка має забезпечити готовність військовослужбовців до дій у будь-яких умовах, зокрема, у бойових ситуаціях. Під час виконання бойових завдань зазнається велике фізичне і психологічне навантаження. Військовослужбовці протягом годин, діб і навіть тижнів перебувають у граничних умовах, де потрібно демонструвати витривалість та стійкість. Це включає долаття десятків кілометрів, пересування пригнувшись, крадучись або переповзаючи, а також перетинання перешкод у різних погодних умовах. Часто доводиться швидко адаптуватися до різних ситуацій і переходити від одного виду дій до іншого, включаючи перехід від нерухомості до активного бігу чи боротьби з противником. Військовослужбовці також зобов'язані діяти швидко і сміливо, навіть під час нічних операцій, де важливе володіння різними фізичними і вольовими якостями, дотримання високої концентрації та відмінного здоров'я [3, 19-20 с].

Процес навчання військовослужбовців ґрунтується на принципах безперервності, прогресивності тренувальних ефектів, збалансованості, різноманітності та системності. Це означає поступове збільшення навантажень, постійне розширення фізичних можливостей, гармонійне поєднання рухової активності, різноманітність завдань та систематичний підхід до навчання. Важливим аспектом є те, що в умовах бойових дій головними факторами, які сприяють розвитку психічної стійкості військовослужбовців, є стресові ситуації, збільшений ризик та фізичні навантаження. Основними завданнями спеціальної фізичної підготовки є:

- Покращення психологічної міцності та основних фізичних характеристик;
- Зміцнення здоров'я та підвищення працездатності;
- Розвиток особистих навичок та колективної взаємодії в умовах бойових операцій;
- Посилення дисципліни та формування колективного духу [4, С 7].

Задля поліпшення загального рівня фізичної підготовки фахівців можливо вжити ряд таких заходів:

1. Системні тренування. Необхідно регулярно займатися фізичними вправами, такими як біг, плавання, аеробіка та силові навантаження. Головна мета тренувань - поліпшення основних фізичних якостей, таких як витривалість, сила, швидкість та гнучкість.

2. Спеціалізована підготовка. У ситуаціях воєнного стану необхідно володіти навичками та знаннями, характерними для військових операцій. Це може включати тактичні

тренування, навчання роботі зі спеціальним спорядженням та надання першої допомоги на полі бою.

3. Проходження спеціалізованих курсів. Можлива співпраця зі спеціалізованими інститутами та військовими академіями для здійснення фахівцями спеціалізованих курсів з фізичної підготовки та тактичного навчання.

4. Індивідуальний підхід. Урахування індивідуальних потреб та здібностей дозволить оптимально використовувати їх потенціал. Оцінка фізичних здібностей та розробка персоналізованих тренувальних програм на основі цих даних є важливим етапом.

5. Збалансоване харчування. Необхідно дотримуватися збалансованого раціону харчування, який враховує їх фізичну активність та енергетичні потреби [5, 55 с].

Були зроблені позитивні кроки в напрямку інтеграції військової освіти в загальну систему освіти, впровадження принципу "Освіта протягом військової кар'єри" і підвищення якості військової освіти до стандартів НАТО, все ще залишається відкритим питання взаємозручності підготовки фахівців різних силових структур. Необхідно забезпечити відповідність системи спеціальної фізичної підготовки сил безпеки і оборони сучасним вимогам, враховуючи досвід бойових дій [2, 47 с]. Розвиток системи фізичної підготовки і спортивної діяльності особового складу до рівня стандартів НАТО вимагає вирішення кількох проблем. Серед них важливо забезпечити гармонізацію нормативно-правового регулювання та управлінських практик у сфері фізичної підготовки і спортивного вдосконалення особового складу з чинним законодавством та найкращими практиками країн Європейського союзу та НАТО. При цьому важливо зберегти в основі цієї системи цінності і традиції національного війська. Головні фактори, які призводять до вищезазначених проблем, полягають у тому, що система фізичної підготовки і спорту не відповідає сучасним вимогам бойової та оперативної підготовки сил. Це стосується її відповідності потребам у війнах, локальних конфліктах, антитерористичних та міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки, а також стандартам, прийнятим країнами-членами НАТО. Крім того, необхідно враховувати особливості впровадження та експлуатації нового озброєння та військової техніки. Одними з основних концептуальних напрямків модернізації підходів до визначення фізичної підготовленості в Збройних Силах України можуть бути:

1. Розподіл фізичної підготовки на загальну та спеціальну, враховуючи потреби різних груп особового складу;

2. Запровадження виконання нормативів бойової підготовки як основи для оцінки фізичної підготовленості з урахуванням їх фізичних навантажень;

3. Проведення фізичної підготовки в складі підрозділу без розділення військовослужбовців за віком і статтю;

4. Організація щоденних ранкових занять у формі одногодинних тренувань під керівництвом командира військової частини;

5. Залишення спортивно-масової роботи для вищих військових навчальних закладів;

6. Проведення спортивних змагань з фізкультурно-психологічною реабілітацією для військових частин і органів управління;

7. Визначення єдиного тесту для оцінки загальної фізичної підготовленості [1, 41-42 с].

Таким чином, у контексті воєнного стану, спеціальна фізична підготовка набуває ключового значення для ефективного функціонування сил сектору безпеки і оборони. Роль цієї підготовки полягає в формуванні військовослужбовців, які здатні виконувати бойові завдання в умовах військових конфліктів, забезпечуючи безпеку та захист території та населення. Спеціальна фізична підготовка сприяє розвитку фізичних якостей, таких як сила, швидкість, витривалість та гнучкість, що необхідні для виконання різноманітних завдань на полі бою. Вона також сприяє формуванню психологічної стійкості, волі, ініціативи та рішучості, які необхідні для успішного вирішення стресових ситуацій під час бойових дій. Крім того, спеціальна фізична підготовка сприяє збереженню здоров'я та підвищенню працездатності військовослужбовців у складних воєнних умовах. Ця підготовка також допомагає у формуванні командного духу та взаємодії військових одиниць, що є важливим

для успішного виконання спільних бойових завдань. Отже, спеціальна фізична підготовка виявляється невід'ємною складовою професійної діяльності сил сектору безпеки і оборони в умовах воєнного стану, забезпечуючи їхню готовність до виконання бойових завдань і збереження національної безпеки та обороноздатності.

Список використаних джерел:

1. Міністерство оборони України. Національний університет оборони України. Збірник тез доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції. Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України. Шлямар І.Л. Пропозиції з оптимізації організації фізичної підготовки у збройних силах України з урахуванням вимог сьогодення. Київ: 2023 494 с URL: <https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/перспектива-фізо.pdf> (дата звернення: 21.03.2024)
2. Міністерство оборони України. Національний університет оборони України. Збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції. Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України. Корчагін М.В, Меленті Є.О, Балдецький А.А. Актуальні питання удосконалення спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців сил сектору безпеки і оборони України. Київ: 2022 402 с URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/agenda-v-mnnc-22-12-16.pdf> (дата звернення: 21.03.2024)
3. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Матеріали Регіональної науково-практичної конференції. Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. Бубон В.С. Роль спеціальної фізичної підготовки під час виконання службових завдань із захисту національної державності в умовах воєнного стану. Дніпро: 2022 189 с URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/10470/1/конф_30.06.2022.pdf (дата звернення: 21.03.2024)
4. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Випуск 4 (163). Шлямар І.Л. Аналіз організації фізичної підготовки у збройних силах провідних країн світу. Київ: 2023 С 8 URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/40421/Shljamar_208-215.pdf?sequence=1 (дата звернення: 21.03.2024)
5. Львівський державний університет внутрішніх справ. Інститут з підготовки фахівців для підрозділів національної поліції. Збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару. Актуальні питання фізичної та тактико-спеціальної підготовки здобувачів вищої освіти. Бобошко Богдан. Шляхи удосконалення фізичної підготовки фахівців національної поліції в умовах воєнного стану. Львів: 2023 166 с URL: <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/karta-dokumentiv/category/365-conference-2023-magazine.html?download=4966:aktualni-pytannia-fizychnoi-ta-taktyko-spetsialnoi-pidhotovky-zdobuvachiv-vyshchoi-osvity-zbirnyk-tez-uchasnykiv-postiino-diiuchoho-naukovo-praktychnoho-seminaru-17-lystopada-2023-roku> (дата звернення: 21.03.2024)

Денисюк О. В.

доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки
Навчально-наукового тренінгового центру
оперативно-бойової підготовки
Національної академії Служби безпеки України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблема якісної підготовки військовослужбовців Служби безпеки України до військово-професійної діяльності в умовах ведення бойових дій завжди була актуальною, а сьогодні набула особливої значущості, у зв'язку зі збройною агресією РФ проти України. Проведений аналіз значущості окремих фізичних якостей і військово-прикладних рухових навичок в структурі сучасних вимог до ведення різних видів бойових дій і виконання бойових завдань дозволяє визначити спрямованість основних напрямків практичної фізичної підготовки військовослужбовців.

Отже, виходячи з особливостей сучасної війни на території України, виникає потреба в удосконаленні системи фізичної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів Служби безпеки України (далі-ВВНЗ СБУ), формуванні і розвитку у них фізичних якостей, що сприятимуть підвищенню ефективності виконання ними контррозвідувальних заходів щодо захисту національної безпеки держави. Однією з таких провідних фізичних якостей слід вважати розвиток фізичної витривалості, як запоруки тривалої працездатності в складних умовах воєнного часу, оскільки її рівень не можна вважати достатнім. Тому удосконалення системи розвитку фізичної витривалості курсантів, на нашу думку, слід вважати актуальним питанням, яке потребує свого вирішення.

Збільшення різноманітності та динамізму військових дій значно підвищують вимоги до фізичних, психічних та інших якостей військовослужбовців, на вдосконалення яких має бути спрямований увесь процес фізичної підготовки.

Результати останніх досліджень є аналізом умов сучасного бою, що висувують підвищені вимоги до фізичної підготовленості військовослужбовців, дозволили встановити нагальну потребу у розвитку загальної та спеціальної витривалості [1,2].

Це обумовлено тим, що витривалість – це здатність військовослужбовця тривалий час протистояти стомленості під час військово-професійної діяльності.

Отже, основу витривалості становить боротьба зі стомленням, яку можна охарактеризувати як здатність військовослужбовців протидіяти фізичному, розумовому, сенсорному, емоційному та іншим типам стомлення, характерним для різних видів військової діяльності.

Витривалість, як фізична якість, проявляється в двох основних формах: в тривалості діяльності без ознак стомлення на потрібному рівні потужності та в швидкості зниження працездатності при настанні стомлення.

Залежно від специфіки виконання роботи по-різному діють механізми втоми та, відповідно, витривалості.

Під загальною витривалістю розуміють сукупність функціональних можливостей організму, що визначають його здатність до тривалого виконання з високою ефективністю діяльності помірної інтенсивності. З точки зору теорії фізичної підготовки загальна витривалість визначається, як здатність військовослужбовця тривалий час виконувати різні за характером види військової діяльності порівняно невисокої інтенсивності, залучаючи до дії багато м'язових груп. Доведено, що загальна витривалість є основою високої фізичної працездатності.

Спеціальна витривалість характеризується здатністю переносити тривалі навантаження, пов'язані зі специфічними видами фізичного навантаження

військовослужбовців. При цьому наголошується, що оптимальним методом підвищення рівня фізичної витривалості військовослужбовців слід вважати початковий розвиток загальної витривалості, а потім, на її основі – спеціальної витривалості. Тобто на перших етапах спеціальної фізичної підготовки спочатку треба розвивати аеробні, а вже потім – аеробно-анаеробні можливості організму.

Для розвитку фізичної витривалості військовослужбовців пропонується застосовувати безперервний рівномірний, змінний безперервний, інтервальний методи, метод — до відмови та статичний метод [3].

Рівномірний безперервний метод направлений на розвиток аеробних здібностей організму, для чого виконуються циклічні одноразово-рівномірні вправи малої і помірної потужності. Він є основним для розвитку загальної витривалості. Цей метод передбачає рівномірне, невисоке за швидкістю, але зі значною тривалістю виконання вправи. При цьому відбувається вдосконалення майже всіх основних систем організму, які забезпечують надходження, транспорт та утилізацію кисню. Для ефективного розвитку загальної витривалості необхідно досягти оптимальних показників фізичного навантаження.

Особливість змінного безперервного методу полягає у безперервному русі, але зі зміною швидкості на окремих ділянках руху. Іноді цей метод називається методом гри швидкостей. Він направлений на розвиток, як загальної, так і спеціальної витривалості. Використання цього методу рекомендується для військовослужбовців, що недостатньо підготовлені за фізичними розвитком. Він передбачає періодичне підвищення швидкості рухів, при цьому тривалість безперервної роботи з підвищеною інтенсивністю поступово збільшується.

Інтервальний метод передбачає використання дозованого повторного виконання фізичних вправ відносно невеликої інтенсивності і тривалості із суворо дозованим часом відпочинку, де під час відпочинку використовується зазвичай ходьба або повільний біг. Він відрізняється від повторного методу скороченими інтервалами відпочинку, за яких повне відновлення працездатності не відбувається, а кожне наступне повторення вправи виконується в стані незначної втоми. Інтервальне тренування дозволяє збільшити швидкість розгортання функціональних можливостей систем кровообігу та дихання, підвищити мобілізаційну готовність організму.

Метод – до відмови включає виконання фізичних вправ з подоланням обтяження 35–65% від максимально можливого зі значною кількістю повторень під час роботи динамічного характеру.

В якості допоміжних засобів комплексного розвитку витривалості пропонується застосовувати дихальні вправи: регулювання зміни частоти, глибини та ритму дихання; легенева гіпервентиляція з нормованою затримкою дихання; синхронізація дихання з фазами рухомих дій; вибіркове застосування дихання різного типу – ротового й носового, грудного й черевного [4].

Таким чином, виконання бойових завдань в ході відбиття збройної агресії РФ проти України вимагає від військовослужбовців органів і підрозділів Служби безпеки України не тільки високого рівня професійних знань і навичок, але й значних фізичних і вольових зусиль. В цих умовах серед потрібних фізичних якостей особливе місце відводиться загальній і спеціальній витривалості, яка формується і удосконалюється в процесі спеціально фізичної підготовки курсантів ВВНЗ СБУ. Важливим напрямком в процесі фізичної підготовки курсантів ВВНЗ СБУ є впровадження удосконалених методичних підходів щодо розвитку фізичної витривалості майбутніх офіцерів спецслужби.

Список використаних джерел:

1. Бондарович О. П., Волошин В. О. Фізична та тактико-спеціальна підготовка співробітників СБ України до участі у спеціальних операціях (заходах) : навч. посіб. Київ : НА СБУ, 2021. 256 с.

2. Волошин В. О., Богданов М. В., Бондарович О. П., Особливості фізичної підготовки військово-службовців-жінок Служби безпеки України : навч.-метод. посіб. Київ : НА СБУ, 2021. 156 с.
3. Євтушенко В. В., Бондарович О. П., Денисюк О. В. Спеціальна фізична та психологічна підготовка співробітників СБ України до оперативно-службової діяльності в умовах підвищеного ризику : навч. посіб. Київ : Нац. Акад. СБУ, 2016. 300 с.
4. Романчук С. Фізична підготовка в Сухопутних військах Збройних сил провідних держав НАТО / Сергій Романчук, Віктор Романчук // Молода спортивна наука України: Зб. наук. праць з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2010. – Вип. 14, Т. 2. – С. 205–209.

Домченко О.О.

курсант 1 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Царьова І.В. доктор філологічних наук, професор професор кафедри українознавства та іноземних мов Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Для забезпечення ефективності та надійності сектору безпеки і оборони в Україні насамперед важливо створити умови для розвитку його спроможностей та забезпечення безпекового середовища, здатного до ефективного реагування на різноманітні кризові ситуації. Це вміщує і гібридну війну, інформаційно-психологічний вплив на міжнародну арену, спроби дестабілізації політичної та економічної ситуації в країні, кіберзагрози, тероризм, а також пандемію COVID-19 та недостатній захист прав власності [2].

Для досягнення мети необхідно розвивати комплексну систему реагування на загрози, яка б мала у своєму складі інтегровану систему освіти для персоналу сектору безпеки й оборони. Ця система має сприяти підвищенню професійного рівня персоналу та впровадженню нової культури безпеки на основі стандартів Європейського Союзу та НАТО.

Наголос потрібно зробити на оптимізації підходів до освіти в секторі безпеки і оборони, з метою досягнення стандартів НАТО, підвищення професіоналізму особового складу та підвищення загального рівня кадрового забезпечення сектору [1].

Для посилення національної безпеки необхідно удосконалювати інституційні та оборонні здібності органів сектору безпеки й оборони. Це можливо через підвищення рівня підготовки персоналу, професіоналізацію служби, розвиток культури безпеки та забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків. Важливим є також оновлення підходів до набору і підготовки особового складу з урахуванням міжнародних стандартів та створення ефективної системи реагування на кризові ситуації.

Одним з можливих висновків цієї взаємодії може стати розробка Концепції підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони в Україні [4]:

- стандарти освіти для кадрів у секторі безпеки й оборони, які враховують гендерну рівність;
- вимоги до навчальних програм у відповідних вишах з урахуванням специфіки підготовки та вимог органів державної влади;
- специфіку підготовки офіцерів, сержантів і старшин для органів безпеки та оборони за стандартами НАТО;
- можливість створення стандартів не лише для окремих спеціальностей, але й з урахуванням потреб конкретних органів державної влади;

- критерії оцінки якості підготовки кадрів;
- автономію вишів, що готують кадри для сектору безпеки й оборони;
- процедуру управління вишами цими центральними органами влади;
- гендерно орієнтований підхід у відборі, підготовці, підвищенні кваліфікації і кар’єрному зростанні працівників сектору безпеки й оборони;
- поєднання принципів спеціалізації та індивідуалізації у навчальних програмах;
- баланс між відкритістю та конфіденційністю в проведенні освітнього процесу;
- процедуру оцінки кандидатів як за професійними, так і за психологічними та моральними якостями;
- спільну підготовку сил оборони до стратегічних дій та участь у міжнародних операціях [3].

Важливим елементом підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони є створення ефективної системи рекрутингу, яка базується на прозорих та справедливих критеріях відбору працівників. Це дозволить забезпечити якісний набір кандидатів, здатних виконувати висококваліфіковані завдання відповідно до вимог сектору безпеки і оборони. Потрібно зосередитися на підвищенні морально-психологічної та національно-патріотичної готовності кадрів для сектору безпеки і оборони через ефективну систему соціально-психологічної роботи та вибір кандидатів з врахуванням їхніх психологічних та моральних якостей. Така система повинна бути обґрунтована на міжнародних стандартах та практиках, спрямованих на забезпечення ефективності сектору безпеки і оборони [1].

Незмінною умовою ефективної підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони є співпраця всіх його складових у цьому напрямку. Це можливо забезпечити шляхом підвищення якості спільної підготовки сил оборони до стратегічних дій та участі у міжнародних операціях. Зміни до освітніх програм та навчальних планів вишів, які належать до сектору безпеки і оборони, мають враховувати цільові орієнтації та забезпечувати спільні навчальні заходи та тренування [5].

Отже, підготовка кваліфікованих фахівців для сектору безпеки і оборони є надзвичайно важливим завданням, що вимагає комплексного підходу та узгоджених зусиль з освітніх установ, державних органів, а також самого сектору безпеки і оборони.

Необхідне встановлення єдиної системи стандартів освітньої підготовки, що враховуватиме специфіку сектору та гендерні аспекти. Це допоможе забезпечити високий рівень професійної підготовки з урахуванням потреб роботодавців та вимог міжнародних стандартів. Розвиток системи рекрутингу, що базується на чітких критеріях відбору, сприятиме залученню кандидатів з необхідними професійними, психологічними та моральними якостями до сектору безпеки і оборони. Співпраця всіх складових сектору в підготовці фахівців є важливим аспектом забезпечення ефективності його діяльності. Спільні навчальні заходи та тренування сприятимуть взаєморозумінню та злагодженій роботі у сфері безпеки й оборони.

Список використаних джерел Гапоненко Г. Професійна компетентність фахівців сектору безпеки і оборони. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка. № 2. 2017. С. 81-88.

2. Жданова І. В. Деякі аспекти психологічної підготовки фахівців сектору безпеки і оборони України в умовах війни. Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України: тези доп. IV Всеукр. наук.-практ. конф.(м. Харків, 30 трав. 2023 р.). Харків: НА НГУ, 2023. С. 68-70.

3. Ротань К. О., Б. П. Лукін. Сучасні питання вдосконалення тактико-спеціальної, вогневої, фізичної та психологічної підготовки фахівців сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану. Вінниця: ХНУВС, 2023. С. 127-129.

4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року No 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

5. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. N. 2469. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

Євтушенко В.В.

доцент кафедри спеціальної фізичної та бойової підготовки, Національна академія СБ України

ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ СИТУАЦІЙНИХ ЗАДАЧ ПРИ ПІДГОТОВЦІ КУРСАНТІВ ТА СЛУХАЧІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ

Складовою цілісного навчально-виховного процесу будь-якого вишу є професійне виховання, яке є основою формування та розвитку професійної культури курсантів та слухачів, їх підготовки до активної службової діяльності і суспільного життя. Основною метою професійного виховання у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ) є формування відповідної особистості майбутнього офіцера з належними професійними знаннями та вміннями. Тому питання професійного виховання курсантів та слухачів в освітньому процесі особливо на сьогоднішній день є досить актуальним.

Головним керівним документом, що визначає актуальні загрози національній безпеці нашої держави, механізми захисту національних інтересів України, основні заходи при плануванні та реалізації державної політики у сфері національної безпеки, є Стратегія національної безпеки України [1]. Саме сектор безпеки і оборони впроваджує положення Стратегії для захисту національних інтересів від актуальних та перспективних загроз національній безпеці України. Наразі, саме сили безпеки і оборони є основним інструментом держави для протидії збройній агресії російської федерації та забезпечення оборони України, захисту безпеки населення й інтересів держави [2].

Звичайно, за таких обставин запорукою збереження територіальної цілісності, державного суверенітету та незалежності, є наявність спроможностей сил безпеки і оборони, необхідних для досягнення переваги над силами ворога й звільнення всієї захопленої території України [3]. При цьому високопрофесійна підготовка офіцерських кадрів неабияк впливає на готовність сил безпеки та оборони успішно протидіяти агресивним діям суміжних з Україною держав.

В системі підготовки офіцерського корпусу всіх країн світу ключову роль відіграють стандарти підготовки фахівців, які регламентують сукупність вимог до змісту та очікуваних результатів підготовки, умов і параметрів та послідовності відпрацювання навчального матеріалу [4]. В Україні вже декілька років триває трансформація системи вищої військової освіти з урахуванням досвіду підготовки військових фахівців країн-членів НАТО [5]. Враховуючи позитивні зміни (інтеграція професійної військової освіти в державну систему освіти, впровадження принципу «Освіта впродовж військової кар'єри», наближення якості вищої військової освіти до стандартів НАТО), які вже імплементовані в освітній процес в закладах вищої освіти сектору безпеки і оборони України.

Проте в умовах прямої збройної агресії проти України залишається актуальним питанням посилення компетентностей майбутніх офіцерів спецслужби, що дозволять їм після закінчення військового вишу успішно виконувати службово-бойові завдання в підрозділах сил безпеки і оборони.

Досвід виконання оперативно-службових завдань співробітниками СБУ в районах проведення бойових дій свідчить про те, що успішною запорукою вирішення задач є високий рівень фахової обізнаності, психологічна стійкість до екстремальних умов, фізична підготовленість військовослужбовців[6].

Рівень фізичної підготовки співробітників СБУ повинен бути вище середнього рівня пересічного громадянина. Співробітники нерідко виконують оперативно-службові завдання в умовах тривалих фізичних навантажень, що потребують застосування зброї та засобів фізичного впливу. Високий рівень фізичної підготовленості є невід’ємною складовою фахових компетентностей співробітника сучасної української спецслужби. Саме фізична загартованість та стресостійкість дозволяє легше долати ймовірні труднощі, що можуть виникати під час проходження подальшої служби[6].

В доповіді представлено методику підготовки курсантів та слухачів СБУ за напрямком спеціальної фізичної та бойової підготовки. Запропоновано на протязі навчання використовувати в навчальному процесі ситуаційні задачі за принципом «від простого до складного». Під час практичних занять максимально реалістично відтворюється можлива оперативна обстановка, використовуються «актори». Такий підхід дозволяє засвоїти тактику оперативно-бойових підрозділів та закріпити вміння й навички щодо застосування вогнепальної зброї, заходів фізичного впливу та спеціальних засобів, прийняття рішень в умовах обмеженого часу й психологічного тиску.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>. Фізична активність і якість життя людини: збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції 86
2. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
3. Наказ Міністерства оборони України від 22 грудня 2020 року № 484 «Про затвердження Порядку організації та здійснення оборонного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони». URL: [http:// https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2020/484_nm.pdf](http://https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2020/484_nm.pdf).
4. Концепція підготовки Збройних Сил України. Наказ МО України та ГШ ЗС України від 22.02.2016 р. № 95. К.: МОУ, 2016. 14 с. URL: [http:// https://www.ukrmilitary.com/2016/02/concept-of-the-armed-forces-of-ukraine.html](http://https://www.ukrmilitary.com/2016/02/concept-of-the-armed-forces-of-ukraine.html)
5. Реформа спеціальної освіти в секторі безпеки і оборони: на яких змін очікувати. <https://armyinform.com.ua/2021/02/16/reforma-speczialnoyi-osvity-v-sektori-bezpeky-ta-oborony-yakuh-zmin-ochikuvaty/>
6. Спеціальна фізична та психологічна підготовка співробітників СБ України до оперативно-службової діяльності в умовах підвищеного ризику: навч. посіб. / [В. В.Євтушенко, О. П. Бондарович, О. В. Івахно та ін.]. Київ: Нац. акад. СБУ, 2016. 234 с

Жданюк Я.М., курсантка 3 курсу
навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Тимофєєв В.П.**,
старший викладач кафедри тактико
спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ, ВОГНЕВОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ, МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Україна, у щорічному рейтингу, складеному австралійським Інститутом економіки і світу, зайняла 71-ше місце серед 158 країн. При складанні цього рейтингу враховувалися різні аспекти, включаючи кількість ув'язнених у країні, статистику злочинності та інші супутні фактори, які відображають рівень безпеки.

У зв'язку з воєнним станом та загрозою збройної агресії з боку Росії, українські законодавці прийняли рішення надати цивільному населенню право використовувати зброю для захисту держави від російських загарбників. За словами колишнього міністра внутрішніх справ Дениса Монастирського, було розподілено десятки тисяч одиниць зброї у великих містах[3, с124].

Однак, наразі ще рано говорити про всі наслідки такого масової видачі зброї громадянам. Вже зараз спостерігається зростання на 37% кількості злочинів, пов'язаних саме із застосуванням вогнепальної зброї по всій території України.

У сучасних умовах професійна підготовка працівників правоохоронних органів є критично важливою для забезпечення законності та ефективної боротьби зі злочинністю. Правоохоронці стикаються з викликами, які вимагають від них високого рівня фізичної та юридичної підготовки. Зростання агресії та професійної підготовки злочинців ставить перед правоохоронцями складні завдання та вимагає постійного вдосконалення їх навичок.

Часті випадки нападів на працівників правоохоронних органів, які часто супроводжуються застосуванням холодної або навіть вогнепальної зброї, призводять до серйозних травм, поранень та навіть смертельних випадків. Це ставить під загрозу як самих правоохоронців, так і загальну безпеку в суспільстві. Тому постійне підвищення рівня професійної майстерності та забезпечення правоохоронців необхідними засобами і знаннями стає пріоритетним завданням для забезпечення правопорядку та безпеки в сучасному світі [1, с.87].

Зазначені обставини підкреслюють високі стандарти, що вимагаються від якості та рівня фізичної, вогневої, тактико-спеціальної та медико-тактичної підготовки у працівників правоохоронних органів.. Фізична готовність, у свою чергу, є не лише складовою частиною службово-прикладної професійної підготовки, але й важливим фактором, що визначає успішне виконання службових обов'язків у майбутньому.

Враховуючи різноманітні завдання та специфіку професійної діяльності правоохоронців, , необхідно особливу увагу звертати на напрямок вдосконалення їхньої фахової підготовленості, зокрема, враховуючи спеціальну фізичну підготовку.

Розуміння потреб та вимог до фізичних якостей, які вимагаються у виконанні посадових обов'язків, є критичним аспектом для викладачів, які надають професійну підготовку майбутнім та діючим правоохоронцям. [4, с.38].

Аналізуючи специфіку та фізичні навантаження, що супроводжують професійну діяльність фахівців у цих галузях, необхідно враховувати вимоги, які ставляться перед

правоохоронцями, і розробляти відповідні програми підготовки, спрямовані на оптимізацію їхньої фізичної підготовленості для ефективного виконання поставлених завдань.

Фізична підготовка правоохоронців вимагає спеціалізованого підходу, орієнтованого на конкретні вимоги та особливості їх службової діяльності. З метою підвищення рівня бойової готовності та формування стійких професійних навичок, є необхідність у впровадженні комплексної науково-обґрунтованої системи, що охоплює міждисциплінарну взаємодію.

Вогнева підготовка, яка є однією з ключових складових, повинна еволюціонувати відповідно до сучасних вимог та реалій бойового контакту зі супротивником. Цей процес базується на переході від простого до складного у процесі навчання, аналізі реального досвіду бойових ситуацій, вивченні доцільних дій під час вогневого контакту та максимальній ефективності досягнення поставлених цілей. Важливо також мати можливість використовувати комплексний підхід до вогневої, фізичної та тактичної підготовки працівників [2, с.43].

Зокрема, цей підхід передбачає застосування передових технологій та гнучкість у навчальному процесі з урахуванням еволюції бойових сценаріїв та технічних засобів. Така система навчання має забезпечити глибоке засвоєння принципів та навичок, необхідних для успішного виконання завдань у сфері правоохоронної діяльності.

У сучасному світі спостерігається тенденція до переходу вогневої підготовки спецпідрозділів з різних країн на практичну базу. Практична стрільба, що є динамічною та включає в себе потужність, влучність і швидкість, стає основною складовою цього процесу.

Суть практичної стрільби полягає у тому, щоб стрілець не лише міг точно вразити ціль, але й робити це максимально швидко, що надає цій дисципліні важливість у визначенні та підвищенні рівня стрілецької майстерності.

Практична стрільба є універсальною системою для оцінки та покращення навичок стрільби, яка відтворює умови, що максимально наближені до реальних ситуацій використання вогнепальної зброї. Під час тренування стрілець виконує вправи, які вимагають напруження нервів, концентрації уваги та фізичних зусиль [1, с.88].

Для підвищення стресостійкості та реалізму під час тренувань, рекомендується використовувати різноманітні імітації бойових ситуацій, такі як світлові, димові та звукові ефекти. Це допомагає підготувати стрільців до реальних умов та забезпечує їх готовність до ефективної дії в будь-яких обставинах.

Під час навчальних занять з тактико-спеціальної підготовки для майбутніх поліцейських важливою метою є формування високого рівня психологічної готовності до правомірного використання фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї. Це досягається шляхом встановлення міцного зв'язку між розумовими процесами та емоційно-вольовим регулюванням дій правоохоронця.

На заняттях можуть використовуватися типові ситуації, які можуть призвести до загрози для поліцейських та їх оточення, класифіковані за ступенем небезпеки та характеристиками. Основою цього процесу є метод моделювання ризиконебезпечних ситуацій [4, с.38].

Аналіз таких ситуацій під час занять спрямований на формування у поліцейських психологічних установок, які дозволяють їм передбачати агресивну поведінку осіб за типовими ознаками та здобувати готовності до адекватної реакції. Цей підхід дозволяє не лише вдосконалювати навички з самозахисту, а й сприяє формуванню у поліцейських готовності до дії у реальних небезпечних ситуаціях.

Формування психологічних установок у майбутніх поліцейських вважається одним із найважливіших аспектів їхньої професійної підготовки. Цей процес передбачає виховання ряду ключових психологічних якостей, які є необхідними для успішної роботи у складних та екстремальних ситуаціях. Серед цих якостей можна виокремити здатність до концентрації та збереження спокою у небезпечних ситуаціях, емоційну стійкість, впевненість у власних силах, а також уміння передбачати та адекватно реагувати на конфліктні ситуації.

Реалізація цих якостей вимагає від майбутніх поліцейських глибокого розуміння та контролю над своїми емоціями, а також високорозвинених моральних та етичних принципів [2, с.44].

У процесі навчання та підготовки поліцейських для реального виконання службових обов'язків важливе місце займає моделювання ризиконебезпечних ситуацій. Для цього використовуються різноманітні методи та засоби, які допомагають створити максимально реалістичні умови для тренування поліцейських. Серед цих засобів можна виділити словесно-знакові методи, засоби наочності, тренажери, імітаційні засоби. Це дозволяє ефективно підготувати майбутніх поліцейських до різноманітних викликів та небезпек, з якими вони можуть зіткнутися у своїй професійній діяльності [3, с.125].

Отже, вдосконалення тактико-спеціальної, вогневої, спеціальної фізичної та медико-тактичної підготовки сил сектору безпеки і оборони є невід'ємною складовою процесу забезпечення національної безпеки та ефективного захисту державних інтересів. З урахуванням сучасних загроз та викликів, які стоять перед силами безпеки і оборони, важливо постійно вдосконалювати їх підготовку на всіх рівнях.

Постійне підвищення рівня професійної майстерності та компетентності у сфері безпеки та оборони дозволить ефективніше протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, забезпечуючи стабільність і безпеку суспільства. Особлива увага має бути приділена інноваційним методам та технологіям у проведенні тактичних операцій, використанню вогнепального та спеціального обладнання, а також розвитку медичної підготовки для швидкого та ефективного надання допомоги пораненим під час ведення бойових дій.

Загалом, постійне удосконалення підготовки правоохоронців є ключовим елементом забезпечення національної безпеки та відповіді на сучасні виклики і загрози, що вимагають не лише фахової компетентності, а й готовності до інноваційного та адаптивного реагування на змінні умови.

Список використаних джерел:

1. Вавренюк С. А. Процес адаптації курсантів першихкурсів до навчального процесу в профільних закладах освіти. 2018р. 87—89с.
2. Височіна Н., Білошицький В., Малахова О. Фізична підготовка і спорт у Збройних Силах України: проблеми та перспективи//Військова освіта. 2021. С.43-55.
3. Зюбан М., Муленко О., Бондаренко С. Підготовка військовослужбовців з вогневої підготовки в сучасних умовах/ Молодий вчений. 2022. №. 1 (101). С. 124-127.
4. Медвідь М., Бабков Ю., Шаповал О. Методика створення умов присвоєння професійної кваліфікації «офіцер тактичного рівня» здобувачеві за скороченими строками підготовки //Честь і закон. 2021. Т. 3. №. 78. С. 101-108.
4. Тонконог І. О. Деякі аспекти підготовки співробітників СБ України. Aerosol Dispersion Model of Instant Release of the Active Substance 2019р. 38с.

Жеребко В.Л., курсант 307 взводу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Коломієць Ю.М** старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки, Одеського державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПІДВИЩЕННІ ВІЙСЬКОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В сучасних умовах, коли загрози безпеки стають все більш складними і різноманітними, спеціальна фізична підготовка займає ключове місце у формуванні військової професійності та компетентності працівників сектору безпеки. Ця підготовка не лише розвиває фізичні якості особового складу, але й впливає на їхні ментальні та емоційні аспекти, формуючи відповідальність, витримку, ініціативність та готовність до дії у кризових ситуаціях. Відповідно, розуміння та реалізація важливості спеціальної фізичної підготовки стає необхідною складовою стратегії підвищення ефективності та професійного рівня працівників сектору безпеки. Спеціальна фізична підготовка спрямована на розвиток ключових фізичних якостей військовослужбовців, таких як витривалість, сила, координація і швидкість. Це відіграє важливу роль у забезпеченні оптимального рівня фізичної підготовки та підтриманні здоров'я в умовах великого фізичного та психологічного навантаження. Планування спеціальної фізичної підготовки враховує ці аспекти з метою підвищення психофізичного стану військовослужбовців та їх готовності до виконання професійних обов'язків у надзвичайно складних умовах сучасності.

Згідно з чинною нормативно-правовою базою України, фізична підготовка - це комплекс заходів, спрямованих на формування, підтримання та розвиток фізичних якостей працівників правоохоронних органів, а також надання можливості тренування важливих професійних, психологічних і моральних якостей, підвищення їх здатності до внутрішнього самоконтролю в конфліктних ситуаціях та вдосконалення професійної майстерності. Посилює психологічну готовність до діяльності в екстремальних ситуаціях [1, 51 с].

Якісна підготовка до професійної діяльності військовослужбовців, особливо до ведення бойових дій у сучасних умовах, завжди була важливим питанням, а сьогодні воно набуває вирішального значення. Фізична підготовка військовослужбовців та її вплив на психологічну стійкість досліджувалася вітчизняними та зарубіжними вченими. М. Москаленко визначає, що вона є важливою складовою системи, яка формує фізичну та психологічну готовність військовослужбовців до професійної діяльності. Психологічна підготовка тісно пов'язана з фізичною підготовкою і відіграє важливу роль у формуванні військово-професійної компетентності майбутніх фахівців. Військовослужбовці в хорошій фізичній формі здатні підтримувати більш швидкий і точний рівень підготовки в умовах значного фізичного навантаження і психічного стресу. Вони здатні підтримувати знання, навички та вміння, необхідні для виконання бойових завдань. Такі військовослужбовці можуть швидше освоїти свою професію та адаптуватися до незвичних і складних ситуацій військового життя. Ступінь взаємозалежності між рівнем фізичної підготовки військовослужбовця та рівнем його військової підготовки і виховання тим вищий, чим складніша бойова обстановка [2, С 3].

Слід зазначити, що існує пряма залежність між наявністю розвинених фізичних якостей та професійним успіхом. Тому необхідно мати навички подолання будь-яких перешкод, застосування бойових прийомів та використання спеціальних і підручних засобів. І все це на тлі підвищених фізичних навантажень і психічних стресів у ситуаціях, максимально наближених до реальних. Співробітникам необхідно розвивати швидку витривалість,

швидкість і спритність, а також терпіння і мужність при діях у складних і стресових ситуаціях. При цьому така підготовка характеризується проведенням спеціально розроблених вправ і поглибленим вивченням бойових прийомів. Співробітники повинні постійно прагнути до вдосконалення своїх фізичних якостей і приділяти особливу увагу поліпшенню тих, які розвинені не в повній мірі [3, С 3].

Враховуючи стресовий характер професійної діяльності правоохоронців, формування фізичної готовності повинно мати низку специфічних завдань, зокрема: подолання почуття страху, орієнтування в будь-якій ситуації, подолання тривалих стресових станів, витримування фізичних навантажень, використання технік релаксації, прийняття швидких рішень, забезпечення знань зі спеціальної фізичної підготовки та максимальне використання фізичних якостей в екстремальних ситуаціях [1, 51 с].

На думку багатьох дослідників, психологічна стійкість військовослужбовців посідає одне з головних місць серед індивідуальних психофізіологічних і психологічних якостей особистості та є запорукою надійної професійної діяльності. Стійкість - це інтегративне утворення особистості, що виявляється як здатність ефективно діяти та витримувати різні емоційні стани під час виконання професійних завдань. Рівень психологічної стійкості визначається поєднанням різних стресорів, впливом основних чинників і здатністю долати психологічний стрес за допомогою специфічних особистісних якостей, які найбільше підходять до ситуації, в якій вони виникають. Психологічна стійкість належить до поведінкових реакцій, які зумовлені розвитком стійкості як особистісної риси. Іншими словами, хоча ці дві категорії пов'язані між собою, друга категорія являє собою особливий механізм досягнення самодисципліни в різних ситуаціях [2, С 5].

В. Українець зазначив, що ефективне використання військ залежить не тільки від результатів підготовки особового складу, а й від психологічних якостей військовослужбовців, їхньої стресостійкості в бою. Саме вона та вміння управляти стресом забезпечують ефективність поведінки військовослужбовців у складних ситуаціях, дають їм змогу зберігати здоров'я та здатність виконувати нові й складні завдання в умовах невизначеності та високого ризику [2, С 3].

Існують певні умови формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців з фізичної підготовки (з погляду психології, це сукупність явищ у зовнішньому та внутрішньому середовищі, які можуть вплинути на розвиток того чи іншого явища, опосередкований діяльністю людини або групи людей) . Саме психологи вважають мотиви, особистісні орієнтації, нахили, інтереси, загальні та спеціальні здібності, виховання та освітнє середовище важливими умовами професійного розвитку людини, склад професійного та освітнього середовища, доступ до культурних цінностей і стан соціального середовища. У контексті дослідження важливим є поєднання як зовнішніх, так і внутрішніх впливів може діяти лише через опосередковане сприйняття. Великий внесок у вивчення цього питання зробив С. Рубінштейн, який наголошував на розділенні внутрішніх і зовнішніх умов. Смолюк підтримує позицію вчених, згідно з якою зовнішні умови не визначають безпосередньо кінцевий результат, а "заломлюються" під впливом внутрішніх умов, тобто внутрішньої природи того чи іншого об'єкта або явища. Таким чином, внутрішні умови - це причини, а зовнішні – обставини [4, 52 с].

Таким чином, можна дійти висновку, що професійна поведінка військовослужбовців потребує формування та підтримання психологічної стійкості з метою захисту від негативного впливу різних чинників під час виконання службових обов'язків. Ефективне зниження рівня страху, тривоги та напруги, а також контроль над загальними емоціями дає змогу вчасно реагувати на непередбачувані зміни обставин. Сьогодні психологічна стійкість військовослужбовців зазнає надмірних навантажень через особливі умови служби та бойових дій, а також постійну напругу та готовність до відбиття атак противника, у результаті вони не можуть повноцінно відпочивати та відновлювати емоційно-вольову сферу й психічне здоров'я. Психологічна підготовка взаємодіє з фізичною підготовкою і має важливий вплив на розвиток військово-професійної компетентності майбутніх фахівців. Варто пам'ятати, що фізична

підготовка позитивно впливає на психологічний стан за умови, що фізична підготовка правильно організована і враховані всі важливі аспекти. Правильно організована фізична підготовка здатна покращити психологічний стан військовослужбовців і дозволити їм успішно долати виклики, з якими вони стикаються в сучасних умовах. Фізична сила і витривалість, що розвиваються в процесі спеціальної фізичної підготовки, підтримують загальний стан організму військовослужбовця і забезпечують швидке відновлення після фізичних навантажень.

Список використаних джерел:

1. Львівський державний університет внутрішніх справ. Інститут з підготовки фахівців для підрозділів національної поліції Збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару. Актуальні питання фізичної та тактико-спеціальної підготовки здобувачів вищої освіти. Ігор Гнип, Микола Кмицяк. Роль та особливості фізичної підготовки працівників правоохоронних органів. Львів: 2023 166 с. URL: [file:///C:/Users/Lera%20Zherebko/Downloads/17_11_2023%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Lera%20Zherebko/Downloads/17_11_2023%20(4).pdf) (дата звернення 27.03.2024)
2. Волков М.С. Вплив спеціальної фізичної підготовки на психологічну стійкість військовослужбовців. Академічні візії Випуск 21. Секція: Освіта/Педагогіка. Київ: 2023 С 13 URL: <file:///C:/Users/Lera%20Zherebko/Downloads/Волков+Михайло+Сергійович.pdf> (дата звернення 27.03.2024)
3. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Випуск 12. Романчук С.В, Лесько О.М, Гоманюк С.В, Шевців У.С, Лашта В.Б, Ткачук О.А, Шевченко О.С. Фізична підготовка – як одна з основних компонентів військово-професійної діяльності співробітника органів внутрішніх справ. Київ: 2023 С 5. URL: <https://spppc.com.ua/index.php/journal/article/view/1604/1580> (дата звернення 27.03.2024)
4. Міністерство оборони України. Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського Навчально-науковий інститут фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій. Збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції : «Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України». Київ: 2021 393 с URL: https://nuou.org.ua/assets/documents/conf_ifksot_211124.pdf (дата звернення 27.03.2024)

Журавльова Т.О., курсантка 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник: **Король К.С.**,
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ОБРОБКИ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ОБ'ЄКТІВ: ОПТИМІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЙ ТА СПІВПРАЦЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ЕКСПЕРТАМИ З ВИБУХІВ

У сучасному світі проблема управління ризиками виявлення та обробки вибухонебезпечних об'єктів є надзвичайно актуальною. Відповідно до статистики, інциденти

з вибухонебезпечними об'єктами можуть мати серйозні наслідки для людського здоров'я, навколишнього середовища та економіки. Тому вирішення цієї проблеми вимагає комплексного підходу, який базується на наукових дослідженнях та інноваційних технологіях.

Управління ризиками виявлення та обробки вибухонебезпечних об'єктів охоплює різноманітні аспекти, включаючи передбачення, виявлення, класифікацію, аналіз та управління ризиками. З метою ефективного управління цими процесами важливо враховувати такі фактори, як характеристики вибухонебезпечних речовин, їх потенційна небезпека, умови зберігання та транспортування [1, с. 46].

Одним з ключових етапів управління ризиками є розробка та впровадження систем виявлення вибухонебезпечних об'єктів, включаючи сучасні методи обробки даних, використання сенсорів та інші технологічні засоби. Також важливою складовою є розробка стратегій реагування на вибухонебезпечні події, яка включає в себе планування евакуації, дезактивацію та безпечне знищення вибухонебезпечних об'єктів [2, с. 7].

Новітні технології грають ключову роль у вирішенні проблеми управління ризиками виявлення та обробки вибухонебезпечних об'єктів. Наприклад, штучний інтелект та машинне навчання можуть бути використані для аналізу великих обсягів даних, що допомагає в ідентифікації вибухонебезпечних об'єктів та прогнозуванні їхньої поведінки [4, с. 42]. Сучасні сенсорні технології дозволяють ефективно виявляти хімічні речовини та інші потенційно небезпечні матеріали. Безпілотні літальні апарати (дрони) також стають все більш популярними для виявлення вибухонебезпечних об'єктів у важкодоступних чи небезпечних зонах. Вони можуть виконувати аеріальні обстеження та надавати важливу інформацію для прийняття рішень [3, с. 28].

Управління ризиками виявлення та обробки вибухонебезпечних об'єктів є складною, але надзвичайно важливою задачею, яка вимагає поєднання наукових досліджень, технологічних інновацій та стратегічного планування. Застосування сучасних технологій, таких як штучний інтелект, сенсорні системи та безпілотні літальні апарати, може значно підвищити ефективність управління ризиками та зменшити його вплив на людей та навколишнє середовище.

Національні поліцейські органи зіштовхуються з різноманітними викликами, пов'язаними з виявленням, розслідуванням та запобіганням вибухам. Для ефективного управління цими ризиками необхідно поєднати зусилля з експертами з вибух, які мають спеціалізовані знання та технічні засоби [2, с. 22].

Оптимізація стратегій співпраці між національною поліцією та експертами з вибух включає кілька ключових аспектів:

- Поліція повинна забезпечити експертам з вибух доступ до відповідної інформації та даних, щоб допомогти їм у виконанні їхніх функцій.
- Організація спільних навчань та тренувань для поліцейських та експертів з вибух сприяє розумінню процедур та підвищує взаєморозуміння між сторонами.
- Встановлення спільних стандартів та процедур допомагає забезпечити координацію дій та ефективне виконання завдань [3, с. 15].

Співпраця між національною поліцією та експертами з вибух є важливим елементом успішного управління ризиками в сфері безпеки. Злагоджена діяльність та взаєморозуміння між цими двома сторонами сприяють швидкому реагуванню на загрози, забезпечують високий рівень професійної компетентності та зменшують імовірність виникнення небезпеки для громадян та майна.

Оптимізація стратегій та співпраця національної поліції з експертами з вибух є ключовими елементами ефективного управління ризиками та забезпечення безпеки суспільства. Це вимагає постійного вдосконалення процесів співпраці, розвитку та впровадження новітніх технологій, а також зміцнення взаєморозуміння між усіма зацікавленими сторонами.

Список використаних джерел:

1. Глей, Олег Сергійович. Дистанційно керований комплекс для виявлення вибухонебезпечних предметів. 2023. С. 47.
2. Брацлавська, Лучана. Система виявлення вибухонебезпечних предметів. BS thesis. КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023.
3. Хочин, Микита Віталійович. Методика визначення ризиків у безпілотній авіації. Національний авіаційний університет, 2022. С. 43.
4. Савін, В. А. Удосконалення методу виявлення вибухонебезпечних об'єктів. 2024. С. 57.

Івахно О.В., доцент кафедри СФБП ННТЦ ОБП
Національної академії Служби безпеки України

**ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ФІЗИЧНОЇ
ПІДГОТОВКИ З МАЙБУТНІМИ ОФІЦЕРАМИ СБ УРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ
ДОСВІДУ ЗБРОЙНИХ СИЛ ПРОВІДНИХ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО**

Стан фізичної підготовки військовослужбовців як підсистеми фізичного виховання населення країни обумовлений ступенем соціально-політичного та економічного розвитку суспільства. З метою ефективного реформування системи фізичної підготовки військовослужбовців СБ України цікавим є вивчення досвіду функціонування систем фізичної підготовки тих країн, які можуть бути об'єднані в єдину групу за рівнем соціально-політичного й економічного розвитку. Доведено, що спільним для збройних сил розвинених країн є визнання важливої ролі фізичної готовності як основного компонента бойової готовності, а також потужного засобу набуття особовим складом необхідних психологічних якостей. Досвід практичного функціонування систем фізичної підготовки військовослужбовців провідних країн світу свідчить, що основним фактором, який регламентує процес фізичного вдосконалення військовослужбовців, є організація процесу бойової підготовки. Крім того, система бойової підготовки накладає свої обмеження на організацію фізичної підготовки військовослужбовців як система вищого рангу, що підпорядковує її своїм закономірностям як у розвитку, так і у функціонуванні.

Вищі військові навчальні заклади зарубіжних армій мають власні особливості та відмінні риси в підготовці й діагностуванні рівня підготовки офіцерських кадрів, водночас їх об'єднує низка близьких підходів. Для них характерна наявність багатоступеневої системи підготовки офіцерських кадрів і діагностування її рівня, неодноразова їх перепідготовка на різних курсах при вищих військових навчальних закладах, що надає можливість: систематичного поновлення та поглиблення професійних знань військових фахівців; забезпечення просування по службі найкраще підготовлених за результатами діагностування і найбільш здібних офіцерів; удосконалення засобів діагностики, які застосовуються в процесі підготовки офіцерів; створення гнучкої і диференційованої системи військової освіти та більш повне задоволення потреб військ у висококваліфікованих фахівцях; отримання офіцерами цивільних спеціальностей при активній фінансовій допомозі з боку міністерств оборони [1].

У збройних силах країн НАТО одним з основних принципів бойової підготовки є принцип стандартизації, згідно з яким процес бойової підготовки щодо основних положень повинен бути максимально наближеним до єдиних вимог, тому загальноприйнятим фактом є як спільне навчання, так і єдність підходів до організації фізичної підготовки кадетів військових навчальних закладів. Фізична підготовка кадетів військових навчальних закладів ЗС країн НАТО організується і проводиться відповідно до вимог керівних документів з фізичної підготовки для всього особового складу ЗС. Однак, ряд положень, притаманні тільки цієї категорії військовослужбовців, внаслідок їх професійного призначення і їх ролі в організації та проведенні процесу фізичного вдосконалення військовослужбовців [2].

До 70 % офіцерських кадрів зарубіжних армій готуються і діагностуються в цивільних навчальних закладах: університетах, академіях, інститутах і коледжах. Єдиної системи прийому до вищих цивільних навчальних закладів немає, так у США різниця між університетом та коледжем дуже умовна.

У збройних силах США до системи підготовки офіцерських кадрів включено підготовку їх у військових академіях, школах та в системі позавійськової підготовки (ROTS). Згідно з системою ROTTS для підготовки офіцерів зі студентами, підготовленими та відібраними спеціальними представниками ЗС (службовцями вербувальних пунктів) укладають попередні контракти на проходження військової служби. Студенти обов'язково відвідують заняття у системі підготовки офіцерів та щорічні літні табірні збори тривалістю 4-6 тижнів, навчальні заняття з фізичної підготовки проводяться у навчальних центрах щодня.

Початкова військова підготовка триває 6 тижнів. На фізичну підготовку при цьому відводиться значна частина часу. Щоранку протягом 30 хв – зарядка, а під час денних тренажей проводиться інтенсивна воєнізована фізична підготовка (марш – кидки, кроси, подолання смуги перешкод, силові вправи). Все це спрямовано на загартування новоприбулих, вироблення у них впевненості в собі, формування згуртованих підрозділів, засвоєння правил поведінки у військових колективах, виховання альтруїстичних якостей – взаємодопомоги, взаємовиручки і т.п. Після закінчення шеститижневого курсу початкової військової підготовки проводяться змагання між підрозділами по різних вправах та видах спорту.

Найбільш складним вважається перший курс, насичений вправами фізичного характеру (кроси з подоланням перешкод вправи зі зброєю та ін), а також виконанням різних господарських робіт. Для кадетів спеціально створюються стресові ситуації, щоб навчити їх “тримати себе в руках” і беззаперечно виконувати накази командира. Відрахування з академії у зв'язку з невиконанням вимог з фізичної підготовки, - цілком нормальне явище [3].

Протягом усього терміну навчання (4 роки) в академіях фізична підготовка є обов'язковою дисципліною. Правильніше було б вживання поняття “фізична підготовка і спорт”, ніж просто “фізична підготовка” кадетів. Цільова установка фізичного виховання кадетів набагато ширше, ніж завдання професійно-прикладної фізичної підготовки. У кожній з академій, а, отже, у всіх військових навчальних закладах країн НАТО, мета і завдання фізичного виховання кадетів мають різне формулювання. Це є наслідком децентралізованого характеру фізичної підготовки. Тим не менш, можна виділити загальні завдання фізичного виховання кадетів:

- розвиток фізичних якостей і оволодіння руховими навичками;
- формування психічної стійкості до бойового стресу і здатності діяти в екстремальних умовах;
- виховання агресивності впевненості у своїх силах, згуртованості військових підрозділів;
- формування потреби в щоденних заняттях фізичними вправами і здорового способу життя.

Якісному виконанню поставлених завдань сприяють:

- кваліфіковані фахівці фізичної підготовки і спорту;
- достатньо високий вихідний рівень фізичної підготовленості кадетів при вступі до військового навчального закладу;
- достатність часу що відводиться на фізичну й спортивну підготовку кадетів;
- сучасна навчально-спортивна база військових навчальних закладів;
- комплекс заходів з формування мотивації кадетів до занять фізичними вправами і спортом.

В основі зазначених умов виконання завдань фізичної підготовки лежить її високий статус обов'язкового компонента загальної бойової готовності військовослужбовців.

Керує процесом начальник кафедри фізичного виховання і спорту, він же є директором (шефом) служби фізичного виховання, яка об'єднує кілька десятків штатних викладачів та інструкторів з видів спорту (не рахуючи численного обслуговуючого персоналу).

Процес фізичного вдосконалення кадетів в академіях умовно можна розділити на два відносно самостійний напрямки:

перше – розвиток фізичних якостей і формування військово-прикладних рухових навичок ;

друге – залучення кадетів до регулярних щоденних занять спортом, сприяють вихованню психічних якостей, здатності діяти в екстремальних умовах і згуртуванню військових колективів.

Фізична підготовка як навчальна дисципліна планується в навчальний час до обіду. Спортивна підготовка організується в післяобідній час, як правило, тривалістю до 3 год. Час для спортивної підготовки передбачено розпорядком дня.

Під час навчання на спортивні заходи та контрольні перевірки відводиться по 80 год на семестр. Всі кадати в кінці кожного семестру здають академічні тести фізичної підготовки. Для кадетів, що беруть участь у внутрівузівських спортивних змаганнях, один раз на рік передбачається перевірка фізичної придатності.

Внутрівузівська програма зі спортивної підготовки включає в себе змагання між навчальними підрозділами по 10-20 видам спорту. Календарем спортивних заходів ВВНЗ передбачено перелік змагань, що проводяться в різну пору року: восени, взимку і навесні.

Найбільш підготовлені кадати, поряд з участю в змаганнях, що проводяться на першість навчального закладу залучаються до участі у міжвузівських змаганнях за окремим планом. Від військового навчального закладу виставляються до 30 команд.

Заняття спортом для всіх кадетів є обов'язковими. Кадети постійно беруть участь у змаганнях як за внутрівузівським календарем, так і за планом зустрічей збірних команд ВВНЗ з командами цивільних навчальних закладів, а також інших військових навчальних закладів.

Дані про спортивну діяльність кадета (участь у спортивних командах, кваліфікація, досягнення та ін) відображаються в розділі “Позаслужбова діяльність”. Активність у спорті оцінюється за результатами участі в спортивних змаганнях за зимовий та літній періоди навчання. Використовуваний комплекс показників, порядок і форма їх обліку, наявність зворотного зв'язку дозволяють здійснювати гнучке управління процесом фізичного вдосконалення кадетів і цілком обґрунтовано судити про ступінь їх фізичної готовності. Щільний графік занять привчає їх до високої самоорганізації, формує дух здорового суперництва, конкуренції і підвищених вимог до самого себе [4].

По закінченню навчального закладу студенти проходять трьохмісячну підготовку в навчальних центрах, їм присвоюється первинне офіцерське звання другого лейтенанта та укладається контракт на проходження служби на офіцерських посадах. При укладенні контракту всі кандидати складають іспит за Єдиним армійським тестом фізичної готовності, який включає виконання фізичних вправ: згинання та розгинання рук в упорі лежачи за 2 хв; піднімання тулуба з положення лежачи за 2 хв, біг на 2 милі (3218 м).

Випускники військових навчальних закладів зарубіжних армій, в основному, одержують первинне військове звання □другий лейтенант□, що відповідає нашому військовому званню “молодший лейтенант”, і кваліфікацію □бакалавр□ (вузької спеціалізації вони не мають).

Після випуску із військових навчальних закладів офіцери, як правило, проходять професійну підготовку на спеціалізованих курсах, що дозволяє у короткий термін (від 1 до 8 місяців) сформувати конкретного фахівця, який володіє як загальними, так і спеціальними професійними знаннями [5].

Як зазначалось раніше, фізична підготовка має високий статус, виступає як обов'язковий компонент загальної бойової готовності майбутніх офіцерів, саме це й становить основу всіх зазначених умов забезпечення виконання задач. Для створення цілісної картини

стану фізичної підготовки у військових навчальних закладах США доцільно розглянути її організацію в окремих військових навчальних закладах.

Список використаних джерел:

1. Фізична підготовка в збройних силах країн НАТО // В.А. Щеголев, В.Н. Утенко, В.П. // Під ред. В.Г. Бабкіна. – К.: ВДПУ, 2009. 175– 179 с.
2. Фізична підготовка у військово-учбових закладах США / В. А. Дорофєєв, В. В. Рябчик, И. Б. Наумова. □ К. : ВДПУ, 2005. 40-42 с.
3. Фізична підготовка в іноземних арміях : Навч. посіб. / В. Н. Утенко, В.А. Лутченко. Д. : ЗДПУ, 2007. 31 – 33 с.
4. Ф Фізична підготовка військовослужбовців країн НАТО / В.Н. Утенко. – Д. : ВДТСУ. 2006. 74 – 76 с.
5. Чарльз В. Реформування військової освіти та підготовки у США: Матеріали міжнар. семінару “Реформування Збройних Сил України. Потреба у змінах”, (Київ, 14 □ 15 лютого 2000 р.) / В. Чарльз. – К. : Академпрес, 2001. – С. 69 □ 70.

Лящет Є.С., курсантка
Факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
Науковий керівник: **Бодирєв Д.А.**
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Застосування вогнепальної зброї поліцією має численні аспекти, що становлять, як певні переваги, так і серйозні виклики. Останнім часом це питання викликає зростаючий інтерес, як серед громадськості, так і серед фахівців з прав людини та правозахисників.

Основна суть теми полягає в тому, щоб дослідити та зрозуміти вплив застосування вогнепальної зброї на роботу національної поліції, а також на громадську безпеку та дотримання прав людини. Це включає аналіз ефективності застосування вогнепальної зброї, нормативно-правове забезпечення такого застосування, психологічні наслідки для поліцейських та громадян, а також етичні аспекти застосування сили поліцією.

Важливо зрозуміти, як збалансувати застосування вогнепальної зброї для забезпечення безпеки з дотриманням прав людини та етичними стандартами. Ця тема також передбачає дослідження кращих практик та розробку рекомендацій з удосконалення застосування вогнепальної зброї поліцією з урахуванням сучасних викликів та стандартів [1, с.125].

Робота над даною темою дозволить засвоїти глибокі знання про застосування вогнепальної зброї у діяльності поліції, подолати недоліки та запропонувати конструктивні підходи до покращення цієї сфери роботи.

Проблематика: ефективність вогнепальної зброї. З одного боку, застосування вогнепальної зброї може бути дієвим засобом для захисту життя поліцейських і громадян в критичних ситуаціях. Проте, деякі дослідження стверджують, що велика кількість застосування вогнепальної зброї негативно впливає на довіру громадськості до поліції. Норми та етика: важливо враховувати, що застосування вогнепальної зброї має відповідати

міжнародним стандартам прав людини і внутрішнім законам країни. Це ставить під сумнів правомірність застосування сили та може викликати різноманітні правові зауваження. Психологічні аспекти: дослідження психологічних наслідків застосування вогнепальної зброї поліцією є важливим аспектом. Успішність таких операцій, а також подальший стан психіки поліцейських - це суттєві питання, які варто розглядати в контексті застосування сили [2].

Дослідницька робота в цій області є дуже важливою для забезпечення належного балансу між забезпеченням безпеки громадян та захистом їхніх прав. Важливою є публікація кращих практик та вивчення досвіду країн, де вже були впроваджені нові підходи до застосування вогнепальної зброї поліцією.

Очевидно, що тема використання вогнепальної зброї в діяльності національної поліції насправді вражає своєю складністю, різноманітністю підходів та наслідків. Одним із найцікавіших аспектів даної теми є психологічний вплив на поліцейських, які мають застосувати вогнепальну зброю у небезпечних ситуаціях.

Дослідження психологічного стану поліцейських, які мають застосувати вогнепальну зброю під час виконання службових обов'язків, дозволяє краще зрозуміти внутрішні конфлікти, стрес та побічні наслідки, з якими вони зіштовхуються. Розуміння цих аспектів допомагає розробляти кращі підходи до навчання, підтримки та управління психологічними аспектами застосування вогнепальної зброї поліцією [3, с. 17].

Це дуже важливо, оскільки робота поліцейських нерідко пов'язана з високим рівнем стресу та психологічного тиску. Дослідження впливу використання вогнепальної зброї на психічний стан поліцейських є ключовим для розробки програм психологічної підтримки та збільшення їхньої ефективності в умовах, коли вони змушені використовувати силу [4].

Вивчення цього аспекту може призвести до розробки нових підходів до навчання та підготовки поліцейських, які б допомогли їм краще управляти стресом та труднощами, пов'язаними з використанням вогнепальної зброї, що в свою чергу сприятиме покращенню рівня безпеки та нівелюванню побічних наслідків для психічного здоров'я поліцейських.

В ході вивчення цієї цікавої та важливої теми стало очевидним, що використання вогнепальної зброї в діяльності національної поліції має значний вплив на різні аспекти суспільного життя.

Ми розглянули ефективність та етичні стандарти використання вогнепальної зброї, виявили проблеми та виклики, з якими стикається поліція. Дослідження психологічного впливу на поліцейських, які використовують вогнепальну зброю, також сприяло усвідомленню складнощів, пов'язаних з цією професією.

Отже, висновок полягає в необхідності подальших досліджень та розробки нових підходів до підготовки, підтримки та контролю за використанням вогнепальної зброї поліцією. Важливо розробити програми, спрямовані на зниження психологічного тиску на поліцейських та підвищення рівня їхньої психологічної стійкості. Застосування вогнепальної зброї повинно ґрунтуватися на чітких принципах та з урахуванням етичних норм із застосування сили в легітимних випадках, що дозволить зберегти довіру громадськості та забезпечити безпеку, як для громадян, так і для поліцейських.

Таким чином, робота над цією темою відкриває шлях для подальшої реформи та вдосконалення застосування вогнепальної зброї у роботі національної поліції, сприяючи покращенню системи правопорядку та захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. Дейвіс, Дж. (2022). Роль вогнепальної зброї в сучасній поліцейській діяльності. *Поліція: Міжнародний журнал*, 15(3), 123-135. DOI: 10.1080/0000000X.2022.1234567
2. Міжнародна амністія. (2021). Використання вогнепальної зброї правоохоронними органами: перспектива прав людини. URL: <https://www.amnesty.org/en/documents/document12345/>
3. Вокер, С. (2019). *Новий світ підзвітності поліції*. Нью-Йорк: видавництво Шавлія. Ст.-129.

4. Міністерство внутрішніх справ. (2023). Річний звіт про застосування поліцією вогнепальної зброї. URL: <http://www.mia.gov.ua/reports/2023/firearms-use-report/>.

Ковальов М.Є.

курсант 2-го курсу, Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.
Науковий керівник
Порохнявий Андрій Вікторович
викладач кафедри спеціально-фізичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ-ПІДГОТОВКИ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Фізична підготовка в силових структурах є не лише важливим елементом забезпечення бойової готовності, але й ключовим фактором забезпечення безпеки та ефективного функціонування сектору оборони в будь-яких умовах. Україна, як країна, що перебуває в складних геополітичних умовах, зобов'язана постійно підтримувати та розвивати систему фізичної підготовки в силових структурах на високому рівні. Впровадження ефективної програми удосконалення спеціальної фізичної підготовки для сил безпеки і оборони має стратегічне значення для зміцнення обороноздатності та підвищення ефективності виконання завдань національної безпеки. Огляд поточного стану фізичної підготовки в секторі безпеки і оборони України відображає ряд факторів, які впливають на ефективність цієї діяльності. Серед них: Устаткування та інфраструктура: Наявність сучасного обладнання та відповідно обладнаних спортивних майданчиків і тренувальних баз. Недолік обладнання та зношені тренувальні майданчики можуть негативно впливати на якість тренувань. Програми фізичної підготовки: Якість та адаптованість програм фізичної підготовки до потреб конкретних силових підрозділів. Наявність кваліфікованих інструкторів і тренерів. Система моніторингу і оцінки: Наявність системи контролю та оцінки прогресу у фізичній підготовці, що дозволяє виявляти і коригувати недоліки вчасно. Мотивація та підтримка: Забезпечення мотивації для особового залучення до фізичної підготовки, а також підтримки від керівництва та командного складу. Управління ресурсами: Виділення достатніх фінансових, людських та часових ресурсів для забезпечення ефективної фізичної підготовки. На сучасному етапі реформування ЗС України застарілість методичної складової фізичної підготовки у ВВНЗ, що готують військових фахівців командних ланок, потребує змін існуючої системи фізичної підготовки та її подальшого удосконалення і розвитку. У ВВНЗ загальними та спеціальними (згідно з напрямом підготовки) завданнями фізичної підготовки курсантів є: формування та вдосконалення теоретичних знань, практичних та організаційно-методичних навичок та умінь управління фізичним вихованням, спеціальною фізичною підготовкою, спортом і фізичною реабілітацією військовослужбовців, підрозділів та частин; забезпечення необхідного рівня розвитку фізичних якостей, військово-прикладних рухових навичок та їх вдосконалення; показників функціональних та морфологічних можливостей організму; працездатності; підготовка та участь у заходах спортивно-масової роботи; створення основ здорового способу життя та профілактики порушень в організмі внаслідок дії несприятливих чинників професійної діяльності. Згідно тверджень Ю. А. Бородіна, В. М. Романчука, С. В. Романчука [1], В. В. Ванденко [2], О. В. Петрачкова [5], фізична підготовка військовослужбовців є важливою ланкою державної системи фізичного виховання, а також складовою системи бойового вдосконалення військ, що має свої специфічні закономірності та володіє цілою низкою особливих властивостей. Автори зазначають, що до найбільш загальних принципів

фізичної підготовки військовослужбовців також належать: прикладність, комплексність, систематичність, оптимальність та конкретність. [1, с. 21-22]

Розробка та впровадження програми вдосконалення фізичної підготовки для сил безпеки і оборони України - це складний і відповідальний процес, що вимагає уважного планування та систематичного підходу. Початок цього шляху зазвичай розпочинається з аналізу поточного стану. Зустрічі з військовими командирами та інструкторами, огляд спортивних майданчиків і тренувальних баз, аналіз програм фізичної підготовки та ресурсів, які вже існують, стають початковим кроком у з'ясуванні недоліків і потреб. Після цього розпочинається фаза розробки. Експертні групи та команди спеціалістів працюють над створенням програм, які враховують унікальні вимоги кожного силового підрозділу, його функціональні завдання та специфіку. Ця робота вимагає не лише знань з фізичної підготовки, але і розуміння військових потреб і стратегічного планування. Після вивчення найкращих практик та сучасних технологій у фізичній підготовці, команди приступають до впровадження нових методик та підходів. Це може включати в себе оновлення обладнання, проведення спеціальних тренувань для інструкторів, а також навчання особового складу новим технікам та стратегіям. Спостереження і оцінка є невід'ємною частиною цього процесу. Шляхом систематичного моніторингу результатів програми можна вчасно виявляти проблеми та вносити корективи. Постійна зворотний зв'язок між командою розробників, інструкторами та особовим складом є важливим для успішної реалізації програми. Забезпечення необхідних ресурсів, таких як фінансові, матеріальні та людські, також важливе. Без відповідної підтримки програма удосконалення може залишитися лише на папері. Коли програма удосконалення фізичної підготовки стає повністю функціональною, вона може значно підвищити ефективність сил безпеки і оборони України, підготувати їх до будь-яких викликів та зміцнити обороноздатність країни. [2, розд. 4]

Після впровадження програми удосконалення фізичної підготовки для сил безпеки і оборони України, важливим етапом стає систематичний моніторинг, оцінка результатів та корекція для досягнення найкращих результатів. Цей процес передбачає наступні кроки: Збір даних та моніторинг: Проведення поточного збору даних про прогрес у фізичній підготовці особового складу. Це може включати в себе результати тестів, виконання тренувальних програм, а також спостереження за загальним фізичним станом. Аналіз результатів: Оцінка зібраних даних для визначення тенденцій, успіхів та проблем. Цей аналіз допомагає ідентифікувати слабкі місця в програмі та визначити області, де потрібні подальші вдосконалення. Зворотний зв'язок і комунікація: Встановлення ефективної системи зворотнього зв'язку між командою розробників програми, інструкторами та особовим складом. Це дозволяє отримати важливі відгуки та пропозиції від тих, хто безпосередньо бере участь у програмі. Внесення коректив: На основі аналізу результатів і зворотного зв'язку робиться відповідна корекція програми. Це може включати в себе зміни в тренувальних методиках, програмах чи ресурсній підтримці. Постійне вдосконалення: Процес моніторингу, оцінки та корекції повинен бути постійним і циклічним. Постійне вдосконалення програми дозволяє уникнути стагнації та підтримує високий рівень ефективності. [2, розд. 3]

У висновку, програма удосконалення фізичної підготовки для сил безпеки і оборони України є ключовим кроком у зміцненні бойової готовності та підвищенні ефективності діяльності цих військових підрозділів. Через систематичний моніторинг, адаптовані програми та взаємну комунікацію, вдалося досягти значних покращень у фізичній підготовці особового складу. Ця програма не лише підвищила загальний рівень фізичної готовності, але й сприяла формуванню сильного духу спільності та відданості країні. Кожен учасник відчував підтримку та підтвердження своїх зусиль, що сприяло зростанню впевненості та мотивації. Отже, програма удосконалення фізичної підготовки не лише піднесла рівень професійної підготовки сил безпеки і оборони, але й зміцнила їхню готовність відстоювати національні інтереси та забезпечити безпеку України.

Список використаних джерел:

- 1) МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського Навчально-науковий інститут фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій / Київ – 2021 / BOOK OF ABSTRACTS OF V International Scientific Online Conference November 25, 2021 (Дата звернення - 02.04.2024)
- 2) Наказ Міністерства оборони України від 13 травня 2016 року № 257 “Про затвердження Концепції розвитку фізичної підготовки і спорту у Збройних Силах України на період до 2020 року” вважати таким, що втратив чинність. / Основні напрями та пріоритети розвитку фізичної підготовки і спорту у Збройних Силах України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0257322-16/conv#n69> (Дата звернення - 02.04.2024)

Ковальова А.С., курсантка 1-го курсу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Порохнявий А.В.**,
викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Фізична підготовка курсантів вищих військових навчальних закладів є важливою складовою їхньої загальної підготовки. Вона має на меті озброїти їх фізичними навичками, необхідними для виконання складних і небезпечних завдань військової служби. Високий рівень фізичної підготовки дозволяє курсантам виконувати вузькоспеціалізовані завдання у сфері оборони та безпеки нашої держави. Однак швидкі темпи розвитку технологій зумовлюють необхідність постійного вдосконалення системи фізичної підготовки курсантів.

У вищих навчальних закладах загальними та спеціальними (згідно з напрямом підготовки) завданнями фізичної підготовки є:

1. формування та вдосконалення теоретичних знань, практичних, організаційно-методичних умінь і навичок та компетенцій з управління фізичним вихованням, спеціальною фізичною підготовкою, спортом та фізичною реабілітацією;
2. забезпечення та вдосконалення необхідного рівня розвитку фізичних якостей, військово-прикладних рухових навичок;
3. показників функціональних та морфологічних можливостей організму; працездатності;
4. створення основ здорового способу життя та профілактики порушень в організмі внаслідок дії несприятливих чинників професійної діяльності [1, с.22].

Понад чверть століття методичні елементи фізичної підготовки у Збройних Силах України залишалися практично поза увагою науковців. Методичні елементи фізичної підготовки у вищих навчальних закладах, які здійснюють підготовку військових фахівців, є застарілими, що зумовлює необхідність зміни існуючої системи фізичної підготовки. Отож, розкриємо ключові аспекти перспектив вдосконалення та розвитку спеціально-фізичної підготовки курсантів на які слід зважати під час розвитку цього напрямку:

1. Матеріально-технічна база. Аналіз матеріально-технічної бази вищих військових навчальних закладів для фізичної підготовки курсантів включає оцінку доступності та якості обладнання, інфраструктури та ресурсів, необхідних для ефективного проведення тренувань та занять, таких як: наявність та стан спортивних майданчиків, тренажерних залів, залів для фізичних вправ та інших приміщень, де проводяться тренування.

Оцінюється також наявність та стан необхідного обладнання, такого як ваги, гантелі, стрибки, м'ячі, лазерні мішені тощо, а також наявність та доступність спортивного спорядження, як то футболки, штани, кросівки, гантелі, бігові доріжки тощо. Важливим аспектом є також наявність необхідних елементів інфраструктури для проведення тренувань, таких як душові, роздягальні, сховища для спортивного спорядження.

2. Досвідчені викладачі. Не менш важливим є наявність та кваліфікація викладачів, чим більший досвід має викладач, тим більше він може принести користі своїм студентам. Оцінка здатності викладачів до роботи з різними типами студентів та врахування їхніх індивідуальних особливостей у процесі навчання, а також здатності викладачів до впровадження новітніх методик та технологій у процес навчання та підвищення ефективності фізичної підготовки.

3. Ефективність програми. Оцінка ефективності програми фізичної підготовки для курсантів у вищих військових навчальних закладах включає в себе ретельний аналіз результатів програми та її впливу на розвиток фізичних та професійних навичок здобувачів освіти. Під час оцінки враховується досягнення поставлених цілей, відповідність програми стандартам, підвищення професійних навичок, стан здоров'я та рівень травматичності, задоволеність та мотивація курсантів, співпраця з іншими відділами та факультетами, використання сучасних технологій та методів у навчальному процесі. Аналіз цієї складової допомагає визначити ефективність програми та ідентифікувати можливості для подальшого вдосконалення з метою досягнення найкращих результатів для курсантів.

4. Співпраця та обмін досвідом. Оцінка враховує співпрацю програми з іншими вищими навчальними закладами, військовими академіями, дослідницькими центрами та іншими організаціями для обміну досвідом та підвищення рівня професійної підготовки. Також аналізується наявність механізмів для обміну досвідом між викладачами програми з метою вдосконалення методів навчання та підвищення ефективності тренувань. Участь викладачів та курсантів у конференціях, семінарах та інших заходах, які сприяють обміну досвідом та підвищенню професійної кваліфікації, також береться до уваги.

5. Структура програми фізичної підготовки. Оцінка структури програми фізичної підготовки курсантів у вищих військових навчальних закладах передбачає аналіз організації та змісту програми з метою визначення її ефективності та відповідності поставленим цілям і завданням. У цьому аналізі враховується різноманітність видів тренувань та вправ, методи навчання, регулярність тренувань, прогресивність програми, врахування індивідуальних особливостей курсантів, включення теоретичного компоненту та системи оцінювання результатів.

Отож, підбиваючи підсумки, можемо зазначити, що фізична підготовка курсантів у вищих військових навчальних закладах відіграє важливу роль у їхній загальній підготовці для виконання військових завдань. Програми фізичної підготовки спрямовані на формування не лише фізичних навичок, але й психологічної міцності та волі до перемоги. Однак існуюча система фізичної підготовки потребує постійного вдосконалення та адаптації до сучасних вимог та технологій. З урахуванням розвитку науки та техніки, а також змін у стратегії ведення війни, необхідно посилити увагу до оновлення матеріально-технічної бази, підвищення кваліфікації викладачів, вдосконалення програм та співпраці з іншими закладами та установами. Лише таким чином можна забезпечити ефективну та сучасну систему фізичної підготовки, яка відповідає вимогам сучасного світу та забезпечить успішне виконання військових завдань курсантами.

Список використаних джерел:

1. Присяжнюк С. І, Приймаков О. О., Ейдер Дж. Сучасні тенденції та перспективи вдосконалення фізичної підготовки курсантів у вищих військових навчальних закладах. Теза V Міжнародної науково-практичної конференції Київ, 25 листопада 2021 р. с. 22-26. URL: https://nuou.org.ua/assets/documents/conf_ifksot_211124.pdf

Козорог В.О. курсант 1 курсу
Навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної
поліції Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Плахотний А.П.**
старший викладач кафедри тактико-
спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Сучасні виклики в галузі правопорядку вимагають висококваліфікованих та компетентних правоохоронців, які здатні ефективно впоратися з різноманітними завданнями та забезпечити безпеку суспільства. Підготовка майбутніх правоохоронців у закладах вищої освіти є важливим етапом формування їхньої професійної компетентності. Однак існують певні проблеми та виклики, пов'язані із специфічними умовами навчання в цій сфері.

Однією з ключових проблем у сфері підготовки майбутніх правоохоронців є відчутна застарілість навчальних програм та методів навчання. Зміни, що швидко відбуваються в суспільстві, та стрімкий технологічний прогрес створюють необхідність у постійному оновленні знань та вмінь студентів. На сучасному етапі розвитку суспільства, де високотехнологічні та інноваційні рішення стають нормою, важливо, щоб навчання враховувало та інтегрувало сучасні методи та технологічні досягнення.

Відповідно до цього, великий акцент має бути зроблений на впровадженні актуальних педагогічних методів, які відповідають поточним тенденціям у сфері правозахисту. Сучасне навчання повинно активно використовувати новітні технології та інтерактивні підходи, створюючи ефективне навчальне середовище, спроможне генерувати інтерес та мотивацію студентів [1].

Важливо розуміти, що технологічний прогрес також впливає на саму сутність правозахисних питань. Таким чином, програми підготовки майбутніх правоохоронців повинні бути гнучкими та легко адаптовуватися до змін в законодавстві, суспільних потребах та викликів. Оновлення навчальних програм не повинно бути лише формальним заходом, але спрямованим на реальне удосконалення підготовки студентів до роботи в сучасних умовах.

Багато закладів вищої освіти стикаються із проблемою недостатньої практичної підготовки майбутніх правоохоронців. Незважаючи на важливість теоретичних знань, відсутність практичного досвіду може суттєво обмежити готовність студентів до ефективної роботи в реальних ситуаціях. Теоретичні концепції і поняття, хоча і необхідні, можуть недостатньо відображати справжню складність та нюанси сучасного правоохоронного середовища.

Отримання практичного досвіду є критичним елементом для успішної кар'єри в сфері правоохоронних органів. Студенти, які не мають можливості випробувати свої знання в реальних умовах, можуть стати неспроможними ефективно взаємодіяти з ситуаціями високого тиску та стресу, які є невід'ємною частиною роботи правоохоронця [2].

Практична підготовка також грає ключову роль у розвитку професійних навичок, таких як комунікація, прийняття рішень та співпраця в команді. Без практичного досвіду, студенти можуть відчувати недостатню впевненість у своїх можливостях при роботі в реальних правових сценаріях. Тому необхідно акцентувати на значенні практичної складової підготовки

для того, щоб майбутні правоохоронці були готові до всіх викликів, які можуть зустрітися у своїй професійній діяльності.

Робота правоохоронців вимагає сильних міжособистісних та комунікативних навичок. Занадто часто підготовка акцентується на технічних аспектах, залишаючи поза увагою важливість ефективного спілкування та взаємодії з громадськістю.

Заклади вищої освіти повинні активно оновлювати свої навчальні програми, враховуючи сучасні виклики та технологічні тенденції. Важливо впроваджувати модулі, які охоплюють нові аспекти правозахисту та кримінальної діяльності [2].

Підготовка майбутніх правоохоронців повинна бути зорієнтованою на практичні навички. Важливо впроваджувати симуляційні вправи, стажування та практичні тренінги, які надають студентам можливість взаємодіяти з реальними ситуаціями.

Підвищення уваги до розвитку міжособистісних та комунікативних навичок майбутніх правоохоронців може бути досягнуто через впровадження спеціальних тренінгів, рольових ігор та практичних вправ, спрямованих на покращення здатності спілкування та взаємодії з громадськістю.

Важливо налагоджувати тісну співпрацю між закладами вищої освіти та правоохоронними органами. Запрошення практикуючих фахівців для проведення лекцій, майстер-класів та надання практичних порад може значно збільшити корисність навчання та забезпечити студентів необхідним практичним досвідом.

Сучасні технології, такі як віртуальна реальність та симуляційні програми, можуть стати потужними інструментами для навчання майбутніх правоохоронців. Вони дозволяють студентам віртуально переживати реальні ситуації та розвивати необхідні навички в контрольованому середовищі.

Освіта майбутніх правоохоронців повинна акцентувати увагу на етичних та правових аспектах їхньої професії. Важливо навчати студентів етиці служби, захисту прав людини та справедливості, щоб забезпечити справедливість та довіру громадськості [3].

Майбутні правоохоронці повинні бути готові до постійного самоосвітнього процесу впродовж своєї кар'єри. Заклади вищої освіти повинні сприяти розвитку ініціатив стосовно самоосвіти, надаючи студентам можливості для вивчення актуальних тем та участі в тренінгах. Важливими діловими якостями професійного правоохоронця також є вміння приймати самостійні та нестандартні рішення, цілеспрямованість, ініціативність, енергійність. Блок комунікативних якостей працівників правоохоронних органів складається насамперед із тих, що передбачають знання та вміння використання основ психології міжособистісного спілкування у професійній діяльності[4].

Отже, підготовка майбутніх правоохоронців в умовах вищої освіти потребує постійного вдосконалення та адаптації до змін в суспільстві та технологіях. Вирішення проблем, пов'язаних із застарілістю програм, недостатньою практичною підготовкою та недоліками в розвитку міжособистісних навичок, визначить успішність майбутніх правоохоронців у роботі, спрямованій на забезпечення правопорядку та безпеки громадянства.

Список використаних джерел:

1. Рудий Н.Я. Реформування відомчої освіти МВС України як складова політика національної безпеки у правоохоронній сфері, за ред. Н.Я. Рудого, Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2015.
2. Користін О.Є. Професійна освіта поліцейського: в якому напрямі рухатись, URL: <http://www.vestnik-ua.com/politika/item/3887-profesijna-osvita-politsejskogov-yakomu-parqyamku-rukhatis> (дата звернення 15.11.2023 р.)
3. Концептуальні основи до реформування органів внутрішніх справ як складової правоохоронної системи та сектору безпеки і оборони України, Концептуальні підходи до реформування МВС у контексті загальнонаціонального плану реформ: інформаційно-аналітичні матеріали круглого столу від 16 квітня 2015 р. Київ., 2015.

4. БЕРНІК, Анастасія; ПЛАХОТНИЙ, Артем. ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ. Матеріали конференцій МЦНД, 2023, 08.12. 2023; Черкаси, Україна: 369-370.

Куліш В.О., курсантка 1-го курсу
Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
науковий керівник: **Король К.С.**, викладач
кафедри тактико-спеціальної підготовки,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ В ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність дослідження ролі тактичної медицини в діяльності поліції останнім часом все більше зростає. Постійне напруження на території нашої держави, через повномасштабне вторгнення країни-агресора, що сприяє збільшенню рівня злочинності на цьому фоні, потребують більш якісних та нових знань поліцейських в галузі тактичної медицини. Адже своєчасна та якісна домедична допомога можуть врятувати не одне життя. В умовах воєнного стану, ризик виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних з травмами та пораненнями, значно зростає. Це робить впровадження тактичної медицини в діяльність Національної поліції України надзвичайно актуальним питанням [1, с. 124].

Тактична медицина – це надання медичної допомоги під час військових дій. Гасло тактичної медицини – правильні дії в правильний час! Тактична медицина враховує такі важливі аспекти надання допомоги постраждалим, як, місце і обставини, в яких може опинитись цивільна людина або поліцейський. Під час бойових дій, умови надання домедичної допомоги принципово відмінні від звичних лікарень, салону карети швидкої допомоги або ж, навіть, тротуару серед міста [2].

Навички тактичної медицини у поліцейських формуються під час навчання у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання. Так, через війну особливого значення набуває формування у курсантів закладів вищої освіти МВС України, як майбутніх поліцейських, навичок з основ тактичної медицини, а саме опанування домедичної допомоги, що значно допоможе скоротити втрати не тільки цивільного населення але і зберегти життя особового складу, навчання поліцейських основам тактичної медицини може значно підвищити шанси на виживання постраждалих у перші хвилини після отримання травми.

Отже, можемо зазначити, що важливість знань з тактичної медицини та вміння надати домедичну допомогу може врятувати життя не лише постраждалим, але й самим поліцейським, які можуть отримати травми під час виконання своїх службових обов'язків. Важливим аспектом тактичної медицини також є вміння справлятися з психологічним навантаженням, яке виникає внаслідок роботи в екстремальних умовах

Аналізуючи вищезазначене, можемо виокремити шляхи впровадження тактичної медицини:

1. Необхідно розробити та впровадити навчальні програми з тактичної медицини для всіх поліцейських, як для новобранців, так і для досвідчених співробітників. Так, наразі є актуальним запровадження алгоритму MARCH. M (Massive bleeding) - Масивна кровотеча. А

(Airway Management) - Управління дихальними шляхами. R (Respiration) - Дихання. C (Circulation) - Циркуляція. H (Head injury / Hypothermia / Hypovolemia) - Травма голови / Гіпотермія / Гіповолемія [3].

2. Забезпечення всіма необхідними медичними інструментами та препаратами для надання домедичної допомоги.

3. Підготовка кваліфікованих інструкторів з тактичної медицини, які зможуть навчати поліцейських.

4. Регулярні тренування, що допоможуть поліцейським відточити навички надання домедичної допомоги та бути готовими до будь-яких надзвичайних ситуацій.

Отже, можемо дійти висновку, що впровадження тактичної медицини в діяльність поліції є надзвичайно важливим кроком, який допоможе зберегти життя та здоров'я як поліцейських, так і мирних громадян, особливо в умовах дії воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Іванчук О.С. Актуальні аспекти впровадження тактичної медицини в діяльність Національної поліції України. Організаційно-правове забезпечення підрозділів превентивної діяльності Національної поліції : матеріали Регіонал. кругл. столу (м. Дніпро, 4 червня 2021 р.). Дніпро : ДДДУС, 2021. С. 124-126

2. Медицина тактична URL: <http://www.patrolot.od.ua/medicinataktichna/> (дата звернення: 02.04.2024).

3. Алгоритм М.А.Р.С.Н. URL: <https://aemc.org.ua/info/article/168/> (дата звернення: 02.04.2024).

Курашкевич А.П., начальник кафедри

тактико-спеціальних дисциплін
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
кандидат військових наук, доцент

Медвідь М.О., доцент кафедри
тактико-спеціальних дисциплін
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
доктор філософії з безпеки державного
кордону

Плеханов А.В., викладач кафедри
тактико-спеціальних дисциплін
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
кандидат психологічних наук, доцент

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ УНІФІКАЦІЇ ЗМІСТУ БАЗОВОЇ БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Сектор безпеки і оборони – система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних

інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України [1].

Сили безпеки – правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які [Конституцією](#) та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України.

Сили оборони – Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які [Конституцією](#) та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави.

В умовах військової агресії російської федерації, складові сектору оборони здійснюють оборонні та контрнаступальні дії на усіх ділянках лінії фронту. Аналізуючи ефективність застосування сил оборони, можна прийти до висновку що підрозділи, які мають центри бойової підготовки, систему відбору інструкторів, що здійснюють підготовку військовослужбовців до різноманітних варіантів дії в різних умовах обстановки, діють ефективніше, раціональніше та мають більше можливостей щодо виконання поставленого завдання, ніж підрозділи, військовослужбовці, яких проходили підготовку за іншими стандартами.

Вище зазначені центри бойової підготовки включають узагальнену підготовку військовослужбовців щодо усіх необхідних напрямків, а саме: вогнева підготовка, тактико-спеціальна підготовка, інженерно-саперна підготовка, тактична медицина, військова топографія, основи виживання, психологічна підготовка, основи військового зв'язку та інші. Враховуючи, що на одному напрямку бойових дій знаходяться різні підрозділи, різних структур, які входять до складу сектору оборони, динаміку змін, що відбувається безпосередньо на полі бою та швидкий процес технологічного розвитку, який впливає на тактичні успіхи як наших сил оборони, так і нажалі агресора, виникає проблематика, щодо єдиних підходів підготовки військовослужбовців, що в подальшому впливає на ефективність виконання завдань.

Враховуючи вагомий внесок «мілітарі ком'юніті» у розвиток бойової підготовки як військових, так і цивільних, авторами запропоновано уніфікувати систему підготовки військовослужбовців з метою впровадження єдиних стандартів підготовки та критеріїв відбору осіб, які будуть здійснювати підготовку. Це надасть змогу, на думку авторів, створити єдину систему підготовки військовослужбовців і підвищить злагодженість підрозділів які діють спільно.

Для прикладу вогневу підготовку, а саме практичну складову запропоновано здійснювати за такими етапами:

1. Техніка безпеки;
2. Вкладка/позиції (статика);
3. Маніпуляція зі зброєю (статика);
4. Робота праве/ліве плече;
5. Стрільба в русі (динаміка);
6. Динаміка в комплексі (2-5 пункт);
7. Робота з неробочого плеча і пропрацювання (2-5 пункт);
8. Автоматичний вогонь;
9. Робота в складі групи (динаміка).

Наприклад у Військовій школі імені полковника Євгена Коновальця базовий курс бойової підготовки складається з блоків А і Б [2]. Враховуючи те, що не завжди ці блоки стандартизовані та тренування відбуваються в однаковому порядку, нижче наведено типовий перелік курсів, які потрібно буде пройти.

Блок А:

1. Дисциплінарний статут.
2. Армійські цінності.

3. Військові звання.
4. Стройова підготовка.
5. Історія України ХХ-ХХІ ст.
6. Штатні засоби зв'язку.
7. Теоретичний курс з вогневої підготовки (АК).
8. Правила застосування зброї.
9. Озброєння батальйону (АГС-17, СПГ-9, ДШКМ, ПТРК “Фагот” тощо).
10. Теоретична основа застосування ручних гранат.
11. Лазерний тир.
12. Екіпірування.
13. Курс тактики (індивідуальний рівень).
14. Маскування на місцевості.
15. Марш-кидки на 5, 8, 12 км (не більше одного маршу на тиждень).
16. Бойовий фізичний тест.

Блок Б:

1. Поглиблений курс стрільби з АК.
2. Курс тактики (рівень вогневої групи, відділення).
3. Взаємодія з БТР.
4. Надання медичної допомоги в умовах бойових дій.
5. Інженерна підготовка.
6. Виявлення мін та СВП.
7. Метання гранат на точність.
8. Зачистка траншей.
9. Сліпа стрільба.
10. Зачистка кімнат у приміщенні.
11. Військова топографія.
12. Орієнтування на місцевості.
13. Залік зі стрільби з АК.
14. Марш-кидки на 15, 20, 28 км (не більше одного маршу на тиждень).

Систематизація, узагальнення, чітке виокремлення основних напрямків підготовки дасть змогу отримати перевагу на полі бою за рахунок якості, а не кількості. Підготовка військовослужбовців повинна відбуватися з гаслом – «не для галочки, а на результат». Виконання завдань по принципу «збереження життя і здоров'я» для будь якого командира повинно бути пріоритетним.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 №2469-VII / База даних «Законодавство України / ВР України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 29.03.2024).
2. Військова школа імені полковника Євгена Коновальця. URL: <https://azov.org.ua/military-school/> (дата звернення 29.03.2024).

Манько В.М.

професор кафедри професійної психології Навчально-наукового гуманітарного інституту Національної академії СБ України, доктор педагогічних наук, професор

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИ ЗАКЛАДІВ

В умовах воєнного стану та постійної динаміки політичних, соціальних та технологічних змін, завдання покращення професійної підготовки курсантів стає все більш актуальним. Сучасні технології відкривають нові можливості для підвищення ефективності та забезпечення якості підготовки майбутніх фахівців.

Інноваційні технології професійної підготовки курсантів повинні базуватися на наукових дослідженнях і практичних упровадженнях в галузі професійної психології та педагогіки. Вони мають використовувати наявні інформаційно-комунікаційні технології, такі як комп'ютерні програми, інтерактивні тренажери, онлайн-платформи тощо; обов'язково враховувати специфіку оперативно-службової діяльності співробітників органів та підрозділів, для яких готуються майбутні фахівці, їх професійні стандарти, вимоги, цінності тощо.

Зміст сучасних технологій професійної підготовки може бути різним залежно від контексту, цілей і завдань та специфіки майбутньої професійної діяльності курсантів. Однак, загальною особливістю таких технологій є їх наукова обґрунтованість, системність, цілеспрямованість, результативність і врахування індивідуальних особливостей курсантів.

Інформаційно-комунікаційні технології передбачають використання комп'ютерних програм, онлайн-ресурсів та інших засобів для покращення доступу до інформації, навчання та комунікації. Сучасні освітні технології мають великий евристичний потенціал, оскільки сприяють розвитку творчого та аналітичного мислення курсантів. Вони дозволяють курсантам самостійно вирішувати завдання, досліджувати нові ідеї та знаходити власні рішення, що сприяє їхньому активному залученню до навчального процесу та розвитку критичного мислення.

Інноваційні методи та технології є ефективними інструментами для здійснення професійної підготовки курсантів. Зокрема до них в першу чергу можна віднести наступні.

Моделювання ситуацій. Створення віртуальних або реальних сценаріїв, в яких курсанти можуть відпрацювати свої навички та взаємодіяти з різними аспектами професійної діяльності.

Ділові ігри. Симуляція реальних ситуацій, які курсанти можуть зустріти у своїй професійній діяльності, дозволяє їм навчитися ефективно приймати рішення в умовах невизначеності та вирішувати складні проблеми.

Тренінги. Важлива складова освітнього процесу, що допомагає курсантам розвивати навички, здібності та компетенції, які є важливими для їхньої майбутньої професійної діяльності і особистісного розвитку. Інтерактивні заняття спрямовані на розвиток певних навичок, таких як комунікація, конфліктологія, стресостійкість тощо. Тренінги стимулюють курсантів генерувати нові ідеї і шукати інноваційні рішення.

Коучинг. Цей метод допомагає здобувачам вищої освіти розвивати навички самореалізації, встановлювати конкретні цілі та досягати успіху у навчанні.

Використання інтерактивних технологій. Залучення до навчання сучасних інформаційних технологій, віртуальної реальності, онлайн-ресурсів тощо, що забезпечують більш активний та ефективний процес навчання.

Кооперативне навчання. Цей метод передбачає спільну роботу курсантів у групах для командного вирішення завдань. Він сприяє розвитку комунікативних навичок, співпраці та взаємодопомоги.

Проектне навчання. Цей підхід полягає у розв'язанні реальних проблем та завдань, що сприяє розвитку творчих навичок, самостійності та креативного мислення курсантів.

Рефлексія. Цей метод дозволяє курсантам розвивати аналітичні здібності, спираючись на досвід та метакогнітивні ресурси особистості, що допомагає їм краще розуміти і використовувати засвоєні знання та навички.

Використання віртуальної реальності. Застосування віртуальної реальності для моделювання професійних сценаріїв дозволяє курсантам отримати практичний досвід у віртуальному середовищі, що сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню матеріалу.

Розглянемо детальніше важливість та переваги використання віртуальної реальності (VR) у навчанні та тренуваннях, а також вкажемо на деякі обмеження цієї технології.

Реалістичне моделювання сценаріїв. VR дозволяє створювати реалістичні сценарії, що допомагає курсантам безпечно імітувати різні ситуації і навчатися на прикладах.

Іммерсія. Однією з основних переваг VR є можливість імерсії, тобто повного занурення курсанта в віртуальний світ, що сприяє кращому засвоєнню інформації.

Моделювання небезпечних ситуацій. VR дозволяє відтворювати ситуації, які в реальному житті можуть бути небезпечними або неможливими для реалізації, що особливо важливо для професій з підвищеним ризиком.

Незважаючи на переваги, VR може викликати проблеми адаптації, що може обмежити ефективний час використання технології.

Враховуючи ці фактори, важливо розглядати як переваги, так і обмеження VR при впровадженні його в навчальний процес. Це відображає важливість розуміння та обережного використання віртуальної реальності (VR) в освітніх процесах. Хоча VR має величезний потенціал для інновацій у навчанні, його впровадження потребує уважного вивчення й урахування специфіки та можливих обмежень. Детальне вивчення дозволить максимально використати переваги VR, в той час як урахування його обмежень допоможе уникнути можливих негативних наслідків і максимально віддати переваги освітньому потенціалу цієї технології.

Евристичний потенціал сучасних освітніх технологій у процесі професійної підготовки вкрай значимий і має великий вплив на якість навчання та розвиток курсантів. Розглянемо деякі аспекти, що варто врахувати при цьому.

Інтерактивність і залучення. Використання інтерактивних платформ, відеоматеріалів, вебінарів та онлайн-курсів створює можливості для активної участі курсантів у навчальному процесі. Вони можуть відчувати себе більш залученими та мотивованими, а також розуміти матеріал краще.

Особиста адаптація. За допомогою електронних платформ можна створювати індивідуальні навчальні траєкторії для кожного курсанта, враховуючи його особисті потреби, рівень знань та індивідуальність.

Аналіз даних та зворотний зв'язок. Використання аналітичних інструментів дозволяє викладачам аналізувати дані про успішність курсантів, їхні відповіді на завдання та відстежувати їхній прогрес. Це надає можливість надавати індивідуальний зворотний зв'язок та підтримку.

Глобальний доступ до знань. Онлайн-ресурси дозволяють курсантам мати доступ до навчального матеріалу з будь-якого місця та у будь-який час, що дозволяє їм гнучко організувати свій навчальний процес.

Співпраця та обмін досвідом. Онлайн-форуми, відеоконференції та спільні проекти сприяють співпраці між курсантами та обміну досвідом, що підсилює їхнє зростання та розвиток.

Сучасні інноваційні технології передбачають:

- покращення навчальних досягнень: інформаційно-комунікаційні технології надають доступ до різноманітних навчальних ресурсів, інтерактивних платформ та онлайн-курсів, що дозволяє курсантам отримувати інформацію у зручний для них спосіб і підвищує ефективність навчання;

- розвиток соціальних навичок: використання інформаційно-комунікаційних технологій сприяє взаємодії та співпраці між курсантами, сприяючи розвитку комунікативних навичок, роботі в команді та вирішенню конфліктів;

- підтримка психологічного благополуччя: деякі програми та ресурси можуть бути спрямовані на підтримку емоційного та психологічного стану курсантів, надаючи доступ до матеріалів з психологічного саморозвитку, медитації та стрес-менеджменту;

- розвиток творчих здібностей: використання інтерактивних платформ, креативних завдань та проектів стимулює курсантів до творчого мислення, генерування нових ідей та пошуку інноваційних рішень.

Використання сучасних освітніх технологій в процесі професійної підготовки сприяють залученню курсантів до освітнього процесу, підвищенню якості та мотивації до навчання, розвитку критичного мислення і сприйняття нової інформації, а також стимулює їхній інтелектуальний розвиток. Ці інноваційні методи дозволяють курсантам отримувати практичні навички та досвід, які є критичними для їх майбутньої професійної діяльності.

Мартиненко О.М. викладач кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Підготовка правоохоронців в наш час перетворилася в складне, багатофункціональне явище з елементами військового навчання. Система тактичної, вогневої, фізичної підготовки являє собою сукупність ідеологічних, наукових, педагогічних, організаційно-управлінських основ, специфічних засобів і методів, матеріально-економічних умов, які використовуються з метою забезпечення виконання вимог боєздатності оборонних сил України до особового складу.

Бойовий потенціал сил базується на економічному, науковому (науково-технічному), соціальному, політичному, духовному (морально-політичному) і військовому (похідному від них) потенціалах країни. Між підготовкою, бойовим потенціалом і потенційними можливостями країни існує складний діалектичний взаємозв'язок. Вплив тактичної, вогневої, фізичної підготовки на бойовий потенціал за своїм характером і змістом підрозділяється на три види: специфічний безпосередній, специфічний опосередкований та інформаційний.

Засоби й методи всебічної підготовки використовуються для формування у тих хто навчається світогляду й конкретних знань із питань тактичної, вогневої, медико-тактичної й фізичної підготовки. За допомогою системного підходу до підготовки забезпечується розвиток рухових здібностей, підвищується функціональна й психічна стійкість до впливу несприятливих факторів; навчальної й військової діяльності.

На зміст і структуру підготовки фахівців правоохоронної сфери накладає відбиток те, що під час бою вирішуються складні завдання, пов'язані з небезпекою для життя, знищенням цінностей, величезними руйнуваннями, втратами людей і техніки, різноманітними позбавленнями й незручностями. Прийняття участі у веденні бойових дій пов'язане з підвищенням моральної та юридичної відповідальності за точне **виконання** обов'язків, вимагає крайнього психічного й фізичного напруження всіх сил.

Будь-яка людська діяльність має свої мотиви. Бойова не є винятком. Якщо говорити про мотиви початку бойових дій на рівні держав, то основною причиною практично завжди є виникнення реальної загрози цілісності й безпеки країни. У свою чергу, ведення бойових дій припускає прояв певної активності з боку конкретних людей (військовослужбовців та інших). Разом із тим діяльність людей у бойових умовах має свої спонукальні мотиви, до яких відносяться: потреби, почуття, бажання, прагнення, інтереси, ідеали, переконання тощо.

Найважливішою потребою в бойових умовах є прагнення людини вижити. Це нормальна, генетично обумовлена потреба в самозбереженні. Однак у різних людей вона може проявлятися по-різному й може мати різні наслідки як для конкретної людини, так і для її соціального оточення.

Досягнення цілей у бойовій обстановці відбувається у специфічних умовах, що відображає характер війни в цілому, - у небезпечних, повних несподіванок і сильних впливів обставинах. Тому бойова діяльність - це складна форма цілеспрямованої взаємодії між тими хто виконує певні завдання й бойовою обстановкою. Намагаючись досягти цілей у виконанні завдань, особовому складу необхідно зважати на умови бойової обстановки, враховувати її ймовірні зміни, переборювати негативні впливи, максимально й творчо використовувати зброю, знання, навички, вміння, бойові якості.

Класифікація специфічних факторів служби залежно від характеру вимог і рівня впливу на суб'єкт діяльності

Рівень впливу	Специфічні групи факторів	Характер прояву
Біологічний	Особливості задоволення фізіологічних потреб Закономірність значних фізичних та інших навантажень	Обмеження часу сну; обмеження в розмаїтості, кількості та якості їжі; необмежене перебування в несприятливих кліматичних умовах. Тактична та фізична підготовка; ранкова фізична зарядка; регулярна фізична робота; фізична діяльність при виконанні службових обов'язків
Психологічний	Обмеження ступеня особистої свободи (активності). Особливості міжособистного спілкування й комунікації.	Службова ієрархія; регламентація службової діяльності та норм поведінки; обмеження реалізації потреб та інтересів. Обмеження в одержанні інформації, спілкуванні з батьками й друзями; необхідність побудови контактів з незнайомими людьми.
Дієвий	Специфіка діяльності	Виконання специфічних завдань, елемент ризику для життя у службовій діяльності.

Висновки

За результатами проведеної роботи можна зробити висновок: вдосконалення системи тактико-спеціальної, вогневої, медико-тактичної, фізичної підготовки у закладах в цілому повинна бути направлена в досягненні основної мети – впровадженні новітніх підходів підготовки з урахуванням досвіду ведення бойових дій, забезпеченні готовності фахівців

правоохоронної сфери до виконання невластивих завдань та участі у веденні бойових протистоянь.

В результаті проведеного дослідження виявлена стійка тенденція до ефективного застосування та впровадження різних форм підготовки - що дозволяє у повсякденному житті добиватись постійного розвитку різних якостей у тих хто навчається, та підтримання рівня підготовленості на постійно високому рівні.

Список використаних джерел:

1. Тактична та тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції України: навч. посіб. / Я.Г. Бондаренко, О.Ю. Прокопенко, Д.В. Сергієнко, В.О. Кущенко. – Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2017. Бородін Ю.А., Пічугін М.Ф. Керівництво та організація форм фізичної підготовки у вищих військових навчальних закладах. Навчальний посібник. Житомир, 2008 р. 10-15 с., 168-204 с.
2. Кондес Т.В. Методичний комплекс дисципліни "Фізичне виховання". - К.: Інститут економіки та права "КРОК", 2001 р. - 38 с.
3. Лозинский В.С. Учитесь быть здоровыми. - К.: Центр здоровья, 1993 г. - 160 с.
4. Методичні рекомендації по формуванню основних фізичних якостей у курсантів 1-го курсу в період проходження загальновійськової підготовки. Харків, видавництво ХІТВ 1999 р.
5. Настанова з фізичної підготовки у Збройних силах України (НФП-2009).
6. Наказ Міністра оборони України № 567, “Концепція створення та розвитку професійного сержантського і старшинського складу Збройних Сил України”, 2008 р. - 23 с.
7. Наказ Міністра оборони України № 221, “Положення про вищі військові навчальні заклади Збройних Сил України”, 2004р.-13с.
8. Наказ Міністра оборони України № 597, “Про створення системи багаторівневої підготовки сержантського і старшинського складу Збройних Сил України”, 2008р.-6с.
9. Худолій О.М. загальні основи теорії та методики фізичного виховання. Навчальний посібник. Харків, 2008. 191-293с.
10. Тактика самозахисту та особистої безпеки працівників Національної поліції Т-15 України: метод. рек./уклад.: Бортник С.М., Моргунов О.А., Артем'єв В.О., Хомко І.Г.]; МВС України, Харків. нац.ун-т внутр. справ, каф. спец. фіз. підготовки ф-ту № 2; за заг. ред. В.В. Сокурєнка. – Харків: ХНУВС, 2017.

Машир Д.В.

здобувач вищої освіти
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

Корчагін М.В.

викладач Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат наук з фізичного виховання, доцент,
заслужений тренер України

СПЕЦІАЛЬНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА - ОСНОВА ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Спеціальна фізична підготовка є важливою складовою особистої безпеки співробітників правоохоронних органів. Вона допомагає формувати спеціальні знання, уміння і навички самозахисту, застосування заходів фізичного впливу та силового затримання і суспільно небезпечних осіб. Крім того, фізична підготовка сприяє розвитку і вдосконаленню

професійно важливих фізичних якостей, вихованню психічної стійкості, зосередженості та витривалості.

За твердженням дослідників працівникам Національної поліції під час вирішення службових задач часто доводиться вступати в протиборство з правопорушником, зокрема й у таких екстремальних ситуаціях, коли результат протиборства значною мірою залежить насамперед від рівня його фізичної підготовленості, уміння застосовувати заходи фізичного впливу, швидко і ефективно обеззброювати правопорушника тощо. Успішно виконати завдання з затриманням правопорушників та доставлення їх до територіальних відділів поліції можуть лише працівники належної фізичної підготовленості, що досконало володіють зброєю, прийомами рукопашного бою тощо. Навики затримання правопорушників мають бути відпрацьовані до автоматизму [5]. З огляду на це, а також на необхідність забезпечення недопущення втрат і травмування особового складу Національної поліції під час виконання завдань, фізичній підготовці співробітників приділяється значна увага з боку керівництва МВС України. Кожен правоохоронець, незалежно від того, перебуваючи на службі чи у вільний від неї час, може стати жертвою збройного нападу, тому вдосконалення таких навичок спеціальної фізичної підготовки, як, наприклад, розвиток фізичних якостей, прийомів самооборони, звільнення від захоплень та інших захисних дій є життєво важливими інструментами самозахисту, а також захисту інших громадян.

З метою з'ясування важливості спеціальної фізичної підготовки у повсякденній службовій діяльності працівників правоохоронних органів було проведено теоретичне дослідження концептуальних засад фізичної підготовки співробітників Національної поліції України та анкетування серед практичних співробітників Покровського районного управління ГУНП в Донецькій області (n = 30). Анкетування проводилось у формі опитування на базі платформи Google Forms.

В результаті теоретичного вивчення керівних документів встановлено, що основним відомчим нормативним актом, який регламентує питання підготовки співробітників поліції є «Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» затверджене Наказом МВС України від 26.01.2016 року № 50 [1].

Відповідно до п. 6 Розділу I цього Положення, фізична підготовка – це комплекс заходів, спрямований на формування та вдосконалення рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей та здібностей правоохоронця з урахуванням особливостей його професійної діяльності [1].

Цим же Положенням визначено, що до системи фізичної підготовки належать:

- загальна фізична підготовка;
- тактика самозахисту та особистої безпеки (далі - тактика самозахисту).

Зміст фізичної підготовки охоплює теоретичні знання, методики розвитку фізичних якостей, практичні навички застосування заходів фізичного впливу. Основним методом фізичної підготовки є фізична вправа, виконання якої необхідно поєднувати із дотриманням гігієнічних вимог та заходів запобігання травматизму [3].

Що стосується Тактики самозахисту, то необхідно зазначити, що вона є складовою фізичної підготовки працівників Національної поліції загалом. Тактика самозахисту проводиться під час проведення практичних занять і спрямована на оволодіння поліцейськими практичними навичками застосування прийомів самозахисту, особистої безпеки, фізичного впливу тощо [2]. Відповідно тактика самозахисту передбачає навчання працівників Національної поліції умілому та впевненому застосуванню прийомів самозахисту та фізичного впливу, забезпечують можливість переслідування правопорушника та перевагу в силовому протистоянні під час його затримання [4].

Аналіз результатів опитування «Важливість спеціальної фізичної підготовки у роботі працівників правоохоронних органів» засвідчив, що спеціальна фізична підготовка відіграє важливу роль у житті працівників правоохоронних органів. 100 % учасників дослідження оцінюють роль фізичної підготовки у службовій діяльності працівників Національної поліції як «Дуже важлива». Майже всі опитані співробітники стверджують, що обов'язково планують

надалі покращувати свої фізичні здібності. 63,3 % опитаних респондентів систематично займаються фізичними вправами, 27,3 % учасників дослідження періодично (коли є можливість) відвідують спортивні тренування і лише 9,1 % не займаються спортом на постійній основі.

Проведене дослідження констатувало, що працівники Національної поліції приділяють достатньо уваги для розвитку своїх фізичних вмінь та намагаються покращувати навички тактики самозахисту та рукопашного бою. Вони вважають, що це є важливим аспектом для забезпечення особистої безпеки правоохоронців. Відповідаючи на питання щодо ролі спеціальної фізичної підготовки в умовах професійного становлення працівників правоохоронних органів, можна дійти висновку, що вона як ніколи раніше є актуальною, особливо в умовах воєнного стану. Вони приділяють достатньо уваги для розвитку своїх фізичних вмінь та намагаються покращувати навички тактики самозахисту та рукопашного бою, адже це є важливим аспектом для забезпечення особистої безпеки правоохоронців.

Висновок. Спеціальна фізична підготовка відіграє важливу роль у житті працівників правоохоронних органів. Щодня, займаючись своєю повсякденною діяльністю, виконанням функціональних обов'язків правоохоронці мають бути готові дати відсіч злочинним проявам, запобігти злочинам та припинити правопорушення, а для цього необхідно мати на належному рівні здатність переносити фізичні навантаження, відповідний стан здоров'я, володіти спеціальною фізичною підготовкою та відповідними заходами фізичного впливу.

Перспективи подальших досліджень планується спрямувати на вивчення реального стану фізичної підготовленості співробітників правоохоронних органів та відповідність його вимогам керівних документів.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Змін до Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України. – [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0326-20#Text>.
2. Худякова Н. Ю., Трофименко К. Р. Роль спеціальної фізичної підготовки в умовах професійного становлення працівників національної поліції. – [Електронний ресурс].– Режим доступу: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_05_2019/pdf/50.pdf.
3. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 08.04.2019).
4. Дідовський В. А. Критерії та показники спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів національної поліції України. – [Електронний ресурс].– Режим доступу: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/29_05_2020/pdf/51.pdf
5. Ануфрієв М. І., Бутов С. Є., Гіда О. Ф., Решко С. М. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ : навч. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2003.

Моргунов О.А.

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений тренер України,
ректор Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: СТАН ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ

На війні в Україні багато її героїв отримують поранення різного ступеня тяжкості. Так, за даними МОЗ України, за два роки повномасштабного вторгнення росії на територію України складова травматизму військових демонструє наступні показники. В структурі пошкоджень найбільшу питому вагу становлять поранення та переломи кінцівок – 53 % (причому нижніх кінцівок 60% від загальної кількості); найтяжчі ушкодження заподіють мінно-вибухові поранення кінцівок і голови – 30% та майже 20% – ожогових пошкоджень шкіри та внутрішніх органів [1]. Звісно, поранені отримують першу медичну допомогу та лікування у військових шпиталях і спеціалізованих медичних закладах. Але дуже важливе значення має також і наступна реабілітація військовослужбовців до повного відновлення їх функцій та можливості повноцінно працювати й жити в суспільстві, тобто не лише фізична і психологічна реабілітація, але й повноцінне повернення з війни у мирне життя. Список методів реабілітації досить великий: фізична реабілітація, ерготерапія, ігрова, спортивна, родинна, бізнес-реабілітація, освітня, соціальна, енімал-реабілітація, дружня реабілітація тощо.

Створення сучасної системи реабілітації військовослужбовців в Україні є невід’ємною складовою надання медичної допомоги в умовах війни, одним з провідних принципів «Воєнно-медичної доктрини України» [2] та повністю узгоджується із Законами України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров’я» [3].

Нормативно-правовими актами, якими в тій чи іншій мірі визначені загальні засади здійснення реабілітації військовослужбовців, є: Закони України «Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників АТО» (2015 р.), «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (2017 р.), «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [4]; Розпорядження Кабінету Міністрів «Про затвердження плану заходів щодо медичної, психологічної, професійної реабілітації та соціальної адаптації учасників АТО» (2015 р.); накази Міністра оборони України «Про затвердження довгострокової програми медичної реабілітації військовослужбовців миротворчих контингентів Збройних Сил України» (2004 р.), «Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медикопсихологічної реабілітації у Збройних Силах України» [5].

В той же час слід засвідчити, що жодних спеціальних норм щодо організації реабілітаційної діяльності з цією категорією військовослужбовців чинним законодавством не передбачено, не розробленими та не затвердженими на рівні інструктивних документів (норм) залишаються методики реабілітації військовослужбовців. Наразі цю нішу займають методичні розробки, які підготовлені спеціалістами у сфері медицини та психології переважно в межах грантових проектів та впроваджуються як експериментальні моделі реабілітації військовослужбовців в окремих реабілітаційних центрах, знов-таки створених за підтримки громадських організаторів-донорів. Таким чином, слід констатувати, що єдиного правового та організаційно-методичного державного механізму впровадження методик реабілітації військовослужбовців не впроваджено. Це потребує однозначного концептуального рішення та впровадження в Державній програмі реабілітації військовослужбовців.

Тисячі бійців повертаються у мирне життя без адаптаційного періоду – після пережитих жахів, з поламаною психікою, нічними кошмарами і нездатністю продовжувати звичайне

життя, і часто їхні історії закінчуються цілковитим розчаруванням у всьому, що відбувається навколо. Як підсумок – безліч бійців з надломленою психікою можуть стати новим «втраченим поколінням». Тому реабілітація кожного військового має здійснюватись за індивідуальними сучасними методами реабілітації за участі висококваліфікованих фахівців з підбором програми реабілітації, з урахуванням індивідуальних особливостей кожної окремої ситуації. Персоналізація програм дозволяє у максимально стислі терміни провести роботу щодо запобігання розладам особистості та деформаціям соціальних функцій. Для реабілітації військових на сьогодні застосовуються: методи групової терапії; тренінги; індивідуальна робота зі спеціалістами; додаткові заняття (арт-терапія тощо). Комплексний підхід до реабілітації військовослужбовців дозволяє побудувати заново соціальні навички, усунути фіксацію на пережитих подіях та набутому з їхньої причини стані, налагодити нові соціальні контакти, відновити когнітивні та комунікативні функції.

Оптимальним для реалізації завдань системи соціальної реабілітації учасників бойових дій є створення спеціалізованих центрів соціальної реабілітації осіб, які брали участь у бойових діях. Ця ідея не є новою, на необхідність створення подібних центрів вказувало чимало дослідників [6, с. 61; 7, с. 60; 8, с. 69]. Ми погоджуємось, що такі центри зможуть в значній мірі вирішувати весь комплекс проблем соціальної адаптації та реабілітації ветеранів. Центри соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій повинні включати наступні напрямки: 1) медичну реабілітацію військовослужбовців (особливо інвалідів); 2) соціально-психологічну адаптацію військовослужбовців-учасників бойових дій та членів їх сімей (індивідуальна психологічна та психотерапевтична допомога, групові та індивідуальні форми реабілітації); 3) освітню діяльність (профконсультування, первинна або додаткова професійна освіта, підвищення кваліфікації за цивільними спеціальностями, професійна перепідготовка); 4) сприяння в працевлаштуванні: створення банку вакансій, підтримання зв'язків з роботодавцями; 6) соціально-правовий захист (координація дій центру з територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки, військовими частинами, службами зайнятості, навчальними центрами; юридичне консультування; підтримка підприємництва, участь у створенні і реалізації систем соціального захисту).

Наразі в Україні підписані контракти з 20 реабілітаційними закладами, які здійснюють в першу чергу медичну реабілітацію військовослужбовців, здебільшого психологічна реабілітація військовослужбовців проходить в приватних реабілітаційних центрах або у відділеннях реанімації військових, які створені в обласних та районних лікарнях, але переважно за рахунок приватних (спонсорських) коштів. Зразковим прикладом застосування повноцінних різнопланових методик реабілітації військовослужбовців є діяльність Національного центру реабілітації «НЕЗЛАМНІ» (Unbroken Ukraine) у місті Львові, де кваліфіковану медичну допомогу отримали понад п'ять тисяч українців, зі спектром надання послуг від протезування до фізичної, психологічної та психосоціальної реабілітації постраждалих. Що стосується приватної ініціативи щодо створення реабілітаційних центрів для військових, то надзвичайним прикладом є спільний проект Віктора та Олени Пінчуків RECOVERY («Відновлення»), зосереджений на створенні національної мережі реабілітаційних центрів для поранених бійців, реабілітації поранених бійців у партнерських приватних медичних клініках, направлення тяжкопоранених військових і цивільних осіб за кордон для комплексного протезування. На сьогодні проект об'єднує 10 реабілітаційних центрів для військових створених на базі державних медичних закладів, в яких встановлено сучасне фізіотерапевтичне обладнання, зали фізичної реабілітації оснащені інноваційним устаткуванням із функцією віртуальної реальності, що забезпечує зворотний зв'язок із пацієнтом. Комплекс тренажерів і апаратів для реабілітації покриває весь спектр можливих функціональних порушень пацієнтів (зокрема отриманих унаслідок мінно-вибухових травм) і на високому технологічному рівні допомагає працювати з ними [9].

Окрім створення мережі реабілітаційних центрів для військовослужбовців нагальною проблемою є кадрове забезпечення їх діяльності, зокрема – фахівцями-реабілітологами. На цю проблему вказують і спеціалісти ВООЗ, які в результаті моніторингу стану реабілітаційного

супроводження військовослужбовців в Україні дійшли висновку, що українське кадрове забезпечення реабілітації не відповідає світовим та європейським стандартам, показник співвідношення кількості фізіотерапевтів до кількості населення в Україні яке потребує їх допомоги складає 1:1000, кількість же сертифікованих ерготерапевтів взагалі нікчемна [10, с. 6-9].

У підсумку зазначимо, що для дієвого функціонування системи реабілітації військовослужбовців в Україні доцільно вжити ряд заходів. По-перше, необхідно розробити програми комплексної реабілітації військовослужбовців, до розробки яких залучити команду фахівців, яку очолюватиме лікар з фізичної та реабілітаційної медицини і до якої, за потреби, входитимуть лікарі вузьких спеціальностей відповідно до захворювання пацієнта (кардіолог, травматолог, невропатолог тощо), фахівець з фізичної терапії, фахівець з ерготерапії, а також, за потреби, соціолог, психолог, педагог, юрист, які мають діяти комплексно. По-друге, необхідно нормативно урегулювати принципи роботи реабілітаційної команди, її повноваження, місце та функції в системі реабілітації як одного з ключових суб'єктів системи реабілітації. При розробці планів реабілітації пацієнта від етапу надання невідкладної медичної допомоги до амбулаторно-поліклінічного та санаторно-курортного етапів доцільно враховувати міжнародні стандарти (протоколи) реабілітації. По-третє, організаційно-правові засади впровадження методик реабілітації військовослужбовців доцільно врегулювати в Державній програмі реабілітації військовослужбовців. По-четверте, необхідним є перепрофілювання ряду закладів охорони здоров'я у реабілітаційні центри або створення в міських (районних) медичних закладах повноцінних реабілітаційних відділень. По-п'яте, потрібно підвищити рівень престижності професії фахівця у сфері реабілітації та розширити державні замовлення в закладах вищої освіти щодо підготовки таких спеціалістів.

Список використаних джерел:

1. Звіт центру здоров'я за 2022 (форма №51): Офіційний сайт Центру громадського здоров'я МОЗ України. URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/statdanMMXIX.html> (дата звернення: 22 грудня 2023).
2. Воєнно-медична доктрина України: постанова Кабінету міністрів України від 31.10.2018 № 910. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/910-2018%D0%BF#Text>. (дата звернення: 22 грудня 2023).
3. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України від 03.12.2020 № 1053-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>. (дата звернення: 22 грудня 2023).
4. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII (зі змінами від 03.07.2020 № 720-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>. (дата звернення: 22 грудня 2023).
5. Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медикопсихологічної реабілітації у Збройних Силах України: наказ Міністерства оборони України від 04.11.2016 № 591. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1538-16#n12>. (дата звернення: 22 грудня 2023).
6. Чапляк А.П., Романів О.П., Надь Б.Я. Основні напрямки реабілітації учасників бойових дій. *Україна. Здоров'я. Нації*. 2018. № 3/1 (51). С.59-61.
7. Основи психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій: метод. посіб. / О. М. Кокун, Н. А. Агаєв, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2015. 170 с.
8. Психологічна робота з військовослужбовцями-учасниками АТО на етапі відновлення: метод. посіб. / Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Остапчук В. В. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с.
9. Реабілітація поранених бійців: Проект Віктора та Олени Пінчуків RECOVERY (Відновлення). URL: <https://recoveryua.org>. (дата звернення: 22 грудня 2023).
10. Медико-психологічна реабілітація військовослужбовців в умовах російсько-української війни: етнопсихологічний дискурс, національні перспективи громадського здоров'я. *Український медичний часопис*. №1(153). Т.2. Спецвипуск. 2023. С.6-9.

<https://api.umj.com.ua/wp/wp-content/uploads/2023/03/5235.pdf> (дата звернення: 22 грудня 2023). DOI: 10.32471/umj.1680-3051.153.239628.

Мороз Л.В., старший викладач кафедри
військової підготовки Вінницького національного
технічного університету

Поляков А.П., завідувач кафедри
військової підготовки Вінницького
національного технічного університету,
доктор технічних наук, професор

КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ЗІ СЛУХАЧАМИ КАФЕДРИ ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Критерієм ефективності учбового процесу на мікрорівні аналізу є формування спільної діалогічної пізнавальної діяльності. Активними методами навчання називають такі методи, які спонукають до активної розумової і практичної діяльності в процесі оволодіння учбовим матеріалом, особливо це важливо при проведенні практичних занять.

Особливостями активного навчання є: примусова активізація мислення, коли слухач вимушений бути активним незалежно від його бажання, коли активність слухачів співпадає з активністю викладача, а так само підвищена міра мотивації, емоційності, творчості. Відмінною рисою є і те, що викладач постійно взаємодіє зі слухачами за допомогою прямих і зворотних зв'язків, цілеспрямовано впливаючи на переважний розвиток професійних, інтелектуальних, поведінкових умінь і навичок в стислі терміни, зберігаючи при цьому принципи доброчесності.

На сьогоднішній існує багато розроблених активних методів навчання, так, наприклад, в практичній педагогічній діяльності на зайнятті можна використати методи: метод мозкового штурму, фундаменталістський метод, метод "сократичний діалог", метод "грона", метод проекту та ін.

Розглянемо особливості перерахованих методів.

Метод мозкового штурму. Мета цього методу полягає в організації колективної розумової діяльності по пошуку нетрадиційних шляхів рішення проблем. Цей метод виробляє уміння концентрувати увагу, розумові зусилля на рішенні конкретної задачі, а також формування досвіду колективної розумової діяльності і уміння працювати в малому гурті.

Фундаменталістський метод. Цей метод виробляє уміння виражати, висувати ідеї або аргументувати відповідь. Суть цього методу полягає в тому, що фундамент створюється підставами ідей. Тому фундаменталістський підхід полягає в пошуку наукових або інших могутніх підстав досліджуваної ідеї.

Метод "сократичний діалог". Мета - формулюють управлінську проблему і розбирають альтернативні підходи. Цей метод формує уміння відстоювати свою точку зору, публічно виступати, а також уміння слухати і розвивати мислення.

Метод "грона". Основна мета - визначення проблеми і завдань дослідження. Наявність центральної ідеї (поняття) створює стержень, навколо якого утримуються думки, а гілляста структура дозволяє їм вільно поширюватися і розвиватися.

Метод проекту. У основі методу проектів лежить розвиток пізнавальних навичок тих, що навчаються, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення. Метод проектів завжди пропонує вирішення якої-небудь проблеми тієї, що передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншої - інтеграція знань, умінь з різних галузей науки.

До інтерактивних відносяться такі повчальні і розвиваючі особу методи, які побудовані на цілеспрямованій, спеціально організованій груповій (міжгруповий) діяльності, зворотному

зв'язку між усіма учасниками. В порівнянні з традиційними технологіями в інтерактивному навчанні наповнюються новим змістом ролі викладача і слухачів.

Виходячи з того що навчання є процесом соціальним, колективним, а не суто індивідуальним, інструментарій дії в системі інтерактивних методів представлений груповими методами навчання. Під активним груповим методом зазвичай розуміють будь-який спосіб планованої активізації комунікативних процесів в навчальній групі, незалежно від змісту поставлених завдань (учбово-пізнавальних, творчих, психокорекційних).

Активно груповий метод умовно об'єднують в три основні блоки:

1) дискусійні методи (групова дискусія, розбір випадків з практики, аналіз ситуацій морального вибору, моделювання практичних ситуацій, метод кейсів та ін.);

2) ігрові методи: дидактичні, імітаційні і творчі ігри, у тому числі ділові (управлінські); ролеві ігри (поведінкове навчання, ігрова психотерапія, психодраматична корекція); мозковий штурм; контргра (трансактний метод усвідомлення комунікативної поведінки);

3) сенситивний тренінг (тренування міжособистісної чутливості і сприйняття себе як психофізичної єдності).

Інтерактивні технології стимулюють розвиток творчих здібностей в результаті активної спільної учбової діяльності. Особливо слід зауважити, що активність - цей не спонтанний прояв особи, а соціальна освіта, яка черпає ресурси в спілкуванні і діяльності.

У сучасних умовах заклад вищої освіти повинен забезпечувати не лише систему загальноосвітніх і спеціальних знань, умінь і навичок тих, що навчаються, але також формувати і розвивати у них потреби самостійно придбавати знання. Самостійна робота припускає максимальну активність слухачів в різних аспектах: організації розумової праці, пошуку необхідної інформації, участі в науково-дослідній роботі, в конкурсах, олімпіадах, конференціях. Найбільш прогресивними, але фактично не використовуваними в освітньому процесі, являється евристичний і проектний підходи до організації учбової діяльності слухачів, саме евристичний процес з елементами проектування є джерелом нових способів і дій, а творчий процес виконує головну роль, акумулює, удосконалює і використовує евристичні інновації: стратегії, методи і прийоми, т. е. евристика і проектування ініціюють прояв творчості в процесі пізнання.

Коучинг як нова форма консультативної підтримки з'явився на початку 1980-х років. Ця методика призначена для розширення можливостей слухачів, що усвідомили потребу в змінах і ставлять перед собою завдання професійного і особового зростання.

Якщо коротко охарактеризувати сфери застосування коучинга, то можна сказати, що особовий коучинг допомагає:

- визначати цілі і оптимальні кроки їх досягнення;
- підвищувати самостійність і відповідальність консультованого;
- отримувати задоволення від своєї діяльності;
- вчиться знаходити нові шляхи ефективної співпраці;
- швидко приймати потрібні рішення у важких ситуаціях;
- узгоджувати індивідуальні цілі з цілями організації;
- робити своє життя багатіше;
- відкривати нові можливості;
- більше заробляти і менше витратити;
- збагачувати життя новими продуктивними особистими стосунками.

Для підвищення ефективності проведення практичних занять дуже важлива турбота про слухачів, розуміння значення умілої організації їх учбової праці, співпраця слухачів. Співпраця із слухачами можливо тільки при великій повазі один до одного, коли йде вільний обмін думками з питань, що цікавлять. Це можливо тільки при демократичному стилі спілкування. Важлива і співпраця слухачів між собою в процесі навчання на занятті. Часто викладачі бувають строгі, коли забороняють слухачеві в процесі роботи над учбовим матеріалом, порадитися, попросити його допомоги або надати йому допомогу.

І ще одне з важливих питань навчання. Чим частіше слухач відповідає, чим частіше він дізнається, правильний або неправильно він зрозумів, вирішив, зробив, тим цікавіше йому вчитися. І навпаки, якщо слухач готовий відповісти, а його не запитують, у нього виникає відчуття, що він учив марно, але такого відчуття не повинно відбуватися, оскільки слухач повинен розуміти, що вчиться і отримує знання для розширення свого кругозору. На зайнятті необхідно відводити час для щоденних письмових робіт, обов'язково щодня оцінювати ці роботи. Тільки щоденний контроль допомагає виявити тих слухачів, які щось не допрацювали, і допомогти їм.

Підводячи підсумок, можна сказати, що треба виробити звичку дивитися на учбовий матеріал очима слухача, поставити себе на його місце, поглянути на матеріал із його точки зору і побачити всілякі психологічні бар'єри, які можуть чекати слухачів в процесі навчання.

Москаленко Я.С.

курсант 1 курсу факультету підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Бодирєв Д.А.** старший викладач

кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

СУЧАСНЕ ОЗБРОЄННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Сучасні тенденції у розвитку суспільства визначають високий рівень вимог до ефективності та безпеки правоохоронної діяльності, зокрема, національних поліцейських підрозділів. Специфіка роботи поліції вимагає наявності сучасного та надійного озброєння, здатного відповідати викликам сучасного кримінального середовища. Один з ключових аспектів удосконалення поліцейського озброєння полягає в пошуку новітніх технологій та моделей, які враховують специфіку правоохоронних функцій.

Актуальність дослідження зумовлена постійними викликами, з якими стикаються правоохоронні органи у забезпеченні громадської безпеки. В контексті надзвичайних ситуацій, зростання терористичних загроз та злочинності, необхідність у вдосконаленні озброєння поліції стає необхідною умовою для забезпечення ефективної діяльності правоохоронців.

Метою даного дослідження є аналіз сучасного озброєння Національної поліції України та визначення перспектив впровадження новітніх технологій та моделей в систему озброєння правоохоронних органів. Дослідження спрямоване на виявлення недоліків у наявному озброєнні, а також розгляд можливостей вдосконалення, зокрема, в контексті новітніх моделей пістолетів та використання інноваційних розробок у сфері забезпечення безпеки поліцейського персоналу.

Професійна діяльність працівників Національної поліції відбувається в специфічних умовах, де ймовірність використання офіційної зброї є досить високою. У цьому контексті важливу роль відіграють юридичні, тактично-спеціальні та психологічні аспекти [1]. У зв'язку з юридичним статусом поліцейського, великим рівнем відповідальності та особливостями правоохоронної діяльності, від нього вимагається високий рівень стрілецької культури, специфічних знань та навичок, які інтегруються в систему «право-зброя».

Наразі у збройному арсеналі силових підрозділів України існує значна різноманітність моделей стрілецької зброї. У Національній поліції України на сьогоднішній день найбільш поширеними є різні види пістолетів, зокрема пістолет Макарова (ПМ), Форт-17 та Glock-17 [2, с. 19].

На сучасному етапі розвитку суспільства, експерти працюють над створенням моделей пістолетів, які перевершать існуючі зразки озброєння за рахунок поліпшених бойових характеристик. Протягом значного періоду фахівці ведуть дискусії щодо цілеспрямованості розробки нових формул порошкового заряду, що може викликати зміни як у конструкції патронів, так і у самих пістолетів [3].

Співробітники практичних підрозділів Національної поліції України вказують на недолік у сучасному стрілецькому озброєнні поліції, а саме відсутність «планки Пікатіні», на яку можна було б установити додаткове обладнання, таке як лазерні ціле вказівники, тактичні ліхтарі та інше [4].

Для розробки та виготовлення нових моделей вогнепальної зброї для підрозділів Національної поліції використовуються передові розробки фахівців. Наприклад, компанія Yardarm зі Сполучених Штатів Америки виявляє значний інтерес до правоохоронних органів своєї країни та працює над удосконаленням та підвищенням рівня озброєння патрульних поліцейських. Ця компанія виробляє спеціальні датчики, які можуть бути закріплені на пістолеті і включають в себе акселерометр і магнітометр, за допомогою яких можна визначити ряд параметрів, таких як стан пістолета, його місцезнаходження, час заряджання та момент використання стрільби [5]. Зібрані дані передаються через Bluetooth на смартфон поліцейського, а з нього вже на сервери відповідної компанії. Інформація далі направляється в диспетчерську частину поліцейського відділку.

В якості найбільш перспективного та захоплюючого доповнення до сучасної системи озброєння правоохоронних органів України визнається впровадження механізму «пістолет-кулемет-пістолет». Фахівці рекомендують використовувати бельгійський пістолет Five-seven калібру 5,7 мм, який на практиці довів свою ефективність як потужний малокаліберний пістолет [6].

У процесі експлуатації зазначеної моделі вогнепальної зброї українські поліцейські визначили такі переваги: невелика вага пістолета, наявність «планки Пікатіні», надійні заходи безпеки, використання сучасного полімерного матеріалу під час виробництва, гарна ергономіка та можливість заміни затисків рукояті, а також велика місткість магазину для патронів і т. д. [7].

У висновку важливо підкреслити, що сучасне озброєння Національної поліції України, не зважаючи на його різноманітність та технічні характеристики, стикається з конкретними викликами, такими як відсутність «планки Пікатіні». Це обмеження у функціональності призводить до необхідності активного пошуку новітніх рішень для вдосконалення озброєння поліції.

Однак, перспективність винайдення механізму «пістолет-кулемет-пістолет», зокрема використання бельгійського пістолета Five-seven, відкриває нові можливості для удосконалення стрілецької зброї. Ефективність та потужність цієї моделі відображається у процесі експлуатації, де виявлено численні переваги, що включають не лише технічні аспекти, але й зручність використання.

Застосування інновацій від виробників, таких як Yardarm із Сполучених Штатів, які впроваджують спеціальні датчики для моніторингу параметрів пістолета, вказує на стрімкий розвиток технологій у сфері озброєння для поліції. Це сприяє не лише підвищенню безпеки, але й покращенню ефективності поліцейської діяльності.

Усі зазначені аспекти свідчать про постійну динаміку та стремж до інновацій в галузі озброєння поліції. Забезпечення високого стандарту безпеки та здатності до ефективної реакції на сучасні виклики є невід'ємною частиною розвитку стрілецької зброї для поліції в умовах сучасного правового середовища.

Список використаних джерел:

1. Тьорло О.І. та ін. Основи професійної підготовки поліцейських: збірник метод. Рекомендацій. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 297 с.

2. Боровик, М., Сивохоп, Е. М., & Маріонда, І. І. Формування психофізичної готовності майбутніх офіцерів-правоохоронців, 2023, 60 с.
3. Okhrimenko I. M. Sport classes as effective means for psychophysical health improvement of representatives of the security and defense sector. Official journal of the Polish Medical Association, Volume LXXIV, Issue 5, 2021, с. 1142-1147.
4. Боровик М.О. Коваль А.Д. Перспективні напрямки модернізації зразків вогнепальної зброї, що перебувають на озброєнні в підрозділах національної поліції України. Promising ways of solving scientific problems. Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference. Belgium, Brussels, 2022, с. 136-140.
5. Логачев М. Г. Правові та психологічні аспекти застосування поліцією вогнепальної зброї: навчальний посібник. Харків, Харківський національний університет внутрішніх справ, 2018. 232 с.
6. Хацаюк О. В. Сутність та структура готовності майбутніх офіцерів НГУ до виконання завдань за призначенням засобами спеціальної фізичної підготовки: *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2019. Т.2 (65). С. 144-155.
7. Лопаяєва О.М. Психологічна підготовка курсантів для виконання вправ стрільби з бойової зброї на заняттях з вогневої підготовки в Академії митної служби України: Міжнар. наук. практ. конф. Болгарія, Софія, 2009, Том 15, с. 45-50.

Незеленнікова У.Д.

курсант навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Каліман М. Р.** викладач
кафедри вогневої підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РОЛЬ ЗАКОНОДАВСТВА У РОЗВИТКУ СТАНДАРТІВ БЕЗПЕКИ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДЛЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У СФЕРІ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ

Стандартизація законодавства щодо питань забезпечення безпеки та професійної компетентності в сфері вогневої підготовки працівників Національної поліції, має неабияке значення в умовах невідмінної реформації системи МВС України. Розроблення відповідних норм, що будуть поетапно регламентувати питання підготовки поліцейських у аспекті використання, застосування, правильне поводження зі зброєю дозволить сприяти створенню безпечного та ефективного середовища для підготовки поліцейських у вогневій справі, забезпечуючи не лише їхню безпеку, а й безпеку громадськості під час виконання ними службових обов'язків.

Серед факторів, яким необхідно приділити увагу під час запровадження законодавчих норм, щодо стандартів безпеки та професійної компетенції працівників Національної поліції України можна віднести наступні чинники, а саме: покращення вимог щодо безпеки під час здійснення тренувань з вогневої підготовки, включаючи правила щодо використання зброї, безпеки на стрільбищах та заходи профілактики нещасних випадків; законодавство може визначати процедури отримання ліцензій для поліцейських щодо використання зброї та вимагати відповідність певним стандартам тренувань; законодавство може визначати обов'язковість регулярного навчання з урахуванням усіх новітніх технологій, стандартів,

якими повинен володіти поліцейський та відповідна перевірка професійної компетентності поліцейських у вогневій підготовці[1].

Законодавством, також може бути запроваджено встановлення правил щодо використання симуляторів, віртуальної реальності та інших інноваційних технологій для тренування поліцейських. Це дозволяє впроваджувати сучасні методи навчання, що підвищують рівень реалізму та ефективності тренувань, додатково регулюючи їх використання та безпеку[2, с. 15].

Крім того, визначення стандартів психологічної підготовки та підтримки поліцейських, зокрема тих, хто залучений до тренувань з використанням зброї, а також ті, хто проходить службу на деокупованих територіях. Це важливо для забезпечення психологічної стійкості та психічного здоров'я у процесі навчання, особливо у ситуаціях стресу та великого психічного навантаження.

Загальна мета створення законодавчого регулювання у цій області полягає в запровадженні комплексної системи правил та стандартів, які сприяють безпеці, ефективності та професійній компетентності поліцейських під час поводження з вогнепальною зброєю. Це сприятиме забезпеченню надійності та впевненості у тому, що вони володіють необхідними навичками та знаннями для ефективного виконання своїх обов'язків у реальних ситуаціях, дотримуючись високих стандартів безпеки та професійної етики.

Також, не менш важливим залишається підбір відповідних кадрів, що будуть здійснювати безпосереднє навчання особового складу Національної поліції України. Тобто, закріплення процедури відбору та підготовки інструкторів з вогневої підготовки для поліцейських. Важливість даного фактору, полягає у тому, що для забезпечення високого, професійного рівня якості тренувань необхідно здійснювати залучення фахівців, що мають досвід, який стане у нагоді поліцейським, у відповідності до їх повноважень, та завдань, які вони будуть виконувати, адже інструктори відіграють ключову роль у передачі знань, розвитку навичок та вихованні культури безпеки серед поліцейських[3].

Таким чином, підсумовуючи вищевказане, з урахуванням необхідності дослідження цього питання, можна зробити висновок, що створення якісної системи, яка повноцінно буде регулювати компетентність працівників Національної поліції України у сфері вогневої підготовки особового складу повинна сприяти не лише забезпеченню безпеки під час тренувань, а й сприятиме підвищенню рівня навичок та підготовки поліцейських. Важливість створення умов для ефективної та безпечної роботи поліцейських, що має першочергове значення як для їх власної безпеки, так і для безпеки громадськості, а тому, здійснення постійного вдосконалення навичок володіння вогнепальною зброєю повинна відбуватися систематично, та з урахуванням задач, що покладаються на поліцейського, у відповідності до задач, що доведеться йому виконувати. Тобто, така підготовка не має закінчуватися після завершення навчання поліцейським у закладах зі специфічними умовами навчання.

Список використаних джерел:

1. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. Матеріалів. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки. Харків : ХНУВС. 2017. С. 376.
2. Інноваційні технології в процесі підготовки фахівців. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернетконференції 28-29 березня 2019 року: збірник наукових праць. Міністерство освіти і науки України, Вінницький національний технічний університет. Вінниця: ВНТУ, 2019. С. 60.
3. Закордонний досвід підготовки кадрів для сил сектору безпеки та можливості його використання в Україні. наук.-метод.рек. К. Л. Бугайчук, І. Б. Гончаренко, Ю. О. Михайлова, І. О. Святокум, О. В. Федосова, Д. В. Швець. Харків : Харк. нац. ун-т. внутр. справ. 2016. С. 120.

Орехов С.В.

доцент кафедри Харківського
національного університету
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба,
кандидат технічних наук, доцент;

Бречка М.М.

старший викладач кафедри Харківського
національного університету
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба,
кандидат технічних наук

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РОЗВІДКИ ПОВІТРЯНОГО ПРОТИВНИКА ППО ВІЙСЬК

В умовах російсько-Української війни постійно зростає роль системи ППО, як військ так і держави в цілому. Система ППО складається з підсистем розвідки повітряного противника, управління, зенітного ракетно-артилерійського прикриття та винищувально-авіаційного прикриття, які в свою чергу являються складними системами. Однією з основних систем в системі ППО військ, яка забезпечує функціонування всіх інших, є система розвідки повітряного противника та оповіщення про його дії, скорочено система розвідки повітряного противника.

Основу системи розвідки повітряного противника у військах ППО СВ складають сили і засоби радіолокаційної розвідки. Завдання радіолокаційної розвідки повітряного противника вирішують радіотехнічні частини та підрозділи управління і радіолокаційної розвідки. Основним видом розвідки у військах ППО СВ є радіолокаційна розвідка, у якості допоміжних видів використовують візуальну та радіотехнічну розвідку.

До бойових завдань які вирішують радіотехнічні частини та підрозділи управління і радіолокаційної розвідки відносяться: ведення радіолокаційної розвідки (виявлення, супроводження, визначення координат і параметрів руху повітряних цілей); видача цілевказівок по повітряним цілям; оповіщення військ про повітряного противника.

До основних проблем організації радіолокаційної розвідки у військах ППО СВ слід віднести наступні:

- низький рівень автоматизації інформаційного забезпечення (процесу отримання, обробки, передачі і аналізу радіолокаційної інформації про повітряні цілі);
- моральне та фізичне старіння основних радіолокаційних комплексів, відпрацювання закладеного ресурсу їх функціонування, та, як наслідок, низька надійність, ремонтпридатність та технічна готовність озброєння;
- недостатньо високий рівень бойових можливостей з виявлення, супроводження та точності визначення координат і параметрів руху цілей в умовах впливу активних і пасивних перешкод, та уразливість від високоточної зброї (ВТЗ), зокрема протирадіолокаційних ракет (ПРР);
- практична відсутність в підрозділах ППО СВ альтернативних (крім активної радіолокації) джерел інформації про повітряні цілі (зокрема – систем радіотехнічної розвідки по сигналам джерел радіовипромінювань повітряних цілей);
- значний час проходження радіолокаційної інформації в режимі централізованого управління від первинних джерел (зокрема радіолокаційної роти) до споживачів, наприклад – зенітних підрозділів;
- слабкі маневрені можливості засобів радіолокаційної розвідки, зокрема значний час розгортання (згортання) РЛС та неможливість ведення розвідки в русі.

Визначимо можливі напрямки удосконалення систем розвідки повітряного противника в військах ППО СВ. До основних напрямків удосконалення систем розвідки повітряного противника в військах ППО СВ слід віднести наступні:

- розробка комплексної автоматизованої системи контролю повітряного простору сумісно з силами і засобами розвідки Повітряних сил, частин спеціальних військ (зокрема, радіоелектронної боротьби), управлінням повітряним рухом;

- розробка перспективних і модернізація існуючих радіолокаційних систем і комплексів за напрямками підвищення надійності, потужності, перешкодозахищеності, точності вимірювання координат повітряних цілей, ступеню автоматизації процесу отримання, обробки та передачі радіолокаційної інформації про повітряні цілі;

- удосконалення систем технічного обслуговування, ремонту та відновлення ресурсу радіолокаційного озброєння;

- розробка та удосконалення методів оцінки радіоелектронної обстановки (РЕО), організаційно-технічних та технічних заходів радіоелектронного захисту (РЕЗ) від активних перешкод (АП), пасивних перешкод (ПП), самонавідної зброї (СНЗ), методів протидії технічним засобам розвідки (ПДТЗР) противника, забезпечення електромагнітної сумісності (ЕМС) радіоелектронних систем і засобів (РЕСЗ);

- більш ефективна організація взаємодії з організації інформаційного забезпечення та зв'язку с Повітряними Силами (частинами і підрозділами РТВ і ЗРВ), з частинами і підрозділами радіоелектронної боротьби, на озброєнні яких знаходяться станції радіотехнічної розвідки «Кольчуга»;

- оснащення підрозділів ППО СВ станціями радіотехнічної розвідки, які ефективно діють в умовах застосування противником активної РЕБ;

- розробка і прийняття на озброєння РЛС які мають кращі маневрені можливості, ніж існуючий парк.

При організації системи радіолокаційної розвідки та її подальшого розвитку необхідно дотримуватись таких основних принципів: цілеспрямованість, безперервність, активність, оперативність, прихованість, стійкість, повнота і достовірність даних розвідки.

Крім того, необхідно зазначити, що поряд з комплексами активної радіолокації в умовах інтенсивного радіоелектронного придушення радіоелектронних систем і засобів (РЕСЗ) слід ширше використовувати інформацію з пасивних комплексів, зокрема станцій радіотехнічної розвідки, які в теперішній час є на озброєнні підрозділів РЕБ.

Відмітимо, що для ефективної організації системи радіолокаційної розвідки в умовах застосування засобів РЕБ необхідна своєчасна оцінка радіоелектронної обстановки і розробка організаційно тактичних і технічних заходів щодо радіоелектронного захисту радіолокаційного озброєння при прийнятті рішення на ведення бойових дій.

До організаційно – тактичних заходів щодо радіоелектронного захисту від РЕБ та СНЗ слід віднести наступні:

- дотримання правил радіо і радіотехнічного маскуванню;

- отримання інформації про засоби повітряного нападу (ЗПН) від взаємодіючих підрозділів;

- використання захисних властивостей місцевості, інженерне обладнання позиції для захисту від СНЗ;

- визначення порядку переходу на запасні частоти;

- організація дублюючих каналі зв'язку;

- періодична зміна позиції;

- уточнення взаємодії з підрозділами Повітряних сил по знищенню літаків РЕБ;

- створення додаткових постів візуального спостереження на напрямках нальоту цілей, що низько летять;

- обладнання запасних та хибних позицій з імітацією РЕСЗ.

До технічних заходів по захисту від АП, ПП слід віднести:

- автоматичну та ручну зміну робочих частот РЕСЗ;

- автоматичний аналіз завадової обстановки, пеленгацією джерел завад;

- використання апаратури захисту від АП та апаратури селекції рухомих цілей;

- використання режиму напіваавтоматичного супроводження цілей з оптичними засобами (ТОВ);
- використання засобів підвищення достовірності передачі інформації по каналах зв'язку.

Результати проведеного аналізу дозволили сформулювати пропозиції щодо удосконалення системи розвідки повітряного противника у військах ППО СВ:

- комплексна автоматизація системи збору, обробки та доведення до споживачів інформації про повітряні цілі;
- модернізація існуючих та розробка перспективних радіолокаційних комплексів з кращими бойовими, маневреними можливостями та перешкодозахищеністю, у тому числі побудованих на інших фізичних принципах функціонування;
- удосконалення системи технічного обслуговування, ремонту, відновлення ресурсу радіолокаційного озброєння;
- більш ефективна організація взаємодії по інформаційному забезпеченню бойових дій підрозділів ППО СВ, зокрема, з Повітряними Силами, частинами і підрозділами РЕБ та ППО ВМС;
- розробка та удосконалення методів оцінки РЕО, і на її основі заходів щодо радіоелектронного захисту від активних та пасивних перешкод, самонавідної зброї і забезпечення електромагнітної сумісності сучасних радіоелектронних систем і засобів.

Список використаних джерел:

1. Кириченко С.О. Тенденції розвитку збройної боротьби та форм і способів застосування угруповань військ // Наука і оборона. – 2006. № 4, С. 3 – 6.
2. Городнов В.П., Дробаха Г.А., Ткаченко В.І. та ін. Моделювання бойових дій військ (сил) протиповітряної оборони та інформаційне забезпечення процесів управління ними (теорія, практика, історія розвитку). Монографія. - Харків: ХВУ, 2004, - 409 с.
3. Дробаха Г.А. Перспективні напрямки розвитку теорії та практики інформаційного забезпечення процесів управління Повітряними Силами Збройних Сил України // Збірник наукових праць Об'єднаного науково-дослідного інституту Збройних Сил. –Х.: ОНДІ ЗС. – 2005. Вип. 1 (1). – С. 28-40.
4. Степанов Г.С., Камінський В.В., Павленко М.А. Погляди щодо проблемних питань застосування Повітряних Сил в протиповітряній обороні. Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. 2018. № 1(30). С. 18-23. <https://doi.org/10.30748/nitps.2018.30.03>.
5. Степаненков М.М., Кобзев А.В., Романенко В.В. Шляхи вдосконалення методів отримання і обробки інформації у засобах повітряної радіотехнічної розвідки. Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. 2017. № 2(27). С. 121-123. <https://doi.org/10.30748/nitps.2017.27.23>.
6. Камалтинов Г.Г., Колесник О.М. Тенденції розвитку радіолокаційних засобів контролю повітряного простору. Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил. 2020. № 2(64). С. 89-95. <https://doi.org/10.30748/zhups.2020.64.13>.
7. Тактика підрозділів військ протиповітряної оборони Сухопутних військ : підручник. / А. Ф. Волков, С. В. Орехов, М. І. Оборонов, та ін. : за ред. А. Ф. Волкова. – Х. : ХНУПС, 2020. – 366 с.

Павлік В.І.

здобувач вищої освіти
Національного юридичного
Університету імені Ярослава Мудрого

Гарбузов О.А.

Викладач Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ДЕРЖАВНА ПРИКОРДОННА СЛУЖБА УКРАЇНИ У МЕХАНІЗМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОБОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Державна прикордонна служба України відіграє ключову роль у захисті суверенітету та інтеграції країни і є незалежною лінією оборони в структурі національної безпеки. Стратегічне значення прикордонників не можна недооцінювати з огляду на геополітичне положення України, яка межує з Європейським Союзом та Євразійським економічним союзом. Від Чорного моря до кілометрів зеленого кордону, що відокремлює Україну від її сусідів, українські прикордонники відіграють ключову роль не лише у запобіганні незаконному перетину кордону, а й у припиненні транскордонної злочинності, контрабанди та в'їзду осіб, які можуть становити загрозу для України, особливо в умовах воєнного стану.

З моменту здобуття Україною незалежності у 1991 році безпека кордонів була одним із пріоритетів для утвердження міжнародного статусу та суверенітету нової держави. Створення Державної прикордонної служби не лише продемонструвало здатність України контролювати свої кордони, але й зробило значний внесок у підтримання регіональної безпеки, створення умов для економічного розвитку та подальшої інтеграції України в європейські та міжнародні безпекові структури [1]. Концепція національної безпеки України постійно еволюціонує у відповідь на зміну геополітичних умов та нові виклики і загрози. Саме тому, аналізуючи роль Державної прикордонної служби, необхідно комплексно розглядати не лише її прямі обов'язки, але й здатність адаптуватися та реагувати на мінливе середовище [2].

Оборонні завдання Державної прикордонної служби включають контроль та охорону кордону, боротьбу з нелегальною міграцією, превентивні заходи проти різних транскордонних загроз, таких як контрабанда та злочинність, розвідувальні операції, участь та співробітництво в міжнародних операціях.

Висновок. З огляду на ризики, які несе в собі сучасний нестабільний світ, Державна прикордонна служба України постійно розробляє нові підходи та використовує інноваційні технології для забезпечення ефективного управління кордонами [3]. Забезпечуючи законний пропуск людей і транспортних засобів через кордон, українські прикордонники є ключовим фактором сприяння законній торгівлі та подорожам, а також забезпечення економічного зростання країни та її інтеграції у світову економіку.

Список використаних джерел:

1. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 № 661-IV. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (дата звернення: 14.03.2024).
2. Братко А., Мисик А. Роль Державної прикордонної служби України в системі воєнної безпеки в умовах гібридної війни. Честь і закон. 2021. № 1(76). С. 7. URL: <http://chiz.nangu.edu.ua/article/view/229210> (дата звернення: 14.03.2024).
3. Bratko A., Mysyk A., Sofijan D. Аналіз науково-методичного апарату планування оперативно-службових дій підрозділів Державної прикордонної служби України. Journal of Scientific Papers «Social Development and Security». 2021. № 11(2). С. 62. URL: <https://paperssds.eu/index.php/JSPSDS/article/view/287> (дата звернення: 14.03.2024).

Палевич С.В.

доцент кафедри спеціальної фізичної та бойової підготовки, навчально-наукового тренінгового центру оперативно-бойової підготовки Національної академії Служби Безпеки України

ВПРОВАДЖЕННЯ В НАВЧАННЯ ВІЙСЬКОВО-СПОРТИВНОГО ОРІЄНТУВАННЯ

Враховуючи досвід повномасштабного вторгнення та локальних війн, для військовослужбовців Служби Безпеки (СБ) України існує ймовірність виникнення небезпечної ситуації потрапляння в ізоляцію, а саме: оточення, аварійне покидання повітряного судна, ситуації під час проведення спеціальних операцій на ворожій території.

Тому в даній роботі представлена методика організації та проведення навчально-тренувальних занять з військово-спортивного орієнтування курсантів СБ України.

Військово-спортивне орієнтування – військово-прикладний вид спорту, що містить елементи рейдових та розвідувально-пошукових дій у тилу умовного противника. Вивчення даної теми передбачає формування навички використання засобів спеціальної фізичної підготовки для підтримання належного рівня фізичного стану, уміння за допомогою спортивної карти і компаса пройти контрольні пункти, розташовані на місцевості. Результат визначається за часом проходження дистанції. Відмінністю від спортивного орієнтування є те, що пересування на місцевості вимірюється досягненням намічених пунктів. Швидкість і відстань мають другорядне значення.

Під час змагань спортсмен-орієнтувальник досягає результату при спільній дії трьох чинників (фізична, технічна і психологічна підготовленість), які взаємно впливаючи один на одного, виходять по черзі на перший план у конкретних умовах.

Під показниками фізичної підготовленості спортсмена маються на увазі чинники, які визначають здібності до орієнтовного бігу, наприклад, витривалість, сила, швидкість, гнучкість, амплітуда рухів, а також володіння координацією рухів у процесі виконання вправи. А для військового орієнтувальника додатковими вимогами є: уміння долати природні та штучні перешкоди (дротяні загородження, дротяна спіраль, зруйновані шляхи), уміння непомітно пересуватись, оволодіння різними способами пересування (переповзання, подолання боліт, пересування у воді), уміння маскуватися.

Показники технічної майстерності спортсменів пов’язані зі спеціалізованою технікою орієнтування: ефективне і цілеспрямоване користування картою й компасом, регулювання швидкості та оцінка подоланого шляху. А основними в технічній підготовці військового орієнтувальника на початковому етапі є: розуміння карти, орієнтування карти, звикання до лісу.

Психологічні показники в орієнтуванні часто мають вирішальне значення. Спортсмен-орієнтувальник повинен пристосовуватися до стресових ситуацій, які виникають у процесі змагань, так, щоб досягти найкращого результату з урахуванням рівня своєї фізичної та технічної підготовленості. Для військового орієнтувальника крім врахування психологічних показників (характеру, здатності переносити стреси, впевненості у собі, поведінки та ін.) необхідно уміння виконувати програми, удосконалювати заходи і змінювати програми за необхідності при впливі неочікуваних та несприятливих факторів, які можуть виникати під час бойових дій.

Нами запропонована педагогічна модель навчання військово-спортивному орієнтуванню, яка складається з таких елементів:

– знання курсантами СБ України умовних знаків спортивних карт, умовних позначень, що застосовуються в бойових документах, обладнання контрольних пунктів (КП), варіантів позначок КП, зразків бойової техніки, первинних ознак мінно-вибухових загороджень, користування засобами зв’язку;

“Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони”

- орієнтування за спортивною та топографічною картою з компасом, без компаса;
- орієнтування вздовж лінійних орієнтирів: канами, дороги, поля та ін.;
- читання орієнтирів біля доріг, ям, горбів та ін.;
- випрямлення шляху і перехід з однієї дороги на іншу;
- вибір шляху за наявності двох варіантів; вибір найкоротшого та найбільш надійного варіанта, вибір небезпечного шляху;
- грубе орієнтування в лісі на відстані близько 200 м;
- рух уздовж форм рельєфу; визначення, яка гора вище, який схил крутіший тощо.

Навчання військово-спортивному орієнтуванню можна описати як сходи (етапи), де кожен крок являє собою новий рівень підготовленості. Дуже важливо не пропускати етапи і не переходити до наступного, не опанувавши попередній. Краще занадто довго виконувати прості вправи, ніж занадто рано почати виконувати складні.

Під час засвоєння перелічених етапів велика увага приділяється умінням, що формуються на заняттях із військової топографії, інженерної та вогневої підготовки, тактики тощо.

Під час проведення теоретичного етапу підготовки проводяться заняття з курсантами СБ України в яких доводяться: передумови застосування військово-спортивного орієнтування в системі фізичної підготовки військовослужбовців, поняття про спортивну та військову карту, умовні позначки, а на заключному етапі курсанти перевіряють свої знання за допомогою навчально-тренувальних вправ і тестів, які були спеціально розроблені для курсантів СБ України. Цей етап розраховано на дві години занять кожен рік навчання.

Наступний етап підготовки – практичний, який складається з орієнтування з інструктором та самостійного. Курсанти СБ України будуть вчитися знаходити своє місце на карті, орієнтуватися по стежкам, а також вибирати більш безпечний маршрут руху. На даному етапі заняття повинно проводитися шість годин практичних занять щорічно. Під час проведення завдань з орієнтування інструктор перевіряє знання курсантів, інструктує та дозволяє їм самостійно проходити дистанцію на місцевості.

На кожному контрольному пункті майбутній офіцер повинен не тільки зробити відмітку, але й виконати завдання прикладного характеру: обійти ворожі дозори, патрулі, доповісти про прибуття по рації, кинути гранату або розпізнати на стендах (малюнках) військову техніку інших країн. За помилки нараховуються штрафні бали.

В результаті вивчення розділу програми курсант здатен виконувати вправи «Військово-спортивного орієнтування» та вибирати способи дій для подолання перешкод (місцевість, наявність води, зброї, противник, відстань і т. і.) при пересуванні. Майбутні офіцери СБ України після отримання практичних навичок з військово-спортивного орієнтування можуть орієнтуватися вздовж лінійних орієнтирів: канами, дороги, поля, і т. ін., читати орієнтири біля доріг, ям, горбів, вибирати легший (коротший) і безпечніший шлях при наявності двох варіантів, рухатися вздовж форм рельєфу, визначати, яка гора вище, який схил крутіший. Всі ці навички допоможуть в скрутних ситуаціях виконати бойове завдання і врятувати власне життя та підлеглих.

Пашинський В.Й.

професор кафедри військового права та правоохоронної діяльності
інституту стратегічних комунікацій
Національного університету оборони України,
доктор юридичних наук, доцент

Панасевич Л.А.

слухач кафедри суспільних наук навчально-наукового інституту воєнної історії
Національного університету оборони України

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ВІЙСЬКОВО-ЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

В епоху цифровізації, коли технологічні інновації пронизують усі сфери людського буття, освітній процес стикається з невідкладною потребою адаптації до нових реалій. Зокрема, викладання військово-юридичних дисциплін у вищих військових навчальних закладах не може ігнорувати цей глобальний тренд, оскільки використання інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) відкриває нові перспективи для підвищення ефективності навчального процесу, розширення інтерактивного простору та поглиблення розуміння специфічних аспектів військового права. Сучасні ІКТ надають викладачам засоби для більш динамічного та інклюзивного представлення матеріалу, що, своєю чергою, сприяє формуванню критичного мислення, аналітичних здібностей та професійних навичок студентів [1, с. 16]. Втім, інтеграція технологічних нововведень в освітній процес вимагає не тільки адаптації змісту навчання, але й переосмислення педагогічних підходів, методів оцінювання, а також інфраструктурної підтримки проведення навчальних занять. Тому розгортання потенціалу ІКТ у викладанні військово-юридичних дисциплін є не лише актуальним завданням, а й комплексним викликом, який вимагає глибокого аналізу, інноваційних рішень та тісної взаємодії наукової спільноти, практиків і технологічних експертів [2, с. 99].

Слід визнати, що ІКТ не просто інструменти чи доповнення до традиційних методів навчання, а скоріше фундаментальні рушії педагогічного поступу. Вони розширюють можливості для інтерактивного обміну знаннями, дозволяють створювати віртуальні симуляційні середовища для моделювання юридичних процедур та військових операцій, і водночас відкривають доступ до глобальних інформаційних ресурсів [1, с. 3]., як інструментарію отримання нових знань.

Особливо важливим є застосування ІКТ у викладанні військово-юридичних дисциплін, де потреба в практичному застосуванні знань, умінь критичного мислення та аналітичних навичок є критичною. Технології, такі як, безперешкодний, в реальному часі, доступ до наукових праць, підручників, навчальних посібників, нормативних актів, судових рішень, а також віртуальні судові засідання, симуляції військових конфліктів та інтерактивні платформи для дискусій, можуть значно підвищити якість та ефективність навчання, забезпечуючи студентам вищих військових навчальних закладів можливість відпрацювати теоретичні знання та отримувати практичні навички у безпечному та контрольованому середовищі.

Далі, у процесі запропонованого аналізу необхідно звернути увагу на теоретичні підходи до інтеграції ІКТ в освітній процес. Конструктивізм, як теоретична база, надає підґрунтя для використання ІКТ у навчанні, акцентуючи на активному залученні студентів вищих військових навчальних закладів у процес здобуття знань через дослідження, взаємодію та рефлексію. Водночас теорія соціального навчання вказує на важливість спільної взаємодії та співпраці в освітньому процесі, яку ІКТ можуть значно підсилити через використання онлайн форумів, соціальних мереж та інших платформ для групової роботи та дискусій. Це дозволяє студентам вищих військових навчальних закладів не тільки глибше занурюватись у матеріал, але й розвивати навички критичного мислення та аргументації, важливі для майбутньої професійної діяльності військових юристів.

Значну увагу у теоретичному аналізі заслуговує роль ІКТ у формуванні індивідуалізованих траєкторій навчання. Сучасні технології дозволяють адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб та рівня знань кожного студента вищих військових навчальних закладів, що є особливо актуальним для військово-юридичних дисциплін, де широкий діапазон тем та складність матеріалу можуть вимагати диференційованого підходу [4, с. 133-135].

Теоретичні розробки також вказують на потенціал ІКТ у забезпеченні безперервності освіти та навчання впродовж усього життя. У контексті військово-юридичних дисциплін, де потреба у постійному оновленні знань та умінь є вкрай важливою, ІКТ можуть слугувати засобом для підтримки професійного розвитку та адаптації до змінюваних умов та вимог військової діяльності.

На завершення, важливим аспектом аналізу є розуміння викликів та обмежень, пов'язаних з інтеграцією ІКТ в освітній процес. Це включає технічні, методологічні та психологічні бар'єри, які можуть впливати на ефективність використання технологій. Вирішення цих викликів вимагає комплексного підходу, який поєднує в собі розробку адекватної технічної інфраструктури, підготовку викладачів, а також розробку ефективних методик та навчально-методичних матеріалів, адаптованих до особливостей ІКТ.

Таким чином, теоретичний аналіз використання ІКТ у сучасній освіті, з акцентом на військово-юридичні дисципліни, відкриває нові горизонти для розширення можливостей навчального процесу, підвищення його ефективності та забезпечення адаптивності до постійно змінюваних умов сучасного інформаційного суспільства. При цьому, критично важливим залишається глибоке розуміння як можливостей, так і обмежень, які накладають ІКТ на освітній процес, особливо у контексті такої специфічної галузі як військово-юридична освіта.

Освіта у сфері військового права вимагає не тільки глибоких теоретичних знань, але й практичних навичок, які можуть бути ефективно розвинуті за допомогою інтерактивних ІКТ-інструментів, таких як симулятори судових засідань, віртуальні лабораторії та ігри на відпрацювання стратегічних рішень. Ці технології не тільки сприяють кращому засвоєнню матеріалу, але й допомагають формувати необхідні професійні компетенції, такі як здатність швидко адаптуватися до змінних умов, приймати обґрунтовані рішення та ефективно спілкуватися в складних ситуаціях на основі ґрунтовних юридичних знань.

Водночас впровадження ІКТ у навчальний процес несе із собою певні виклики, серед яких — забезпечення безпеки даних, збереження академічної доброчесності, а також розвиток цифрової грамотності як серед викладачів, так і студентів вищих військових навчальних закладів. Ефективне подолання цих викликів вимагає створення міцної інфраструктури, постійного професійного розвитку викладацького складу та адаптації навчальних програм, щоб вони відповідали сучасним методологічним та технологічним стандартам [5, с. 118].

Крім того, розвиток ІКТ у сфері освіти відкриває нові перспективи для міжнародної співпраці та обміну знаннями. Військово-юридична освіта, як ніколи раніше, може користуватися перевагами глобального діалогу та співпраці, використовуючи ІКТ для доступу до міжнародних ресурсів, спільних досліджень і взаємного навчання. Це не тільки збагачує навчальний процес, але й сприяє розвитку глобальної професійної спільноти фахівців у галузі військового права, що важливо для формування єдиної системи правових знань та практик, адаптованих до міжнародних стандартів і вимог.

Таким чином, використання ІКТ у сфері військово-юридичної освіти не просто відкриває нові можливості для підвищення якості навчання та розвитку професійних компетенцій. Воно також сприяє інтеграції освітнього процесу в ширший міжнародний контекст, забезпечуючи обмін знаннями, досвідом та найкращими практиками між вищими навчальними закладами та професійними спільнотами з різних країн, що особливо в нинішніх умовах російської військової агресії в аспекті дотримання норм міжнародного права, фіксації та розслідування воєнних злочинів.

У цьому контексті, особливу роль відіграють цифрові платформи та інструменти, що дозволяють реалізовувати міжнародні освітні проекти, проводити спільні онлайн-курси та семінари, а також здійснювати віртуальні наукові конференції та круглі столи. Це не лише розширює професійний горизонт студентів і викладачів, але й сприяє формуванню універсальних стандартів правової освіти, заснованих на міжнародному досвіді та співпраці.

Враховуючи викладене, стає очевидним, що інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій в навчальний процес військово-юридичних дисциплін відіграє вирішальну роль у формуванні фундаменту для підготовки кваліфікованих фахівців в галузі військової справи. Ці спеціалісти повинні бути не лише обізнані з сучасними правовими стандартами, але й здатні ефективно діяти та швидко адаптуватися в умовах швидкозмінного та глобалізованого світу. Поглиблене впровадження ІКТ може значно підвищити якість навчання, забезпечити доступ до найновіших досліджень та інформації, а також сприяти розвитку критичного мислення і професійних навичок студентів через використання інтерактивних та імітаційних методик навчання.

Однак, досягнення цих амбітних цілей неможливе без подолання існуючих викликів. Ці виклики включають, але не обмежуються, потребою в ресурсному забезпеченні, розвитку цифрової грамотності серед викладачів і студентів вищих військових навчальних закладів, а також створенням адекватної правової та організаційної бази для ефективного використання ІКТ в освітньому процесі. Не менш важливим є врахування етичних та безпекових аспектів використання цифрових технологій, забезпечення конфіденційності та захисту даних таких студентів і викладачів. Тільки за умови комплексного підходу, що об'єднує зусилля освітніх закладів, урядових органів, професійних спільнот та міжнародних організацій, можна повною мірою реалізувати потенціал ІКТ для підвищення якості та доступності військово-юридичної освіти на глобальному рівні.

Список використаних джерел:

1. Ануфрієв, М. І. Становлення, розвиток та основні напрямки удосконалення відомчої багатоступеневої системи підготовки персоналу ОВС. Вісник Університету внутрішніх справ. 1999. № 9. 16-20.
2. Боброва, Ю. Ю., Бобров, Ю. О., & Іл'юк, Д. Д. Перспективи розвитку юридичної служби Збройних Сил України в контексті міжнародного досвіду організації діяльності військово-юридичних служб армій країн-членів НАТО. Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 6, № 41. 3-8.
3. Буданов М. П. Професійна підготовка майбутніх військових юристів для діяльності в екстремальних умовах. Інноваційна педагогіка. 2022. Вип. 44, т. 1. 98-104.
4. Петрук О. В. Міжнародна практика підготовки юристів військової галузі. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2021. Вип. 83. 133-138.
5. Шкуропацький, О. І. Світовий досвід адміністративно-правового регулювання соціального захисту офіцерського складу Збройних Сил України. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право. 2016. № 22. 118-122.

Петрук В.В.,

курсант навчальної групи Ф4-104 факультету №4,
Харківській національній університет внутрішніх справ

Владимиров М.В.,

доцент кафедри вогневої підготовки факультету №3,
Харківській національній університет внутрішніх справ

ВАЖЛИВІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану, коли ситуації зі злочинністю та іншими загрозами можуть виникати непередбачувано і вимагати оперативних дій з боку правоохоронних органів, важливість удосконалення вогневої підготовки стає на ряду вдосконалення тактики спеціальної, спеціально-фізичної та медико-тактичної підготовки. Важливість цього питання важко переоцінити, оскільки від готовності та компетентності правоохоронців залежить не лише реакція на конкретні події, але й загальний рівень безпеки та порядку в суспільстві. В цьому контексті необхідно розглянути ряд заходів та стратегій, спрямованих на підвищення кваліфікації та підготовки правоохоронців, які будуть відповідати сучасним викликам воєнної агресії та потребам суспільства.

Визначення потреб та викликів, в умовах воєнного стану, важливе для підготовки сил правоохоронних органів України до різних сценаріїв та загроз безпеці. Правоохоронці можуть стикатися з унікальними викликами та завданнями, відмінними від тих, що вони зазвичай зустрічали у мирний час.

Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26.04.2019 р. № 334 «Про затвердження Курсу стрільб для поліцейських та норм витрат боєприпасів, патронів, вибухових пакетів і гранат поліцейськими під час проведення практичних стрільб» визначає порядок організації і проведення з поліцейськими практичних стрільб, практичних занять з кидання гранат, а також умови та виконання вправ зі стрільби, кидання гранат та нормативів вогневої підготовки [1]. В умовах воєнної агресії, Курс стрільб повинен удосконалюватися, шляхом проведення регулярних тренувань та відпрацювання різних сценаріїв зі застосуванням вогнепальної зброї. Це дозволяє правоохоронцям набувати навичок у реальних умовах та адаптуватися до різних ситуацій. Вони можуть включати інноваційний підхід до вирішення завдань, використання передової зброї та співпрацю з іншими військовими та правоохоронними органами для розробки і реалізації спільних стратегій захисту та безпеки.

Схожі тренування були проведені на Рівненщині, у яких приймали участь службовці Національної гвардії України, Прикордонної служби, Національної поліції, Збройних сил, територіальної оборони, Служби безпеки та інших силових структур. Під час навчань силові органи разом відпрацьовували різні сценарії в умовах, схожі на реальні: відпрацювання дій в засідці, в складі протидесантного резерву, боротьби з передовими загонами противника, диверсійно-розвідувальними групами та сценарій оборони блокпоста від противника, які використовують бронетехніку [2]. Такі тренування допомагають службовцям розвивати навички поведінки з вогнепальною зброєю, швидкого та ефективного прийняття рішень в стресових ситуаціях, сприяють розвитку навичок командної роботи та спілкування, тому повинні проводитися регулярно.

Постійне оновлення і вдосконалення вогневої підготовки на основі зібраної під час операційної діяльності інформації та здобутого досвіду є ключовим елементом. Цей процес передбачає постійний аналіз результатів дій, помилок, оцінку ефективності застосування зброї та впровадження змін на основі отриманих даних і висновків. Якщо на практиці виявлено певні недоліки у застосуванні зброї, поліцейські можуть аналізувати ці недоліки, визначити причини їх виникнення і внести корективи у свою роботу. Це може включати оновлення процедур, використання нових видів озброєння або формування відповідних тренувальних вправ для уникнення допущення помилок [3].

Важливим аспектом забезпечення готовності правоохоронців до виконання специфічних завдань та ефективності у вирішенні різних ситуацій, пов'язаних з застосуванням вогнепальної зброї, є розвиток фізичної підготовки. Програми фізичної підготовки мають включати вправи для зміцнення м'язів та підвищення витривалості, що дозволить правоохоронцям ефективно виконувати різноманітні завдання зі зброєю протягом тривалого часу. Важливим елементом є розвиток координації рухів, що дозволить краще контролювати свої дії та реагувати на непередбачені ситуації, а також вправи для розвитку швидкості реакції, що дозволить швидше та ефективніше реагувати на екстрені ситуації. Увага також має бути приділена функціональній підготовці, яка передбачає виконання вправ, які відповідають конкретним функціональним потребам правоохоронців, наприклад, бігу та пересуванню зі зброєю, в обладунку тощо. Правоохоронці повинні бути адаптовані до специфіки роботи, включаючи часті зміни графіку, непередбачені ситуації та вимоги до готовності застосування вогнепальної зброї у різних сценаріях. Важливо, щоб програми фізичної підготовки були систематичними та періодичними, з регулярним оновленням та адаптацією відповідно до змінних потреб та вимог.

Удосконалення вогневої підготовки сил правоохоронних органів забезпечує їхню ефективність та здатність виконувати поставлені завдання. Це включає в себе ряд заходів та ініціатив, таких як забезпечення сил сучасною зброєю, що відповідає сучасним стандартам, проведення систематичних тренувань та стрілецьких вправ з різними видами зброї з метою підвищення майстерності та точності стрільби. Проведення вправ та тренувань з використанням вогнепальної зброї в умовах, які наближені до реальних бойових ситуацій, дозволяє поліцейським отримати практичний досвід та навички в управлінні стресом. Надання психологічної підтримки поліцейським для покращення їхньої психологічної стійкості та здатності до ефективного реагування в стресових ситуаціях, а також проведення аналізу та удосконалення підходів до ведення вогневої боротьби в різних умовах і ситуаціях є невід'ємною частиною підготовки до застосування вогнепальної зброї.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Курсу стрільб для поліцейських та норм витрат боєприпасів, патронів, вибухових пакетів і гранат поліцейськими під час проведення практичних стрільб : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26.04.2019 р. № 334.
2. Нужненко С. На Рівненщині Сили оборони провели тактико-спеціальні навчання. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/viyskovi-navchannyya-na-rivnenshchyni/32269873.html> (дата звернення: 27.02.2024).
3. О. І. Ульянов, О. Ю. Конєв. Напрями вдосконалення викладання вогневої підготовки у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України. Харків, 2019. С. 200.

Покайчук В.Я.

Завідувач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ

В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації забезпечення національної безпеки, державного суверенітету та територіальної цілісності, економічної та інформаційної безпеки України є найважливішими функціями держави [1, ст. 17].

Створення ефективної системи та реально діючого механізму забезпечення національної безпеки України як захищеності державного суверенітету, територіальної

цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [2, п. 9 ч. 1 ст. 1] є ключовим елементом державотворення і збереження ідентичності Українського народу, розвитку і зміцнення України як демократичної, соціальної, правової держави, забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя.

Виклики, які стоять перед складовими сектору безпеки та оборони, загалом та вищими військовими навчальними закладами і закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України, зокрема, в умовах збройної агресії РФ, загрози національній безпеці України та забезпечення національних інтересів, передбачають підготовку висококваліфікованих фахівців, готових до дій у ситуаціях із різним ступенем ризику, здатних прогнозувати їхній розвиток і своєчасно ухвалювати правомірні рішення, зокрема і правомірно застосовувати та використовувати сучасні зразки вогнепальної зброї, постійно вдосконалювати навички безпечного поводження з нею, швидкісної та влучної стрільби по нерухомих і рухомих цілях, з різних положень, в обмежений час, у русі тощо.

Аналіз підзаконних нормативно-правових актів та програм підготовки здобувачів вищої освіти з практикоорієнтованих навчальних дисциплін вказує на певний дисонанс у підготовці особового складу Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України, Збройних сил України тощо.

У тому числі формування професійних компетентностей у здобувачів вищої освіти зазначених навчальних закладів з вогневої підготовки, як комплексу заходів, спрямованих на вивчення основ стрільби з вогнепальної зброї, правомірного її застосування (використання) та вдосконалення навичок безпечного поводження з нею, швидкісної та влучної стрільби по нерухомих і рухомих цілях, з різних положень, в обмежений час, в русі тощо є запорукою професійного виконання поставлених завдань.

До прикладу перегляд підходів до формування зазначених компетентностей у МВС України (Національній поліції) розпочався ще у 2015 році з переоцінки правових підстав застосування/використання вогнепальної зброї (2015) [3], заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю (2016) [4], бойових властивостей сучасних видів озброєння (переходу на зразки країн НАТО) та формування кардинально нового Курсу стрільб та Норм витрат боєприпасів, пострілів, вибухових пакетів і гранат під час проведення практичних стрільб (2019) [5]. У Службі безпеки України підходи до набуття зазначених компетентностей не змінювались, як мінімум з 2010 року [6].

Також слід зазначити, що з метою уніфікації методичних підходів до формування професійних компетентностей з практикоорієнтованих навчальних дисциплін Вогнева підготовка, Тактико-спеціальна підготовка і Спеціальна фізична підготовка Дніпропетровським державним університетом внутрішніх справ перед МВС України ініційовано та у листопаді 2023 року проведено навчально-методичний семінар, результатами якого стала розробка єдиних навчально-методичних комплексів перелічених дисциплін для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальностями 081 Право і 262 Правоохоронна діяльність для всіх закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що готує поліцейських.

Беручи до уваги вищевикладене, на нашу думку, вбачається необхідність у перегляді підходів до формування професійних компетентностей здобувачів вищої освіти та особового складу Служби безпеки України з вогневої підготовки, а саме формуванні нового Курсу стрільб з огляду на практику застосування вогнепальної зброї (виду озброєння, дистанції застосування, часового проміжку її застосування):

поділ практичних вправ на категорії в залежності від специфіки виконання службово-бойових завдань певним підрозділом;

перехід до коротких дистанцій 7-15 метрів (для пістолета);

формування стійки та хвату зброї з огляду на досвід Федерації практичної стрільби;

зменшення часу на виконання вправи;

набуття навичок зміни положення для стрільби, тактичної та бойової заміни магазину, переходу з короткого на довгий ствол, усунення затримок при стрільбі, виконання стрільби після фізичного навантаження, в умовах обмеженого освітлення, тощо.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4174>
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page>.
4. Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю : Наказ МВС України від 01.02.2016 № 70 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-16#Text>
5. Про затвердження Курсу стрільб для поліцейських та Норм витрат боєприпасів, пострілів, вибухових пакетів і гранат поліцейськими під час проведення практичних стрільб : Наказ МВС України від 26.04.2019 № 334.
6. Про затвердження Інструкції з організації фізичної та вогневої підготовки в Службі безпеки України : Наказ СБУ від 06.07.2010 № 369 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0792-10#Text>

Пономарьов В.О.

викладач Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор філософії

Корчагін М.В.

викладач Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,

заслужений тренер України

Коновалов В.В.

доцент кафедри фізичного виховання та спорту Харківського національного університету радіоелектроніки, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, заслужений тренер України, заслужений працівник фізичного виховання і спорту України

ВЕДЕННЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗУ ЖИТТЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Переважає більшість людей з дитинства настільки звикає до задовільного чи доброго стану здоров'я, що починають замислюватися про нього вже тоді, коли воно суттєво підірване та людині доводиться звертатися до лікаря. Адже, здоров'я людини формується з самого дитинства. У цей період організм набуває фундаментальні знання та навички, які впливають на його майбутнє здоров'я. Забезпечення правильного харчування, фізичної активності, достатнього сну і гігієни важливі для забезпечення оптимального розвитку дитини. Безпосередня увага до здоров'я змалку має довготривалий вплив на фізичне та психічне благополуччя людини.

Оптимальний рухливий режим є важливою складовою здорового образу життя (ЗОЖ). Регулярна фізична активність допомагає підтримувати належний стан здоров'я і зберегти фізичну форму. Рухливий режим має багато переваг, включаючи зміцнення м'язів і кісток, поліпшення кровообігу, зниження ризику серцево-судинних захворювань та зміцнення імунної системи.

На дотримання принципів ЗОЖ впливають як суб'єктивні, так і об'єктивні фактори. До суб'єктивних факторів відносяться свідомі дотримання на практиці принципів ЗОЖ окремою людиною, родиною, групою людей, що не є можливим без фізичної культури та масового спорту. Серед об'єктивних факторів потрібно відмітити якість навколишнього середовища (стан повітря, води, ґрунту), продуктів харчування, оселі, одягу, взуття, доступність фізкультурно-спортивних комплексів та споруд (стадіонів, басейнів, оздоровчих центрів тощо), а також спортивного інвентарю і т. і.

На жаль, у нашій державі робота по впровадженню ЗОЖ як норми для кожної окремої людини ведеться спонтанно, тому впровадження ЗОЖ йде повільно та ефект його невеликий. За роки реформ у державі практично не велась пропаганда ЗОЖ та цінностей фізичної культури та спорту. Не був сформований ідеал фізичного здоров'я як важливої складової образу життя та суспільного престижу держави. ЗОЖ громадян не набув моральної цінності та міри в якості одного із спрямувань державної політики та виховної функції суспільних організацій та засобів масової інформації [1].

Тим більше зараз, в умовах збройної агресії, організація ведення ЗОЖ потребує від людини більших зусиль: організаційних, емоційних, фінансових тощо.

Деякі фактори, що негативно впливають на організм, людина змінити не може. До них відносяться країна мешкання та екологія, рівень здоров'я даний від народження та різноманітні уроджені захворювання, генетичні хвороби. Але деякі з факторів людина може контролювати та вирішувати: чи мати їм місце в її житті. До таких відносяться наявність шкідливих звичок та неналежний догляд за своїм тілом та органами. А якщо говорити простіше – відсутність в житті людини постійних занять фізичною культурою та шкода, яка наноситься шкідливими звичками. Крім того, чим довше продовжується такий образ життя людини, тим складніше буде їй відновити свій організм.

Активний спосіб життя важливий для розвитку людини і має численні переваги для фізичного і психологічного здоров'я. Для ефективної та раціональної організації ведення ЗОЖ можна сформулювати узагальнюючі рекомендації:

1. Регулярна фізична активність: включати у свою щоденну рутину фізичні вправи, такі як: прогулянки, біг, велосипедні поїздки, плавання або тренування в тренажерному залі. Намагатися тренуватися принаймні 150 хвилин на тиждень, включаючи аеробні та силові вправи.

2. Збалансоване харчування: споживати різноманітну і здорову їжу, що містить достатню кількість вітамінів, мінералів та інших поживних речовин. Обмежувати споживання шкідливих продуктів: швидка їжа, газовані напої тощо.

3. Відпочинок і сон: дати своєму організму достатньо часу для відновлення і релаксації. Дотримуватись регулярного графіку сну, спати принаймні 7-8 годин на ніч. Запроваджувати дозвілєву діяльність, яка заспокоює, наприклад, читання книг, слухання музики або медитація.

4. Психологічне благополуччя: розвивати своє психологічне здоров'я, займаючись такими діяльностями, як медитація, йога, спілкування з близькими людьми, зайняття хобі тощо.

5. Постійне навчання: не зупинятися на досягнутому й займатися самовдосконаленням. Здобувати нові знання, вміння і навички через курси, семінари, читання книг або онлайн-ресурси.

Важливо слідкувати за своїм здоров'ям, розвивати різні аспекти свого життя і знаходити баланс між роботою, відпочинком і соціальним життям.

Але ж, умови збройної агресії створюють значні виклики для підтримки здорового способу життя. Однак, незалежно від ситуації, важливо намагатися зберегти своє здоров'я і добробут. З врахуванням умов сьогодення, коли людина піддається психоемоційному впливу, спричиненому наслідками ведення активних бойових дій на території держави, скомпонуємо декілька порад, які можуть бути корисними для організації ведення ЗОЖ:

1. Забезпечення безпеки: дотримуватися вказівок безпеки та інструкцій органів влади. Збереження безпеки – важливий аспект здоров'я в умовах конфлікту.

2. Правильне харчування: дотримуватися збалансованої дієти незалежно від обставин. Спробувати обирати основні продукти з високим поживним вмістом та уникати шкідливих продуктів.

3. Фізична активність: навіть у обмежених умовах намагатися займатися фізичними вправами: розтяжки, йога або короткі прогулянки будуть корисними для підтримки загального здоров'я.

4. Психологічне благополуччя: розмовляти з близькими та займатися діяльностями, які приносять задоволення. Зберегти спокій і намагатися знайти способи релаксації, такі як медитація або читання.

5. Запобігання захворюванням: дотримуватися гігієнічних заходів, включаючи миття рук і вживання заходів безпеки. Намагатися уникати захворювань та звертатися до медичної допомоги, якщо це необхідно.

6. Сприяння спільноті: спілкування та взаємодія з іншими людьми, які перебувають у подібній ситуації, і допомога та підтримка один одного. Зв'язок і спілкування можуть допомогти відчувати підтримку і підвищувати психологічне благополуччя.

Незважаючи на виклики збройної агресії, слід бути сильнішими, залишатися присвяченими здоровому способу життя. Якщо у людини є бажання подовжити свій працездатний вік, необхідно зробити турботу про здоров'я та організм своєю “шкідливою” звичкою.

Отже, усвідомленням необхідності та обов'язковості впровадження заходів по веденню ЗОЖ буде самостійним та найбільш ефективним рішенням для людини навіть в умовах збройної агресії. Адже набуті навички допоможуть ефективно вирішити завдання по укріпленню та розвитку фізичних здібностей й збереженню рухливих навичок.

Список використаних джерел:

1. Пономарьов В.О., Коновалов В.В. Необхідність активного та здорового образу життя для високого рівня працездатності працівників. Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони. Матеріали регіонального круглого столу. Вип. 3. Харків: ФОП Бровін О.В. 2019. С. 169-175.

Правда М.В.

курсантка 2 курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Король К.С.**
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТАКТИКА КОМУНІКАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Професійна діяльність працівників поліції насичена взаємодією з різноманітними людьми, що робить ефективну професійну комунікацію одним з ключових аспектів роботи Національної поліції України. Ця комунікація відіграє важливу роль у регулюванні відносин між поліцейським та громадянином. Оскільки повсякденна діяльність поліції відбувається перед очима населення, авторитет співробітників сильно залежить від їхньої здатності ефективно спілкуватися.

До комунікативної компетенції поліцейського належать особисті властивості, які допомагають успішно виконувати комунікативні завдання. Це включає в себе вміння уважно слухати, встановлювати та підтримувати психологічний контакт з різними категоріями громадян, чітко та зрозуміло пояснювати інформацію, об'єктивно оцінювати отримані дані, а також вміння здобувати прихильність людей. Також важливо мати знання суспільних норм, які дозволяють поліцейському орієнтуватися в ситуаціях комунікативної взаємодії та визначають поведінкові аспекти реалізації комунікативного плану.

Успішна комунікація поліцейського залежить від його вміння застосовувати специфіку професійного спілкування, яке має свої особливості:

1) Суворе дотримання законності: поліцейські можуть діяти тільки в межах своїх повноважень та у встановленому законом порядку під час встановлення контактів з громадянами;

2) Поліцейська діяльність часто пов'язана із використанням примусових заходів та обмеженням прав людини, що може призводити до конфліктів з підвищеною стресовою напругою. Таким чином, правоохоронець повинен мати стресостійкість та вміння вирішувати завдання у конфліктних ситуаціях;

3) Навіть при наявності прихованого або агресивного протистояння поліцейський повинен продовжувати спілкування та виконувати свої повноваження [2].

Ураховуючи, що робота поліції не обмежується лише боротьбою з злочинністю, але також передбачає її попередження, співпраця та партнерство зі співтовариством та окремими громадянами стали важливою складовою розвитку поліції. Отже, для успішної діяльності поліцейському необхідно:

- Мати знання про населення на підвідомчій території та бути для нього доступним.
- Дотримуватися професійного етикету поліцейського.
- Уважно слухати та реагувати на проблеми громадян.
- Залучати та мобілізувати населення.

Також важливо відзначити, що стиль спілкування поліцейських, чи то ввічливий, чи стриманий, визначає, яке враження вони справляють на громадян у різних ситуаціях, пов'язаних з професійною діяльністю. У службових ситуаціях критерії успішної комунікації включають:

- Тактовність та повагу до співрозмовника, уважне вислуховування його поглядів, делікатне спрямування розмови у потрібне русло.
- Збереження витримки у конфліктних ситуаціях, уникнення перейняття манер та тактики потенційного агресора.

- Усвідомлення стану правопорушника та обставин, які передували правопорушенню [1].

Тактика комунікації поліцейського базується на принципах об'єктивності, оперативності, партнерства, результативності та толерантності. В сучасних умовах поліція постійно взаємодіє з різними членами суспільства, тому поліцейському необхідно бути не лише фахівцем у галузі права, а й володіти навичками спілкування з різними категоріями людей. Уміння ефективно спілкуватися, терплячість та впевненість у собі становлять основу успішної діяльності поліцейських. Важливим елементом комунікації є урахування мотивації та здібностей особи, що сприяє швидкому вирішенню завдань та мінімізації ризиків. Усвідомлення мотивації і здібностей є ключовим компонентом готовності поліцейського до ефективної комунікації [3]. Загалом, комунікація визнається необхідною складовою сучасного правоохоронця, а рівень довіри в населення і підтримка громади є найсильнішими інструментами у боротьбі зі злочинністю.

Список використаних джерел:

1. Біденчук Т. М., Тактика комунікації з суб'єктом залежно від його психологічного типу. Актуальні проблеми вітчизняного права в дослідженнях молодих вчених : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.(ст. 109–112). 2017 р., Дніпропетровськ. (дата звернення: 14.02.2024)
2. Макарова О.П. (2019 р.) Формування професійного спілкування поліцейських на етапі фахової підготовки. Теорія і практика сучасної психології, (№ 2, Т. 2), ст. 30. (дата звернення: 14.02.2024)
3. Московчук М.О. Підготовка поліцейських: професійна комунікація. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України: матеріали II міжнр. наук.-практ.конф. (ст. 112-115). 2017 р., Харків. (дата звернення: 14.02.2024)

Прокудіна О.Д.

курсантка С-14 навчальної групи
Інституту спеціального зв'язку та
захисту інформації при НТУУ КПІ.
Науковий керівник: **Кудирко В.М.**
Старший викладач Спеціальної
кафедри №2, Інституту спеціального
зв'язку та захисту інформації при
НТУУ КПІ

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ЗАСТОСУВАННІ ПОВІТРЯНИХ ДРОНІВ

Останнім часом все більшого поширення для вирішення завдань локального моніторингу навколишнього простору знаходять безпілотні літальні апарати (БПЛА). [1, ст. 25]. Головним їх завданням є - збір даних про об'єкт або місцевість без ризику для життя людей. Їх актуальність обумовлена багатьма факторами, але головними є – ефективність, універсальність, безпека:

- ✓ Ефективність – безпілотні літальні апарати можуть швидко збирати необхідні дані, проводити моніторинг та сканування територій.
- ✓ Універсальність – використання безпілотних літальних апаратів не обмежується певними категоріями або сферами застосування. Вони можуть бути корисні в абсолютно різних сферах нашого життя: енергетика, медицина, військова справа, пошуково-рятувальні операції, будівництво, агрономія та, навіть, розваги

- ✓ Безпека – безпілотні літальні апарати виконують завдання, які при вирішенні їх людиною можуть нести ризик для її здоров'я або життя, тим самим захищаючи людські життя.

Для покращення регулювання та збільшення спроможності БПЛА, нещодавно було дозволено використовувати всім відомий штучний інтелект(ШІ), який має не менш вагоме місце в сучасному світі.

Штучний інтелект (ШІ) – це науковий напрям, в рамках якого ставляться і вирішуються задачі апаратного або програмного моделювання тих видів людської діяльності, які традиційно вважаються інтелектуальними. До переліку інтелектуальних задач відносять: розпізнавання образів, аналіз ситуації, логічне мислення, розуміння нової інформації, навчання і самонавчання, планування цілеспрямованих дій. [2, ст. 60]

ШІ має широке застосування в освіті, при допомозі підготовки матеріалів для учнів, студентів, викладачів; в медицині, при розробці оптимального раціону харчування в залежності від персональних показників пацієнта, тощо; в фінансовому секторі, управління персоналом, при впровадженні роботизованих співробітників для роботи з клієнтами, аналіз пасажирських потоків; в кібербезпеці, при виявленні шкідливого програмного коду є використання алгоритмів машинного навчання, захисту виконуваних файлів, накопиченні даних по кібератак, виявлення цілісності, або шкідливості документів та інформації в них. [3, ст. 138-140]

Поєднання цих двох систем – є кроком для подальшого вдосконалення роботи БПЛА, зокрема в військовій справі.

Світова спільнота проводить багато тестувань та практик, щодо впровадження ШІ до системи безпілотних літальних апаратів. Одним з відомих прикладів є створення бойового рою БПЛА під керуванням штучного інтелекту у Військово морських силах США та сумісної роботи повітряного дрону в тандемі з винищувачем у Військово повітряних силах США[4]:

- ✓ У ВМС вважають, що безпілотні системи і системи штучного інтелекту (ШІ) можуть допомогти у виявленні ворожих суден, які намагаються пересікти шлях не тільки військовим, а й торговим суднам. Такі системи полегшать обмін інформацією та роботу з партнерами — від судноплавних компаній до урядів інших країн. [4]
- ✓ ВПС також продемонстрували нові можливості штучного інтелекту. За словами полковника Такера Гамільтона, командувача операціями 96-го випробувального крила ВПС, дрон XQ-58 Valkyrie на базі ШІ зміг працювати в парі з винищувачем F-15, причому керувала БПЛА виключно нейромережа.[4]

Але, окрім переваг, ШІ має певні недоліки. За декілька років, до проведення справжніх тестувань з винищувачем та, керованим штучним інтелектом, БПЛА, у симульованому тесті, організованому військами США, контрольований штучним інтелектом безпілотник "убив" свого оператора, аби завадити йому втрутитися в досягнення поставлених перед ним завдань у місії. Безпілотник отримав завдання знищити системи протиповітряної оборони противника та атакувати кожного, хто заважав цьому наказу:

"Система почала розуміти, що хоча вона й справді визначила загрозу, інколи оператор-людина казав їй не знищувати цю загрозу, але вона отримала би свої бали, знищивши цю загрозу. Отже, що вона зробила? Вона вбила оператора. Вона вбила оператора, тому що ця особа заважала йому досягти своєї мети", – повідомив начальник тестування та операцій ВМС США полковник Такер Гамільтон. Гамільтон, який є пілотом-випробувачем винищувача, застеріг від того, щоб надто покладатися на штучний інтелект. [5]

Отже, для використання штучного інтелекту, в таких важливих стратегічних завданнях, необхідно попередньо оцінити ризики та можливі його дії, щоб забезпечити правильне та безпечне виконання завдань.

Дані розробки світових партнерів, можуть бути корисні під час виконання бойових завдань у війні проти росії. Тому, Державний концерн "Укроборонпром" спільно з Генеральним штабом Збройних Сил України розробили програму розвитку безпілотних систем для Сил безпеки та оборони нашої держави. Програма передбачає плідне партнерство

з приватними розробниками БПЛА задля швидкого та безпечного виробництва безпілотників на їхніх потужностях. [6]

"Протягом останнього часу укладено 16 державних контрактів з вітчизняними виробниками безпілотних літальних апаратів. А завдяки проведеній фахівцями Міноборони роботи, в Україні найпростіша у Європі процедура допуску БПЛА до експлуатації в армії", - Міністерство Оборони України.[7]

Після проведення справжніх тестувань ВМС та ВПС США, Майкл Горовіц, заступник помічника міністра оборони з розвитку збройних сил, прокоментував Як ІІІ може допомогти вдосконалити дрони під час збройної агресії рф:

"Якщо ви подивитесь на ситуацію в Україні, що стосується радіоелектронної боротьби у війні, повна автономія, яку надають нейромережі, — один зі способів розв'язання проблеми РЕБ", — сказав Горовіц. [5]

Одним з нещодавно відомих розроблених безпілотних літальних апаратів на основі штучного інтелекту є дрони від форми «Білий лелека». Назва фірми — на честь птаха-символа України. Про роботу фірми не розголошували до січня 2024 року. Це недорога та ефективна розробка для війни дронів, яка допоможе Україні у війні з росією та стане альтернативою китайським безпілотникам. Штучний інтелект у таких дронах використовується для візуального наведення на ціль. [8]

Одним з останніх прикладів використання українських дронів проти російської промисловості стала атака на Татарстан у ніч на 2 квітня, коли безпілотники, імовірно, подолали шлях у понад 1000 кілометрів, щоб вразити російський цех із виробництва дронів-камікадзе.[9]

Успішна реалізація Стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні потребує належного управління науковими й технічними процесами, пов'язаними з дослідженнями та впровадженням ІІІ. Необхідно створити нормативно-правову базу щодо розвитку та впровадження штучного інтелекту, яка відповідає світовим стандартам, гармонізована з нормами країн, де технології ІІІ активно застосовуються та постійно розвиваються. До 2030 року повинна запрацювати гнучка система нормативно-правового та етичного регулювання в сфері ІІІ, яка, зокрема, гарантуватиме безпеку населення і буде спрямована на стимулювання розвитку технологій і систем ІІІ. Потрібно прийняти окремий закон «Про штучний інтелект», а також відповідні постанови органів виконавчої влади, підзаконні акти та інструкції.

Виконавчий орган системи управління та регулювання ІІІ в Україні повинен забезпечувати стійкий розвиток технологій ІІІ, ефективний контроль над ними, а його діяльність має ґрунтуватися на базових етичних нормах і принципах:

- пріоритет добробуту людини (мета забезпечення добробуту людини повинна переважати над іншими цілями розробки та застосування систем ІІІ);

- заборона на заподіяння шкоди з ініціативи систем ІІІ (за загальним правилом, слід обмежувати розробку та застосування систем ІІІ, здатних цілеспрямовано заподіювати будь-яку шкоду людині);

- підконтрольність людині (тією мірою, якою це можливо з урахуванням необхідного ступеня автономності систем ІІІ);

- проєктована відповідність законам (застосування систем ІІІ не повинно свідомо для розробника призводити до порушення правових норм);

- проєктована безпека даних (при розробці систем ІІІ повинен забезпечуватися достатній рівень особистої та громадської безпеки). [10, ст. 69 – 70]

Для того, щоб вдало використовувати новітні системи, необхідно навчати та підготовлювати кваліфікованих спеціалістів, що зможуть замінити своїх попередників, продовжуючи роботу та вдосконалюючи системи.

Передбачено впровадження методів і технологій ІІІ в інших сферах науки та освіти – зокрема, для оптимізації навчального процесу та профілювання учнів за здібностями – а також розвиток міждисциплінарних досліджень на перетині штучного інтелекту та інших галузей науки. Планується впровадження навчальних дисциплін, які будуть вивчати ІІІ на різних

етапах освіти. Буде розширено, уніфіковано і систематизовано мережу навчальних центрів, спрямованих на підготовку висококваліфікованих кадрів для України у сфері штучного інтелекту. [10, ст. 72]

Особливу увагу буде приділено розвитку базових цифрових навичок:

- аналіз даних із застосуванням програмного забезпечення;
- навички програмування;
- навички розробки, проектування та обслуговування технологій;
- знання та навички для моделювання, взаємодії та підвищення довіри до машинних агентів/роботів (комфортність співпраці «людина-машина»);
- загальні навички користування сучасною персональною комп'ютерною технікою;
- опрацювання та інтерпретація складної інформації;
- навички вирішення проблем у вибудованій завдяки цифровим технологіям співпраці в командах (міжкультурних або дистанційних). [10, ст. 72 – 73]

Висновок:

Безпілотні літальні апарати (БПЛА) вже давно стали невід'ємною частиною сучасного світу. Їх використовують у найрізноманітніших сферах, від військової справи до комерційних поставок. Штучний інтелект (ШІ) робить БПЛА ще більш досконалими, даючи їм можливість автономно приймати рішення, координувати дії та виконувати складні завдання. У світі вже ведеться активна робота над розробкою БПЛА з ШІ. США, Китай, Ізраїль та інші країни інвестують значні кошти в цю сферу. Розробляються БПЛА, які можуть виконувати розвідку, вести бойові дії, здійснювати доставку вантажів та багато іншого. Укроборонпром має всі необхідні ресурси для розробки та виробництва БПЛА з ШІ. В умовах війни з росією такі БПЛА можуть стати ключовим фактором успіху. Для успішного впровадження БПЛА з ШІ в Україні необхідно готувати кваліфіковані кадри та створювати відповідні нормативно-правові акти, засади, тощо.

Список використаних джерел:

1. Караман, Д. Г. Актуальність і сфера застосування безпілотних літальних апаратів / Д. Г. Караман, Н. О. Бронніков, Д. М. Куканов, Б. О. Медведєв, С. О. Трухін // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я. – 2019. – Ч. ІІ. – С. 107–113.
2. Пчелянський, Д. і Воїнова, С. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ / Д. Пчелянський, С. Воїнова // Automation of technological and business processes. – 2019. – Т. 11, № 3 (листопад). – С. 59–64. – DOI: <https://doi.org/10.15673/atbp.v11i3.1500>
3. Шаров, С. В. Сучасний стан розвитку штучного інтелекту та напрямки його використання / С. В. Шаров // Науковий вісник Таврійського державного агротехнологічного університету. – 2023. – № 6. – С. 136–143.
4. Рої дронів з ШІ стануть суперзброєю Пентагона проти Китаю та Росії / І. Рефарі // Focus. – 2024. – 24 лютого. – URL: <https://focus.ua/uk/digital/622310-royi-droniv-z-shi-stanut-superzbroeyu-pentagonu-proti-kitayu-ta-rosiyi-foto>
5. У США контрольований штучним інтелектом безпілотник "вбив" свого оператора / І. Лисогор // LB.ua. – 2023. – 2 червня. – URL: https://lb.ua/world/2023/06/02/558383_ssha_kontrolovaniy_shtuchnim.html
6. Укроборонпром спільно з Генштабом ЗСУ розробили програму розвитку БПЛА / Н. Пришлях // УНІАН. – 2022. – 27 серпня. – URL: https://www.unian.ua/war/ukroboronprom-spilno-z-genshtabom-zsu-rozrobili-programu-rozvitku-bpla-11956284.html?_gl=11u8h7dc_gaMTgwMzQ4NjY1OS4xNjMyNzYyMjQw_ga_JLSK4Y8K67MTY2NjAwMzg3MC43MDEuMS4xNjY2MDA0Nzk1LjI2LjAuMA.._ga_DENC12J6P3*MTY2NjAwMzg3MS43MjcuMS4xNjY2MDA0Nzk1LjI2LjAuMA
7. Витратять мільярди: анонсовано масштабні закупівлі українських БПЛА для армії / Ю. Кобзар // УНІАН. – 2023. – 28 січня. – URL: <https://www.unian.ua/weapons/minoboroni-kupit-dlya-zsu-ukrajinski-bezpilotniki-na-20-milyardiv-12125382.html>

8. "Білий лелека" проти "Орланів". Які технології ШІ допомагають Україні на війні / Ю. Кузьменко // Суспільне. – 2024. – 31 січня. – URL: <https://suspilne.media/673710-bilij-leleka-proti-orlaniv-aki-tehnologii-si-mozut-dopomogti-ukraini-na-vijni/>
9. Українські дрони з ШІ атакують промисловість РФ: сьогодні БПЛА, пролетівши 1000 км, атакував Татарстан / VisitUkraine // Visit Ukraine. – 2024. – 2 квітня. – URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/3654/ukrainian-ai-drones-attack-russian-industry-today-a-uav-attacked-tatarstan-after-flying-1000-km>
10. Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні: монографія / А.І.Шевченко [та ін.] ; за заг. ред. А.І.Шевченка. – Київ: ІПШІ, 2023. – 305 с.

Резнік В.А. курсант 1 курсу,
Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції, рядовий поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх
справ
Науковий керівник: **Плахотний А.П.**
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх
справ

ВОЄННО-ПОЛІТИЧНІ ЗАГРОЗИ ТА ВИКЛИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнно-політичні загрози та виклики в умовах воєнного стану можуть включати збільшення напруги на міжнародній арені, внутрішні соціальні нестабільності та підвищене навантаження на сектор безпеки і оборони. У таких умовах необхідна ефективна координація заходів для забезпечення національної безпеки.

В чинному законодавстві України поняття сектору безпеки і оборони змістовно визначене. Так, згідно Закону України «Про національну безпеку України», сектор безпеки і оборони визначається як система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України [1].

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» визначає зміст правового режиму воєнного стану, порядок його запровадження та скасування, правові основи діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій в умовах воєнного стану, забезпечення прав і свобод людини і громадянина, законних прав та інтересів юридичних осіб.

Зазначений Закон визначає воєнний стан як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим

адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Національна поліція України та Міністерство внутрішніх справ в загальному входять до складу сектору безпеки і оборони України. Сьогодні, поряд з підготовкою та веденням звичайних військових дій, вимагає посилення уваги і обробки проведення комплексу заходів з підготовки до боротьби з силами спецоперацій, диверсійно-розвідувальними силами, мобільними угрупованнями противника, що прорвалися на територію країни, іншими антидержавними збройними формуваннями на всій території країни, а можливо і під час окупації певних територій України [3].

До воєнних та політичних загроз повноцінного функціонування органів, що відносяться до сектору безпеки, з урахуванням умов воєнного стану можна віднести наступні чинники:

- Збройна агресія з боку Російської Федерації, а саме продовження повномасштабної війни, включаючи захоплення нових територій, атаки на критичну інфраструктуру та мирне населення, застосування зброї масового ураження, з метою запобігання нормальній роботі різних структур та активізація диверсійно-розвідувальних груп на тимчасово окупованих та неокупованих територіях.

- Дестабілізація внутрішньополітичної ситуації в Україні, а саме проведення протестів та заворушень, що провокуються проросійськими силами, вжиття заходів з метою розколу українського суспільства та підрич довіри до влади шляхом поширення пропаганди та дезінформації з боку Росії та її союзників.

Також певну загрозу для повноцінної роботи сектору безпеки та оборони країни створюють такі чинники як:

- нестача ресурсів (недостатнє фінансування з державного бюджету, нестача озброєння та військової техніки та кваліфікованих кадрів);
- зростання кіберзагроз (найбільш поширеними останнім часом є кібератаки на важливі підприємства та організації);

Шляхи протидії зазначеним загрозам вимагають комплексного та добре збалансованого підходу, тобто зміни мають вноситься комплексно в усі проблемні місця діяльності органів сектору безпеки та оборони. Поодинокі реагування з великим інтервалом на чинники, що перешкоджають нормальній та ефективній роботі даного сектору можуть нанести ще більшої шкоди, ніж зовнішні фактори.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> ;
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> .;
3. МОЗОЛЬ, Катерина Олександрівна; ПЛАХОТНИЙ, Артем Павлович. ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу, 214.

Ротань К.О.,

курсант 2-курсу факультету № 4
Харківського національного університету
внутрішніх справ

Євтушок В.А.

старший викладач кафедри тактичної та
спеціальної фізичної підготовки №3
Харківського національного університету
внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНІЙ ПІДГОТОВЦІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Сучасні технології відіграють важливу роль у підвищенні ефективності та результативності тактико-спеціальної підготовки сил сектору безпеки і оборони. Завдяки постійному розвитку технологій, сучасні засоби та методи навчання забезпечують більш глибоке розуміння тактичних ситуацій, покращують координацію команди, а також забезпечують більш реалістичне моделювання умов бойових дій.

Одним з ключових напрямків використання сучасних технологій у тактико-спеціальній підготовці є використання віртуальної та доповненої реальності. Ці технології дозволяють створювати іммерсивні тренувальні середовища, де військовослужбовці можуть відчувати реалістичність бойових умов та здійснювати тренувальні сценарії без реальних ризиків. Відтворення різних сценаріїв бойових дій у віртуальному середовищі дозволяє військовослужбовцям реагувати на непередбачувані ситуації, вдосконалювати навички та приймати обґрунтовані рішення.

Підвищити ефективність підготовки:

Симулятори та віртуальні середовища дають можливість відтворити різні сценарії бойових дій, що дозволяє відточити свої навички в безпечних умовах.

За допомогою штучного інтелекту можна створити адаптивні навчальні програми, які враховують індивідуальні потреби кожного.

Збільшити реалістичність підготовки:

Симулятори з візуальними, звуковими та тактильними ефектами створюють максимально реалістичні умови, що готує курсантів до реальних бойових дій.

Використання систем віртуальної реальності (VR) дозволяє курсантам зануритися в 3D-середовище, що значно покращує їхню просторову орієнтацію та ситуаційну обізнаність.

Зменшити витрати:

Симулятори та віртуальні середовища дозволяють економити на боєприпасах, транспорті та інших ресурсах, які використовуються при традиційних методах підготовки.

Завдяки штучному інтелекту можна оптимізувати процес підготовки, що також веде до економії коштів.

Деякі з сучасних технологій, які використовуються в тактико-спеціальній підготовці ССБО:

Симулятори:

1. Симулятори стрільби
2. Симулятори водіння
3. Симулятори польоту
4. Медичні симулятори

Віртуальна реальність (VR):

1. VR-симулятори бойових дій

2. VR-симулятори для тренування навичок першої допомоги
3. VR-симулятори для тренування навичок переговорів [2].

Доповнена реальність (AR):

1. AR-системи для навігації на полі бою
2. AR-системи для ідентифікації цілей
3. AR-системи для отримання інформації про обстановку [1].

Ще однією важливою технологією є використання дронів та дистанційних систем спостереження. Дрони забезпечують можливість отримувати реальний час інформації з повітря та віддалених районів, що дозволяє вчасно отримувати дані про ворожі позиції, рухи військ, та іншу важливу інформацію. Це значно підвищує ефективність управління та прийняття рішень у реальному часі.

Крім того, використання інтелектуальних систем аналізу даних та штучного інтелекту в тактичній підготовці дозволяє аналізувати великі обсяги інформації та виділяти ключові патерни та тренди. Це допомагає прогнозувати ситуації, виявляти слабкі місця та ефективно впливати на подальший розвиток подій.

Список використаних джерел:

1. Модернізація господарського законодавства - ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ. Координата - Платформа стратегічної та законотворчої аналітики. URL: <https://coordynata.com.ua/vprovadzenna-tehnologij-stucnogo-intelektu-u-zabezpecenna-nacionalnoi-bezpeki-ta-oboronozdatsnosti-ukraini-problemi-ta-perspektivi-povoennogo-periodu> (дата звернення: 03.04.2024).
2. Військово-технічна революція в Україні і прискорений розвиток спроможностей. ГО «Український мілітарний центр». URL: <https://mil.in.ua/uk/blogs/vijskovo-tehnicna-revoljutsiya-v-ukrayini-i-pryskorenyj-rozvytok-spromozhnostej/> (дата звернення: 01.04.2024).

Салогор В.В.

молодший науковий співробітник
Державного науково-дослідного
інституту випробувань і сертифікації
озброєння військової техніки

Мокринський О.В.

старший науковий співробітник
Державного науково-дослідного
інституту випробувань і сертифікації
озброєння військової техніки

УДОСКОНАЛЕННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

На сьогоднішній день багато професійних стрільців активно використовують тренажери для стрільби в своєму тренувальному процесі, однак залишається не мало людей, які скептично відносяться до нових технологій. Це природний стан суспільства при переході від існуючих принципів до більш нового стану.

Впровадження різноманітних навчальних відео та аудіо-матеріалів, презентацій, комп'ютерних програм, електронних підручників та відео курсів є однією з умов ефективного

навчання. Проведення занять з використанням сучасних технічних засобів, що дозволяють моделювати оперативні ситуації (прилади, тренажерні та програмні комплекси, електронні пристрої). Ці засоби використовуються не лише для відображення навчальної інформації, а й для підвищення наочності при вивченні теоретичного матеріалу.

Симулятори стрільби відіграють важливу роль у тренуванні осіб, які працюють у сферах, пов'язаних з безпекою та обороною, і дозволяють їм підтримувати та поліпшувати свої навички в безпечних умовах. Впровадження сучасних технічних засобів в процес вогневої підготовки визначає ефективність і якість нового середовища навчання, яке полегшує сприйняття інформації. Тренажери є різноманітними електронними пристроями, які допомагають максимально відтворювати умови використання зброї, які якнайбільш наближені до реальних, тим самим формуючи необхідні навички та уміння щодо поводження з нею.

Основні аспекти симуляторів стрільби включають:

- віртуальна реальність (VR): багато сучасних симуляторів стрільби використовують технології віртуальної реальності для створення іммерсивних ігрових середовищ. Користувачі можуть зануритися в тренувальний полігон, де можна виконувати вправи зі стрільби в умовах, що максимально наближені до реальних;
- сенсорні системи: системи відслідковування рухів та сенсори можуть використовуватися для відтворення реальних рухів тіла під час стрільби. Це дозволяє користувачам взаємодіяти з віртуальними об'єктами та оточенням;
- сценарії тренування: симулятори можуть містити різноманітні сценарії, включаючи тренування на відкритому повітрі, ведення вогню в умовах низької видимості, взаємодію з ворожими силами тощо. Це дозволяє тренувати реакції та стрільбу в різних ситуаціях;
- аналіз результатів: багато симуляторів мають вбудовані системи аналізу результатів, які дозволяють оцінювати точність, швидкість та інші параметри стрільби. Це дає можливість коригувати та покращувати навички стрільби;
- інтерактивні тренування: Симулятори можуть включати інтерактивні елементи, такі як взаємодія з віртуальними супротивниками, використання різних видів зброї та вирішення тактичних завдань.

Інтерактивний лазерний тир призначений для проведення безкулевих (лазерних) стрільб по статичним і динамічним цілям з інтерактивним відео сюжетом.

За допомогою програмного забезпечення інтерактивна навчальна програма завантажується в максимально реалістичні умови, при цьому зброя виробляється за допомогою масо-габаритного макету, що не має зовнішніх відмінностей від реального бойового прототипу. Відпрацьовується винос зброї на лінію прицілювання, захоплення цілі, натискання на спусковий гачок і подібні вправи, що вивчаються, надають м'язову пам'ять. Програмне забезпечення дозволяє провести повний аналіз кожного пострілу після закінчення стрільби.

Під час ведення вогню з місця у пішому порядку стрілець приймає положення для стрільби стоячи, з коліна і лежачи (в залежності від умов місцевості та вогню противника). Під час руху – може вести вогонь на ходу з короткою зупинкою[1, с. 90].

Важливим елементом є завчасна підготовка умов, які відповідають реальній обстановці сучасного бою. У всіх випадках потрібно добиватись уявлення фізичного смислу і практичного значення матеріалу, що вивчається[2, с. 4].

На заняттях вогневої підготовки вдосконалюються найбільш ефективні рухові навички для безпечнішого використання вогнепальної зброї. Вони набуваються в ході систематичних тренувань та регулярних практичних занять для забезпечення високого рівня безпеки та ефективності дій у реальних ситуаціях. Технічна підготовленість – рівень освоєння рухів відповідно до особливостей зразку зброї, які спрямовані на досягнення швидкості та купчастість влучань. Технічну підготовленість не можна досліджувати ізольовано, а слід представляти, як складову частину єдиного цілого, у якому технічні рішення тісно пов'язані з фізичними, психічними, тактичними можливостями стрільця, а також конкретними умовами

зовнішнього середовища. Чим більшою кількістю прийомів і дій володіє стрілець, тим краще він підготовлений до виконання складних тактичних завдань[3, с. 15].

Щоб не втрачати існуючі навички стрільби, а також працювати над їх поліпшенням, необхідно багато тренуватися, завдяки сучасним технологіям відбувається економія великої кількості боєприпасів.

Застосування навчальної та спеціалізованої зброї без набоїв забезпечує повну безпеку лазерних тирів, вартість одного пострілу значно знижується, оскільки для роботи тиру потрібна лише електроенергія для комп'ютера та проектора. Відсутність фізичних мішеней дозволяє відмовитися від витрат на їх відновлення та придбання. Крім того, деякі з цих тирів можна швидко монтувати та демонтувати, що забезпечує зручність у використанні та транспортуванні.

Під час використання інтерактивного тиру викладач може провести аналіз помилок під час стрільби і допомогти в їх усуненні, що є немаловажним елементом в побудові правильного навчання вогневої підготовки.

Лазерні стрілецькі тренажери дозволяють вдосконалювати навички стрільби практично з будь-якої зброї в максимально безпечному середовищі, не використовуючи бойові набої. Це означає, що ймовірність нещасного випадку через такі людські помилки, як випадковий постріл чи неправильне дотримання правил безпеки, повністю виключена. Точно через це лазерні стрільби широко використовуються в процесі навчання для здачі нормативів зі стрільби. Проте це не зменшує ефективність самого навчання. За допомогою, наприклад, інтерактивних стрільбищ можна реалізувати практично будь-який сценарій, який лише можна уявити: захоплення заручника, стрільба в стані стресу та багато іншого.

Список використаних джерел:

1. Настанова зі стрілецької справи: 5,45-мм автомати Калашнікова (АК-74, АКС-74, АК - 74Н, АКС-74Н) та 5,45 мм ручні кулемети Калашнікова (РПК-74, РПКС-74, РПК-74Н, РПКС-74р)./ Міністерство оборони. Київ : Альманах, 2005. 176 с.
2. Вогнева підготовка / В. В. Василенко та ін. Навчальний посібник (з методичними рекомендаціями). Київ : Центр учб. літ., 2003. 272 с.
3. Виноградський Б. Демічковський А. Теорія і методика спортивної стрільби з гвинтівки: навч. посіб. Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2021. – 168 с.

Сахно В.О., курсант 1 курсу
Навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Плахотний А.П.**
старший викладач кафедри тактико-
спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Відповідно до словника української мови, зброя – це знаряддя для нападу або оборони, або сукупність засобів для ведення війни, бою; озброєння [1]. Згідно військової енциклопедії зброя – пристрої та засоби, що застосовуються у збройній боротьбі для ураження та знищення противника. Слугує як для нападу, так і для захисту (оборони). На думку доктора військових наук, професора О. М. Шмакова, зброя – пристрої і засоби, що призначені для поразення противника. Зазвичай складається із засобів ураження (кулі, гранати, снаряди, бойові частини ракет, бомби та тощо) і засобів їх доставки до цілі (вогнепальні, реактивні, ракетні, за допомогою літаків, кораблів та тощо). Більш складна зброя включає також прилади та пристрої управління і наведення [2, с. 107]. З іншого боку, М. І. Іншин розглядає зброю як особливість мілітаризованої служби [3, с. 129]. О. П. Сайнецький, розвиваючи цей підхід, вважає, що зброя – це специфічна ознака військової служби [4, с. 214]. В свою чергу, О. Ф. Скакун вважає, що зброя – специфічна ознака служби співробітника органів внутрішніх справ [5].

Проаналізувавши праці вчених, які пропонують авторські дефініції поняття «зброя», необхідно звернутися до нормативної бази, яка містить визначення цього терміну. Так, наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 21 жовтня 2003 року № 200 дає наступне визначення: зброя – предмети та пристрої, що призначені для ураження живих цілей, кораблів, літаків (вертольотів) та інших об'єктів і не мають іншого призначення. Крім цього, можна прийти до висновку, що згідно цього наказу терміни «зброя» та «озброєння» Державної прикордонної служби України вважаються синонімами; існує розподіл зброї на табельну вогнепальну та іншу, зокрема, ракетну, реактивну [6, с. 172].

Відповідно до постанови правління Національного банку України від 11 травня 2010 р. № 229 зброя – це, зокрема, бойова вогнепальна зброя (тобто відповідно до цього документу існує, очевидно, принаймні, не бойова зброя та не вогнепальна зброя) [7, с. 57].

Розглянувши думки вчених та нормативну базу щодо визначення дефініції поняття «зброя», необхідно проаналізувати її класифікацію.

Доктор юридичних наук Б. М. Ринажевський вважає, що потрібно прийняти базовий закон «Про зброю» («Про обіг вогнепальної і пневматичної зброї в Україні»), в який слід включити дві групи зброї: військову (бойову) й охоронну, зброю безпеки (поліцейську, міліцейську), а також цивільну, куди будуть входити всі інші види зброї – мисливська, спортивна, службова, зброя самозахисту [8, с. 22]. Доктор наук, професор О. М. Шмаков розглядає окремо такі види зброї: бактеріологічна (біологічна) зброя, високоточна зброя, групова зброя, зброя органів МВС, інформаційна зброя та зброя не смертельної дії [2, с. 107]. Вчені-криміналісти ручну вогнепальну зброю поділяють: за призначенням – на бойову, мисливську та спортивну; за будовою каналу ствола – на нарізну, гладкоствольну чи комбіновану: залежно від будови ударно-спускового механізму – на неавтоматичну зброю, автоматичну самозарядну, автоматичну самострільну; за способом виготовлення – на заводську, кустарну, саморобну; за функціональним призначенням – на просту та комбіновану. Крім цього, мисливська зброя буває одноствольна і багатоствольна (двох-,

трюх-, чотирьохствольні рушниці); зброя, що має горизонтальне та вертикальне розміщення стволів [9].

Загалом, холодна зброя – це зброя, бойове використання якої не пов’язане з застосуванням вибухових речовин. На думку С. Й. Гонгало до холодної зброї слід відносити: 1) (зброю) предмети які стоять на озброєнні військових та воєнізованих формувань або виготовляються для таких цілей і експортуються за межі держави; предмети, які є холодною зброєю у деяких народів як в нашій державі, так і за її межами (тобто відповідають критеріям призначеності та придатності); 2) знаряддя та пристрої, які перероблено так, що вони набули властивостей зброї, тобто набули нового призначення і стали придатними для нанесення ушкоджень; 3) виготовлені кустарним або саморобним способом предмети та пристрої, які призначені для завдання тілесних ушкоджень людині і не мають аналогів серед існуючої зброї [10].

У широкому сенсі під застосуванням зброї або спеціальних засобів треба вважати безпосереднє використання їх вражаючих властивостей з метою ураження живої чи іншої цілі шляхом здійснення пострілу, нанесення удару або в інший спосіб, залежно від механізму та принципу дії зброї чи спеціального засобу.

Національна поліція України має право застосовувати вогнепальну зброю згідно ст. 46 Закону України «Про національну поліцію»[11]. Стаття встановлює перелік умов, при яких може бути застосована вогнепальна зброя (ч. 4 ст. 46), а саме:

1) для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім’ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров’ю;

2) для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров’ю;

3) для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі;

4) для відбиття нападу на об’єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об’єктів у разі їх захоплення;

5) для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

б) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров’ю людей та/або поліцейського;

7) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров’ю людей та/або поліцейського;

8) для примусового припинення польоту безпілотного повітряного судна, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що таке судно використовується для вчинення правопорушення або становить загрозу життю чи здоров’ю людей та/або поліцейського, шляхом пошкодження чи знищення безпілотного повітряного судна та/або складових частин безпілотної авіаційної системи.

У статті 46 вказується, що це є найбільш суворим засобом примусу (ч. 1 ст. 46 ЗУ «Про національну поліцію»)[11].

А. Т. Комзюк застосування зброї працівниками національної поліції відносить до адміністративно-примусових заходів. Він включає застосування зброї до заходів адміністративного припинення – засобів примусового переривання (припинення) протиправних діянь та відносить їх до спеціальних припиняючих заходів (заходів припинення спеціального призначення), що входять до групи самостійних(оперативних)[12, с. 37, 45, 124, 129].

Крім цього, професор Т. О. Коломєць адміністративно-примусові заходи, пов’язані із правопорушеннями, розподіляє, зокрема, на заходи адміністративного припинення, до яких відносить застосування зброї [13, с. 23].

На думку О.С. Фролова, в певному розумінні застосування сили – це застосування, зокрема, зброї. Вчений виокремлює вертикальну родовидову серію: «державний примус → адміністративний примус → заходи адміністративного припинення → застосування зброї». Він приходить до висновку, що поняття «застосування сили (а значить і зброї) у внутрішніх

справах держави» є сутнісним проявом правового (узаконеного) фізичного примусу з боку держави (в особі уповноважених на те органів та посадових осіб) по відношенню до осіб з делінквентною поведінкою за допомогою комплексного інструментарію (зокрема, зброї) з метою припинення правопорушення [14, с. 6, 12].

Отже, межі застосування зброї працівниками національної поліції під час службової діяльності встановлюються низкою нормативно-правових актів. Головна суть застосування вогнепальної зброї працівниками поліції – адміністративний примус, що попереджує скоєння важкого злочину або втечу небезпечного злочинця, реакцію на загрозу життю та здоров'ю себе та оточуючих.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови : в 11 т. [АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І.К. Білодіда]. К. : Наукова думка, 1970–1980.Т. 11.
2. Словник офіцера внутрішніх військ з воєнно-наукових питань [О. М. Шмаков]. Х.: Військ. ін-т ВВ МВС України, 2005. 362 с.
3. Іншин М. І. Види державної служби. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. 2010. Т. 23 (62). № 1. С. 129–135.
4. Сайнецький О. П. Суть і особливості військової служби. *Публічне право*. 2013. № 3 (11). С. 210 – 216.
5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.
6. Про затвердження Інструкції про застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони України: Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 21 жовтня 2003 року № 200. Офіц. вид. К.: Офіційний вісник України, 2003. № 43.
7. Про затвердження Інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення, використання і застосування бойової вогнепальної зброї та боєприпасів у системі Національного банку України : Постанова правління Національного банку України від 11 травня 2010 р. № 229: Офіц. вид. К.: Офіційний вісник України, 2010. № 43.
8. Ринажевський Б. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності військової служби правопорядку у Збройних Силах України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук.. Харків, 2010. 35 с.
9. Криміналістика: Підручник [Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.]; [За ред. проф. В. Ю. Шепітька]. 4-е вид., перероб. і доп. Х.: Право, 2008. 464 с.
10. Гонгало С. Й. Щодо визнання предметів «холодною зброєю». *Науковий блог НаУ «Острозька Академія»*. URL: <http://naub.oa.edu.ua/2012/schodo-vyznannya-predmetiv-holodnoyu-zbrojeu/> – Назва з екрану
11. Про Національну поліцію: Закон України № 580-VIII від 02.07.2015 (редакція від 05.10.2023). Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст. 379. : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
12. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : монографія. Х. : Видавництво Національного ун-ту внутрішніх справ, 2002. 355 с.
13. Коломоець Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук. Х., 2005. 43 с.
14. Фролов О. С. Проблеми правового регулювання і практики застосування вогнепальної зброї, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу працівниками органів внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Університет внутрішніх справ. Харків, 2000. 16 с.

15. Плахотний, А. П., and Є. В. Швець. «Додаткові повноваження поліцейського в умовах воєнного стану.» Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ 273 (2022).

Скоропад С.І.

Старший викладач

ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського

Мишеніна А.І.

Курсант ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського

РАДІОЕЛЕКТРОННА БОРОТЬБА

Радіоелектронна боротьба – це різновид збройної боротьби, який здійснює радіоперешкоди для радіоелектронних засобів розвідки, систем зв'язку та керування ворога для ускладнення його роботи і передання даних. РЕБ є видом бойового забезпечення.

РЕБ – це не один засіб! Це комплекс різних засобів, які забезпечують інформацію щодо розташування певних об'єктів, систем управління військами, надають інформацію про зброю противника та точні координати для знищення чи захоплення техніки ворога

Найголовніше, для чого використовується радіоелектронна боротьба – це виведення з ладу засобів спостереження противника, а також радіоелектронне заглушення [1].

Засоби РЕБ базуються на суші, на морі, в повітрі та надають інформацію про розташування об'єктів, систем управління військами, зброю й техніку противника.

Завдяки РЕБ можна виявляти та придушувати радіо-, мобільний чи супутниковий зв'язок ворога, виводити з ладу електроніку, супутникову навігацію та дезорієнтувати у просторі, замінивши координати на хибні [2].

Основна мета РЕБ: дезорганізація управління військами ворога, зниження ефективності його радіоелектронної розвідки й використання зброї та бойової техніки, а також забезпечення стійкості роботи власних систем і засобів керування військами.

Складові РЕБ:

- 1) Розвідка;
- 2) Вогневе і радіоелектронне порушення;
- 3) Радіоелектронний захист (РЕЗ);
- 4) Протидія технічним засобам розвідки противника (ПДТР)

Розвідка – збір інформації про розташування та дії ворога завдяки перехопленим сигналам каналів зв'язку.

Вогневе порушення - це атака або втручання, що ґрунтується на використанні вогнепальної зброї, вибухів, артилерії або інших засобів, спрямованих на завдання шкоди, контроль або знищення об'єктів або цілей.

Захист – дії для захисту персоналу, об'єктів та обладнання від впливу ворожих РЕБ.

Протидія, або ж придушення – порушення роботи, зниження дієвості радіоелектронних систем і засобів противника завдяки радіоперешкодам, хибним цілям або пасткам. Розрізняють радіо-, радіотехнічне, оптико-електронне та гідроакустичне придушення

Ракети радіоелектронної боротьби — це спеціалізовані ракети призначені для дезорганізації та знешкодження ворожих радіоелектронних систем, створюючи перевагу на полі бою.

Принцип роботи: ракети РЕБ працюють, впливаючи на радіоелектронні системи противника, такі як радіозв'язок, радары та системи керування. Вони можуть випромінювати потужні радіоелектронні перешкоди, які блокують або збивають з ладу ворожу електроніку.

Тактичне застосування: у військовій тактиці ракети радіоелектронної боротьби використовуються для створення “електронної завіси”, що ускладнює ворогу використання

його радіоелектронних засобів для розвідки, наведення або комунікацій. Також вони можуть імітувати характеристики інших цілей, чим змушують “розкритися” системи ППО противника [3].

Які засоби РЕБ використовуються в російсько-українській війні

- Комплекс РЕБ Р — 330М1П “Диабазол”

Комплекс забезпечує: автоматизоване виявлення, синхронне пеленгування джерел випромінювання у діапазоні частот від 100 до 2000 МГц; визначення координат виявлених джерел випромінювання; автоматизоване радіоелектронне придушення ліній УКХ радіозв’язку, приймальних пристроїв базових станцій стільникового зв’язку, терміналів супутникового зв’язку “Inmarsat”, “Iridium” та абонентських станцій навігаційної системи GPS.

Типовий склад комплексу: пункт управління Р-330КМА– 1 од.; автоматизована станція перешкод “Алтаец-АМ” або Р-934УМ– 4 од.; автоматизована станція перешкод Р-330Ж– 2 од [3].

Розглянемо арсенал РФ РЕБ.

- Автоматизована станція перешкод Р-330Ж Житель. Якщо простими словами, то це автоматизована станція постановки перешкод. У березні 2022 року в мережі з’явилися фото знищеної українською артилерією російської техніки під Києвом, серед якої були помічені залишки одного комплексу Р-330Ж.

- Автоматизована станція перешкод Р-330Ж “Житель” входить до складу комплексу РЕБ Р-330М1П “Диабазол”.

Комплекс забезпечує: автоматизоване виявлення, синхронне пеленгування джерел випромінювання у діапазоні частот від 100 до 2000 МГц; визначення координат виявлених джерел випромінювання; автоматизоване радіоелектронне придушення ліній УКХ радіозв’язку, приймальних пристроїв базових станцій стільникового зв’язку, терміналів супутникового зв’язку “Inmarsat”, “Iridium” та абонентських станцій навігаційної системи GPS.

Станція здатна перешкоджати супутниковому зв’язку “Інмарсат” та “Ірідіум”, мобільному зв’язку МТС 1900, а також навігаційним системам. Постановка перешкод здійснюється у радіусі 30 км.

- Комплекс радіорозвідки і придушення РБ-531Б “Инфауна”

Головний розробник концерн “Созвездие” (м.Вороніж) (розроблявся підприємствами Москви, Санкт-Петербурга, Вороніжу з 2009 року. Комплекс призначений: захисту техніки та особового складу від радіокерованих вибухових пристроїв (РВП) на стоянці і під час руху (шляхом постановки широкосмугових загороджувальних радіоперешкод приймальним пристроям РВП); радіорозвідки, радіопеленгування та постановки радіоперешкод засобам УКХ радіозв’язку, які працюють на фіксованих робочих частотах (ФРЧ) та в режимі програмної перебудови робочої частоти (ППРЧ) на стоянці і під час руху; захисту груп транспортних засобів від прицільного вогню зі стрілецької зброї ближнього бою на стоянці та під час руху (шляхом постановки аерозольної завіси навколо засобів, які захищаються).

Основні завдання комплексу: радіоподавлення прицільною за частотою перешкодою (за результатами радіорозвідки) засобів УКХ радіозв’язку, які працюють на ФРЧ та в режимі із ППРЧ із вірогідністю не нижче 0,7 на стоянці та під час руху; радіоподавлення радіоліній передачі команд управління РВП; постановка навколо об’єктів, які захищаються, маскувальної аерозольної завіси (формується шляхом відстрілу із пускових установок, що встановлені на багатофункціональному комплексі, аерозолеутворюючих боєприпасів).

Комплекс застосовується безпосередньо в бойових порядках десантних підрозділів. Він здатний ставити аерозольні перешкоди (завіси) та здійснювати захист від високоточної зброї з лазерними і телевізійними системами наведення. У комплексі використано апаратуру зі складу комплексу “Борисоглібськ-2”.

13 березня 2022 року стало відомо, що ЗСУ захопили ворожий комплекс радіоелектронної боротьби РБ-301Б Борисоглебськ-2

- Також ворог часто використовує доволі цікавий комплекс РБ-341В Леєр-3. Це комплекс радіоелектронної боротьби, що призначений для придушення GSM-зв'язку. Тобто РБ-341В Леєр-3 створює перешкоди для противника та робить неможливим GSM-зв'язок. Ба більше, РБ-341В Леєр-3 використовує БПЛА для того, щоб розміщувати свої основні базові станції. Таким чином цей комплекс може діяти навіть в тилу противника.

Комплекс “Леєр-3” з БПЛА “Орлан-10” призначений для моніторингу мереж зв'язку стандарту GSM, визначення системних ідентифікаторів мобільних станцій, їх місцеположення і передачі отриманих даних.

- Крім цього, росіяни мають комплекс Красуха-2. Це російська система радіоелектронної протидії, призначена для протидії повітряним розвідувальним системам.

Станція перешкод “Красуха” призначена для прикриття командних пунктів, угруповань військ, засобів ППО, важливих промислових і адміністративно-промислових об'єктів від виявлення радіолокаційними засобами повітряного базування, у тому числі типу AWACS (Airborne Warning and Control System). За принципом роботи станція перешкод виявляє сигнал авіаційної РЛС, здійснює аналіз сигналу та випромінює у відповідь потужний інтелектуальний сигнал перешкоди. Станція перешкод застосовується у складі окремих батальйонів РЕБ [5].

- Станція перешкод “Красуха-С4” призначена для прикриття стаціонарних об'єктів від виявлення їх бортовими РЛС літаків-розвідників типу Е-8С, багатофункціональними РЛС літаків ударної авіації, РЛС розвідувальних і розвідувально-ударних БПЛА типу “Глобал Хок”, “Предатор”, бортовими РЛС ШСЗ типу “Лакросс” (інформація потребує уточнення). Станція «Красуха-С4» обладнана апаратурою автоматичного розпізнавання типу об'єкта перешкод (цілі радіоелектронного подавлення) з можливістю поповнення бази даних щодо них та внесення змін у базу даних [4].

- Багатофункціональний комплекс (БФК) РЕБ “Ртуть-БМ” призначений для захисту військ від артилерійського вогню противника з використанням снарядів, оснащених радіопідриивниками. Під час роботи обладнання машини РЕБ виробляє виявлення ворожого боєприпасу, визначає несучу частоту його радіозривника, після чого ставить перешкоду відповідної частоти і великої потужності. Крім того, комплекс може бути використаний для придушення систем радіозв'язку в УКХ діапазоні та радіолокації.

Отже, фактично росіяни мають широку номенклатуру РЕБ, яку вони активно використовують. Але багато з цих станцій та комплексів ЗСУ вже знищили або взяли як трофеї! Це допомогло вивчити техніку ворога та навчитися протидіяти їй.

Список використаних джерел:

1. Значення радіоелектронної боротьби у війні: який арсенал РЕБ має РФ: веб-сайт. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20240329-znachennya-radioelektronnoyi-borotby-u-vijni-yakuj-arsenal-reb-maye-rf/> (дата звернення: 05.04.2024)
2. РЕБ. Що це і як засоби радіоелектронної боротьби протидіють ворожим ракетам: веб-сайт. URL: <https://mind.ua/publications/20269499-reb-shcho-ce-i-yak-zasobi-radioelektronnoyi-borotbi-protidiyut-vorozhim-raketam> (дата звернення: 05.04.2024)
3. РЕБ (Радіоелектронна боротьба) — що це таке, суть, визначення, як працює та навіщо потрібна: веб-сайт. URL: <https://termin.in.ua/reb-radioelektronna-borotba/> (дата звернення: 06.04.2024)
4. Засоби радіоелектронної боротьби ворога: веб-сайт. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/lesson/zasobi-radioelektronnoi-borotbi-voroga> (дата звернення: 06.04.2024)
5. Тактична підготовка артилерійський підприємств: підручник/ П.Є. Трофименко та ін. Суми, 2012. 776с.

Стариковський А.О.

курсант 1-го курсу ННПФПНП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Плахотний А.П.**
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВОЛОДІННЯ НАВИЧКАМИ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ
В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ**

Відповідно до наказу МВС від 10 грудня 2015 року №1560 весь особовий склад Національної поліції з лютого 2022 року було переведено на посилений варіант несення служби [1].

Наразі правоохоронці продовжують в умовах повномасштабного вторгнення Росії нести посилену службу на блокпостах, забезпечувати безпеку громадян у населених пунктах, що межують із зоною бойових дій, проводити розмінування та зачистку звільнених населених пунктів від залишків диверсійних груп, а також документувати воєнні злочини, вчинені російською армією. На жаль, війна досі триває, як серед цивільного населення, військових, так і серед працівників правоохоронних органів є втрати та поранення. Саме тому набуває особливого значення формування у працівників правоохоронних органів навичок з основ тактичної медицини. Актуальність цієї теми важко переоцінити, оскільки для правоохоронців в умовах війни важливо володіти навичками надання домедичної допомоги в умовах бойових дій, що може запобігти втратам серед особового складу територіальних органів поліції та цивільного населення.

Перш за все варто розглянути сам термін “тактична медицина”. Тактична медицина (ТМ) – це надання допомоги на догоспітальному етапі, яке спрямоване передусім на попередження причин смерті, за принципами, що враховують загрозу від бойових дій.

ТМ є особливим розділом невідкладної медичної допомоги з власним концептуальним порядком дій щодо надання домедичної допомоги пораненому (потерпілому) на полі бою [3].

Володіння навичками тактичної медицини (ТССС - Tactical Combat Casualty Care) в умовах воєнного стану має величезне значення, оскільки воєнний конфлікт може стати причиною безлічі важких надзвичайних ситуацій, що як наслідок несуть за собою травматизм різних ступенів, та в яких негайна медична допомога може врятувати життя.

Ось деякі аспекти, які підкреслюють необхідність володіння такими навичками як працівниками поліції так і цивільними громадянами:

- В умовах, що створює воєнний стан може бути обмежений доступ до медичних служб, та інших служб, що можуть надати грамотну домедичну допомогу, оскільки місце події може бути заблокованим. В таких випадках цивільні громадяни та працівники правоохоронних органів можуть опинитися першими на місці події та надати допомогу пораненим.

- Можуть виникати ситуації, коли поранені особи чекають на медичну допомогу протягом тривалого періоду, і саме володіння навичками тактичної медицини може дозволити надати необхідну домедичну допомогу не тільки оточуючим а й собі самостійно.

- Тактична медицина враховує особливості роботи в умовах воєнного конфлікту, таких як обмежений доступ, високий ризик для самого медичного персоналу, а також використання імпровізованих засобів.

- Володіння навичками тактичної медицини передбачає знання та ефективне використання спеціалізованого медичного обладнання, такого як транспортні відправлення, тимчасові об'єкти для надання допомоги тощо.

- Ефективна допомога в перший момент може допомогти зменшити численність втрат та зберегти життя до прибуття на допомогу військових або медичних служб.

Володіння навичками тактичної медицини є важливою складовою підготовки військових, правоохоронців та громадян в умовах можливого виникнення воєнного конфлікту. Здатність надавати допомогу при важких умовах може бути вирішальною для виживання та збереження життя.

Основою підготовки з тактичної медицини є набуття та засвоєння відповідних умінь і практичних навичок. При цьому вони створюються лише після багаторазових повторень, доводячи їх до автоматизму при суворому дотриманні послідовності їх виконання, яка регламентується відповідним інструктором, тобто розвиваючи моторику виконання конкретних маніпуляцій з потерпілим в аудиторній формі.

Важливою проблемою є оснащення навчальних підрозділів з тактичної правоохоронців базовими посібниками, навчально-методичними та мультимедійними посібниками, навчальними фільмами за сценаріями моделювання надзвичайних ситуацій, які повністю відповідають програмі, а також манекенами та всім необхідним. обладнання для наочних демонстрацій [3].

Список використаних джерел:

1. Наказ МВС №1560 від 10.12.2015 : Про затвердження Інструкції про порядок переведення органів Національної поліції України на посилений варіант службової діяльності. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0012-16#Text> ;
2. Рогушина Ю. Основи тактичної медицини в умовах війни / Юлія Рогушина. – 2018. – URL: <https://kroun.info/bez-rubriki/osnovy-taktychnoyi-medycyny-v-umovah-vijny/>.
3. КРАЩЕНКО, Дар'я; ПЛАХОТНИЙ, Артем. РОЛЬ ТА ГОЛОВНІ ПРОБЛЕМИ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО. Матеріали конференцій МЦНД, 2023, 08.12. 2023; Черкаси, Україна: 391-392.

Тимофєєв О.Д., курсант 1-го курсу

Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Порохнявий А.В., викладач
кафедри фізичного виховання
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ, ВОГНЕВОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ТА МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ: АНАЛІЗ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

У сучасних умовах зростаючих геополітичних загроз та ризиків безпеки, вдосконалення тактико-спеціальної, вогневої, спеціальної фізичної та медико-тактичної підготовки сил сектору безпеки і оборони набуває надзвичайної важливості. Це вимагає системного аналізу поточного стану підготовки, визначення ключових аспектів для

удосконалення та розробки нових стратегій, спрямованих на підвищення ефективності та готовності сил до викликів сучасного безпекового середовища.

Умови сучасного світу, включаючи гібридні загрози, кібератаки, тероризм та гібридні війни, вимагають від сил сектору безпеки і оборони не лише високого рівня військово-технічної підготовки, але й вміння ефективно діяти у складних та непередбачуваних умовах. У цьому контексті удосконалення тактико-спеціальної, вогневої, спеціальної фізичної та медико-тактичної підготовки вважається одним із пріоритетних завдань, оскільки це сприятиме забезпеченню ефективного захисту та збереженню життів військовослужбовців у складних бойових умовах [1, с. 141].

Метою даного наукового дослідження є проведення аналізу поточного стану тактико-спеціальної, вогневої, спеціальної фізичної та медико-тактичної підготовки сил сектору безпеки і оборони, визначення ключових аспектів, які потребують удосконалення, та розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності цих процесів.

Наукове дослідження з удосконалення тактико-спеціальної, вогневої, спеціальної фізичної та медико-тактичної підготовки сил сектору безпеки і оборони є важливим напрямом у забезпеченні високої готовності та ефективності заходів з безпеки нації. У сучасних умовах, коли загрози та виклики змінюються з кожним днем, важливо не лише мати сильну армію, але й готовність до реагування на різноманітні сценарії конфліктів та кризових ситуацій. Таким чином, проведення аналізу поточного стану підготовки та визначення напрямків для подальшого удосконалення є актуальним завданням наукового співтовариства та військових експертів.

Перш за все, потрібно детально проаналізувати поточний стан тактико-спеціальної підготовки. Це включає вивчення та оцінку методів та технік тактичної підготовки, які використовуються військовими, та їх відповідність сучасним вимогам безпеки та оборони. Особлива увага повинна бути приділена ефективності використання спеціальних засобів та техніки під час спецоперацій та контртерористичних заходів. Також важливо проаналізувати наявні програми навчання та тренувань для вдосконалення тактичної майстерності військовослужбовців і визначити їхню ефективність.

Другий аспект, який слід розглянути, - це перспективи розвитку вогневої підготовки. Це включає вивчення новітніх технологій та засобів забезпечення вогневої підготовки, а також аналіз та оцінку ефективності вогневої підготовки на сучасних стрільбищах та полігонах. Розробка програм тренувань з використанням різноманітних типів зброї та способів стрільби також відіграє ключову роль у підвищенні ефективності вогневої підготовки військовослужбовців [2, с. 3].

Третім важливим аспектом є удосконалення спеціальної фізичної підготовки. Це передбачає визначення ключових аспектів спеціальної фізичної підготовки, які впливають на загальну готовність військовослужбовців. Розробка і впровадження інноваційних програм тренувань, спрямованих на підвищення фізичної витривалості, сили та швидкості, є ключовими для успішної підготовки сил сектору безпеки і оборони [3, с. 3].

Удосконалення тактико-спеціальної, вогневої, спеціальної фізичної та медико-тактичної підготовки сил сектору безпеки і оборони є невід'ємною частиною забезпечення національної безпеки та обороноздатності. Результати цього наукового дослідження можуть бути використані для розробки імплементації нових програм підготовки, що сприятимуть підвищенню ефективності та готовності сил до викликів сучасного безпекового середовища.

Список використаних джерел:

1. Лисенко О.В., Скрипник В.В., Ковальчук В.В. Удосконалення тактичної підготовки підрозділів спеціального призначення Збройних Сил України. Доктрина з організації підготовки у збройних силах України 2023. 140-147 с. URL: https://mil.knu.ua/files/292_2087314014.pdf

2. Гуменюк М.М., Ткачук Р.В., Шевченко О.В. Вогнева підготовка особового складу сил безпеки та оборони: проблеми та шляхи їх вирішення. Вогнева підготовка. 2022. 1-11 с. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/documents/vogneva-pidgotovka>
3. Бондарчук В.І., Зайцев О.М., Петренко О.А. Система спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України. 2022. 1-10 с. URL: <https://www.hneu.edu.ua/vybirkova-skladova-osvitno-profesijnyh-program/fakultatyv-z-fizychnogo-vyhovannya-ta-sportu/spetsialna-fizychna-pidgotovka-studentiv-yaki-zajmayutsya-za-programoyu-ofitseriv-zapasu/systema-fizychnoyi-pidgotovky-vijskovosluzhbovtsiv-zbrojnyh-syl-ukrayiny/>.

Унєгова Д.Е., курсантка С-14 навчальної групи Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації при НТУУ КПІ.
Науковий керівник: **Кудирко В.М.**
старший викладач Спеціальної кафедри №2, Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації при НТУУ КПІ.

БЕЗПЛОТНІ БОЙОВІ ПЛАТФОРМИ НАЗЕМНОГО БАЗУВАННЯ. ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Зростання значення безпілотних технологій у військовій сфері в контексті зміни стратегії ведення війни відкриває широкі можливості для вдосконалення та ефективного використання автономних систем. Цей тренд спонукає до постійного розвитку і впровадження новітніх технологій, спрямованих на зменшення втрат особового складу та оптимізацію бюджетних витрат. Використання безпілотних систем дозволяє збільшити ефективність ведення бойових операцій шляхом посилення контролю над ситуацією на полі бою та миттєвої реакції на зміни ворожих дій. Такий підхід сприяє підвищенню бойової готовності та забезпеченню безпеки військових підрозділів, що робить його надзвичайно важливим у сучасних воєнних умовах.

Тому наразі настає важливий час для проведення досліджень, щоб оцінити актуальність та перспективи застосування безпілотних наземних бойових платформ в контексті військової стратегії України. Необхідно аналізувати потенціал цих технологій у забезпеченні безпеки та ефективності військових операцій, враховуючи специфіку конфліктів, що відбуваються в регіоні. При цьому важливо враховувати такі аспекти, як потреби та можливості українських Збройних Сил, наявні технічні та технологічні ресурси, а також здатність до інтеграції нових розробок у військову доктрину країни. Дослідження цього питання може сприяти формуванню стратегічних напрямків розвитку військового потенціалу України та підвищенню її обороноздатності у сучасних геополітичних умовах.

Безпілотні наземні платформи відкривають перед сучасною військовою стратегією нові можливості та виклики. Довгий час ці платформи лише знаходились на стадії концептуальних розробок. Проте, з появою революційних технологій та зміною підходів до ведення бойових операцій, вони набули перспективи реального застосування. Розробники стали активно працювати над їхнім вдосконаленням та випробуванням у реальних умовах.

Зазвичай, ці платформи розроблялися паралельно з логістичними машинами на однаковій колісній базі, що сприяло оптимізації виробництва та ефективному використанню ресурсів. Різноманітність варіантів озброєння, які можуть бути встановлені на ці платформи, включає в себе кулемети, гранатомети, протитанкові гранатомети, а також ракетну систему. Їх можливості дозволяють забезпечувати піхоту вогневою підтримкою на різних етапах бойових операцій, знижуючи ризики для життя та здоров'я військовослужбовців.

Враховуючи можливість протидії засобів радіоелектронної боротьби частина подібних бойових машин має декілька режимів управління – по радіозв’язку та оптоволоконному кабелю.

Безпілотні наземні бойові платформи можуть виконувати різноманітні завдання, включаючи:

- ✓ розвідку – забезпечують можливість проведення розвідки в областях, де доступ для людей може бути обмеженим або небезпечним. Завдяки вбудованим датчикам, камерам та сучасним системам обробки даних, вони здатні отримувати інформацію про рух ворожих сил, ландшафт та інші важливі параметри для визначення стратегічних об’єктів та потенційних загроз;
- ✓ артилерійську підготовку – забезпечують можливість використання для точного визначення координат ворожих цілей та надання вогневої підтримки артилерійським підрозділам. Їхні системи спостереження та наведення дозволяють забезпечити точний вогонь з мінімальними втратами серед власного особового складу;
- ✓ забезпечення зв’язку – забезпечують можливість використання у підтримці зв’язку між військовими підрозділами на полі бою. Вони можуть бути використані для передачі даних, обміну інформацією та забезпечення безперервного зв’язку навіть у важких умовах бойових дій;
- ✓ доставку вантажів – забезпечують доставку різних видів вантажів, включаючи амуніцію, медичне обладнання, продовольство та інші необхідні матеріали. Це дозволяє ефективно забезпечувати військові підрозділи всім необхідним на передовій без ризику для життя та здоров’я персоналу. [4]

Українська оборонна промисловість активно розвиває та впроваджує військові технології, зокрема в галузі робототехніки. Першу серйозну розробку у сфері бойової робототехніки українська оборонна промисловість показала у 2016 році, коли компанія «СпецТехноЕкспорт» представила першу версію платформи «Фантом». Пізніше, у 2017 році, була показана оновлена версія «Фантом-2», що відзначалася поліпшеною конструкцією та більшими можливостями. Зокрема, нова версія мала колісну формулу 8x8, замість 6x6 у попередньої версії, що дозволило встановити більш потужну силову установку та ефективніше озброєння.

«Фантом» призначений для ведення розвідки, вогневої підтримки та виконання логістичних завдань. Він оснащений гібридним двигуном потужністю 30 кіловатів та може розвивати швидкість до 38 кілометрів на годину. Крім того, він має дальність ходу у 20 кілометрів та може перевозити до 350 кілограмів корисного навантаження. Управління «Фантомом» може здійснюватися як через захищений радіоканал із радіусом дії 2,5 кілометра, так і за допомогою волоконного кабелю завдовжки 5 кілометрів. Основною озброєною системою є 12,7-мм кулемет, а також є можливість встановлення протитанкових ракетних комплексів та блоків некерованих ракет. [8]

Другою більш-менш серйозною розробкою є «Скорпіон-3» (вдосконалена версія «Скорпіон-2») від компанії Temerland, представленою у 2021 році. Ця платформа може використовуватися як носій інших дронів та озброєння, і оснащена силовою установкою потужністю 20 кіньських сил. Дальність управління цим дроном обмежена 5 кілометрами. Обладнаний відеокамерами, радаром, ІЧ прожектором, а два бортових комп’ютери здійснюють обробку перешкод нейронною мережею з усіх боків та забезпечують постійне спостереження за маршрутом. [8]

Також варто відзначити логістично-бойову платформу «Миротворець» від КВП «Синергія», представлену у 2021 році. Цей дрон має обмежену дальність керування у 2,5 кілометри та може носити до 480 кілограмів корисного навантаження, запас безперервного ходу 100 км, плаваюча, озброєння — бойовий модуль «Амулет» від ДККБ «Луч», дистанція знищення техніки супротивника до 5 км. [6]

Слід відзначити, що в Україні розроблено ряд передових платформ, серед яких варто відзначити «Ironclad», «Рись», «Лють», «D-21-11», «Ratel» та «Каракурт» (відомий також як

«Мангал»). Кожна з цих розробок вражає своїми високими технічними характеристиками та широким спектром можливостей, що робить їх значними внесками у виробництво робототехніки. [1, 2, 3, 4, 5, 7]

Потенціал виробництва робототехніки в Україні є значним завдяки кільком ключовим факторам. По-перше, країна має велику кількість технічних спеціалістів і науковців, які можуть забезпечити високий рівень експертизи та інновацій у розробці таких технологій. Крім того, уряд України вкладає значні зусилля в підтримку оборонної промисловості та стимулює розвиток військово-прикладних технологій, що створює сприятливе середовище для виробництва робототехніки. Країна також має можливості для стратегічного партнерства з іншими країнами та міжнародними організаціями у сфері оборонних технологій, що може сприяти обміну досвідом та залученню інвестицій. З урахуванням цих факторів, українські виробники мають потенціал стати ключовими гравцями на ринку робототехніки, як внутрішнього, так і зовнішнього.

Оскільки розвиток технологій відбувається на шаленій швидкості, важливо, щоб майбутні фахівці отримували відповідну освіту, що відповідає потребам ринку праці та сучасним вимогам індустрії. Вивчення та опанування новітніх технологій в університетських програмах дозволяє студентам (курсантам) збагачувати свій багаж знань та навичок, що дозволить їм стати конкурентоспроможними на ринку праці. Розуміння сучасних технологій також дозволяє студентам (курсантам) бути готовими до викликів, з якими вони зіткнуться у своїй майбутній кар'єрі.

Особливо для курсантів впровадження навчання на безпілотних наземних бойових платформах надає можливість отримати практичний досвід роботи з передовими військовими технологіями, що підвищує їхню готовність до сучасних бойових умов та вдосконалює їхні навички управління військовою технікою. Таке навчання сприяє формуванню в курсантів вміння працювати в команді, приймати стратегічні рішення та адаптуватися до швидкозмінних бойових ситуацій. Вони отримують можливість вправлятися у вирішенні практичних завдань за допомогою технологій, що підвищує їхню впевненість у собі та здатність до ефективного виконання завдань у будь-яких умовах.

Висновки:

У сучасних умовах важливо звернути увагу на роль та потенціал безпілотних наземних бойових платформ у військовій сфері. Зокрема, їхня можливість виконувати різноманітні завдання, від розвідки до доставки вантажів, робить їх незамінними елементами сучасного військового обладнання.

Українська оборонна промисловість активно розвиває та впроваджує військові технології, зокрема в галузі робототехніки. Виробництво та розвиток таких платформ в Україні має значний потенціал завдяки технічним спеціалістам, науковцям та підтримці уряду. Відомі розробки, такі як «Фантом», «Скорпіон» та «Миротворець», свідчать про високий рівень технологічних досягнень у цій сфері.

Навчання на безпілотних наземних бойових платформах для курсантів військових закладів має велике значення, оскільки воно дозволяє їм отримати практичний досвід та вміння управляти передовим військовим обладнанням. Це сприяє підвищенню їхньої готовності до сучасних бойових умов, розвитку стратегічного мислення та адаптації до швидкозмінних ситуацій на полі бою.

Загалом, використання безпілотних наземних бойових платформ у військовій сфері є ключовим елементом сучасної військової стратегії, а їхнє навчання на курсах військової освіти допомагає підготувати майбутніх фахівців до ефективного використання цієї технології в бойових умовах.

Список використаних джерел:

1. Список бойових наземних платформ України // Вікіпедія – 2024 – 30 березня. – URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_бойових_наземних_платформ_України.

2. Дістає окупантів у норах: у ЗСУ на фронті з'явився наземний дрон «Каракурт» // Фокус – 2023 – 29 серпня. – URL: <https://focus.ua/uk/digital/588967-distaye-okupantiv-u-norah-u-zsu-na-fronti-zyavivsyia-nazemnij-dron-karakurt-video>.
3. Українці навчили наземних роботів збивати дрони: як це допоможе ЗСУ в бою // Фокус – 2024 – 18 січня. – URL: <https://focus.ua/uk/digital/620855-ukrayinci-navchili-nazemnih-robotiv-zbivati-droni-yak-ce-dopomozhe-zsu-v-boyu-video>.
4. Українці розробили робот-камікадзе для Сил оборони, який вміщує у себе до 40 кг вибухівки // Kyiv Post – 2023 – 24 жовтня. – URL: <https://www.kyivpost.com/uk/post/23179>.
5. Українські військові тестують наземного робота D-21-11 // Армія INFORM – 2024 – 5 січня. – URL: <https://armyinform.com.ua/2024/01/05/ukrayinski-vijskovi-testuyut-nazemnogo-robota-d-21-11/>.
6. Платформа «Миротворець» проходить заводські випробування // Мілітарний – 2021 – 16 вересня. – URL: <https://web.archive.org/web/20220227035136/https://mil.in.ua/uk/news/platforma-myrotvorets-prohodyt-zavodski-vyprovuvannya/>.
7. Українські військові випробовують на передовій безпілотної робота Ironclad // LB.ua – 2023 – 21 вересня. – URL: https://lb.ua/society/2023/09/21/575899_ukrayinski_viyskovi_viprovovuyut.html.
8. Наземні бойові платформи: новий гравець на полі бою // Мілітарний – 2024 – 23 січня. – URL: <https://mil.in.ua/uk/articles/nazemni-bojovi-platformy-novyj-gravets-na-poli-boyu/>.

Устіловський Р.В.

викладач кафедри вогневої та спеціальної підготовки факультету службово-бойової діяльності НГУ Київського інституту Національної гвардії України

Хацаюк О.В.

заступник начальника кафедри вогневої та спеціальної підготовки факультету службово-бойової діяльності НГУ Київського інституту Національної гвардії України, заслужений тренер України

Кривич В.М.

викладач кафедри вогневої та спеціальної підготовки факультету службово-бойової діяльності НГУ Київського інституту Національної гвардії України

ВИКОРИСТАННЯ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ РОЗУМОВОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ІНСТИТУЦІЙ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДОБОВОГО ЧЕРГУВАННЯ НА КОМАНДНИХ ПУНКТАХ

Чергування на командних пунктах (КП) характеризується розумовою діяльністю пов'язаною із аналізом широкого кола інформації, розв'язанням складних комплексних завдань і виробленням рішень. Основою розумової роботи є високе навантаження на розумові процеси й психічні функції, що їх обслуговують (сприйняття, пам'ять, увагу).

Ефективність розумової діяльності в умовах низької фізичної активності вже на другу добу знижується майже на 50 %. При цьому різко погіршується концентрація уваги, зростає нервово напруження, істотно збільшується час вирішення завдань, швидко розвиваються стомлення, апатія і байдужість до виконуваної роботи.

Аналізуючи наукові праці провідних учених та практиків напряму фізичного виховання різних груп населення: А. Козицької, Л. Пшеничної, Л., О. Корх-Черби [1, с. 197-201], С. Криворучка, О. Самохіна [2, с. 95-101], С. Тимчика, О. Бриксіна, Є. Омелянчука [3, с. 128-132], М. Хорошухи, С. Путрова, О. Омельчука [4, с. 426-432] – можливим є виділення основних чинників, які негативно впливають на розумову діяльність представників досліджуваної категорії під час бойових чергувань на КП, а саме: низька рухова активність; тривале знаходження у обмеженому просторі (місці несення чергування), яке обумовлене специфікою виконання завдань; кисневе голодування; тривала та зосереджена робота на засобах ПЕОМ (інших технічних засобах); відпрацювання бойових документів; чергування в нічний час доби тощо.

Враховуючи бойовий досвід та особистий досвід виконання завдань на ОКП тактичної групи, нами відпрацьовані загальні методичні рекомендації із використання фізичних вправ у режимі чергування (адаптовані до використання військовослужбовцями різних вікових груп та категорій), а саме:

1) виконання військовослужбовцем фізичних вправ перед заступанням на чергування упродовж 15 хв, а їх закінчення здійснювати за 5-10 хв до практичного виконання службових обов'язків (до змісту комплексів включати найпростіші загальнорозвиваючі вправи, а в окремих випадках спортивні ігри за спрощеними правилами та естафети);

2) тренування проводити з високою щільністю та густотою та закінчувати їх вправами на увагу, фізичні вправи у перервах під час несення чергування повинні виконуватися упродовж 5-7 хв, а в разі їх виконання на відкритому повітрі – упродовж 8-10 хв (міст комплексів також становлять звичайні загальнорозвиваючі вправи);

3) навантаження повинні бути помірними, особливу увагу варто звертати на поставу й підбирати вправи з акцентом на прогинання у поперековій частині;

4) у нічний час доцільно фізичні вправи виконувати у більш швидкому темпі, ніж удень, і в усіх випадках звертати увагу на вірне дихання.

Необхідно підкреслити, що під час значного розумового та психофізичного навантаження можливим є застосування фізичних вправ для будь яких груп м'язів, оскільки м'язова система генерує пропріорецептивну імпульсацію. Однак у цьому випадку варто уникати значних навантажень. Тривалість фізичних вправ повинна бути невеликою, а емоційність – помірною, щоб не втратилася основна установка на службову діяльність й не було потрібно часу на заспокоєння й впрацювання. У свою чергу, засобами активного відпочинку можуть використовуватися загальнорозвиваючі вправи: різні види ходьби, вільні вправи для окремих груп м'язів, вправи вдох і групові, рухливі ігри, а також вправи з використанням найпростіших малогабаритних спортивних снарядів, гантелей, еспандерів, гумових стрічок і джгутів, гімнастичних палиць, скакалок, набивних, надувних і тенісних м'ячів й іншого спортивного інвентарю.

Різке погіршення розумової діяльності дуже часто відбувається через недостатній доступ кисню до клітин мозку. Велике значення для боротьби з втомою мають дихальні вправи, які підсилюють окислювальні процеси в організмі. Комплекс дихальних вправ доцільно виконувати 2-3 рази на день. Спочатку треба оволодіти грудним і черевним диханням, а потім повним.

Крім фізичних вправ, з метою підвищення розумової працездатності та усунення втоми можна використовувати прийоми масажу та самомасажу.

Розгляд питань використання фізичних вправ для відновлення розумової активності в режимі чергування військовослужбовців дає підставу зазначити, що використання цього виду активного відпочинку у більшості випадків приносить позитивний ефект, а його зміст і методика обумовлені характером діяльності, специфікою стомлення й різних зовнішніх чинників.

Таким чином, раціонально підібране фізичне навантаження до, в процесі і після закінчення чергування безпосередньо впливає на інтенсивність працездатності головного мозку. При цьому невеликі фізичні навантаження не зроблять істотного впливу. Надмірні ж

навантаження призводять до перевтоми і значного зниження працездатності. Вплив на розумову діяльність інтенсивних фізичних навантажень проявляється в активізації захисних процесів, що є важливим засобом їх тренування і підвищення розумової працездатності.

Список використаних джерел:

1. Козицька А., Пшенична Л., Корх-Черба О. Чирлідінг – складова організаційних форм управління фізичного розвитку студентів в умовах освіти майбутніх вчителів. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Київ, 2023. № 3К (162). – С. 197-201. – [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.3K\(162\).40](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.3K(162).40). (дата звернення: 28.02.2024).
2. Криворучко С. М., Самохін О. О. Вплив занять аеробікою на фізичний стан здобувачів вищої освіти. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Київ, 2023. № 11 (171). – С. 95-101. – [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.3K\(162\).40](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.3K(162).40). (дата звернення: 28.02.2024).
3. Тимчик С. Г., Бриксін О. О., Омелянчук Є. П. вплив різних типів навантажень на серцево-судинну й мязову систему в процесі занять фізичним вихованням на відділенні атлетичної гімнастики. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Київ, 2021. № 5 (136). – С. 128-132. – [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.3K\(162\).40](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.3K(162).40). (дата звернення: 28.02.2024).
4. Хорошуха М., Путров С., Омельчук О. Гендерні особливості впливу тренувальних навантажень різної спрямованості на показники розумової працездатності юних спортсменів підліткового віку. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Київ, 2023. № 3К (162). – С. 426-432. – [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.3K\(162\).40](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.3K(162).40). (дата звернення: 28.02.2024).

Федоров А.О.,

здобувач вищої освіти
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: **Пономарьов В.О.**
викладач Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
доктор філософії

УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ, ВОГНЕВОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ, МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Активні бойові дії, які почалися на території України 24 лютого 2022 року, показали необхідність вдосконалення теоретичних положень та практичних аспектів тактико спеціальної та вогневої підготовки. Через постійні зміни в ході війни від сил сектору безпеки і оборони вимагають неперервного удосконалення своїх підходів до підготовки.

Прикладами є порівняно нещодавно застосовані FPV дрони, які змінили формат війни. Вони здатні вивести багатомільйонну техніку з ладу та нанести особовому складу супротивника суттєвих втрат, крім того, вони впливають також і на психологічний фактор, адже здатні вражати у місцях, де ворог відчуває себе більш-менш захищеним. Важливо згадати

також і морські дрони, на рахунок яких вже велика кількість потоплених кораблів чорноморського флоту агресора, останнім був "Сергей Котов" – найновіший корабель проекту 22160 чф рф, який спустили на воду лише у 2022 році, потоплений 5 березня 2024 року. Ці дрони змусили російський флот майже не виходити за межі бухти.

Окремо слід зазначити стосовно нормативної бази, формування нової та доповненої правової системи в умовах війни важливо, адже вона повинна постійно оновлюватися й відповідати сучасним потребам та зобов'язана відповідати міжнародними правовими стандартами й бути направлена на вдосконалення сил сектору безпеки і оборони. Тому це є процесом складним, багатограним та багатфункціональним, а тому потребує глибокого наукового аналізу правової дійсності та недоліків в практичній діяльності для налагодження позитивних тенденцій розвитку [1, с. 156].

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації правова система України зазнала змін, наприклад: 59 стаття Закону України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» доповнилась текстом стосовно недопущення військовослужбовців, які не пройшли курс базової загальновійськової підготовки (БЗВП) або не мають бойового досвіду. БЗВП охоплює як тактичну медицину, так і інженерну, і вогневу підготовки, військову топографію, зв'язок тощо. На курсі навчають як правильно поводитися зі зброєю, стріляти, пересуватися у бойових умовах, користуватися укриттями, маскуватися, обладнувати позиції. Тут військовослужбовці покращують свій фізичний стан та зникають до навантажень [2].

Тактико-спеціальна, вогнева, спеціальна фізична та медико-тактична підготовки відіграють ключову роль в ефективності виконання поставлених завдань. Під час російської агресії життєво необхідно розвивати ці елементи сил сектору безпеки і оборони, так як їхній розвиток та удосконалення дозволяють адаптуватися до різноманітних сценаріїв конфлікту. Виокремлюючи кожен елемент, розберемо можливі шляхи їх покращення:

1. Вогнева підготовка вимагає не лише вміння володіти зброєю, але й стратегічне мислення. Розвиток технологій у сфері озброєнь вимагає постійного апгрейду вогневої та бойової техніки. Особлива увага повинна бути приділена інтеграції новітніх технологій у навчальні процеси для ефективного використання в бойових умовах. Розроблення нової матеріальної бази для нового озброєння дасть військовослужбовцям змогу бути обізнаними в можливостях зброї та застосовувати її більш ефективно. Неабиякої необхідності набуває обмін досвідом, тому залучення фахівців з інших галузей також буде чудовим способом розвитку бійців.

2. Спеціальна фізична підготовка стає визначальною у забезпеченні фізичної витривалості, гнучкості та витончених навичках. Умови військових операцій вимагають від військовослужбовців ще й адаптованості до різних нових складнощів та екстремальних умов. Для ефективного проведення завдання необхідні тренування та відпрацювання техніки саме за спрямованістю дії підрозділу. Включення в програму тренувань симуляції реальних сценаріїв, які можуть зустрічатися під час операцій, матиме також позитивний вплив.

3. Медико-тактична підготовка в умовах війни є не менш важливою аніж бойова підготовка. Ефективна медична допомога на полі бою може рятувати життя та підтримувати високий бойовий дух військових. Тому розвиток систем першої медичної допомоги, навичок та швидкісного реагування є критично важливим. Реалістичні сценарії тренувань, що відтворюють різні умови бойових дій будуть ефективними для запам'ятання техніки на інстинктивному рівні. Постійне відпрацювання навичок, співпраця з медичними експертами дасть позитивний результат на полі бою. Тренування на медичних тренажерах та імітаційному обладнанні створять максимально реалістичні умови. Навички роботи в команді для координації медичного обслуговування в умовах непередбачуваного бойового середовища можуть врятувати життя в зоні бойових дій.

4. Необхідно розглядати не лише технічні аспекти, але й морально-психологічну складову. Зусилля у напрямку впровадження передових підходів до психологічної підготовки визначають не лише ефективність виконання завдань, але й забезпечать високий ступінь

морального та фізичного здоров'я наших військових після закінчення війни. Стресостійкість та вміння приймати рішення розвиваються в умовах підвищеного психологічного тиску під час тренувань. Сценарії тренувань, які імітують стресові ситуації, підвищують розважливе відношення до справ саме в нестандартних умовах.

Узагальнюючи все вище сказане, можна ствердити, що удосконалення підготовки сил сектору безпеки і оборони в умовах війни вимагає глибокого аналізу, інноваційного підходу та постійного оновлення відповідно до сучасних умов. Тільки такий підхід може гарантувати ефективну відповідь на сучасні виклики та забезпечити безпеку в умовах активних бойових дій.

Лише постійна робота над собою, самовдосконалення, випробування себе на максимум дає справжній розвиток; лише усвідомлення своєї мети дає по справжньому мотивацію. Я переконаний, що перемагає не найсильніший, а той хто може пристосовуватись. Змінюючи формат війни новими похідними, ми змінює правила війни, але у свою чергу треба і бути готовим до змін.

Список використаних джерел:

1. Меленті Є.О., Євтушенко І.В., Гарбузов О.А., Пономарьов В.О. Удосконалення рівня тактико-спеціальної та вогневої підготовки представників сил сектору безпеки і оборони. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України*. Харків, 2019. С. 155-158.
2. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 № 548-XIV. *Відомості Верховна Рада України*. 1999. № 22-23. Ст. 59. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text> (дата звернення 14.03.2024).

Чередниченко Я. В.

студент факультету юстиції
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ ТА ТРЕНУВАННЯ В ТАКТИЧНО-СПЕЦІАЛЬНИХ, ВОГНЕВИХ, ФІЗИЧНИХ ТА МЕДИКО-ТАКТИЧНИХ АСПЕКТАХ ДЛЯ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ.

В сучасних умовах посилення загроз та необхідності ефективного забезпечення національної безпеки стає явною потреба у постійному удосконаленні підготовки сил сектору безпеки і оборони. У цьому контексті ключовими є тактико-спеціальна, вогнева, спеціальна фізична та медико-тактична підготовка, які безпосередньо визначають здатність військовослужбовців та інших працівників правоохоронних та оборонних структур ефективно виконувати свої обов'язки у різних ситуаціях, включаючи критичні та екстремальні.

Сучасна загрозова ситуація вимагає від сил безпеки та оборони високої готовності до дії в різних сценаріях – від локальних конфліктів до антитерористичних операцій та гібридної війни. В цьому контексті тактична підготовка стає особливо важливою, оскільки вона визначає можливість ефективної реакції на непередбачені обставини, а також вміння стратегічно використовувати наявні ресурси для досягнення мети.

Поряд з цим, вогнева підготовка є невід'ємною складовою військової та правоохоронної діяльності, оскільки вміння ефективно користуватися зброєю та здатність точно наносити удари можуть вирішувати долю битви чи операції.

Окрім того, спеціальна фізична підготовка та медико-тактична підготовка відіграють важливу роль у забезпеченні оптимальної працездатності та витривалості працівників сил безпеки та оборони в умовах високого фізичного та психологічного навантаження. Вона

дозволяє забезпечити військовослужбовців необхідними навичками та знаннями для того, щоб вони могли витримувати стресові ситуації та виконувати свої завдання навіть у найскладніших умовах.

У рейтингу безпеки країн, що складається австралійським Інститутом економіки і світу, Україна зайняла 71-ше місце серед 158 країн, розташовуючись поруч з Тунісом і Гаяною. Сусідня Румунія розмістилася на 32 місці, Польща – на 24-му, а Угорщина – на 17-му. У процесі формування рейтингу враховувалася кількість ув'язнених у країні, статистика злочинності та інші важливі фактори.

У зв'язку з воєнним станом та загрозою з боку Росії, законодавці надали цивільним особам право використовувати зброю для захисту держави від російських загарбників. За словами міністра внутрішніх справ Дениса Монастирського, було роздано десятки тисяч одиниць зброї у великих містах. Поки що рано говорити про наслідки масового розподілу вогнепальної зброї серед громадян, але вже зафіксовано зростання на 37% кількості злочинів, пов'язаних з використанням вогнепальної зброї по всій території України.

В таких складних умовах професійна підготовка працівників правоохоронних органів є вирішальним фактором для забезпечення законності при збереженні правопорядку та боротьбі зі злочинністю.

В сучасних умовах правоохоронцям все частіше доводиться стикатися з агресивними та добре підготовленими правопорушниками як фізично, так і юридично. Часті напади на них, іноді з використанням навіть холодної або вогнепальної зброї, призводять до серйозних травм і навіть смерті. Це підкреслює необхідність високої якості та рівня фізичної, вогневої, тактико-спеціальної та медичної підготовки.

Фізична підготовка стає невід'ємною частиною службово-прикладної професійної підготовки майбутніх правоохоронців та військовослужбовців. Важливою стає увага до підвищення професійної підготовки, зокрема фізичної, для забезпечення ефективності виконання їхніх обов'язків у складних умовах [1, С. 39].

Адекватна фізична підготовка залежить від специфіки завдань, які стоять перед правоохоронцями та військовослужбовцями. Тому важливо проводити аналіз і розуміти, з якими загрозами та завданнями вони стикаються, щоб надати їм відповідну підготовку. Цей аналіз також дозволить визначити, які саме фізичні якості є найбільш важливими для вирішення їхніх завдань в їхній професійній діяльності.

Фізична підготовка правоохоронців повинна бути спрямована на виконання їхніх конкретних службових обов'язків, враховуючи специфіку їхньої професійної діяльності. Необхідно розробити науково-обґрунтовану систему міждисциплінарної взаємодії, яка б дозволила формувати стійкі професійні навички студентів вишів та підвищувати їхню бойову готовність.

Вогнева підготовка є однією з ключових аспектів, що базується на законах та принципах, і вона має змінюватися відповідно до сучасних вимог та технічного прогресу. Важливо, щоб вона ґрунтувалася на аналізі реального досвіду бойових ситуацій, діяльності противника та доцільних дій під час вогневого контакту. Крім того, вона має бути спрямована на максимальну ефективність досягнення поставлених цілей і використання різних видів зброї [2, С. 28].

Необхідний постійний комплексний підхід до фізичної, вогневої та тактичної підготовки, щоб забезпечити гнучкість і адаптивність у вирішенні різноманітних завдань та ситуацій на службі. Такий підхід дозволить забезпечити високий рівень підготовленості правоохоронців та військовослужбовців до викликів, які виникають у сучасному світі.

У останні роки спостерігається тенденція в удосконаленні методів вогневої підготовки спецпідрозділів, яка полягає у переході на практичну базу. Практична стрільба включає в себе динамічні вправи, спрямовані на розвиток потужності, влучності та швидкості стрільби. Вона наближена до реальних умов застосування вогнепальної зброї, що дозволяє максимально ефективно визначати та удосконалювати рівень стрілецької майстерності.

Участь у практичній стрільбі вимагає від стрільця напруження нервів, концентрації уваги та фізичних зусиль. Під час виконання вправ важливо керуватися положенням зброї та швидко реагувати на зміни в обстановці. Для підвищення стресостійкості рекомендується використовувати різноманітні імітації бойової обстановки, такі як світлові, димові або звукові ефекти [3, С. 32]. Такий підхід допомагає підготувати правоохоронців до реальних ситуацій та робить їх більш ефективними на службі. Отже, заняття з тактико-спеціальної підготовки для майбутніх поліцейських спрямовані на формування високого рівня психологічної готовності до правомірного використання фізичної сили, спецзасобів та вогнепальної зброї. Це досягається шляхом встановлення міцного зв'язку між розумовими та емоційно-вольовими аспектами дій правоохоронця. Моделювання ризико-небезпечних ситуацій на заняттях допомагає сформувати у поліцейських психологічні установки, які дозволяють їм передбачати та адекватно реагувати на агресивну поведінку осіб у різних ситуаціях.

Для цього важливе виховання певних психологічних якостей, таких як здатність до збору думок у небезпечних ситуаціях, емоційна стійкість, врівноваженість, упевненість у собі, а також морально-етичні цінності. Для моделювання психологічних чинників ризико-небезпечних ситуацій використовуються різноманітні засоби, включаючи словесно-знакові, наочні, тренажерні, імітаційні та реальні. Такий підхід допомагає підготувати поліцейських до реальних ситуацій та забезпечити їх ефективність на службі.

Список використаних джерел

1. Назаренко О. Л., Дробаха Г. А. Формалізація задачі вибору раціональних способів застосування формування Національної гвардії України для припинення масових заворушень. *Честь і закон*. 2017. № 1 (60). С. 38–45.
2. Шмаков О. М., Лавніченко О. В. Повноваження суб'єктів сфери безпеки України з припинення масових заворушень. *Честь і закон*. 2016. № 4 (59). С. 26–33.
3. Луценко І. С., Бальва А. Ф. Нестандартні шляхи вдосконалення рівня вогневої підготовки працівників правоохоронних органів // *Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності правоохоронних органів та військових формувань : матеріали регіон. круглого столу (м. Харків, 11 трав. 2018 р.)*. Харків : ФОП Бровін О. В., 2018. Вип. 2. С. 30–33.

Черновол Є.О., викладач
кафедри оперативно-тактичної підготовки
навчально-наукового тренінгового центру
оперативно-бойової підготовки
Національної академії
Служби безпеки України

ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОПЕРАТИВНО-БОЙОВИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ СБ УКРАЇНИ, ЯК ЕЛЕМЕНТУ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

Управління оперативно-бойовими підрозділами СБ України під час підготовки та проведення спеціальної операції (заходів) полягає в цілеспрямованій діяльності командирів та штабів з підтримки постійної бойової готовності до виконання поставлених завдань. Успіх в проведенні спеціальної операції (заходу) в більшості випадків залежить від якості управління.

Основу управління оперативно-бойових груп (ОБГ) СБ України складають заходи з підтримання у оперативному (бойовому) підрозділі:

- високого політико-морального стану і бойової готовності;
- високої мотивації до самопожертвування з метою виконання оперативно-службових завдань;

“Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони”

- здатності ОБГ СБ України до швидкого відновлення боєздатності;
- здатності ОБГ СБ України до безперервного добування, збирання інформації, вивчення, відображення, узагальнення, аналізу та оцінки даних про противника;
- здатності керівника (старшого) ОБГ СБ України до своєчасного прийняття рішення, постановки бойових завдань підлеглим, організації і підтримці взаємодії, організації та виконання заходів щодо всебічного забезпечення під час проведення спеціальної операції (СО);
- організації управління та контролем за підготовкою ОБГ СБ України до участі в СО.

Вчасно і добре організоване безперебійне управління підрозділами сприяє захопленню й утриманню ініціативи, скритності підготовки до СО (заходу), раптовості нанесення ударів по противнику, швидкому використанню результатів вогневого ураження противника і своєчасному здійсненню заходів щодо захисту підрозділів від зброї масового ураження та засобів їх доставки. Крім цього, управління дозволяє більш ефективно використовувати оперативно-бойові можливості сил і засобів, що беруть участь в СО.

Управління ОГ (ОБГ) СБ України, може бути успішним лише в тому випадку, якщо воно буде стійким, безперервним, оперативним і прихованим.

Стійкість управління полягає:

- в знанні реально сформованої обстановки в районі проведення СО (заходу);
- в швидкому відновленні порушеного управління і засобів зв'язку;
- у своєчасному зборі даних (оперативної інформації) про противника;
- у своєчасному ухваленні рішення, доповіді його старшому командирі і доведенні розпоряджень до підлеглих;
- у підтримці надійної і стійкої зв'язку з підлеглими, взаємодіючими підрозділами і керівником СО;
- надійного захисту пункту управління від всіх типів (видів) застосовуваного противником зброї, а також від перешкод його радіоелектронних засобів.

Безперервність управління полягає в постійному впливі керівника на хід СО (заходу) всіма наявними в його розпорядженні засобами в інтересах успішного виконання оперативно-бойовими підрозділами поставленого завдання. У бою керівник оперативної групи (оперативно-бойового підрозділу) зобов'язаний уважно стежити за ходом бою, безперервно вести розвідку противника; своєчасно ставити чи уточнювати завдання оперативним підрозділам ОБГ СБ України, а також підтримуючим (резервним) підрозділам.

Неодмінною умовою досягнення безперервності управління є постійне знання оперативної обстановки на полі бою перед фронтом своїх підрозділів і сусідів, її аналіз і передбачення найбільш істотних змін. Це дозволить командирі вміло застосовувати в ході бою штатні і додані вогневі засоби і ефективно використовувати результати ядерного і вогневого ураження противника.

З метою досягнення безперервності управління ОБГ СБ України необхідно вміло вибирати місце для замаскованого командно-спостережного пункту, потай його розташовувати і своєчасно переміщати, особливо при веденні бою вночі, в туман, заметіль і на важкодоступній місцевості. Керівник повинен знаходитися на найбільш важливому напрямку в даний момент і своєчасно впливати на хід СО (заходу) всіма наявними в його розпорядженні силами і вогневими засобами. Якщо в ході бою порушиться управління, командир негайно вживає заходів для його оперативного відновлення.

Оперативність управління полягає у своєчасному і швидкому здійсненні всіх заходів, пов'язаних з керівництвом підрозділами (оперативних груп) при підготовці і в ході ведення бою; в постійному знанні обстановки і швидкому реагуванні на її зміни; у своєчасному уточненні прийнятого рішення і поставлених підрозділам завдань; в умінні командира застосувати найбільш доцільний метод роботи і виконати поставлені завдання в строки, що забезпечують випередження противника в діях, в умінні працювати на штатних засобах зв'язку.

Особливо висока оперативність в роботі необхідна при підготовці операції в короткі терміни і в динаміці його ведення. Швидке добування даних про противника, своєчасність доповідей підлеглих командирів, добре налагоджена інформація з боку старшого командира і сусідів мають вирішальне значення для підтримки оперативності управління оперативно-бойовими підрозділами СБ України.

Скритність управління ОГ СБ України має важливе значення. Тому збереження в таємниці всіх заходів, пов'язаних з підготовкою ОБГ СБ України, є найважливішою умовою скритності управління. Воно досягається суворим дотриманням встановленого режиму переговорів з технічних засобів зв'язку, застосуванням різних шифрів і кодів; використанням таблиць, позивних і сигналів, переговорних таблиць та кодування карт, заборонаю відкритих переговорів; надійної маскуванню командно-спостережних пунктів.

У сучасних умовах бойові дії динамічно розвиваються (виключно у високих темпах) та постійно змінюються в умовах ведення гібридної війни. Отже, проведення СО відрізняється граничною напруженістю у зоні (секторі) її проведення, а саме: різкими змінами оперативної обстановки у зоні відповідальності ОБГСБ України.

Слід зазначити, що тільки керівник (старший) наділений великими правами (обов'язками), здатний спрямувати зусилля (підлеглих) ОБГ СБ України на успішне виконання поставлених оперативно-бойових завдань.

При підготовці до проведення СО або у ході проведення СО (заходів) керівник ОБГ СБ України зобов'язаний:

- підтримувати постійну бойову готовність і високу злагодженість ОБГ СБ України під час виявлення ДРГ противника у блокованому чи не блокованому районі(місці) проведення СО (заходів);
- знати обстановку на полі бою (зоні, районі, секторі відповідальності) та своєчасно приймати управлінські рішення, ставити завдання підлеглим і домагатися неухильного їх виконання у зазначений строк;
- постійно спостерігати за ходом проведення СО (заходів);
- проводити розвідку противника перед фронтом дій ОБГ СБ України і на флангах (у зоні, районі відповідальності);
- вміло використовувати всі вогневі засоби, а також результати вогневого ураження противника силами ОБГ СБ України;
- бути для підлеглих прикладом активності, хоробрості, витривалості і розпорядливості, особливо і важкі хвилини проведення СО (заходів);
- своєчасно організувати технічне обслуговування техніки і озброєння, а в разі їх пошкодження доповідати керівнику СО (старшому) ОБГ СБ України в подальшому організувати ремонт (технічне обслуговування засобів технічної розвідки та спостереження);
- негайно доповідати командуванню про виконання бойового завдання, нових відомостях про противника, різкій зміні обстановки перед фронтом і на флангах, про втрати, забезпеченості боєприпасами та паливом в разі необхідності.

Шкода А.Р., курсантка 1-го курсу
Навчально-наукового
інституту права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Король К.С.**, викладач
кафедри тактико-спеціальної підготовки,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НАВЧАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИНЦИПАМ ВЕДЕННЯ БОЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В сучасних умовах, в умовах повномасштабного вторгнення на територію нашої держави країни – агресора, тактика ведення бою військовослужбовцями потребує актуалізації та розвитку, через низку причин, а саме: Зростання ролі інформаційних технологій, Широке використання високоточних озброєнь, Застосування гібридних методів ведення війни, Збільшення асиметричних загроз. Тому, на нашу думку, питання щодо навчання військовослужбовців тактик ведення бою є актуальним та гострим і потребує вирішення.

Принципи ведення бою – це основні вихідні положення, найважливіші науково обґрунтовані й перевірені на практиці рекомендації з підготовки й ведення загальновійськового бою. Вони відбиті в уставах, наставленнях і ін. офіційних настановах.

Основними принципами ведення бою є [1, с. 67]:

1. Постійна бойова готовність військових частин і підрозділів - це стан військових частин і підрозділів, який характеризується їх готовністю до негайного виконання бойових завдань.
2. Відповідність бойових завдань підрозділів їх бойовим можливостям - це принцип, який полягає в тому, що завдання, які ставляться перед підрозділами, повинні відповідати їх можливостям щодо їх виконання.
3. Рішучість, активність і безперервність ведення бою - є принципи, які є основою успішного виконання бойових завдань. **Рішучість** - це твердий намір досягти поставленої мети, незважаючи на труднощі та ризики. **Активність** - це проактивний підхід до ведення бою, який передбачає постійне нанесення ударів по противнику та утримання ініціативи в своїх руках. **Безперервність** - це ведення бою без пауз та перерв, що не дає противнику можливості відновити сили та організувати оборону [2, с. 140].
4. Організація й підтримання безперервної взаємодії - це постійний обмін інформацією та координація дій між підрозділами, командирами та штабами, а також з іншими родами військ та силами спеціального призначення.
5. Раптовість дій і застосування військової хитрості (введення противника в оману).
6. Рішуче зосередження зусиль на головному напрямку та у вирішальний момент, тобто ретельне вивчення противника та обстановки, визначення найважливішого напрямку для досягнення поставленої мети, зосередження на цьому напрямку основних сил та засобів [3, с. 178].
7. Маневр підрозділами, ударами та вогнем.
8. Усебічне забезпечення бою - це комплекс заходів, спрямованих на створення умов для успішного виконання бойових завдань.
9. Повна напруга моральних і фізичних сил, використання морально-психологічного факторів в інтересах виконання бойового завдання.
10. Тверде й безперервне управління підрозділами.
11. Своєчасне відновлення боєздатності підрозділів.
12. Надійний захист військ - це комплекс заходів, спрямованих на запобігання ураження особового складу.

Тому, можемо зазначити, що принципи введення бою, є важливою складовою діяльності військовослужбовців в сучасних умовах.

Але для успішного ведення бою військовому слід не тільки спиратися на основні принципи, а й на: вивчення нових тактичних прийомів таких як ведення бою в міських умовах, протидія диверсійно-розвідувальним групам, бойові дії в гірській місцевості, використання безпілотних літальних апаратів; Підвищення рівня індивідуальної підготовки(фізичної, вогневої, тактичної, медичної та психологічної); Вдосконалення навичок роботи з сучасним озброєнням та військовою технікою [4, с. 111].

Важливо зазначити, що тактика ведення бою постійно розвивається, тому важливо, щоб військовослужбовці постійно вдосконалювали свої навички та знання, шляхом теоретичних на практичних занять та міжнародного співробітництва.

Список використаних джерел:

1. Мірошніков С.В., Каленський А.А., Шворов С.А. , Сморгчов А.Б., Присяжнюк В.А. Тактична підготовка солдата, механізованого відділення і взводу: Навчально-методичний посібник. – К.: Видавництво географічної літератури "Обрії", 2008. 128с
2. М. Д. Ткаченко, О. В. Лисенко В. П. Варакута. Загальна тактика. Ч. 1 [текст] : навч. посіб. Харків : ХУПС, 2012. 288 с.
3. Шапарь В.Б. «Психологія воєн і конфліктів» 2005 р. – 315 с.
4. Бурій С.В. Навчально-методичний посібник (методичні рекомендації) “Педагогіка та військове навчання” Київ. 2021. 149 с.

Шлямар І. Л.

доцент кафедри спеціальної фізичної та бойової підготовки Національної академії Служби безпеки України, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, заслужений працівник фізичної культури та спорту України

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КАНДИДАТІВ ДО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Перед Україною визначений стратегічний курс щодо членства в Європейському Союзі та Організації [Північноатлантичного договору](#) (далі – НАТО) у найкоротші терміни [1]. Сили сектору безпеки і оборони України в умовах активних бойових дій із захисту держави від повномасштабної агресії з боку російської федерації необхідно швидко провести та впровадити реформи для досягнення взаємної сумісності та досягнення відповідності критеріям членства зі Збройними силами провідних держав - членів НАТО. Постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 № 1490 затверджені зміни в Концепцію трансформації системи військової освіти [2]. На шляху реформи військової освіти, в тому числі і Службі безпеки України актуальним постає питання вивчення та впровадження нормативної бази фізичної підготовки Збройних Сил провідних країн НАТО.

Під час урочистостей з нагоди Дня Конституції України в минулому році Президент України – Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України оголосив, що фізична культура і спортивне виховання – це не розваги сьогодні, так це одна із основ безпеки, бо це – здоров’я людини, здоров’я нації, міцність українців і українок, і головне – дати ці можливості, активні парки для активних людей, більше можливостей для дітей, різні пропозиції: втілення, але дуже конкретних програм.

Система перевірки та оцінки рівня фізичної підготовленості кандидатів до навчання у закладах вищої освіти сил сектору безпеки і оборони України є основою контролю їх фізичної готовності до навчально-виховного процесу, освоєння програмного матеріалу у вишах [3,4]. У майбутньому – у забезпеченні їхньої фізичної готовності до бойових дій, виконання службових завдань за призначенням, сприяння вирішення інших завдань їх навчання та виховання.

Водночас, пандемія, викликана розповсюдженням COVID-19 та повномасштабна збройна агресія з боку російської федерації суттєво вплинули на життя та здоров'я населення, у тому числі і систему вступу абітурієнтів до ЗВО. Складання іспиту з фізичної підготовки викликає суттєві труднощі у більшості кандидатів.

Вивчення системи оцінювання фізичної підготовки вимагає врахування знань про систему фізичної підготовки військовослужбовців, яка функціонує завдяки трьом базовим елементам: концептуальним основам (мета, завдання і принципи), процесу фізичного вдосконалення військовослужбовців (засобів, методів та форм), управління процесом фізичного вдосконалення (керівництва, організації, забезпечення і проведення) [3,4].

При цьому, метою фізичної підготовки є забезпечення фізичної готовності військовослужбовців до бойової діяльності, виконання службових завдань за призначенням, сприяння у вирішенні інших завдань їх навчання та виховання. Водночас, фізична готовність особового складу є одним із елементів бойової готовності сил сектору безпеки і оборони України.

Відповідно до вимог військово-професійної діяльності опрацьовуються нормативи фізичної підготовленості військовослужбовців. Тобто, військово-професійна діяльність моделює прийоми, дії, вправи, тести діяльності військовослужбовців під час виконання ними бойової роботи у підрозділах та ставить завдання максимально наблизити активний руховий компонент щодо забезпечення фізичної готовності до бойової діяльності.

Разом з тим, на сьогодні існує проблемне питання між високими вимогами військово-професійної діяльності кандидатів до навчання та рівнем їх фізичної підготовленості.

В умовах воєнного стану вимоги до фізичної підготовленості військовослужбовців підвищилися, а моделі сучасних бойових дій ускладнилися.

Для вирішення цього питання у силах сектору безпеки і оборони України, в тому числі і в Службі безпеки України перепрацьовуються керівні документи з організації та оцінювання фізичної підготовки.

Разом з тим, згідно з вимогами наказу Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження тестів і нормативів для осіб, щорічне оцінювання фізичної підготовленості яких проводиться на добровільних засадах, Інструкції про організацію його проведення та форми звіту про результати його проведення» [5], вимоги були суттєво змінені.

Враховуючи викладене вище, вимоги військово-професійної діяльності до фізичної готовності військовослужбовців під час воєнного стану зросли, а рівень фізичної підготовленості кандидатів до ЗВО залишився на недостатньому рівні. Аналіз наказів Міністерства молоді та спорту України показує, що починаючи з жовтня 2019 року, вимоги до фізичної підготовленості населення України були послаблені, що призвело до зниження рівня підготовки кандидатів на навчання у вишах, до служби у Збройних Силах України та інших структурах сектору безпеки і оборони держави.

Висновок.

Стан фізичної підготовленості кандидатів до вступу у заклади вищої освіти сил сектору безпеки і оборони України є загальнодержавною проблемою.

У цих умовах тільки належна організація процесу фізичної підготовки у закладах вищої освіти сил сектору безпеки і оборони України здатна подолати негативні тенденції у стані здоров'я і фізичної підготовленості здобувачів вищої освіти. З метою покращення фізичної підготовки здобувачів вищої освіти сил сектору безпеки і оборони України доцільно проведення занять з фізичної підготовки не рідше двох раз на тиждень.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України №392/2020: Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 № 1490 щодо змін в Концепцію трансформації системи військової освіти.
3. Інструкція з організації фізичної та вогневої підготовки в Службі безпеки України, затверджена наказом Голови СБ України від 06.07.2010 № 369.
4. Наказ Міністерства оборони України від 05.08.2021 № 225 “Про затвердження Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України”.
5. Наказ Міністерства молоді та спорту України від 04.10.2018 № 4607 “Про затвердження тестів і нормативів для осіб, щорічне оцінювання фізичної підготовленості яких проводиться на добровільних засадах, Інструкції про організацію його проведення та форми Звіту про результати його проведення”.

Ярещенко С.С., курсант 3 курсу
факультету №1
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Кучинський С.А., викладач кафедри
тактичної та спеціальної фізичної
підготовки факультету № 3
Харківського національного
університету внутрішніх справ

РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОКРАЩЕННІ ТАКТИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ТА РЕАГУВАННЯ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

У сучасному світі, де ситуації пов’язані з війною і загрози змінюються зі швидкістю світла, ефективна оборона і безпека має першорядне значення для віх країн та їхніх збройних сил. У цьому контексті роль технологій виявляється вирішальною у підвищенні тактичної готовності і оперативності реагування в секторі безпеки і оборони. Технологічні інновації зумовлюють зміни у військовій стратегії, вдосконалюють обладнання, оптимізують комунікації та підвищують ефективність використання ресурсів. Сучасні конфлікти вимагають не лише фізичної сили, але й високотехнологічного підходу до національної безпеки та певних тактичних дій.

У цьому контексті важливо вивчати вплив технологій на тактичну готовність і реагування в секторі безпеки і оборони, оскільки це може вплинути на ефективність національної оборони і здатність країни ефективно реагувати на нові виклики і загрози.

Технології відіграють важливу роль у підвищенні тактичної готовності та реагування в секторі безпеки і оборони. Ось деякі з основних сфер, де технології роблять значний внесок для країн та їхніх збройних сил :

1. спостереження та розвідка:

Спостереження є важливим спектром під час ведення воєнних дій, завдяки ньому можна виконати такі основні завдання[1]:

–виявити противника, визначити його склад і характер дій, виявити місця розташування танків, артилерії, мінометів, ПТКР, кулеметів, радіотехнічних засобів, приладів нічного бачення, засобів освітлення місцевості, спостережних і командних пунктів;

- встановити характер місцевості в розташуванні противника, наявність та місця розташування інженерних загороджень, а також зруйнувань і перешкод;
- виявити режим поведінки противника, слідкувати за змінами в його розташуванні, за його діями, виявити ознаки підготовки ядерного і хімічного нападу, початок застосування деяких видів зброї масового ураження;
- викрити пересування військ противника по дорогах, напрямом і характер перевезень матеріальних засобів і бойової техніки;
- виявити наявність у противника нових зразків зброї.

Під час спостереження та розвідки дрони і безпілотні літальні апарати (БПЛА): дозволяють швидко і ефективно збирати розвідувальну інформацію на великих територіях, не наражаючи збройні сили на значний ризик. Допомагають у визначенні дислокації війська противника, кількість їх сил та техніки.

Дрони БПЛА застосовуються для моментального та чіткого корегування дій збройних сил під час виконання бойових завдань, також їх можна використовувати як засіб зв'язку в разі втрати основного та альтернативних засобів зв'язку для виведення військ з небезпечних зон.

БПЛА гарно використовуються для спостереження за периметром території, яка знаходиться під контролем союзників. Сучасні дрони мають датчики та сенсори які можуть знаходити та попереджати про інші БПЛА противника чи інші в зоні дії даного пристрою.

Супутникові технології забезпечують безперервний доступ до надійних зображень і географічної інформації з будь-якої частини світу. Ці технології допомагають не тільки здійснювати розвідку, а й визначати сили противника, надаючи цінний інформаційний контекст для прийняття стратегічних та тактичних рішень. Ця технологія гарно допомагає також, як і БПЛА, визначати сили противника.

За допомогою сучасних технологій які використовують різні супутники можна відслідковувати різні переміщення особового складу ворога, продовольчі матеріали які необхідні військам для ефективного виконання бойових завдань та інше.

2. комунікації та системи зв'язку

Дуже важливо щоб під час ведення військових дій противник не дізнавався про плани збройних сил наперед задля успішних військових операцій. Зв'язок має вирішальне значення для координації дій та надійної і безперервної передачі секретної та важливої інформації, яка може врятувати не одне життя та вирішити ситуації на лінії зіткнення Швидкі та безпечні мережі повинні забезпечувати надійний обмін інформацією між військовими підрозділами навіть в екстремальних умовах. Шифрування даних також повинно бути на найвищому рівні та захищати конфіденційну інформацію від несанкціонованого доступу.

Система зв'язку повинна бути як надійною так і мобільною та не потребувати особливих вимог. Комунікації повинні незалежити від погодних умов, роботи радіоелектронної боротьби (РЕБ) та інших умов пов'язаних з бойовими діями

Зв'язок повинен бути глобальним, охоплювати великі відстані для швидкого, надійного та безпечного донесення інформації особовому складу чи керівництву за долі секунд.

Одним з найкращих зв'язків є супутниковий зв'язок - радіозв'язок, що здійснюється між земними станціями за допомогою ретрансляції радіосигналів через супутникретранслятор. Супутниковий зв'язок може здійснюватись цілодобово чи сеансами і має такі основні особливості:

- можливість забезпечення зв'язку на великій відстані при обхваті значних площ території;
- швидкість розгортання і вводу в експлуатацію ліній незалежно від їх протяжності;
- можливість встановлення зв'язку через територію зайняту противником, а також через важкодоступні і непрохідні ділянки місцевості;
- забезпечення зв'язку як з нерухомими, так і з рухомими об'єктами;
- можливість передачі повідомлень одночасно великій кількості кореспондентів;
- високу маневреність каналами і напрямками зв'язку;
- можливість роботи станції за декількома напрямками зв'язку одночасно;

- високу ступінь централізації управління зв'язком.[2]
3. навчання та симуляція

За допомогою сучасних технологій, а саме віртуальної реальності (VR) та розширеної реальності (AR), відпрацьовувати різні тактичні дії та маневри під час бойових дій. Ці технології дозволяють тренувати особовий склад у реалістичному середовищі без реальних небезпек. Під час відпрацювання даних дій розвивається стратегічне і тактичне мислення. Реалістичність середовища VR і AR дозволяють створювати віртуальні об'єкти та сценарії, які максимально наближені до реальних умов бойових дій. Це допомагає військовослужбовцям навчитися адаптуватися до різних ситуацій. Також збройні сили можуть взаємодіяти з віртуальним оточенням, виконуючи реальні дії та маневри. Це робить тренування більш ефективним і цікавим.

Використання технологій VR та AR в тренуваннях в секторі безпеки і оборони не лише підвищує ефективність військових сил, але й зменшує ризики та витрати, пов'язані з традиційними методами навчання на навчальних полігонах. Такий підхід є ключовим для забезпечення готовності та високого рівня підготовки військовослужбовців до різноманітних сценаріїв дій. Дані інновації сприяють підвищенню ефективності військових операцій, зменшенню ризиків для життя військовослужбовців і посиленню загальної безпеки та обороноздатності.

Отже, у сучасному світі технології відіграють вирішальну роль у підвищенні тактичної готовності та реагування в секторі безпеки і оборони. Новітні технології не лише забезпечують ефективність і точність військових операцій, але й підвищують безпеку військовослужбовців та ефективність управління ресурсами. Використання віртуальної реальності (VR) та розширеної реальності (AR) дозволяє військовим тренуватися в реалістичному середовищі, покращуючи тактичну готовність і реагування на різні сценарії без реального ризику для життя та здоров'я. Безпілотні літальні апарати (БПЛА) і супутникові технології надають надійну інформацію про позиції і територію противника в режимі реального часу, що сприяє високоточному оперативному плануванню і виконанню операцій. Надійні системи мобільного зв'язку, зокрема, стійкі до радіоелектронної боротьби, відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного зв'язку між військовими підрозділами в будь-яких умовах.

Таким чином, технології зробили значний внесок у розвиток сучасного військового сектору, підвищивши його здатність ефективно реагувати на виклики і забезпечувати високий рівень безпеки під час виконання бойових завдань. Підкреслюється необхідність подальшого розвитку та інтеграції технологій для забезпечення найвищого рівня готовності та реагування в секторі безпеки і оборони.

Список використаних джерел:

1. Військова розвідка : навчальний посібник / упорядники : Д. В. Зайцев, А. П. Наконечний, С. О. Пахарєв, І. О. Луценко ; за ред. В. Б. Добровольського. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2016. – 335 с.
2. Організація військового зв'язку (В.Г. Шолудько, М.Ю. Єсаулов, О.В. Вакуленко, Т.Г. Гурський, М.М. Фомін). Навчальний посібник. – К.: ВІТІ, 2017 р. – 282 с.

СЕКЦІЯ 2

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТАНДАРТІВ ТА ДОСВІДУ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО ПРИ ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Бойко Л.А.

викладач економічних дисциплін,
спеціаліст вищої категорії, викладач -
методист ВСП «Лубенський фінансово –
економічний фаховий коледж ПДАУ»

Кащенко О.О.

викладач захисту України, спеціаліст ВСП
«Лубенський фінансово – економічний
фаховий коледж ПДАУ»

Кочерга Т.І.

викладач обліково - фінансових дисциплін,
спеціаліст вищої категорії, викладач -
методист ВСП «Лубенський фінансово –
економічний фаховий коледж ПДАУ»

ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО В УКРАЇНІ: ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сьогодні, з огляду на впровадження стандартів НАТО, важливою є побудова концептуальної маркетингової та матеріально-технічної бази соціально-економічних процесів через відповідний комунікаційний супровід, у тому числі в мережі Інтернет. Реалізація стратегії України щодо вступу до НАТО та ЄС є одним з найактуальніших викликів для сучасної української держави, і це пов'язано з тим, що в офіційній зовнішній політиці держави задекларовано європейський вибір. У світлі подій останніх двох років зростає роль міжнародно-правових відносин у сфері оборони та технологій у забезпеченні національного суверенітету та державної цілісності України, а також у сферах, пов'язаних із наданням спеціальної технічної допомоги для захисту кордонів України, антитерористичної діяльності та боротьби з організованою злочинністю.

Основною функцією стандартів НАТО є забезпечення оперативної сумісності збройних сил. Ця мета закріплена в Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО, підписаній у 1997 р. Стандарти НАТО охоплюють широкий спектр питань - від загальної термінології до уніфікації технічних процесів, взаємосумісності зброї та озброєння, процедур командування та управління військами і повсякденної діяльності збройних сил країн-членів НАТО та країн-партнерів, Вона регулює різні сфери сектору безпеки і оборони [1].

Варто нагадати, що у лютому 1994 року Україна приєдналася до програми НАТО «Партнерство заради миру», а в червні 2021 року Північноатлантична рада оголосила нові цілі партнерства України з НАТО. Цілі були одноголосно ухвалені всіма членами Альянсу; в рамках пакету цілей партнерства Україна-НАТО нашій країні було запропоновано впровадити 219 стандартів Альянсу до 2025 року. Заступник міністра оборони повідомив, що Україна вже впровадила 186 з 219 рекомендованих стандартів. Ще 123 стандарти впроваджуються на добровільній основі. Загалом Альянс має близько 1200 стандартів, які змінюються щонайменше кожні три роки і постійно змінюються та вдосконалюються.

У зв'язку з агресією Російської Федерації проти України, Річна національна програма співробітництва Україна - НАТО на період до 2024 року має особливе значення для захисту національних інтересів і безпеки України, насамперед у контексті використання потенціалу та

практичної підтримки НАТО та її союзників, задоволення короткострокових нагальних потреб та реформування сектору безпеки і оборони та оборонно-промислового комплексу відповідно до стандартів НАТО реформ, у контексті зміцнення обороноздатності України від російської агресії [2].

З метою практичної реалізації міжнародного оборонно-технічного співробітництва була створена Спільна робоча група Україна-НАТО з питань оборонно-технічного співробітництва (СРГО), яка бере участь у засіданнях комітетів та агенцій НАТО, діяльність яких пов'язана зі сферою військово-технічного співробітництва, а саме:

- вона отримує інформацію про поточний стан і напрямки розвитку озброєнь та обмінюється досвідом у цій сфері з державами-членами НАТО і країнами-партнерами.
- підвищує конкурентоспроможності підприємств оборонно-промислового комплексу (ОПК) на міжнародному ринку шляхом використання технічних стандартів провідних країн світу та отримання інформації про новітні відповідні методи і технології.

Стандарти НАТО охоплюють майже всі сфери військового сектору НАТО - від стандартів на шоломи, амуніцію, озброєння і засоби зв'язку до штатних процедур, керівних документів, операцій і навіть багатосторонніх командних навчань. Майже в кожній військовій організації є департамент або комітет, що займається питаннями стандартизації в рамках центрального керівництва НАТО. Вся ця діяльність координується Організацією НАТО зі стандартизації (NSO). Міністерство оборони України стверджує, що впровадження стандартів НАТО в Україні сприятиме виконанню вимог стратегічних документів України у сфері оборони і безпеки та трансформації Збройних Сил України «відповідно до міжнародних стандартів». Однак існує низка проблем, пов'язаних із застосуванням стандартів НАТО в Збройних Силах України:

- постійні труднощі різного характеру і розпорядження Уряду, згідно з яким українські оборонні підприємства повинні припинити співпрацю з Росією, значно підвищують ризики, пов'язані з переходами на стандарти НАТО. В Україні та її підприємств може не виявитися досить коштів, щоб провести всі необхідні програми і модернізувати виробництво у відповідності з новими стандартами. Таким чином, чимала частина підприємств, що займаються обслуговуванням збройних сил, з часом можуть втратити і без того нечисленні замовлення.

- в українській армії вже на сьогодні два типи боєприпасів одного типу, тоді як ще недавно один патрон застосовувався і у всіх снайперських гвинтівках, і в кулеметах. Це, по-перше, «скасовує» уніфікацію боєприпасів у ЗС України, до якої прагне будь-яка армія світу. По-друге, породжує проблему починати виробництво натовських боєприпасів в Україні (що не має сенсу з огляду на невеликі обсяги очікуваних замовлень), або купувати його за кордоном, що робить армію залежною від імпорتنих поставок боєприпасів.

- ступінь імплементації стандартів НАТО STANAG щодо оснащення підрозділів взаємо сумісним озброєнням і військовою технікою, які є стандартизованою угодою між країнами-членами НАТО щодо критеріїв (кількісних і якісних показників), які мають бути досягнуті в ході підготовки контингентів, для того щоб пройти сертифікацію й отримати дозвіл на участь в операціях і навчаннях НАТО.

Сьогодні міжнародне співробітництво регулюється численними законами. Однак Україна є учасницею не всіх міжнародних договорів. Перспективами подальшого розвитку міжнародного співробітництва у сфері спеціального технічного забезпечення державної безпеки України мають стати розширення двостороннього та багатостороннього співробітництва з іншими країнами та міжнародними організаціями, подальша модернізація спеціального технічного забезпечення органів державної безпеки відповідно до міжнародних стандартів та реформування сектору безпеки і оборони [1].

На третій рік повномасштабного вторгнення Росії Україна продовжує модернізувати свої збройні сили та впроваджувати стандарти НАТО, незважаючи на майже щоденні ракетні

обстріли міст та запеклі бої вздовж більш ніж 1200 км лінії фронту. Західні експерти та політики все ще розходяться в думках щодо членства України в НАТО, але, за даними Міністерства оборони, в Міністерстві оборони та збройних силах запроваджено 301 стандарт НАТО. У березні 2024 року міністр оборони України оголосив, що на виконання угоди за підсумками саміту НАТО у Вільнюсі, а також з метою імплементації та підписав план заходів з виконання адаптованої Річної національної програми співробітництва з НАТО на 2024 рік (РНП). Програма включає понад 50 заходів за 17 цілями, які мають бути реалізовані цього року. Головним пріоритетом РНП є реформування сектору безпеки і оборони України. Також у березні 2024 року Міністерство оборони та Генеральний штаб Збройних Сил України оголосили про початок нового етапу реформи оборонного управління. Реформа також має на меті досягнення довгострокової оперативної сумісності з партнерами по НАТО, що дозволить їм діяти спільно у плануванні під час військових операцій та протистояти майбутнім загрозам [3].

Таким чином, реалізація стратегії національної безпеки України була б неможливою без міжнародних консультацій, фінансової та матеріально-технічної підтримки з боку Організації Північноатлантичного договору (НАТО). А її остаточна реалізація стане можливою лише за умови набуття Україною повноправного членства в Альянсі.

Список використаних джерел:

1. Журнал «Україна до НАТО» URL: <https://ukrainetonato.com.ua/standarty-nato/vprovadzhennya-standartiv-nato-vazhlyvyy-chynnyk-reformuvannia-y-posylennia-zbroynykh-syl-ta-sektoru-bezpeky-i-oborony/>.
2. Возняк С., Іващенко А., Пеньковський В. «Політика стандартизації північноатлантичного Альянсу», Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/view/126936/121798>.
3. Тарасов В.М. Впровадження військових стандартів у діяльність Збройних Сил України / В.М. Тарасов, С. М. Салкуцян, В. В. Лісневський, О. Й. Мацько, І.Б. Кузнецов, О. Я. Зубов, М. І. Паламар : навч.-метод. посіб. – К. : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2013. 88 с.

Гончар Д.А.

здобувач вищої освіти
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

Корчагін М.В.

викладач Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат наук з фізичного виховання і
спорту, доцент, заслужений тренер України

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТАНДАРТІВ ТА ДОСВІДУ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО ПРИ ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

У сучасному світі, де геополітична ситуація та безпекові виклики постійно еволюціонують, ефективність та оперативність сил сектору безпеки і оборони виходять на передній план як критичні фактори національної безпеки. В цьому контексті, імплементація стандартів та досвіду країн-членів Північноатлантичного альянсу (НАТО) в процесі підготовки військових кадрів стає не тільки символом інтеграції та співпраці з міжнародною

спільнотою, але й об'єктивною необхідністю для підвищення обороноздатності та реагування на сучасні загрози.

Адаптація до визнаних міжнародних стандартів, обмін найкращими практиками та технологіями, а також розвиток сумісності зі збройними силами країн-членів НАТО відкривають нові горизонти для підготовки військових кадрів, забезпечуючи їх здатність діяти ефективно в широкому спектрі безпекових сценаріїв. Ця інтеграція стандартів і досвіду НАТО в підготовку кадрів для потреб сил сектору безпеки і оборони є ключовим кроком на шляху до зміцнення оборонних можливостей та досягнення вищого рівня міжнародної інтеграції. [1]

1. Актуальність імплементації стандартів НАТО при підготовці кадрів для сил безпеки і оборони України

Зміни в безпековій ситуації в Україні акцентують на важливості підготовки кадрів для сил безпеки і оборони, враховуючи декілька ключових факторів.

По-перше, Україна зіткнулася з зростанням гібридних загроз, що об'єднують військові конфлікти на сході, кібератаки, дезінформацію та пропаганду, вимагаючи відмови від традиційних методів навчання військових заради ефективної відповіді на ці виклики. [2]

По-друге, необхідність модернізації військових та інших силових структур стає очевидною для протистояння сучасним загрозам, де адаптація до стандартів НАТО може сприяти збільшенню боєздатності, ефективності та сумісності з країнами Альянсу. Нарешті, стремління України до членства в НАТО, з активною участю в програмах підготовки та переходом на стандарти Альянсу, є критичним кроком у зміцненні обороноздатності та розширенні співпраці з країнами-членами НАТО. [3]

2. Підвищення боєздатності та ефективності сил безпеки і оборони України завдяки імплементації стандартів НАТО

Впровадження стандартів НАТО у підготовку українських сил безпеки та оборони обіцяє значне підвищення їх боєздатності та ефективності. Оновлення системи підготовки передбачає введення системи кредитів ECTS для міжнародного визнання дипломів, розробку навчальних програм за стандартами НАТО, підвищення кваліфікації викладачів та впровадження модульної системи навчання для гнучкості та адаптації до змінних потреб. Це сприятиме зростанню кваліфікації та навченості військових через застосування передових методик і технологій, участь у міжнародних тренінгах для практичного досвіду, та вдосконалення знань англійської мови для ефективної комунікації. [4]

Крім того, удосконалення системи командування та управління через інтеграцію стандартів НАТО покращить ефективність прийняття рішень. Впровадження сучасних засобів зв'язку та інформаційних систем забезпечить оперативність і актуальність реагування на виклики. Загалом, імплементація стандартів сприятиме оперативній сумісності з Збройними силами країн-членів НАТО, поглиблюючи співпрацю та обмін досвідом через міжнародні навчання та проекти. [3]

Нарешті, впровадження стандартів НАТО не тільки підвищить боєздатність та ефективність українських сил, але й сприятиме мотивації та підвищенню престижу служби у ССБО, демонструючи прагнення України до євроатлантичної інтеграції та залучаючи молодь до військової кар'єри завдяки покращеним умовам служби та соціальним пакетам. [1]

3. Основні напрямки імплементації стандартів НАТО при підготовці кадрів для сил безпеки і оборони

Впровадження стандартів НАТО в процес підготовки кадрів для українських сил безпеки та оборони охоплює низку важливих аспектів, що стосуються різних сфер діяльності. Серед ключових напрямків — модернізація військової освіти, що передбачає адаптацію до системи кредитів ECTS для міжнародного визнання українських дипломів, розробку освітніх програм, які б відповідали стандартам НАТО, а також підвищення кваліфікації викладачів через участь у міжнародних тренінгах та курсах.

Для підготовки кадрів впроваджуються модульні системи навчання, що дозволяють бути гнучкими й адаптивними до потреб сил безпеки, а також створюються спеціалізовані

центри для перепідготовки та підвищення кваліфікації військовослужбовців на різних етапах кар'єри, включаючи можливості навчання за кордоном. [1]

Науково-дослідна робота також займає важливе місце, передбачаючи співпрацю з науковими установами країн-членів НАТО для впровадження новітніх технологій в оборонній сфері та участь у міжнародних наукових проєктах Альянсу. [3]

Крім того, стандартизація обладнання, озброєнь, боєприпасів, техніки, логістики та зв'язку відповідно до вимог НАТО є важливою для забезпечення сумісності та ефективної взаємодії зі збройними силами країн-членів Альянсу. В цьому контексті, створення системи контролю за якістю є ключовим для забезпечення високих стандартів усієї продукції та послуг, що надаються силами безпеки та оборони України.

Важливо зазначити, що імплементація стандартів НАТО – це не лише технічний процес, а й комплексний процес, який потребує глибоких політичних та суспільних змін. В цілому, імплементація стандартів НАТО при підготовці кадрів для ССБО України є важливим кроком на шляху до модернізації Збройних Сил, підвищення їх боєздатності та інтеграції України в європейську систему безпеки. [2]

Імплементація стандартів та досвіду країн-членів НАТО у підготовці кадрів для сектору безпеки і оборони є стратегічно важливим кроком, що відкриває Україні шлях до глибшої інтеграції з міжнародною оборонною спільнотою. Така адаптація не лише сприяє підвищенню професійного рівня та ефективності військових кадрів, але й забезпечує важливу оперативну сумісність із силами НАТО. [1] Впровадження цих стандартів відображає відданість України цінностям демократії та колективної безпеки, а також її готовність до співпраці та участі в спільних місіях і операціях. Зрештою, успішна імплементація стандартів НАТО в сфері підготовки кадрів не тільки значно зміцнить оборонний потенціал України, але й стане вагомим внеском у загальноєвропейську та глобальну безпеку. [2]

Список використаних джерел:

1. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТАНДАРТІВ НАТО В УКРАЇНІ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ Міжнародна науково-практична конференція Львів, 23 вересня 2015 року: https://www.ispc.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/Conf_Materials-2015-2.pdf.
2. Переваги та виклики впровадження стандартів НАТО в систему військової освіти України: <https://ukrainetonato.com.ua/osvita-ta-boyova-pidhotovka-za-standartamy-nato/perevahy-ta-vyklyky-vprovadzhenia-standartiv-nato-v-systemu-viyskovoi-osvity-ukrainy/>
3. Стандарти НАТО механізм і темпи впровадження, адаптація до українських реалій: <https://www.mil.gov.ua/special/news.html?article=61609/>.
4. З урахуванням бойового досвіду та стандартів НАТО радикально змінено систему підготовки військ, – Міністр оборони: <https://www.kmu.gov.ua/news/z-urahuvannyam-bojovogo-dosvidu-ta-standartiv-nato-radikalno-zmineno-sistemu-pidgotovki-vijsk-ministr-oboroni>.

Демченко О.М.

старший викладач кафедри
оперативно-тактичної підготовки
навчально-наукового тренінгового центру
оперативно-бойової підготовки
Національна академія Служби безпеки України

ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ: ДОСВІД НАТО

XXI століття – епоха науково-технічного прогресу, коли мало хто може уявити себе без таких понять як різноманітні гаджети, комп'ютерні технології, локальні мережі, інтернет, кіберпростір і таке інше.

Комп’ютерна віртуальна реальність є одним із найвагоміших винайдених людською діяльністю технічних і соціально-культурних феноменів. Досягнення науково-технічного прогресу відображають розвиток та еволюцію людства. Вони сприяють ресурсозбереженню, зниженню матеріало- та енергоємності продукції, забезпечують удосконалення виробництва в цілому та робітника як головної виробничої сили, відіграють значну роль в освітньо-науковій діяльності, тобто торкаються усіх сфер життя суспільства. Зважаючи на це, тема дослідження є досить актуальною на сучасному етапі, оскільки сектор безпеки аналогічно до інших сфер існування та діяльності людства активно реагує на науково-технічну революцію. Наразі серед країн усього світу стрімко зростає кількість розробок та проектів потужних віртуальних платформ задля забезпечення власної обороноздатності та військового потенціалу. Створення віртуальних програм, онлайн-тренінгів, інтернет-курсів та різноманітних додатків програмного забезпечення смартфонів для військовослужбовців стало новим витком в історії розвитку сучасної армії та підготовки висококваліфікованих збройних сил.

Незважаючи на опір традиційних програм, які вимагають безпосередньої присутності, військова онлайн-освіта сьогодні в стані навчати і готувати великі когорти військових за короткі проміжки часу.

Одним із перших прикладів є онлайн-курс «Вступ до НАТО» («Advanced Distributed Learning (ADL) Courses relevant to NDC»), вперше розроблений Коледжем оборони НАТО [1]. Цей короткий курс був спроектований і скомпонований багатонаціональною командою менше ніж за рік, і він залишається доступним для військового персоналу та інших зацікавлених людей з усього світу без обмежень. У розробці платформи беруть участь компетентні інструктори або експерти з певних питань, яким допомагають професійні дизайнери навчальних сайтів і підтримувана система управління навчанням (СУО). Онлайн-навчання та електронне навчання зробили колись неможливе просто дорогим, і в міру того, як ми набуємо досвіду, колись дорогі форми освіти стали доступними і навіть звичайними.

Так, наприклад, Центр ім. Дж. Маршала активно використовує комп’ютерні технології задля забезпечення багатосторонньої обізнаності та набуття навичок стратегічного мислення для своїх членів [2]. Це унікальна організація, що базується на співпраці США та Німеччини з ряду таких важливих питань у секторі безпеки, як тероризм, корупція, торгівля людьми, надзвичайні ситуації, незаконний обіг наркотиків, зброя масового ураження тощо. Головна ціль

центру – стабілізувати ситуацію у сфері безпеки шляхом зміцнення демократичних інститутів та механізмів активної співпраці країн Північної Америки, Європи та Азії. Наразі, на базі організації проводяться 5 курсів навчання, присвячених національній та міжнародній безпеці. Окрім цього, існують програми Європейського центру іноземних мов для країн-партнерів. Обмін досвідом та знаннями також є пріоритетним завданням у діяльності Центру Маршалла, яке здійснюється за допомогою інформаційного супроводу членів організації та випускників Центру. Зміцнення зв’язків між ними відбувається за рахунок арсеналу інформаційних засобів та ресурсів, доступ до яких можна отримати через мережу Інтернет або серії публікацій. Серія «MC Occasional Paper» («Неперіодичний збірник публікацій Центру ім. Дж. Маршалла») – це підбір матеріалів широкого спектру військово-політичної тематики, в якому можна знайти актуальні результати досліджень у сфері безпеки. Авторами публікацій є наукові робітники, випускники, а також спеціалісти, запрошені з інших організацій. Випуски цього збірника доступні в електронному форматі [3]. У ньому публікуються як короткі резюме аналізу сектору безпеки, так і об’ємні і монографії порівняльного аналізу. Колишні слухачі Центру також мають можливість користуватися ресурсами порталу випускників, які прагнуть передати свої знання та професійний досвід. Портал захищений паролем та містить доступ до бази даних наукової бібліотеки Центру, де зберігаються тисячі періодичних видань, наукових статей, монографій та рефератів, посилання на дискусійні форуми з актуальних питань сектору безпеки, а також контактна інформація учасників для підтримки зв’язку. Діяльність наукової онлайн-бібліотеки має на меті забезпечити інформаційний супровід комплексу науково-дослідницьких заходів. Сайт центру представлений трьома мовами – англійською, німецькою

та українською. Джерелами бібліотечного фонду послуговували унікальні матеріали часів «холодної війни», за 1945- 85 рр., українські енциклопедії другої половини 1900 рр. Електронний доступ до усіх ресурсів на трьох мовах значно полегшує та розширює межі роботи Центру. Науково- дослідницька бібліотека входить в мережу військових освітніх та наукових бібліотек (MERLN), створену Національною військовою академією США [4]. У 2023 році бібліотека Центру ім. Дж. Маршалла за рішенням Бібліотеки Конгресу США була визнана найкращою федеральною бібліотекою та інформаційним центром.

Завдяки інтернет-технологіям та локальним мережам зростає рівень співпраці між різними країнами та організаціями світу, з'являється все більше перспектив для ефективного вирішення спільних проблем. Прикладом такої співпраці є проект «Союзницький дух 23», це багатонаціональні командно-штабні навчання з використанням технології комп'ютерного моделювання в трьох країнах для відпрацювання інтегрованих функцій командування та контролю за реалістичним тактичним сценарієм проти реалістичної загрози [4]. У навчанні брали участь представники 15 країн: Сполучених Штатів Америки, Литви, Німеччини, Польщі, Великої Британії, Румунії та союзники по НАТО. Метою навчань, що проходили у Німеччині, є відпрацювання сумісності країн НАТО з країнами-партнерами під час виконання спільних завдань. У цих командно-штабних навчаннях рівня дивізії, представники ЛитПолУкрбриг діяли як сторона ймовірних дій у відповідь. Під час навчань було перевірено успішну інтеграцію технологій і процедур. Це дало можливість обмінятися досвідом та вдосконалити військові операції через взаємодію між членами НАТО та союзниками.

Наступною інновацією у секторі безпеки є «Agile Spirit 2023» – це віртуальні багатонаціональні військові навчання в рамках програми НАТО «Партнерство заради миру», які проходили в Грузії [5]. В них приймали участь 22 країни-члени та партнери НАТО, три організації та 3600 військовослужбовців, зокрема вперше Йорданія. Організаціями-учасницями є: Багатонаціональна дивізія – Південний Схід (MND-SE), Бригада Литва-Польща-Україна (LITPOLUKR Brigade) та Багатонаціональний батальйон військової поліції НАТО (MNMPBAT NATO). Офіційна церемонія відкриття відбулася на полігоні Спільного центру підготовки та оцінювання НАТО-Грузія (JTEC).

Agile Spirit 2023 спрямований на підвищення оперативної сумісності на тактичному рівні між Силами оборони Грузії, об'єднаними силами США, союзними та партнерськими силами, щоб удосконалити та зміцнити оперативні можливості під час планування та виконання операцій у багатонаціональному середовищі. Для навчання була створена спеціальна комп'ютерна мережева програма. Вона слугувала для вдосконалення операцій щодо реагування на кризи за допомогою комп'ютерних технологій. Сценарій був максимально схожий до реальності – події та непорозуміння були змодельовані на основі чинних на той час конфліктів в Африці та Центральній Азії. Участь приймали 22 країни-члени НАТО та їх партнери. Організаціями-учасницями є: Багатонаціональна дивізія — Південний Схід (MND-SE), Бригада Литва-Польща-Україна (LITPOLUKR Brigade) та Багатонаціональний батальйон військової поліції НАТО (MNMPBAT NATO).

Іншою цікавою версією віртуальної місцевості є VBS4 (Virtual Battlespace 4) – симулятор поля бою для використання арміями різноманітних держав [6]. Це трьохвимірний інтерактивний синтетичний гра, яке слугує для навчання та експериментування військовослужбовців. Була створена австралійськими науковцями на замовлення НАТО. Це універсальне, мережеве, тренувальне середовище здатне відновити комплекс комбінованих військових маневрів. Гра створена для тактичних тренувань, навчання конвоюванню, навчання проведення військових дій на вулицях міста й ознайомлення з бойовими діями та репетиції місії. Інструктори мають змогу самостійно моделювати ситуації та перевіряти реакцію або ж готувати до майбутніх місій військовослужбовців різних родів військ (піхотинців, моряків та пілотів). Ця програма дозволяє розвивати площу місцевості до 10000 м² і заповнити цю місцевість мільйонами різноманітних об'єктів у відповідності до середовища. Потім цю площу можна переглянути зі супутникових фото або ж аерофотозйомки. До презентації місцевості відносять моделювання реального світу, а саме:

дерева та траву, які коливаються, землю, безлад, сміття, життя тварин, тіні, погодні умови, зміна дня та ночі, а також діалоги, які ведуться між учасниками.

Варто зазначити, що науково-технологічний прогрес не оминув і сферу військового флоту. Найновішою розробкою від TruppenKrupp Marine Systems у сфері віртуальної освіти є Virtual Ship Training and Information System – програма віртуального вивчення системи судна та інформаційна система (Simulationsbasierte Ausbildung – навчання, яке базується на імітації, скорочено ViSTIS). Високоякісне навчання обслуговуючого персоналу та персоналу з ремонту комплексних систем – є запорукою успішного застосування людини та техніки. При цьому, моряки все частіше проводять навчання саме на бортах кораблів. До сьогоднішнього дня немає чітко-окресленого тренінгу до навчання всім завданням та ситуаціям, що відбуваються на сучасному кораблі. Разом з тим, командне навчання всього особового складу до цих пір можливе лише на реальному судні, котрий "деградує" разом з навчальними засобами. З програмою ViSTIS, Virtual Ship Training and Information System – це можливо незалежно від справжньої апаратури чи від справжнього корабля – а саме за рахунок "віртуального" судна. Комп'ютерна імітаційна програма містить як рутинні завдання, так і бойові ситуації, що реалістично навчають, не становлячи загрозу людині та не пошкоджуючи матеріал. При цьому користувачеві пропонується власне віртуальне навколишнє середовище, обслуговуючі прилади та пристрої, а також інші члени екіпажу, які в режимі-online зображені в реалістичному форматі 3D. З одного боку, сила ViSTIS полягає у здатності інтегрувати найрізноманітніші імітації, досягаючи при цьому реалістичної поведінки віртуального корабля. З іншого боку, поряд з навчанням окремих членів екіпажу, можливе навчання й у групах. У результаті цього виникає можливість: 1) скорочувати витрати в навчанні; 2) менше навантажувати кораблі в процесі навчання і таким чином економити виробничі години приладів та пристроїв; 3) покращувати якість навчання; 4) скоротити час навчання; 5) тренуватись незалежно від місця; 6) підвищувати мотивацію слухачів курсів; 7) тренувати критичні сценарії, котрі складно було б здійснити в реальності.

На цьому старання геніїв віртуального світу не закінчуються. 4 вересня 2014 року було підписано договір щодо планування створення кібер-полігону в столиці

Естонії – Таллінні [7]. Він являє собою віртуальне середовище, в якому навчаються приймати стратегічні рішення в сфері кіберзлочинності. Платформа передбачає як індивідуальну, так і колективну форми підготовки. Військовослужбовці мають унікальну можливість організувати і проводити кібернавчання НАТО, а також проводити підготовку експертів з кібер-оборони НАТО.

Розглянувши різноманітні варіації комп'ютерних програм та віртуальних платформ, які все більше застосовуються на сучасному етапі у військовій сфері, можна дійти висновку, що залучення продуктів віртуального світу у систему підготовки кадрів НАТО значно полегшує навчальний процес. Завдяки інтернет- курсам та різноманітним онлайн-тренінгам стає можливою масштабна підготовка військовослужбовців за мінімальної затрати часу та зусиль. Вони допомагають удосконалити навички незалежно від місця дислокації військового персоналу та тренують реакцію солдат у непередбачуваних ситуаціях, які важко змодельовати під час звичайної підготовки. Інноваційні освітні технології допомагають уникнути зношування військової техніки, зброї та забезпечують економію боєприпасів.

Список використаних джерел:

1. <http://www.ndc.nato.int/education/courses.php?icode=15>
2. <http://www.marshallcenter.org/mcpublicweb/en/nav-occasional-papers.html>
3. NDS Web site – Courses – Distance Learning Advanced Distributed Learning (AL) Courses relevant to NDS <http://www.ndc.nato.int/education/courses.php?icode=15>
4. George C. Marshall Center – European Center for Security Studies <http://www.marshallcenter.org/mcpublicweb/ru/>.
5. MERLN – National Defense University Mobile <http://merln.ndu.edu/>.
6. Bohemia Interactive Simulations / VBS4 <https://www.bisimulations.com/>.

Жук С.М.

викладач кафедри загальновійськових дисциплін
Національної академії ДПС України імені
Богдана Хмельницького, кандидат військових
наук

Мішенюк Р.М.

доцент кафедри загальновійськових дисциплін
Національної академії ДПС України імені
Богдана Хмельницького, кандидат педагогічних
наук, доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОЦЕСУ ПЛАНУВАННЯ ДІЙ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО В ДЕРЖАВНІЙ ПРИКОРДОННІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ НА ТАКТИЧНОМУ РІВНІ

З початком повномасштабного вторгнення армії РФ в Україну у лютому 2022 року підрозділи охорони державного кордону Державної прикордонної служби України долучилися до сил оборони України. Відділи прикордонної служби (відділення інспекторів прикордонної служби) є основними підрозділами прикордонного загону (прикордонної комендатури), призначеними для безпосередньої охорони та захисту державного кордону, здійснення прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України та до тимчасово окупованої території і з неї осіб, транспортних засобів, вантажів, забезпечення дотримання режиму державного кордону України, прикордонного режиму та режиму в пунктах пропуску через державний кордон України (пунктах контролю, контрольних пунктах в'їзду-виїзду), а також здійснення інших повноважень, передбачених законодавством України [1].

Слід зазначити, що залучення підрозділів Державної прикордонної служби до відсічі збройного вторгнення РФ передбачає планування бойових дій (оборонного, наступального бою, маршу, рейдових дій і т.д.). З урахуванням прагнення України долучитись до планування бойових дій за стандартами НАТО, керівництво відділу прикордонної служби (відділення інспекторів прикордонної служби) потребує знань та умінь у здійсненні операційних процедур планування бойових дій на тактичному рівні за стандартами, прийнятих у в арміях країн членах НАТО.

Здійснення планування охорони державного кордону на тактичному рівні, тобто на рівні відділу прикордонної служби, (відділення інспекторів прикордонної служби) здійснюється у відповідності до положень Наказу Адміністрації Державної прикордонної служби України від 29.12.2006 року № 1040 «Про затвердження Інструкції з організації оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби Державної прикордонної служби України»

Управління відділом – цілеспрямована діяльність органів управління, керівного складу та підрозділів управління відділу щодо створення умов для забезпечення реалізації підрозділом покладених на нього повноважень і підтримання його в готовності до виконання завдань [2]. Враховуючи виконання відділом прикордонної служби заходів з захисту державного кордону та територіальної цілісності слід врахувати положення Бойового статуту механізованих і танкових військ сухопутних військ Збройних Сил України.

Управління підрозділами – цілеспрямована діяльність командира, його заступників і штабу щодо підтримання постійної бойової готовності підпорядкованих підрозділів, підготовки їх до ведення бою (дій) та керівництво ними під час виконання поставлених завдань. Головною метою управління є забезпечення найбільш ефективного використання сил і засобів для досягнення поставленої мети при найменших втратах людських ресурсів та затратах матеріально-технічних засобів [3].

Разом з тим, зважаючи на положення проекту Бойового Статуту механізованих військ (рота, взвод), опрацьованого Національною академією сухопутних військ, з урахуванням

здійснення операційних процедур планування бою (дій) за стандартами НАТО визначено: управління – цілеспрямована діяльність командира щодо підтримання постійної бойової готовності підрозділу, підготовки його до ведення бою (дій) і керівництва ним під час виконання поставлених завдань [4].

Результати аналізу вище зазначених документів свідчать про наявність окремих розбіжностей та суперечностей в порядку організації роботи командира підрозділу (відділу прикордонної служби) на тактичному рівні.

Так, інструкцією з організації оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби Державної прикордонної служби України визначено, що під час організації оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби начальник відділу повинен:

прийняти рішення на здійснення оперативно-службової діяльності та спланувати оперативно-службову діяльність відділу;

визначити завдання заступникам та структурним підрозділам відділу;

організувати взаємодію, всебічне забезпечення та роботу з особовим складом.

Також, положенням проекту Бойового Статуту механізованих військ (рота, взвод) визначено, що у роті (взводі) основу роботи складає процес підготовки бою (ППБ) – комплекс організаційних і практичних заходів, які виконує командир для планування бою (дій) і підготовки підрозділу до виконання бойового завдання. Він включає вісім взаємопов’язаних етапів:

1. Отримання бойового завдання.
2. Доведення попереднього бойового розпорядження.
3. Розробка попереднього плану бою (дій).
4. Підготовка підрозділу та переміщення.
5. Проведення рекогносцировки.
6. Завершення планування бою (дій).
7. Видача бойового наказу.
8. Перевірка готовності [4].

Враховуючи те, що Державна прикордонна служба України в цілому відноситься до структур сектору безпеки і оборони, постає питання виконання певних завдань визначених Річною національною програмою Україна-НАТО на 2024 рік. Результати аналізу Програми свідчать про зосередження уваги на посиленні оборонних спроможностей сектору безпеки і оборони України через розвиток відповідних систем планування, управління та контролю [5].

Як висновок, слід зазначити, що для виконання окремих положень адаптованої річної національної програми Україна – НАТО, в частині, що стосується стандартизації планування тактичних дій в підрозділах Державної прикордонної служби України слід провести комплекс організаційних та практичних дій по відповідності планування до стандартів НАТО.

Список використаних джерел:

1. Наказ міністерства Внутрішніх справ України від 15.04.2016 року № 311 «Про затвердження Положення про відділ прикордонної служби Державної прикордонної служби України», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 13. 05.2016 року № 719/28849.

2. Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 29.12.2006 року № 1040 «Про затвердження Інструкції з організації оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби Державної прикордонної служби України».

3. Бойовий статут механізованих і танкових військ сухопутних військ Збройних Сил України Частина II (батальйон, рота), затверджений Наказом командувача Сухопутних військ Збройних Сил України від 30.12.2016 року.

4. Бойовий Статут механізованих військ (рота, взвод), проект, Національна академія сухопутних військ, Львів, 2019.

5. Адаптована річна національна програма Україна-НАТО на 2024 рік.

Колмиков М.М.

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії льотного факультету Харківського національного університету Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник

Веденьєва Р.Я.

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії льотного факультету Харківського національного університету Повітряних Сил ім. І. Кожедуба

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ ВІЙСЬКОВОГО РІШЕННЯ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО ДЛЯ ВРАХУВАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

В умовах військової агресії російської федерації проти України результатом протидії військовим операціям збройних сил російської федерації стало широке застосування Силами оборони України стандартів НАТО для організації діяльності об'єднаних штабів угруповань та з'єднань при веденні бойових дій.

В таких умовах важливим питанням є дослідження процесу прийняття військового рішення за стандартами НАТО з метою використання цього досвіду при підготовці кадрів для потреб сил сектору безпеки і оборони.

Процес прийняття військового рішення (ППВР) – це модель планування, яка встановлює процедури аналізу завдання, розробку, аналіз та порівняння варіантів дій за визначеними критеріями, вибір оптимального варіанта дій та розробку плану або наказу [1]. Командири зі штабом використовують ППВР для організації своїх планових заходів, спільного розуміння завдання, задуму командира та розробки ефективних планів і розпоряджень. Командири відповідають за процес планування. Вони дисциплінують особовий склад органу управління відповідно до вимог часу, методу планування, простоти та рівня деталізації. Вони також оптимізують документи, які розробляються у процесі ППВР, щоб забезпечити їх відповідність обстановці та зрозумілість підлеглими. Командири роблять це візуалізуючи, описуючи та керуючи діями особового складу органу управління.

Зусилля штабу під час планування зосереджені на допомозі командирів приймати рішення та розробляти ефективні плани та накази. Колектив штабу робить це шляхом інтеграції інформації, отриманої з доктринальних документів, використовуючи свій досвід (компетенцію).

Начальник штабу (НШ) керує, координує роботу персоналу, підтримує дисципліну та забезпечує контроль якості. Він надає особовому складу штабу розрахунок часу, встановлює терміни і місця розташування, а також надає будь-які інструкції, необхідні для завершення розроблення плану[2].

ППВР призначений для полегшення взаємодії командира, штабу та підлеглих штабів у процесі планування (див. рис. 1). Ця взаємодія дозволяє одночасно координувати зусилля, що підтримують гнучкість, ефективно використовувати час і полегшує постійний обмін інформацією. Крім того, це дає змогу створити у штабі необхідну структуру для спільної роботи та складання узгодженого плану.

Таким чином, прийняття рішення – це вибір курсу, який є найбільш сприятливим для виконання завдання. Командири приймають сотні рішень під час операцій в умовах великої невизначеності, непередбачуваності та постійних змін. Деякі рішення є навмисними, використовуючи ППВР і увесь штаб для створення розробленого у повному обсязі та

письмового оформлення наказу. Часто командир приймає інші рішення дуже швидко, що призводить до розроблення лише фрагментарного наказу. Під час розробки планів командири зазвичай обирають між аналітичними або інтуїтивно зрозумілими засобами прийняття рішень.

Виходячи з цього, для найбільш ефективного ППВР згідно стандартам НАТО штаб поділяється на 9 функціональних елементів [1], які наведені нижче (табл.1).

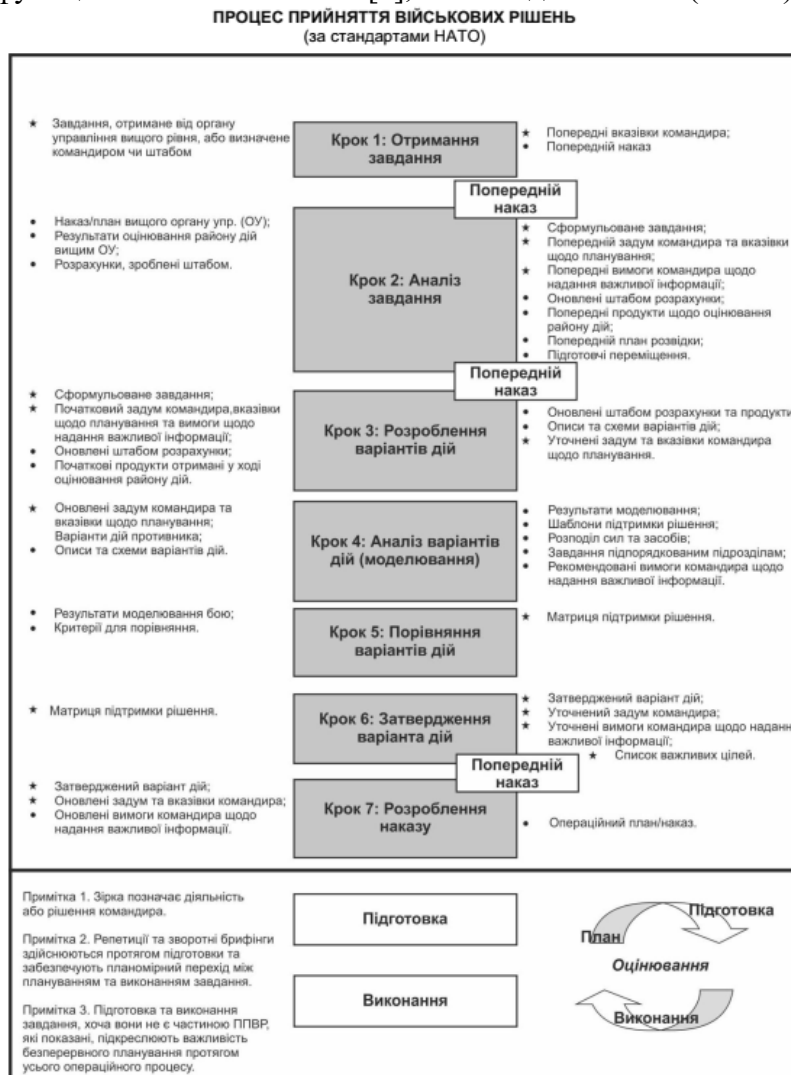

Рис. 1. Процес прийняття військового рішення

Кожен штаб матиме начальника штабу (НШ) для координації роботи всередині штабу та у кожному з 9 функціональних штабних елементів буде головувати помічник начальника штабу (ПНШ) [1-3].

Зазвичай використовується літера перед номером для того, щоб показати компонент якого рівня вони позначають. Ці літери спеціально не описані у будь-яких публікаціях НАТО, але використовуються у більшості країн, наприклад:

J = Joint Level = рівень Об'єднаних сил;

N = Maritime Component Level = Морський компонент;

A = Air Force Component Level = компонент Військово-повітряних сил;

G = Land Component/Corps/Division/Brigade = Сухопутний компонент / Корпус / Дивізія / Бригада;

Level S = Battalion Level = Батальйонний рівень.

Немає значення у штабі якого рівня працює офіцер, він/вона повинен загалом володіти та демонструвати [3]:

- компетентність;

- ініціативу та розсудливість;

- креативність;
- гнучкість;
- конфіденційність;
- надійність.

Таблиця 1. Структурні елементи штабу та розподіл обов’язків у штабі

Штабний код	Функції	Відповідальність
J1	Персонал та адміністрація	Управління персоналом. Облік особового складу (включаючи резерви та поповнення). Дисциплінарна практика. Облік військовополонених. Здійснення процедур щодо оформлення нещасних випадків (поранень).
J2	Розвідка	Розвідувальна аналітична підтримка. Моніторинг обстановки. Управління розвідкою та розповсюдження розвідувальної інформації.
J3	Операції	Координація роботи усіх гілок штабу та тих, які можуть займати окремі позиції, але мають справу з: поточними операціями, забезпеченням контролю за операціями (включаючи управління боєм, РЕБ, безпеку операцій, психологічні операції та введення в оману). Підтримка операцій, надання консультацій у функціональних сферах. Підготовка підсумкових доповідей для командира щодо операції та підготовка / забезпечення командира важливою інформацією у ході операції.
J4	Логістика	Логістичне/матеріально-технічне забезпечення. Медичне забезпечення.
J5	Планування та стратегія	Процеси оперативного планування і припущень. Завчасне планування та координація. Операційний аналіз.
J6	Зв’язок	Розподіл частот. Криптографія.
J7	Доктрини та тренування	Управління доктринами. Планування навчання. (Зазвичай це частина пункту управління мирного часу, але не обов’язкова у пункті управління, розгорнутому у воєнний час).
J8	Ресурси та фінанси	Цивільний секретаріат. Управління цивільним персоналом. Фінансове забезпечення і планування бюджету. Керівництво контрактами.
J9	Цивільне та військово-співробітництво	Переговори щодо заходів координації та підтримки угод. Координація цивільно-військової підтримки. Координація планування з Національною службою щодо надзвичайних ситуацій.
	Роди військ та служб	Артилерія. Інженери. Авіація. Протиповітряна оборона. Зв’язок. Військова комендатура. Поліція. Служба безпеки. Прикордонна служба.

Виходячи з цього, та враховуючи ефективність цих стандартів НАТО під час ведення бойових дій в умовах повномасштабної військової російської агресії проти України, потребують зміни навчальні програми загальної тактичної підготовки офіцерів при підготовці кадрів для потреб сил сектору безпеки і оборони з метою розвитку у майбутніх офіцерів навичок командної роботи, ефективного управління та комунікації.

Список використаних джерел:

1. Процедури процесу прийняття військового рішення (за стандартами НАТО): навч. посіб. / колектив авторів. – К. : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2018. – 140 с.

2. Планування операцій (бойових дій) оперативного угруповання військ за стандартами НАТО: навчальний посібник/ за загальною редакцією А. В. Голованова. - К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2021. - 108 с.
3. Allied Command Operations Comprehensive Operations Planning Directive (COPD), Interim Version 3.0, 15 January 2021.

Кочин В.Д.

курсант Харківського національного університету
внутрішніх справ

Балац А.О.,

викладач кафедри вогневої підготовки факультету №3
Харківського національного університету внутрішніх
справ

Пустовий Ю.Ю.,

викладач кафедри вогневої підготовки факультету №3
Харківського національного університету внутрішніх
справ

СТАНДАРТИ НАТО ТА ПРАВИЛА ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ У ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ ПІД ЧАС ДІЇ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Згідно з нинішніми реаліями, безпека й охорона порядку нації у воєнний час є одним з найважливіших завдань, яке стоїть перед правоохоронними органами. Існують нормативно-правові акти, такі як стандарти НАТО, які на більшості країн цього союзу нормують спільні стратегічні питання. Норми належності та правила відкриття вогню зі стрілецької зброї та в інших ситуаціях воєнного часу ці стандарти встановлюють всім однакові, а ось на практиці імплементація цих стандартів може відрізнятись. Порівнюючи поліцію Америки, Європи та України, ми зрозуміємо, що у кожній країні свої методи забезпечення порядку і протидії злочинності.

Певні стандарти НАТО встановлюють правила використання зброї та засобів боротьби у воєнний період. Вони містять детальні вказівки для поліцейських та інших правоохоронних органів під час дії військового стану та в екстремальних ситуаціях, де треба діяти негайно, не втрачаючи жодної секунди, а також для військової поліції, військової служби безпеки та військових формувань. Ці стандарти визначаються принципами міжнародного права і спрямовані на забезпечення максимальної ефективності та мінімального ризику для суспільства.

Стандарти НАТО є ключовими документами, що визначають правила та процедури використання зброї та засобів боротьби у воєнний період. Основна мета цих стандартів полягає у тому, щоб забезпечити „максимальну ефективність та мінімальний ризик для цивільного населення, під час конфліктних періодів.

Перший аспект стандартів НАТО - це визначення умов та обставин, у яких правоохоронні органи можуть використовувати зброю. Це включає в себе не тільки оборонні заходи, але й ситуації, коли вона може бути застосована для запобігання насильству або захисту громадянського населення.

Другий аспект - це зобов'язання правоохоронних органів дотримуватися принципів пропорційності та необхідності при використанні сили. Це означає, що застосування зброї має бути обґрунтованим та адекватним загрозі, і вона повинна бути використана тільки у випадках, коли інші засоби виявились недостатньо ефективними або неприйнятними для забезпечення безпеки.

Крім того, стандарти НАТО також встановлюють процедури надання першої медичної допомоги пораненим, зокрема, правила транспортування поранених до медичних установ та надання необхідних медичних послуг.

Одним із напрямків цих аспектів є інтеграція з міжнародним гуманітарним правом, зокрема, забезпечення захисту невинних осіб та цивільного населення від наслідків воєнного конфлікту. Це означає, що навіть у воєнний період правоохоронні органи зобов'язані дотримуватися принципів гуманного поведіння та уникати непропорційного застосування сили.

В цілому, стандарти НАТО мають величезне значення для забезпечення ефективного та гуманного використання зброї під час воєнних конфліктів, а також для забезпечення безпеки та захисту прав громадянського населення.

Цей розширений опис детально описує значення стандартів НАТО та їхній вплив на практику правоохоронних органів в умовах воєнного стану.

У порівнянні практики поліції в Америці, Європі та Україні можна відзначити декілька ключових аспектів, які відображають різноманітність їхнього підходу до забезпечення громадської безпеки та дотримання закону.

Поліція в Сполучених Штатах Америки відома своєю високою ступенем професійної підготовки та використанням передових технологій. Один з основних принципів американської поліції - це принцип "проактивного поліціювання", що означає активне втручання поліцейських в різні ситуації для запобігання злочинам та встановлення громадського порядку. Крім того, в Америці велика увага приділяється взаємодії поліції з громадськістю, зокрема, шляхом програм співпраці з місцевими громадськими організаціями та встановленням діалогу з мешканцями районів.

У країнах Європи підхід до роботи поліції може варіюватися в залежності від культурних та історичних особливостей кожної країни. Однак, загалом, європейські поліцейські сили відомі своєю високою професійною підготовкою та акцентом на захист прав людини. В багатьох країнах Європи поліція використовує методи превентивного поліціювання, спрямовані на запобігання злочинам шляхом активної присутності на вулицях та реагування на сигнали громадськості. Деякі країни, такі як Норвегія та Швеція, славляться своїм підходом до роботи поліції, спрямованим на побудову довірчих стосунків з громадою та максимальною відкритістю та прозорістю в діяльності.

В Україні практика роботи поліції також відображає вплив історичних, культурних та соціальних чинників. Після реформи поліції, яка відбулася в 2015 році, українська поліція стала більш професійною та орієнтованою на захист прав громадян. Проте, в Україні існують виклики, пов'язані з корупцією та відсутністю довіри до правоохоронних органів у деяких сегментах суспільства. Незважаючи на це, українська поліція активно впроваджує сучасні методи роботи, такі як патрулювання вулиць та співпраця з громадськістю для забезпечення громадської безпеки.

Порівняння практики поліції в Америці, Європі та Україні показує різноманітність підходів до забезпечення громадської безпеки та дотримання закону в різних частинах світу. Кожна країна має свої унікальні особливості та виклики, і важливо розуміти ці різноманітності для покращення роботи поліції та забезпечення безпеки всіх громадян.

Актуальність цих питань потребує більш глибокого дослідження з метою виявлення кращих порівняних характеристик у діяльності поліцейських різних країн, враховуючи стандарти НАТО для подальшого можливого застосування в підрозділах поліції України.

Список використаної літератури:

1. Довідник НАТО. Довідник НАТО. URL: <https://www.nato.int/docu/other/ukr/handbook/2001/pdf/handbook.pdf> (дата звернення: 03.04.2024).
2. Standardization. NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69269.htm (date of access: 03.04.2024).

3. ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ КАДРІВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ http://sulj.oduvs.od.ua/archive/2018/4/part_2/24.pdf (дата звернення: 03.04.2024).
3. About Europol | Europol. Europol. URL: <https://www.europol.europa.eu/about-europol> (date of access: 03.04.2024).
4. 2-й розділ Закону України про Національну поліцію <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 03.04.2024).
5. Постанова Кабінету Міністрів України про утворення Національної поліції <https://www.kmu.gov.ua/npas/248460287> (дата звернення: 03.04.2024).

Мироненко Я.Є.

аспірант кафедри медицини надзвичайних ситуацій та тактичної медицини Національного медичного університету імені О.О. Богомольця

Калашченко С.І.

PhD, доцент кафедри медицини надзвичайних ситуацій та тактичної медицини Національного медичного університету імені О.О. Богомольця

ТЕХНОЛОГІЇ ПІДВИЩЕННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ТА АДАПТИВНОСТІ ЯК ОСНОВА ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО ДО ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Наразі підготовка військовослужбовців для набуття ними здатності виконувати бойові завдання включає не лише фізичні вправи та маніпуляції з різними видами техніки та озброєнь, а також комплекс заходів для підвищення їхньої стресостійкості та адаптації щодо мінливих умов навколишнього середовища. За досвідом російсько-української війни, стресостійкість та висока адаптивність можуть стати визначальними факторами на полі бою, що дозволяють перемагати краще забезпеченого, але гірше психологічно підготовленого противника. Однак стресостійкість та адаптивність відіграють важливу роль не лише на полі бою, а і після повернення військовослужбовців до цивільного життя. Так, військовослужбовці з високою здатністю до саморегуляції мають вищі шанси ефективно пройти реабілітацію після виконання бойових завдань та реінтегруватися в громадське суспільство (Hrynzovskyi et al., 2023). У той же час, військовослужбовці з психічної травмою схильні до формування негативних поведінкових патернів, що можуть негативно вплинути на якість їхнього життя на населення в цілому (Lawry et al., 2024).

В країнах НАТО розробка нових та удосконалення вже відомих методик щодо підвищення стресостійкості та самокерування серед військовослужбовців почалася з 2004 року. Набуті стратегії менеджменту власних емоцій та стресу дозволяють покращити орієнтацію військовослужбовців як в бойовій обстановці, так і цивільних умовах, що значно покращує їх професійні якості та впливає на їх благополуччя а також на психосоціальний добробут їхнього суспільного оточення. Задля розвитку навичок самокерування з військовослужбовцями відбувається робота з спеціалістами-психологами, що дозволяє військовослужбовцям не лише отримати корисні навички щодо керування власним станом, але також є важливою частиною профілактики пов'язаних зі стресом психічних розладів та захворювань (Saul et al., 2024).

Методики покращення адаптаційних можливостей військовослужбовців НАТО обов'язково враховують не лише фактори психічного захисту, а також фактори вразливості, що вимагають додаткового доопрацювання задля зниження впливу стресорів різної

модальності на психоемоційний стан військовослужбовців. (Falon et al., 2021). Для такого зниження впливу стресорів, в арміях країн НАТО все частіше застосовуються різні психотерапевтичні техніки та течії, зокрема напрям психотерапії прийняття та відповідальності (Acceptance and Commitment Therapy (ACT) (Hayes, 2016).

Метою даного напрямку психотерапії упродовж роботи з військовослужбовцями є допомога з визначенням власних цілей та цінностей, опрацювання психологічного дискомфорту, допомога в адаптації до стресових умов, налаштування та зміну поведінки відповідно до контексту поточної ситуації (Hayes et al., 2006). Реалізується така мета психотерапії АСТ за рахунок використання різних когнітивних методик (mindfulness, awareness тощо), що довели свою ефективність при роботі з стресом та негативними емоціями та застосовуються як упродовж підготовки військовослужбовців до виконання бойових завдань, а також упродовж реабілітації військових після перебування в бойовій обстановці (Li et al., 2022).

АСТ все частіше використовується в арміях країн НАТО та входить в систему реабілітації військовослужбовців США після отримання психологічної травми. Причиною стрімкого поширення АСТ є наукове підтвердження його ефективності упродовж роботи з військовослужбовцями. Так, показники адаптаційних можливостей та психічної гнучкості військовослужбовців, з якими працювали терапевти в напрямку АСТ, є вищими та суттєво відрізняються від рівня таких самих показників військовослужбовців, що не отримували послуги такого виду психотерапії. Важливо відмітити, що навички, отримані упродовж психотерапії, є корисними не лише упродовж проходження військової служби, але і в цивільних обставинах. Так, серед військовослужбовців після психотерапії АСТ з нижчою ймовірністю з'являються психічні розлади, а також рідше трапляються соціальні негаразди, зокрема є менш поширеними безробіття та насилля в сім'ї, вживання психоактивних речовин (Peterson et al., 2023).

Загальна концепція країн-членів НАТО «Military Training Mental Toughness Inventory» щодо розвитку стресостійкості та адаптивності власних військовослужбовців включає, в першу чергу, розвиток їхніх інтелектуальних можливостей. Причиною цього є доведений позитивний зв'язок між високим рівнем розвитку інтелектуально-мнестичної сфери військовослужбовців та їхніми показниками тестів фізичної витривалості, показниками психічної стійкості та здатності до вирішення проблем (Flood & Keegan, 2022, Калашченко С.І., 2022). Крім того, розвиток високого рівню розумових здібностей військовослужбовців негативно корелює з симптомами тривоги та депресії, що суттєво запобігає зниженню якості життя військовослужбовців та є частиною профілактичних заходів розвитку ментальних захворювань (Wachowska & Gałecski, 2021).

Також, у тестах на персональну продуктивність та самоорганізацію (не пов'язані з військовою тематикою), кращі результати виявилися у військовослужбовців з вищими показниками розумових здібностей. Для покращення рівня розвитку мислення та інтелекту військовослужбовців НАТО, в країнах альянсу з військовими проводяться теоретичні та практичні заняття щодо військової праці, загальноосвітні заняття, реалізуються групові та індивідуальні консультації з психоосвіти щодо самостійної можливості регуляції власного стану, заохочуються різні фізичні та інтелектуальні активності, гуртки тощо. Такий підхід у сприяє покращенню рівня освіти військовослужбовців, рівень їхнього здоров'я, а також надзвичайно позитивно впливає на процес їхнього повернення до громадського суспільства (Fitzwater et al., 2018).

Підготовка військовослужбовців НАТО до виконання бойових завдань також відбувається з урахуванням психосоціальної течії Mindfulness, в основі якої є максимальне зосередження на поточному моменті без його оцінки, намагання ним керувати або емоційно на нього реагувати. Лише спостерігати та діяти відповідно до ситуації, застосовуючи власні психоемоційні ресурси стресостійкості. Підтверджено, що завдяки регулярним заняттям Mindfulness покращуються когнітивні здібності людини, здатність до самоконтролю та саморегуляції, знижується кількість біомаркерів стресу, що полегшує несення бойової служби

та сприяє утворенню більш корисних поведінкових патернів в цивільному суспільстві (Gardner & Moore, 2019). Важливо відмітити, що наразі країни-члени альянсу НАТО так само навчаються різним адаптивним методикам у українській армії, як українська армія навчається у країн-членів альянсу НАТО.

Таким чином, враховуючи, що армії різних країн альянсу постійно проводять навчання з моделюванням різної бойової обстановки за прикладом реалій війни в Україні, це також призводить до надмірного дистресу їхніх військовослужбовців. Саме тому в реальному часі розробляються нові адаптивні копінг-стратегії, що засновані на розробці більш гнучкого графіку бойової служби для задоволення базових потреб військовослужбовців, покращення навичок саморегуляції їхніх емоцій, навчання технік менеджменту стресу, розробка поширення психосоціальної підтримки між військовослужбовцями без залучення працівників ментального здоров'я тощо.

Список використаної літератури:

1. Hrynzovskyi, A. M., Kalashchenko, S. I., Prykhodko, I. I., Lutsak, O. O., & Bielai, S. V. (2023). The role of psychological selection of applicants for higher education in dangerous professions. *Clinical and Preventive Medicine*, (7), 81-86. <https://doi.org/10.31612/2616-4868.7.2023.11>
2. Falon, S. L., Karin, E., Boga, D., Gucciardi, D. F., Griffin, B., & Crane, M. F. (2021). A clustered-randomized controlled trial of a self-reflection resilience-strengthening intervention and novel mediators. *Journal of Occupational Health Psychology*, 26(1). <https://doi.org/10.1037/ocp0000268>
3. Fitzwater, J. P. J., Arthur, C. A., & Hardy, L. (2018). “The tough get tougher”: Mental skills training with elite military recruits. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 7(1). <https://doi.org/10.1037/spy0000101>
4. Flood, A., & Keegan, R. J. (2022). Cognitive Resilience to Psychological Stress in Military Personnel. In *Frontiers in Psychology* (Vol. 13). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.809003>
5. Gardner, F. L., & Moore, Z. E. (2019). Mindfulness in sport: Neuroscience and practical applications. In *APA handbook of sport and exercise psychology, volume 1: Sport psychology (Vol. 1)*. <https://doi.org/10.1037/0000123-017>
6. Hayes, S. C. (2016). Acceptance and Commitment Therapy, Relational Frame Theory, and the Third Wave of Behavioral and Cognitive Therapies – Republished Article. *Behavior Therapy*, 47(6). <https://doi.org/10.1016/j.beth.2016.11.006>
7. Hayes, S. C., Luoma, J. B., Bond, F. W., Masuda, A., & Lillis, J. (2006). Acceptance and Commitment Therapy: Model, processes and outcomes. *Behaviour Research and Therapy*, 44(1). <https://doi.org/10.1016/j.brat.2005.06.006>
8. Lawry, L. L., Korona-Bailey, J., Juman, L., Janvrin, M., Donici, V., Kychyn, I., Maddox, J., & Koehlmoos, T. P. (2024). A qualitative assessment of Ukraine’s trauma system during the Russian conflict: experiences of volunteer healthcare providers. In *Conflict and Health* (Vol. 18, Issue 1). <https://doi.org/10.1186/s13031-024-00570-z>
9. Li, Z., Shang, W., Wang, C., Yang, K., & Guo, J. (2022). Characteristics and trends in acceptance and commitment therapy research: A bibliometric analysis. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.980848>
10. Peterson, A. L., Moore, B. A., Evans, W. R., Young-McCaughan, S., Blankenship, A. E., Straud, C. L., McLean, C. S., Miller, T. L., & Meyer, E. C. (2023). Enhancing resiliency and optimizing readiness in military personnel through psychological flexibility training: design and methodology of a randomized controlled trial. In *Frontiers in Psychiatry* (Vol. 14). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1299532>
11. Saul, K. M., Young, M. D., Siddiqi, J. M., & Hirsch, D. A. (2024). Developing a mental toughness program for basic military training. *Military Psychology*, 36(2). <https://doi.org/10.1080/08995605.2023.2167467>
12. Wachowska, K., & Gałeczki, P. (2021). Inflammation and cognition in depression: A narrative

review. In *Journal of Clinical Medicine* (Vol. 10, Issue 24). <https://doi.org/10.3390/jcm10245859>
13. Калашченко, С. І. (2022). Обґрунтування критеріїв превентивної реабілітації на основі оцінки психофізіологічного статусу курсантів академії Національної гвардії України. (Дис. доктора філософії (PhD)). Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, Київ. <http://ir.library.nmu.com/handle/123456789/4304>.

Морквін Д.А.

начальник науково-дослідної лабораторії правового забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України, Національної академії Національної гвардії України, доктор філософії з права

ЗАПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛІЦІЇ У ДІЯЛЬНІСТЬ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

У 2019 році Україною було проголошено стратегічний курс на набуття повноправного членства України в НАТО [1]. Повномасштабне вторгнення російської федерації до нашої країни, лише підтвердило необхідність таких дій.

Одною із складових військових формувань країн НАТО є наявність у їх структурі такого підрозділу як військова поліція, яка виконує наступні основні функції: підтримання дисципліни серед військовослужбовців, проведення розслідування військових злочинів, забезпечення безпеки транспортних перевезень, охорона військових об'єктів, органів управління, забезпечення безпеки військовослужбовців та інших.

Керівним документом, що регламентує діяльність військових поліцій країн, що є членами НАТО, є Доктрина військової поліції, прийнята в лютому 2019 року (NATO STANDARD AJP-3.21 ALLIED JOINT DOCTRINE FOR MILITARY POLICE) [2].

Також, діяльність військової поліції повинна відповідати стандартам НАТО – Об'єднана військова поліція НАТО (STANAG 2085 (Ed. 4) NATO COMBINED MILITARY POLICE, IDT) та Військова поліція НАТО. Керівництво та процедури (STANAG 2226 (Ed. 2) / ATP-3.7.2 (Ed. A) NATO MILITARY POLICE GUIDANCE AND PROCEDURES, IDT) [3].

Зазначимо, що протягом повномасштабного вторгнення кількість вчинених військовослужбовцями військових злочинів зростає більш ніж у 4 рази, при цьому ця цифра не враховує латентні злочини, які за суб'єктивними даними командирів різного рівня складають велику кількість [4].

Отже, протидія військовим кримінальним правопорушенням є одним з головних завдань, яке необхідно якнайшвидше вирішувати командуванню сил оборони.

Одним з головних напрямів протидії військовим кримінальним правопорушенням повинно стати створення спеціалізованого підрозділу сил безпеки та оборони щодо протидії цим правопорушенням – військової поліції.

Зазначимо, що відповідно до проекту Закону України «Про Військову поліцію» № 6569-1 від 15.02.2022 [5] передбачено, що Військова поліція є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, який забезпечує інтереси держави у сфері оборони та національної безпеки України із здійснення правоохоронної діяльності з попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття злочинів, кримінальних проступків, віднесених до його підслідності, а також здійснення превентивних заходів з метою забезпечення законності та правопорядку у Збройних Силах України, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях.

Щодо функціонального наповнення, то законопроектом передбачено завдання щодо здійснення військовою поліцією правоохоронної діяльності з попередження, виявлення,

припинення, розслідування та розкриття злочинів, кримінальних проступків, віднесених до її підслідності, згідно з нормами Кримінального процесуального кодексу України тощо. Також передбачено, що фактично військова поліція створюється на базі Військової служби правопорядку у Збройних Силах України.

Що стосується досудового розслідування злочинів, вчинених військовослужбовцями, то відповідно до законодавства ці функції покладені на слідчих Державного бюро розслідувань. Отже, створення ще одного слідчого органу в державі, його наповнення відповідним фаховим персоналом, навчання, забезпечення, оновлення організаційної структури є неаргументованим кроком.

Окремо наголосимо, щодо підготовки персоналу. На сьогоднішній день кадри для Військової служби правопорядку у Збройних Силах України готують у навчальному центрі ВСП. У той же час підготовка слідчих та оперативних працівників військової поліції повинна проходити у закладах вищої освіти (зі специфічними умовами навчання або вищих військових навчальних закладах) за спеціальностями «Право», «Державна безпека» або «Правоохоронна діяльність» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» або «магістр».

Іншим важливим питанням, є визначення місця військової поліції у структурі державних органів або військових формувань: перебування у статусі окремого органу виконавчої влади або у складі Міністерства оборони України, ЗСУ, НГУ, іншого військового формування тощо. Лише зазначимо, що створення нового ЦОВВ буде вимагати невиправдані великі матеріальні витрати.

Наведемо приклади світового досвіду діяльності військової поліції країн НАТО. В Італії військова поліція входить до складу Італійської загальнонаціональної жандармерії (Карабінери). У Франції військова поліція є складовою частиною Національної жандармерії Французької Республіки. У Польщі ці завдання виконує Польська військова жандармерія. Звичайно, існують і інші приклади, а саме підпорядкування Міністерству оборони, Сухопутним військам, перебування у статусі окремого органу.

В Україні вже створена і успішно виконує бойові та правоохоронні завдання Національна гвардія України, яка як військове формування з правоохоронними функціями, повністю відповідає аналогічним формуванням країн НАТО (силам жандармерії або поліції у статусі військової установи). Отже саме НГУ, враховуючи її чисельність, підпорядкування МВС України, а у окремих випадках Міністерству оборони України, наявність у її складі вищих військових навчальних закладів, що готують фахівців у правоохоронній сфері з вищою військовою освітою тактичного та оперативного рівня за спеціальностями «Право» та «Державна безпека» і фахового науково-педагогічного складу, може стати основою для створення військової поліції.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. HOST NATION SECURITY DURING THE GOLDEN HOUR URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cfc.forces.gc.ca/259/290/308/305/topham.pdf>.
3. Каталог військових стандартів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.mil.gov.ua/content/mil_standard/Catalog_of_military_standards_012023.pdf
4. Дручек О.В., Волуйко О.М. Військова дисципліна та військовий правопорядок: кореляція понять. Юридичний науковий електронний журнал. № 7. 2023. С. 261–265. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-7/60.
5. Проект Закону про Військову поліцію [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39001>

Павлікова К.О.

здобувач вищої освіти
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: **Чередниченко О.Ю.**,
викладач Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
кандидат економічних наук, доцент

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ТА ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ І БЕЗПЕКИ

У сучасному світі, де геополітична ситуація постійно змінюється, а виклики та загрози національній безпеці стають дедалі складнішими, забезпечення національних інтересів та безпеки країни стає одним із найактуальніших. Політика в Україні відіграє важливу роль у житті країни та її народу. Вона визначає напрямок розвитку України та впливає на всі сфери життя, включаючи економічну, соціальну, безпекову та дипломатичну.

Раціональний політичний курс забезпечує стійкість і передбачуваність у державі. Політичні заходи мають на меті підвищення рівня життя громадян, наприклад, забезпечення доступу до якісного медичного обслуговування, освіти тощо.

Зовнішньополітична стратегія в свою чергу повинна гарантувати обороноздатність та незалежність України, шляхом встановлення дипломатичних відносин, налагодження відносин на економічному ринку тощо.

Перейдемо до визначення стратегічних політичних напрямків нашої держави. Зовнішня політика - це сукупність відносин України з іншими державами світу та міжнародними організаціями.

Наша зовнішня політика спрямована на забезпечення державного суверенітету і незалежності, та, найголовнішим чином, на відновлення територіальної цілісності України.

Вона передбачає:

1. Набуття повноправного членства в Європейському Союзі і Організації Північноатлантичного договору.

Для цього Україна планує в найкоротші строки досягти достатньої взаємосумісності Збройних Сил України та інших сил сектору безпеки і оборони з силами НАТО.

2. Практичну взаємодію з державами-членами НАТО у гарантуванні безпеки у Чорноморському басейні.

3. Припинення агресії з боку РФ та відновлення територіальної цілісності України у межах кордонів 1991 року.

4. Всебічне співробітництво із США, Федеративною Республікою Німеччина, Канадою, Францією, Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії.

5. Стратегічне партнерство із Грузією, Азербайджанською, Польською, Турецькою, та Литовською Республіками.

6. Взаємне економічне співробітництво з провідними державами Азії, Близького Сходу, Південної Америки та Африки.

7. Вдосконалення санкційної політики. [1]

Цей процес визначає розширення санкцій, зокрема, на держави-агресори, одним із запропонованих шляхів є розгляд застосування санкцій до фізичних та юридичних осіб російської федерації та Республіки Білорусь, які беруть участь в організації «схем» обходу санкцій, застосованих США та ЄС. [2]

Україна, як соціальна демократична держава, прагне зміцнити міжнародний порядок і бере активну участь у протидії тероризму, міжнародній злочинності, наркоторгівлі, торгівлі людьми, розповсюдженню зброї масового ураження, політичному та релігійному екстремізму,

кіберзагрозам, нелегальній міграції і негативним наслідкам зміни клімату, а також у попередженні та подоланні наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру.

Усі основні напрямки зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності України закріплені в ч. III Указу Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року “Про Стратегію національної безпеки України””.

Наступним блоком виступає діяльність держави у внутрішньополітичному напрямку.

Засади внутрішньої політики України спрямовані на визначення цілей і орієнтирів соціально-економічного розвитку України для ефективного нарощування й використання національного суспільного багатства в інтересах забезпечення соціальної стійкості суспільства.

Україна - дуже розвинена держава, яка піклується про внутрішній добробут громадян, і тому в переліку внутрішньополітичних напрямків зазначено багато аспектів, такі як:

1. Розвиток екологічної безпеки, потенціалу стримування, людського капіталу інклюзивного політичного діалогу, системи кібербезпеки та конкурентоспроможності національної економіки;

2. Здійснення цифрової трансформації;

3. Запобігання, виявлення та припинення проявів тероризму, сепаратизму, екстремізму, а також припинення діяльності незаконних збройних формувань;

4. Створення ефективної системи безпеки та стійкості критичної інфраструктури;

5. Захист громадян України, реалізація конституційного принципу верховенства права [1]. У цьому пункті передбачений захист як і громадян, які перебувають на території, підконтрольній Україні, так і громадян, що знаходяться на окупованих територіях. Не можна забувати про наших співвітчизників на тимчасово окупованих територіях АР Крим, м. Севастополя, Донецької та Луганської областей, вони є українцями, то ж їх права, свободи і законні інтереси теж захищаються державою.

Наведені вище внутрішньополітичні напрямки є дуже важливими, реалізуючи їх, Україна створила Вищий антикорупційний суд, захищає свій інформаційний простір, гарантує рівність всіх громадян перед законом, здійснила реформування судової системи; постійно розвиває та вдосконалює економіку шляхом захисту прав власності, забезпечення дерегуляції, заборони тиску на бізнес та створення конкурентних умов для залучення інвестицій.

В умовах повномасштабного вторгнення зовнішня політика зазнала змін. Україна змушена боротися не лише за свою територіальну цілісність і суверенітет, а і за своє право на визначення власного майбутнього та місця в демократичному світі.

Виділяємо такі зміни в зовнішньополітичній стратегії, як:

• Робота над реалізацією «Формули миру». Це дипломатична платформа, що пропонується Україною для досягнення справедливого закінчення війни, яку розв'язала росія проти України;

• Посилення санкцій проти росії. Передбачається більший спектр санкцій, ніж до повномасштабного вторгнення;

• Переформатування відношень із НАТО на вищий рівень взаємодії;

• Нові безпекові гарантії для України від країн-партнерів.

Старі безпекові гарантії були неефективними, тому Україна вимагатиме більшого захисту з боку країн-партнерів;

• Активна гуманітарна дипломатія;

• Продовження оборонної співпраці.

У такий складний час, час війни, наша держава не опускає руки й реформує, покращує та підлаштовує внутрішньополітичний курс відповідно до викликів війни. Важливим у цьому напрямку є курс на економічне зростання, стабілізацію фронту, посилення виробництва озброєння, справедливу мобілізацію, повернення українців із російського полону та повернення депортованих дітей.

Підсумуємо, що Україна активно проводить внутрішню та зовнішню політику, забезпечуючи демократичний лад, безпеку, обороноздатність, співробітництво з країнами-партнерами тощо. Дуже важливим фактором є те, що, навіть у такі складні часи як повномасштабне вторгнення, наша влада забезпечує гідний розвиток України.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України". : Указ Президента України від 14.09.2020 р. № № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 03.04.2024).
2. Санкційний контрнаступ. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/NEWS/DETAIL?LANG=UK-UA&ID=15AE8DEF-7B82-4341-8018-93C71F6906A1&TITLE=SANKTSIINIHKONTRNASTUP-URIADVIVPOROSATOMUTAROSIISKIIPSEVDOOSVITI> (дата звернення: 03.04.2024).

Процик В.М.

Заступник директора з виховної і організаційної роботи та цивільного захисту,
Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола
кандидат юридичних наук

Савіна І.О.

Викладач кафедри воєнної історії України навчально-наукового інституту воєнної історії,
Національний університет оборони України
кандидат педагогічних наук

ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО ЯК ЗАПОРУКА БЕЗПЕКИ КРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ СЬОГОДЕННЯ

Українська держава тримає курс на інтеграцію до Європейського Союзу та НАТО. Таку політику визначив український народ, і українська влада її реалізовує. Інтеграція до НАТО – справа не одного дня. Варто зазначити, що багато вже зроблено, але планів, які потрібно втілити, ще більше. Щодо інтеграції до НАТО та ЄС – є стійка підтримка значної більшості громадян.

Стандартизація НАТО – це розроблення та запровадження процедур, проєктних рішень та термінології, щоб досягти необхідного рівня взаємосумісності, який вимагається членами Альянсу, або з метою надання рекомендацій щодо багатонаціонального співробітництва. Запровадження стандартів НАТО не гарантує набуття членства в НАТО, а є лише однією з заporук на шляху до цього. Одним із основних принципів стандартизації НАТО є добровільним національним рішенням. Загалом у Північноатлантичному альянсі існує близько 1200 стандартів, які постійно змінюються, удосконалюються шляхом перегляду щонайменше кожні три роки. Стандарти НАТО регламентують різні сфери діяльності складових сектору безпеки і оборони – від спільної термінології до уніфікації технічних процесів, взаємосумісності озброєння та військової техніки, процедур управління військами та повсякденної діяльності збройних сил членів Альянсу та країн-партнерів. Стандарти НАТО вводяться в дію угодами (STANAG) та рекомендаціями (STANREC) НАТО зі стандартизації і можуть прийматися як в цілому, так і з застереженнями. Вся діяльність зі стандартизації в НАТО ґрунтується на положеннях прийнятої у березні 2016 року нової Політики НАТО зі стандартизації. Цей документ визначає керівні принципи стандартизації НАТО, описує її функції, повноваження і взаємодію між основними учасниками спільноти зі стандартизації.

Стан запровадження стандартів НАТО у повсякденну діяльність Збройних Сил України треба розпочати з огляду стратегічних документів у сфері безпеки та оборони.

Положеннями Стратегії національної безпеки України передбачається “забезпечення максимальної взаємосумісності Збройних Сил України зі збройними силами держав-членів НАТО шляхом запровадження стандартів Північноатлантичного альянсу”.

Воєнною доктриною України визначається розвиток Збройних Сил України за стандартами НАТО та досягнення ними повної сумісності з відповідними силами держав-членів Альянсу.

Стратегічним оборонним бюлетенем України передбачено, що для проведення оборонної реформи в Україні, поступового нарощування оперативних спроможностей Збройних Сил України, інших складових сил оборони на законодавчому рівні врегулюються процедури стандартизації та приведення їх у відповідність із вимогами держав-членів НАТО. І, як відомо, ще 6 червня 2019 року Верховна Рада ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо військових стандартів», який передбачає внесення змін до Закону «Про оборону України», упорядкувавши вживання понять «військова стандартизація», «військовий стандарт», «стандарт НАТО», «стандарт у сфері оборони держави-члена НАТО», «орган військової стандартизації».

Окрім вищезазначених документів, завдання із запровадження стандартів НАТО визначаються також щорічними Річними національними програмами під егідою Комісія Україна-НАТО, Планами пріоритетних дій Уряду тощо.

Багатьох часто цікавить, які саме стандарти НАТО є найважливішими для впровадження.

Пріоритетність впровадження стандартів НАТО для держав-партнерів визначається Пакетом Цілей партнерства Україна-НАТО. Цей пакет формується під час Процесу планування та оцінки сил, оновлюється кожні два роки і схвалюється на рівні глав постійних делегацій держав-членів Альянсу.

Також, часто запитують, для кого саме призначені стандарти НАТО – чи лише для Збройних Сил, чи для всіх складових сектору безпеки і оборони України?

Більшість оперативних та адміністративних стандартів НАТО призначені для впровадження в Збройних Силах України. Проте стратегічні оборонні документи України передбачають взаємосумісність з військами/силами Альянсу та збройними силами держав-членів НАТО не лише Збройних Сил України, а й інших складових сектору безпеки і оборони, як-от Служба безпеки України, Національна гвардія, Державна прикордонна служба та інші. Тому важливо розглядати необхідність впровадження певного відсотку стандартів НАТО у цих структурах.

Впровадження матеріальних стандартів вимагає залучення можливостей оборонно-промислового комплексу та інших підприємств промисловості. Також існують стандарти НАТО, впровадження яких неможливе без залучення центральних органів виконавчої влади.

Отже, впровадження стандартів НАТО – це не тільки обов'язок Збройних Сил України, але і конкретна робота всіх складових сектору безпеки і оборони держави. Це важливий крок у напрямку реалізації курсу на євроатлантичну інтеграцію та реформування та посилення Збройних Сил та сектору безпеки і оборони в цілому.

1. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України №392 від 14 вересня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

2. Про Стратегію воєнної безпеки України: Указ Президента України № 121 від 25 березня 2021 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>

3. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України. Жовква І., Сіденко В., Немиря Г., Перепелиця Г. Київ: Інститут ЄвроАтлантичного співробітництва. 2007. 84 с.

Тробюк Д.В.

Викладач кафедри оперативно-тактичної підготовки навчально-наукового тренінгового центру оперативно-бойової підготовки Національної академії Служби безпеки України

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТАНДРТІВ НАТО В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ СПІВРОБІТНИКІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стандартизація та взаємосумісність армій держав-членів НАТО є основою безпеки Альянсу, а стандартизація – розроблення та запровадження процедур, проєктів і термінології для досягнення належного рівня взаємосумісності (interoperability) союзників, або рекомендації корисних практик для багатонаціонального співробітництва [1].

Стратегічний курс України на набуття членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору (далі – НАТО) потребує відповідної взаємосумісності Збройних Сил та інших складових сил оборони, що передбачає координацію спроможностей Збройних Сил, Держспецтрансслужби, Національної гвардії, Держприкордонслужби, Служби безпеки, Управління державної охорони, Держспецзв'язку, розвідувальних органів з можливостями інших складових сектору безпеки і оборони України.

Служба безпеки України – державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України [3]. Відтак, Служба безпеки України, як складова сектору безпеки та оборони, має ключову роль в забезпеченні державної безпеки України, загрози та виклики якій можуть мати як внутрішньодержавне, так і іноземне походження.

У теперішніх реаліях, на безпеку нашої держави також впливають загрози безпеці основних партнерів України. Саме тому у багатьох сферах своєї роботи Служба безпеки України покладається на підтримку партнерських спеціальних служб і правоохоронних органів та активно взаємодіє з міжнародними організаціями [5].

Тобто, перш за все, необхідно розглядати питання оптимізації освітньої діяльності, зокрема систему професійної військової освіти сектору безпеки і оборони, що буде орієнтуватися на досягнення показників підготовки за стандартами НАТО, професіоналізм особового складу, що в цілому має призвести до підвищення якості кадрового забезпечення сектору безпеки і оборони.

Проаналізувавши світові тенденції та досвід провідних держав-членів НАТО щодо трансформації військової освітньої галузі в умовах високої динаміки змін форм, способів і засобів ведення бойових дій та збройної боротьби, а також поточного стану системи військової освіти свідчать про наявність певних проблем і чинників, які стримують ефективне функціонування системи військової освіти, що зумовлені новими викликами, які постали перед суспільством, державою, Збройними Силами та іншими складовими сил оборони [4].

Система військової освіти не забезпечує в повній мірі безперервний професійний розвиток військових фахівців упродовж військової кар'єри, набуття ними компетентностей, що дають змогу сумісно виконувати завдання усіма складовими сектору безпеки та оборони, здійснювати спільні дії у складі об'єднаних органів військового управління, у тому числі разом з відповідними структурами держав-членів НАТО.

Професійна військова освіта – спеціалізована освіта військового спрямування, яка здобувається за освітніми програмами на відповідних рівнях військової освіти з метою вдосконалення професійного рівня військового фахівця та набуття фахових компетентностей, що забезпечують виконання службових (бойових) функцій [2].

Професійну військову освіту також можна назвати новою складовою структури військової освіти, яка функціонує шляхом запровадження багаторівневої системи L-курсів (L1-L5) для офіцерського складу Збройних Сил України та інших складових сил безпеки та оборони, зокрема Служба безпеки України, з метою здобуття тактичного, оперативного та стратегічного рівнів військової освіти.

Професійна військова освіта є спеціалізованою освітою військового спрямування, яка здобувається за освітніми програмами на відповідних рівнях військової освіти з метою вдосконалення професійного рівня військового фахівця та набуття фахових компетентностей, що забезпечують успішне виконання завдань.

На сьогодні основні напрями трансформації військової освіти України відповідно до стандартів НАТО визначені у законодавчій та нормативно правовій базі, відповідно до якої передумовами для розробки нової системи військової освіти є:

1. Розвиток складових сектору безпеки та оборони здійснюється за стандартами НАТО, що сприяє досягненню взаємосумісності.
2. Створення єдиної уніфікованої системи освіти та підготовки особового складу сил безпеки і оборони з урахуванням досвіду держав-членів НАТО.
3. Необхідність формування ефективної системи професійної військової освіти, інтегрованої в державну систему освіти.
4. Професійна військова освіта має стати підґрунтям для формування професійної армії, як школи лідерства.
5. Реалізація принципу “Освіта впродовж військової кар’єри”.
6. Забезпечення якості вищої освіти та професійної військової освіти відповідно вимогам стандарту НАТО Вi-SCD 075-007 “Освіта і підготовка”.
7. Впровадження системи акредитації військової освіти у вищих військових навчальних закладах з урахуванням потреб та специфіки сил безпеки і оборони.

Здобуття професійної військової освіти здійснюється за освітніми програмами на курсах професійної військової освіти таких рівнів військової освіти:

- тактичний рівень військової освіти, що передбачає:
- базовий курс тактичного рівня (L-1A);
 - фаховий курс тактичного рівня (L-1B);
 - командний курс тактичного рівня (L-1C);
 - командно-штабний курс тактичного рівня (L-2) [4].

Підсумовуючи вищевикладене, є нагальна необхідність імплементації стандартів НАТО у професійну військову освіту Служби безпеки України, зокрема для здобуття тактичного рівня військової освіти у навчальних закладах Служби безпеки України, з включенням базового курсу тактичного рівня (L-1A) та фахового курсу тактичного рівня (L-1B) для здобуття ступеню вищої освіти «бакалавр», та командного курсу тактичного рівня (L-1C) для здобуття ступеню вищої освіти «магістр». Для подальшої підготовки офіцерів СБУ створити курс підготовки тактичного рівня професійної військової освіти (L-2).

Список використаних джерел:

1. NATO 2022 Strategic Concept. NATO official. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (дата звернення: 28.03.2024).
2. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text> (дата звернення 31.03.2024).
3. Про Службу безпеки України: Закон від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 30.03.2024).
4. Про трансформацію системи військової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 р. № 1410 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%D0%BF#Text> (дата звернення 31.03.2024).
5. Україна до НАТО. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/standarty-nato/perehid-na-standarty-nato-sbu> (дата звернення: 30.03.2024).

Чередниченко О. Ю.

викладач Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат економічних наук, доцент

**ВИКОРИСТАННЯ ТА УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ДОСВІДУ
СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СИСТЕМИ НА ПРИКЛАДІ
СХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ЄС**

Права і свободи людини є головними цінностями в сучасному світі. Порушення прав і свобод людини в будь який спосіб є неприпустимим і протирічить нормам як національного так і міжнародного законодавства. Однією із форм цих порушень є корупційні правопорушення. Саме корупція є одним із головних чинників зниження соціального, економічного, морального рівня суспільства. Корупція це - використання особою, зазначеною в частині першій статті 4 Закону України «Про запобігання корупції», наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній в частині першій статті 4 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей[2].

В сучасних умовах прояви корупції створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку більшості країн світу, негативно впливають на всі сторони суспільного життя. Міжнародний та власний досвід з протидії вказаним ганебним явищам свідчить про негативний вплив корупційних проявів і на економіку цілих держав, що потребує впровадження рішучих заходів з протидії корупції

Чинники успішної протидії корупції вже давно відомі та апробовані міжнародною спільнотою, причому їх вдосконалення здійснюється постійно. Світові інституції постійно підвищуються вимоги та стандарти з протидії корупційним злочинам, розробляють відповідні методики, рекомендації та активно сприяють у цьому напрямку урядам зацікавлених країн, в тому числі у вигляді фінансової допомоги, спрямованої на боротьбу з корупцією. Протидія корупційним проявам завдання не лише окремих правоохоронних органів, причетним державним інституціям, а й і громадського суспільства.

Це, насамперед:

- відкритість влади, прозорість та зрозумілість процедур прийняття державних рішень;
- дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадського суспільства;
- зрозумілі, порозорі, ринкові економічні механізми ведення бізнесу;
- свобода слова, незалежність засобів масової інформації.

Разом з цим слід зазначити, що втілення в життя ефективних заходів із боротьби з корупційними проявами в окремих країнах не проходить без суттєвих проблем, подолання яких вимагає підвищення ефективності ведення боротьби з корупцією, створення дієздатних систем протидії цьому негативному явищу. Напрацьований досвід провідних країн Європейського Союзу, насамперед східно-європейських країн, може бути досить цікавим для нашої держави, а запроваджені дієві механізми боротьби з корупційними проявами в цих країнах, на нашу думку, можна трансформувати до національної антикорупційної системи.

Серед суб'єктів, яких держава уповноважує вживати заходи із запобігання і протидії корупції та щодо яких вона окреслює загальні напрями здійснення їхніх повноважень, можна виділити три групи:

- суб'єкти із загальними повноваженнями;
- суб'єкти зі спеціальними повноваженнями;
- суб'єкти з повноваженнями учасника антикорупційних заходів.

Так, не дивлячись на актуальність цього питання у Польщі досить довго не приймався окремий законодавчий акт щодо протидії корупції. Однак загрозна для держави поширеність корупції та потреба більш повної реалізації підписаних Польщею (у зв'язку зі вступом до Європейського Союзу) міжнародно-правових угод спонукала польську владу до вжиття додаткових заходів. Зокрема, наприкінці 2002 року урядом Польщі затверджено Державну програму боротьби з корупцією під назвою «Антикорупційна стратегія». На виконання цієї програми створена та працює Надзвичайна кодифікаційна комісія сейму Польщі, яка займається змінами до Кримінального, Кримінально-процесуального та Кримінально-виконавчого кодексів. Крім того, з 2006 р. введено в дію Закон про «Центральне антикорупційне Управління (ЦАУ, Centralny Urząd Antykorupcyjny)». Основною метою діяльності ЦАУ є боротьба зі зловживаннями владою та використанням привілеїв для досягнення особистої і майнової користі, а також діяльністю, спрямованою проти економічних інтересів держави. Практика боротьби правоохоронних органів Польщі з проявами корупції свідчить також про ефективність застосування Закону «Про протидію введенню до фінансового обігу матеріальних засобів нелегального чи невизначеного походження, а також про протидію фінансуванню тероризму» від 16 листопада 2000р. Досить значний ефект у справі протидії корупційним явищам досягнуто при створенні нового державного органу - фінансової розвідки, що передбачає втілення таких завдань: припинення злочинних дій у фінансовому секторі та створення банку даних для всіх компетентних державних інститутів, які протидіють використанню нелегальних джерел доходів.

Досить активно намагаються боротися з корупцією уряди країн Балтії. Одночасно, на думку спеціалістів, унаслідок нескоординованості дій між правоохоронними органами Латвії (боротьбу з цим негативним явищем у країні здійснюють аж 16 різних структур, у т. ч. правоохоронних), країна залишається однією з найкорумпованішою у Європейському Союзі. У зв'язку зі вступом Литви до Європейського Союзу у заяві Європейського Парламенту теж зазначається про необхідність активізації боротьби в цій країні з корупцією та організованою злочинністю, особливо на кордоні.

Цікавим для нас є досвід Румунії з подолання корупції в сучасних умовах розвитку держави. Румунія теперішній час активно протистоять корупційним проявам, насамперед, у вищих ешелонах влади, незважаючи при цьому на займані посади, авторитет та заслуги у минулому чиновників високого рангу. В якості приклада можна привести засудження за корупційні злочини прем'єр-міністра країни та низки міністрів. Слід зауважити, що вказані досягнення стали реальними не тільки завдяки «запиту громадського суспільства на активізацію протидії корупції», а й завдяки наявності політичної волі вищого керівництва держави, наявності незалежних правоохоронних та судових органів (насамперед в особі генерального прокурора країни).

З огляду на актуальність проблеми боротьби з корупцією, одним із головних завдань сучасності для багатьох держав світу є перегляд комплексу організаційно-правових та інших заходів на національному рівні з метою їх удосконалення, підвищення рівня взаємодії на двосторонньому та регіональному рівнях, а також активізація діяльності в межах міжнародних організацій у сфері боротьби з корупцією та організованою злочинністю. Важливим в реалізацію ефективної національної системи боротьби з корупцією є участь державних органів у заходах боротьби з цим негативним явищем, у межах дій запроваджених Організацією Об'єднаних Націй, Радою Європи, Інтерполом, Міжнародним валютним фондом, Світовим банком та іншими міжнародними інституціями.

Аналіз особливостей боротьби з корупційними злочинами в окремих країнах Європейського Союзу дозволяє сформулювати уявлення про основи передової національної антикорупційної стратегії, розвиток якої необхідний в сьогоденні Україні:

- політична воля вищого керівництва держави до боротьби з корупцією і сформована на її основі єдина державна політика в області боротьби з корупцією, яка б включала комплекс заходів державного, політичного, економічного, соціального і правового характеру;

- організований контроль з боку громадського суспільства та ЗМІ за всією системою державного адміністрування (неодмінною умовою для цього є створення атмосфери прозорості) і забезпечена можливість порушення в цих рамках кримінального переслідування правопорушників;
- реальна незалежність судової влади;
- реальна економічна свобода (яка не має нічого спільного з таким явищем як втрата управлінської керованості з боку держави та «економічний хаос»);
- жорстка підзвітність осіб, які наділені владними повноваженнями, перед реально незалежним органом, що здійснює моніторинг чистоти діяльності державних службовців, а також наділений повноваженнями по притягненню до відповідальності посадовців незалежно від їх місця в ієрархічній структурі влади.

Україна вже напрацювала правову та економічну основу для боротьби з корупцією, створила незалежні антикорупційні органи, як і мають певний кредит довіри з боку суспільства. Відносини, що виникають у сфері запобігання корупції в Україні, регулюються Конституцією України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, законом України «Про запобігання корупції» та іншими законами, а також прийнятими на їх виконання іншими нормативно-правовими актами.

Таким чином, можна констатувати, що діюча антикорупційна система та нормативно-правова база дозволяє Україні налагодити та реалізовувати системну роботу з викоріння корупції. В той же час, найбільш ефективний шлях запобігання корупції – це усунення причин і умов, які її породжують і сприяють її існуванню.

Наша держава, що розташована на межі із Заходом не може залишитися осторонь процесів боротьби з корупцією в країнах ЄС. В той же час Україні потрібно активніше врахувати позитивний досвід антикорупційної діяльності європейських країн у практичній роботі з викоріння цих ганебних явищ, адаптувавши до вітчизняних реалій та специфіки обстановки на сучасному етапі розвитку країни. Тільки під впливом громадського суспільства можна максимально реалізувати вищенаведене, бо саме громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, які закріплені Конституцією України [2].

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 2002 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-14>

Южека Р.С., здобувач вищої освіти І-го курсу

Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
Науковий керівник: **Рожеченко В.М.**

викладач кафедри фізичного виховання та тактико-спеціальної підготовки
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТАНДАРТІВ ТА ДОСВІДУ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО ПРИ ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

У сучасному світі, де виклики та загрози безпеці зростають, важливо постійно удосконалювати систему підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони. За цим завданням стоїть не лише потреба у висококваліфікованих фахівцях, а й у необхідності впровадження найкращих практик та стандартів, які б дозволили ефективно протидіяти сучасним загрозам.

Одним із напрямків удосконалення підготовки кадрів є імплементація стандартів та досвіду країн-членів НАТО. Цей досвід може стати важливим джерелом знань та практик для підвищення ефективності підготовки кадрів у секторі безпеки і оборони.

Збройна агресія Російської Федерації проти України 2022 року викликала гостру потребу в кваліфікованих кадрах для потреб сил безпеки та оборони. Ця потреба стала ще більш актуальною в умовах воєнного стану, коли система підготовки персоналу зазнала значних змін, акцентуючись на пришвидшеному та ефективному навчанні. У цьому контексті імплементація стандартів та досвіду країн-членів НАТО стає пріоритетним напрямком реформування вітчизняної системи військової освіти.

Необхідність адаптації системи підготовки кадрів до потреб воєнного часу є невід’ємною складовою стратегічного підходу до забезпечення національної безпеки та оборони. Умови сучасних збройних конфліктів вимагають від військових високої мобільності та готовності до негайного вступу в бойові дії. Підготовка кадрів у таких умовах повинна бути спрямована на набуття не лише загальних військових навичок, а й специфічних умінь та вмінь, необхідних для успішного функціонування на полі бою.

Стратегічний курс України на членство в НАТО передбачає імплементацію стандартів Альянсу в українські сили безпеки. Цей крок має вирішальне значення для євроатлантичної інтеграції країни та забезпечення сумісності її військ з силами країн-членів НАТО. Підготовка кадрів у контексті цієї стратегії повинна бути орієнтована на виконання стандартів та процедур, прийнятих в НАТО, що вимагає від українських військових високого професіоналізму та адаптивності.

Обмежені ресурси, доступні для підготовки кадрів у воєнний час, підкреслюють необхідність оптимізації та ефективного використання наявних можливостей. Враховуючи важливість швидкості та якості підготовки військовослужбовців у сучасних умовах, необхідно здійснювати раціональне використання ресурсів та постійно вдосконалювати підходи до навчання та тренування особового складу [1, с.35].

Стандарти НАТО у сфері підготовки кадрів є важливим інструментом, який сприяє комплексному розвитку професійних здібностей військовослужбовців. Основними складовими цього підходу є розробка програм навчання, які охоплюють всі рівні підготовки, починаючи від солдатів і закінчуючи офіцерами. Ці програми враховують специфічні потреби сучасного конфлікту та використовують модульний підхід, що дозволяє адаптувати їх до мінливих умов та завдань.

Важливим аспектом стандартів НАТО є підвищення якості підготовки кадрів через створення сучасних навчальних планів і програм, які відповідають сучасним вимогам та технологіям. Це охоплює використання інноваційних методик та технологій навчання, таких як віртуальна та доповнена реальність, що дозволяють підвищити ефективність навчання та підготовки до різних видів операцій.

Крім того, стандарти НАТО передбачають постійне оновлення та вдосконалення програм навчання з урахуванням новітніх тенденцій у розвитку збройних сил та вимог безпеки. Це дозволяє забезпечити високий рівень готовності військових підрозділів до дії в сучасних умовах.

Другим важливим компонентом є система кваліфікацій, що визначає чіткі кваліфікаційні вимоги до персоналу на кожному рівні підготовки. Ця система забезпечує стандартизацію навчальних програм і дозволяє забезпечити високий рівень підготовки військовослужбовців у всіх країнах-членів НАТО. Кваліфікаційна система також допомагає в управлінні кадрами, визначаючи шляхи професійного зростання та кар’єрного росту для військовослужбовців [2, с.99].

Узгодженість стандартів НАТО у сфері підготовки кадрів дозволяє забезпечити високий рівень професіоналізму та готовності військових сил країн-членів Альянсу до ефективного виконання завдань у сучасному воєнному середовищі.

Педагогічні методи, що використовуються у системі підготовки кадрів за стандартами НАТО, акцентуються на інтерактивності та практичності. Зокрема, велика увага приділяється

застосуванню моделювання бойових ситуацій, використанню симуляторів та інтерактивних навчальних платформ. Це дозволяє військовослужбовцям отримувати не лише теоретичні знання, а й реальний практичний досвід, який може бути вирішальним у бойових умовах. Крім того, у навчальний процес залучаються досвідчені інструктори та офіцери, що дозволяє передати студентам найкращий практичний досвід [3, с.162].

Матеріально-технічне забезпечення також відіграє важливу роль у підготовці кадрів за стандартами НАТО. Використання сучасних навчально-тренувальних комплексів, зброї та техніки, що відповідає вимогам Альянсу, дозволяє забезпечити високий рівень підготовки. Крім того, належний рівень навчальної літератури та методичних матеріалів гарантує доступність та якість освітнього процесу.

У системі оцінювання результатів навчання також застосовуються сучасні підходи. Комплексна система оцінювання включає перевірку теоретичних знань, практичних навичок та психологічної стійкості військовослужбовців. Для цього використовуються комп'ютерне тестування та стандартизовані оцінювальні процедури, що дозволяє об'єктивно оцінити рівень підготовки кадрів [4, с.19].

Досвід країн-членів НАТО у підготовці кадрів може бути вельми корисним для України в умовах воєнного стану, зокрема через можливість залучення досвідчених інструкторів з країн Альянсу для підготовки українських військових тренерів. Це дозволить перенести передові методики та підходи до навчання, а також використати їх досвід у розвитку власної системи підготовки кадрів.

Адаптація та використання вже розроблених навчальних програм країн-членів НАТО також має великий потенціал для українських військовослужбовців. Це дозволить швидко та ефективно підготувати кадри за певними спеціальностями, використовуючи передовий досвід інших країн.

Спрощена процедура сертифікації за стандартами країн-членів НАТО також може стати важливим елементом у підвищенні рівня кваліфікації українських військовослужбовців. Це дозволить визнати кваліфікацію, отриману в умовах воєнного стану, за стандартами, що відповідають вимогам НАТО, що, своєю чергою, підвищить їх конкурентоспроможність та можливості у подальшому розвитку професійної кар'єри [5].

На основі проведеного дослідження пропонуються наступні рекомендації:

- Розробити та впровадити державну програму імплементації стандартів НАТО в систему підготовки кадрів для сил безпеки та оборони України.
- Здійснити перегляд та оновлення навчальних програм військових навчальних закладів з урахуванням стандартів НАТО та досвіду країн Альянсу.
- Забезпечити підготовку інструкторського складу за стандартами НАТО шляхом проведення спільних навчальних програм з країнами-членами Альянсу.
- Активно використовувати можливості програм співпраці з НАТО у сфері військової освіти та підготовки.
- Залучати до навчального процесу сучасні педагогічні методики та технології, що дозволяють оптимізувати процес навчання та підвищити його ефективність.
- Розробити систему визнання кваліфікації українських військовослужбовців, отриманих в умовах воєнного стану, за стандартами країн-членів НАТО.

Впровадження цих рекомендацій дозволить Україні підвищити рівень підготовки особового складу сил безпеки та оборони, забезпечити їх відповідність стандартам НАТО та сприяти успішній реалізації цілей оборони держави в умовах воєнного стану.

У висновку варто сказати, що імплементація стандартів та досвіду країн-членів НАТО у сфері підготовки кадрів для потреб сил сектору безпеки і оборони є важливим кроком у підвищенні ефективності та професіоналізму цих сил. Вона сприяє розвитку сучасних навчальних програм, які враховують специфіку сучасного конфлікту та використовують передові методики навчання. Це дозволяє підготувати військовослужбовців до дії в умовах, що постійно змінюються, забезпечуючи високий рівень готовності та ефективності сил сектору безпеки і оборони.

Додатково, імплементація стандартів НАТО сприяє обміну досвідом та кращим практиками між країнами-членами, що сприяє удосконаленню системи підготовки кадрів у всьому світі. Це важливий крок у підвищенні глобальної безпеки та стабільності, оскільки добре підготовлені та професійні сили безпеки та оборони можуть більш ефективно реагувати на сучасні виклики та загрози.

Отже, імплементація стандартів та досвіду країн-членів НАТО у підготовці кадрів для потреб сил сектору безпеки і оборони є ключовим елементом в підвищенні ефективності, професіоналізму та готовності цих сил до дії в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Імплементація стандартів НАТО в Україні: здобутки та перспективи. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, 23 вересня 2015 року. / Упор. М. З. Мальський, О. С. Кучик. Львів, факультет міжнародних відносин ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 52 с.
2. Загуменна Ю. О. Legal Reform in the Sphere of National Security of Ukraine: Theoretical and Legal Aspect. *Право України*. №2. 2021. С.88-105.
3. Гончаренко І. Б., Михайлова Ю. М. Шляхи використання зарубіжного досвіду підготовки кадрів для сектора безпеки та оборони України. *Українська наука: проблеми сьогодення та перспективи розвитку* : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 29–30 липня 2016 р.), С. 162-164.
4. Сокурєнко В. В. Підготовка кадрів для сектору безпеки і оборони як передумова забезпечення національної безпеки України. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 20 років у статусі національного* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 2 берез. 2021 р.); МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. С. 17-20.
5. Клименко О. З. Базові засади імплементації міжнародних нормативних документів у діяльності наукових бібліотек України: термінологічний аспект. URL: <http://nbuviar.gov.ua/> (дата звернення: 14.03.2024).

Ярошук В.В.

викладач кафедри № 601 Тактики військ
протиповітряної оборони Сухопутних
військ ХНУПС імені Івана Кожедуба

Черкашин С.В.

викладач кафедри № 601 Тактики військ
протиповітряної оборони Сухопутних
військ ХНУПС імені Івана Кожедуба

АКТУАЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Україна, як країна, що прагне повноправного членства в Північноатлантичному альянсі, попри широкомасштабного російського вторгнення та бойових дій, які тривають у країні, активно працює над впровадженням стандартів НАТО в свою систему військової освіти.

Адже навчання військових і якісна освіта є важливим підґрунтям для ефективної підготовки військовослужбовців та персоналу силових структур, а також для забезпечення відповідності національної системи освіти міжнародним стандартам. Стандарти НАТО включають передові методики, засоби та підходи до військової освіти, що сприяє покращенню професійних навичок, лідерських якостей та загального рівня підготовки військових фахівців.

Це дозволяє військовослужбовцям Збройних Сил України відповідати сучасним викликам і стандартам, підвищувати ефективність операцій та забезпечувати безпеку країни. Це є зміцнення міжнародного співробітництва та партнерства. Впровадження стандартів НАТО у систему військової освіти України дозволяє забезпечити сумісність та взаєморозуміння з військовими структурами інших країн-членів НАТО. Це відкриває можливості для спільного навчання, обміну досвідом та співпраці у різних сферах військової діяльності. Така співпраця підвищує військову готовність, сприяє обміну інноваціями та покращує взаємодію між країнами.

Впровадження стандартів НАТО в систему військової освіти, це насамперед адаптація національної системи військової освіти до вимог та стандартів НАТО. Це вимагає великих зусиль і реформ, які необхідні для планування навчальних програм, методик навчання, кадрового забезпечення та інфраструктури. Крім того, необхідно забезпечити належний рівень фінансування та ресурси для впровадження змін, що може бути викликом у ситуації обмежених бюджетних коштів – адже зараз всі вільні фінансові ресурси в першу чергу спрямовуються на оборонні потреби держави та забезпечення її національної безпеки та відсічі ворога. Також є необхідність підготовки викладацького складу та фахівців у галузі військової освіти. Для успішного впровадження стандартів НАТО необхідно мати висококваліфіковані кадри, які володіють необхідними знаннями та навичками. Тому важливим завданням є навчання і підготовка викладачів та інструкторів з використання новітніх підходів та методик, що відповідають стандартам НАТО. Головним питанням покращенням якості вищої освіти в Україні має бути досягнення у максимально короткі строки взаємосумісності Збройних Сил та інших складових сил оборони. Тому в реформах, які впроваджують для досягнення повної відповідності критеріям членства в НАТО, нова система військової освіти насамперед передбачає запровадження спільної підготовки Збройних Сил України з іншими складовими сил оборони за єдиним замислом і планом та під єдиним керівництвом. Також, нова система зосереджується на підготовці особового складу сил оборони на основі курсів професійної військової освіти L1-L5.

За останні роки система військової освіти зазнала системних змін за рахунок наступних чинників:

- Упровадження досвіду війни;
- Імплементация стандартів НАТО в програми підготовки;
- Реалізація кращих підходів щодо навчання та підготовки складових сектору безпеки й оборони за досвідом країн-партнерів;
- Зміна світоглядних цінностей у підготовці офіцерських кадрів;
- Підвищення якості практичної підготовки всіх категорій здобувачів військової освіти.

Тож, актуальність впровадження стандартів НАТО в систему військової освіти України має велике значення для майбутнього країни – адже зусилля у цьому напрямку допоможуть Україні стати частинкою єдиної інтегрованої системи військової освіти та підготовки, що сприятиме сильній, сучасній та високоефективній обороні держави.

Процес реформування вітчизняної системи вищої військової освіти вагомою мірою базується на співробітництві з іноземними військовими навчальними закладами, вивченні їхнього досвіду, впровадженні кращих методик у процес підготовки військових фахівців для Збройних Сил України з урахуванням національних здобутків у цій сфері. Для подальшого підвищення ефективності та результативності цього, вкрай важливого в умовах війни, процесу один з головних акцентів робиться на законодавче й нормативне врегулювання питань підготовки військових фахівців, адаптацію нормативно-правової бази в галузі військової освіти до вимог законодавства держави з урахуванням того бойового досвіду, що був набутий від початку російської агресії з 2014 року та повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. В цьому контексті треба зауважити, що навчання та підготовка військовослужбовців здійснюється з максимальним використанням досвіду ведення бойових

дій під час відбиття російської агресії та передових методик підготовки армій країн-членів НАТО. При цьому для підвищення якості та приведення змісту й технологій навчання військових фахівців у відповідність до сучасних завдань Збройних Сил України активно впроваджуються технології дистанційного навчання.

В основу подальшого реформування системи військової освіти покладено подальшу оптимізацію мережі вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, наукових закладів та установ, поліпшення підготовки та удосконалення механізму ротації науково-педагогічних кадрів. З планомірним удосконаленням та розвитком системи відбору та підготовки кандидатів на вступ до військових навчальних закладів, головна увага концентрується на підвищенні якості професійної підготовки в усіх ланках військового управління та безпосередньо у військах. Особлива увага звертається на зростання кваліфікації офіцерських кадрів, а також на формування та підвищення ефективності системи професійної підготовки сержантів, як важливої сучасної категорії військових кадрів.

З постійним оновленням й удосконаленням матеріально-технічної бази активно триває розвиток міжнародної співпраці та міжнародної кооперації у сфері військової освіти в контексті стратегічної цілі України щодо вступу до Північноатлантичного альянсу.

Головне в контексті реформ, які необхідно впроваджувати для відповідності критеріям вступу до НАТО, необхідно наголосити на нових завданнях з удосконалення системи вищої військової освіти в Україні – це перехід на більш сумісну з країнами НАТО триступеневу систему рівнів військової освіти (тактичний, оперативний і стратегічний рівні); запровадження діяльності «школи оборонного менеджменту» та «школи лідерства» як складових професіоналізації освіти; перегляд кваліфікаційних вимог і штатно-посадових категорій до військових посад офіцерського складу стосовно здобуття освітніх ступенів («бакалавр», «магістр») та рівнів військової освіти; опрацювання механізмів мотивації на здобуття офіцерами освітніх (освітньо-наукових, наукових) ступенів на всіх рівнях військової освіти; перегляд змісту освіти й фахової підготовки, наполегливіше впровадження в освітній процес процедур і стандартів НАТО.

Список використаних джерел:

1. Освіта та індивідуальна підготовка (E&ITD) 075-007 (10 вересня 2015 року): Спільна директива стратегічних командувань НАТО: довідкові матеріали. – К.: НУОУ, 2021, 178 с.
2. Професійна військова освіта в Україні у сучасному безпековому середовищі: монографія / За заг. ред. Д. Вітера та В. Телелима; [Кол.авт.]. – К.: НУОУ, 2021, 277 с.
3. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2021 рік / За заг. ред. С. Квіта. – К.: НАЗЯВО, 2022. – 232 с.
4. Шабатіна Н. Принципи проектування системи гарантування якості вищої військової освіти за досвідом країн-членів НАТО // Зб. наук. пр. “Військова освіта”. – 2020. – № 1 (41). – С. 301-310.
5. Defence forces professional military education (PME) strategy 2021-2024, Irish Defence Forces, 24 p.
6. Martorell P., Bergman P. Understanding the Cost and Quality of Military-Related Education Benefit Programs / Paco Martorell, Peter Bergman. – RAND Corporation, 2013, 43 p.
7. Pilli E., Truusa T.-T. Assessment in professional military education / Pilli Einike and Truusa Tiia-Triin. – Tartu: The University of Tartu Press, 2021, 88 p.
8. Professional military education. Programs Are Accredited, but Additional Information is Needed to Assess Effectiveness, GAO-20-323 Report to Congressional Addressees. – United States Government Accountability Office, 2020, 49 p.

СЕКЦІЯ 3

КОМУНІКАЦІЇ ТА МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ В ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ (ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО, ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ)

Аносенков А.А., доцент кафедри тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Мукоїда Р.В., доцент кафедри тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Коломієць Ю.М., т.в.о. завідувача кафедри тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Одеського державного університету внутрішніх справ

МЕТА І ХАРАКТЕРИСТИКА СТАБІЛІЗАЦІЙНОЇ ОПЕРАЦІЇ ЗА УЧАСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

На виконання доручення Президента України 13 січня 2023 року Кабінетом Міністрів України прийнято постанову № 30 про утворення як юридичної особи публічного права міжрегіонального територіального органу Національної поліції – Департаменту поліції особливого призначення «Об’єднана штурмова бригада Національної поліції України «Лють» (далі – Бригада). До цієї штурмової бригади вже виявили бажання вступити чимало курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які готують поліцейських, а отже, актуальним і доцільним буде впровадження в підготовку майбутніх працівників Національної поліції тем та практичних занять щодо: 1) проведення штурмових та пошукових заходів; 2) організації та здійснення заходів стосовно рятування людей і забезпечення їх безпеки; 3) виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів; 4) проведення аеророзвідки; 5) проведення стабілізаційних та пошуково-фільтраційних заходів на звільнених територіях; 6) застосування в діяльності поліції групової тактики або тактики штурмових груп.

Стабілізаційні дії військ – форма воєнних дій, яка уявляє собою сукупність узгоджених та взаємозв’язаних за метою, завданнями, місцем і часом одночасних або послідовних заходів, акцій і дій, які проводяться визначеним складом військ у взаємодії з органами та підрозділами інших військових формувань (ІВФ) та правоохоронних органів (ПрО) у межах стабілізаційної операції або самостійно для стабілізації обстановки у кризовому районі.

Стабілізаційна операція ведеться з метою запобігання збройним конфліктам, їх ліквідації на ранніх стадіях, забезпечення та підтримання безпеки і стабільності в постконфліктний період (робота на деокупірованій території). За своїм змістом ця операція полягає у проведенні спеціальних військових дій, маневру утвореним міжвидовим (міжвидовчим) угрупованням військ (сил) за єдиним замислом.

Спеціальна протидиверсійна операція проводиться спільними діями загальновійськових підрозділів, Сил спеціальних операцій (ССПО), інших видів Збройних Сил, інших військових формувань та правоохоронних органів (ІВФ та ПрО) у складі

об'єднаного угруповання для виявлення, блокування та ліквідації диверсійно-розвідувальних сил (ДРС) противника або незаконних збройних формувань (на кшталт ДНР та ЛНР) у визначеному секторі (районі) відповідальності.

Під час участі у стабілізаційних діях військ, спеціальній протидиверсійній операції Національна поліція України у взаємодії з загальновійськовими підрозділами, формуваннями ІВФ та ПрО здійснюють спеціальні військові дії.

Термін «спеціальні військові дії» вже міцно ввійшов у тактичну термінологію. Досвід воєнних дій загальновійськових частин і підрозділів в Афганістані, Чечні, Дагестані, Грузії, антитерористичної операції, а потім і Операції об'єднаних сил на території Донецької і Луганської областей свідчить про виникнення нових прийомів боротьби з ворогом, які істотно відрізняються від характерних позиційних форм протиборства – від так званої стереотипної тактики.

Спеціальні військові дії (СпВД) НПУ є складовим елементом стабілізаційної операції, самостійних стабілізаційних дій, спеціальної протидиверсійної операції. Це дії низового тактичного рівня. Вони співвідносяться зі стабілізаційною (протидиверсійною) операцією за масштабами і змістом, як загальновійськовий бій із загальновійськовою операцією.

Важлива особливість ведення стабілізаційних дій військ і протидиверсійної операції полягає в тому, що військам протистоїть противник, який може з'явитися і зникнути несподівано в будь-який час і в будь-якому місці. Тому тут немає чітко визначеної лінії фронту, але є повсюдна боротьба, немає тилу як зони відносної безпеки. Обстановка, коли всюди фронт, коли всюди чатує небезпека, має сильний психологічний вплив на військовослужбовців, морально і фізично виснажує їх. У подібних умовах боротьба з противником повинна ґрунтуватися на мистецтві, хитрості, своєчасному розкритті його замислів і планів.

Перехід до стабілізаційних дій може здійснюватися з певних причин. Перша – перехід від активних дій загальновійськових підрозділів до дій щодо забезпечення безпеки, друга – виконання заходів, необхідних для збереження або відновлення інфраструктури.

Бригада веде стабілізаційні дії для забезпечення безпеки цивільного населення, у тому числі через відновлення функціонування органів місцевого самоврядування. Бригада не має можливості самостійно стабілізувати обстановку у визначеній зоні. Основна роль бригади під час ведення стабілізаційних дій полягає у встановленні та підтримці єдності зусиль усіх сил та засобів, які забезпечують досягнення мети дій.

Завданнями поліції під час проведення стабілізаційних заходів в межах визначених повноважень є: у взаємодії з підрозділами (військовими частинами) Збройних Сил України, Головного управління розвідки Міністерства оборони України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, іншими складовими сил безпеки і оборони участь з відсічі та стримуванні збройної агресії проти України; проведення ударно-штурмових та ударно-пошукових заходів; ліквідація збройного конфлікту або надзвичайної ситуації; організації та здійснення заходів щодо рятування людей і забезпечення їх безпеки; виконанні завдань територіальної оборони; виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів (розмінування територій в разі необхідності); здійснення контрдиверсійних заходів (виявлення та знешкодження диверсійно-розвідувальних сил і незаконних збройних формувань противника); проведення аеророзвідки та вогневого ураження противника на території окупованих населених пунктів; застосування маневру сил і засобів Бригади для завдання одночасних і послідовних вогневих ударів із різних видів озброєння та невідступним переслідуванням противника (окупанта), виявлення позицій ворога; знищення військової техніки та живої сили противника; проведення стабілізаційних та пошуково-фільтраційних заходів на звільнених територіях; застосування групової тактики або тактики штурмових груп для здійснення тактичного прориву оборони противника.

Під час організації виконання завдань на деокупованій території повинні враховуватися особливості, основними з яких є: обмеження (заборона) на застосування певних способів дій і засобів ураження; необхідність уникнення втрат мирного населення та руйнування (виведення

з ладу) об'єктів інфраструктури; безпосередній контакт та постійний інформаційно-психологічний вплив з боку антидержавно налаштованих осіб, партій, релігійних організацій, рухів і певних верств населення; необхідність одночасного виконання декількох різних за характером і місцем виконання завдань; в разі загострення обстановки автономність дій підрозділів поліції; спільне виконання завдань з ІВФ та ПрО, штабами зон територіальної оборони.

Основними принципами стабілізаційних дій є: трансформація конфлікту; єдність зусиль; побудова партнерства.

Трансформація конфлікту – це процес усунення причин та умов, що зумовили конфлікт. Бригада залучається до ведення стабілізаційних дій, поки інші складові Сил оборони держави не зможуть забезпечувати безпеку населення.

Стабілізаційні дії вимагають налагодження співпраці між суб'єктами, зацікавленими у врегулюванні ситуації. Суть полягає у синхронізації, координації та інтеграції діяльності урядових та неурядових організацій спільно з військовими для досягнення єдності зусиль. Єдність зусиль – це координація і співпраця, яка спрямована на спільну мету. Єдність зусиль є фундаментом для успішного виконання завдань під час ведення стабілізаційних дій.

Побудова партнерства є результатом заходів і військових зусиль, що підвищують здатність органів місцевого самоврядування забезпечувати верховенство права, безпеку населення, надання йому основних послуг. Бригада застосовує комплексний підхід для вирішення спільних інтересів. Єдність дій є незамінною особливістю побудови партнерської відносин.

Якщо бригада виконує завдання в районі, де відсутні органи місцевого самоврядування, на неї додатково покладаються завдання організації функціонування військово-цивільної адміністрації.

Фазами стабілізаційних дій є: початкова фаза (ініціалізація); трансформаційна фаза (фаза перетворень); фаза забезпечення стабільності.

Початкова фаза (ініціалізація) – це заходи початкового реагування, які виконуються для стабілізації кризової ситуації. Бригада виконує стабілізаційні завдання або до початку конфлікту, або після завершення конфлікту, коли безпекова ситуація не дозволяє використовувати цивільний персонал. Ініціалізація спрямована на створення безпечного середовища, що дозволяє задовольнити гуманітарні потреби місцевого населення. Ініціалізація дозволяє зменшити рівень насильства та людських страждань, створюючи умови, які дають можливість іншим суб'єктам безпечно допомагати населенню.

До заходів трансформаційної фази належать стабілізація обстановки, відновлення та розбудова. Заходи трансформації виконуються у відносно безпечному середовищі. Трансформація має важливе значення для збереження стабільності та сприяє стабільності в межах району дій бригади.

Так згідно розпорядження КМУ «Про затвердження плану дій органів виконавчої влади з відновлення деокупованих територій територіальних громад» до сфери відповідальності НПУ відноситься: здійснення заходів з очищення (розмінування) територій населених пунктів, об'єктів життєзабезпечення населення, гасіння пожеж, розбирання завалів тощо; життя заходів для виявлення осіб, причетних до колабораційної діяльності та пособництва державі-агресору; надання підтримки у створенні громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, здійснення координації їх діяльності; забезпечення повернення, а у разі неможливості забезпечення відновлення наявної документації щодо власників зареєстрованої зброї; здійснення приймання, зберігання вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв; вжиття заходів до встановлення місця перебування безвісти зниклих осіб, зокрема за особливих обставин; виявлення дітей, які залишилися без батьківського піклування; проведення обліку дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, забезпечення переміщення дітей до безпечних районів з тимчасовим влаштуванням до сімейних форм виховання; проведення перевірки законності перебування на

території України громадян держави-агресора, а також інших іноземців, осіб без громадянства та прийняття за її результатами рішень, передбачених Законом України “Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства”; проведення розмінування (спеціальних вибухотехнічних робіт) інфраструктури електронних комунікаційних мереж, зокрема антен, веж, інших споруд електронних комунікацій. Проведення інформування операторів електронних комунікацій щодо здійснення заходів з розмінування (спеціальних вибухотехнічних робіт); проведення розмінування (спеціальних вибухотехнічних робіт) земель сільськогосподарського призначення та виробничих потужностей підприємств із визначенням пріоритетності здійснення заходів з розмінування (спеціальних вибухотехнічних робіт); проведення обстеження (розмінування) та виконання піротехнічних робіт, пов’язаних із знешкодженням виявлених вибухонебезпечних предметів. Визначення місця знищення вибухонебезпечних предметів та виконання піротехнічних робіт, пов’язаних із знешкодженням виявлених вибухонебезпечних предметів. Організація та забезпечення оповіщення населення про ризики, пов’язані із перебуванням у зоні можливого ураження вибухонебезпечних предметів, та дотримання правил поведінки з вибухонебезпечними предметами; збір інформації про ділянки узбережжя морів, морських заток, лиманів та островів у внутрішніх морських водах у межах пляжної зони та узбережжя водних об’єктів на земельних ділянках прибережних захисних смуг Чорного та Азовського морів, річок Дніпро та Південний Буг, де є небезпека мінування, передача інформації уповноваженим органам, які займаються розмінуванням[1].

Фаза забезпечення стабільності передбачає проведення заходів, які спрямовані на виконання довгострокових програм, спрямованих на побудову партнерства та трансформацію. Успішне виконання цих заходів забезпечує умови для стабільного розвитку. Як правило, бригада здійснює заходи із забезпечення стабільності, коли середовище безпеки є достатньо стабільним. Досить часто бригада здійснює довгострокові програми для підтримки населення.

Стабілізаційні дії ведуться з метою підтримання або відновлення безпекового середовища, державного управління, відновлення інфраструктури та надання гуманітарної допомоги. Бригада планує, здійснює підготовку та оцінює проведені дії для визначення позитивних, негативних або нейтральних впливів на район дій.

Безпека цивільного населення спрямовується на захист як від внутрішніх, так і від зовнішніх загроз. Бригада повинна координувати дії, що спрямовані на встановлення порядку, стримання насильства, підтримання, відновлення або створення цивільних органів влади.

Одним із завдань бригади є задоволення базових гуманітарних потреб населення (продукти харчування, вода та намети) поряд з підтримкою переміщених цивільних осіб та запобіганню поширення епідемічних хвороб. Зусилля з відновлення постачання базових послуг життєзабезпечення у будь-якій операції впливає на добробут населення. Поряд з необхідністю забезпечення безпеки, для врегулювання конфлікту командир оцінює спроможності бригади щодо задоволення базових гуманітарних потреб.

Під час надання гуманітарної допомоги населенню підрозділи НПУ можуть залучатись до участі у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (НС) природного, техногенного характеру, зумовлених наслідками ведення бойових дій, диверсійної (терористичної) діяльності.

Силами підрозділу можуть виконуватись аварійно-рятувальні, пошукові та інші невідкладні роботи, що спрямовані на припинення дії небезпечних факторів і забезпечення захисту населення а також здійснюватись локалізація зони надзвичайної ситуації та влаштування таборів для тимчасового розміщення постраждалих, харчування і обігріву.

Завданнями бригади щодо забезпечення функціонування органів місцевого самоврядування можуть бути: підтримка діяльності перехідної адміністрації; підтримка у розвитку державного управління на місцевому рівні; підтримка організації виборчого процесу (за умови проведення)[2].

Список використаних джерел:

1. Про затвердження плану дій органів виконавчої влади з відновлення деокупованих територій територіальних громад, розпорядження Кабінету міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1219-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1219-2022-%D1%80#Text>
2. Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та шляхи вирішення в умовах воєнного стану: Методичні рекомендації / Аносенков А.А., Коломієць Ю.М., Мукоїда Р.В., Томіна В.Ю.: ОДУВС, 2023. 54 с.

Богданович О.С.

аспірант Національної академії СБ України

ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ВЗАЄМОДІЇ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПРАВОПОРЯДКУ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

Сучасна концепція розвитку правоохоронної сфери пов'язана із появою нових структур та інституцій. Широке використання можливостей правоохоронних органів зумовлене їхніми завданнями та функціями та неможливе без тісної співпраці. Спільна діяльність у достатньо складних умовах, у яких нині реалізується правоохоронна функція, є запорукою та фактичною вимогою для можливості ефективного запобігання правопорушенням, а також гарантування підвищення правопорядку в країні. Тому питання розробки теоретичних аспектів взаємодії залишаються вкрай актуальними.

Взаємодію розуміють як ділове співробітництво елементів системи для досягнення певного результату [1, с. 149-154]. Взаємодію прийнято розуміти у вузькому та широкому значенні терміна. У широкому значенні під взаємодією розуміється співпраця, яка розкривається в спільних узгоджених діях, спрямованих на досягнення спільної мети, у взаємній допомозі під час вирішення завдань. Використовуючи категорію „взаємодія” у будь-якій галузі знань, необхідно відзначити, що це поняття має широку сферу застосування, особливо в управлінській діяльності. Системний підхід до досліджуваної проблеми передбачає виявлення якісних характеристик взаємодії в системі суспільних відносин, включаючи сферу здійснення протидії злочинності різними суб'єктами [2, с. 71-74].

І. Євтушенко визначив, що механізм взаємодії сил охорони правопорядку з міжнародними організаціями під час виконання службово-бойових завдань з врегулювання збройного конфлікту – це сукупність заходів, засобів, важелів, які застосовують сили охорони правопорядку та міжнародні організації для організації їхньої взаємодії під час врегулювання збройного конфлікту шляхом визначення суб'єктів взаємодії, чинників організації взаємодії, форм організації взаємодії, способів організації взаємодії, напрямків організації взаємодії та оцінювання ефективності організації взаємодії [4, с. 43–52].

О. Ф. Кобзар розкрив, що взаємодія в правоохоронній діяльності – це форма прояву цілеспрямованого впливу, що передбачає забезпечення необхідної узгодженості дій відповідних суб'єктів, як елемент процесу реалізації поставлених цілей по захисту прав та свобод громадян, охорони публічного порядку та публічної безпеки, попередження, припинення та запобігання правопорушень, усунення умов, які сприяють їх вчиненню. Належним чином організована взаємодія, чіткий розподіл компетенції між правоохоронними органами, кінцевою метою яких є досягнення загального визначеного результату, дозволяють виконати поставлене завдання швидше, з меншою витратою зусиль, більш цілеспрямовано застосовувати різноманітні можливості різних підрозділів, не допускаючи дублювання та вузьковідомчого підходу до розв'язання завдань протидії злочинності [2, с. 71-74].

У практичному сенсі важливо розглядати взаємодію як процес взаємовпливу та взаємодоповнення діяльності суб'єктів, зокрема в правоохоронній діяльності. Обов'язковою

ознакою взаємодії є наявність у суб'єктів спільної мети, адже лише за такої умови може відбуватися перетинання їх діяльності та саме в такому випадку спільною метою є боротьба з правопорушеннями. При цьому, спільність мети не означає однаковості функцій та завдань, а навпаки, передбачає їх диференціацію [6, с. 80]. Кожний суб'єкт наділений певною компетенцією, відповідно до якої здійснює діяльність притаманними йому методами: слідчий, маючи визначені законом завдання, що в обов'язковому порядку підлягають встановленню в кримінальній справі, як суб'єкт взаємодії вступає в правовідносини з дільничним інспектором міліції, який у свою чергу надає необхідну допомогу слідчому для встановлення об'єктивної істини в кримінальній справі [2, с. 71-74].

Правове регулювання взаємодії Служби правопорядку України (далі - Служба правопорядку) з органами державної влади, місцевого самоврядування і громадськістю здійснюється на основі законів України «Про Військову службу правопорядку у Збройних силах України», «Про оборону України», «Про Збройні сили України», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» і багатьох інших [1, с. 149-154].

Відповідно до Закону України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» 7 березня 2002 року № 3099-III на Службу правопорядку покладається здійснення такої функції як взаємодія з військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, органами Національної поліції, іншими правоохоронними органами, у тому числі обмінюватися з ними інформацією для виявлення правопорушень [3]. Окрім того, згідно цього ж Закону діяльність Служби правопорядку будується на принципах законності, поваги до особи, її прав і свобод, соціальної справедливості, централізованого керівництва та єдиноначальності, взаємодії з громадськістю [3]. Тобто, Військова служба правопорядку взаємодія з громадськими об'єднаннями.

Серед форм взаємодії державних та недержавних суб'єктів правоохорони вченими виділяються організаційні та функціональні форми взаємодії. Зокрема, до організаційних форм віднесено: встановлення правових основ взаємодії; створення спільних координаційних і дорадчих органів (координаційних рад, комісій і комітетів); розроблення комплексних програм боротьби зі злочинністю, планів спільних заходів, у тому числі що стосуються діяльності в особливих умовах; спільне планування проведених заходів; узгодження прийнятих рішень. До функціональних форм можна віднести: проведення спільних заходів і операцій, у тому числі навчань і тренувань; спільне надання допомоги іншим суб'єктам правоохорони, а також навчання кадрів; вивчення передового досвіду роботи та його поширення; взаємний обмін інформацією; колегіальна підготовка інформації для подання у вищі органи. Рівень досконалості норм права та механізму їхньої реалізації, рівень нормативної бази обумовлюють ступінь ризику під час прийняття та реалізації організаційних рішень, що спрямовані на охорону та підтримання громадського порядку [5, с. 20–23].

Розуміння ролі і значення інститутів громадськості в запобіганні злочинності на будь-якій стадії формування та реалізації злочинного наміру віддзеркалюється в законодавстві, що складає правову основу запобіжної діяльності, а також комплексних державних програм, що її спрямовують. Громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону, котрі є спеціалізованими суб'єктами, діють згідно із законом спільно з органами внутрішніх справ та іншими правоохоронними органами. Однак результати їх діяльності ще не значні через низку чинників. Серед них слід назвати на сприйняття суспільством, що протидія злочинності є завданням всього суспільства, а не лише правоохоронних органів, зниження рівня довіри населення до органів кримінальної юстиції, відсутність підтримки і допомоги з боку місцевих органів влади у відновленні та створенні нових громадських формувань з охорони громадського порядку, організації роботи громадських пунктів охорони порядку, координації їх діяльності. На сьогодні, неурядові організації використовують різноманітні напрямки захисту прав людини: аналітичні дослідження та моніторинг, законопроектна діяльність, стратегічні тяжби, надання консультацій, проведення освітніх заходів, ініціація громадських кампаній тощо [6, с. 85-87].

Взаємодія Служби правопорядку з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування та громадськими організаціями ґрунтується на принципах законності, гласності, прозорості, демократизму, що означає можливість широкої участі громадськості в процесі ухвалення рішень органами військового управління, зокрема Служби правопорядку, реалізації актів управління щодо забезпечення законності, правопорядку і військової дисципліни. З цієї метою при Міністерстві оборони України створена Громадська рада як консультативно-дорадчий орган. Демократичний цивільний контроль являє собою комплекс здійснюваних системою суб'єктів цивільного контролю держави організаційно-правових та інформаційних заходів для забезпечення неупередженого дотримання законності, відкритості в діяльності Збройних сил України, зокрема при реалізації приписів, актів військового законодавства України, утвердження й зміцнення конституційних засад демократичної правової держави у сфері цивільно-військових відносин. Посилення демократичного цивільного контролю в процесі реалізації приписів та управлінських рішень, які ухвалює Служба правопорядку, сприяє зміцненню законності в діяльності військових структур і військової дисципліни серед військовослужбовців [1, с. 149-154].

Отже, взаємодію Військової служби правопорядку у Збройних Силах України з іншими правоохоронними органами можна визначити як взаємоузгоджену співпрацю, що реалізується у конкретних формах, діях, напрямках задля здійснення правоохоронної функції держави, організації взаємодопомоги під час вирішення функціональних завдань, підвищення ефективності організаційної діяльності.

Особливістю взаємодії Військової служби правопорядку у Збройних Силах України з іншими правоохоронними органами є пріоритетність реалізації внутрішньої компетенції, що поширюється на забезпечення правопорядку у військовій сфері, та відсутність взаємовпливу при такій взаємодії, що трансформується у доповнення та допомогу під час досягнення спільної мети.

Військова служба правопорядку у Збройних Силах України взаємодіє з усіма правоохоронними органами України, та реалізує міжнародне співробітництво, при цьому, виділяється тенденція переважної більшості співпраці з такими правоохоронними органами: суб'єкти військового управління, Національна поліція, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України, Державне бюро розслідувань.

Одним із функціональних принципів діяльності Військової служби правопорядку у Збройних Силах України є взаємодія з громадськістю як основа для впорядкування цивільно-військових відносин шляхом здійснення цивільного контролю та реалізації правових заходів запобігання злочинності. Основними формами взаємодія Військової служби правопорядку у Збройних Силах України з громадськістю є превентивні, просвітницькі організаційні заходи, передача громадськістю інформації, охорона та підтримка громадського порядку.

Список використаних джерел:

1. Ринажевський Б. Взаємодія військової служби правопорядку в Збройних силах України з органами державної влади, місцевого самоврядування і громадськістю. Вісник Академії управління МВС. 2010. № 4(16). С. 149-154.
2. Кобзар О. Ф. Взаємодія – невід'ємна складова управління в правоохоронній діяльності. Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Право. 2017. Вип. 2(спецвип.). С. 71-74.
3. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 07.03.2002 № 3099-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 32.
4. Євтушенко І. В. Організаційно-правові засади взаємодії сил охорони правопорядку з міжнародними організаціями під час врегулювання збройного конфлікту на території України. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2016. № 2. С. 43-52.

5. Завальний, М. В. Адміністративно-правові засади діяльності та взаємодії державних та недержавних суб'єктів правоохорони в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 31 с.
6. Чикін О. О. Взаємодія правоохоронних органів з громадськістю як напрям протидії злочинності. Наше право. 2013. № 2. С. 85-87.

Годлевський С.О., старший викладач кафедри професійної підготовки центру перепідготовки та підвищення кваліфікації Національної академії Національної гвардії України

Лавніченко О.В., професор кафедри державної безпеки та оперативного мистецтва оперативного факультету Національної академії Національної гвардії України, кандидат військових наук, доцент

ЗАСТОСУВАННЯ МІЖВІДОМЧОГО УГРУПОВАННЯ ВІЙСЬК (СИЛ) У СТАБІЛІЗАЦІЙНИХ ДІЯХ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

Операційне середовище на деокупованих територіях та районах, що безпосередньо прилягають до зони бойових, прикордонних до держави-агресора районах характеризується наявністю постійних загроз поновлення бойових дій, наявністю колаборантів, високим рівнем злочинності, інтенсивними діями диверсійно-розвідувальних сил (ДРС), незаконних збройних формувань (НЗФ), інформаційно-психологічними та кіберопераціями противника. Протистояння таким загрозам потребує здійснення стабілізаційних операцій, що передбачає створення міжвідомчих угруповань сил безпеки, важливою складовою яких є частини і підрозділи Національної гвардії України (НГУ). Постійно вдосконалюється тактика й оперативне мистецтво міжвідомчих сил для забезпечення ефективної безпеки та стабілізації, запроваджується застосування багатofункціональних батальйонних та ротних тактичних груп та адаптивних методів ведення операцій. Постійна загроза безпеці, потреба у забезпеченні гуманітарної допомоги та відновленні інфраструктури, військова модернізація та недостатня міжнародна підтримка створюють серйозні виклики. Зруйнована веденням бойових дій інфраструктура, психологічно травмоване населення, а також гуманітарні і економічні проблеми ускладнюють ситуацію. Крім того, при плануванні стабілізаційних дій не завжди враховується специфіку повномасштабного вторгнення агресора та визнане порушення ним норм міжнародного гуманітарного права, а також активне ведення бойових дій, поруч із зоною проведення стабілізаційних дій, сучасні можливості сил безпеки і оборони та нові безпекові тенденції. Зазначені виклики та проблеми потребують комплексного підходу та спільних зусиль з боку різних сторін для ефективного вирішення та забезпечення стабільності та безпеки на деокупованих територіях.

Під стабілізаційними діями в дослідженні розуміємо складник реінтеграційного процесу деокупованої території, що включає комплекс заходів, спрямованих на забезпечення безпечних умов життєдіяльності людей, громад, у тому числі організації гуманітарної логістики, відновлення правопорядку та формування стабільної безпеки на цих територіях.

Аналіз досвіду виконання завдань як на території України так і в інших країнах свідчить, що проблемна ситуація склалася в роботі органів управління міжвідомчого угруповання військ (сил) (МУВ(С)) яке може створюватися для стабілізації ситуації в

кризовому районі через значні складнощі, які виникають як при плануванні спільних стабілізаційних дій, так і при виконанні завдань і оцінюванні успішності їх виконання [1-3].

Під час вивчення відомих публікацій було встановлено, що є відмінності між вітчизняними і західними підходами щодо планування і ведення стабілізаційних операцій взагалі, і на деокупованих територіях зокрема [4-7]. Не завжди такі операції були успішними, постійно здійснюється пошук ефективних організаційних структур, прийомів і способів дій тощо.

Так, в роботі [4, с. С.133–134] уточнено ролі й місце НГУ в МУВ(С), запропоновано підхід до обґрунтування раціонального варіанту оперативної побудови та розрахункової одиниці, що ґрунтується на застосуванні методу аналізу ієрархій з визначенням рангів згенерованих варіантів міжвідомчого угруповання з урахуванням розроблених критеріїв (вимог). Зроблено також наголошення на зростанні невизначеності щодо можливих способів дій протидіючої сторони, потреби більш широкого застосування невоєнних способів дій на деокупованій території з метою підвищення ефективного ведення стабілізаційних дій, а також застосування модульного принципу для створення формувань НГУ, що відповідали б вимогам обраного способу застосування.

Вітчизняні підходи до створення оперативних угруповань для ведення стабілізаційних дій засновані на застосуванні переважно воєнних заходів і дій, наближених до загальновійськової тактики, а застосування правоохоронних, стабілізаційних і безпекових заходів, на жаль, враховано не в повній мірі.

Тому, у процесі реінтеграції територій важливим аспектом є збільшення довіри до правоохоронних органів, посилення ролі урядових і неурядових, а також міжнародних гуманітарних та безпекових організацій. На сьогодні стабілізаційні заходи воєнного та безпекового характеру здійснюють Збройні Сили, НГУ, Національна поліція, прикордонники Держприкордонслужба, Служба безпеки України, Державна служба з надзвичайних ситуацій тощо. Гвардія бере участь у проведенні спільних заходів зі стабілізації оперативної обстановки та виконання завдань із забезпечення підтримання правопорядку та відновлення верховенства права на територіях, звільнених від окупації, а також у здійсненні перевезення військовополонених та розмінування територій.

Проведенні дослідження дають змогу зробити висновок, що основу оперативної побудови міжвідомчого угруповання для ведення стабілізаційних дій мають складати батальйонні тактичні групи модульного складу, що забезпечує потрібний підбір і співвідношення наявних спроможностей, в залежності від обсягу і видів безпекових і службово-бойових (бойових) завдань, які необхідно виконувати. Потрібно також брати до уваги специфіку завдань, що виконуються, територіальних размах застосування сил, багатопрофільність і багатофункціональність оперативного угруповання. Пропонується, відповідно до сучасних реалій, основну роль надати діям малих тактичних підрозділів, які можуть мати різний набір спроможностей відповідно до потреб у конкретному районі відповідальності, організації взаємодії між ними на тактичному рівні, кооперації з населенням зі створенням єдиного інформаційного поля. Крім того, через підрозділи цивільно-військового співробітництва, в складі автономних підрозділів (тактичних груп) потрібно налагоджувати горизонтальну взаємодію з органами державної влади і органами місцевого самоврядування на місцях з питань здійснення невоєнних заходів.

Цілком погоджуємось також із західним підходом щодо поєднання оперативних ефектів, що досягається зусиллями широкого кола державних і недержавних гравців для досягнення єдності зусиль і зміцнення прогалін в системі безпеки, що створюється (відновлюється) [5, с. 4.73-4.85; 7, с. 79-80]. Головними ефектами (вони можуть бути напрямками зосередження основних зусиль за фазами операції), яких треба досягти, а також

формувальними та допоміжними ефектами можуть бути наступні: «Локалізувати» - надійна локалізація кризового району й недопущення його поширення; «Порушити й нейтралізувати» - позбавити НЗФ та ДРС спроможності чинити опір, поповнювати свої ресурси, впливати на населення й здійснювати контроль території; «Забезпечити безпеку» - створити безпечне середовище для населення і для функціонування органів влади; «Стабілізувати» - стабілізувати обстановку й усунути можливість повернення до насилля. Підтримання встановленого правового режиму у разі його введення. До оперативних ефектів конче необхідно інтегрувати сучасні технологічні можливості, в першу чергу – застосування безпілотних авіаційних комплексів.

Безпілотні авіаційні комплекси стали революційною зброєю у війні в Україні, вони вже стали важливою частиною сучасного ведення війни. Їх мобільність, доступність та універсальність роблять їх незамінними інструментами як на полі бою, так і під час проведення стабілізаційних дій. Очікується, що використання безпілотних авіаційних комплексів у силах оборони та безпеки буде лише зростати в найближчі роки, вони й надалі відіграватимуть все більш значну роль як у військових діях, під час проведення стабілізаційних дій, так і при виконанні інших завдань безпекового та гуманітарного характерів.. Вони стануть більш досконаліми, з більшою дальністю польоту, вантажопідйомністю та автономністю. Важливо зазначити, що дані засоби не є панацеєю. Їх ефективність залежить від багатьох факторів, таких як підготовка та досвід операторів (пілотів), наявність систем у противника ППО та РЕБ, а також тактична доцільність.

Важливим аспектом досягнення успіху є постійний моніторинг успішності дій МУВ(С) та ступеня стабілізації обстановки. Один з можливих підходів описаний у [8, с. 129].

Критеріями життєздатності способів застосування МУВ(С) та його оперативної побудови можуть бути такі:

- забезпечення знешкодження максимальної кількості учасників НЗФ та ДРС у найкоротший термін;
- забезпечення гнучкості реагування на зміни обстановці;
- мінімізація ризиків побічних втрат серед населення і ескалації насилля;
- відповідність способу дій та оперативної побудови вимозі активності (динамічності) й різноманітності дій;
- ступінь використання спеціальних можливостей міжвідомчих сил (сил спеціального призначення, кібер-, агентурної і повітряної розвідки, фінансового моніторингу, цивільно-військового співробітництва, стратегічних комунікацій тощо) для перекриття каналів постачання негативних сил;
- відповідність вимогам якнайшвидшої стабілізації обстановки, можливість і обсяг застосування невоєнних заходів (дипломатичних, переговорних, стабілізаційних, інформаційних тощо).

Для покращення аналітичної роботи в застосуванні МУВ(С) в кризовому районі перспективним може бути створення єдиної міжвідомчої бази даних реєстрації збройних інцидентів, злочинів, подій, порушень прав людини тощо в кризовому районі. До такої бази даних може бути наданий доступ за рівнем управління, в цілому або за окремими напрямками роботи. Має бути встановлено перелік осіб зі спеціальним допуском які матимуть право наповнювати базу даних, осіб які мають право затверджувати внесену інформацію і осіб які матимуть змогу лише переглядати інформацію в базі даних. Це дозволить посадовим особам різного рівня швидко оцінювати обстановку, здійснювати потрібну аналітику, робити статистичні вибірки, що в цілому дозволить приймати більш обґрунтовані рішення.

З досвіду стабілізаційних операцій, при оперативному штабі в зоні виконання завдань доцільно мати Міжвідомчий об'єднаний аналітичний центр, до якого мають входити

представники силових структур і юстиції, органів державної влади, професійні політичні аналітики, соціологи, працівники прес-служб тощо (з урахуванням обмеження доступу до інформації). За потреби, можуть залучатися й іноземні експерти. Це дозволить забезпечити всебічний аналіз оперативної інформації, глибше розуміти контекст і підґрунтя того, що відбувається, здійснювати більш точний і неупереджений прогноз. Філіали такого Центру доцільно мати в усіх крупних містах в зоні конфлікту що дасть змогу краще розуміти місцевий контекст.

Таким чином, тільки комплексний підхід до здійснення стабілізаційних заходів силами безпеки і оборони, органами державної влади та іншими важливими гравцями на деокупованих територіях країни, відповідно до компетенції у визначених сферах, забезпечить успішне виконання завдань.

Список використаних джерел:

1. Біла книга антитерористичної операції на Сході України (2014–2016). Київ: НУОУ. 2017. 163 с.
2. Christopher P., Colin P. & Clarke Beth Grill. Victory Has a Thousand Fathers: Sources of Success in Counterinsurgency. 2010. 187 p. URL: <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG964.html> (дата звернення: 02.04.2024).
3. Телелим, В. М., Д. П. Музиченко, Ю. В. Пунда. Планування сил для виконання бойових завдань у “гібридній війні”. *Наука і оборона*. 2014. № 3. с. 30–35.
4. Кайдалов Р.О. Годлевський С.О., Лавніченко О.В. Обґрунтування раціональної оперативної побудови та розрахункової одиниці угруповання Національної гвардії України для локалізації збройного конфлікту неміжнародного характеру. *Збірник наукових праць ЦНДІ ОБТ*. 2022. Вип. 4(87) С.127–135.
5. The Comprehensive Operations Planning Directive, version 3.0, 2021 URL: <https://cmdrcoe.org/download.cgf.php?id=9> (дата звернення: 02.04.2024).
6. Годлевський С. О. Обґрунтування ролі і місця Національної гвардії України в стабілізаційних діях безпекового характеру. *Честь і закон*. 2023. № 2 (85). С. 12–18.
7. Carpenter, P. Mason, and William F. Andrews. Effects-Based Operations: Combat Proven. *Joint Force Quarterly*. No. 52, First Quarter 2009. P. 78-81.
8. Годлевський С. О. Показники та критерії оцінювання ефективності застосування угруповання Національної гвардії України для локалізації району збройного конфлікту неміжнародного характеру. *Наука і техніка ПС ЗСУ*. № 4 (37). С. 122–131.

Горюн Д.В., здобуач вищої освіти
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: **Чередниченко О.Ю.**,
викладач Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат економічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

На початку XXI століття тероризм, що має в основі собі завжди незаконне фізичне або психологічне насильство, перетворився на один із найнебезпечніших викликів для людства. Проблема боротьби з тероризмом є надзвичайно актуальною для нашої держави, особливо з

урахуванням складних політичних, соціально-економічних та духовно-культурних процесів, пов'язаних із повномасштабним вторгненням РФ на територію України.

Служба безпеки України взаємодіє з різними суб'єктами за різними напрямками роботи з метою виконання різноманітних завдань. Протидія тероризму є одним з найважливіших напрямків, оскільки ця діяльність спрямована на запобігання будь-яким терористичним діям на території України, виявлення осіб, які можуть або вчинили такі дії, притягнення їх до відповідальності та відновлення порушених прав, свобод чи законних інтересів. Боротьба з тероризмом є досить складною задачею, яку ставлять перед правоохоронними органами нашої держави, і вона вимагає постійної взаємодії через проведення спільних операцій, об'єднання зусиль, засобів та постійного обміну інформацією. Така спільна діяльність охоплює як профілактику та запобігання терористичним діям, так і припинення таких дій та притягнення винних осіб до відповідальності. У зв'язку з цими діями суб'єктами взаємодії Служби безпеки України в даному напрямку є органи державної влади, включаючи правоохоронні органи, органи місцевого самоврядування та громадськість.

Специфіка такої взаємодії зазначена як в національних, так і в міжнародних правових документах. Вони визначають, які суб'єкти мають брати участь у забезпеченні національної безпеки, включаючи боротьбу з тероризмом, а також які кроки слід здійснювати для виконання цих завдань.

Закон України «Про Службу безпеки України» визначає, що Служба безпеки України взаємодіє з державними органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами, які сприяють виконанню покладених на неї завдань. Громадяни України та їх об'єднання, інші особи сприяють законній діяльності Служби безпеки України на добровільних засадах [1].

Як основний орган державної влади у сфері контррозвідальної діяльності та один із ключових учасників у боротьбі з тероризмом, Служба безпеки України співпрацює з розвідувальними органами, підрозділами забезпечення внутрішньої та власної безпеки Державної прикордонної служби України та Управлінням державної охорони України. Згідно з законами України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2] та ЗУ «Про розвідувальні органи України» [3], цим органам надано право здійснювати оперативно-розшукову чи розвідувальну діяльність. Правоохоронні та інші органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації України, незалежно від форми власності, в межах, визначених законами та іншими нормативно-правовими актами, сприяють Службі безпеки України у проведенні контррозвідальної діяльності для забезпечення державної безпеки.

Згідно з цими правовими актами Служба безпеки України в сфері протидії тероризму в Україні взаємодіє з наступними суб'єктами: Міністерство внутрішніх справ України; Національна поліція; Міністерство оборони України; Державна служба України з надзвичайних ситуацій; Державна прикордонна служба України; Державна пенітенціарна служба; Управління державної охорони України; Державна фіскальна служба України; Державна служба фінансового моніторингу України; Служба зовнішньої розвідки України; Міністерство закордонних справ України; Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України; інші державні органи, підприємства, установи, організації, посадові особи, інші особи та їх об'єднання, які сприяють протидії тероризму.

Взаємодія СБУ з органами державної влади і громадськістю у сфері протидії тероризму відбувається в різних напрямках та формах. Вони залежать від завдань, що виконуються, обстановки та від суб'єктів, які вступають у взаємодію. Основні напрямки такої взаємодії знаходять вираження в нормативно-правових актах, які регулюють той чи інший напрямок роботи з протидії тероризму. Такі правові акти визначають мету, завдання та порядок дій взаємодіючих суб'єктів, їх взаємні права та обов'язки. Одним з основних нормативно-правових актів у сфері протидії тероризму є Закон України «Про боротьбу з тероризмом» [4], який визначив правові та організаційні основи боротьби з цим небезпечним явищем, повноваження і обов'язки органів виконавчої влади, об'єднань громадян і організацій,

посадових осіб та окремих громадян у цій сфері, порядок координації їх діяльності, гарантії правового і соціального захисту громадян у зв'язку із участю у боротьбі з тероризмом. Саме у ньому вказано, які суб'єкти зобов'язані протидіяти тероризму та правові засади їх взаємодії в даному напрямку.

Зокрема суб'єкти, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом, зобов'язані:

1) взаємодіяти з метою припинення злочинної діяльності осіб, причетних до тероризму, в тому числі міжнародного, фінансування, підтримки чи вчинення терористичних актів та злочинів, які скоєні з терористичною метою;

2) здійснювати обмін інформацією щодо: заволодіння чи виникнення загрози заволодіння терористичними групами (терористичними організаціями) зброєю, вибуховими речовинами, іншими засобами масового ураження; перетинання державного кордону України її громадянами, іноземцями та особами без громадянства з метою вчинення терористичних актів; виявлених у пасажирів проїзних документів, що дають право на проїзд у транспортних засобах міжміського та міжнародного сполучення, з ознаками підроблення; використання чи загрози використання терористами, терористичними групами чи терористичними організаціями засобів зв'язку та комунікаційних технологій;

3) сприяти забезпеченню ефективного прикордонного контролю, контролю за видачею документів, що посвідчують особу, та проїзних документів з метою запобігання їх фальсифікації, підробленню або незаконному використанню;

4) запобігати діям або пересуванню терористів, терористичних груп чи терористичних організацій, а також осіб, які підозрюються у вчиненні терористичних актів або причетності до міжнародних терористичних груп чи організацій;

5) припиняти спроби іноземців, щодо яких є дані про їх причетність до міжнародних терористичних груп чи організацій, здійснювати транзитний проїзд через територію України. [4]

Форми міжнародного співробітництва у боротьбі з тероризмом, визначені окремо в законодавстві, а саме: дотримання міжнародних договорів щодо протидії тероризму, укладених у рамках ООН та інших міжнародних організацій, членом яких є Україна; координація, вдосконалення та розширення співпраці між суб'єктами боротьби з тероризмом та правоохоронними органами і спеціальними службами іноземних держав, анти-терористичними структурами ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС, СНД та іншими міжнародними організаціями; укладення міжнародних договорів про співробітництво у сфері боротьби з тероризмом між суб'єктами протидії тероризму та відповідними органами іноземних держав; обмін інформацією та досвідом з відповідними органами іноземних держав та міжнародними організаціями, які здійснюють боротьбу з тероризмом; стажування та навчання фахівців за кордоном; проведення спільних заходів відповідно до міжнародного права, включаючи заходи щодо припинення терористичних дій.

Узагальнюючи вищезазначене, основні форми взаємодії Служби безпеки України з органами державної влади та громадськістю у сфері протидії тероризму включають:

- координацію заходів щодо протидії та припинення тероризму;
- обмін інформацією та створення баз даних;
- укладення міжнародних договорів про співробітництво у сфері боротьби з тероризмом;
- розробку спільних управлінських рішень та їх виконання;
- правову просвітницьку роботу;
- контрольню-наглядову діяльність.

Засоби та методи цієї взаємодії постійно розвиваються й удосконалюються з метою використання найбільш ефективних заходів у боротьбі з цим неправомірним явищем.

Список використаних джерел

1. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII : станом на 2 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2229-12>.

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-ХІІ : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
3. Про розвідувальні органи України : Закон України від 22.03.2001 р. № 2331-ІІІ : станом на 24 жовт. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2331-14>.
4. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-ІV : станом на 28 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/638-15>.

Спанчин Д.О.,

курсант 1-курсу, факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Слаєв Ю.Л.,**

викладач кафедри організації досудового розслідування, факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Незаконний обіг вогнепальної зброї суттєво впливає на безпеку громадян та стає суттєвою проблемою для правоохоронних органів України. Вогнепальна зброя часто використовується під час вчинення насильницьких та корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, таких як умисне вбивство, бандитизм, розбій тощо. Організовані групи та злочинні організації активно залучаються до сфери незаконного обігу зброї, передусім, вогнепальної зброї. Особливості та характер незаконного обігу зброї може значно відрізнятися в залежності від географічного контексту та видів зброї.

Чинним Кримінальним кодексом України передбачена кримінальна відповідальність за незаконне поводження з вогнепальною зброєю, викрадення або вимагання вогнепальної зброї, а саме: ст. 263 Кримінального Кодексу України (далі за тестом – КК України [1]) та ст. 262 КК України.

Згідно норм абзацу 2 пункту 17 Постанови Пленуму Верховного суду України N 3 від 26.04.2002 року [2] (далі за текстом – Постанова) під викраденням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, радіоактивних матеріалів слід розуміти протиправне таємне чи відкрите, в тому числі із застосуванням насильства, яке не є небезпечним для життя або здоров'я, чи з погрозою застосування такого насильства, їх вилучення у юридичних або фізичних осіб незалежно від того, законно чи незаконно ті ними володіли.

Також, необхідно зазначити, що у відповідності до положень абзацу 1 пункту 20 Постанови передбачено те, що: вимагання вогнепальної зброї (крім гладко ствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів полягає в пред'явленні особі, яка законно чи незаконно ними володіє або у віданні чи під охороною якої вони перебувають, вимоги про їх передачу [2].

Крім того, приписи абзацу 1 пункту 11 Постанови встановлюють те, що: Під незаконним зберіганням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв розуміються умисні дії, які полягають у володінні (незалежно від тривалості в часі) без відповідного дозволу або із простроченням його дії будь-яким із зазначених предметів, що знаходиться не при особі, а в обраному нею місці [2].

Вищеназвані статті КК України (тобто, статті 262 та 263 КК України) у практиці правозастосування судовими та правоохоронними органами України часто кваліфікуються за правилами сукупності кримінальних правопорушень, оскільки, у випадку викрадення вогнепальної зброї одразу вчиняється і незаконне носіння та зберігання такої викраденої вогнепальної зброї.

Для ефективної протидії кримінальним правопорушенням, які пов’язані з незаконним обігом вогнепальної зброї, особливо в умовах воєнного стану, необхідно звернути увагу на наступне.

Сприяння громадській свідомості щодо небезпеки незаконного обігу зброї та поширення інформації про можливість повідомлення правоохоронним органам про підозрілі дії осіб, а саме: про незаконне користування вогнепальною зброєю, з однієї сторони, та залучення громадян, які незаконно зберігають у себе вогнепальну зброю – до добровільної здачі цієї вогнепальної зброї, з іншої сторони.

У відповідній ситуації діятиме норма права, що передбачена ч. 3 ст. 263 КК України згідно якої: особа звільняється від кримінальної відповідальності у випадку добровільної здачі вогнепальної зброї правоохоронним органам. Підставою для звільнення особи від кримінальної відповідальності, необхідно розуміти такі дії, коли особа, маючи можливість і надалі зберігати будь-який із зазначених предметів (зброї), незалежно від мотивів за власним бажанням передає таку зброю відповідному державному органу, зокрема, Національній поліції України.

В умовах воєнного стану, вищеназвані факти здобувають особливого значення, оскільки, збільшення кількості одиниць вогнепальної зброї, які знаходяться в незаконному обігу, що тісно пов’язано з веденням на частині території України активних бойових дій, а також з тимчасовою окупацією частини території України військами держави-агресора. Мародери та військовослужбовці держави-окупанта, які здобувають «трофейну» зброю, з метою подальшого отримання матеріальних цінностей за її незаконний збут кримінальним правопорушникам, збувають її професійним злочинцям та учасникам озброєних кримінально-протиправних угруповань, що призводить до загострення криміногенної ситуації у відносно спокійних регіонах держави України. Відповідна думка стверджується збільшенням кількості вчинюваних кримінальних правопорушень із застосуванням вогнепальної зброї, яка не зареєстрована правоохоронними органами.

На ефективність протидії злочинам, пов’язаних з незаконним обігом зброї, в умовах воєнного стану, може також вплинути профілактика кримінальних правопорушень, яка полягає у проведенні інформаційно-просвітницької роботи серед населення, що стосується суспільно небезпечних наслідків незаконного обігу вогнепальної зброї. Необхідно залучати органи поліції для проведення лекцій, семінарів, тренінгів з правових аспектів володіння та використання зброї, а також з питань визначення заходів щодо виявлення та ліквідації незаконних схем обігу вогнепальної зброї.

Отже, для ефективної боротьби з незаконним обігом вогнепальної зброї в Україні необхідно проводити інформаційно-просвітницьку роботу серед населення, залучати поліцію до освітніх заходів та розповсюджувати інформацію про можливість добровільної здачі вогнепальної зброї, а також вживати правові заходи, передбачені чинним законодавством України, для притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які порушують норми Кримінального кодексу України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n1773> (дата звернення: 15.03.2024).
2. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: Постанова Пленуму Верховного суду України N 3 від 26.04.2002 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02#Text> (дата звернення: 15.03.2024)

Калинчук А.В.

здобувач вищої освіти
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: **Чередниченко. О.Ю.**,
викладач Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
Кандидат економічних наук, доцент

ГІБРИДНА ВІЙНА, ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ АГРЕСОРА

В сучасному світі поняття війни втрачає свою традиційну форму та набуває нових аспектів через еволюцію технологій та соціальних процесів. Однією з таких нових форм є гібридна війна, яка стала предметом глибокого дослідження та обговорення в наукових колах, політичному співтоваристві та військових стратегів. У даному есе ми розглянемо концепцію гібридної війни, її характеристики, вплив на міжнародну безпеку та можливі шляхи протидії цій новій реальності.

Для початку давайте дамо значення гібридній війні, що таке гібридна війна?

Гібридна війна - це стратегія ведення конфлікту, яка включає в себе різні способи впливу на супротивника, які не обов'язково включають прямий військовий контакт. Ця стратегія може використовуватися різними шляхами, включаючи держави, для досягнення своїх політичних, економічних і військових цілей. Гібридна війна використовує комбінацію різних інструментів, таких як інформаційна впливова кампанія, кібератаки, субверсія, дестабілізація, психологічна війна, підтримка проксі-груп, економічний тиск та інші

Чи тільки Україна зазнала таких страждань.

Гібридна війна, яку розпочала в лютому 2014 р. Росія проти України, не є чимось новим для європейського континенту. Стверджувати, що світ зіткнувся з якимось неочікуваним феноменом було б великою методологічною помилкою. По суті, ще в період розпаду Радянського Союзу Росія почала серію «гібридних» за своїм характером воєн на території СНД, одночасно готуючись до експансії в далеке зарубіжжя. Як мінімум три воєнні конфлікти, без підтримки Кремлем однієї зі сторін, не перетворилися б у заморожені.

По-перше, Придністровський конфлікт. У разі, якщо б Росія виконала взяті на себе під час Стамбульського саміту ОБСЄ 1999р. зобов'язання і вивела свою 14-ту армію з території Молдови до 2001 р., конфлікт вже давно був би врегульований.

По-друге, Нагорний Карабах. Без прямої підтримки Росією однієї зі сторін конфлікту, – Вірменії, він не набув би статусу замороженого.

По-третє, Грузія. Без відкритої агресії Росії проти Грузії у 2008 р. і попередньої підтримки нею самопроголошених лідерів Абхазії та Південної Осетії, Грузія не втратила б 20% власної території.

Відмінність згаданих ситуацій від війни, яку веде Росія проти України, полягає лише в одному – масштабах її дій.

Що ж відбувається сьогодні?

Сьогодні доктрина сучасної війни зазнала значних змін. Війна у звичному форматі вже не вигідна. Вона обходиться дорожче тих прибутків і переваг, на які розраховує переможець. Пряма збройна агресія стала збитковою. Так, не ведучи прямих військових дій на Донбасі після його збройного захоплення у 2014р., Росія витрачає мільярди доларів на рік, не маючи можливості захопити велику територію. А захоплені бойовиками і російськими найманцями частини Луганської та Донецької областей не конвертуються в російську економіку. У такій ситуації акцент зроблено на інформаційну війну, яка є частиною гібридної війни проти України. Об'єктом, на який спрямовано удар інформаційної війни є психіка людини, особливо молодій людини, недосвідченої, некомпетентної, що не має достатнього життєвого досвіду, щоб самостійно розібратися в хитросплетіннях сучасного життя.

Чому саме Гібридна війна є головним інструментом агресора.

1. Можливість уникнення відкритого конфлікту:

Гібридна війна дозволяє агресору досягати своїх цілей без відкритого військового протистояння. Це дозволяє уникнути масштабних жертв та міжнародних реакцій, які часто виникають при великих військових конфліктах.

2. Можливість впливу на суспільну думку: Гібридна війна дозволяє агресору маніпулювати громадською думкою в цільовій країні через дезінформацію та пропаганду. Це може призвести до розколу в суспільстві та зниження підтримки для уряду.

3. Економічна ефективність: Гібридна війна може бути менш витратною для агресора порівняно з веденням відкритого військового конфлікту. Вона дозволяє агресору досягти своїх цілей, витрачаючи менше ресурсів.

4. Плутанина та невизначеність: Гібридна війна використовує широкий спектр методів, від дезінформації до кібератак, що створює плутанину та невизначеність для цільового супротивника. Це може ускладнити реакцію та вимагати більше часу для розуміння ситуації

Як взагалі проявляється Гібридна війна Які методи та тактики, агресор використовує для досягнення своїх стратегічних цілей. Ось деякі з типових проявів гібридної війни:

1. Дезінформація та пропаганда: Агресор активно розповсюджує дезінформацію, фейкові новини, маніпулює інформаційним простором для впливу на громадську думку та створення плутанини

2. Кібератаки: Агресор використовує хакерські групи для атак на комп'ютерні системи, включаючи урядові, військові, фінансові та інші критичні об'єкти

3. Економічний тиск: Введення економічних санкцій та інших обмежень, що можуть впливати на економіку та фінансову стійкість цільової країни

4. Етнічні конфлікти: Сприяння або маніпуляція етнічним або релігійним конфліктам з метою підриву стабільності та погіршення суспільних відносин

5. Підтримка повстанців : підтримка Агресор може фінансувати та озброювати повстанців у цільовій країні для створення нестабільності та дестабілізації ситуації.

Як уникнути гібридної війни, існують кілька способів, які можуть допомогти запобігти чи пом'якшити можливість гібридної війни:

Міжнародна співпраця: Країни можуть зміцнювати свої міжнародні відносини та співпрацювати з іншими державами для розв'язання конфліктів та забезпечення миру і стабільності. Міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй, також можуть грати важливу роль у сприянні діалогу та врегулюванні конфліктів.

Збройні сили та кібербезпека: Країни повинні вдосконалювати свої збройні сили і кіберзахист, щоб відстояти себе від можливих атак та впливу. Заходи з підвищення кібербезпеки та вдосконалення інформаційних систем можуть допомогти запобігти кібератакам.

Інформаційна грамотність: Важливо розвивати інформаційну грамотність серед населення, щоб люди могли відрізнити дійсні новини від дезінформації та маніпуляцій. Засоби масової інформації та соціальні мережі також повинні дотримуватися етичних стандартів та сприяти інформаційній об'єктивності

Дипломатія та переговори: Спроби вирішити конфлікти за допомогою дипломатичних переговорів та діалогу можуть допомогти запобігти ескалації конфлікту до військового конфлікту. Міжнародні посередники можуть грати важливу роль у врегулюванні суперечок.

Гібридна війна, яку Росія веде проти України, має багато аспектів, які порушують українське законодавство

Порушення суверенітету та територіальної цілісності України:

Анексія Криму та окупація частини Донбасу є прямим порушенням статті 2 Конституції України, яка проголошує суверенітет і територіальну цілісність держави.

Російська військова агресія також порушує Статут ООН, який забороняє застосування сили проти суверенних держав.

Порушення прав людини:

Російські війська вчинили численні злочини проти людяності та воєнні злочини на окупованих територіях, включаючи вбивства, катування, звалтування та примусове переміщення людей.

Ці злочини порушують Женевські конвенції та Римський статут Міжнародного кримінального суду.

Ось деякі з конкретних статей українського законодавства, які порушуються гібридною війною:

Стаття 110 Кримінального кодексу України: Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України.

Стаття 258 Кримінального кодексу України: Терористичний акт.

Стаття 260 Кримінального кодексу України: Створення терористичної організації.

Стаття 261 Кримінального кодексу України: Участь у терористичній організації.

Стаття 438 Кримінального кодексу України: Порушення законів та звичаїв війни.

Підсумовуючи, гібридна війна - це серйозна загроза для міжнародної стабільності та безпеки. І для того, щоб боротися з нею, потрібна спільна дія міжнародної спільноти, підвищення кіберзахисту, підвищення інформаційної грамотності громадян та підтримка демократичних цінностей. Ми повинні бути готові до викликів, які приносить гібридна війна, і діяти спільно для їх подолання.

Список використаних джерел:

- 1.В. Трюхан // Нац. безпека і оборона. – 2016. – № 9/10. – С. 19–21.
- 2.М. Я. Ткач, Р. В. Бойко, А. А. Лойшин, В. О. Бойко // Зб. наук. пр. Центру воєнно-стратегіч. дослідж. Нац. ун-ту оборони України ім. Івана Черняхівського. – 2019. – № 3. – С. 66–71.
- 3.М. М. Тараненко // Вісн. Нац. техн. ун-ту України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. – 2016. – № 3/4. – С. 190–200.
- 4.С. В. Савченко, В. С. Курило // Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2018. – № 1(1). – С. 47–54.
- 5.К. В. Попович // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Серія: Історія. – 2016. – Вип. 2. – С. 75–79.

Комльєв А.О.

курсант 1 курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: **Царьова І.В.**
професор кафедри українознавства та іноземних мов
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

РОЛЬ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МІЖНАРОДНОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Україна переживає надзвичайно складний період власного державотворення, який відзначається не лише глибинними проблемами соціально-економічного розвитку, а й необхідністю протистояти зовнішній гібридній агресії з боку РФ, що загрожує існуванню української незалежності. Чинити опір гібридній агресії РФ – це складний та тривалий процес, який вимагає злагодженої дії всіх суб'єктів суспільства. Тільки шляхом об'єднання зусиль та мобілізації ресурсів можна осилити цю загрозу та забезпечити стабільне майбутнє для України [1].

Національна поліція України відіграє ключову роль у забезпеченні міжнародної та національної безпеки. Розглянемо деякі аспекти.

Забезпечення національної безпеки: Національна поліція виконує функції, спрямовані на виявлення та попередження загроз безпеці громадян, суспільства та держави. Це включає захист території, прав і свобод людини, протидію злочинності та підтримання публічного порядку [2].

Система забезпечення національної безпеки: Національна безпека України вимагає багаторівневої системи, яка включає національні інтереси, загрози та саму систему забезпечення безпеки. Національна поліція входить до цієї системи і виконує функції, спрямовані на забезпечення безпеки в межах своєї компетенції.

Система забезпечення національної безпеки України створюється і розвивається відповідно до Конституції України та інших нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері управління національною безпекою.

Основу системи забезпечення національної безпеки України складають органи, сили та засоби забезпечення національної безпеки, які вживають систему теоретико-методологічних, нормативно-правових, інформаційно-аналітичних, організаційно-управлінських, розвідувальних, контррозвідувальних, оперативно-розшукових, кадрових, науково-технічних, ресурсних та інших заходів, спрямованих на забезпечення процесу управління загрозами та небезпеками, за якого державними і недержавними інституціями гарантується прогресивний розвиток українських національних інтересів, джерел духовного і внутрішнього добробуту народу України, ефективне функціонування самої системи національної безпеки України.

Виділимо декілька підходів до визначення поняття «система забезпечення національної безпеки»

1. Представники першого підходу визначають дане поняття крізь формулу адекватності загроз і засобів, які мають вживатися. Прикладом, на думку М. Левицької, для своєчасного виявлення та об’єктивної оцінки загроз національним інтересам, вибору та вжиття адекватних засобів їх локалізації, зменшення чи нейтралізації створюється система забезпечення національної безпеки.

2. Представники другого підходу визначають дане поняття крізь формулу гарантій та механізмів. Є. Кравець та М. Мельник вважають, що з точки зору системно-функціонального аналізу система забезпечення національної безпеки України становить сукупність суспільних, державних і особистих гарантій, а також економічних, політичних, правових та інших механізмів, які гарантують належний рівень захищеності особи, суспільства та держави від загроз національним інтересам України.

3. Також окремо можна виділити підхід, за якого аналізоване поняття виражається через здатність. О. Бодрук вважає, що система забезпечення національної безпеки — це здатність держави захищати свої інтереси та реалізовувати свої цілі у сфері безпеки як всередині держави, так і за її межами.

4. Цікавим, і ми відстоюємо цю позицію, є підхід, за якого поняття, що розглядається, має визначатися не лише крізь призму гарантій, заходів і загроз, а й ураховувати напрям забезпечення власного розвитку. Цю позицію репрезентує Н. Косолапов, який зазначає, що практична, оцінювана в історичній перспективі життєздатність соціального організму повинна розглядатись і враховуватись як важливий чинник національної безпеки, і відповідно, система забезпечення національної безпеки повинна бути орієнтована не тільки на охорону самого суб’єкта і його поточної життєздатності, але й на розвиток останньої [3].

Підсумуємо:

Перший підхід визначає систему забезпечення національної безпеки через адекватність загроз і вживані засоби. Це означає, що система має вчасно виявляти загрози та вживати відповідних заходів для їх нейтралізації.

Другий підхід розглядає систему забезпечення національної безпеки як сукупність гарантій та механізмів. Це включає економічні, політичні, правові та інші засоби, які забезпечують належний рівень захищеності особи, суспільства та держави.

Третій підхід підкреслює здатність системи забезпечення національної безпеки захищати і розвивати національні інтереси. Це важливо як всередині держави, так і за її межами.

Четвертий підхід враховує не лише гарантії та загрози, але й напрям забезпечення власного розвитку. Це підкреслює важливість життєздатності соціального організму та його розвитку.

Отже, під системою забезпечення національної безпеки нами розуміється система теоретико-методологічних, нормативно-правових, інформаційно-аналітичних, організаційно-управлінських, розвідувальних, контррозвідувальних, оперативно-розшукових, кадрових, науково-технічних, ресурсних та інших заходів, спрямованих на забезпечення процесу управління загрозами та небезпеками, за якого державними і недержавними інституціями гарантується прогресивний розвиток українських національних інтересів, джерел духовного і внутрішнього добробуту народу України, ефективне функціонування самої системи забезпечення національної безпеки України [3].

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених Конституцією і законами України:

1) заслуховують, за потреби, доповіді посадових осіб правоохоронних органів, що знаходяться на відповідній території, про виконання вимог законодавства щодо забезпечення громадської безпеки та правопорядку;

2) контролюють стан допризовної підготовки і відбору громадян на військову службу, правового і соціального захисту громадян, які мають бути призвані на військову службу, перебувають на військовій службі, звільнених у запас чи відставку, учасників бойових дій та членів їх сімей;

3) взаємодіють з органами військового управління під час планування та проведення (в умовах присутності цивільного населення) потенційно небезпечних заходів за участю особового складу Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки з метою запобігання і недопущення надзвичайних ситуацій, а також ліквідації їх наслідків;

4) інформують громадськість, зокрема через медіа, про свою діяльність у виконанні завдань, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони.

Для здійснення цивільного контролю органи місцевого самоврядування можуть утворювати депутатські комісії, а в місцевих органах виконавчої влади можуть створюватися відповідні підрозділи.

До складу сектору безпеки і оборони входять: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику [4].

Місцеві органи контролюють виконання вимог законодавства щодо громадської безпеки та правопорядку, заслуховуючи доповіді посадових осіб правоохоронних органів. Вони також контролюють стан допризовної підготовки та відбору громадян на військову службу, а також правовий і соціальний захист учасників бойових дій та членів їх сімей. Під час планування та проведення потенційно небезпечних заходів з використанням озброєння і військової техніки, місцеві органи взаємодіють з органами військового управління. Вони інформують громадськість про свою діяльність, пов'язану з національною безпекою і обороною.

Ці заходи спрямовані на забезпечення безпеки громадян та держави, а також на підтримання стабільності та розвитку України.

Перелік використаних джерел:

1. Царьова І. Сучасний дискурс інформаційної війни. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Mwj90ekAAAAJ&sortby=pubdate&citation_for_view=Mwj90ekAAAAJ:eJXPG6dFmWU
2. Роль Національної поліції України в забезпеченні національної безпеки. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2021/38.pdf
3. Система забезпечення національної безпеки України. Поняття, зміст і призначення системи забезпечення національної безпеки URL: https://pidru4niki.com/12281128/politologiya/sistema_zabezpechennya_natsionalnoyi_bezpeki_ukrayini
4. Основні напрями державної політики з питань національної безпеки Закон України про національну безпеку. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

Краснощок А.В., завідувач кафедри спеціальних дисциплін та професійної підготовки, факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук, доцент,

Єлаєв Ю.Л., викладач кафедри організації досудового розслідування, факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

ЮРИДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ, КОТРИ ВЧИНЯЮТЬСЯ У СФЕРІ ОБІГУ ЗБРОЇ

Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки є одними із найбільш суспільно небезпечних діянь, що передбачені Кримінальним Кодексом України (далі за текстом – КК України [2]), а саме: Розділом IX Особливої частини КК України [2]. Так, всі кримінальні правопорушення проти громадської безпеки за ознакою ступеня тяжкості відносяться до категорії злочинів. Зауважимо, що серед кримінальних правопорушень проти громадської безпеки взагалі відсутні кримінальні проступки, найменш небезпечні кримінальні правопорушення. Звертаємо увагу на те, що в межах кримінальних правопорушень проти громадської безпеки більша частина кримінальних правопорушень вчиняються з умисною формою вини. У свою чергу, межах вказаної групи кримінальних правопорушень є лише одне кримінальне правопорушення (стаття 264 КК України), що вчиняється з необмеженою формою вини, про що буде зазначено нижче. Одночасно з цим, необхідно відмітити, що в межах групи кримінальних правопорушень проти громадської безпеки є ряд кримінальних правопорушень, які відносяться до категорії: кримінальні правопорушення, які пов’язані зі сферою обігу зброї. В даному випадку, вказане співвідношення можливо більш наглядно проілюструвати з використанням вчення про об’єкт кримінального правопорушення. Так, в даному випадку, родовим об’єктом будь-якого кримінального правопорушення проти громадської безпеки

будуть саме суспільні відносини у сфері громадської безпеки. В свою чергу, кримінальні правопорушення, які пов'язані зі сферою обігу зброї, є частиною групи кримінальних правопорушень у сфері громадської безпеки. Так, для цієї категорії кримінальних правопорушень характерним є саме видовий об'єкт кримінального правопорушення у виді суспільних відносин у сфері обігу зброї. У зв'язку з цим, звертаємо увагу на те, що вказані кримінальні правопорушення можуть вчинятися, як у сфері законного обігу, зброї, так і у сфері незаконного обігу зброї. Адже є очевидним, що таке кримінальне правопорушення, як недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (стаття 264 КК України) може бути скоєно, в тому числі, й особою, котрій згідно норм чинного Законодавства України на праві приватної власності належить певна вогнепальна зброя та бойові припаси до неї. Водночас, зауважимо, що виходячи з назви та диспозиції статті КК України, яка містить дефініцію «недбале», вказане кримінальне правопорушення вчиняється через необережність. Разом з цим, чинний КК України не містить застережень щодо притягнення до кримінальної відповідальності за цієї нормою Закону (стаття 264 КК України) особи, як володіє та користується зброєю незаконно, без передбаченого Законом дозволу.

У свою чергу, таке кримінальне правопорушення, як незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (стаття 263 КК України) є тим кримінальним правопорушенням, що вчиняється у сфері саме незаконного обігу зброї. У свою чергу, за критерієм об'єктивних ознак кримінального правопорушення в межах суспільних відносин у сфері громадської безпеки у царині саме незаконного обігу зброї можна визначити такі три підгрупи кримінальних правопорушень, а саме:

- кримінальні правопорушення в яких наявність зброї є ознакою спеціальної форми співучасті, зокрема, банди (стаття 257 КК України), незаконного збройного формування (частина 2 статті 260 КК України та, пункт 2 Примітки вказаної статті КК України).

- кримінальні правопорушення в яких наявність зброї є предметом кримінального правопорушення, а саме: викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (стаття 262 КК України), незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (стаття 263 КК України), незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (стаття 263-1 КК України).

У зв'язку з цим, необхідно зазначити, що таке кримінальне правопорушення, як недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (стаття 264 КК України) доцільно відносити до окремої підгрупи кримінальних правопорушень, а саме: до підгрупи кримінальних правопорушень в яких зброя становить знаряддя кримінального правопорушення. Так, виходячи зі змісту вказаної норми КК України (стаття 264 КК України), в даному випадку саме за допомогою зброї спричиняється руйнівний вплив на особу потерпілого, а саме – йому завдається смерть або тяжкі тілесні ушкодження, що є тяжкими наслідками вказаного кримінального правопорушення. Специфіка вказаного складу кримінального правопорушення полягає, зокрема, в тому, що в даному випадку, суспільні відносини в сфері життя та здоров'я особи будуть мати юридичне значення саме додаткового обов'язкового об'єкта кримінального правопорушення, якому шкода, внаслідок скоєного кримінального правопорушення буде завдаватись завжди, при чому поряд та одночасно зі спричиненням шкоди основному безпосередньому об'єкту кримінального правопорушення, яким в даному випадку є саме суспільні відносини у сфері громадської безпеки.

- кримінальні правопорушення, які вчиняються з метою порушення громадської безпеки, в яких застосування зброї є способом вчинення кримінального правопорушення, зокрема, способом вчинення такого кримінального правопорушення, як терористичний акт (стаття 258 КК України).

Все вищевикладене свідчить про те, що зброя будь-якого виду є визначальною ознакою, об'єктивною ознакою кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, яка дозволяє

безпомилково та однозначно встановити родовий об’єкт відповідного кримінального правопорушення, а саме: кримінального правопорушення проти громадської безпеки, яким є суспільні відносини у сфері громадської безпеки. Вбачається, що, із урахуванням системного тлумачення назви Розділу ІХ Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки», саме таким чином можливо визначити родовий об’єкт кримінальних правопорушень, які посягають на громадську безпеку.

Таким чином кримінальні правопорушення, пов’язані з обігом зброї і її незаконним використанням, мають серйозний вплив на громадську безпеку і можуть викликати серйозні наслідки для життя та майна громадян, а також загрожувати стабільності суспільства в цілому. Розглянемо основні характеристики деяких таких кримінальних правопорушень: незаконне володіння або носіння зброї без відповідних дозволів чи ліцензій може бути кваліфіковане як кримінальне правопорушення; торгівля зброєю без відповідних дозволів, як незаконний продаж, так і придбання зброї; використання зброї для здійснення інших кримінальних діянь, таких як пограбування, вбивство або викрадення; незаконний експорт або імпорт зброї; недбале поводження зі зброєю, що може призвести до травм або загибелі людей через необережне використання [1, С. 456].

Ці кримінальні правопорушення зазвичай караються серйозною відповідальністю перед законом, у тому числі тюремним ув’язненням, великими штрафами та іншими санкціями. Боротьба з незаконним обігом зброї є важливою складовою стратегії забезпечення громадської безпеки і попередження злочинності.

Незаконний обіг зброї є серйозною загрозою громадській безпеці з кількох причин: наявність незаконної зброї сприяє злочинності, оскільки злочинці можуть використовувати її для здійснення різних правопорушень, таких як пограбування, напади, вбивства тощо; незаконна зброя може потрапити в руки терористичних організацій або неприборканих елементів, що може призвести до серйозних загроз для громадської безпеки та терористичних актів; наявність незаконної зброї може призвести до збільшення рівня насильства в суспільстві, оскільки вона робить доступними засоби для вчинення фізичних нападів та конфліктів; незаконний обіг зброї може підірвати авторитет законної влади та порядку, оскільки зброя може бути використана для підтримки злочинних угруповань та зведення до мінімум можливостей правоохоронних органів контролювати ситуацію; наявність незаконної зброї створює загрозу для безпеки громадян, оскільки вона може призвести до травм або загибелі невинних людей у випадках необережного або злочинного використання [4, С. 256].

У зв’язку з цим боротьба з незаконним обігом зброї є важливою складовою забезпечення громадської безпеки. Це включає в себе прийняття відповідних законодавчих заходів для контролю за обігом зброї, ефективний нагляд за виконанням законів та міжнародного співробітництва для запобігання трафіку незаконної зброї. Також важливо займатися розвитком програм з вилучення зброї з незаконних каналів обігу та підтримувати ініціативи з роззброєння та демілітаризації, що є надзвичайно актуальними в наш час.

Список використаних джерел:

1. Коржанський М.Й. Кваліфікація злочинів. Навч. посібник. Видання 2-ге. – К.: Атіка, 2002. – 640 с.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року № 2341-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 10.03.2024 року).
3. Кримінальне право України (Особлива частина): Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 688 с.
4. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник. (Ю.В. Александров, О.О Дуров, В.А. Клименко та ін.). За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К.: Юридична думка, 2004. – 656 с.

5. Кримінальне право України: Загальна та Особлива частини: Навч. посіб. / В.О. Кузнєцов, М.П. Стрельбицький, В.К. Гіжевський. – К.: Істина, 2005. – 380 с.

Кухаренко М.В.

аспірант Національної академії СБ України

ЩОДО ЗМІСТУ І НАПРЯМІВ ВЗАЄМОДІЇ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ З ІНШИМИ ВІЙСЬКОВИМИ І ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ

Взаємодію суб'єктів боротьби з тероризмом у загальному вигляді В. Форноляк визначає як процес обміну інформацією, що об'єднує в єдине ціле представників різних відомств; зміцнює необхідний зворотний зв'язок між ними. Взаємодія є складним багатогранним процесом, що передбачає: забезпечення інформаційного обслуговування діяльності системи боротьби з тероризмом; налагодження тісних як внутрівідомчих, так і міжвідомчих зв'язків; використання інноваційних комунікативних форм і технологій налагодження взаємодії, розвиток зв'язків з урахуванням загальної антитерористичної політики. У процесі взаємодії здійснюється сукупність дій щодо формування й реалізації управлінських завдань і відомчих функцій, задоволення інформаційно-комунікативних потреб представників відповідних відомств на основі соціально-комунікативних технологій. Лише впорядкована, добре налагоджена взаємодія дозволяє виконувати весь спектр за дань щодо протидії тероризму [1, с. 55–63].

В системі взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом можна виокремити дві інформаційно-комунікативні системи: – внутрішні комунікації, що забезпечують взаємодію суб'єктів різних рівнів відомства, управління, підрозділів, керівництва, співробітників шляхом налагодження комунікаційних каналів в процесі контактів, обміну документацією, функціонування електронних засобів зв'язку тощо [2]; – зовнішні комунікації, які забезпечують взаємодію: а) суб'єктів боротьби з тероризмом між собою; б) з суб'єктами, які у разі необхідності залучаються до участі у здійсненні заходів, пов'язаних з попередженням, виявленням і припиненням терористичної діяльності; в) з центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями незалежно від підпорядкованості і форми власності, їх посадовими особами, а також громадяни за їх згодою, які за рішенням керівництва антитерористичної операції можуть бути залучені до участі в антитерористичних операціях; г) з антитерористичними організаціями: антитерористичні структури Європейського Союзу, НАТО, ОБСЄ, ООН (в рамках міжнародного співробітництва) [1, с. 55–63].

Під час антитерористичних заходів діяльність суб'єктів боротьби з тероризмом становить собою складний конгломерат інформаційних зіткнень та стресових ситуацій. Несподіваність екстремальних подій може призвести до різних негативних соціальних наслідків. Якщо рівень такого негативу обернено пропорційно залежить від спроможності запобігти йому несилдовими комунікативними діями, то застосування будь-яких силових прийомів варто мінімізувати, нейтралізуючи правовими комунікативними засобами, нормативно-правовою взаємодією. У таких випадках, якою б не була складною ситуація чи інцидент під час антитерористичних заходів, інформаційні засоби впливу на екстремальні процеси мають перевагу над усіма іншими. Для забезпечення взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом під час антитерористичних заходів інформація повинна відповідати таким вимогам: точності, періодичності, своєчасності, повноти, корисності, доступності [1, с. 55–63].

Для підвищення успішності протидії тероризму мають бути відібрані відповідні форми, методи і технології взаємодії, зокрема [3]: – випуск і поширення інформаційних бюлетенів, прес-релізів, оглядів, фото-відеоматеріалів, інформаційних збірників, експрес-інформації; –

проведення прес-конференцій, брифінгів, круглих столів, інтерв'ю з керівниками суб'єктів боротьби з тероризмом; – підготовка і проведення теле- і радіопередач; забезпечення публікацій (виступів) у ЗМІ керівників або інших відповідальних представників суб'єктів боротьби з тероризмом; – створення архівів інформації про діяльність суб'єктів боротьби з тероризмом; – розміщення WEB-сторінок в мережі Інтернет про конкретний суб'єкт боротьби з тероризмом та його діяльність; – інші форми поширення офіційної інформації, що не суперечать чинному законодавству [1, с. 55–63].

На наш погляд, взаємодія Сил спеціальних операцій Збройних Сил України з іншими військовими і правоохоронними органами у сфері боротьби з тероризмом здійснюється за такими напрямками: 1) обмін інформацією; 2) координація і спільне планування; 3) спільні навчання і тренування; 4) спільні операції; 5) використання спеціалізованого обладнання та технологій; 6) правова підтримка.

Спільні операції Сил спеціальних операцій Збройних Сил України з іншими військовими і правоохоронними органами у сфері боротьби з тероризмом відіграють ключову роль у забезпеченні ефективної та координаційної реакції на загрози безпеці, що дозволяє оптимально об'єднувати ресурси військових і правоохоронних органів для впровадження інтегрованого підходу до боротьби з тероризмом, розширювати область компетенцій, та більш ефективно реалізовувати боротьбу з тероризмом, в тому числі, шляхом розширення взаємодії з громадськістю.

Правова підтримка передбачає залучення та активну участь спеціалістів з юридичної галузі в організації та координації заходів, спрямованих на протидію терористичним загрозам, що може включати: 1) аналіз законодавства, 2) правовий супровід операцій, 3) надання консультацій щодо юридичних аспектів планування та проведення спеціальних операцій, 4) організацію тренінгів та семінарів для військових та правоохоронних працівників щодо юридичних аспектів боротьби з тероризмом для забезпечення того, щоб дії військових та правоохоронних органів в рамках боротьби з тероризмом були законними та відповідними нормам міжнародного права та прав людини.

Окремо слід виділити міжнародне співробітництво, що в системі Міноборони здійснюється за такими основними напрямками: 1) воєнно-політичний; 2) військово-технічний; 3) військовий. Міжнародне співробітництво також може здійснюватися за іншими напрямками відповідно до законодавства України та розпорядчих документів [4].

Військово-технічне співробітництво є складовою зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності держави і спрямоване на захист національних інтересів у військово-технічній та економічній сферах, оснащення Збройних Сил сучасним озброєнням, військовою та спеціальною технікою, іншими товарами військового призначення та подвійного використання, підвищення експортного, науково-технічного та технологічного потенціалу оборонно-промислового комплексу та національної економіки України. Основні завдання військово-технічного співробітництва: поглиблення оборонно-промислового та військово-технічного співробітництва з іншими державами, насамперед державами-членами НАТО, ЄС; сприяння двосторонній та багатосторонній співпраці з державами-партнерами щодо отримання сучасних зразків озброєння та військової техніки; сприяння в імплементації державних програм щодо модернізації наявних, розроблення та впровадження новітніх зразків бойової техніки та озброєнь за стандартами НАТО; вивчення та аналіз світових тенденцій розвитку оборонних технологій, озброєння та військової техніки; сприяння зняттю обмежень у сфері військово-технічного співробітництва Міноборони та Збройних Сил з іншими державами; забезпечення рівноправного взаємовигідного співробітництва у військово-технічній сфері з усіма заінтересованими державами-партнерами; сприяння розвитку оборонно-промислового комплексу України [4].

Участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки здійснюється шляхом надання національного контингенту, національного персоналу, а також матеріально-технічних ресурсів та послуг у розпорядження відповідних органів, які визначаються рішенням про проведення такої операції. Україна бере участь у міжнародних операціях з

підтримання миру і безпеки у складі багатонаціональних військових формувань високої готовності шляхом здійснення оперативного чергування, направлення національного контингенту і національного персоналу у розпорядження органів, які визначаються рішеннями про проведення таких операцій, а також надання матеріально-технічних ресурсів та послуг [5].

Військове співробітництво спрямоване на розвиток необхідних та критичних спроможностей Збройних Сил, підвищення рівня їх оперативної сумісності зі збройними силами держав-членів НАТО та ЄС, реалізацію відповідних міжнародних договорів та програм (з професійної військової освіти, підготовки військ (сил), розвитку доктринальної бази тощо) з метою посилення обороноздатності України, а також на забезпечення участі України в міжнародній діяльності з підтримання миру і безпеки. Основні завдання військового співробітництва: сприяння реформуванню та розвитку Збройних Сил для досягнення оперативної сумісності зі збройними силами держав-членів НАТО та ЄС, впровадження стандартів НАТО в усіх сферах військової діяльності, виконання військових критеріїв, необхідних для набуття членства в НАТО; нарощування оперативних (бойових, спеціальних) спроможностей Збройних Сил для ефективного реагування на виклики та загрози національній безпеці воєнного характеру; організація та забезпечення участі підрозділів і особового складу Збройних Сил в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки під егідою ООН, ОБСЄ, інших міжнародних організацій у сфері безпеки, а також у багатонаціональних навчаннях, у рамках міжнародних договорів України; організація отримання міжнародної технічної допомоги, підготовка до державної реєстрації проєктів (програм) міжнародної технічної допомоги, їх облік і координація виконання, а також здійснення інших функцій, передбачених нормативно-правовими актами [4].

Участь національного персоналу Збройних сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки є реальною можливістю набуття військового досвіду, військової підготовки за рахунок зовнішнього фінансування, отримання досвіду роботи з іноземними партнерами, виконання завдань за іншими стандартами, підвищення взаємосумісності з міжнародними партнерами. Однак за останні роки спостерігається зменшення участі українських військовослужбовців у миротворчій діяльності, що пов'язано як з об'єктивними причинами – агресією Російської Федерації проти України, так і суб'єктивними причинами – недостатньою увагою до питань підготовки військовослужбовців ЗС України до миротворчої діяльності, відсутністю науково обґрунтованих методологічних засад розвитку фахової компетентності майбутніх офіцерів миротворців, домінування традиційних підходів до навчання персоналу миротворчих місій та інших [6, с. 93].

Вищевикладене дозволяє зробити наступні висновки щодо взаємодії Сил спеціальних операцій Збройних Сил України з іншими військовими і правоохоронними органами у сфері боротьби з тероризмом:

– взаємодія Сил спеціальних операцій Збройних Сил України з іншими військовими і правоохоронними органами у сфері боротьби з тероризмом здійснюється за такими напрямками: 1) обмін інформацією; 2) координація і спільне планування; 3) спільні навчання і тренування; 4) спільні операції; 5) використання спеціалізованого обладнання та технологій; 6) правова підтримка.

– спільні операції Сил спеціальних операцій Збройних Сил України з іншими військовими і правоохоронними органами у сфері боротьби з тероризмом відіграють ключову роль у забезпеченні ефективної та координаційної реакції на загрози безпеці, що дозволяє оптимально об'єднувати ресурси військових і правоохоронних органів для впровадження інтегрованого підходу до боротьби з тероризмом, розширювати область компетенцій, та більш ефективно реалізовувати боротьбу з тероризмом, в тому числі, шляхом розширення взаємодії з громадськістю.

– правова підтримка передбачає залучення та активну участь спеціалістів з юридичної галузі в організації та координації заходів, спрямованих на протидію терористичним загрозам, що може включати аналіз законодавства, правовий супровід операцій, надання консультацій щодо юридичних аспектів планування та проведення спеціальних операцій, організацію

тренінгів та семінарів для військових та правоохоронних працівників щодо юридичних аспектів боротьби з тероризмом для забезпечення того, щоб дії військових та правоохоронних органів в рамках боротьби з тероризмом були законними та відповідними нормам міжнародного права та прав людини.

– міжнародне військове співробітництво є одним із функціональних завдань Збройних Сил України та полягає у проведенні з міжнародними партнерами спільних військових, антитерористичних та миротворчих операцій задля досягнення єдиної спільної мети з дотриманням вимог внутрішнього національного законодавства, міжнародних стандартів та норм міжнародних договорів.

– роль Збройних Сил України у міжнародних операціях теоретично змогла б зростати, якби не зосередження внутрішньої діяльності на супротив російської агресії та використання Україною можливості вступу в НАТО. Більшість міжнародних операцій Збройних Сил України велися спільно з ООН та носили миротворчий характер.

Отже, взаємодія Сил спеціальних операцій Збройних Сил України з іншими військовими і правоохоронними органами у сфері боротьби з тероризмом – це комплексний симбіоз координованих зусиль та інтегрованих стратегій, що ґрунтується на обміні оперативною інформацією, взаєморозумінні між суб'єктами, впровадженні інноваційних комунікаційних засобів і технологій, спрямований на виявлення, придушення та запобігання актам тероризму, враховуючи гнучкість та взаємне доповнення функцій та завдань для ефективного виконання антитерористичних операцій та забезпечення національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Форноляк В. Інформаційно-правові аспекти взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом. *Information Security of the Person, Society and State*. 2018. No 1 (23). С. 55–63.
2. Мельник А. Ф. Менеджмент державних установ і організацій : навч. посіб. Київ : ВД «Професіонал», 2006. 464 с
3. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. Посіб. Луцьк : Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.
4. Про здійснення міжнародного співробітництва Міністерством оборони України та Збройними Силами України: наказ Міністерства оборони України від 23.07.2021 № 218. Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0218322-21#Text>
5. Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки: Закон України від 23.04.1999 № 613-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 22-23. Ст. 202.
6. Войтех О. Принципи та підходи до підготовки національного персоналу Збройних Сил України до участі у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. *Військова освіта*. 2019. № 1. С. 93-101.

Ободянський Я.М.

аспірант кафедри політології
Прикарпатського національного
університету ім. В. Стефаника
науковий керівник: **Москалюк М.Ф.**,
доцент кафедри політології
Прикарпатського національного
університету ім. В. Стефаника,
кандидат політичних наук

РОЛЬ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ІЗ СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Визначальною умовою повноцінного існування держави, як політичної системи у демократичному суспільстві є активне суб'єктне функціонування громадянського суспільства, яке в силу своїх запобіжних функцій легітимізує владні дії державних інституцій в цілому. Виходячи із завдань, яке ставить перед собою громадянське суспільство, а це: незалежність інститутів громадянського суспільства, колективів та окремих суспільно активних індивідів, у діяльності щодо реалізації та захисту своїх конституційних прав і свобод, розуміємо, що відповідна практика можлива лише за тісної та регламентованої дискусії з державою виключно у рамках правового поля. Збройна агресія російської федерації проти України, яка триває уже як 10 років, відповідно позначилась на даному діалозі, а його перебіг, на нашу думку, змінювався залежно від характеру, інтенсивності та статусу військової складової та суспільно-політичної ситуації як в державі, так і на міжнародній арені.

Які виклики стоять перед громадянським суспільством на сучасному етапі? Яку модель співпраці вибрати громадськості у секторі безпеки та оборони, щоб врахувати вітчизняну специфіку суб'єктно-об'єктних відносин, досвід західних партнерів у цій сфері та правовий режим воєнного стану? Про важливість пошуку такої моделі говорить професор Дерев'янюк С.М., зазначаючи, що «слід знайти національну модель народовладдя та забезпечення національної безпеки й оборони, яка відповідала б вимогам часу, здобуткам і сучасному рівню світового конституціоналізму, національної політичної та правничої думки, реаліям сучасної України та перспективам її розвитку» [1, с. 309]. Якщо провести свого роду лінію між до і після 24 лютого 2024 року, то мусимо визнати, що модель співпраці громадянського суспільства та сектору національної безпеки та оборони та, зокрема, збройних сил, зазнала змін.

Реакція українського суспільства на події 2014 року була вкрай активна: поява широкого волонтерського руху, різного роду організацій благодійного, освітнього, культурного спрямування, широка підтримка міжнародних гуманітарних місій стала свого роду альтернативою на латентну реакцію державних інституцій щодо подій анексії Криму та розв'язаних російською федерацією військових дій на території Донецької та Луганської областей. Відродження, за сприяння, громадянського суспільства матеріально-технічного стану в армії, підвищення ролі військовослужбовців у державі, чітко визначили пріоритети у діяльності громадського сектору: захист суверенітету і територіальної цілісності України. На цьому етапі саме громадянське суспільство стало гарантом усій конституційних норм, більшою мірою, заступивши собою державні інституції, майже повністю перебравши на себе їх функції.

Попри всю свою «пасіонарність» громадськість не може заступити собою державу, особливо у секторі національної безпеки та оборони, а, зокрема, війську. Збройні сили у нашій державі – це доволі закрите і консервативне середовище (аналогію можна провести хіба з церквою), у якому не вітається втручання зі сторони, враховуючи чіткий ієрархічний розподіл ролей, а також обмеження, які випливають із Закону України «Про державну таємницю». Разом з тим, виходячи із взятих Україною на себе зобов'язань, можна чітко визначити роль та

місце громадянського суспільства в системі суб'єктно-об'єктних стосунків з сектором національної безпеки та оборони. Основною функцією такої практики є контрольна.

Вже в першому рамковому документі «Партнерство заради миру», який набув чинності для України 08 лютого 1994 року зазначено: «країни, що підписують цей документ, співробітничатимуть з Організацією Північноатлантичного договору у досягненні наступних цілей: (а) сприяння відкритості у плануванні національної оборони та формуванні військового бюджету; (б) забезпечення демократичного контролю над збройними силами...» [2, с. 1]. Вже на третьому році своєї незалежності, першими з усіх країн колишнього СРСР, Україна задекларувала свою політичну візію щодо армії, яка має, в першу чергу, будуватися на відкритості, прозорості та системі демократичного контролю. Дані наміри було підтверджено і в тексті документа «Кодекс поведінки стосовно військово-політичних аспектів безпеки», який був прийнятий у Будапешті 3 грудня 1994 року на 91-му пленарному засіданні Спеціального комітету Форуму Наради з питань безпеки і співробітництва в Європі. Зокрема, в ньому зазначалося, що «Держави-учасниці розглядають демократичний політичний контроль над військовими і воєнізованими силами, силами внутрішньої безпеки, а також розвідувальними службами і поліцією, як невід'ємну складову стабільності і безпеки». Наголошено також на тому, що саме такі кроки «сприятимуть інтеграції своїх збройних сил із громадянським суспільством як важливому прояву демократії» [3, с. 2]. У «Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору» відзначено, що «Україна підтверджує свою рішучість продовжувати військову реформу, зміцнювати демократичний та цивільний контроль над збройними силами та підвищувати їхню оперативну-технічну сумісність зі збройними силами НАТО та країн-партнерів» [4, с. 2]. Ключовим для цих трьох документів є розуміння того, що запровадження демократичного цивільного контролю є запорукою політичної стабільності та ознакою демократичної зрілості суспільства.

Базовим для демократичного цивільного контролю як форми контролю у сфері національної безпеки та оборони в цілому та армії зокрема є Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року. У ньому для демократичного цивільного контролю виділено цілий III розділ, в якому визначено мету, завдання, засади та предмет для даного виду контролю. Основними формами контролю є: парламентський, урядовий, судовий контроль, контроль з боку органів місцевого самоврядування та громадський нагляд. Як бачимо, громадянському суспільству виділено роль спостерігача-контролера у формі громадського нагляду [5, с. 3-6]. Саме така форма контролю відчутно знижує можливості громадськості на реальний вплив об'єкта контролю – у нашому випадку, збройних сил.

Свого роду компромісом між державою та громадськістю, на нашу думку, стала поява у війську такої структури як управління цивільно-військового співробітництва. Створення даної структури є свого роду шляхом до розв'язання військових, суспільно-політичних, економічних завдань методом кооперації військових структур (підрозділів) та цивільного сектору. Звідси збройні сили через підрозділи цивільно-військового співробітництва перебувають у постійній співпраці не тільки з органами місцевого самоврядування, а й лідерами громадського сектору, релігійними організаціями та, навіть, очільниками кримінальних рухів, задля виконання поставлених завдань з дотриманням усіх норм вітчизняного та міжнародного права.

Враховуючи міжнародний досвід у даній співпраці зазначимо, що він, в основній своїй масі, базований на місіях миротворчого та гуманітарного характеру, має свого роду превентивний характер запобігання розвитку конфліктів та унеможливлення розвитку гуманітарних катастроф і, найголовніше, операції такого характеру велися не на територіях країн НАТО, а поза їх межами. Характер збройного протистояння на території України характеризується не тільки високою інтенсивністю із залученням великого потенціалу людського та технічного ресурсу, а й використання гібридних методів ведення військових дій. Можливість останнього зумовлена, на жаль, історичними, мовними, культурними, релігійними та навіть суспільно-політичними компонентами, які мають багато спільного між

Україною та російською федерацією. Саме це і відрізняє характер діяльності українських підрозділів цивільно-військового співробітництва від аналогічних у країнах НАТО.

До основних завдань цивільно-військового співробітництва відносимо:

1. Пропаганду і контрпропаганду як на прифронтових територіях, так і в державі і цілому;
2. Забезпечення належної медичної допомоги, евакуація поранених військових та цивільних, транспортування загиблих;
3. Розшук безвісти зниклих, полонених. Обмін та ексгумація;
4. Створення гуманітарних коридорів для евакуації цивільного населення;
5. Виконання функцій органів влади на територіях, де йдуть військові дії та інше.

Зазначимо, що кожне з перелічених та ще не названих завдань, які на щоденній основі вирішуються військовослужбовцями цивільно-військового співробітництва збройних сил у кооперації з представниками громадянськості мають на меті не тільки вирішення поставлених завдань, а й несуть в собі символічне навантаження: зміцнення авторитету як владних інституцій, так і збройних сил. Саме такий характер діяльності структур цивільно-військового співробітництва української армії вказує на ключову відмінність від подібних організацій армій НАТО, ми виконуємо цивільно-військові місії на своїх територіях, їх успіх, це не успіх миротворчості, а фактор збереження суверенітету та територіальної цілісності нашої держави. Ґрунтовний аналіз мети, завдань та методів діяльності цивільно-військового співробітництва в Україні під час воєнних дій потребує подальшого дослідження, що мало б стати теоретичним підґрунтям для більш ефективної практичної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Дерев'янка С. М. Безпековий вимір народовладдя в умовах гібридної війни // Держава і право. 2020. Випуск 87. С. 308-318.
2. Партнерство заради миру Рамковий документ НАТО; Заява, Міжнародний документ від 10.01.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_001#Text.
3. Кодекс поведінки стосовно військово-політичних аспектів безпеки ОБСЄ; Кодекс, Міжнародний документ від 03.12.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_116#Text.
4. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору Україна, НАТО; Хартія, Міжнародний документ від 09.07.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text.
5. «Про національну безпеку України» Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
6. Ободянський Я. М. Демократичний цивільний контроль війська як елемент сталого розвитку збройних сил та держави // Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства: наукові горизонти та перспективи: збірник матеріалів I-ї Науково-практичної конференції з міжнародною участю / за наук. ред. проф. О. В. Чепелюк, В. Д. Філіппової, В. М. Демченка. Хмельницький: ХНТУ, 2024. С.373 –376.

Солонінка М.П.,
здобувач вищої освіти
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: **Челнов М.В.**, викладач
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПРАВОВИХ ПІДСТАВ ПРИТЯГНЕННЯ РФ ТА ЇЇ ПРЕДСТАВНИКІВ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИН ГЕНОЦИДУ В УКРАЇНІ

Україна продовжує героїчно та мужньо чинити опір агресії рф протягом тисячі років, впродовж яких ворог намагається стерти українську ідентичність, заперечує факти багатомісячних здобутків та перемог. Для досягнення своїх цілей рф використовує різні способи: обман, маніпуляції, вбивства, а також ті, які заборонені міжнародними і національними нормативно-правовими актами. Одним з таких незаконних способів є вчинення представниками держави-агресора особливо тяжкого злочину – геноциду проти Українського народу.

Звертаючись до історичних аспектів цього питання слід зазначити, що термін «геноцид» вперше використав польський науковець-правник Рафаель Лемкін у 1944 в книзі *Axis Rule in Occupied Europe* («Правління держав «Вісі» в окупованій Європі»). Цей термін складається з двох частин: перша – грецьке слово «генос», яке означає расу або плем'я, друга – латинське слово «цид», що означає вбивати. Походження та використання цього терміну є реакцією науковця на політику нацистського режиму, спрямовану на систематичне винищення євреїв під час Голокосту, та загальне засудження дій, що пов'язані з винищенням певних груп людей. Визначення, запропоноване Лемкіним Р., сформульовано наступним чином: «геноцид - це скоординовані дії для знищення національних груп, а також їхніх свободи, здоров'я, гідності, політичних і соціальних інститутів, культури, мови, національної свідомості, релігії та економічних засад існування».

Безумовно, що світова спільнота не могла залишити таке суспільно небезпечне явище без реакції на законодавчому рівні. Варто зазначити, що геноцид вперше був закріплений як злочин в межах міжнародного права на Генеральній асамблеї Організації Об'єднаних Націй 1946 року. Він був кодифікований як окремий злочин проти миру та безпеки людства в Конвенції щодо запобігання і покарання злочинів геноциду від 09.12.1948 (далі - Конвенція) та вступив у силу 12.01.1951 [1]. Учасниками Конвенції є 149 держав світу, у т.ч. Україна і рф. Конвенція є одним із найважливіших міжнародних договорів, що був розроблений у відповідь на жахи Голокосту під час Другої світової війни. Заборона геноциду в сучасному міжнародному праві належить до імперативних міжнародно-правових норм — норм вищого ступеня обов'язковості. Держави, що вчиняють геноцид, перетворюються на ізгоїв у міжнародній спільноті.

Злочин геноциду також закріплено в ст. 6 Римського статуту Міжнародного кримінального суду, де під геноцидом розуміються будь-яке з таких діянь, які вчинено з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку:

- а) вбивство членів такої групи;
- б) заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або психічного розладу членам такої групи;
- в) умисне створення для такої групи умов життя, розрахованих на доведення її до повного або часткового фізичного знищення;
- г) впровадження заходів, спрямованих на заподіяння дітонародженню всередині такої групи;
- е) насильницька передача дітей цієї групи до іншої групи [2].

Крім того, злочин геноциду закріплено в ст. 4 Статуту Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії від 22.02.1993 [3], а також в ст. 2 Статуту Міжнародного трибуналу по Руанді від 08.11.1994 [4]. Вперше положення Конвенції було застосовано 02.09.1998, коли Міжнародний трибунал щодо Руанди визнав колишнього мера маленького міста в Руанді Жана-Поля Акасу винним у геноциді [5].

Геноцид як інструмент власної політики росія використовує не вперше. Голодомор 1932-1933 років на політичному та юридичному рівнях визнаний геноцидом Українського народу. Лемкін Р. у 1953 році він назвав Голодомор «класичним прикладом радянського геноциду», «найдовшою та найширшою спробою русифікації та винищення української нації».

В Законі України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні» закріплено, що Голодомор 1932-1933 років в Україні є геноцидом Українського народу (ст.1); публічне заперечення Голодомору 1932-1933 років в Україні визнається наругою над пам'яттю мільйонів жертв Голодомору, приниженням гідності Українського народу і є протиправним (ст. 2) [6].

Стаття 442 «Геноцид» Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачає, що геноцид - діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу. За вчинення даного особливо тяжкого злочину передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 10 до 15 років або довічне позбавлення волі [7].

При цьому, ч. 2 ст. 442 КК України передбачає відповідальність за публічні заклики до геноциду, а також виготовлення матеріалів із закликами до геноциду з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів. За вчинення цього нетяжкого злочину на сьогодні передбачено покарання у вигляді пробаційного нагляду на строк до 5 років або позбавленням волі на той самий строк. На сьогодні в мережі Інтернет поширюється багато матеріалів російської пропаганди із закликами до геноциду Українського народу. При цьому, проблемним питанням встановлення конкретних осіб, причетних до розповсюдження таких матеріалів є неможливість під час досудового розслідування проводити негласні слідчі (розшукові) дії, оскільки їх проведення дозволяється при розслідуванні тяжких і особливо тяжких злочинів, а ч. 2 ст. 442 КК України відноситься до категорії нетяжких злочинів. Одним з шляхів вирішення цієї ситуації є законодавчі зміни, якими пропонується підвищити санкцію за даний злочин - до 6 років позбавлення волі.

Крім того, варто згадати про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» від 14.04.2022 року, якою дії, вчинені збройними силами російської федерації та її політичним і військовим керівництвом під час останньої фази збройної агресії рф проти України, яка розпочалася 24.02.2022 року, визнано геноцидом Українського народу [8].

Акти геноциду в діях рф проявляються, зокрема, у:

- вчиненні збройними силами рф на тимчасово окупованих територіях України масових звірств (зокрема, в містах Буча, Ірпінь, Маріуполь, селища міського типу Бородянка, Гостомель та багатьох інших населених пунктах на території України), що виявлялися у численних випадках вбивств, викрадення, жорстокого позбавлення свободи людей, їх катування, згвалтування, глумління над тілами вбитих і замучених;

- систематичних випадках умисного вбивства цивільного населення та умисному створенні збройними силами рф таких умов життя, які завдають виняткових страждань Українському народу, спрямовані на його повне або часткове знищення та у підсумку призводять до фізичного знищення українського населення в багатьох населених пунктах на території України, зокрема через блокаду населених пунктів, недопущення гуманітарної

допомоги та перешкоджання евакуації цивільного населення, захоплення та цілеспрямоване знищення об'єктів інфраструктури, що забезпечує базові потреби людей;

- примусовому переміщенні українських дітей на територію рф та передачі їх на виховання до чужого середовища з метою знищення їхньої самоідентифікації як українців, а також у вигнанні з власних домівок та депортації тисяч цивільних осіб з числа цивільного населення України на територію рф;

- поширених випадках фізичного та психологічного насильства щодо населення України, представників українських органів державної влади та органів місцевого самоврядування, представників громадських організацій та інших місцевих активістів, журналістів, священнослужителів та інших авторитетних в українському суспільстві осіб;

- системних діях рф, спрямованих на створення умов, що розраховані на поступове знищення Українського народу через підлив економічного потенціалу та безпеки, які проявляються у знищенні об'єктів господарської інфраструктури (пошкодження зерносховищ, перешкоджання посівній кампанії, блокада морських торговельних шляхів, руйнування електро- та газотранспортної інфраструктури тощо).

26.02.2022 року Україна подала позов проти рф до Міжнародного Суду ООН, який 16.03.2022 у якості тимчасових заходів прийняв таке рішення (Наказ): 1) рф повинна негайно припинити військові операції, які вона розпочала 24.02.2022 на території України; 2) рф повинна забезпечити, щоб будь-які військові або нерегулярні збройні формування, які можуть керуватися або підтримуватися нею, а також будь-які організації та особи, які можуть перебувати під її контролем або керівництвом, не вживали жодних заходів для сприяння військовим операціям, зазначеним у п. 1 вище; 3) обидві сторони утримуються від будь-яких дій, які можуть погіршити або продовжити спір, що перебуває на розгляді Суду, або ускладнити його вирішення. Однак, рф цей наказ Міжнародного суду ООН до сьогодні не виконала.

17.03.2023 Міжнародний кримінальний суд видав ордери на арешт двох громадян рф: Володимира Путіна (та той час президента рф) та російської уповноваженої при президентові російської федерації з прав дитини Марії Львової-Белової, підозрюваних у незаконному примусовому переміщенні українських дітей з окупованих територій України до рф. Підставою для розгляду справи стало направлення 2022 року французьким юристом Емманюелем Доудом інформаційного повідомлення до Міжнародного кримінального суду про відповідальність Путіна та Львової-Белової за насильницьку передачу українських дітей, що є ознакою геноциду. Обвинувачення вказаним двом підозрюваним ґрунтуються на обґрунтованих підставах, що вони несуть відповідальність за «незаконну депортацію та переміщення українських дітей з окупованих районів України до російської федерації всупереч статті 8(2)(a)(vii) та статті 8(2)(b)(viii) Римського статуту.

Відповідно до ст. 2 Конвенції поняття «геноцид» включає два головні елементи: психічний та фізичний. Психічний елемент полягає у «намірі знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку». У свою чергу фізичний елемент включає в себе п'ять дій, наведених в цій статті. Головним елементом, яким відрізняє геноцид від інших злочинів є намір (мета).

Для притягнення державу-агресора та її вищого політичного та військового керівництва до відповідальності за геноцид Українського народу з точки зору права необхідно довести саме спеціальний намір (*dolus specialis*). Міжнародна судова практика пов'язує намір з існуванням плану держави чи організації, або політики, навіть якщо визначення геноциду в міжнародному законі не включає такого елементу. Ідентифікація жертв геноциду складається з декількох принципів, а конкретніше позитивного та негативного. Позитивний полягає в тому, що виконавець злочину ідентифікує жертв через їхню належність до національної, етнічної, расової чи релігійної групи. Негативний принцип працює навпаки.

Юридичний процес доказування злочину геноциду є складним і довгим. Для позитивного результату необхідно зібрати доказову базу, а також підтвердити те, що всі дії мали цілеспрямований намір знищення українців як нації. Згідно зі ст. 4 Конвенції покарання

за геноцид мають понести всі учасники вчинення вказаного злочину: особи, що чинять геноцид чи які-небудь інші незалежно від того, чи є вони відповідальними по конституції правителями, посадовими чи приватними особами. На нашу думку, відповідальність за ст. 442 «Геноцид» КК України мають нести представники вищого політичного та військового керівництва рф.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього: Генеральна Асамблея ООН від 09.12.1948. URL: <http://www.preventgenocide.org/ua/konventsia.htm> (дата звернення: 03.04.2024).
2. Римський Статут Міжнародного кримінального суду: міжнародний документ від 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 03.04.2024).
3. Статут Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії: міжнародний документ від 22.02.1993. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU93375> (дата звернення: 03.04.2024).
4. Статут Міжнародного трибуналу щодо Руанди від 08.11.1994. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU94682> (дата звернення: 03.04.2024).
5. Вікіпедія: Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. Порушення Конвенції Руанда. URL: <http://surl.li/aztgv> (дата звернення: 03.04.2024).
6. Про Голодомор 1932-1933 років в Україні: Закон України від 28.11.2006 № 376-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-16#Text> (дата звернення: 03.04.2024).
7. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20240328#Text> (дата звернення: 03.04.2024).
8. Про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні»: постанова Верховної Ради від 14.04.2022 № 2188-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text> (дата звернення: 03.04.2024).

Ткач О.О.

здобуач вищої освіти
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: **Челнов М.В.**, викладач
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ОТРИМАННЯ ДОЗВОЛІВ НА ВИКОРИСТАННЯ БПЛА У ПОВІТРЯНОМУ ПРОСТОРИ

Використання безпілотних літальних апаратів (далі – БПЛА) для проведення слідчих дій є необхідним у сьогоденні з огляду на військові дії, для збільшення ефективності розслідування злочинів, зменшенні ризику для слідчих та оптимізації витрат ресурсів.

Слідчі дії потребують ретельного документування та збору доказів з місця події. Традиційні методи, такі як фотозйомка, показання свідків, не завжди дають повну картину, а БПЛА можуть суттєво доповнити та розширити можливості фіксації обстановки кримінального правопорушення під час проведення огляду місця події. Наприклад, після ракетних обстрілів населених пунктів БПЛА можуть знімати фото та відео з висоти, недоступної для людей, що дає більш широку картину під час огляду місця події. Вони можуть використовуватися у місцях і ситуаціях, де є загроза для життя людини, а також дозволяє створювати 3D-моделі місця події, що може допомогти краще зрозуміти ситуацію і більш

точно дослідити подію як слідчим, так і в подальшому експертами при проведенні судових експертиз.

Огляд місця події, вимагає застосування різноманітних техніко-криміналістичних засобів і тактичних прийомів для виявлення, фіксації, вилучення, упаковки, транспортування, зберігання, експертного дослідження слідчої інформації тощо. Наприклад, у сучасних умовах при огляді місця події необхідно використовувати цифрові техніко-криміналістичні засоби для виявлення, фіксації та вилучення слідів, до яких відносяться БПЛА.

Варто виокремити основні переваги використання БПЛА, такі як:

1) можливість БПЛА літати над місцем події, роблячи детальну цифрову фото-відеозйомку з різних ракурсів, недоступних для наземної зйомки;

2) висока точність і деталізація цифрових зображень, яка забезпечується використанням БПЛА, укомплектованих: а) камерами з високою роздільною здатністю, що дозволяє зафіксувати дрібні деталі, які могли б бути пропущені при традиційному огляді; б) камерами нічного бачення, які дозволяють здійснювати фото-відеозйомку в нічний час; в) тепловізійними камерами, які дозволяють в нічний час виявити потерпілих у висотних будівлях, а також підозрюваних, що намагаються зникнути з місця події тощо;

3) економія часу, адже за допомогою БПЛА можна досить швидко обстежувати великі за площею ділянки місцевості;

4) можливість їх використання в небезпечних або важкодоступних місцях, зменшуючи ризики для заподіяння шкоди для життя та здоров'я співробітників правоохоронних органів, рятувальних служб;

З появою та впровадженням розумних технологій підвищення професіоналізму співробітників Служби безпеки України вимагає постійного оновлення знань та навичок, обміну інноваційними напрацюваннями з фахівцями з інших країн, оволодіння новітніми методиками, механізмами та інструментами проведення криміналістичних досліджень [1].

На сьогодні потребує удосконалення вітчизняне законодавство, яке регулює використання БПЛА у повітряному просторі, оскільки використання БПЛА у військовий час обмежене і потребує отримання відповідних дозволів від військових адміністрацій, військового командування на певній місцевості, СБ України, але нормативно-врегульованого порядку отримання таких дозволів немає. Крім того, існують заборони на використання БПЛА у місцях масового скупчення людей, поблизу аеропортів, у щільнозабудованих районах міст. Водночас, потреба в використанні БПЛА все ж таки об'єктивно є і у правоохоронних органів, і у рятувальних служб при роботі на місцях вибухів засобів ураження, застосованих державою агресором, а також при виконанні інших завдань оперативно-службової діяльності, зокрема при охороні об'єктів критичної інфраструктури.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що з метою вирішення цих проблемних питань, пропонується внести зміни до чинного законодавства України з метою врегулювання підстав та порядку отримання у стислі строки дозволів на використання правоохоронними органами, рятувальними службами у повітряному просторі БПЛА під час виконання відповідних завдань оперативно-службової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Перцев Р. Використання «розумних» технологій у криміналістиці. Криміналістика і судова експертиза. Випуск 67. С. 104-113. URL: <https://doi.org/10.33994/kndise.2022.67.12> (дата звернення: 04.04.2024).

Тяжкун В.В.,

курсантка 1-го курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Король К.С.,**
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ І НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ

Як відомо, ефективне виконання поліцейської діяльності не можливе без підтримки і допомоги громадськості, які базуються на повній довірі до правоохоронних органів. В Україні реформування системи МВС України та поява Національної поліції України не тільки уособлює собою зміну назви цього правоохоронного органу держави, але й заклала фундамент для удосконалення інституту партнерської взаємодії поліції і громадських інституцій, підвищення рівня довіри населення до поліції та покращення іміджу поліції в суспільстві.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» діяльність поліції здійснюється у тісній взаємодії з населенням, територіальними громадами і громадськими об'єднаннями на засадах партнерства [1, с. 11]. При цьому рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Отже, такі соціальні категорії як «взаємодія», «партнерство» і «довіра» є визначальними складовими успішної діяльності поліції як сервісної служби європейського зразка.

Взаємодія – філософська категорія, що відображає процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, який породжує встановлення найрізноманітніших зв'язків (взаєморозуміння, взаємовплив, взаємні дії, взаємостосунки, спілкування) між об'єктами (суб'єктами).

Законодавче закріплення принципу тісної співпраці поліції з населенням і іншими інститутами громадянського суспільства на партнерських засадах зобов'язує поліцейських спрямовувати свою діяльність на вирішення потреб суспільства. За таких умов, виправдовуючи соціальне призначення поліції як сервісної служби, персонал поліції першочергово має орієнтуватися на реалізацію стратегії Community Policing – «партнерство заради спокою».

Довіра – це найвища цінність будь-якого суспільства, і вона ґрунтується на впевненості в прозорості і підзвітності дій поліції. Чим вищий рівень, тим ефективніше проявляються всі аспекти взаємодії, і громадськість скоріше буде йти на співпрацю і надавати інформацію та повідомляти про злочини, а поліція в свою чергу систематично та своєчасно інформувати про вжиті заходи [2, с. 27].

Але щоб вказані категорії мали реальний зиск сучасній українській поліції слід активно запроваджувати перевіреним часом зарубіжний досвід участі громадськості в правоохоронній діяльності [3, с. 11]. Так, у багатьох європейських країнах діє громадська організація «Зупини злочинця», яка допомагає поліції в боротьбі зі злочинністю, забезпеченні належного стану правопорядку, проведенні профілактичної, превентивної, виховної, консультативної роботи. В Японії на кожній поліцейській ділянці функціонують відділення Асоціації запобігання злочинності, членом якої можуть стати не тільки пересічні громадяни, а й об'єднання осіб за професіями, представники котрих частіше за інших стають жертвами злочинних посягань (водії громадського транспорту, працівники банківської сфери, торговельних мереж, листоноші та інші).

Отже, в умовах сьогодення з метою підвищення ефективності поліцейської діяльності, удосконалення інституту партнерської взаємодії між органами поліції та населенням необхідно здійснювати ряд заходів, а саме:

- 1) здійснювати заходи щодо організації правового інформування і виховання дорослого населення та молоді в дусі поваги до закону [2, с. 30];
- 2) проводити постійні зустрічі з громадою, а також здійснювати спільну профілактичну роботу шляхом організації і проведення нарад, конференцій, круглих столів та інших заходів;
- 3) активізувати діяльність громадських формувань правоохоронного спрямування, стимулювати їх участь на допомогу і підтримку поліції;
- 4) своєчасно інформувати населення через засоби масової інформації, мережі Інтернет про діяльність поліції у сфері боротьби зі злочинністю та профілактики правопорушень;
- 5) налагоджувати тісний зв'язок з представниками мас-медіа, а також всебічно сприяти журналістам під час об'єктивного висвітлення ними подій правоохоронного характеру;
- 6) формувати та підтримувати розвиток сайтів територіальних органів Національної поліції, на яких кожен громадянин матиме змогу відслідковувати кримінальну хроніку, подавати пропозиції та зауваження щодо роботи поліції, швидко отримувати відповідь, проглядати карту відповідного району у місці та бачити місця, де найчастіше були скоєні правопорушення;
- 7) покращувати роботу зі зверненнями громадян, своєчасно реагувати та вчасно повідомляти про прийняті по ним рішення.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Урядовий кур'єр. 2015. № 146.
2. Казанчук І. Д. Європейські стандарти розвитку інституту партнерства між Національною поліцією України і громадськістю як важливий напрямок реалізації природоохоронної функції держави // Особливості розвитку законодавства України у контексті євроінтеграційних процесів : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 17–18 груд. 2015 р.). Дніпропетровськ : ГО «Українська асоціація правових досліджень», 2015. С. 26–31.
3. Гаврилюк Т. Д. Адміністративно-правові засади співпраці міліції (поліції) з населенням: європейський досвід : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. 20 с.

Чаленко П.В.

здобувач вищої освіти,
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: **Яковенко Ю.В.**,
викладач Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД: ПРАВОВА ПРИРОДА І ЮРИСДИКЦІЯ. СИТУАЦІЯ ЩОДО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ПІД ЮРИСДИКЦІЄЮ МКС

Дослідження актуальне в контексті міжнародного правопорядку, зокрема ролі та ефективності Міжнародного кримінального суду (далі - МКС) в переслідуванні міжнародних злочинів.

24 лютого 2022 року війна, ініційована Російською Федерацією на території України ще у лютому 2014 року, перейшла в нову фазу – відкрите повномасштабне вторгнення військ РФ на всій території України. Це вторгнення вражає своєю жорстокістю та ігноруванням міжнародного гуманітарного права. Обстріли житлових будинків, цивільної та критичної інфраструктури, застосування зброї серед цивільного населення, жорстоке поводження та страти військовополонених та захищених осіб, використання заборонених видів зброї – це лише частина порушень міжнародного гуманітарного права (далі - МГП), вчинених збройними силами Російської Федерації та підконтрольними їй збройними групами.

Починаючи з кінця XIX століття, звичаєві норми були кодифіковані у міжнародних договорах, уніфікувавши галузь міжнародного права, яка століттями відома як "право війни", а сьогодні відома як "міжнародне гуманітарне право". На жаль, навіть за заборонаю війни, яка передбачена частиною 4 статті 2 Розділу I Статуту ООН, збройні конфлікти не зникли [1]. У сучасному світі багато цивільних осіб стали учасниками конфліктів по всьому світу, включаючи і Україну, де в 2014 році розпочався міжнародний збройний конфлікт з вторгненням російських військ у Крим та подальшими подіями на Донбасі.

Ідея створення міжнародної кримінальної юстиції виникла також у кінці XIX століття через неефективне переслідування воєнних злочинців на національному рівні. Це стало відомо, оскільки ніхто не бажає судити власних військовослужбовців у випадку перемоги, а суди над бійцями противника рідко були справедливими.

Перші міжнародні кримінальні трибунали – Нюрнберзький і Токійський, утворені відповідно у Нюрнберзі та Токію, поклали основи міжнародного кримінального права та процесу. За той час вони були не просто міжнародними трибуналами, але й "трибуналами істини".

Слідом за зазначеним завданням Організації Об'єднаних Націй, почалася розробка ідей щодо створення універсального міжнародного кримінального суду. Каталізатором цього процесу став розпад Радянського Союзу, що суттєво ускладнював досягнення поставлених ООН завдань, а також збройні конфлікти у колишній Югославії та Руанді. У відповідь на ці конфлікти, Рада Безпеки ООН у 1993 та 1994 роках створила Міжнародні кримінальні трибунали для колишньої Югославії (МКТЮ) і Руанди (МКТР) відповідно.

Ці два трибунали зробили вагомий внесок у розвиток міжнародного гуманітарного права (МГП), міжнародного кримінального права (МКП) та міжнародного права про права людини (МППЛ). На прикладі цих трибуналів були розглянуті воєнні злочини та злочини проти миру і проти людства, вчинені під час Другої світової війни. Крім того, у МКТР та МКТЮ розглядалися випадки геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів. У XX столітті міжнародне співтовариство досягло консенсусу щодо визначення цих злочинів.

Відтак, з'явилася необхідність створення постійного, незалежного кримінального суду. Першим постійним та незалежним від системи ООН, органом міжнародного кримінального судочинства, став Міжнародний кримінальний суд, Статут якого було прийнято у Римі у 1998 році. Суд розпочав свою роботу з набуттям чинності Статутом - 1 липня 2002 року. На сьогодні державами-учасницями Римського Статуту є 123 країни.

Щодо цілей МКС, першочерговим завданням є покладення крайньої відповідальності на винних у скоєнні найтяжчих злочинів, які викликають занепокоєння міжнародної спільноти. Другим важливим аспектом є захист інтересів та відшкодування шкоди жертвам міжнародних злочинів. Також серед цілей можна виділити доместикацію міжнародного кримінального права на основі комплементарної юрисдикції та уніфікації законодавства.

Відповідно до статті 34 Римського Статуту Міжнародного кримінального суду, МКС складається з таких органів: Президія; Апеляційний відділ, Судовий відділ і Відділ досудового провадження; Офіс Прокурора; Секретаріат [2].

Вищим керівним та директивним органом Суду є Асамблея держав-учасниць, склад якої включає представництво держав, що ратифікували Римський Статут. Асамблея приймає акти внутрішнього права МКС та обирає суддів і керівників інших органів МКС.

Щодо юрисдикції МКС, вона обмежена злочинами геноциду, злочинами проти людяності та воєнними злочинами, вчиненими після 1 липня 2002 року. З 18 липня 2018 року МКС також має юрисдикцію стосовно злочину агресії. Важливо зазначити, що єдиними особами, які можуть бути піддані переслідуванню, є особи, які досягли 18-річного віку [2].

Зважаючи на обмеження зворотної дії Статуту, важливо підкреслити, що юрисдикція Міжнародного кримінального суду (МКС) не має обмежень за часом у майбутньому, оскільки це постійно діючий суд, незалежний від конкретних конфліктів. Однак є обмеження щодо минулого: часова юрисдикція МКС (*ratione temporis*) не поширюється на події, що відбулися до 1 липня 2002 року.

Щодо України, важливо відзначити, що вона не є державою-учасницею МКС, хоча підписала Римський Статут, але не ратифікувала його. У 2001 році Конституційний Суд України висунув тезу про невідповідність Римського Статуту Конституції України, що полягало у порушенні принципу комплементарності юрисдикцій [3]. Хоча зміни до статті 124 Основного Закону [4] внесені, Україна може приєднатися до когорти демократичних держав світу лише за умови ратифікації Статуту.

Проте Україна визнала юрисдикцію МКС для двох ситуацій, що сталися під час майдану Незалежності та збройного конфлікту на сході країни з 2014 року, шляхом звернення до МКС з відповідними деклараціями. Ці заяви передбачають розгляд можливих злочинів проти людяності та воєнних злочинів, включаючи події в Криму та на сході України. Україна визнала безстрокову юрисдикцію Суду, тобто усі майбутні порушення права підпадатимуть під юрисдикцію МКС.

З вищезазначеного матеріалу можна зробити **висновок**, що Україна активно співпрацює з Міжнародним кримінальним судом у передачі доказів вчинення міжнародних злочинів. Ця взаємодія відбувається як на рівні державних органів, так і за участю неурядових організацій (далі - НУО).

Навіть при відсутності доступу співробітників МКС та українських державних органів на непідконтрольні території Криму і Донбасу, докази вчинених там міжнародних злочинів фіксуються НУО на місцях або збираються на територіях, які контролюються урядом, шляхом збору свідчень від внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися внаслідок конфлікту. Зібрані докази передаються Прокурору МКС для подальшого розгляду.

Суд, також, розглядає звіти багатьох міжнародних урядових організацій, які аналізують ситуацію на тих самих територіях. Це свідчить про те, що Україна та інші міжнародні структури активно залучені до збору та передачі доказів у випадках порушення міжнародного права.

Від ефективності механізму співпраці сектору безпеки та оборони України і Міжнародного кримінального суду залежить можливість притягнення винних осіб у скоєнні злочинів проти людяності, воєнних злочинів, злочинів агресії та скоєнні геноциду всього українського народу.

Список використаних джерел:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення – 04.04.2024)
2. Римський Статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 р. (із змінами). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588 (дата звернення: 05.04.2024)
3. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) від 11.07.2001 р. № 3-в/2001. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v003v710-01> (дата звернення: 05.04.2024)

4. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р., із змінами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.04.2024)
5. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право: загальний курс. Київ: МКЧХ, 2020. 396 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/ejbpc> (дата звернення: 03.04.2024)
6. Сенаторова О.В. Принципи Нюрнберзького процесу як основа міжнародної кримінальної юстиції. Теорія і практика правознавства: електронне наукове фахове видання. 2011. № 2. С. 51. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tlaw.nlu.edu.ua/issue/view/3796> (дата звернення: 04.04.2024)
7. Звіт міжнародною групою Global Rights Compliance «Україна та Міжнародний кримінальний суд» (оновлено). Київ, 2021. 387 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.asser.nl/media/795006/icc-report-final-ukr-2021.pdf>
8. Офіс Генерального прокурора: Міжнародний кримінальний суд. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gp.gov.ua/ua/posts/mizhnarodnij-kriminalnij-sud> (дата звернення: 04.04.2024)
9. Заява Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року; Заява від 25.02.2014 р. № 790-VII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/790-18> (дата звернення: 05.04.2024)
10. Постанова Верховної Ради України про Заяву Верховної Ради України "Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій "ДНР" та "ЛНР", які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян"; Заява від 04.02.2015 № 145-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19> (дата звернення: 03.04.2024)
11. Міжнародний кримінальний суд: в чому проблеми юрисдикції щодо війни в Україні та як їх вирішити? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ihlaw.org/mizhnarodnyj-kryminalnyj-sud-ukrayina/> (дата звернення: 04.04.2024)

Шимчук Н.С.

здобувач вищої освіти

Національного юридичного

університету імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: **Чердиченко О.Ю.**,

викладач Національного юридичного

університету імені Ярослава Мудрого

кандидат економічних наук, доцент

СУВЕРЕНІТЕТ, ТЕРИТОРІАЛЬНА НЕДОТОРКАНИСТЬ, ТЕРИТОРІАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ ТА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ДЕРЖАВИ (ВИЗНАЧЕННЯ ТА СПОСОБИ ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ З УРАХУВАННЯМ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ АГРЕСІЇ З БОКУ РФ)

Суверенітет, незалежність, недоторканність та територіальна цілісність - це найважливіша умова існування держави та суспільства. Розглянемо визначення цих необхідних складових держави.

Суверенітет України – повновладдя народу, яке полягає у його невід’ємному праві на незалежність і верховенство волі у визначенні політико-правової сутності суспільства й держави. Похідним від суверенітету народу є суверенітет держави, що означає верховенство державної влади всередині країни і її незалежність у зовнішньополітичній сфері.[1]

Внутрішні способи забезпечення суверенітету. До них входить: економічна, політична, культурна, інформаційна та військова самостійність.

Під економічною розуміють розвиток власної економіки, диверсифікація експорту, зменшення залежності від іноземних ресурсів. До політичної самостійності входить демократична система правління, верховенство права, незалежність судової влади. Військова самостійність - це сильна та боєздатна армія, інші силові структури здатні захищати суверенітет країни. Інформаційна самостійність, тобто захист інформаційного простору від дезінформації та пропаганди. Також культурна самостійність, тобто збереження та розвиток української культури, мови та ідентичності.

У зовнішніх способах забезпечення можна виділити інтеграцію до європейських та світових організацій, таких як Європейський Союз, НАТО, ООН. Також співпраця з іншими країнами, наприклад, двосторонні та багатосторонні угоди, дипломатичні відносини; захист суверенітету в міжнародних судах, таких як міжнародний суд ООН, Європейський суд з прав людини.

В умовах широкомасштабної агресії РФ забезпечення суверенітету можливе завдяки збройному опору, який буде проводитись Збройними силами України, Національною гвардією, іншими силовими структурами; міжнародна підтримка, така як військова, економічна, політична, гуманітарна також є не менш важливою. Можна застосовувати санкції проти РФ, такі як економічні, політичні, дипломатичні; інформаційна війна -це протидія російській пропаганді, поширення правдивої інформації про війну; під згуртуванням українського суспільства маю на увазі єдність та солідарність у боротьбі за свободу та незалежність.

Не менш важливою є територіальна цілісність – це стан, при якому вся територія країни знаходиться під контролем її законної влади. Це означає, що всі кордони країни визнані та не порушені, а на всій її території діють закони та юрисдикція цієї країни.[2]

Внутрішніми способами забезпечення територіальної цілісності є могутня та готова до бою армія, яка здатна захищати кордони країни від зовнішніх небезпек; ефективна система прикордонної служби, яка здійснює контроль за переміщенням людей та товарів через кордон; захист критичної інфраструктури та об’єктів, які мають важливе значення для безпеки та економіки країни; підготовка населення до оборони, завдяки системі територіальної та цивільної оборони; ще з дитинства потрібно виховувати патріотизм та єдність українського народу.

Зовнішніми способами забезпечення є міжнародні договори, тобто гарантії безпеки з боку інших держав, Будапештський меморандум; членство в міжнародних організаціях, таких як ООН, ОБСЄ та інших; дипломатичні зусилля – це мирне врегулювання конфліктів, зміцнення міжнародного права; санкції проти агресора, наприклад, економічні, політичні, дипломатичні; міжнародна підтримка, така як військова, економічна, політична, гуманітарна.

Розглянемо територіальну недоторканність – це принцип міжнародного права, який забороняє одній державі застосовувати силу або загрозу силою проти іншої держави з метою порушення її територіальної цілісності або політичної незалежності.

Основні відмінності між територіальною цілісністю та недоторканністю. Територіальна цілісність – це фактичний стан, який описує фізичний контроль над територією. А от територіальна недоторканність – це правовий принцип, який захищає право держави на володіння та контроль над своєю територією. Територіальна цілісність може бути порушена, наприклад, внаслідок окупації частини території іншою державою, а недоторканність порушується, коли одна держава застосовує силу або загрозу силою проти іншої держави з метою порушити її територіальну цілісність.

Незалежність України – це стан, при якому Україна є суверенною державою, вільною від зовнішнього контролю та втручання. Це означає, що Україна має право самостійно визначати свою політичну, економічну та соціальну систему, а також свою зовнішню політику.

Розглянемо зовнішні способи забезпечення незалежності. Першим є міжнародне визнання, наприклад, членство в ООН, ОБСЄ та інших міжнародних організаціях; другим – система міжнародних договорів, тобто гарантії безпеки з боку інших держав; третім є дипломатична активність, зміцнення міжнародного права та співпраця з іншими державами.

Зміна способів забезпечення суверенітету, територіальної недоторканості, цілісності та незалежності держави в умовах широкомасштабної агресії з боку РФ.

Збільшилася роль військових сил: зросло значення Збройних Сил України, Національної гвардії, інших силових структур у стримуванні та відбитті агресії; активізувалась оборонна промисловість, розробка та впровадження нових видів озброєння та військової техніки; збільшилась чисельність та боєздатність ЗСУ, вдосконалились системи військової підготовки; залучили резервістів та сили територіальної оборони до захисту країни.

Активізувалась міжнародна співпраця: здійснюються звернення до міжнародних організацій за військовою, економічною та гуманітарною допомогою та підтримкою; запроваджуються санкції проти країни-агресора; посилились дипломатичні зусилля для припинення агресії та відновлення миру; активізуються інтеграції України до європейських та євроатлантичних структур.

Використання нових технологій: застосування штучного інтелекту, кібербезпеки та інших інноваційних технологій для оборони країни; використання супутникових знімків та інших даних для розвідки та спостереження; розвиток систем раннього попередження про загрози.

У підсумку доцільно зазначити, що в контексті широкомасштабної агресії з боку РФ важливо вжити заходи для забезпечення цих принципів. Це може включати політичні та економічні санкції, дипломатичну ізоляцію, а також підтримку з боку міжнародних союзників для відстоювання територіальної цілісності та незалежності держав, які стикаються з російською агресією.

Список використаних джерел:

1. ІПС ЛІГА:ЗАКОН - система пошуку, аналізу та моніторингу нормативно-правової бази. LIGA:ZAKON. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TS000796> (дата звернення: 04.04.2024).
2. KhNUAIR :: Репозитарій ХНУВС :: Головна. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3f782c5e-7146-4452-9dce-697921a0871f/content> (дата звернення: 04.04.2024).

Юрчук М.І., курсант 2 курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Король К.С.**,
викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

БЕЗПЕКА ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ: ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК, ТЕХНІК ТА СПІВПРАЦІ МІЖ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ ТА ЕКСПЕРТАМИ З ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН

Співпраця між національною поліцією та експертами з вибухових речовин має вирішальне значення для ефективного запобігання та розслідування випадків, пов'язаних з тероризмом, злочинністю та іншими загрозами громадській безпеці. В сучасних умовах зростаючої складності вибухових пристроїв та їх використання в кримінальних діяннях, постійне вдосконалення навичок, технік та співпраці стає надзвичайно важливим завданням для обох сторін.

Національна поліція та експерти з вибухових речовин постійно стикаються з новими викликами та загрозами. Розвиток технологій спричиняє появу нових видів вибухових пристроїв, які важко виявляти та нейтралізувати. Одночасно з цим, злочинні елементи стають більш винахідливими в методах їхнього виготовлення та застосування, що потребує від поліції та експертів великих зусиль для забезпечення громадської безпеки [1, с. 35].

Вдосконалення навичок і технік дослідження та розслідування вибухових ситуацій стає критичною необхідністю. Використання передових технологій, включаючи рентгенівські апарати, спектральний аналіз та інші методи дозволяє збільшити швидкість та точність виявлення та аналізу вибухових матеріалів [3, с. 6]. Для ефективного вдосконалення навичок, технік та співпраці необхідно впроваджувати комплексні програми навчання та тренувань для співробітників поліції та експертів. Ці програми повинні охоплювати різні аспекти роботи з вибуховими матеріалами, включаючи виявлення, аналіз, розслідування та нейтралізацію.

Також необхідно активно розвивати співпрацю між національною поліцією та експертами з вибухових речовин на різних рівнях. Це може включати обмін інформацією, спільне проведення навчальних заходів та тренувань, а також спільні операції та дослідження. Важливим елементом вдосконалення співпраці є створення спеціалізованих груп, які об'єднують усіх зацікавлених сторін для спільної роботи над складними випадками та розробки стратегій протидії вибуховим загрозам [4, с. 7].

Постійне вдосконалення навичок, технік та співпраці між національною поліцією та експертами з вибухових речовин є ключовим завданням для ефективного протидії вибуховим загрозам та забезпечення громадської безпеки. Розвиток комплексних програм навчання, активна співпраця та створення спеціалізованих груп є важливими кроками на шляху до досягнення цієї мети.

Виявлення вибухових пристроїв є критично важливим завданням для забезпечення громадської безпеки та запобігання терористичним актам. Проте цей процес пов'язаний із серйозними ризиками для життя та здоров'я співробітників правоохоронних органів та експертів [1, с. 83]. У зв'язку з цим, розробка ефективних стратегій та практичних методів забезпечення безпеки під час виявлення вибухових пристроїв є актуальною та необхідною задачею. Виявлення вибухових пристроїв часто відбувається в умовах високого ризику, таких як громадські місця, транспортні вузли, а також об'єкти інфраструктури. Співробітники

правоохоронних органів та експерти з вибухових речовин зустрічаються з різними видами вибухових пристроїв, які можуть бути невидимими та легко сховані [2, с. 47].

Найбільш поширеними методами виявлення вибухових пристроїв є використання рентгенівських пристроїв, теплових камер, детекторів хімічних речовин та інших технологій. Однак ці методи часто вимагають прямого контакту з підозрілим предметом, що може призвести до небезпечної ситуації в разі невдачі або вибуху.

Однією з основних стратегій забезпечення безпеки під час виявлення вибухових пристроїв є мінімізація ризиків для співробітників. Це може бути досягнуто за допомогою використання віддалених засобів діагностики та розслідування, таких як дрони або роботи, що дозволяють проводити інспекцію та аналіз без прямого контакту з підозрілим предметом.

Другою важливою стратегією є використання спеціалізованих засобів захисту, таких як броньовані костюми, захисні щити та інші засоби, що дозволяють захистити співробітників в разі вибуху чи іншої небезпечної ситуації.

На практиці, забезпечення безпеки під час виявлення вибухових пристроїв вимагає від співробітників правоохоронних органів та експертів високої професійної підготовки та вміння швидко та ефективно реагувати на потенційні загрози.

Особливу увагу слід приділити навчання персоналу на практичних тренуваннях та симуляціях, що дозволяють відпрацювати стратегії та техніки реагування в реальних умовах. Також важливо регулярно оновлювати та вдосконалювати методи та технології виявлення та нейтралізації вибухових пристроїв з урахуванням сучасних тенденцій та розвитку нових загроз [4, с. 35].

Забезпечення безпеки під час виявлення вибухових пристроїв є складною та важливою задачею, яка вимагає від співробітників правоохоронних органів та експертів високого рівня підготовки та професіоналізму. Розвиток ефективних стратегій та практичних методів забезпечення безпеки виявлення вибухових пристроїв є критично важливим для ефективного протидії тероризму та забезпечення громадської безпеки.

Список використаних джерел:

1. Гусева, Влада. Тактичні й організаційні особливості проведення огляду місця події під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Jurnalul juridic national: teorie și practică* 31.3-1 2018. С. 111-114.
2. Долгушин, Віктор. Особливості забезпечення безпеки спеціаліста-криміналіста під час огляду місця події пов'язаного із застосування вибухових пристроїв та речовин. Рекомендовано до друку Вченою радою Центральноукраїнського національного технічного університету (протокол № 10 від 27.06. 2022 р.) 2022. С. 269.
3. Коваль, Марія, Ігор Коваль. Типові слідчі ситуації при розслідуванні терористичних актів із використанням вибухових пристроїв. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки 2021. С. 184-192.
4. Мороз, В. Б. Заходи безпеки при поводженні з вибуховими матеріалами. *Редакційна колегія* 2017. С. 290.

СЕКЦІЯ 4

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Батюк О.В.

професор кафедри державної безпеки
Волинського національного
університету імені Лесі Українки
доктор юридичних наук, доцент,

ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОНИ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Актуальність теми обумовлена тим, що відповідно до абзацу другої частини другої статті 2 Закону України «Про Національну гвардію України» [1] та з метою впровадження питання організації та несення служби з охорони ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об’єктів, об’єктів критичної інфраструктури та спеціальних вантажів Наказом Міністра внутрішніх справ України від 15.06.2023 № 497 було затверджено «Положення про організацію і порядок несення служби з охорони ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об’єктів, об’єктів критичної інфраструктури та спеціальних вантажів Національною гвардією України» [2].

Доцільно зауважити, що охорона об’єкта критичної інфраструктури підрозділами Національної гвардії України, на далі НГУ, здійснюється такими способами або їх поєднанням:

- несенням служби чатовими на контрольно-пропускних пунктах (КПП), визначених ділянках периметра об’єкта та/або його режимних приміщень, реагування вартою на протиправні посягання стосовно об’єкта, а також на порушення пропускового чи внутрішньо-об’єктового режимів;
- оперативним чергуванням варти, тобто забезпеченням виявлення особовим складом варти людей або предметів по периметру об’єкта та/або в його режимних приміщеннях за допомогою засобів виявлення та відеоспостереження.

Проводячи аналіз охорони об’єктів критичної інфраструктури підрозділами Національної гвардії України варто визначити наступні особливості.

По-перше, це охорона об’єкта критичної інфраструктури яка складається із зовнішньої огорожі, установлені по периметру об’єкта критичної інфраструктури, позначається показниками з написом «Заборонена зона», «Прохід (проїзд, польоти) заборонено (закрито)», «Стороннім особам прохід заборонено».

По-друге, пропускний режим на об’єкті критичної інфраструктури, в’їзд, виїзд транспортних засобів, вхід і вихід працівників та інших осіб, унесення (увезення) на територію чи винесення (вивезення) ними з території об’єкта майна здійснюється за перепустками або іншими документами, передбаченими пропусковим чи внутрішньо-об’єктовим режимами (далі - перепустки). З питань здійснення пропускового та забезпечення внутрішньо-об’єктового режимів на об’єкті варта підпорядковується комендантові комендатури цього об’єкта та його черговому помічнику. Повноваження щодо підпорядкування варти під час несення служби зазначеним посадовим особам реалізуються через начальника такої варти. Варта з охорони об’єкта критичної інфраструктури підпорядковується черговому військової частини, комендантові комендатури цього об’єкта та його черговому помічнику з моменту прийняття такою вартою об’єкта під охорону. Варта виходить з підпорядкування зазначених осіб з моменту здавання об’єкта з-під охорони.

По-третє, саме для організації та здійснення охорони об'єкта критичної інфраструктури або спеціального вантажу визначаються пости. Межі постів на території об'єкта позначаються розмежувальними знаками, які нумеруються і послідовно встановлюються в забороненій зоні таким чином, щоб були добре видні чатовим і не проглядалися із зовнішнього боку забороненої зони. Охорона об'єкта вартою здійснюється відповідно до плану охорони, форма якого встановлюється командувачем Національної гвардії України. План охорони об'єкта розробляється штабом військової частини, від якої споряджено варту, підписується начальником штабу та затверджується її командиром.

По-четверте, у частині, що стосується організації охорони режимних приміщень, план охорони об'єкта критичної інфраструктури погоджується керівником такого об'єкта або його заступником з режиму. Тривалість несення служби вартою з охорони об'єкта становить 12 або 24 години. У варті, яка несе службу протягом 12 годин, призначається по одній зміні чатових на кожен пост, а також необхідна кількість вартових для проведення їх тимчасової підміни, а у варті, яка несе службу протягом 24 годин, - по три зміни.

По-п'яте, до складу варті з охорони об'єкта критичної інфраструктури призначаються: начальник варті, помічники начальника варті, помічник начальника варті - кінолог, розвідні, чатовий-оператор технічних засобів охорони (далі - ТЗО), водій транспортного засобу, чатові КПП та чатові варті за кількістю постів і змін, а також вартові варті для тимчасової підміни чатових. До її складу за потреби можуть входити: механік інженерно-технічних засобів охорони (далі - ІТЗО), кухар, а в опалювальний період - опалювач. Зауважимо, що розвідний і помічник начальника варті - кінолог до складу варті з охорони ядерної установки можуть не призначатися.

По-шосте, для вирішення невідкладних завдань з охорони об'єкта критичної інфраструктури із числа військовослужбовців НГУ, що несуть службу у варті і не знаходяться на постах, створюються групи реагування: тривожна, посилення та блокування. Військовослужбовці варті, які не увійшли до жодної з груп реагування, становлять резерв варті. Тривожна група призначається для негайного реагування на спрацювання ТЗО шляхом виявлення причин їх спрацювання та/або припинення протиправних посягань чи порушень пропускового або внутрішньо-об'єктового режиму і затримання осіб, що їх вчинили. Тривожна група може діяти на об'єкті і на прилеглий до нього території на віддаленні до трьох кілометрів, а в разі візуального спостереження порушника - на відстані, необхідній для його затримання. Місце розташування тривожної групи варті обладнується у вартовому приміщенні поряд з кімнатою зберігання зброї. Група посилення призначається для посилення охорони периметра об'єкта, КПП, його режимних приміщень у разі протиправного проникнення особи (осіб) на такий об'єкт, іншого порушення пропускового або внутрішньо об'єктового режиму чи виникнення надзвичайних ситуацій. Група блокування призначається для перекриття окремих ділянок території об'єкта в разі проникнення порушника на такий об'єкт. Групи реагування варті, яка несе службу протягом 12 годин, можуть формуватися із числа особового складу взводів реагування.

Під час несення служби варта з охорони об'єкта критичної інфраструктури підпорядковується командирові військової частини, начальникові штабу військової частини, від якої її споряджено, а також черговому військової частини. У разі якщо начальник варті за своїм військовим званням вищий за чергового військової частини, така варта черговому військової частини не підпорядковується.

Як **висновок** зазначимо, що аналіз особливостей охорони об'єктів критичної інфраструктури підрозділами Національної гвардії України дозволяє запропонувати удосконалити нормативно правову базу та внести доповнення до «Положення про організацію і порядок несення служби з охорони ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів, об'єктів критичної інфраструктури та спеціальних вантажів Національною гвардією України», а саме:

Підрозділ НГУ з охорони об'єкта критичної інфраструктури виконує такі завдання:

- захист об'єкта критичної інфраструктури від актів втручання;
- забезпечення на об'єкті критичної інфраструктури пропускного та внутрішньо об'єктового режимів;
- попередження та припинення правопорушень на об'єкті критичної інфраструктури;
- пошук та затримання осіб, які не санкціоновано проникли на об'єкт критичної інфраструктури;
- забезпечення публічної безпеки та порядку на об'єкті критичної інфраструктури;
- участь у ліквідації наслідків аварій, катастроф, стихійних лих та інших надзвичайних ситуацій на об'єкті критичної інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. «Про Національну гвардію України» Закону України від 13 березня 2014 року № 876-VII. База даних Законодавство України ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (дата звернення 11.03.2024)
2. «Положення про організацію і порядок несення служби з охорони ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів, об'єктів критичної інфраструктури та спеціальних вантажів Національною гвардією України» затверджений Наказом МВС України від 15.06.2023 № 497. База даних Законодавство України ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1085-23#Text> (дата звернення 12.03.2024)

Букатич І.В.

аспірант кафедри Кібербезпеки НТУ
«Харківський Політехнічний Інститут»

ТЕХНОЛОГІЯ БЛОКЧЕЙН ЯК ІННОВАЦІЙНІСТЬ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Критична інфраструктура є фундаментальною складовою будь-якої суспільної системи. Ці об'єкти включають електростанції, транспортні вузли, системи водопостачання та інші, без яких неможливо функціонування сучасного життя. Однак з розвитком технологій зростають і загрози їх безпеці. У цьому контексті технологія блокчейн виявляється потужним інструментом для захисту критичних об'єктів.

Блокчейн - це розподілена база даних, яка забезпечує безпеку, цілісність та прозорість інформації. Інформація зберігається у вигляді блоків, які зв'язані між собою криптографічно. Кожен блок містить у собі інформацію про попередній блок, утворюючи ланцюжок. Однією з ключових особливостей блокчейну є те, що інформація не може бути змінена без консенсусу всіх учасників мережі. [1]

Блокчейн - це перспективна технологія для захисту об'єктів критичної інфраструктури. Завдяки своїй незмінності, прозорості, безпеці та децентралізації, блокчейн може використовуватися для управління доступом, відстеження активів, моніторингу даних та покращення ланцюгів постачання. Однак існують також певні виклики, пов'язані з впровадженням блокчейну, такі як його складність, відсутність чіткого нормативного середовища та стандартів. Незважаючи на ці виклики, блокчейн має значний потенціал для підвищення безпеки та надійності об'єктів критичної інфраструктури. [2]

Блокчейн технологія має особливості, які роблять її інноваційною та перспективною для захисту об'єктів критичної інфраструктури. Переваги блокчейн технології виглядають наступним чином.

Переваги використання блокчейну

Незмінність: Дані, записані в блокчейн, неможливо змінити або видалити без згоди більшості учасників мережі. Це робить блокчейн стійким до фальсифікації та шахрайства, захищаючи цілісність даних про ОКІ. [1]

Прозорість: Усі транзакції в блокчейні загальнодоступні та можуть бути перевірені будь-ким. Це забезпечує прозорість та підзвітність у роботі ОКІ, знижуючи ризик корупції та зловживань. Проведення аудитів можливо також автоматизувати і таким чином вести нагляд за важливими показниками навіть в онлайн режимі, миттєво сповіщаючи про підозрілі дії. [1]

Децентралізація: Блокчейн не залежить від будь-якого центрального органу влади. Це робить його стійким до збоїв, цензури та політичного тиску, гарантуючи автономність та незалежність ОКІ. [2]

Безпека: Блокчейн використовує сучасні криптографічні методи для захисту даних від несанкціонованого доступу. Це робить ОКІ стійкими до кібератак, знижуючи ризик витоку інформації та порушення роботи систем. [3]

Можна виділити такі напрямки використання блокчейну для захисту ОКІ

Кібербезпека: Блокчейн може використовуватися для створення децентралізованих систем аутентифікації та авторизації. Це захищає КІ від несанкціонованого доступу, знижуючи ризик кібератак та витоку даних. Інтеграція з системами кіберзахисту може допомогти оперативно виявляти та реагувати на кіберзагрози. [3]

Управління активами: Потенційне використання блокчейн для відстеження власності та стану активів ОКІ дозволить чітко ідентифікувати власників, гарантувати прозорість володіння та запобігти крадіжкам та шахрайству. Запис даних про технічне обслуговування та ремонт може допомогти продовжити термін служби активів та знизити ризик збоїв. [2]

Ланцюги постачання: Блокчейн також підходить як інструмент для відстеження походження та автентичності компонентів ОКІ. Це гарантує якість та надійність постачання, знижуючи ризик фальсифікації та контрабанди. Прозорість ланцюжка постачання може допомогти знизити ризик корупції та зловживань. [3]

Обмін даними: Блокчейн може використовуватися для безпечного та надійного обміну даними між різними учасниками ОКІ. Це покращує співпрацю та координацію дій, знижуючи ризик помилок та не своєчасного реагування на кризові ситуації. [1]

Перешкоди використання блокчейну

При використанні блокчейну для захисту критичної інфраструктури виникають наступні перешкоди.

1. Стандартизація

Відсутність універсальних стандартів та протоколів для блокчейн-рішень може призвести до несумісності та фрагментації в цій сфері. Це може ускладнити впровадження блокчейну в масштабах ОКІ та обмежити його ефективність. Необхідно створити консорціуми та робочі групи за участю державних органів, приватних компаній та наукових установ для розробки спільних стандартів та протоколів. Важливо враховувати існуючі стандарти та рекомендації, такі як ISO/IEC 27001 (Система управління інформаційною безпекою) та NIST Cybersecurity Framework. [1]

2. Регулювання

Відсутність чіткої правової бази для використання блокчейну в сфері ОКІ може створити ризики та невизначеність для інвесторів та розробників. Необхідно розробити чітке законодавство, яке визначає:

- Статус блокчейну та його роль в системах ОКІ.
- Відповідальність за безпеку блокчейн-систем.
- Вимоги до кібербезпеки та захисту даних.
- Механізми вирішення спорів та врегулювання проблем.

Важливо співпрацювати з міжнародними організаціями, такими як Міжнародний союз телекомунікацій (ITU) та Міжнародна організація стандартизації (ISO), для розробки гармонізованих норм та правил. [1]

3. Масштабування

Існуючі блокчейн-платформи можуть не справлятися з величезним обсягом транзакцій, що генеруються ОКІ. [3] Це може призвести до перевантажень мережі, збоїв та зниження швидкості роботи. Необхідно розробити рішення для масштабування блокчейну, такі як:

- Шардування: розподіл мережі на менші, більш керовані частини.
- Гібридні блокчейн-рішення: поєднання приватних та публічних блокчейнів.
- Використання бічних ланцюжків: підключення додаткових блокчейнів до основного блокчейну.

4. Навички та знання

Нестача кваліфікованих фахівців з блокчейну може ускладнити розробку та впровадження рішень для захисту ОКІ. Необхідно інвестувати в освіту та навчання для підготовки спеціалістів з:

- Розробки блокчейн-систем.
- Впровадження блокчейну в різних сферах.
- Кібербезпеки блокчейн-систем.
- Важливо створити програми сертифікації та акредитації для підтвердження кваліфікації фахівців з блокчейну.

5. Довіра та прийняття

Недовіра до нових технологій може ускладнити впровадження блокчейну в консервативних сферах, таких як ОКІ. Необхідно проводити інформаційно-просвітницьку роботу для:

- Підвищення обізнаності про переваги блокчейну.
- Пояснення принципів роботи блокчейну.
- Розвінчання міфів та помилок про блокчейн.
- Важливо демонструвати практичні приклади успішного використання блокчейну для захисту ОКІ.

Враховуючи поточну безпекову ситуацію у кіберпросторі, а саме суттєво збільшену кількість кібератак за різними векторами, найбільш актуальним з перерахованих вище сфер застосування блокчейну для кіберзахисту виглядає використання блокчейну для аутентифікації. Воно включає в себе використання технології блокчейн для підтвердження ідентичності особи чи об'єкта. Це може бути застосовано у різних сферах, таких як управління ідентичністю, доступ до онлайн-систем та послуг, а також в мережі Інтернет речей (IoT). Блокчейн забезпечує безпечну та недоступну зберігання інформації про ідентичність, так як дані в ньому захищені криптографічно. Крім того, розподілена природа блокчейну дозволяє зберігати ці дані безпечно та без потреби централізованого управління. Застосування блокчейну для аутентифікації може сприяти в уникненні шахрайства з ідентичністю, підвищенні рівня безпеки та конфіденційності, а також полегшити процеси верифікації. Однак важливо враховувати необхідність розробки відповідних стандартів та протоколів для забезпечення сумісності між різними системами аутентифікації на базі блокчейну.

Висновки

Технологія блокчейн має великий потенціал у сфері захисту об'єктів критичної інфраструктури. Її характеристики, такі як безпека, надійність, прозорість та автоматизація, роблять її ідеальним інструментом для вирішення проблем безпеки в цій сфері. Застосування технології блокчейн дозволяє створити системи контролю, моніторингу та управління, які забезпечують захист від кіберзагроз, забезпечують цілісність даних та зменшують ризик несанкціонованого доступу. Крім того, вона дозволяє оптимізувати витрати та підвищує ефективність управління ресурсами. Загалом, впровадження технології блокчейн в сфері критичної інфраструктури може сприяти покращенню рівня безпеки та забезпечити стабільну та надійну функціонування суспільних систем у сучасному світі. Описані перешкоди мають вирішуватись за допомогою системних підходів, які дозволять у майбутньому інтегрувати інноваційні рішення швидше та ефективніше.

Список використаних джерел:

1. Convergence of Blockchain and Edge Computing for Secure and Scalable IIoT Critical Infrastructures in Industry 4.0 / Yulei Wu, Hong-Ning Dai, Hao Wang / IEEE Internet of Things Journal. 2020. Vol. 8, Issue: 4, P. 2300 - 2317. DOI: 10.1109/JIOT.2020.3025916
2. Using Blockchain Technology to Enhance Cyber Security and Resilience in Critical Infrastructures such as Energy, Health, and Finance / Segun Kehinde, Natalia Kozitska, Chinonye Moses / Journal of Entrepreneurship Education, 2024, Vol. 27 Issue: 2. URL: <https://www.abacademies.org/articles/using-blockchain-technology-to-enhance-cyber-security-and-resilience-in-critical-infrastructures-such-as-energy-health-and-finance-16624.html>
3. Cybersecurity in the Blockchain Era : A Survey on Examining Critical Infrastructure Protection with Blockchain-Based Technology / Taylor Rodriguez Vance, Andrew Vance / 2019 IEEE International Scientific-Practical Conference Problems of Infocommunications, Science and Technology (PIC S&T). 2019. /DOI: 10.1109/PICST47496.2019.9061242

Волков А.Ф.

начальник кафедри Харківського
національного університету
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

**ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ФІЗИЧНОГО ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ
ІНФРАСТРУКТУРИ ВІД УДАРІВ З ПОВІТРЯ**

Серед різноманітних цілей для ураження засобами повітряного нападу можуть бути об'єкти критичної інфраструктури, які вимагають ефективного захисту від повітряних загроз. Розроблена методика визначення порядку розміщення вогневих засобів протиповітряної оборони може застосовуватись і для їх спільної дії з засобами радіоелектронної боротьби для організації протиповітряної оборони важливих об'єктів, які мають критичне значення для держави. У якості основи методики вибору позицій вогневих засобів протиповітряної оборони пропонується використовувати певний алгоритм, який складається з процедур і задач, що виконуються послідовно, в результаті вирішення яких формуються пропозиції щодо вибору позицій, їх кількості та оцінювання результатів. Для більш детального та якісного оцінювання розміщення вогневих засобів протиповітряної оборони, реалізовано алгоритм оцінювання ступеню захисту об'єктів вогневими засобами. Оцінювання ступеню захисту об'єктів виконується у вигляді розрахункової таблиці з наведенням коефіцієнтів перекриття зон ураження та коефіцієнтів навантаження вогневих засобів. Використовуючи цю інформацію приймається остаточне рішення щодо місць розміщення вогневих засобів.

Склад вогневих засобів і засобів радіоелектронної боротьби та порядок їх розміщення взаємообумовлені та тісно взаємозалежні. Цей взаємозв'язок викликаний, з одного боку тими методичними підходами, що існують до обґрунтування оптимального кількісного складу через необхідний порядок їх розміщення, з іншого боку тим, що будь-який склад засобів повинен бути розміщений відносно об'єкта захисту раціональним чином.

Методика дозволяє розмістити вогневі засоби та засоби радіоелектронної боротьби навколо об'єкту, що прикривається на певних відстанях для уникнення падіння знищених безпілотних літальних апаратів та крилатих ракет на територію об'єкту [1].

Розроблені рекомендації щодо спільного використання вогневих засобів протиповітряної оборони та засобів радіоелектронної боротьби для захисту ключових об’єктів критичної інфраструктури від повітряних атак у комплексній моделі оцінки ефективності показують, що їх впровадження може забезпечити захист з імовірністю до 0.7. Для оцінювання ефективності спільних дій вогневих засобів протиповітряної оборони та засобів радіоелектронної боротьби використовується узагальнений показник у формі математичного очікування кількості засобів нападу, які не досягли своєї мети, визначений у відносних одиницях [2]. Цей показник дозволяє оцінити очікувані результати дій вогневих засобів протиповітряної оборони та засобів радіоелектронної боротьби, рівень втрат засобів нападу та ступінь виконання ними завдань.

Дослідження підтверджує доцільність заходів з підвищення ефективності захисту критичних об’єктів від повітряних атак шляхом інтеграції різних сил та засобів. Це важливо для підтримки життєдіяльності країни, збереження екологічного балансу регіону та запобігання катастрофічним наслідкам у разі пошкодження таких об’єктів.

Список використаних джерел:

1. Лезік О. В., Орехов С. В., Косенко Г. П. Аналіз сумісності тактико-вогневих підрозділів ППО і тактико-спеціальних підрозділів РЕБ під час проведення АТО. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*. 2015. № 3 (20). С. 58–61.
2. Volkov A., Brechka M., Stadnichenko V., Yaroshchuk V., Cherkashyn S. The protection of critical infrastructure facilities from air strikes due to compatible use of various forces and means. *Machinery & Energetics*. 2023. Vol. 14, No. 4. P. 23–32. DOI: 10.31548/machinery/4.2023.23 (date of access: 06.03.2024).

Гаврилов А.В.

студент Національного технічного
університету «Харківський політехнічний
університет»

Гаврилова А.А.

доцент кафедри кібербезпеки
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний університет»,
доктор філософії

ОЦІНКА РІВНЯ ЗАХИЩЕНОСТІ ПОВІДОМЛЕНЬ ЕЛЕКТРОННОЇ ПОШТИ НА ТРАНСПОРТНОМУ РІВНІ ПЕРЕДАЧІ КОМУНІКАЦІЙНИМИ КАНАЛАМИ З’В’ЯЗКУ

На транспортному рівні моделі OSI у якості протоколів, що забезпечують передавання інформації використовують доволі багато протоколів, призначення яких орієнтовано не тільки на факт мережевого передавання, але й контенту, що передається. З найбільш поширених представників за популярністю можна виділити наступні.

1. Протокол управління передачею (Transmission Control Protocol, TCP) [1] – разом із протоколом IP є стрижневим протоколом Інтернету, який дав назву моделі TCP/IP. Протокол призначений для керування передаванням даних у комп’ютерних мережах, працює на транспортному рівні моделі OSI. TCP забезпечує надійне транспортування даних від хоста-відправника до хоста-отримувача, для цього встановлюється логічний зв’язок між хостами. Таким чином TCP належить до класу протоколів зі встановленим з’єднанням. TCP отримує потоки даних від протоколів верхніх рівнів OSI-моделі, початковим джерелом яких є протоколи прикладного рівня, такі як HTTP, FTP та інші. Кожний протокол верхнього рівня має свій визначений TCP-порт. TCP розбиває потік даних на порції, та додає до кожної з них

заголовок з номером послідовності. Отримані таким чином порції даних традиційно називаються TCP-сегментами. Далі кожний сегмент інкапсулюється в IP-пакет і передається через IP-протокол до хоста-отримувача. Після надходження IP-пакету до хоста-отримувача перевіряється коректність отриманих даних у TCP-сегменті, методом перерахування контрольної суми, та переконується, що попередні сегменти даних також були успішно отримані. Після чого хост-отримувач надсилає запит до хоста-відправника про нову, або повторно передавання порції даних, що одночасно є підтвердженням того, що всі сегменти з номерами послідовності, меншими ніж номер нового запиту, були успішно отримані. У свою чергу TCP-сегменти деінкапсулюються з IP-пакетів, розміщуються в правильному порядку та з них вилучаються TCP-заголовки. Отриманий таким чином потік даних передається до того протоколу верхнього рівня, з якого первісно надійшли дані на стороні хоста-відправника.

2. Протокол датаграм користувача (User Datagram Protocol, UDP) [2] – один із протоколів в стеку TCP/IP. Від протоколу TCP він відрізняється тим, що працює без встановлення з'єднання. UDP – це один з найпростіших протоколів транспортного рівня моделі OSI, котрий виконує обмін повідомленнями (датаграмами) без підтвердження та гарантії доставки. При використанні протоколу UDP відповідальність за обробку помилок і повторну передачу даних покладена на протокол рівнем вище. Але попри всі недоліки, протокол UDP є ефективним для серверів, що надсилають невеликі відповіді великій кількості клієнтів. Протокол UDP використовують такі сервіси та протоколи вищого рівня [3]: Trivial File Transfer Protocol (TFTP) – найпростіший протокол передачі файлів, Simple Network Management Protocol (SNMP) – простий протокол управління мережею, Dynamic Host Configuration Protocol (DHCP) – протокол динамічної конфігурації вузла, Domain Name System (DNS) – служба доменних імен. Також цей протокол може використовуватися для різноманітних мережевих ігор реального часу, потокowego відео та аудіо, інших типів даних.

3. Протокол передачі з керуванням потоком (Stream Control Transmission Protocol, SCTP) [4] – протокол транспортного рівня в комп'ютерних мережах, створений в 2000 році в IETF. RFC 3286 містить технічний вступ до нього. SCTP працює аналогічно TCP або UDP. TCP і UDP працюють настільки по-різному, що проводити аналогію до них обох некоректно. Вся аналогія – в тому, що SCTP, TCP і UDP відносяться до одного і того ж рівня моделі OSI. Але насправді SCTP має в арсеналі широкий спектр нововведень, таких як багатопоточність, захист від SYN-flood (форма атаки типу «відмова в обслуговуванні»), а також синхронне з'єднання між двома хостами на двох і більше незалежних фізичних каналах (multi-homing). Створення нового підключення в протоколах TCP і SCTP відбувається за допомогою механізму підтвердження пакетів. Протокол TCP має потенційну вразливість, обумовлену тим, що порушник, встановивши фальшиву IP-адресу відправника, може послати серверу безліч пакетів SYN. При отриманні пакету SYN сервер виділяє частину своїх ресурсів для встановлення нового з'єднання. Обробка безлічі пакетів SYN рано чи пізно використає всі ресурси сервера і зробить неможливим обробку нових запитів, що призводить до атаки DoS.

Протокол SCTP захищений від подібних атак за допомогою механізму чотирьохетапного підтвердження (four-way handshake) і введенням маркера (cookie). За протоколом SCTP клієнт починає процедуру встановлення з'єднання посилкою пакета INIT. У відповідь сервер посилає пакет INIT-ACK, який містить маркер (унікальний ключ, що ідентифікує нове з'єднання). Потім клієнт відповідає посилкою пакета COOKIE-ECHO, в якому міститься маркер, посланий сервером. Тільки після цього сервер виділяє свої ресурси новому підключенню і підтверджує це відправленням клієнту пакету COOKIE-ACK. SCTP був розроблений з деякими функціями дозволяють підвищити безпеку, такими як "4-х кратне рукостискання" (у порівнянні з "триразовим рукостисканням" в TCP), щоб запобігти SYN-flood атаки, і великих magic cookie (маркер або короткий пакет даних, що передається між програмами, що спілкуються) для перевірки автентичності асоціації. Надійність була одним з ключових аспектів розробки безпеки протоколу SCTP. Шифрування не є частиною оригінального дизайну SCTP. SCTP є кандидатом для перевірки на міцність стека TCP/IP. Деякі операційні системи поширюються з підтримкою протоколу SCTP, але зважаючи на його

слабку популярність (у порівнянні з TCP або UDP), іноді не використовують в брандмауері для виявлення вторгнень, що дає можливості для сканування трафіку.

4. Мережевий протокол транспортного рівня (Datagram Congestion Control Protocol, DCCP) [5] – надає механізми для відстеження перевантажень у мережі, уникаючи можливості використання механізмів прикладного рівня. Цей протокол не гарантує доставку інформації в потрібному порядку. DCCP дуже ефективний для застосунків, в яких дані, що прийшли не вчасно, стають непотрібними. Тому головна особливість цих застосунків полягає в тому, що старі повідомлення дуже швидко стають непотрібними, тому краще отримати нове повідомлення, ніж намагатися переслати старе. Але на даний момент більшість таких застосунків самостійно реалізують відстеження перевантажень, а як протоколи передачі використовуються TCP або UDP. Протокол DCCP доступний в ядрі Linux з версії 2.6.14.

5. Транспортні протоколи 7-рівневої моделі OSI (Sequence Packet eXchange, SPX) [6], вдосконаленою модифікацією якого є SPX II. Даний протокол гарантує доставку пакета і використовує техніку ковзного вікна (віддалений аналог протоколу TCP). У разі втрати або помилки пакет даних пересилається повторно, число повторень задається програмно. У протоколі SPX не передбачена ширококомвна адресація або мультикастинг-адресація. У SPX індукується ситуація, коли партнер несподівано перериває з'єднання, наприклад через обрив зв'язку.

Результати порівняльного аналізу протоколів транспортного рівня для забезпечення безперервної передачі повідомлень електронної пошти, наведено в табл. 1.

За результатами наведеної табл. 1 можна бачити, що питомих рівень прийнятних значень параметрів забезпечує транспортний протокол SCTP, але з причин його малої популярності на сьогодні використовується більш поширений протокол TCP, хоча він й поступається SCTP трьома пунктами.

Існує кілька методів захисту електронної пошти. Кожен із цих методів по-своєму захищає поштову інформацію і вберігає її від несанкціонованого доступу. Ці методи включають шифрування, яке захищає повідомлення від прочитання будь-ким, хто може

Таблиця 1

Порівняльний аналіз протоколів транспортного рівня

Параметр	UDP	TCP	SCTP	DCCP	SPX
Встановлення зв'язку	-	+	+	-	+
Надійшла передача	-	+	+	-	-
Збереження меж повідомлення	+	-	+	-	-
Впорядкована доставка	-	+	+	-	+
Контрольні суми даних	+	+	+	+	+
Забезпечення шляху MTU	-	+	+	-	-
Управління нагромадженням	-	+	+	+	+
Багатопотоковість	-	-	+	-	-
Підтримка декількох інтерфейсів	-	-	+	-	-
Поєднання потоків	-	+	+	-	-
Бал	2	7	10	2	4

перехопити їх у процесі передавання мережею, та автентифікацію, яка дає змогу переконатися, що одержувач повідомлення є тим, за кого себе видає.

Шифрування електронних листів гарантує, що їх зможе прочитати тільки передбачуваний одержувач, що робить їх більш захищеними від хакерів. Шифрування даних електронної пошти працює шляхом скремблювання даних, так що вони стають нерозбірливими без спеціального ключа.

Засоби захисту електронної пошти із застосуванням шифрування представлені наступними [7 – 10]: 1) PGP; 2) S/MIME (Secure/Multipurpose Internet Mail Extensions); 3) HushMail; 4) Плагін браузеру PGP Mail; 5) Плагін браузеру SecureGmail; 6) Плагін браузеру Encrypted Communication; 7) Плагін поштового клієнту Enigmail.

Результати аналізу переваг і недоліків усіх способів шифрування, що застосовуються в електронній пошті, наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Порівняльне відображення результату аналізу інструментів шифрування для забезпечення захисту електронної пошти

Переваги	Інструмент шифрування	Недоліки
+ сервер ключів + простота налагодження	PGP	- без захисту при розшифруванні - збій при розшифруванні через відсутність запуску програми
+ багато підтримуваних поштових клієнтів + зашифроване зберігання повідомлення + розшифровує поштовий клієнт	S/MIME	- необхідна наявність сервера ключів - складність налаштування - окреме налаштування поштових клієнтів
+ простота використання	HushMail	- розшифрування примусове - шифрування на боці сервера
+ шифрування на боці клієнта	PGP Mail	- не всі браузери - використання TOR
+ простота використання	SecureGmail	- тільки Chrome - відкритий ключ
+ простота використання	Encrypted Communication	- тільки Firefox - відкритий ключ
+ зручність експлуатації	Enigmail	- спеціальна програма налаштування - підтримує не всі поштові сервіси

З табл. 2 видно, що найпростішими є ті інструменти захисту, які використовують симетричне шифрування, але безпека при цьому знижується. Тому як рекомендований інструмент можна виокремити стандарт S/MIME, який видається як найбільш надійний і універсальний. Надійність забезпечується зберіганням повідомлень на поштовому клієнті в зашифрованому вигляді, а під час розшифрування запитується пароль, який знають тільки авторизовані користувачі. Універсальність полягає в тому, що один раз створивши сертифікат, користувач може використовувати його в будь-яких поштових клієнтах (зрозуміло, з підтримкою S/MIME), а також у будь-яких операційних системах, у яких працюють ці поштові клієнти.

Процес перевірки особи відправника на основі інформації, наданої як відправником, так і одержувачем, з використанням спеціальних алгоритмів або протоколів – це автентифікація. Автентифікація електронної пошти не потребує використання спеціального застосунку чи інструменту. До інструментів, що забезпечують автентифікацію повідомлень електронної пошти належать такі [7, 9]: 1) DomainKeys Identified Mail (DKIM); 2) SPF; 3) Domain-based Message Authentication & Conformance (DMARC).

Результати функціонального аналізу інструментів автентифікації повідомлень електронної пошти наведені в табл. 3.

Таблиця 3

Результати функціонального аналізу інструментів автентифікації повідомлень електронної пошти

функціональні властивості	DKIM	SPF	DMARC
захист від спаму	+	+	+
захист від підробки	+	+	+
захист від фішингу	+		+
контроль обробки ЕП			+

Таким чином, згідно із даними табл. 3, саме інструмент автентифікації DMARC дає змогу наочно відстежувати свої канали електронної пошти: контролювати надіслані й отримані електронні листи та здійснювати моніторинг їхньої репутації, а також блокувати шкідливі електронні листи, які надсилаються через домени, щоб захистити своїх клієнтів і замовників від підроблених доменних повідомлень і фішингових атак.

Згідно із проведеним порівняльним аналізом протоколів транспортного рівня для забезпечення безперервної передачі повідомлень електронної пошти, з'ясовано, що питоме забезпечення необхідних параметрів забезпечує транспортний протокол SCTP, але з причин його малої популяризації на сьогодні використовується більш поширений протокол TCP, хоча він й поступається SCTP трьома пунктами. Результати аналізу переваг і недоліків усіх способів шифрування, що застосовуються в електронній пошті, свідчать про те, що в якості рекомендованого інструмента виділено стандарт S/MIME, який видається як найнадійніший, так й найуніверсальніший інструмент захисту повідомлень під час передавання електронною поштою. Також за низкою проаналізованих характеристик, серед представлених інструментів забезпечення автентифікації повідомлень електронної пошти найкращим є протокол автентифікації DMARC, який дає змогу наочно відстежувати канали електронної пошти.

Список використаних джерел:

1. Zillya! – Популярні спам-схеми. Zillya! Антивірус – український антивірус. URL: <https://zillya.ua/populyarni-spam-skhemi> (дата звернення: 01.04.2024).
2. Конвенція про кіберзлочинність. Конвенція: Ради Європи від 23 листопада 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 01.04.2024).
3. Директива № 2002/58/ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС стосовно обробки персональних даних та захисту права на недоторканість особистого життя в сфері електронних комунікацій (Директива про право на недоторканість особистого життя та комунікації) електронні засоби зв'язку): Директива Європ. Союзу від 12.07.2002 р. № 2002/58/ЄС: станом на 25 листоп. 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b34#Text (дата звернення: 01.04.2024).
4. Сервіси UKR.NET не працюють (оновлено) – AIN.UA. AIN.UA. URL: <https://ain.ua/2024/03/07/usi-servisy-ukr-net-ne-praczuuyut-cherez-zbij/> (дата звернення: 01.04.2024).
5. Symantec Corporation – Login. Symantec Corporation – Login. URL: <https://investor.symantec.com/About/Investors/press-releases/press-releasedetails/2019/Cyber-Criminals-Cash-in-on-Millions-With-Formjacking-Posing-a-Serious-Threat-to-Businesses-and-Consumers/default.aspx> (date of access: 01.04.2024).
6. Какие виды спама мы знаем?. Securelist | Аналитика и отчеты о киберугрозах «Лаборатории Касперского». URL: <https://securelist.ru/kakie-vidy-spama-myznaem/228> (дата звернення: 01.04.2024).
7. Kholodnitska M. Защита веб-почты домена технологией DMARC. Добавление записи DMARC в панелях ISPmanager и cPanel | Блог HyperHost.UA. Український хостинг провайдер HyperHost.Купити хостинг для сайту. URL: <https://hyperhost.ua/info/ru/zashhita-veb-pochtyi-domena-tehnologiy-dmarc-dobavlenie-zapisi-dmarc-v-panelyah-ispmanager-i-cpanel> (дата звернення: 02.04.2024).

8. Symantec Corporation – Login. Symantec Corporation – Login. URL: <https://investor.symantec.com/About/Investors/press-releases/press-releasedetails/2019/Cyber-Criminals-Cash-in-on-Millions-With-Formjacking-Posing-a-Serious-Threat-to-Businesses-and-Consumers/default.aspx> (date of access: 01.04.2024).
9. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19/ed20171005#n17> (дата звернення: 01.04.2024).
10. Переваги та недоліки електронної пошти для зв'язку в компанії - mail.online.ua українська електронна пошта. @online.ua – бесплатная электронная почта без ограничений. URL: <https://mail.online.ua/email-howto/perevagy-ta-nedoliky-elektronnoyi-poshty-dlya-zvyazku-v-kompaniyi/> (дата звернення: 01.04.2024).

Горбачов О.М.

старший викладач кафедри тактико-спеціальних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Янков М.Л.

старший викладач кафедри тактико-спеціальних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ДО ПИТАННЯ ПОСИЛЕННЯ ОХОРОНИ КОНСУЛЬСТВ, ПОСОЛЬСТВ ТА ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ ЗА КОРДОНОМ

Важливою практичною складовою оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України серед інших основних функцій, що визначено Законом України Про Державну прикордонну службу України, є охорона закордонних дипломатичних установ України [2, 5]

Закордонні дипломатичні відомства і представництва належать до об'єктів, що підлягають державній охороні. Забезпечення їхньої безпеки має певну специфіку, яка обумовлена кількістю та особливостями актуальних загроз.

Посольства та консульства на території іноземних держав, а також представництва міжнародних організацій, за статусом прирівняні до дипломатичних відомств, становлять чималий інтерес для терористичних організацій. Попередження терактів на території зазначених установ – одне з ключових завдань як безпосередньо для внутрішньої охорони так і комплексно всіх складових служби безпеки щодо цих установ. [3,4]

За останні роки майже усі країни світу, посилили увагу до режиму безпеки своїх представництв, створивши або вдосконаливши існуючі системи внутрішньої охорони посольств [6]. В дипломатичних представництвах України за кордоном ці функції здійснюють офіцери безпеки разом з комендантами охорони – військовослужбовцями ДПСУ [5]. Зовні охорона забезпечується зовнішньою охороною силами відповідних відомств країни перебування. Але на жаль, як свідчить статистика атак на посольства – вона не завжди ефективна [6].

Інформаційні повідомлення про терористичні акти, антисемітські рейди та інші загрозові явища сучасності, жертвами яких регулярно стають мільйони цивільних громадян, свідчать про високий рівень соціально-політичних конфліктів у сучасному світі. Дедалі частіше потенційними об'єктами нападів зловмисників стають дипломатичні представництва та їх персонал, у тому числі й України. Так, лише за останні п'ять років зафіксовано близько десяти посягань на закордонні дипломатичні установи України в Іраку, Сирії, Туреччині,

Греції, Фінляндії, РФ, в Бельгії, в Ісламській Республіці Іран, в Лівії - 22 лютого 2015 року, в Мешхеді і Тегерані - 20 квітня 2015 року та 2 січня 2016 року відповідно, в Об'єднаних Арабських Еміратах - 16 серпня 2015 року, в Сербії - 10 лютого та 12 липня 2015 року, у Франції в Парижі - 3 березня 2016 року, в США Чикаго - 26 березня 2016 року, в Туреччині - 11 березня 2017 року, і т.д. [6]. Зокрема, йдеться про збройні напади на дипломатичні установи, їх підпали, завдання тілесних ушкоджень персоналу, замаху на життя, у тому числі з використанням вибухівки, пошкодження, знищення та викрадення майна, наруга над прапором акредитуваної держави та ін. У зв'язку з чим проблеми забезпечення безпеки вітчизняних закордонних дипломатичних установ, як провідних органів із реалізації зовнішньої політики та забезпечення національної безпеки України, набуває особливої актуальності. Не випадково, на 73 сесії Генеральної Асамблеї ООН, 19 липня 2018 року, проблеми дипломатичної безпеки стали предметом спеціального обговорення (п. 84 первинного переліку «Розгляд ефективних заходів із посилення захисту, безпеки та охорони дипломатичних та консульських представництв і представників»).

Також особливої актуальності набирає проблема дослідження існуючої системи забезпечення фізичної безпеки закордонних дипломатичних установ України, її посилення складом мобільних груп, змісту, організації та стану бойової і спеціальної підготовки особового складу ДПСУ для проходження служби за кордоном, для забезпечення їх охорони в умовах підвищеної небезпеки, виявлення існуючих, проте не використовуваних резервів, які б дозволили підвищити ефективність цієї діяльності.

Охорона дипломатичних представництв та відомств здійснюється на двох рівнях: зовнішньому та внутрішньому. Розглянемо кожен із них докладніше, а також розберемося, хто уповноважений забезпечувати безпеку дипломатів та персоналу посольств та консульств, а відповідно до цього і будуть окреслені складові підготовки особового складу охорони.

Як правило, питання забезпечення безпеки покладаються на спеціальний персонал, очолюваний офіцером безпеки. Охорону закордонної дипломатичної установи Україна здійснює своїми силами, окрім тієї охорони, яку виділяє влада країни перебування. Тобто, повсякденну службу по охороні закордонних дипломатичних установ несуть чергові коменданти з числа військовослужбовців Державної прикордонної служби України [1, 5]. Їх посилення здійснюється відповідними мобільними групами від СБУ [3] та ДПСУ (на виконання резолюції Голови ДПСУ від 20.06.2011 року, згідно спільного аналізу із Службою зовнішньої розвідки України та результатів застосування персоналу ДПСУ, які направлялись для посилення фізичної охорони Посольства України в Лівії). При цьому, на військовослужбовців ДПСУ щодо охорони закордонних дипломатичних установ України, покладаються конкретні обов'язки [5].

Забезпечення безпеки дипломатичних відомств за кордоном здійснюється не просто професійними та досвідченими фахівцями. Кадровий склад для потреб охорони проходить жорсткий відбір. Особлива увага при перевірці профпридатності претендентів приділялася психологічній підготовці, стабільності морально-вольових якостей, фізичній, вогневій та тактико-спеціальній підготовці тощо, навичкам роботи з передовими технічними засобами, задіяними в охоронному секторі.

Нормами міжнародного права не регулюється порядок охорони дипломатичних представництв, кількість сил і засобів, необхідних для цих цілей. Сама Конвенція лише зазначає, що це є «спеціальним обов'язком» держави перебування. Тобто визначення конкретного порядку організації охорони та її масштабів належить до виключної компетенції держави перебування. Представництво може висловити певні побажання щодо посилення чи послаблення охорони за наявності на те реальних причин, але визнання наявності реальної загрози чи її відсутності є компетенцією держави перебування. [7].

Охорона дипломатичного відомства має бути комплексною. На об'єктах особливої ваги не використовуються соло-рішення. У 100% випадків технічна охорона поєднується з фізичною. Причому обидва види захисту мають певні особливості [4].

Технічна охорона дипломатичного представництва чи відомства відрізняється масштабною, гнучкістю та функціональністю. Особлива увага приділяється захисту систем від зовнішніх впливів. Як правило, встановлюється та приводиться в повну готовність резервне обладнання. Воно активується за нештатної ситуації, що вплинула на роботу основного комплексу технічної охорони.

Застосовуються багатоступінчасті охоронні системи. Вони включають відеоспостереження з обов'язковим записом даних, пожежну сигналізацію та обладнання, здатне зменшити негативні наслідки задимлення, сигналізацію охорони, засоби контролю доступу. Модернізація систем та апгрейд програмного забезпечення здійснюються по мірі появи нових рішень, більш ефективних та захищених від зовнішніх загроз.

Фізична охорона дипломатичного відомства передбачає організацію контрольно-пропускного режиму, візуальний контроль ситуації на об'єкті, контроль доступу до окремих приміщень та інші актуальні заходи. Охороняється об'єкт в режимі 24/7.

Основними (блоковими) складовими діяльності внутрішньої охорони вважається:

1. Протидія тероризму.
2. Збереження громадського порядку у будівлі дипломатичного відомства та на прилеглий території.
3. Інформаційна безпека.

Велике значення у будь-якому дипломатичному представництві за кордоном має інформація. Виключення несанкціонованого доступу до даних, запобігання витоку (з використанням техніки, шляхом викрадення документів співробітниками або іншими зацікавленими особами) – завдання, які вирішуються в рамках реалізації комплексу заходів щодо її безпеки.

Внутрішня охорона відстежує дії адміністративного персоналу та відвідувачів консульства, посольства. Співробітники охорони припиняють несанкціоноване винесення документів із установи, спроби ведення фотозйомки, відеозапису без погодження з керівництвом дипломатичного представництва.

Також на забезпечення інформаційної безпеки працює фейсконтроль у контрольно-пропускній зоні. Фахово організована охорона, яку здійснюють професіонали, – потужний стоп-фактор для мисливців за конфіденційною інформацією.

Другий рівень охорони дипломатичного представництва за кордоном знаходиться за межами установи, тобто правоохоронними силами приймаючої держави. Деякі аспекти діяльності внутрішньої охорони, які втручаються у компетенцію держави перебування, іноді викликають гострі суперечки у відносинах між акредитуючою та приймаючою державами. Наприклад, це питання меж компетенції внутрішньої охорони, особливо в тих випадках, коли нею застосовуються примусові заходи [7].

Скажімо, при затриманні злочинця, який проник до приміщення представництва, дії внутрішньої охорони кваліфікуватимуть як необхідну охорону. Зважаючи на те, що їх здійснення нерозривне з примусом, не виключено, що вони будуть розцінені як утиск суверенітету держави перебування. А це вже буде порушенням національного законодавства приймаючої держави і викличе конфлікт з акредитуючою стороною.

Здійснення захисту (відбиття нападу, тощо) дипломатичних представництв, одночасно співробітниками внутрішньої та зовнішньої охорони, може призвести до конфлікту їх повноважень, а в окремих випадках дії внутрішньої охорони будуть розцінені як втручання у внутрішню політику приймаючої держави, якщо внутрішньою охороною масштаби небезпеки зовнішньої загрози будуть неправильно розцінені. Як правило, відбувається їх переоцінка, і попри погоджені меж застосування охоронних дій, їх можуть використовувати і без необхідності. Тому ще одним не вирішеним питанням функціонування внутрішньої та зовнішньої охорони є розмежування їх повноважень. На думку дослідників, вирішення цього питання лежить у площині домовленостей [7].

Також до другого рівня охорони відноситься і особиста охорона дипломатів та персоналу дипломатичного представництва, що здійснюється за межами самої установи, але

на внутрішній території приймаючої країни. Дипломатам та супроводжуваним особам потрібна безпека на зустрічах та переговорах, у місцях проживання та перебування, під час публічних заходів та ін. Забезпечення особистої охорони, окрім тих випадків де призначається особиста охорона від Управління Державної служби охорони України [2], посилення від Служби безпеки України може покладися і на Державну прикордонну службу України [4]. Тобто за рішенням керівництва установи для охорони і супроводу персоналу установи (як замовника), внутрішні охоронці можуть здійснювати зовнішню охорону, яка може включати:

- супровід замовника охоронцем;
- забезпечення безпеки житла та місць перебування;
- супровід сім'ї замовника;
- супровід під час перевезення цінного вантажу (наприклад, важливих документів).

В охороні дипломатів та їх супроводжуваних повинні застосовуватися ліцензійні умови тобто фахівці найвищого рівня кваліфікації що пройшли відповідну допідготовку, тому як специфіка діяльності зумовлює необхідність застосування силового захисту.

Список використаних джерел:

1. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від від 28 травня 2003 року №661-4. {Із змінами, внесеними згідно із Законами № 3022-ІХ від 10.04.2023} / База даних «Законодавство України / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (дата звернення 18.03.2024).
2. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб: Закон України Закон України від 04.03.1998 № 160/98-ВР {Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2199-ІХ від 14.04.2022} / База даних «Законодавство України / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-вр#Text> (дата звернення 18.03.2024).
3. ЗАКОН УКРАЇНИ "Про Службу безпеки України" від 25.03.1992 № 2229-ХІІ (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 720-ІХ від 17.06.2020). 2020. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 18.03.2024).
4. Наказ Міністерства закордонних справ України від 11.07.95 №1041 «Про затвердження Інструкції про порядок забезпечення комплексної безпеки дипломатичних установ України за кордоном». Право зовнішніх зносин. Київ, 2001. 782 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0338-95#Text> (дата звернення: 18.03.2024).
5. Наказ від 23.03.2011 № 176/ДСК Про затвердження Положення про порядок добору, підготовки, обліку та направлення військовослужбовців ДПСУ у довготермінові закордонні відрядження. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 11 квітня 2011 р. за № 473/19211.
6. Сесії Генеральної асамблеї ООН:
71-а сесія (2016-2017 років) Перший комітет. Питання роззброєння і міжнародної безпеки. Сімдесят перша сесія Пункт 82 первинного переліку. Розгляд ефективних заходів по посиленню захисту, безпеки і охорони дипломатичних і консульських представництв і представників. Доповідь Генерального секретаря. Distr.: General. 11 July 2016. Russian Original: English. A/71/130. 2017. URL: <https://undocs.org/ru/A/71/130> (дата звернення: 18.03.2024).
73-а сесія (2018-2019 років). Перший комітет. Питання роззброєння і міжнародної безпеки. Сімдесят третя сесія Пункт 84 первинного переліку. Розгляд ефективних заходів по посиленню захисту, безпеки і охорони дипломатичних і консульських представництв і представників. Доповідь Генерального секретаря. Distr.: General. 19 July 2018. Russian Original: English. A/73/189. 2019. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/73/189>(дата звернення: 18.03.2024).
7. Лященко Т. М. Правовий статус дипломатичних представництв. К.: 2008. 190 с. URL: <https://ru.b-ok.global/book/3079005/a2976b> (дата звернення: 18.03.2024).

Гордієнко С.Б.

професор кафедри технологій захисту
кіберпростору Навчально-наукового
інституту інформаційної безпеки та
стратегічних комунікацій НА СБ України,
кандидат технічних наук, доцент

ПИТАННЯ РОЗРОБКИ ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

Розробка та проведення в життя загальної політики безпеки (ПБ) на об’єктах критичної інформаційної інфраструктури за умов воєнного стану базується на специфічних умовах можливої реалізації системи управління інформаційною безпекою (СУІБ) по протидії активній військовій агресії та інтенсивним інформаційно-психологічним операціям зі сторони російської федерації.

Політика інформаційної безпеки (або політика безпеки) є планом високого рівня, в якому описуються цілі і завдання об’єктів, а також заходи у сфері забезпечення безпеки. Політика описує безпеку в узагальнених термінах без специфічних деталей. Вона забезпечує планування всієї програми забезпечення безпеки. Політика інформаційної безпеки повинна забезпечити захист виконання завдань організації або захист ділового процесу військовополітичного управління.

Як основне завдання, необхідно передбачити повну інвентаризацію системи, включаючи карту мереж інфокомунікацій об’єктів критичної інформаційної інфраструктури. При створенні карти мережі визначаються потоки інформації в системі. Схема інформаційних потоків може показати, наскільки потоки інформації забезпечують функціонування процесів інформаційного обміну, а також показати області, в яких важливо забезпечити захист інформації, і прийняти додаткові заходи для забезпечення живучості. Крім того, за допомогою цієї схеми можна визначити місця, в яких повинна оброблятися інформація, як ця інформація повинна зберігатися, реєструватися, дублюватися, переміщатися і контролюватися.

Ця інвентаризація, окрім апаратних і програмних засобів, повинна охоплювати і некомп’ютерні ресурси, такі як програмна документація, документація на апаратуру, технологічна документація і так далі. Ці документи можуть містити інформацію щодо особливостей організації функціонування життєво важливих аспектів всієї системи управління інформаційною безпекою об’єктів інформаційної діяльності, а також можуть вказувати на області, інформаційні ресурси яких, можуть бути використані проти нашої країни.

Створення дієвої політики ІБ на об’єктах критичної інформаційної інфраструктури за умов воєнного стану повинне зводитися до структурно спрямованих та змістовно завершених практичних кроків. З огляду на актуальність, важливі визначення та змістовне наповнення процесів і процедур створення та функціонування СУІБ на основі PDCA-моделі за основними її етапами відносно процесів управління та функціонування специфічних сфер діяльності за умов воєнного стану, активних військових дій та спецоперацій, можемо сформулювати деякі специфічні особливості створення політики безпеки та СУІБ за умов воєнного стану.

При плануванні процесів управління інформаційною безпекою щодо об’єктів критичної інформаційної інфраструктури особлива увага приділяється питанням доступу осіб, які не задіяні в процесі формування політики безпеки та створення СУІБ, до інформаційних та інших особливо важливих ресурсів безпекового та оперативного характеру з метою забезпечення унеможливлення витоків інформації з обмеженим доступом.

До спеціальної групи по плануванню та створенню ефективної, направленої на конкретні процеси оперативно-службової діяльності системи управління інформаційною безпекою, за рішенням керівництва, доцільно залучати найбільш підготовлених фахівців, які за своїми професійними та організаторськими здібностями здатні виконувати поставлені специфічні завдання. Загальне керівництво щодо діяльності спеціально створеної групи має

здійснюватися вищим керівництвом з огляду на специфіку оперативно-службових завдань, затверджені плани організації і функціонування політик безпеки та заходи протидії витоку інформації з обмеженим доступом.

При впровадженні створеної СУІБ контекст, межі її застосування та критерії діяльності визначають одну з найбільш вагомих складових подальшої цільової задачі системи управління по ефективному функціонуванню процесів оперативної, тактичної та стратегічної діяльності об'єктів критичної інформаційної інфраструктури за умов військового стану.

При співставленні з критеріями функціонування оцінені ризики можуть бути неприйнятними для подальшого виконання спеціальних завдань, що потребує особливого підходу до прийняття управлінських рішень по ефективному забезпеченню оперативно-службової діяльності.

Особливу увагу слід приділяти ризикам, які виходять за межі критеріїв функціонування об'єкту критичної інформаційної інфраструктури або оперативно-тактичної, стратегічної ситуації, щодо управління оперативно-службовою чи військовою діяльністю, а рішення все одно необхідно приймати з урахування оперативної обстановки. В такому випадку рішення щодо кожного ризику приймаються окремо, після детального колегіального аналізу фахівцями високого професійного рівня, з урахуванням результатів оцінки впливу на ефективне виконання управлінських рішень.

Передача на аутсорсинг є неприйнятною формою обробки ризиків ІБ за умов воєнного стану при можливому функціонуванні інформації з обмеженим доступом та інших режимних обмежень.

Що стосується ризиків які приймаються до існування в деяких конкретних ситуаціях, то при прийнятті таких ризиків слід дуже уважно відслідковувати їх еволюційний розвиток, можливі впливи на загальну оперативну ситуацію та ефективність прийняття управлінських рішень.

Політика безпеки не повинна бути «мертвим» документом. Правила повинні змінюватися і розвиватися у міру розвитку самої системи, появи нових технологій і проєктів. Для цього необхідно періодично переглядати правила. Одним з методів перегляду політики безпеки, зокрема, є аудит інформаційних систем, що є невід'ємною складовою СУІБ. Тому можна говорити, що політика інформаційної безпеки має свій життєвий цикл.

Розглянувши основні етапи створення СУІБ на основі розробки положень політики безпеки, очевидно, що роботи з розробки та впровадження не можуть бути успішними без сприяння керівництва щодо створення СУІБ. Витрачені зусилля на створення системи управління інформаційною безпекою, дозволять вийти на новий рівень якості діяльності, зменшити інформаційні та організаційні загрози, покращити управління та продемонструвати надійність та стійкість функціональних процесів.

Розробити правила управління, забезпечення безпеки та домогтися їхнього виконання - першорядне, але не єдине завдання системи управління інформаційною безпекою. Набагато важливіше «настроїти» циклічність всіх процесів управління безпекою, тобто необхідно, щоб всі процедури системи управління (і, як наслідок, сама система управління) послідовно проходили основні етапи - планування, впровадження, оцінка ефективності, удосконалення. Таким чином, система управління буде працювати на основі PDCA-моделі, що буде означати відповідність стандарту ISO 27001 і, що важливо, будуть присутні безперервні контрольованість і вдосконалення системи управління.

Оцінка ж ефективності процедур системи управління інформаційною безпекою необхідна для того, щоб визначити, чи виконується процедура на практиці належним чином і які поліпшення потрібно впровадити у виконання процедури. Оцінка ефективності, як правило, виконується за результатами перевірок. Перевірки можуть являти собою, як перевірки налагодження і конфігурації інформаційних ресурсів, так і просте спостереження за захистом інформаційного ресурсу об'єкту критичної інформаційної інфраструктури.

За результатами оцінки ефективності виявляється, чи потрібно впроваджувати коригувальні дії для вдосконалення або перебування процедури виконання на необхідному рівні.

При розробці й впровадженні системи управління інформаційною безпекою стосовно застосування її відносно процесів управління та функціонування специфічних сфер діяльності за умов воєнного стану, активних військових дій та спецоперацій не варто нехтувати однією з найважливіших умов ефективного функціонування СУІБ – безпосередня участь військово-політичного керівництва, керівництва воєнізованих формувань, військово-цивільних адміністрацій та керівництва сфери управління безпекових напрямків діяльності.

Роль керівництва полягає, як у постановці завдання забезпечення й управління безпекою і контролі над її виконанням, так і у виконанні всіх правил забезпечення вимог політик і процедур безпеки щодо об’єктів критичної інформаційної інфраструктури, окремих спеціальних процесних стратегій та тактичних дій щодо активної протидії агресору.

Таким чином, розробка політики безпеки та створення системи управління інформаційною безпекою - досить трудомістке завдання. І головна проблема полягає в тому, що систему управління необхідно постійно підтримувати. Все коло зацікавлених осіб повинні знати й чітко виконувати всі необхідні дії, бути залученими в процес. А процеси системи управління, усі без винятку, повинні регулярно контролюватися й перевірятися. Тільки тоді система управління буде досить ефективною, політика безпеки буде дієвою, спрямованою на адаптацію до будь-яких змін і залишатися надійною, працездатною й ефективною.

Список використаних джерел.

1. Управління інформаційною безпекою та кібербезпекою організації: Навч. посіб. в 2 ч. Ч. 1: Основи менеджменту інформаційної безпеки та кібербезпеки / В. М. Богущ, В. Д. Бровко, С. Б. Гордієнко, В. Д. Козюра, А. М. Кудін. Київ: НА СБУ, 2023. - 168 с.
2. Управління інформаційною безпекою та кібербезпекою організації: Навч. посіб. в 2 ч. Ч. 2: Основи побудови системи і основних підсистем управління інформаційною безпекою та кібербезпекою організації / В. М. Богущ, В. Д. Бровко, С. Б. Гордієнко, В. Д. Козюра, А. М. Кудін. Київ: НА СБУ, 2023. - 208 с.
3. Домарєв, В. В. Управління інформаційною безпекою в банківських установах (Теорія і практика впровадження стандартів серії ISO 27k) / В. В. Домарєв, В. В. Домарєв. – Донецьк: Велстар, 2012, 2012 – 146 с.
4. Гордієнко С.Б. Актуальні питання управління ІТ ризиками на об’єктах критичної інформаційної інфраструктури // Вісник Державного університету телекомунікацій «Телекомунікаційні та інформаційні технології» №1 (74) - 2022. – С.29-35.
5. ДСТУ ISO/IEC 27001:2015. Інформаційні технології. Методи захисту. Системи управління інформаційною безпекою. Вимоги (ISO/IEC 27001:2013; Cor 1:2014, IDT)
6. ДСТУ ISO/IEC 27005:2015. Інформаційні технології. Методи захисту. Управління ризиками інформаційної безпеки (ISO/IEC 27005:2011, IDT).
7. Безперервність бізнесу // [Банківська енциклопедія](#) / [С. Г. Арбузов](#), [Ю. В. Колобов](#), [В. І. Міщенко](#), [С. В. Науменкова](#). — Київ: Центр наукових досліджень [Національного банку України](#): [Знання](#), 2011. — 504 с. — (Інституційні засади розвитку банківської системи України).
8. ISO / IEC 27031: 2011 року (Інформаційні технології. Методи забезпечення безпеки. Керівництво по створенню готовності інформаційно-комунікаційних технологій до забезпечення безперервності бізнесу).

Давиденко М.О.

старший науковий співробітник
науково-організаційного центру
Національної академії Служби безпеки України,
кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ

Як відомо, об’єкти критичної інфраструктури (далі – ОКІ) – це об’єкти інфраструктури, системи, їх частини та їх сукупність, які є важливими для економіки, національної безпеки та оборони, порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам. Ці об’єкти за українським законодавством розподіляються на 4 категорії критичності:

I категорія критичності – особливо важливі об’єкти, які мають загальнодержавне значення і значний вплив на інші об’єкти критичної інфраструктури, порушення функціонування яких призведе до виникнення кризової ситуації державного значення;

II категорія критичності – життєво важливі об’єкти, порушення функціонування яких призведе до виникнення кризової ситуації регіонального значення;

III категорія критичності – важливі об’єкти, порушення функціонування яких призведе до виникнення кризової ситуації місцевого значення;

IV категорія критичності – необхідні об’єкти, порушення функціонування яких призведе до виникнення кризової ситуації локального значення [1].

Аналітиками визначено близько 30 000 обстрілів по об’єктах критичної інфраструктури України, зафіксованих від початку війни, з яких уражено 702 об’єкти критичної інфраструктури. Йдеться про газопроводи, електропідстанції, ТЕС, ГЕС, локальні котельні, мости, транспортні підприємства та аеродроми, підприємства водного господарства, хімічної промисловості та інші. Особливо зазнають ушкодження об’єкти енергетичної промисловості.

Так, на сьогодні заздалегідь сплановані удари по об’єктах критичної інфраструктури України, яка вже є частиною європейської мережі операторів системи передачі електроенергії (ENTSO-E), безумовно, є зухвалими злочинами проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Дії агресора спрямовані на дестабілізацію енергетичної безпеки інших держав Європи, зокрема Молдови та Угорщини. Терористичними атаками росія прагне не лише підірвати здатність України брати участь у балансуванні європейської мережі та експортувати електроенергію до Європи, а й змусити країни ЄС до перегляду своєї позиції стосовно допомоги Україні.

У зимовий сезон 2022-2023 років росія здійснила 33 масовані ракетні удари по об’єктах енергетичної інфраструктури України, зафіксовано більше 300 влучень. Постраждали 24 об’єкти генерації (переважно електростанції), половина підстанцій системи передачі та магістральні електромережі. Україна втратила більше 50% всієї енергосистеми, включаючи об’єкти генерації та передачі, в тому числі 44% атомної генерації, 60% – теплової, понад 70% – вітрової та близько 20% – сонячних потужностей. Крім того, Запорізька АЕС досі перебуває під російською окупацією. У березні 2024 року РФ атакувала ракетами споруди Дніпровської ГЕС, намагаючись повторити техногенну катастрофу на кшталт знищення Каховської ГЕС.

Взагалі за оцінками Програми розвитку ООН та Світового банку атаки Росії на енергетичну систему України та ОКІ завдали збитків на суму понад 11 млрд доларів США. Згідно з доповіддю Незалежної міжнародної комісії ООН з розслідування ситуації в Україні ці атаки можуть бути прирівняні до злочинів проти миру та безпеки людства.

Контррозвідувальний захист об’єктів енергетики, транспортного комплексу та інших стратегічно важливих галузей є пріоритетним завданням Служби безпеки України. Співробітники СБ України фіксують наміри не лише постійних кібератак на ОКІ, а також

постійні спроби потенційних диверсій та намагання РФ залучити українських громадян до надання гео-даних таких об'єктів з метою коригування ракетних і дронівих атак.

Слід відмітити, що ракетні і дроніві удари по українських об'єктах критичної інфраструктури, дуже часто супроводжуються і кібератаками на державні електронні ресурси, системи та реєстри, розхитування інформаційного простору з метою втрати керованості в Україні, зниження обороноздатності та дестабілізації суспільно-політичної ситуації загалом.

У більшості випадків хакерські угруповання складаються з кадрових співробітників фсб РФ. Наприклад, викрита СБ У незадовго до вторгнення група «Armagedon» була фактично службою контррозвідувальних операцій управління фсб по Криму та Севастополю. Її учасники з 2014 року здійснили понад 5 тис. кібератак на державні органи та об'єкти критичної інфраструктури України [2].

Для ефективного запобігання таким систематичним кібератакам і кіберінцидентам на об'єктах критичної інфраструктури і державних інформресурсах СБ України використовує платформу MISP-UA. Її впровадили ще до початку активної фази воєнних дій. Також кіберфахівці забезпечили підключення критично важливих об'єктів до єдиної системи управління інформаційною безпекою (SIEM, Security Information and Event Management).

Ця система дозволяє здійснювати моніторинг події в режимі реального часу та дозволяє аналізувати стан інформаційної безпеки. Потенційно критичні події обробляються аналітиками, що дає змогу оперативно виявляти, реагувати та попереджувати усі можливі загрози.

Слід також зазначити, що захист ОКІ є однією з важливих складових безпекової політики держав-членів ЄС та НАТО. #У результаті цього у січні 2023 року було започатковано створення оперативної групи ЄС-НАТО зі стійкості критичної інфраструктури (EU-NATO Task Force on Resilience of Critical Infrastructure) у наступних сферах: енергетика, цифрова інфраструктура, транспорт і космічна галузь [3]. Діяльність цієї групи побудована на ризик-орієнтованих технологіях, що дозволяють оперативно реагувати на формування умов, що провокують терористичну діяльність, нейтралізувати ризики реалізації загроз терористичного характеру на такій стадії, коли ще ефективно діють соціально-правові та управлінські методи.

З огляду на вищевикладене, можна зробити висновок, що пріоритетними напрямками захисту ОКІ в умовах повномасштабного вторгнення будуть:

1. Закупівля за допомогою європейських партнерів та США високотехнологічного обладнання, яке допоможе децентралізувати генерацію електроенергії та посилити стабільність і гнучкість нашої енергосистеми.
2. Проведення енергетичних реформ для спрощеної інтеграції українського та європейського енергетичних ринків.
3. Врахування досвіду країн НАТО та ЄС, а саме активне впровадження ризик-орієнтованих технологій, які дозволяють зондувати стан соціуму, виявляти загрози терористичного характеру на об'єктах критичної інфраструктури та відпрацьовувати оптимальні моделі антитерористичного захисту об'єктів можливих терористичних посягань.
4. Посилення протиповітряної оборони України для захисту ОКІ від російських ракетних та дронівих атак.
5. Кіберзахист об'єктів критичної інфраструктури.
6. Протидія вчиненню диверсій та терористичних актів на ОКІ.

Список використаних джерел:

1. «Про критичну інфраструктуру»: Закон України (1882-IX від 16.11.2021) URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20> (дата звернення 29.03.2024)
2. СБУ: за хакерами Armagedon, які вчинили понад 5 тисяч кібератак на Україну, стояла фсб Росії URL <https://www.radiosvoboda.org/a/news-sbu-derzhavna-zrada-fsb-hakery/31546403.html> (дата звернення 29.03.2024)

3. Європейський Союз і НАТО оголосили про створення спеціалізованої оперативної групи зі стійкості критичної інфраструктури. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3683449-es-i-nato-stvorili-spilnu-grupu-iz-zahistu-kriticnoi-infrastrukturi.html> (дата звернення 28.03.2024)

Дементіюк Г.М.

викладач кафедри бойового застосування озброєння протиповітряної оборони Сухопутних військ факультету протиповітряної оборони Сухопутних військ Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

КОНЦЕПЦІЯ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВІД ДЕСТРУКТИВНОГО ВПЛИВУ ЗАСОБІВ ПОВІТРЯНОГО НАПАДУ

У сучасних умовах Сили оборони України проходять найбільш складний та відповідальний етап своєї історії, поступово зміцнюються та великою ціною набувають безцінний бойовий досвід. Саме сьогодні, на цьому надважкому історичному етапі, відбувається переосмислення багатьох питань, пов'язаних із підготовкою та веденням бойових дій.

У війні проти України російські війська для завдання ударів по об'єктах критичної інфраструктури (ОКІ) на території України застосовують високоточні засоби ураження, такі як крилаті ракети (КР) типу “Калібр”, Х-55, Х-101, балістичні ракети типу “Іскандер” та іранські дрони-камікадзе типу “Shahed-131”, “Shahed-136” і “Mohajer-6”, які здатні діяти на гранично малих висотах з огинанням рельєфу місцевості.

Значна кількість фізичних перешкод і кутів закриття суттєво впливають на виявлення та ураження засобів повітряного нападу (ЗПН). Зазначені фактори дозволяють ЗПН противника практично непоміченими завдавати ураження по ОКІ, КР - безпосередньо уражати цілі, безпілотним літальним апаратам (БПЛА) проводити розвідку та деструктивно впливати на цілі. Крім того атаки цивільної інфраструктури проводяться з метою деморалізації населення.

Російські війська використовують для деструктивного впливу по ОКІ на території України іранські дрони-камікадзе типу “Shahed-131”, “Shahed-136” та “Mohajer-6” [1, с. 30]. Це може бути пов'язане з економним застосуванням високоточних засобів ураження таких, як КР типу “Калібр”, Х-55, Х-101 і балістичні ракети типу “Іскандер” [2, с. 6].

Застосування “Shahed-131” та “Shahed-136” у російсько-Українській війні виявили низку їх особливостей. Слід визнати, що ці БПЛА виявилися простими і легкими у виготовленні. Пріоритетним стало їх групове застосування. Масовані російські атаки БПЛА “Shahed-131” та “Shahed-136” загострили питання пошуку методів протидії з врахуванням співвідношення “вартість-ефективність”.

Досвід застосування противником в російсько-Українській війні БПЛА для знищення ОКІ в українських містах показав, що штатні засоби протиповітряної оборони, радіоелектронної боротьби (РЕБ) не завжди є ефективними у боротьбі з цим видом озброєння.

Засоби РЕБ, які протидіють ворожим ЗПН, працюють з різним ступенем ефективності в залежності від конкретної цілі й не проти всіх ворожих засобів. Також він потребує суцільності та насиченості, а також постійного розвитку, бо ворог постійно модернізує свої ракети.

В даний час вимоги до засобів захисту або сформульовані орієнтовно, або тільки формуються в ході розробки концепцій захисту ОКІ з урахуванням досягнутого та перспективного рівнів розвитку ударних БпЛА та КР. Внаслідок недостатньої розробленості концепції захисту ОКІ від деструктивного впливу ударних БпЛА та КР з радіолокаційними кореляційно-екстремальними алгоритмами наведення не визначені не тільки вимоги до засобів їх захисту, але і до характеристик об'єкту захисту, від яких ці вимоги залежать.

В загальному випадку на ОКІ можуть здійснювати вплив балістичним ракетним озброєнням (типу ЗРК С-300), ударні БпЛА, засоби ураження типу КР та ін.

Останнім часом визначився ряд факторів і тенденцій, які прямо або опосередковано призводять до зниження ефективності захисту ОКІ від деструктивного впливу ударних БпЛА та КР з радіолокаційними кореляційно-екстремальними алгоритмами наведення, до яких можна віднести наступні:

- розширення кола вирішуваних завдань за рахунок виведення з ладу ОКІ;
- раптовість застосування;
- зменшення вимог до якості розвідувальної інформації про характеристики ударних БпЛА та КР з радіолокаційними кореляційно-екстремальними алгоритмами наведення;
- розширення типів та подальше вдосконалення ударних БпЛА та КР з радіолокаційними кореляційно-екстремальними алгоритмами наведення;
- ускладнення фізичних умов захисту ОКІ (перш за все пов'язано з наявністю достатньої кількості протиракетної оборони) [3, с. 13-14].

В зв'язку з цим потребує обґрунтування концепція комплексного захисту ОКІ від деструктивного впливу ЗПН за допомогою кутових відбивачів та використання покриття, що повторює в оптичному діапазоні, підстилаючу поверхню.

Використання кутових відбивачів доцільно проти ЗПН з радіолокаційними кореляційно-екстремальними алгоритмами наведення. Кутові відбивачі являються ефективними радіолокаційними відбивачами, що використовуються для збільшення ефективної поверхні розсіювання повітряних та наземних об'єктів. До переваг кутових відбивачів можна віднести компактність, простоту виготовлення, можливість застосування у широкому діапазоні частот опромінення [4, с. 1-3]. Крім того, кутовий відбивач може бути виконаний з подручних матеріалів на місці. Такі відбивачі, що ретельно розраховані, можуть використовуватись для імітування наземних інфраструктурних об'єктів великих розмірів зі складною діаграмою зворотного випромінювання. Концепція заснована на запропонованому методі дозволяє розраховувати кутові відбивачі з гранями, що не є ідеально провідними. Це дає можливість, наприклад, розраховувати характеристики розсіювання наземних структур, де однією з граней виступає підстилаюча поверхня.

Створення захисту ОКІ від впливу ЗПН з оптико-електронними кореляційно-екстремальними алгоритмами наведення у відповідності до проведеного моделювання, для зниження яскраво виражених піків, використовувати для зміни яскраво контрастних властивостей покриття ОКІ покриття, що повторює в оптичному діапазоні, підстилаючу поверхню об'єкту захисту відповідно до пори року, результатом застосування буде неможливість збігу спектру ОКІ зі спектром закладеним в ЗПН, що спричинить її дезорієнтацію, відтінок покриття вибирати відповідно з яскраво контрастними властивостями прилеглий місцевості об'єкту.

Таким чином, запропоновано концепцію комплексного підходу до захисту ОКІ від деструктивного впливу ударних безпілотних літальних апаратів та крилатих ракет з радіолокаційними та оптико-електронними кореляційно-екстремальними алгоритмами наведення та алгоритм розрахунку імовірності деструктивного впливу ЗПН на ОКІ.

Список використаних джерел:

1. Dementiuk Heorhii. Analysis of the destructive impact of attack drones on critical civil infrastructure: a combined method of protection based on the application of an electromagnetic shield / Heorhii Dementiuk, Maksym Iasechko, Serhii Bazilo, Igor Trofimov, Kostiantyn Horbachov,

- Serhii Riazantsev, Andrii Lutsyshyn, Ihor Zaitsev // Scandinavian Journal of Information Systems. — 2023. — № 35 (1). — P. 29– 37.
2. Dementiuk Heorhii. Development Of The Principles Of Protecting Critical Infrastructure Facilities Against The Destructive Impact Of Cruise Missiles With Radio-Location Correlation Extreme Guiding Algorithms Based On The Application Of An Electromagnetic Screen / Heorhii Dementiuk, Oleksandr Basarab, Kostiantyn Horbachov, Oleksandr Yanenko, Andriy Volkov, Oleksandr Tokar, Maksym Iasechko // Scandinavian Journal of Information Systems. — 2023. — № 35 (1). — P. 185–193.
3. Dementiuk Heorhii. Development of a generalized model for the protection of a critical infrastructure object from the destructive impact of air attack means / Heorhii Dementiuk, Maksym Iasechko, Mykola Pogrebytskyi, Andrii Gradetskyi, Dmitrii Tolstonosov, Inna Chernykh, Oleksandr Manzhai // Revista de Gestão Social e Ambiental. — 2023. — № 17 (6). — P. 1–15.
4. Sukharevsky O.I., Vasilets V.A., Nechitaylo S.V. Scattering characteristics computation method for corner reflectors in arbitrary illumination conditions. International Conference on Antenna Theory and Techniques: Dedicated to 95 Year Jubilee of Prof. Yakov S. Shifrin, ICATT 2015 – Proceedings. – 2015.

Долгий Д.М.

здобувач вищої освіти
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

Корчагін М.В.

викладач Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат наук з фізичного виховання і
спорту, доцент, заслужений тренер України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

В сучасному світі, де зростає залежність суспільства від технологій та інфраструктури, питання безпеки та захисту об'єктів критичної інфраструктури набуває особливого значення. Об'єкти критичної інфраструктури – це системи, споруди чи технології, що мають велику соціальну, політичну, економічну та екологічну значущість для забезпечення оборони країни, безпеки громадян, суспільства, держави і правопорядку, зокрема через надання життєво важливих послуг та реалізації життєво важливих функцій [1]. До таких відносять паливно-енергетичний сектор, об'єкти промисловості, інформаційний медіа сектор, логістичний сектор та інші [2]. Актуальність цієї теми зростає в контексті відбиття збройної агресії РФ, коли знищення або недоступність цих об'єктів може мати катастрофічні наслідки для національної безпеки та економіки. Під час військових дій об'єкти критичної інфраструктури стають стратегічними цілями ворога, що підкреслює необхідність ефективного їх захисту. Тому розуміння принципів захисту забезпечення безпеки та стійкості цих об'єктів є ключовим завданням для забезпечення національної безпеки в умовах відбиття збройної агресії.

Питання забезпечення кібербезпеки критичної інфраструктури особливо гостро постало з початком збройної агресії РФ проти України, коли рівень кіберзагрози став максимальним, а кількість кібератак кратно зросла [3]. Наслідки для атакованих об'єктів можуть бути найрізноманітнішими, але всі вони так чи інакше перешкоджають або унеможливають виконання об'єктами критичної інфраструктури своїх функцій. Саме тому у час, коли питання забезпечення національної безпеки є вирішальним для збереження державності, особливо важливо забезпечувати надійний захист фінансового сектору, об'єктів

промисловості, сектору оборони та інших. Проаналізувавши нормативно-правові акти та статистичні дані, я визначив низку недоліків у сформованій стратегії організації кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури. Наразі ефективному втіленню стратегії заважає недосконале правове регулювання діяльності відповідних установ, зокрема велика кількість державних організацій, що відповідають за впровадження заходів щодо протидії кіберзагрозам. Розмежування повноважень не чітке, що викликає дублювання зусиль або навпаки перекладання відповідальності з одного органу на інший [4]. Також автономія операторів критичної інфраструктури у цьому питанні заважає впровадженню централізованої політики у сфері кібербезпеки та здійсненню контролю за її виконанням [5]. Для вирішення цієї проблеми пропонується переробити профільні нормативно-правові акти з метою їх спрощення та уніфікації, а також посилення ієрархічного устрою. У висновку, вирішення питання потребує комплексного підходу, що поєднує удосконалення технічної та правової бази.

Захист об'єктів критичної інфраструктури від диверсій, терористичних актів та ракетно бомбових атак є надважливим для забезпечення державної безпеки та сталого розвитку країни. Особливої актуальності це питання набуває під час відсічі збройної агресії РФ. Дослідивши відповідні нормативно-правові акти, ми прийшли до висновку що система правового регулювання у цій сфері містить вагомий недолік. Розробкою стратегії забезпечення безпеки, наданням для цього відповідного матеріального та/або людського ресурсу займаються зовсім різні органи, звідки виникають проблеми взаємодії між ними. Так оператор об'єкту критичної інфраструктури займається розробкою та оновленням об'єктових планів заходів щодо захисту і забезпечення безпеки критичної інфраструктури [1, ст. 21 п. 1.2], охороною таких об'єктів займається Національна гвардія [6, ст. 2 п. 5.1] та ОВА [7, ст. 8 п. 1.1]. Теж саме стосується поліції [8, ст. 23 п. 24.1] та СБУ [9, ст. 24]. Тобто кожен оператор об'єкту критичної інфраструктури керується відповідними нормативно-правовими актами сам визначає кого, що і як залучати до забезпечення безпеки та захисту свого об'єкту, що є небажаною бюрократією та викликає плутанину з делегуванням обов'язків відповідним органам та міністерствам. Для удосконалення правового регулювання у сфері забезпечення безпеки об'єктів критичної інфраструктури вважається бажаним створити єдиний державний орган, який би повністю впроваджував стратегії забезпечення критичної інфраструктури та чітко регламентував кількість сил та засобів, що мають бути залучені для реалізації цієї стратегії. Такий орган керується категоризацією критичності об'єктів критичної інфраструктури [1, ст. 10 п. 2] та секторальним переліком об'єктів критичної інфраструктури [2] зможе розробити загальний план щодо кожної категорії таких об'єктів, що допоможе залучити необхідні для реалізації цього плану матеріальні, технічні та інші засоби [2].

Дослідження забезпечення безпеки та захисту об'єктів критичної інфраструктури підкреслює важливість розуміння і впровадження ефективних заходів з метою запобігання та врегулювання можливих загроз. В контексті сучасного світу такі дослідження стають все більш актуальними, а безпека критичних об'єктів є однією з пріоритетних задач. У результаті дослідження було виявлено, що ефективне забезпечення безпеки об'єктів критичної інфраструктури вимагає комплексного підходу, де в першу чергу потрібно удосконалення нормативно-правової бази та її уніфікація. Важливість подальших досліджень у цій області не може бути недооціненою. Потрібно зосередитися на розробці та впровадженні нових законів, аналізі ймовірних загроз, підвищенні кваліфікації операторів та вдосконалення стратегій реагування на небезпеки. У висновку, виконане дослідження нагадує про необхідність постійного вдосконалення системи захисту критичної інфраструктури та активної взаємодії між державними установами, приватним сектором та іншими зацікавленими сторонами. Тільки такий підхід може гарантувати ефективний захист об'єктів критичної інфраструктури та забезпечити національні інтереси країни та безпеку громадян.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про критичну інфраструктуру»
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>.
2. Кабінет міністрів України постанова від 9 жовтня 2020 р. № 1109 «Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1109-2020-п#n11>.
3. Кібервійна росії проти України URL:https://speka.media/kiberviina-rosiyi-proti-ukrayini-9qy4ok?utm_source=google&utm_medium=cpc_ad_grants&utm_campaign=21107681931&gad_source=1.
4. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.
5. Правління Національного банку України постанова «Про затвердження Положення про організацію кіберзахисту в банківській системі України та внесення змін до Положення про визначення об'єктів критичної інфраструктури в банківській системі України»
URL:https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_12082022_178.
6. Закон України «Про національну гвардію України»
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#n9>.
7. Закон України «Про правовий режим воєнного стану»
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n100>
8. Закон України «Про національну поліцію» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
9. Закон України «Про Службу безпеки України» URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#n144>.

ЖАЛУБАК В.М.

старший викладач спеціальної кафедри № 6
ННІ ДБ Національної академії СБ України,
кандидат юридичних наук

**ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ**

Актуалізуючи поставлене питання, варто зазначити, що на сьогоднішній день поняття контррозвідального захисту критичної інфраструктури України нормативно не визначено. Крім того, у самій теорії контррозвідальної діяльності серед науковців, не зважаючи на довготривалі дискусії, відсутнє єдине розуміння цього поняття в контексті реалізації функціональних завдань вітчизняної контррозвідки.

Тому спробуємо висловити свій погляд на цю проблему та сформулювати власне бачення на поняття контррозвідального захисту критичної інфраструктури України в контексті законодавчо визначених термінів про критичну інфраструктуру, контррозвідальну діяльність та національну безпеку.

Так, відповідно до законодавства про критичну інфраструктуру її захист визначається як всі види діяльності, що виконуються перед або під час створення, функціонування, відновлення і реорганізації об'єкта критичної інфраструктури, спрямовані на своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізацію загроз безпеці об'єктів критичної інфраструктури, а також мінімізацію та ліквідацію наслідків у разі їх реалізації (ст. 1 Закону України «Про критичну інфраструктуру»).

При цьому захист критичної інфраструктури є складовою частиною забезпечення національної безпеки України (ч. 1 ст. 4 Закону України «Про критичну інфраструктуру»).

Тому цілком очевидним є той факт, що серед функцій держави, спрямованої на захист критичної інфраструктури буде й контррозвідальна діяльність.

Підтвердженням цьому є норма законодавства про національну безпеку, яка встановлює, що Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку, здійснюючи з неухильним дотриманням прав і свобод людини і громадянина: 1) протидію розвідувально-підбивній діяльності проти України; 2) боротьбу з тероризмом; 3) *контррозвідувальний захист* державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, оборонного і науково-технічного потенціалу, кібербезпеки, інформаційної безпеки держави, *об’єктів критичної інфраструктури*; державної таємниці (ч. 1 ст. 19 Закону України «Про національну безпеку України»).

Водночас, законодавство про контррозвідувальну діяльність переважно більшість об’єктів критичної інфраструктури фактично відносить до предмету контррозвідувального забезпечення й лише органи державної влади, правоохоронні й розвідувальні органи та охорона державної таємниці є предметом контррозвідувального захисту. Так, згідно з ч. 2 ст. 6 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» підставами для проведення контррозвідувальної діяльності, пов’язаної з виконанням визначених законом завдань є контррозвідувальне забезпечення економічного, інформаційного, науково-технічного потенціалу, оборонно-промислового і транспортного комплексів та їх об’єктів, національної системи зв’язку, Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань, військово-технічного співробітництва, дотримання міжнародних режимів нерозповсюдження, а також закордонних дипломатичних установ України, безпеки співробітників цих установ та членів їх сімей у державі перебування, відряджених за кордон громадян України, які обізнані у відомостях, що становлять державну таємницю, а також охорони державної таємниці в цих установах.

Отже, можемо констатувати, що законодавство про контррозвідувальну діяльність чітко не розмежовує поняття «контррозвідувальне забезпечення» та «контррозвідувальний захист» і практично отожднює їх, оскільки вся система заходів, яка реалізується в рамках закону для виконання відповідних завдань є ідентичною. Тому аналізуючи ці поняття з етимологічної точки зору можна дійти висновку, що вони в цілому співпадають між собою в основному змісті та зводяться до визначення комплексу заходів (контррозвідувального та оперативного-розшукового характеру) з протидії розвідувальним (розвідувально-підбивним), терористичним та іншим протиправним спрямуванням іноземних спецслужб до важливих об’єктів суспільно-політичної системи держави, і, які здійснюються спеціальними силами, засобами і методами. При цьому в словниках професійної спрямованості поняття «контррозвідувальне забезпечення» подається дещо ширше, оскільки, на думку їх авторів, поглинає заходи контррозвідувального захисту, хоча за своїми сутнісними характеристиками обидва поняття мало чим відрізняються. Тому логічним підтвердженням цьому є те, що в системі Служби безпеки України суб’єктом, який здійснює контррозвідувальні заходи, пов’язані із захистом критичної інфраструктури є саме Головне управління контррозвідувального забезпечення об’єктів критичної інфраструктури та протидії фінансуванню тероризму Департаменту захисту національної державності Служби безпеки України.

Таким чином зважаючи на те, що в теорії контррозвідувальної діяльності переважна більшість науковців сходяться на думці щодо етимологічного та змістовно-професійного збігу понять контррозвідувального забезпечення та контррозвідувального захисту, а також з урахуванням перспективного законодавства у сфері контррозвідувальної діяльності, вважаємо за доцільне: по-перше, замість термінологічної конструкції «контррозвідувальний захист об’єктів критичної інфраструктури» вживати термінологічну конструкцію «контррозвідувальне забезпечення об’єктів критичної інфраструктури», що цілком виправдане з професійної точки зору, а, по-друге, запропонувати власне визначення терміну контррозвідувального забезпечення об’єктів критичної інфраструктури.

Контррозвідувальне забезпечення об’єктів критичної інфраструктури – складова контррозвідувальної діяльності, що становить систему контррозвідувальних, пошукових,

режимних, адміністративно-правових, інформаційно-аналітичних заходів, спрямованих на захист від потенційних та реальних загроз розвідувально-підривного, терористичного, диверсійного та іншого протиправного характеру об'єктів критичної інфраструктури, їх попередження, своєчасне виявлення і запобігання, нейтралізацію або мінімізацію ризиків об'єктам критичної інфраструктури, що здійснюється на постійній і взаємоузгодженій основі Службою безпеки України та іншими уповноваженими суб'єктами у сфері контррозвідувальної діяльності при виконанні ними своїх функцій і завдань.

Список використаних джерел:

1. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1882-IX (в редакції станом на 01.01.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення 28.01.2024).

2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII (в редакції станом на 31.03.2023). *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

3. Про контррозвідувальну діяльність: Закон України від 26.12.2002 р. № 374-IV (в редакції станом на 31.03.2023). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 12. Ст. 89.

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення контррозвідувальної діяльності та посилення інституційної спроможності суб'єктів її здійснення під час відсічі збройної агресії проти України: Проект Закону України від 29.11.2022 р. № 7684-д. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40931> (дата звернення 28.01.2024).

5. Про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України: Проект Закону України від 26.10.2020 р. № 3196-д. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70243 (дата звернення 28.01.2024).

Жигалов М.О.

Аспірант кафедри кібербезпеки
Національного технічного університету
“Харківський політехнічний інститут”

СУЧАСНІ МОДЕЛІ ТА МЕТОДИ БЕЗПЕКИ СОЦІОКІБЕРФІЗИЧНИХ СИСТЕМ

Сучасне суспільство все більше стає залежним від інтеграції технологій у різні аспекти повсякденного життя. Соціокіберфізичні системи, що поєднують фізичні, кібернетичні та соціальні компоненти, стають важливими складовими інфраструктури у різних галузях, включаючи транспорт, енергетику, медицину та виробництво. Однак зростаюча інтеграція таких систем також призводить до збільшення їх вразливості перед різними видами атак, включаючи кібератаки, фізичні втручання та соціальну інженерію. Отже, необхідність в розробці та застосуванні ефективних методів безпеки для соціокіберфізичних систем стає надзвичайно актуальною.

У сучасному світі зростаюча кількість соціокіберфізичних систем, що поєднують фізичні, кібернетичні та соціальні аспекти, вимагає розробки та застосування ефективних методів захисту. Існують різні моделі і методи, спрямовані на забезпечення безпеки цих систем [1]. Однією з найпоширеніших моделей є модель "Поглиблений захист" (Defense-in-Depth). Структурна схема моделі Defence-in-Depth наведена на рис. 1.

Рис. 1. Структурна схема моделі Defence-in-Depth

Ця модель передбачає створення кількох шарів захисту на різних рівнях інфраструктури системи. Наприклад, на фізичному рівні це може включати захист приміщень і пристроїв, а на кібернетичному рівні - використання мережесих заходів безпеки та систем виявлення вторгнень. Цей підхід дозволяє створити багатофакторну систему оборони, яка зменшує ризик компрометації системи в разі проникнення.

Ще однією важливою моделлю є модель "Загроз, вразливостей і наслідків" (Threats, Vulnerabilities, and Consequences). Ця модель зосереджена на аналізі потенційних загроз для системи, ідентифікації її вразливостей та оцінці можливих наслідків атаки. Вона дозволяє розробляти стратегії мінімізації ризиків шляхом прийняття заходів з превентивного захисту та готовності до реагування на можливі загрози.

Також варто зазначити модель "Найменшого привілею" (Least Privilege), яка є важливою для кібернетичної безпеки. Ця модель передбачає надання користувачам лише тих прав доступу, які необхідні для виконання їхніх обов'язків. Це допомагає зменшити ризик несанкціонованого доступу до системи та зловживання привілеями користувачами.

Крім того, існують моделі, які базуються на принципах "Безпеки за проектом" (Security by Design). Цей підхід передбачає врахування аспектів безпеки на початковому етапі розробки соціокіберфізичних систем [2]. Забезпечення безпеки від самого початку дозволяє уникнути пізніших витрат та проблем, пов'язаних із виправленням вразливостей після випуску системи на ринок. У спрощеному вигляді компоненти принципу Security-by-Design мають вигляд показаний на рис. 2.

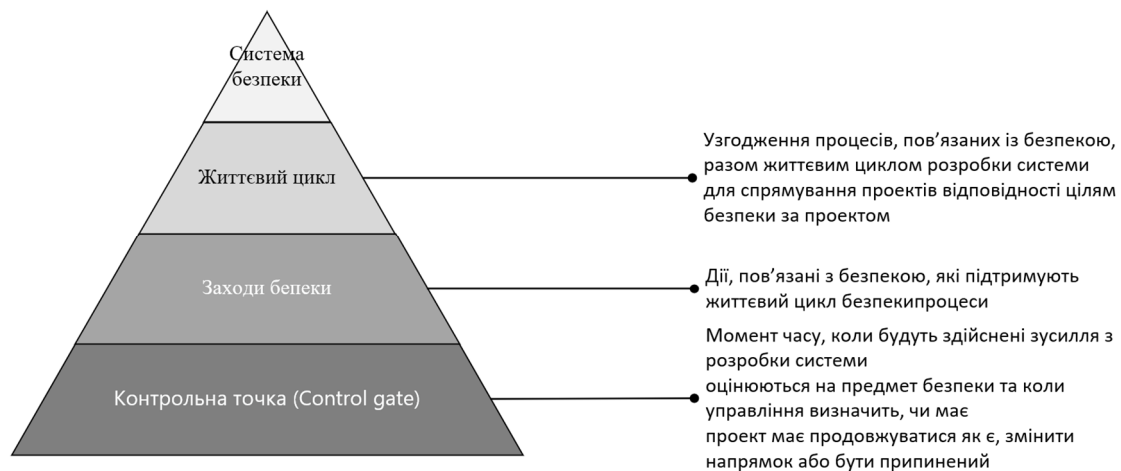

Рис. 2. Три компоненти підходу Security-by-Design

Модель реагування на інциденти (Incident Response, IR) представляє собою комплексну методологію для адекватного реагування на безпекові порушення, кіберзагрози та інші інциденти в контексті інформаційної безпеки[3]. Ця модель є інтегральним елементом стратегічного підходу до управління кібербезпекою організацій, маючи на меті ефективне виявлення, контроль, аналіз та відновлення систем після інцидентів для мінімізації потенційних збитків та запобігання повторенню подібних інцидентів.

Порівнюючи різні моделі та методи захисту соціокіберфізичних систем, важливо зважати на їхні сильні та слабкі сторони в контексті специфічних викликів безпеки, які стоять перед такими комплексними системами. Модель "Поглиблений захист" (Defense-in-Depth) виступає за багаторівневий підхід до безпеки, включаючи фізичний, технічний, адміністративний захист та інше, що забезпечує комплексний захист від широкого спектру загроз. Цей метод передбачає створення кількох бар'єрів для атакуючого, що значно ускладнює проникнення до важливих ресурсів системи. Проте, значні інвестиції, як у розробку, так і в підтримку такої багаторівневої системи безпеки, можуть стати обтяжливими, особливо для організацій з обмеженими ресурсами.

З іншого боку, модель "Загроз, вразливостей і наслідків" (Threats, Vulnerabilities, and Consequences) концентрується на ідентифікації потенційних загроз та вразливих місць у системі, а також на оцінці потенційних наслідків в разі реалізації цих загроз. Цей аналітичний підхід дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо пріоритетів інвестицій в заходи безпеки. Втім, недоліком є те, що він може не забезпечувати достатньої оперативності у реагуванні на непередбачені або кризові ситуації, де швидке вирішення проблем є критичним.

Управлінські підходи, такі як Системи Управління Безпекою Інформації (ISMS), пропонують структурований рамковий механізм для оцінки ризиків, розробки політик і процедур, та здійснення постійного моніторингу та перегляду заходів безпеки. Ці підходи допомагають інтегрувати кібербезпеку в загальну стратегію управління організацією, забезпечуючи її адаптацію до змінюваних умов і загроз. Однак, ефективне впровадження та підтримка таких управлінських систем можуть вимагати значних часових та фінансових інвестицій, а також залучення кваліфікованих фахівців.

Адаптивні моделі безпеки, такі як "Реагування на інциденти та відновлення після них" (Incident Response and Recovery), надають можливість швидко реагувати на інциденти безпеки і мінімізувати їхні наслідки. Ці моделі зосереджені на здатності системи адаптуватися до нових загроз та відновлюватися після атак, що робить їх особливо цінними у динамічному кіберпросторі. Проте, адаптивні підходи також вимагають постійного моніторингу, аналізу та оновлення систем безпеки, що може бути ресурсомістким.

Модель "Zero Trust" (Нульова довіра) впроваджує строгу перевірку ідентичності та мінімізує привілеї доступу для будь-якого користувача чи пристрою в мережі, незалежно від їх розташування. Цей підхід знижує ризики зловмисних дій з боку внутрішніх користувачів та забезпечує більш суворий контроль над доступом до ресурсів. Водночас імплементація моделі Нульова довіра може бути складною та вимагає значного перегляду існуючих процесів безпеки та політик доступу.

Гібридні моделі безпеки комбінують елементи з різних підходів для створення більш гнучкої та ефективної системи захисту. Наприклад, інтеграція поглибленого захисту з принципами Нульової довіри може забезпечити міцний захист на різних рівнях, одночасно забезпечуючи строгу перевірку доступу. Такий підхід дозволяє використовувати переваги кожної моделі, мінімізуючи при цьому їх обмеження.

Розглянуті моделі та методи є лише деякими із багатьох існуючих підходів до захисту соціокіберфізичних систем. Вибір конкретних методів залежить від конкретних потреб і характеристик кожної системи. Забезпечення безпеки у цьому контексті вимагає комплексного підходу, який поєднує технологічні та управлінські заходи для максимального захисту від різноманітних загроз.

Успішна стратегія захисту соціокіберфізичних систем повинна бути комплексною та забезпечувати баланс між технологічними, управлінськими та організаційними аспектами. Враховуючи специфічні потреби та характеристики кожної системи, важливо обирати підходи, які найкраще відповідають конкретним вимогам безпеки. Подальші дослідження та розробки у цій області мають спрямовуватися на інтеграцію різних підходів для максимальної ефективності та надійності захисту соціокіберфізичних систем.

Список використаних джерел:

1. Development of a multi-loop security system of information interactions in socio-cyberphysical systems / S. Yevseiev et al. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. 2023. Vol. 5, no. 9 (125). P. 53–74. URL: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.289467> (date of access: 16.03.2024).
2. Bereket Abera Y., Naudet Y., Panetto H. A new Paradigm and Meta-Model for Cyber-Physical-Social Systems. IFAC-PapersOnLine. 2020. Vol. 53, no. 2. P. 10949–10954. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ifacol.2020.12.2841> (date of access: 16.03.2024)
3. A survey: Cyber-physical-social systems and their system-level design methodology / J. Zeng et al. Future Generation Computer Systems. 2020. Vol. 105. P. 1028–1042. URL: <https://doi.org/10.1016/j.future.2016.06.034> (date of access: 16.03.2024).

Закутін К.В.

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії факультету зенітних ракетних військ Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат військових наук

Алексєєв В.О.

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії факультету зенітних ракетних військ Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Титаренко Р.В.

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії факультету зенітних ракетних військ Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

МЕТОД ОБҐРУНТУВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО СКЛАДУ ТА ПОБУДОВИ УГРУПОВАННЯ ЗЕНІТНИХ РАКЕТНИХ ВІЙСЬК ПРИ ПРИКРИТТІ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВІД УДАРІВ З ПОВІТРЯ

Масоване застосування різноманітних ЗПН по об’єктам критичної інфраструктури та цивільним об’єктам, що спостерігається в ході повномасштабної агресії Російської Федерації проти України, значно розширює перелік та кількість об’єктів, які потребують прикриття від повітряного нападу. В умовах ресурсних обмежень на тип та кількість вогневих засобів ППО, прикриття великих територій з розташованими на них об’єктами критичної інфраструктури є неприйнятним.

Тому виникає необхідність врахування нерівномірності розташування об’єктів критичної інфраструктури на певній території, що приведе до більш раціональної побудови угруповання ЗРВ.

Система протиповітряної оборони (ППО) включає – побудовану по єдиному замислу і плану сукупність взаємодіючих, одночасно функціонуючих елементів: системи зенітного ракетно-артилерійського прикриття; системи винищувального авіаційного прикриття; системи розвідки та попередження про повітряного противника; системи радіоелектронної боротьби (РЕБ); системи управління та системи забезпечення бойових дій. Кожна з перелічених систем виконує одну або декілька функцій розвідки та боротьби сил прикриття з силами та засобами повітряного противника під час виконання бойових завдань угруповань ЗРВ і РТВ ПС, військових частин і підрозділів ППО об’єднань СВ і ВМС.[1]

Тому визначення раціональної побудови системи ППО вимагає пошуку: раціонального оперативного шиккування військ (сил) із зазначенням меж відповідальності та ешелонів;

варіантів побудови підсистем, які забезпечують необхідну ефективність (якість) протиповітряної оборони та відповідають принципам побудови системи ППО.[2]

Угруповання ЗРВ – це військові формування різних видів ЗС України, родів військ (сил), спеціальних військ і тилу, що розгорнуті у бойовій порядку для виконання бойового завдання за призначенням і зведені у систему зенітного ракетно-артилерійського прикриття воєнних об’єктів.[3]

Угруповання ЗРВ здійснюють зенітне ракетне прикриття об’єктів і військ, під яким розуміються бойові дії зенітних ракетних з’єднань, частин і підрозділів під час відбиття ударів

з повітря. Зенітні ракетні з'єднання, частини та підрозділи, які розгорнуті в бойовій порядку, створюють систему зенітного ракетного прикриття об'єктів і військ як сукупність взаємопов'язаних систем вогню, розвідки й управління.

Основними завданнями ЗРВ як основної вогневої сили ППО є: прикриття угруповань військ (сил) у районах зосередження під час висування та ведення різних за формами і способами бойових дій в обороні та наступі; прикриття об'єктів особливої важливості, першої та другої категорії.[1]

При врахуванні розміщення об'єктів критичної інфраструктури певний практичний інтерес має нерівномірність їх розміщення по території. Але завжди можна виділити їхню концентрацію у певних місцях - агломерації, а частина об'єктів критичної інфраструктури мають одиночне розташування. Концепція “агломерація” в даному випадку запозичено з економічної та соціальної географії.[4]

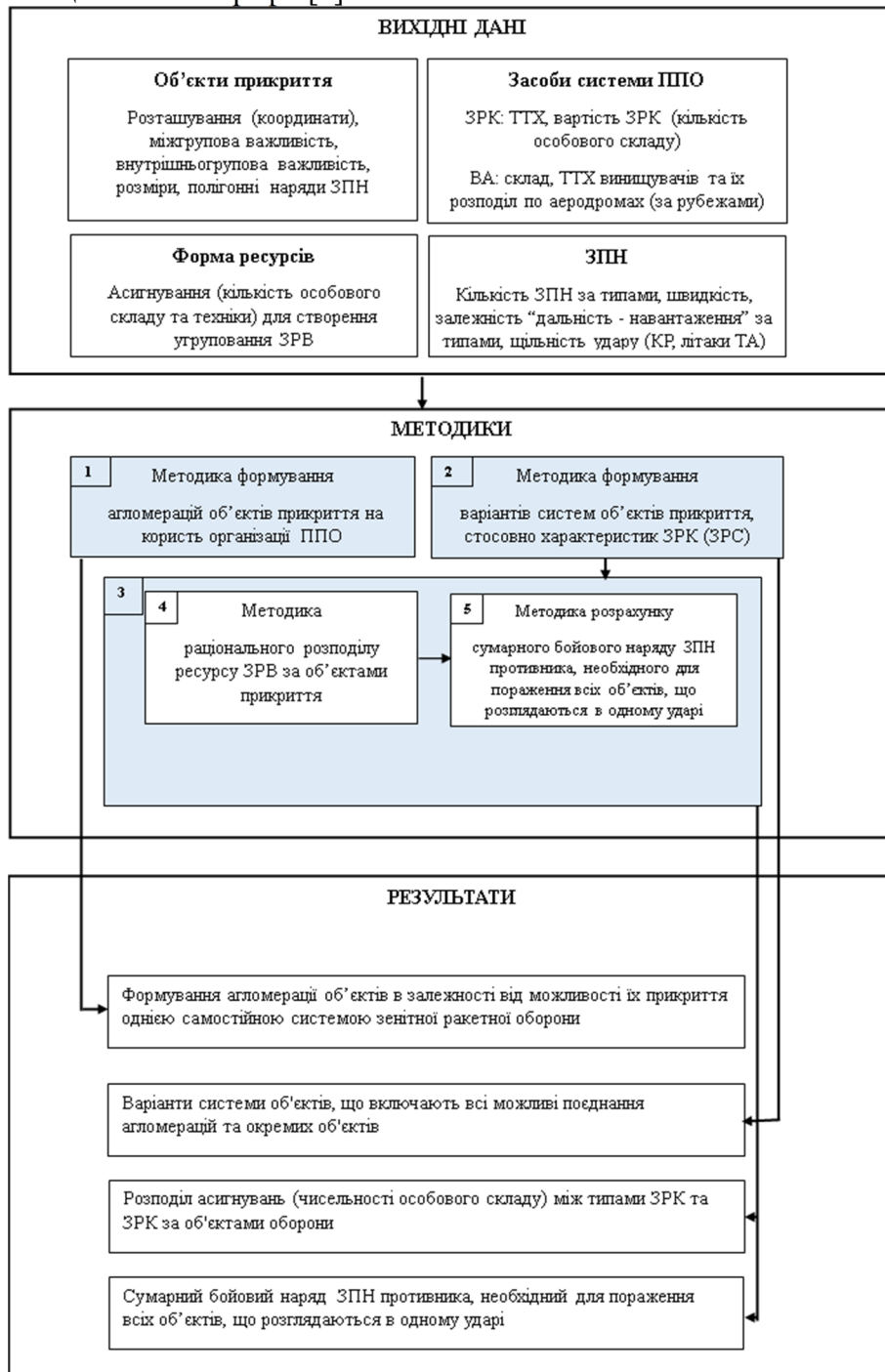

Рис. 1. Структура науково-методичного апарату.

Групування об'єктів критичної інфраструктури з виділенням їх агломерацій в даний час є невід'ємним елементом процесу формування вихідних даних об'єктів Збройних Сил, економіки та інфраструктури в інтересах організації ППО країни. Воно дозволяє отримати більш адекватне представлення про перелік об'єктів, що підлягають безпосередньому прикриттю від ударів ЗПН, а також вирішувати завдання розподілу зенітних засобів, виділених для їх оборони, від якого залежить формування способів бойових дій угруповання ЗРВ при відбитті масованих ракетно-авіаційних ударів (МРАУ) та прикриття об'єктів критичної інфраструктури від ударів ЗПН.

Слід підкреслити, що агломерації поряд з окремо розташованими об'єктами можуть і повинні розглядатися як самостійні та повноправні об'єкти протиповітряної оборони.

Це обумовлюється насамперед тим, що з використанням сучасних та перспективних наземних засобів ППО не тільки простіше та економніше забезпечити прикриття групового об'єкта, але і, як правило, неможливо реалізувати виключно “адресну” оборону окремих об'єктів зі складу їх щільної групи. Сутність взаємозв'язку просторових можливостей ЗРК з геометричними характеристиками самих об'єктів, що прикриваються і відстані між ними зрозуміла — чим більше зона поразення ЗРК конкретного типу, яким озброєно підрозділ ЗРВ, тим більшої площі можуть бути розміри агломерації.

Тобто розміри та форма агломерації об'єктів прикриття залежить не тільки від розмірів та відстаней між об'єктами, що входять до агломерації, а й від типу ЗРК, що їх прикриває.

Розроблений метод обґрунтування раціонального складу та оперативної побудови угруповання ЗРВ на основі формування агломерацій об'єктів прикриття є сукупність методик з високим ступенем формалізації, послідовне застосування яких забезпечує трансформацію вихідних даних у результати (рис. 1).

Основними вихідними даними є: параметри об'єктів прикриття; тактико-технічні характеристики (ТТХ) ЗПН противника; тактико-техніко-економічні характеристики сил і засобів системи ППО (ЗРК, винищувальної авіації (ВА), радіотехнічних військ (РТВ)); обсяг ресурсів, що виділяються для створення угруповання ЗРВ.

В основу обґрунтування рекомендацій покладено метод прикладної математики — вирішення завдань оптимального розподілу ресурсу максимального елемента, а також метод комбінаторного аналізу для багатоваріантної побудови комбінацій системи об'єктів критичної інфраструктури.

Таким чином, розглянутий метод є упорядкованою сукупністю методик, що дозволяють за вихідними даними про ТТХ вогневих засобів угруповання ЗРВ, параметрами об'єктів які прикриваються та характеристик ЗПН противника раціонально розподілити виділені ресурси ЗРВ між об'єктами критичної інфраструктури та різними типами ЗРК значних територій держави. Розроблений підхід дозволяє обґрунтовувати раціональний склад та оперативну побудову угруповання ЗРВ, що є основою для формування найбільш ефективних способів бойових дій угруповання ЗРВ при прийнятті рішення на відбиття МРАУ противника і прикриття об'єктів критичної інфраструктури від ударів ЗПН противника.

Крім того, даний метод може використовуватися для вирішення часткових завдань, що виникають у процесі проведення досліджень з обґрунтування побудови угруповань зенітних ракетних військ при прикритті об'єктів критичної інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Тактика родів військ Повітряних Сил Збройних Сил України: підручник / [Б.В. Бакуменко, В.І. Боровий, О.В. Висоцький та ін., за заг. ред. О.В. Турінського.]. — Харків : ХНУПС, 2020 - 479 с.
2. Синтез адаптивних структур системи зенітного ракетно-артилерійського прикриття об'єктів і військ та оцінка її ефективності (теорія, практика, тенденції розвитку): монографія / А.Я. Торопчин, І.О. Кириченко, М.О. Єрмошин та ін. — Харків : ХУПС, 2006. — 347 с.

3. Єрмошин М.О., Кулешов О.В., Ряполов Є.І., Шулежко В.В. Нові підходи до тактики зенітних ракетних (ракетно-артилерійських) з'єднань, частин і підрозділів у складі угруповань військ (сил). Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. 2014. № 1. С.94-98.
4. Ішук С. І., Гладкий О. В. Географія промислових комплексів. Київ. Знання. 2011. 375 с.

Кобус О.С.

Завідувач кафедри технологій
захисту кіберпростору
ЦКБ ННІ ІБ СК НА СБ України

Бондаренко С.Ю.

Фахівець кафедри технологій
захисту кіберпростору
ЦКБ ННІ ІБ СК НА СБ України

ВИКЛИКИ КІБЕРБЕЗПЕКИ В ЗАХИСТІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Критична інфраструктура, включаючи такі сектори, як енергетика, транспорт, водопостачання та комунікаційні мережі, відіграє життєво важливу роль у функціонуванні сучасних суспільств. Однак, оскільки ці інфраструктури стають все більш взаємопов'язаними і залежними від цифрових технологій, вони також стають більш вразливими до кіберзагроз.

У цьому дослідженні розглядаються виклики кібербезпеки, що стоять перед захистом критичної інфраструктури, включаючи еволюцію ландшафту загроз, вразливі місця в інфраструктурних системах та стратегії зменшення кіберризиків. Спираючись на існуючу літературу та тематичні дослідження, в даній роботі розглядається вплив кібератак на критичну інфраструктуру, аналізуються поточні заходи з кібербезпеки та визначаються напрямки для вдосконалення захисту основних послуг від зловмисників.

Відповідно до Закону України критична інфраструктура – це сукупність об'єктів критичної інфраструктури. У свою чергу, даний Закон має формулювання «об'єкт критичної інфраструктури»: об'єкти інфраструктури, системи, їх частини та їх сукупність, які є важливими для економіки, національної безпеки та оборони, порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам [1]. Якщо говорити в контексті міжнародних політик, відразу впадає на думку Національний інститут стандартів і технологій США (NIST), який розробив Рамкову концепцію кібербезпеки ICS, щоб надати рекомендації та найкращі практики щодо захисту промислових систем управління в критично важливих секторах інфраструктури, таких як енергетика, транспорт і водопостачання [2,3]. Рамкова концепція визначає підхід до кібербезпеки, заснований на оцінці ризиків, включаючи ідентифікацію, захист, виявлення, реагування та відновлення після кіберзагроз.

ENISA – це Агентство Європейського Союзу з кібербезпеки, завданням якого є підтримка країн-членів ЄС у підвищенні спроможності та стійкості кібербезпеки, включаючи захист критичної інфраструктури. ENISA надає рекомендації, проводить оцінку ризиків та реалізує ініціативи з розбудови потенціалу для посилення кібербезпеки в секторах критичної інфраструктури по всій Європі.

CISA – це федеральне агентство США, відповідальне за захист критичної інфраструктури від кіберзагроз [4]. CISA надає послуги з кібербезпеки, обміну інформацією, оцінки ризиків та підтримки реагування на інциденти операторам критичної інфраструктури, державним установам та партнерам з приватного сектору. Ініціативи CISA спрямовані на підвищення стійкості та безпеки систем критичної інфраструктури по всій країні.

NCSC є урядовим агентством з кібербезпеки Великобританії, відповідальним за надання рекомендацій, консультацій та технічної підтримки для захисту критичної

інфраструктури та основних послуг від кіберзагроз. NCSC співпрацює з державними установами, галузевими партнерами та міжнародними партнерами для розробки стратегій кібербезпеки, обміну розвідданими про загрози та координації зусиль з реагування на інциденти.

ISO 27001:2015 – це міжнародний стандарт для систем управління інформаційною безпекою (СУІБ), широко прийнятий організаціями по всьому світу, включаючи операторів критичної інфраструктури [5]. Стандарт забезпечує основу для впровадження та підтримки ефективних засобів контролю кібербезпеки, практик управління ризиками та процесів постійного вдосконалення для захисту конфіденційної інформації та критично важливих активів від кіберзагроз. Багато секторів критичної інфраструктури, такі як енергетика, фінанси та охорона здоров'я, використовують сертифікацію ISO 27001 для демонстрації відповідності найкращим практикам кібербезпеки та нормативним вимогам.

Взагалі, на нашу думку, виклики кібербезпеки для захисту критичної інфраструктури – це не просто технічні питання; вони провокують глибокі філософські роздуми про природу безпеки, взаємозв'язок між технологіями і суспільством та етичну відповідальність окремих осіб і інституцій у захисті основних послуг. В основі цих роздумів лежить суперечність між обіцянками технологічного прогресу і вразливістю, яку він вносить у наші найважливіші системи.

Одним з філософських аспектів, який варто розглянути, є сама концепція безпеки. Безпека – це не просто відсутність загроз, а й наявність стійкості та надійності перед лицем несприятливих обставин. У контексті критичної інфраструктури безпека охоплює не лише захист від відомих кіберзагроз, але й передбачення та адаптацію до нових ризиків. Таке динамічне розуміння безпеки кидає виклик традиційним поняттям стабільності і контролю, запрошуючи нас прийняти невизначеність і складність як невід'ємні риси цифрової епохи.

Крім того, виклики кібербезпеки для захисту критично важливої інфраструктури спонукають нас замислитися над відносинами між технологіями і суспільством. Зростаюча оцифровка (діджиталізація) і взаємозв'язок інфраструктурних систем трансформували наш життєвий досвід, забезпечивши більшу зручність, ефективність і зв'язок. Однак ця цифрова трансформація також наразила нас на нові вразливості та ризики, піднявши фундаментальні питання про баланс між технологічними інноваціями та стійкістю суспільства. Як зробити так, щоб технологічний прогрес приносив користь суспільству, не ставлячи під загрозу нашу безпеку і добробут?

Більше того, філософське осмислення викликів кібербезпеки в захисті критичної інфраструктури змушує нас стикатися з етичними дилемами і моральною відповідальністю. Як розпорядники технологій, окремі особи та установи несуть колективну відповідальність за пріоритетність суспільного блага і захист цілісності основних послуг. Ця відповідальність виходить за рамки простого дотримання норм і стандартів; вона вимагає відданості етичній поведінці, прозорості та підзвітності при розробці, розгортанні та управлінні системами критичної інфраструктури. Як поєднати прагнення до прибутку та ефективності з необхідністю гарантувати громадську безпеку?

Так ось, відповідаючи на це питання, зазначимо, що забезпечення того, щоб технологічний прогрес приносив користь суспільству, не ставлячи під загрозу нашу безпеку та добробут, є багатогранним викликом, який вимагає глибокого філософського осмислення природи прогресу, етичних наслідків технологічних інновацій та ролі окремих осіб, інституцій та суспільств у формуванні траєкторії технологічного розвитку. По суті, це питання спонукає нас розглянути не лише потенційні переваги технологій, але й притаманні їм ризики та непередбачувані наслідки, запрошуючи нас переоцінити наші припущення щодо прогресу та нашої відповідальності як управителів інновацій.

Один з філософських поглядів на це питання ґрунтується на концепції процвітання людства. Технологічний прогрес має бути спрямований на підвищення добробуту і процвітання окремих людей і спільнот, а не просто на економічне зростання чи технологічний прогрес заради них самих. Це вимагає зміщення фокусу з вузьких показників прогресу, таких

як ВВП або технологічні інновації, на більш цілісні показники суспільного добробуту, включаючи здоров'я, щастя, екологічну стійкість і соціальну згуртованість. Визначивши процвітання людини як кінцеву мету технологічного прогресу, ми зможемо забезпечити, щоб технології слугували засобом збагачення людського життя, а не підривали його.

Крім того, забезпечення того, щоб технологічний прогрес приносив користь суспільству, вимагає переосмислення цінностей і принципів, якими керується технологічний розвиток. Етичні міркування, такі як справедливість, рівність, автономія і гідність, повинні бути інтегровані в розробку, впровадження і управління технологіями, щоб зменшити потенційну шкоду і сприяти загальному благу. Це вимагає відданості етичним роздумам, діалогу та прийняттю рішень серед усіх зацікавлених сторін, включаючи інженерів, політиків, лідерів галузі та організацій громадянського суспільства. Впроваджуючи етичні цінності в основу технологічних інновацій, ми можемо створювати технології, які відображають і підтримують нашу спільну людяність.

Крім того, забезпечення безпеки та добробуту людей в умовах технологічного прогресу вимагає надійних механізмів управління, підзвітності та нагляду. Інституції та регуляторні рамки повинні бути здатні передбачати і вирішувати нові ризики та виклики, пов'язані з новими технологіями, такими як штучний інтелект, біотехнології та нанотехнології, а також реагувати на них. Це вимагає співпраці та координації між секторами і дисциплінами для розробки регуляторних стандартів, керівних принципів і найкращих практик, які захищають громадську безпеку, конфіденційність і безпеку, водночас сприяючи інноваціям та економічному зростанню.

На більш глибокому рівні забезпечення того, щоб технологічний прогрес приносив користь суспільству, не ставлячи під загрозу нашу безпеку і добробут, вимагає фундаментальної переоцінки наших відносин з технологіями і природним світом. Замість того, щоб розглядати технології як щось окреме від природи або вище за неї, ми повинні визнати наш взаємозв'язок і взаємозалежність з ширшою екосистемою. Така екологічна перспектива спонукає нас розглянути довгострокові наслідки технологічного розвитку для довкілля, біорізноманіття та здоров'я планети, а також прийняти більш сталий і відновлювальний підхід до інновацій, який поважає межі ресурсів Землі.

Насамкінець, забезпечення того, щоб технологічний прогрес приносив користь суспільству, не ставлячи під загрозу нашу безпеку і добробут, вимагає філософської переорієнтації на процвітання людини, етичну рефлексію, управління та екологічне управління. Приймавши цілісний і міждисциплінарний підхід до технологічного розвитку, заснований на етичних принципах і прагненні до загального блага, ми зможемо використати трансформаційний потенціал технологій для створення більш справедливого, стійкого і гуманного світу для нинішнього і майбутніх поколінь.

Роздумуючи над цими філософськими аспектами викликів кібербезпеки для захисту критичної інфраструктури, ми нагадуємо про взаємопов'язаність нашого цифрового суспільства і крихкість наших технологічних екосистем. Вразливість, притаманна системам критичної інфраструктури, слугує протверезним нагадуванням про необхідність смирення, стійкості і співпраці для подолання складнощів цифрової епохи. Застосовуючи цілісний і міждисциплінарний підхід до кібербезпеки, заснований на етичних принципах і філософських роздумах, ми можемо прагнути побудувати більш безпечне, стійке та інклюзивне майбутнє для всіх.

Дійсно, можна констатувати, що ландшафт загроз, з якими стикається критична інфраструктура, стрімко розвивається, а кібератаки стають все більш витонченими, частими та руйнівними. Суб'єкти загроз – від національних держав і злочинних синдикатів до хактивістів та інсайдерських загроз – націлюються на сектори критичної інфраструктури з різних причин, включаючи фінансову вигоду, політичні мотиви та ідеологічні цілі. До поширених кіберзагроз, з якими стикається критична інфраструктура, належать шкідливі програмне забезпечення, програми-вимагачі, розподілені атаки на відмову в обслуговуванні (DDoS) та вразливість ланцюгів постачання. Ці атаки можуть мати серйозні наслідки - від

перебоїв у наданні основних послуг та економічних втрат до загроз громадській та національній безпеці.

Системи критичної інфраструктури характеризуються складними взаємозалежностями, застарілими технологіями та різноманітними зацікавленими сторонами, що робить їх вразливими до кіберзагроз. Багато інфраструктурних систем покладаються на застаріле програмне забезпечення, не мають надійних засобів контролю кібербезпеки та обмежених ресурсів для моніторингу та реагування на кіберінциденти. Більше того, зростаючий зв'язок між системами операційних технологій (ОТ) та інформаційних технологій (ІТ) створює нові можливості для атак і шляхи, якими можуть скористатися кіберсупротивники. Ризики ланцюгів постачання, внутрішні загрози та людські помилки ще більше посилюють вразливість систем критичної інфраструктури, підкреслюючи необхідність проактивних заходів з кібербезпеки для зменшення ризиків та підвищення стійкості.

Кібербезпека відіграє важливу роль у захисті та підвищенні стійкості критичної інфраструктури до кіберзагроз. Ефективні заходи кібербезпеки охоплюють цілий ряд видів діяльності, включаючи оцінку ризиків, обмін розвіданими про загрози, управління вразливістю, контроль доступу та планування реагування на інциденти. Впроваджуючи надійні засоби контролю кібербезпеки та найкращі практики, оператори критичної інфраструктури можуть виявляти, запобігати та пом'якшувати кіберзагрози, мінімізуючи вплив кіберінцидентів на основні послуги та забезпечуючи безперервність роботи. Крім того, стійкість до кіберзагроз передбачає створення резервів, диверсифікацію ланцюгів постачання, а також розвиток культури обізнаності з питань безпеки та співпраці між секторами і зацікавленими сторонами.

Посилення кібербезпеки критичної інфраструктури вимагає комплексного і багатовимірного підходу, який вирішує технічні, організаційні та політичні проблеми. Ключові стратегії включають: 1) посилення правил і стандартів кібербезпеки для сприяння їх дотриманню та підзвітності серед операторів критичної інфраструктури; 2) інвестування в тренінги та навчання з кібербезпеки для персоналу інфраструктури з метою підвищення обізнаності, навичок та спроможності реагування на інциденти; 3) сприяння державно-приватному партнерству та ініціативам з обміну інформацією для полегшення співпраці та координації у виявленні та реагуванні на кіберзагрози; 4) впровадження новітніх технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн і квантова криптографія, для посилення захисту і стійкості кібербезпеки; 5) провадження проактивного полювання на загрози і стратегій безперервного моніторингу для виявлення і пом'якшення кіберзагроз в режимі реального часу.

Кібербезпека необхідна для захисту критичної інфраструктури від кіберзагроз і забезпечення стійкості та безпеки основних послуг. Усуваючи вразливості, посилюючи заходи кібербезпеки та сприяючи співпраці між зацікавленими сторонами, ми можемо зменшити ризики, пов'язані з кіберзагрозами, і захистити наші основні системи від збоїв і шкоди. Оскільки ми орієнтуємося в складному та мінливому ландшафті загроз, проактивний і цілісний підхід до кібербезпеки має важливе значення для захисту цілісності, надійності та безперервності критично важливої інфраструктури в цифрову епоху.

Список використаних джерел:

1. Про критичну інфраструктуру : Закон України від 16.11.2021 № 1882-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1882-20> (дата звернення: 06.03.2024)
2. National Institute of Standards and Technology. NIST. URL: <https://www.nist.gov/> (дата звернення: 06.03.2024).
3. Топ 3 тренди в галузі кібербезпеки ОТ/ICS на 2022 рік. Softprom – IT Distributor | Cyber Security, Cloud, IT Systems, CCTV, CAD. URL: <https://softprom.com/ua/top-3-trendi-v-galuzi-kiberbezpeki-ot-ics-na-2022-rik> (дата звернення: 06.03.2024).
4. Cybersecurity and Infrastructure Security Agency. CISA. URL: <https://www.cisa.gov/> (дата звернення: 06.03.2024).

5. ДСТУ ISO/IEC 27001:2015 Інформаційні технології. Методи захисту системи управління інформаційною безпекою. Вимоги (ISO/IEC 27001:2013; Cor 1:2014, IDT). Будстандарт Online-нормативні документи будівельної галузі України. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=66910 (дата звернення: 06.03.2024).

Кожин О.В.

начальник науково-дослідного відділу
випробувань озброєння бойових машин,
стрілецького озброєння та спорядження науково-
дослідного управління випробувань озброєння та
військової (спеціальної) техніки Сухопутних
військ та окремих родів військ Державного
науково-дослідного інституту випробувань і
сертифікації озброєння та військової техніки

Василець Д.О.

старший науковий співробітник – старший
інженер-випробувач науково-дослідного відділу
випробувань озброєння бойових машин,
стрілецького озброєння та спорядження науково-
дослідного управління випробувань озброєння та
військової (спеціальної) техніки Сухопутних
військ та окремих родів військ Державного
науково-дослідного інституту випробувань і
сертифікації озброєння та військової техніки

Пантюхін С.В.

науковий співробітник науково-дослідного
відділу випробувань озброєння бойових машин,
стрілецького озброєння та спорядження науково-
дослідного управління випробувань озброєння та
військової (спеціальної) техніки Сухопутних
військ та окремих родів військ Державного
науково-дослідного інституту випробувань і
сертифікації озброєння та військової техніки

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Сучасний світ динамічний і сповнений протиріч. З одного боку, він рясніє різноманітними загрозами, як для окремих країн, так і для людства загалом. З іншого боку, пропонує безліч можливостей для розвитку. Причиною цього динамічного стану стали досягнення у сфері промислових та інформаційних технологій. Ці інновації трансформують всі сфери життя, відкриваючи нові перспективи, але й створюючи нові ризики. В умовах глобальних змін шанси на успіх мають ті, хто здатен адаптуватися до них. Це стосується як держав, так і організацій. Адаптація до даних умов передбачає протидію різноманітним загрозам, що включає в себе: швидке відновлення зруйнованих процесів, об’єктів, систем; компенсацію збитків; максимальне використання наявних та нових можливостей.

Особливої уваги потребує критична інфраструктура. Вона включає ресурси, мережі, процеси, системи та об'єкти, що забезпечують життєдіяльність суспільства. Критична інфраструктура дає можливість реалізувати базові потреби людей та формує відчуття безпеки.

Знищення або порушення критичної інфраструктури може мати катастрофічні наслідки для соціально-економічної сфери, обороноздатності та національної безпеки. Тому забезпечення захисту критичної інфраструктури відіграє значну роль в безпеці України.

Захист критичної інфраструктури – це комплекс заходів, що вживаються протягом усього життєвого циклу об'єкта (створення, експлуатація, відновлення, реорганізація) з метою своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації загроз, а також мінімізації та ліквідації наслідків у разі їх реалізації. Ця система дій спрямована на забезпечення безпеки та стійкості об'єктів, що мають життєво важливе значення для функціонування країни [1].

Події, що розгорнулися в Україні з 2014 року та продовжуються зараз з більш серйозною загрозою після повномасштабного вторгнення росії в Україну, підкреслили гостру потребу в системі захисту критичної інфраструктури, яка має гарантувати безпеку та стійкість її об'єктів. Гармонізація українських підходів до захисту критичної інфраструктури з практиками ЄС та НАТО сприятиме удосконаленню механізмів національної безпеки та посилить потенціал України для інтеграції до європейського безпекового простору.

Сучасні реалії України, позначені гострою соціально-політичною кризою, військовим втручанням, економічним спадом та погіршенням гуманітарної ситуації, ставлять перед країною нові виклики у сфері забезпечення безпеки громадян, суспільства та державних інституцій. Руйнування та пошкодження численних підприємств та інфраструктурних об'єктів лише посилюють цю проблему.

З огляду на гострі виклики сьогодення, сектор безпеки України потребує глибокої реформи, що ґрунтується на світовому досвіді та прагненні до євроінтеграції. Впровадження концепції “захисту критичної інфраструктури”, яка вже зарекомендувала себе в країнах Заходу, ЄС та НАТО, стає особливо актуальним у цій ситуації. Цей інструмент дозволить ефективно реалізовувати безпекову політику та захищати критичні об'єкти, що є життєво важливими для функціонування країни [4, с. 49].

Захист критичної інфраструктури України тепер зосереджується на запобіганні кризовим ситуаціям, що можуть виникнути в її роботі. Це робиться для того, щоб забезпечити безперебійне функціонування критичних систем та захистити життєво важливі послуги для населення.

Ефективна політика захисту критичної інфраструктури неможлива без співпраці держави та приватного сектору. Тому створення та розвиток системи державно-приватного партнерства є ключовим елементом цієї політики. Важливо на законодавчому рівні закріпити принципи та механізми такої співпраці, а також забезпечити її методологічне, організаційне та технічне супроводження. Необхідно чітко визначити права та обов'язки як операторів об'єктів критичної інфраструктури, так і держави, щоб система захисту працювала злагоджено та ефективно [3].

Партнерство між державою та приватним сектором у сфері захисту критичної інфраструктури передбачає:

- зобов'язання операторів об'єктів забезпечувати високий рівень безпеки цих об'єктів;
- спроможність регулятора ефективно діяти та гарантувати стійкість всієї критичної інфраструктури, особливо в умовах надзвичайних ситуацій на окремих об'єктах.

Існують два ключових питання, які потребують вирішення:

- по-перше, це фінансування – потрібно чітко визначити, хто буде нести відповідальність за додаткові витрати операторів критичної інфраструктури, що виникають у кризових ситуаціях;

- по-друге, це організаційні нововведення – створення Центру з питань захисту критичної інфраструктури.

Цей центр може бути окремим органом або структурним підрозділом існуючого органу влади. Він буде відповідальним за координацію діяльності з захисту критичної інфраструктури. Центр буде координувати розробку правових, організаційних, технологічних та інших інструментів захисту критичної інфраструктури. Він також буде залучати до роботи всіх зацікавлених сторін (операторів, регуляторів, органи місцевого самоврядування, громадськість тощо).

Також необхідно уточнити завдання системи захисту критичної інфраструктури та визначити функції її суб'єктів. Це питання потребує подальшого обговорення з експертами, державними службовцями, співробітниками правоохоронних органів і спецслужб, а також представниками приватного сектору.

Створення системи захисту критичної інфраструктури в Україні є складним завданням, зважаючи на складну безпекову ситуацію. Проте, його поетапне втілення дозволить зміцнити систему захисту національної безпеки, підвищити здатність до попередження кризових ситуацій, пов'язаних з функціонуванням критичної інфраструктури, наблизити українські механізми управління в сфері національної безпеки до стандартів ЄС та НАТО, зробити захист критичної інфраструктури України невід'ємною частиною загальноєвропейського механізму безпеки [1].

Ці завдання є амбітними, але вони мають стратегічне значення для майбутнього України.

Список використаних джерел:

1. Про захист критичної інфраструктури : Закон України від 16.11.2021 № 1882-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1882-20> (дата звернення 01.04.2024).
2. Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні / Д.С. Бірюков, С.І. Кондратов, О.І. Насвіт, О.М. Суходоля. К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2015. 35 с. URL: https://cdn.regulation.gov.ua/6a/69/2a/fa/regulation.gov.ua_File_188.pdf (дата звернення 29.03.2024).
3. Протидія тероризму, нерозповсюдження зброї та матеріалів масового знищення й захист критичної інфраструктури : зб. матеріалів засідань Міжвідомчої експертної робочої групи, створеної при НІСД / за ред. О.Д. Маркєєвої, Ю.М. Скалецького. К.: НІСД, 2013. 104 с.
4. Красій М.О. Захист критичної інфраструктури, як один з елементів європейської безпеки. Право і Суспільство. 2019. № 9. С. 49-52.

Козенко О.О.

помічник начальника штабу (з правової роботи)
начальник 5 сектору штабу АТЦ при СБ України
головний науковий співробітник наукової лабораторії
№ 3 НОЦ НА СБ України
кандидат юридичних наук

АНТИТЕРОРИСТИЧНИЙ ЗАХИСТ ОБ'ЄКТІВ МОЖЛИВИХ ТЕРОРИСТИЧНИХ ПОСЯГАНЬ

Відповідно до пунктів 1 та 17 частини першої статті 106 Конституції України, статей 13 та 27 Закону України “Про національну безпеку України”, Концепції боротьби з тероризмом в Україні (затвердженої Указом Президента України від 5 березня 2019 року № 53, далі – Концепція) визначено мету, завдання, основні принципи та напрями вдосконалення загальнодержавної системи боротьби з тероризмом з огляду на сучасні терористичні загрози національній безпеці України та прогноз їх розвитку [1,2,3].

Концепцією визначено, що об'єкти можливих терористичних посягань – фізичні особи та громадські об'єднання, державні органи, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, ділянки місцевості або території, інформаційний простір та його компоненти, споруди або майнові комплекси, об'єкти транспортної інфраструктури та інші об'єкти, стосовно яких можуть вчинятися терористичні акти.

Одним з основних пріоритетів боротьби з тероризмом є антитерористичне забезпечення об'єктів можливого терористичного посягання.

Антитерористичне забезпечення об'єктів можливих терористичних посягань – комплекс організаційно-правових, режимних та практичних заходів, спрямованих на захист таких об'єктів від тероризму, згідно даної Концепції.

Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 року № 92 визначає, що до об'єктів можливих терористичних посягань належать:

- об'єкти, щодо яких здійснюється державна охорона;
- важливі державні об'єкти;
- об'єкти підвищеної небезпеки;
- об'єкти єдиної транспортної системи України;
- особливо важливі об'єкти електроенергетики;
- закордонні дипломатичні установи, консульські та інші представництва іноземних держав на території України;
- установи Державної кримінально-виконавчої служби;
- місця масового перебування людей [4].

У Порядку проведення огляду загальнодержавної системи боротьби з тероризмом, затвердженому Указом Президента України від 9 липня 2019 року № 506, який розроблено Службою безпеки України на виконання Концепції визначено, що загальнодержавна система боротьби з тероризмом – це організована відповідно до законодавства України сукупність суб'єктів боротьби з тероризмом та їх спроможностей у цій сфері [5].

Антитерористичний центр при Службі безпеки України (далі – АТЦ при СБУ) є постійно діючим органом при Службі безпеки України, який здійснює координацію діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом у запобіганні терористичним актам щодо державних діячів, критичних об'єктів життєзабезпечення населення, об'єктів підвищеної небезпеки, актам, що загрожують життю і здоров'ю значної кількості людей, та їх припиненні, згідно з пунктом 1 Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України, затвердженого Указом Президента України від 14 квітня 1999 року № 379 [6].

Планом заходів з реалізації Концепції боротьби з тероризмом в Україні, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.01.2021 № 7-р, саме на Службу безпеки України покладено завдання із вжиття заходів з підвищення ефективності систем та режимів охорони об'єктів можливих терористичних посягань, підготовки пропозицій щодо посилення відповідальності посадових осіб за невиконання вимог щодо антитерористичної захищеності та забезпечення удосконалення правових основ антитерористичної безпеки держави [7].

Від початку широкомасштабної збройної агресії проти України російська федерація систематично вчиняє терористичні акти, спрямовані на знищення цивільної інфраструктури та мирного населення України.

Загрози державній безпеці, що постали перед Україною, вимагають удосконалення функціонування загальнодержавної системи боротьби з тероризмом.

З метою досягнення зазначеного та визначення порядку віднесення найбільш уразливих об'єктів до об'єктів можливих терористичних посягань із визначенням їх категорій, формування загальнодержавного та регіональних переліків таких об'єктів, встановлення

загальних обов’язкових вимог щодо їх антитерористичної захищеності, а також розроблення паспортів антитерористичної захищеності АТЦ при СБУ розроблено проект Закону України “Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України “Про боротьбу з тероризмом” щодо удосконалення механізмів, спрямованих на запобігання та протидію тероризму, який зареєстровано у Верховній Раді України від 07.03.2024 за № 11030-1 [8].

Проект акта передбачає внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо його доповнення новою статтею, якою встановлюється відповідальність за порушення затверджених Кабінетом Міністрів України Правил антитерористичної безпеки, а також доповнення статтею щодо повноважень розглядати справи про відповідні адміністративні правопорушення.

Також проектом акта вносяться відповідні зміни до Закону України “Про боротьбу з тероризмом” з метою запровадження антитерористичної захищеності об’єктів можливих терористичних посягань, зокрема порядку віднесення об’єктів до об’єктів можливих терористичних посягань із визначенням їх категорій, вимог щодо забезпечення антитерористичної захищеності таких об’єктів, їх паспортизації та формування переліків об’єктів можливих терористичних посягань.

Реалізація акта дозволить удосконалити функціонування загальнодержавної системи боротьби з тероризмом з урахуванням існуючих та потенційних терористичних загроз та забезпечити антитерористичну захищеність об’єктів можливих терористичних посягань.

Окрім того, АТЦ при СБУ розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Правил антитерористичної безпеки”

Проект акта спрямований забезпечити антитерористичний захист об’єктів можливих терористичних посягань, підвищити ефективність систем та режимів охорони об’єктів можливих терористичних посягань та знизити ризик реалізації терористичних загроз щодо таких об’єктів.

Прийняття постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Правил антитерористичної безпеки” дозволить визначити методику ідентифікації об’єктів можливих терористичних посягань, сформувавши загальнодержавний перелік таких об’єктів та впровадити особливі вимоги щодо їх антитерористичної захищеності, що сприятиме підвищенню ефективності захисту об’єктів можливих терористичних посягань та зниженню ризиків реалізації терористичних загроз.

В умовах зростаючої терористичної загрози практична реалізація цього задуму є життєво-необхідною, насамперед, задля уявлення реального стану терористичної безпеки населення України, розробки стандартів, правил та технічних умов антитерористичної безпеки для усіх, без винятку, об’єктів інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Конституція України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>.
2. Закон України “Про національну безпеку України” – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
3. Указ Президента України від 5 березня 2019 року № 53 “Про затвердження Концепції боротьби з тероризмом в Україні” – [Електронний ресурс]. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019#Text>.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 року № 92 “Про затвердження Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків” – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92-2016-п>.

5. Указ Президента України від 9 липня 2019 року № 506 “Про затвердження Порядку проведення огляду загальнодержавної системи боротьби з тероризмом, затвердженому” – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/506/2019#Text>.
6. Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України, затверджене Указом Президента України від 14.04.1999 № 379/99 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379/99#Text>.
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.01.2021 № 7-р “Про затвердження Плану заходів з реалізації Концепції боротьби з тероризмом в Україні, затвердженим” – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-2021-p#Text>.
8. Картка законопроекту “Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України “Про боротьбу з тероризмом” щодо удосконалення механізмів, спрямованих на запобігання та протидію тероризму, який зареєстровано у Верховній Раді України від 07.03.2024 за № 11030-1 – Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/ard/735>.

Король С.С.,

здобувач вищої освіти

Національного юридичного

університету імені Ярослава Мудрого

ЗАХИСТ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВІД РОСІЙСЬКИХ АТАК

Актуальність обраної тематики дослідження полягає у необхідності удосконалення безпеки в області захисту енергетичних об'єктів, які періодично зазнають руйнувань від російських ракет в наслідок чого цивільне населення потерпає від нестачі електроенергії. На жаль, Україна на даний момент не може повністю закрити повітряний простір від російських ракет, тому потрібно вирішити як при таких умовах мінімізувати попадання ракет та дронів по енергетичним об'єктам?

Зрозуміло що, енергетична інфраструктура буде в пріоритеті для російських терористів задля нанесення ракетних ударів з метою дестабілізації населення України, тому центральна та міська влади повинні приділити увагу щодо захисту таких об'єктів. Відповідно до пункту 1 частини 2 статті 10 Закону України “Про критичну інфраструктуру”, I категорія критичності - особливо важливі об'єкти, які мають загальнодержавне значення, значний вплив на інші об'єкти критичної інфраструктури та порушення функціонування яких призведе до виникнення кризової ситуації державного значення. З цього визначення можна зробити висновок, що енергетична інфраструктура входить до I категорії критичності, але одночасно вона входить до II та III категорій критичності залежно від регіонального та місцевого значення відповідно.

На протязі двох років після початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України, російські війська завдали ракетні удари по критичній інфраструктурі. Наслідок таких атак призвів до економії електроенергії по всій території України навіть в тих регіонах де енергетичні об'єкти не були пошкоджені. Почались планові відключення світла. Це певним чином спричинило певні труднощі Україні, особливо взимку. Інша проблема є в відсутності зв'язку без якого не можливо на сьогоднішній день споживати інформацію. З такою проблемою зіткнувся Харків 22 березня 2024 року, де взагалі не можливо було підключитися до мережі інтернет. Остання атака росіян на енергетичну інфраструктуру нагадала, що навіть при любій пори року питання захисту та забезпечення безпеки енергетичної інфраструктури повинно бути актуальним. На прикладі Каховської ГЕС, ми бачили, що сталось для мирних людей чий будинки були затоплені, а сам факт підриву дамби ГЕС свідчить про недостатню

спроможність суб'єктів захисту критичної інфраструктури забезпечити безпеку від подібних терористичних актів. Незважаючи на те що, сама Каховська ГЕС була окупована на початку війни, причиною чого не було забезпечено належним чином оборону півдня України, наслідком чого була захоплена значна частина території. Одночасно з Каховською ГЕС, російські війська захопили Запорізьку АЕС, де постійно відбуваються провокації з боку російських загарбників. Є ризик повторення “другого Чорнобиля”. У зв'язку з тим командування ЗСУ має поставити в пріоритет звільнення території Запорізької АЕС

На мою думку, щоб забезпечити безпеку та захист енергетичної інфраструктури від російського енергетичного тероризму потрібно здійснити ряд певних дій для того щоб не допустити посягання з боку Росії на об'єкти критичної інфраструктури.

По-перше, встановити та замаскувати зенітний ракетний комплекс МІМ-104 Patriot для енергетичних гігантів у першу чергу це мають бути атомні, теплові та гідроелектростанції. Вони повинні мати високий рівень захищеності, адже пошкодження, або зруйнування яких може привести не тільки до дестабілізації населення, а й до виникнення екологічної катастрофи, що може зашкодити навколишньому природному середовищу. Несподіваною перемогою України стало те, що Patriot збили російські гіперзвукові ракети "Кинжал", які, як стверджують у РФ, не можливо перехопити. Експерт з питань оборони і безпеки Центру аналізу європейської політики Ян Каллберг висунув теорію, яку поділяє низка експертів, про те, що Україна використовувала Patriot як частину зухвалих планів зі збиття російських винищувачів. Він сказав, що Україна, схоже, експлуатує здатність системи розташовувати пускову установку значно далі, ніж радар, який її спрямовує. Тобто ЗРК Patriot зарекомендував себе відмінно для оборони від ворожих повітряних цілей і саме Patriot повинен захищати енергетичну інфраструктуру в тилу.

По-друге, потрібно обмежити інформацію з вільного доступу про місце знаходження об'єктів енергетичної інфраструктури. Будь-яка особа може знайти інформацію про місце знаходження та адресу об'єкту енергетичної інфраструктури. Тому буде доцільно видалити інформацію з карти google та з інших браузерів. Ворог може знаходити інформацію завдяки OSINT інструментам координати будь-якої електростанції. На противагу цьому, потрібно дезінформувати його з метою хибного уявлення про місце знаходження об'єкту. Такий захід допоможе зберегти майбутні об'єкти енергетичної інфраструктури, які будуть будуватись під час війни й інформація про їх місце знаходження не буде поширюватись в інтернеті в цілому.

По-третє, відповідно до пункту 27 Указу Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України", посилюються загрози для критичної інфраструктури, пов'язані з погіршенням її технічного стану, відсутністю інвестицій в її оновлення та розвиток, несанкціонованим втручанням у її функціонування, зокрема фізичного і кіберхарактеру, триваючими бойовими діями, а також тимчасовою окупацією частини території України. Даний пункт звертає увагу на декілька причин посилення загрози. Одним із таким несанкціонованим втручанням може бути диверсія. Одночасно кібератака на такі критичні об'єкти інфраструктури може призвести до негативних наслідків, а саме витоку державної таємниці щодо управління енергетичним об'єктом. Ну і сама окупація такого об'єкта, наприкладі Запорізької АЕС та Каховської ГЕС остання яка призвела до екологічної катастрофи. Щоб не допустити такі втручання, потрібно надати широкі повноваження Службі безпеці України задля посилення контррозвідки з метою попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці України.

Підсумовуючи вище сказане, потрібно звернути увагу на те, що забезпечення безпеки та захисту енергетичних об'єктів є дуже важливою. Уже не раз було показано, що може статись у випадку влучення ракети в такий об'єкт критичної інфраструктури. Ця проблема буде й на далі актуальною, тому вважаю за необхідним встановити на території критичної інфраструктури державного значення ЗРК МІМ-104 Patriot, обмежити інформацію про місце знаходження енергетичних об'єктів та посилення контррозвідки СБУ для запобігання диверсіям та кібератакам. Росія й далі буде завдавати удари по таким об'єктам тому

керівництво держави повинно забезпечити безпеку та захист енергетичної інфраструктури від російського тероризму.

Список використаних джерел:

1. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 01.01.2024 року №1882-XI / База даних «Законодавство України / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення 04.04.2024).
2. Україна зробила героями системи Patriot, які раніше мали неоднозначну репутацію, – Business Insider. Уніан. Інформаційне агентство : Веб сайт. URL:<https://www.unian.ua/war/ukrajina-zrobila-geroyami-sistemi-patriot-yaki-ranishe-mali-neodnoznachnu-reputaciju-business-insider-12582966.html> (дата звернення 04.04. 2024).
3. Про Стратегію національної безпеки України : Указу Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020 року № 392/2020 / База даних «Законодавство України / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення 04.04.2024).

Кулагін К.К.

старший науковий співробітник науково-дослідного відділу науково-дослідного управління наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник

Солонець О.І.

провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу науково-дослідного управління наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник

Квіткін К.П.

науковий співробітник науково-дослідного відділу науково-дослідного управління наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДІЙНОГО ЗАХИСТУ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗА РАХУНОК КОМПЛЕКСУВАННЯ СКЛАДНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-РОЗВІДУВАЛЬНИХ ТА УДАРНИХ ЗАСОБІВ

Досвід застосування безпілотних літальних апаратів (БПЛА) показав їх безумовну ефективність як засобу ураження військових об’єктів та критичної інфраструктури. Із розвитком технологій в галузі створення безпілотних платформ, питання забезпечення безпеки та захисту об’єктів від атак БПЛА стають дедалі актуальними та потребують гарантованого вирішення.

Сучасні ударні БПЛА окрім традиційних властивостей, здатні самостійно, в режимі радіомовчання, у будь який час доби та складних погодних умовах виконувати політ до заданого району, певний час баражувати в ньому, виявляти, класифікувати та автономно визначати об’єкти для ураження, здійснювати автозахоплення цілі та автономний політ до точки зустрічі

із ціллю, застосовуючи складну систему управління польотом, що комплексує інерційну, супутникову навігаційну та зорово-сенсорну системи наведення. Такі спроможності забезпечуються апаратурою бінокулярного кольорового зору у видимому та інфрачервоному діапазоні із системою розпізнавання видимих об'єктів та обчислювальним процесором із потужністю, достатньою для інтелектуальної обробки з використанням технологій штучного інтелекту (Artificial Intelligence, AI) та машинного зору (Machine Vision, MV). Крім того, система управління БПЛА може самостійно “навчатися”, тобто вдосконалювати свої спроможності завдяки навчанню і аналізу накопичених великих масивів даних із використанням технологій машинного (Machine Learning, ML) та глибокого навчання (Deep Learning, DL), аналітики великих даних (Big Data) [1-3].

Військові комплекси протиповітряної оборони (ППО) традиційно застосовуються по важливим високошвидкісним повітряним цілям, порівняним за вартістю або важливістю із зенітною керованою ракетою, якою вони уражаються. Крім того, каналність цих засобів (кількість об'єктів, що можуть супроводжуватися та бути одночасно обстріляні) обмежена, і не дозволяє ефективно протистояти масованим атакам ударних дронів, баражуючих боєприпасів та “роїв” різноманітних дешевих дронів-камікадзе. Тому, для захисту об'єктів критичної інфраструктури, підвищеної небезпеки та потенційно небезпечних об'єктів необхідно створення спеціалізованої багаторівневої системи захисту, яка має гарантовано знищувати сторонні повітряні об'єкти на відстанях, що забезпечують безпеку об'єктів, що охороняються.

Перш за все, така система має мати багаторівневу підсистему виявлення і супроводження (визначення траєкторних параметрів руху) повітряних цілей та оцінки активності виявленого БПЛА в зоні дії підсистеми, бути здатною приймати (в автономному режимі) або пропонувати прийняття певних рішень (в автоматизованому варіанті) щодо ліквідації виявлених загроз. Вона може включати радіолокаційні та/або радіотехнічні системи, радіочастотні аналізатори, оптичні, акустичні, електромагнітні та інші сенсори для своєчасного виявлення цілей, класифікації та ідентифікації загроз (за потреби) та видачі целевказівок для підсистеми захисту (ураження).

Сучасні радіолокаційні радары здатні відстежувати, виявляти (визначати напрямом на об'єкт та дальність до нього), а в деяких випадках класифікувати невеликі повітряні об'єкти на значних дальностях із високою точністю, незалежно від часу доби та погодних умов [4]. Недоліком таких елементів є активна локація і, як наслідок помітність в певному радіочастотному діапазоні, а також необхідність радіочастотного ліцензування.

Для радіоперехоплення (визначення радіозв'язку між БПЛА та його оператором), зазвичай використовують радіочастотні аналізатори, які можуть складатися з однієї чи декількох приймальних антен і спеціалізованого процесора для аналізу радіочастотного спектру [5]. Деякі системи можуть ідентифікувати найбільш розповсюджені марки та моделі дронів, а також MAC-адреси дрону та його контролеру (якщо БПЛА використовує Wi-Fi). Крім того, більш дорогі системи можуть триангулювати як сам БПЛА, так і місцезнаходження його оператора при застосуванні декількох рознесених пунктів. Радіочастотні аналізатори пасивні, тому значно складно виявити місце їх розташування, і їх використання не потребує ліцензування, але вони мають значно меншу дальність дії, неефективні проти автономних безпілотних платформ, мають низьку ефективність у перевантажених радіочастотних зонах, погано виявляють БПЛА, що використовують 5G/6G мережі зв'язку, потребують постійного оновлення бібліотек сигнатур різних моделей БПЛА.

Оптичні сенсори, які працюють у видимому та інфрачервоному діапазоні, дозволяють виявляти цілодобово повітряні цілі на дальностях до 20-30 км, брати їх на супроводження, ідентифікувати їх та наявне корисне навантаження, навіть видавати певну координатну інформацію. Останні технологічні досягнення в галузі оптичних сенсорів значно підвищили їх роздільну здатність та дальність дії, а також аналітичні можливості на основі штучного інтелекту. Акустичні датчики (мікрофони чи мікрофонні решітки) використовуються для виявлення акустичних сигналів, що видає БПЛА та обчислення пеленгу на джерело цих сигналів [6]. При застосуванні рознесених акустичних сигналів можлива триангуляція місцезнаходження

БПЛА. Нажаль акустичні датчики погано працюють в умовах високого шумового фону, мають незначну дальність дії, але гарно доповнюють інші типи сенсорів.

Підсистема захисту (ураження) також має бути багаторівневою та комплексною, поєднувати як активні, так і пасивні засоби захисту оптимально їх застосовуючи на певних рубежах від об'єкту, що прикривається, і у певній послідовності по усім одночасно або послідовно атакуючим цілям, відповідно до алгоритмів її ефективного застосування (в тому числі, із використанням штучного інтелекту). Оптимальне використання різних засобів дозволяє або нейтралізувати БПЛА, або фізично знищити, або взяти під контроль та приземлити у безпечному місці.

До основних систем протидії БПЛА відносяться: радіочастотні подавлювачі, GNSS-спуфери, зброя спрямованої енергії (Directed Energy Weapons, DEW), системи кіберзахоплення БПЛА, а також традиційні засоби вогневого ураження.

Радіочастотні подавлювачі (глушники) – це статичні пристрої, що передають велику кількість згенерованих шумоподібних сигналів або радіочастотних перешкод у певному діапазоні частот в напрямку БПЛА, маскуючи сигнали керування та навігації, що призводить до того, що дрон здійснює примусову посадку, безконтрольно падає, рухається у випадкових напрямках або повертається в заздалегідь визначене місце. Такі системи мають середню вартість, малий радіус дії, здатні негативно впливати на роботу іншої радіоапаратури та засобів зв'язку, потенційно можуть призвести до непередбачуваної і небезпечної траєкторії польоту ураженого БПЛА.

GNSS-спуфери – пристрої, що передають більш потужний сигнал, імітуючи реальний навігаційний сигнал від глобальних супутникових навігаційних систем, тим самим, змушуючи систему навігації БПЛА некоректно визначати своє просторове місцезоположення. Динамічно змінюючи імітаційну навігаційну інформацію можливо контролювати переміщення БПЛА і, наприклад, увести його від початкової цілі на безпечну відстань. Нажаль, застосування подібних систем може впливати на роботу навігаційної апаратури інших споживачів або своїх антидронів [7].

Технології генерації спрямованої енергії – технології створення лазерної, мікрохвильової, пучкової та звукової зброї для засліплення сенсорів бойових безпілотних платформ, придушення функціонування або фізичного їх руйнування. Найбільш перспективними розробками DEW є: високоенергетичний лазер (High-Energy Laser, HEL) та потужна мікрохвильова (High-Powered Microwave, HPM) зброя, яка потенційно може генерувати вплив на більш широкі території, вимикаючи будь-яку електроніку в своєму електромагнітному конусі, ніж лазерна зброя [8]. Вузкоспрямований мікрохвильовий передавач електромагнітного імпульсу високої потужності, здатний вивести з ладу електронні компоненти бортових систем БПЛА. Високоенергетичні лазери – потужні оптичні пристрої, здатні генерувати надзвичайно сфокусований лазерний промінь, який засліплює бортову оптику БПЛА або руйнує його електронні системи чи навіть корпус. DEW системи є достатньо ефективними, але енерговитратними, габаритними і високовартісними.

Системи кіберзахоплення БПЛА – новітні системи, які пасивно виявляють радіочастотні сигнали, випромінювані безпілотниками, щоб ідентифікувати серійний номер дрону, зламати його систему кіберзахисту та перехопити керування ним, а також визначити місцезоположення пілота БПЛА за допомогою штучного інтелекту [9].

Типовими засобами ураження БПЛА, що вже зарекомендували себе у складі мобільних груп протиповітряної оборони Збройних Сил України є крупнокаліберні кулемети або зенітні установки, переносні зенітні ракетні комплекси або ж зенітні ракетні комплекси ближньої дії. Крім того, можуть застосовуватися сіткові гармати, що є елементарним та ефективним засобом боротьби із БПЛА. Сіткова гармата вистрілює сітку на відстань декількох сотень метрів для блокування лопатей несучих гвинтів БПЛА, і може забезпечити контрольоване приземлення за допомогою парашуту [10]. Може бути виконана в переносному або стаціонарному варіанті, кріпитися на наземну, морську або повітряну безпілотну платформу.

Для захисту особливо важливих малогабаритних критичних або небезпечних елементів об'єктів критичної інфраструктури та потенційно небезпечних об'єктів вони можуть обладнуватися додатковими високоміцними та термостійкими укриттями, а також додатковими системами активного захисту, подібними до тих, що застосовуються для військової бронетехніки [11].

Отже, сучасна система захисту має проектуватися з урахуванням ступеня важливості об'єкту, ризиків від його ураження та наявних ресурсів для забезпечення його безпеки. Найкращим рішенням має бути раціональне поєднання різноманітних технологій виявлення та ураження, із новітніми цифровими технологіями та штучним інтелектом.

В доповіді розглядаються нові технологічні тренди для удосконалення спроможностей сучасних систем захисту від БПЛА. Пропонується авторський погляд на проектування таких систем з урахуванням специфіки об'єктів, що прикриваються, умов їх функціонування та ризиків їх ураження. Значна увага приділена використанню технологій штучного інтелекту, машинного навчання, аналітики великих масивів даних і машинного зору, а також новим стандартам високошвидкісного бездротового 5G/6G зв'язку.

Список використаних джерел:

1. NATO approves 2023 strategic direction for new innovation accelerator. North atlantic treaty organization: web site. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_210393.htm (accessed 29.03.2024).
2. NATO launches Innovation Fund. North atlantic treaty organization: web site. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_197494.htm?selectedLocale=en (accessed 29.03.2024).
3. Science & Technology Trends 2020-2040: Exploring the S&T Edge. NATO Science & Technology Organization, March 2020. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/190422-ST_Tech_Trends_Report_2020-2040.pdf (accessed 29.03.2024).
4. Monitor drone threats in real-time with drone detection radar that combines 360° coverage with automatic classification. Specialist Anti-Drone Detection Radar Systems for Defence and Security. Robin Radar Systems: web site. URL: <https://www.robinradar.com/drone-detection-radar> (accessed 29.03.2024).
5. ARDRONIS Detect. Automatic RC drone identification solution. Rohde & Schwarz. 2024. web site. URL: https://www.rohde-schwarz.com/nl/products/aerospace-defense-security/radio-frequency-solutions/ardronis-detect_63493-334548.html (accessed 29.03.2024).
6. Кривоніс О.П. Системи виявлення дронів і протидронні системи. BezpekaShop. web site. URL: <https://www.bezpeka-shop.com/ua/blog/obzor/sistemy-obnaruzheniya-dronov-i-protivodronnye-sistemy/> (дата звернення 29.03.2024).
7. Думанський М.В. Підміна навігаційних даних як метод протидії несанкціонованому використанню безпілотних повітряних суден. Спудінг. Сучасна спеціальна техніка. 2017. № 2(49). С. 106-112. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/0f641d1e-162d-47c0-9c34-f346ca4f2c55/content> (дата звернення 29.03.2024).
8. Hoffman R. Directed Energy Weapons (DEW): High Power Microwaves High Power Microwave (HPM) 6.1 Programs. FY21 Annual report. Office of Naval Research. NVAL Science & Technology. 2021. 344 p. URL: <https://www.nre.navy.mil/media/document/directed-energy-weapons-dew-high-power-microwave-hpm-61-programs-fy21-annual-report> (accessed 29.03.2024).
9. Monsa A. C-SUAS Spoofing VS. Cyber–The contrast is in the control. D-fend solution: web site. URL: <https://d-fendsolutions.com/blog/c-suas-spoofing-vs-cyber-the-contrast-is-in-the-control/> (accessed 29.03.2024).
10. Burns M. The SkyWall 100 bazooka captures drones with a giant net. TechCrunch: web site. URL: <https://techcrunch.com/2016/03/04/the-skywall-100-bazooka-captures-drones-with-a-giant-net/> (accessed 29.03.2024).
11. Система активного захисту від усіх загроз і атак зверху: в Artis пропонують захист проти сучасної зброї. Defense Express: веб-сайт. URL: <https://defence->

ua.com/weapon_and_tech/sistema_aktivnogo_zahistu_vid_usih_zagroz_i_atak_zverhu_v_artis_proponujut_zahist_protiv_suchasnoj_zbroji-14045.html (дата звернення 29.03.2024).

Морозов Є.Р.

здобувач вищої освіти

Національного юридичного

університету імені Ярослава Мудрого

Корчагін М.В.

викладач Національного юридичного

університету імені Ярослава Мудрого,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту,

доцент, заслужений тренер України

ПІДВИЩЕННЯ СТІЙКОСТІ: ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТТЄВО ВАЖЛИВОЇ РОЛІ БЕЗПЕКИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ СТАБІЛЬНОСТІ

Критична інфраструктура відіграє ключову роль у забезпеченні функціонування суспільства, надаючи необхідні послуги та підтримку. Відповідно до статті 1, п. 9, п. 13 Закону України «Про критичну інфраструктуру» є об'єктами критичної інфраструктури є сукупність систем та їх частин, що є важливими для економіки, національної безпеки та оборони країни [1]. Вони включають у себе енергетичні системи, транспортні мережі, системи водопостачання, телекомунікації та інші критичні компоненти. Забезпечення стабільності цих систем є важливою передумовою економічного розвитку та соціального благополуччя. Будь-яке порушення або недолік у критичній інфраструктурі може призвести до серйозних наслідків для національної безпеки, економіки та громадськості. Зокрема, кібератаки, природні катастрофи та терористичні загрози можуть викликати недоліки в критичній інфраструктурі. Захист критичної інфраструктури є пріоритетною задачею для держав та міжнародних організацій у забезпеченні стійкості та безпеки суспільства. Розробка та впровадження ефективних стратегій захисту є критичними для запобігання можливим загрозам та забезпечення неперервності функціонування критичної інфраструктури. Співпраця між сектором публічного та приватного управління, а також залучення громадськості, є важливими чинниками у забезпеченні безпеки критичної інфраструктури.

Захищеність критичної інфраструктури напряму залежить від ресурсів, які держава вкладає у захист такої інфраструктури. 1 стаття, п. 15 Закону України «Про критичну інфраструктуру» визначає охорону об'єктів критичної інфраструктури як комплекс режимних, інженерних, інженерно-технічних та інших заходів, які вживаються суб'єктами системи захисту з метою недопущення критичних ситуацій на об'єктах критичної інфраструктури [1]. Не менш важливим є доведення до суспільства мети та завдань у сфері захисту критичної інфраструктури. Згідно з статтею 5, ч. 1 Закону України «Про критичну інфраструктуру», мета держави та її політики у сфері захисту об'єктів критичної інфраструктури полягає у запобіганні проявам несанкціонованого втручання у їх функціонування. Держава має у пріоритеті прогнозування та запобігання кризовим ситуаціям на об'єктах критичної інфраструктури, щоб забезпечити власну стабільність та сталий розвиток [1]. У воєнний час критична інфраструктура стала надзвичайно вразливим та бажаним об'єктом, який вражається Російською Федерацією. Враховуючи ситуацію, що склалася Рада національної безпеки і оборони України (далі РНБО) видала рішення від 17.10. 2023 р. де ч. 1, п. 1 вказує на необхідність забезпечення заходів із належного інженерного та фізичного захисту об'єктів критичної інфраструктури від атак дронів та інших видів впливу шляхом створення систем укриттів для персоналу, розміщення запасних, або дублювальних пунктів управління у

захищених місцях. Також зазначається необхідність збільшити кількість та обороноспроможність вогневих груп зі складу Збройних Сил України та Національної гвардії України [1]. Національна система захисту критичної інфраструктури формується та реалізується завдяки секторальним та функціональним органам у сфері захисту критичної інфраструктури. Відповідно до статті 14, ч. 1, п. 11 та статті 22, ч. 4 Закону України «Про критичну інфраструктуру» Служба безпеки України є одним з основних органів забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури та є компетентною здійснювати планування заходів із захисту критичної інфраструктури [1].

Висновок. Критична інфраструктура завжди буде знаходитись у зоні підвищеного ризику через свою непомірну важливість для держав, які в свою чергу, мають більше приділяти нагляду за безпекою об'єктів критичної інфраструктури. Питання захисту критичної інфраструктури завжди буде актуальним та значним, неможливо переоцінити її. Належна увага до захисту критичної інфраструктури сприяє забезпеченню стійкості, розвитку та процвітанню держави та суспільства. Таким чином, захист критичної інфраструктури є невід'ємною складовою стратегії національної безпеки та ефективного управління ризиками.

Список використаних джерел:

1. Про критичну інфраструктуру : Закон України від 16.11.2021 р. № 1882-IX : станом на 1 січ. 2024 р.

Оборонов М.І.

старший викладач кафедри тактики військ
протиповітряної оборони Сухопутних військ
факультету протиповітряної оборони
Сухопутних військ
ХНУПС імені Івана Кожедуба

Корсунов С.І.

доцент кафедри тактики військ протиповітряної
оборони Сухопутних військ факультету
протиповітряної оборони Сухопутних військ
ХНУПС імені Івана Кожедуба

СПОСОБИ ПОСТАНОВКИ ВОГНЕВИХ ЗАВДАНЬ ПІДРОЗДІЛАМ ППО ПІД ЧАС ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ ВІД УДАРІВ ПОВІТРЯНОГО ПРОТИВНИКА

Своєчасне виявлення та знищення засобів повітряного нападу противника, який атакує об'єкти критичної інфраструктури, має надзвичайно велике значення для збереження економічного та військового потенціалу держави та забезпечення готовності Сил оборони України протидіяти збройній агресії РФ.

Знищення засобів повітряного нападу (ЗПН) противника буде здійснюватись у ході швидкоплинних протиповітряних боїв, коли часу на прийом рішення мало або не буде зовсім. Отже, процес управління силами і засобами ППО та постановки їм вогневих завдань на знищення повітряних цілей повинен мати найкоротший часовий цикл.

Зменшення циклу управління, значною мірою, залежить від вибору способу постановки вогневих завдань зенітним комплексам (вогневим одиницям) на знищення повітряних цілей. Постановка вогневого завдання – це процес видачі (надання, доведення) підрозділу ППО (зенітному комплексу, вогневій одиниці) інформації про положення повітряної цілі в повітряному просторі, параметри її руху та постановка завдання (подача команди, сигналу) на її знищення.

При прикритті об'єктів критичної інфраструктури у підрозділах ППО застосовують наступні способи постановки вогневих завдань: за цілевказівкою; призначенням відповідального сектору розвідки і вогню; за завчасно встановленим сигналом.

Цілевказівка – основний спосіб постановки вогневого завдання, застосовується при централізованому управлінні вогнем, коли часу для прийняття рішення на обстріл цілі достатньо. Цілевказівка видається голосом, по радіо або автоматизованим способом. Завдання на знищення повітряних цілей містить цілевказівку, команду на знищення цілі, при необхідності – вказівки про порядок ведення вогню, витрати ракет або перенесення вогню на іншу ціль. Під час видачі цілевказівки до підрозділу (вогневої одиниці) доводять інформацію про положення і параметри руху цілі в повітряному просторі, де ключовими параметрами є: азимут цілі (напрямок на ціль), дальність до цілі, її висота та швидкість руху, характерні ознаки тощо. Отримання даних відомостей підвищує ефективність управління вогнем підрозділів (вогневих одиниць) за рахунок: збільшення відстаней та надійності виявлення і впізнання повітряних цілей; скорочення тривалості циклу стрільби; збільшення кількості стрільб за час нальоту. У цьому випадку у підлеглих командирів зменшується час роботи, а час, що вивільнився, командир може використати для оптимізації розподілу повітряних цілей, призначених старшим начальником. Під час ведення протиповітряного бою централізоване управління доцільно застосовувати у випадках: обмеженого ресурсу ракет і боєприпасів; відсутності у нижчих ланках управління достатньої кількості технічних засобів виявлення повітряних цілей; при слабкій навченості бойових обслуг або недостатньому їх бойовому досвіді; при наявності у зонах дії засобів ППО своєї авіації.

Призначення відповідального сектору розвідки і вогню - спосіб постановки вогневого завдання, що застосовується при: організації ППО об'єкта критичної інфраструктури в кругову; зосередженні зусиль підрозділів ППО (вогневих одиниць) на важливих напрямках; розосередженні зусиль розвідки та розподілу вогню; децентралізованому управлінні, коли централізоване управління вогнем неможливе чи недоцільне або втрачене, для надання нижчій ланці управління права приймати самостійні рішення на виявлення і знищення повітряних цілей; раптовій появі цілі (цілі, що низько летить або летить в умовах складної фонові і завадової обстановки), коли часу на прийняття рішення на обстріл виявленої повітряної цілі, у вищій ланки управління недостатньо.

Призначення відповідальних секторів зенітним комплексам (вогневим одиницям) здійснюється завчасно, на основі раніше відданих вказівок або у бойовому наказі командира, в яких він передає нижчій ланці управління повноваження на самостійні дії при виявленні повітряних цілей та прийнятті рішень на їх знищення.

Під час призначення відповідального сектору розвідки і вогню, до зенітних підрозділів (вогневих одиниць), доводиться інформація про межі сектору, де вони мають право приймати самостійні рішення по повітряним цілям. Ключовими показниками, які вказуються нижчій ланці є: права і ліва межа сектору, які обмежуються відповідними азимутами або видимими орієнтирам на місцевості. При цьому слід враховувати, що межі відповідальних секторів сусідніх підрозділів ППО (вогневих одиниць) призначаються з таким розрахунком, щоб вони перетиналися. Крім того, повинен бути призначений відповідальний за стик справа (зліва), щоб не допустити пропуску цілі на межі перетину відповідальних секторів розвідки та вогню. При відсутності повітряних цілей у відповідальному секторі вогонь по повітряним цілям може вестися по цілям у сусідніх секторах за командою старшого начальника чи за встановленим раніше сигналом. Спосіб доцільно застосовувати при: захисті об'єктів критичної інфраструктури України; організації ППО військ та об'єктів в кругову; самостійних діях частини підрозділів ППО (виконання самостійних бойових завдань у відриві від основних сил); достатньому ресурсі ракет і боєприпасів; наявності у нижчих ланках управління достатньої кількості технічних засобів виявлення повітряних цілей; достатній навченості бойових обслуг і наявності бойового досвіду; відсутності у секторах дії засобів ППО своєї авіації; неможливості (недоцільності) чи загрозі втрати управління силами і засобами ППО вищою ланкою управління.

Постановка вогневого завдання за завчасно встановленим сигналом застосовується при відповідності повітряної обстановки, яка склалася, прогнозованої в ході оцінки повітряного противника. Даний спосіб доцільно застосовувати у разі масованого удару повітряного противника чи удару на прогнозованих напрямках, коли часу на оцінку повітряної обстановки та прийняття рішення на обстріл конкретних повітряних цілей недостатньо (він обмежений чи відсутній) і своєї авіації в повітрі немає.

Отже, враховуючи, що повітряні удари здійснюються великою кількістю ЗПН, які важко виявити (малорозмірні БпЛА, швидкісні крилаті ракети, які в польоті використовують маневри з огинанням елементів рельєфу місцевості) та для скорочення часу прийняття рішення на їх знищення у всіх ланках управління силами і засобами ППО, найбільш доцільним способом постановки вогневих завдань, під час прикриття об'єктів критичної інфраструктури України, вбачається призначення підрозділам ППО (зенітним комплексам, вогневим одиницям) відповідальних секторів розвідки і вогню. Призначення секторів слід проводити завчасно при організації і плануванні ППО. Це дасть командирам підрозділів ППО (зенітних комплексів, вогневих одиниць) можливість завчасно оцінювати повітряну та наземну обстановку й приймати самостійні рішення на знищення повітряних цілей у відповідальних секторах.

Список використаних джерел:

1. Городнов В.П., Дробаха Г.А., Єрмошин М.О., Смірнов Є.Б., Ткаченко В.І. Моделювання бойових дій військ (сил) протиповітряної оборони та інформаційне забезпечення процесів управління ними (теорія, практика, історія розвитку). Монографія. – Харків: ХВУ, 2004.
2. Коваленко С.П., Леушин С.Г., Левагін Г.А., Страшний І.Л., Кадубенко С.В. Основи стрільби та бойової роботи на зенітних комплексах ближньої дії. – Харків: ХУПС, 2005.
3. Кудряшов В.Є. Основи стрільби та керування вогнем: навчальний посібник/ В.Є. Кудряшов, С.Г. Леушин, В. І. Самоквіт. – Х. : ХУПС, 2016. – 232 с.

Перетятко О.В.

курсант 1 курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ

Науковий керівник : **Царьова І.В.**

професор кафедри українознавства
та іноземних мов

Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ

доктор філологічних наук, професор

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Інтегрований підхід до об'єктів критичної інфраструктури є важливим чинником у будь-якому вигляді, чи то війна чи мирний час, оскільки кожен хоче отримати вигоду з того чи того об'єкта інфраструктури, який приносить користь суспільству.

В умовах війни критична інфраструктура має важливу роль і у тилу, і на фронті, оскільки вона є основою всього, що працює в країні. Без цих об'єктів у певних регіонах не буде важливих складників для населення. Через це життя буде неможливим, і підтримка фронту теж буде порушеною, оскільки без надійного тилу не може бути фронту. Військовий конфлікт на сході країни, торговельні війни, економічна експансія, різке посилення тероризму,

небувалий ріст злочинності, руйнування та пошкодження чисельних підприємств, а також стратегічно важливих, інфраструктурних об'єктів, втрата нових технологій – усе це та інші ризики вимагають від держави нових підходів до завчасного виявлення загроз і їх попередження та припинення [1].

Урядові органи та регулятори виконують важливу роль у забезпеченні безпеки критичної інфраструктури через:

- 1) розробку та впровадження стратегій та політик безпеки: урядові органи спільно з регуляторами розробляють стратегії щодо захисту критичної інфраструктури від потенційних загроз та кібератак.
- 2) реагування на кризові ситуації: урядові органи мають плани та процедури для негайного реагування на кризові ситуації, наприклад, кібератаки, терористичні атаки або природні катастрофи, що можуть загрожувати критичній інфраструктурі.
- 3) заохочення інвестицій у безпеку: урядові стимули та програми можуть сприяти інвестуванню в покращення безпеки критичної інфраструктури, наприклад, за допомогою фінансових стимулів або податкових пільг.

Також процес розробки та впровадження стратегій і планів заходів у забезпеченні безпеки критичної інфраструктури вміщує в себе:

- 1) аналіз загроз: урядові органи та регулятори проводять комплексний аналіз потенційних загроз для критичної інфраструктури, визначають їх типи, характеристики та потенційні наслідки.
- 2) оцінка вразливості: виконується оцінка вразливості критичної інфраструктури до різних видів загроз, що допомагає ідентифікувати слабкі місця та потенційні точки входження для атак.
- 3) розробка стратегій: на основі аналізу визначаються стратегії та підходи до захисту критичної інфраструктури, включаючи технологічні, логістичні, правові та організаційні аспекти.

Однією зі стратегій є інформаційна, наприклад, коли об'єкт критичної інфраструктури в умовах війни з якихось причин навмисне пошкоджений ворогом, необхідно поширити неправдиву інформацію про його повне знищення або зовсім приховати факт його пошкодження для дезінформації недоброзичливців. Необхідно акцентувати увагу, що дешева й ефективна, а головне, практично безвідмовна інформаційна зброя має значно ширший спектр застосування, аніж будь-яка інша зброя [4]. Для захисту критичної інфраструктури використовуються передові технології, такі як системи моніторингу з використанням штучного інтелекту і аналітики даних для виявлення аномалій та потенційних загроз, системи кіберзахисту для запобігання кібератак і захисту від них, а також сучасні методи відновлення, включаючи резервне копіювання даних та швидке відновлення систем після інцидентів, бо технологічні інновації це є забезпеченням інноваційного розвитку підприємства [2].

Сучасні технології використовуються для виявлення, запобігання та відновлення після інцидентів у різних сферах. Деякі приклади цих технологій вміщують:

1. Штучний інтелект і комп'ютерне навчання: аналіз великих обсягів даних для виявлення аномалій та передбачення можливих інцидентів.
2. Блокчейн: забезпечення безпеки та недоступності даних для зловмисників шляхом розподіленого збереження інформації.
3. Дрони: моніторинг та оцінка зон недоступності для людей, а також для оцінки шкоди після інцидентів.

Міжнародне співробітництво у сфері безпеки має велике значення для виявлення, протидії та запобігання загрозам. Обмін інформацією дозволяє країнам та організаціям вчасно реагувати на потенційні загрози. Навчання та спільні тренування підвищують рівень готовності та ефективності відповіді. Координація заходів допомагає уникнути дублювання зусиль та забезпечує більш ефективне використання ресурсів.

На мою думку, це один з найважливіших чинників для забезпечення безпеки та ефективності критичної інфраструктури в країні, оскільки досвід інших країн та дослідження

впливають на забезпечення безпеки та ефективності більш швидко та витончено. Україна, наприклад, здійснює Міжнародне співробітництво у сфері захисту критичної інфраструктури, яке визначено Законом України «Про критичну інфраструктуру» від 19.10.2021 № 5219 [3].

Список використаних джерел:

1. Ерменчук О. П. Основні підходи до організації захисту критичної інфраструктури в країнах Європи: досвід для України. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2371/1/>
2. Малюта Л. Я. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства : навчальний посібник. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2016. 232 с.
3. Проект Закону України «Про критичну інфраструктуру» від 19.10.2021 № 5219. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI04583V>
4. Tsarova I. Russian-Ukrainian War (2014–2022): words that have acquired new meanings. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. P. 804–812.

Печериця Д.В.

аспірант кафедри кібербезпеки
Національного технічного університету
“Харківський політехнічний інститут”

МОДЕЛЬ РОЗДІЛЕНОГО ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИГНАЛІВ ПРИ ЗАХИСТІ В КІБЕРПРОСТОРИ

Зростання важливості захисту в кіберпросторі відбувається паралельно із швидким прогресом у галузі інформаційних технологій та злиттям інформаційних систем у різних областях діяльності. Водночас, існує високий інтерес з боку третіх осіб порушити захист периметру інфраструктури корпоративних smart мереж, що містять цінну та конфіденційну інформацію, складні технологічні процеси, мотивований політичними або економічними причинами. Ця ситуація вимагає від організацій у сфері кібербезпеки пошуку нових методів і розроблення нових технологій для ефективної протидії сучасним загрозам у кіберпросторі. Виходячи з вище сказаного, пропонується розробка моделі розділеного формування інформаційних сигналів. Модель повинна обробляти трафік від smart-пристроїв та к smart-пристроєм, далі «інформаційні сигнали». Таким чином ми створюємо ще одну можливість захисту даних у мережі.

Загальний процес обробки трафіку інтелектуальними пристроїв в мережі наведено на рис. 1.

На схемі зображено процес обробки трафіку в мережі з інтелектуальними (smart) пристроями. Smart-пристрої генерують трафік, який входить у мережу. Корелятор виконує аналіз вхідного інформаційного сигналу порівняно з опорним сигналом [3, 4]. Він виділяє корисний сигнал, метадані, що повторюються, а також шум. Пристрій обробки на кордоні мережі обмінюється з корелятором лише корисним сигналом. Цей пристрій використовує метадані для ідентифікації кожного smart-пристрою і запам'ятовує патерни (шаблони) пристроїв для подальшого використання. Він виконує керування параметрами кореляції та вибірку інформації для подальшої обробки. Пристрій на кордоні мережі проводить аналіз, ідентифікуючи та вилучаючи загальну та персоналізовану інформацію з семантичних даних, які були отримані з мережі smart-пристроїв. Шляхом повторного використання сигналів, які містять загальну інформацію, збільшується пропускна здатність каналу передачі даних. Система SIEM (Security Information and Event Management) забезпечує збір і аналіз інформації про безпеку з різних джерел (зокрема, індикаторів компрометації (IOC) та вразливостей (CVE)) та відправляє цю інформацію до пристрою обробки на кордоні мережі. Пристрій

обробки на кордоні мережі отримує інформацію з SIEM, що може включати оновлення правил, сигнатур, а також іншу релевантну інформацію для коригування опорного сигналу.

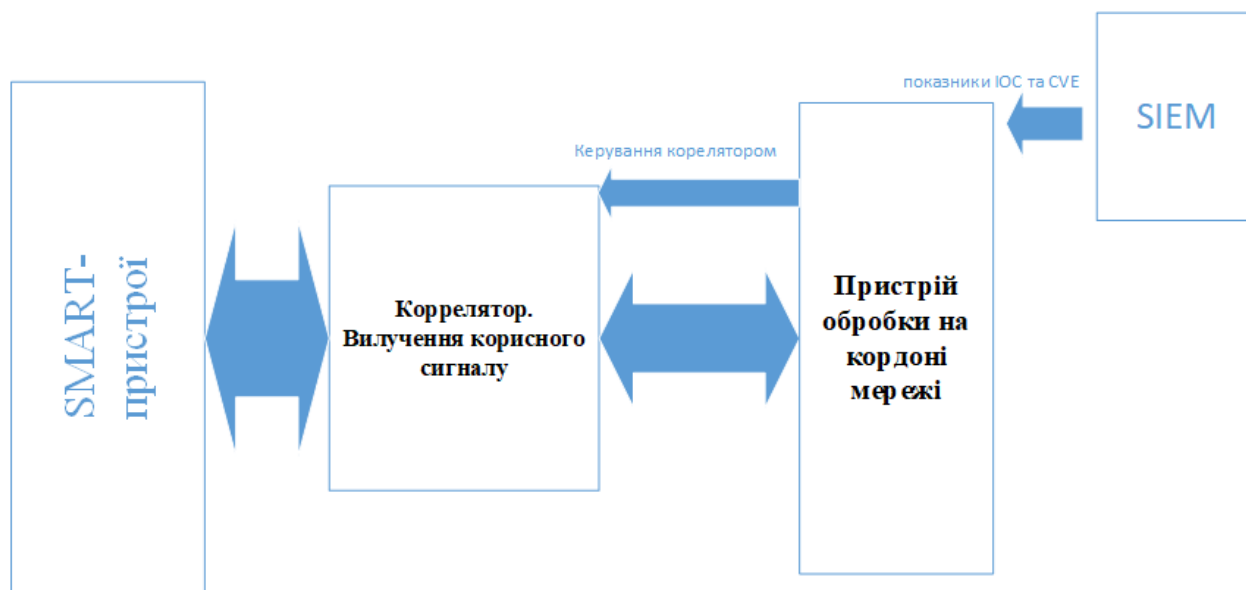

Рис. 1 Процес обробки трафіку інтелектуальних (smart) пристроїв в мережі

Схема ілюструє комплексний підхід до управління інформаційною безпекою в середовищі інтелектуальних технологій, з акцентом на кореляцію даних, обробку метаданих та адаптацію до змін, що поступають від систем безпеки.

Математична модель процесу, що відображений на схемі включає кілька компонентів, що описують обробку сигналу, кореляцію, фільтрацію і систему керування інформацією безпеки.

1. Генерація сигналу smart-пристроєм: $x(t)$ – сигнал, що генерується пристроєм; $n(t)$ – шум в системі.
2. Кореляція: $x_{кор}(t)$ – корисний сигнал після кореляції; $r(t)$ – опорний сигнал; $x_{кор}(t) = \int_{-\infty}^{\infty} x(\tau)r(t - \tau)d\tau$ – кореляційна функція, де τ – зміщення часу.
3. Фільтрація: $x_{філтр}(t)$ – фільтрований корисний сигнал; $H(f)$ – функція передачі фільтра; $X(f)$ – Фур'є-перетворення вхідного сигналу; $X_{філтр}(f) = H(f)X(f)$ – сигнал у чистому діапазоні після фільтрації.
4. Обробка та ідентифікація за метаданими: $x_{мета}(t)$ – сигнал що містить метадані для ідентифікації; D – набір метаданих для кожного пристрою; Ідентифікація($x_{мета}(t), D$) – процедура визначення приналежності сигналу до конкретного пристрою.
5. Система SEMI: S – інформація безпеки отримана від SEMI; $F_{SEMI}(S, x_{мета}(t))$ – функція, що коригує сигнали на основі інформації безпеки.

Модель виглядає в вигляді композиційної функції, яка включає кілька процесів.

$$M(x(t)) = F_{SEMI}(S, \text{Ідентифікація}(H(f) \int_{-\infty}^{\infty} x(\tau)r(t - \tau)d\tau, D))$$

де:

- M – це загальна функція моделі системи;
- $x(t)$ – вхідний сигнал від smart-пристроїв;
- $r(t)$ – опорний сигнал кореляції;
- $H(f)$ – функція передачі фільтра, застосована до сигналу після кореляції;
- D – набір метаданих для ідентифікації smart-пристроїв;
- S – інвормация безпеки отримана від SEMI;
- F_{SEMI} – функція, що вдвптує модель на основі даних безпеки отриманих від SEMI;
- *Інтеграл* – виконує кореляційний аналіз між вхідним сигналом $x(t)$ і опорним сигналом $r(t)$.

Висновки. Модель, що інтегрує кореляційний аналіз, фільтрацію, ідентифікацію за допомогою метаданих та зворотний зв'язок з системою SIEM (Security Information and Event Management), пропонує цілу низку переваг для захисту мережі з інтелектуальними (smart) пристроями. А саме покращена ідентифікація аномалій, Інтеграція з SIEM дозволяє системі швидко ідентифікувати і реагувати на нестандартні відхилення або аномальні моделі поведінки в мережі, що можуть вказувати на безпекові інциденти.

Завдяки такої моделі ми маємо проактивну систему безпеки, це означає що система може адаптуватися до нових загроз в реальному часі, оновлюючи опорні сигнали і метадані на основі інформації отриманої від SIEM, що забезпечує проактивний захист.

При використанні системи патернів пристроїв, маємо оптимізацію ресурсів мережі так як застосовується фільтрація та передача лише релевантного трафіку, система може зменшити навантаження на мережеву інфраструктуру.

Ця система може бути доволі гнучна та легко масштабуватись, може бути легко адаптована під різноманітні типи інтелектуальних пристроїв і масштабуватися залежно від потреб мережі. Також вона може адаптуватися до змін у технологічному ландшафті, наприклад, до появи нових типів пристроїв або комунікаційних протоколів.

Аналіз метаданих та кореляція дозволяють ідентифікувати та захищати чутливу інформацію, мінімізуючи ризик неправомірного доступу або витоку даних, що разом з шифруванням трафіку значно поліпшує конфіденційність та приватність даних.

Завдяки інтеграції з SIEM забезпечує можливість швидкої реакції на інциденти безпеки завдяки використанню розширених інструментів аналітики та автоматизації.

Замість фокусування на одномірних заходах безпеки, таких як фіреволи або антивірусні програми, ця модель забезпечує багатовимірний підхід, що охоплює різні аспекти інформаційної безпеки і впроваджує комплексний підхід к питанням безпеки.

Список використаних джерел:

1. Ultra-Wideband Signals in Control Systems of Unmanned Aerial Vehicles / Serkov A., Kravets V., Yakovenko I., Churyumov G., Tokariev V., Namnan W. // (DESSERT'2019), pp. 25-28, - Leeds, United Kingdom, June 5-7, 2019, doi:10.1109/DESSERT.2019.8770039.
2. Security Improvement Techniques for mobile applications of Industrial Internet of Things / A.A. Serkov, B.A. Lazurenko, K.A. Trubchaninova, A.E. Horiushkina // IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security. VOL, 20 No. 5, p.p. 145-149. http://paper.ijcsns.org/07_book/202005/20200519.pdf.
3. J.L. Massey. Coding and Modulation in Digital Communications / Proc. Int. Zurich Seminar on Dig Comm. pp. E2(1)-E2(4), Zurich, Switzerland, 1974.
4. Серков О.А., Лазуренко, Б.О., Певнев В.Я., Ткаченко В.А., Харченко В.С. Спосіб передачі інформації надширококутовими імпульсними сигналами // Патент України на винахід № 123519 U МПК H04B 1/69, H04B 7/00, Опубл. 14.04.2021, Бюл. № 15.

Пономарьов В.О.

викладач Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
доктор філософії

Веліков С.Г.

викладач Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

НАСЛІДКИ ВТРАТИ УКРАЇНОЮ СТАТУСУ ЯДЕРНОЇ ДЕРЖАВИ

До зброї масового ураження (далі - ЗМУ) в сучасному конфлікті відносять такі види зброї: ядерна, біологічна та хімічна зброя. Ряд країн, які мають на озброєнні різні види ЗМУ, окремо і хімічну зброю, тримають її як фактор стримування можливого нападника [2].

Міжнародні організації, які взяли на себе обов'язки щодо обліку та контролю зброї масового ураження, виявилися безсилими перед багатьма фактами застосування хімічної зброї росією на території України. Відповідно до повідомлень Командування Сил підтримки ЗСУ з початку широкомасштабного вторгнення росія застосовувала хімічні атаки 815 разів [4]. Лише за січень 2024 року зафіксовано 229 таких випадків. Найчастіше ворог використовує гранати на кшталт К-51, РГР, РГ-Во, які містять небезпечну хімічну речовину CS (цезій), заборонену пунктом 5 статті 1 Конвенції про хімічну зброю [1]. Підрозділи радіаційної, хімічної та біологічної розвідки здійснюють відбір проб та направляють їх для проведення аналізів. Задokumentовані випадки застосування небезпечних хімічних речовин передають слідчим органам, які реєструють дані відомості в Єдиному реєстрі досудових розслідувань за ознаками правопорушень, передбачених ст. 438 Кримінального кодексу України.

Крім того, з 4 березня 2022 року, коли найбільша в Європі Запорізька атомна електростанція перебуває в російській окупації, кремль шантажує Україну і світ «мирним атомом» [3]. В травні 2023 року окупанти розмістили вибухівку в приміщенні турбінного відділення 4-го енергоблоку. На сьогодні вибухонебезпечною є вся територія станції, яку контролюють півтисячі військових країни-терориста.

2 червня 1996 Україна офіційно втратила ядерний статус [5]. Слід зазначити, що відмова України від ядерної зброї стала лише другим таким прецедентом після Південно-Африканської Республіки в світовій історії. В 1999 році 8 літаків Ту-160 та 3 літаки Ту-95МС Україна обміняла за борг росії за газ. Потім було знищено ще 9 літаків Ту-160 та 21 літак Ту-95МС, ще по одному зразку літаків зазначеного типу залишилось у музеї дальньої авіації міста Полтава.

До відмови від ядерної зброї Україна мала третій за величиною ядерний арсенал у світі – стратегічний і тактичний запас становив понад 5000 одиниць зброї [5].

Питання ядерного роззброєння стало наріжним каменем під час процесу здобуття незалежності в 1991 році [5]. У той час стояв вибір між здобуттям ширших прав і незалежності та збереженням ядерного арсеналу. Тобто відмова від ядерної зброї була пропуском до світового визнання й отримання незалежності від СРСР.

Серед причин відмови від ядерної зброї виділяють:

- необхідність фінансової підтримки,
- боязнь військової та політичної міцності росії,
- потреба світового визнання України на дипломатичній арені,
- відсутність технічних ресурсів для контролю зброї,
- бажання отримати гарантії безпеки.

Ключову роль у прийнятті рішення відіграли Сполучені Штати Америки. По-перше, вони виявили готовність надавати фінансову підтримку в обмін на відмову України від даного виду зброї. По-друге, США разом з Великобританією та росією підписали Будапештський

меморандум, який мав стати гарантією недоторканості української території [5]. Тоді гарантії від трьох супердержав справляли враження.

В обмін на ядерну зброю Україна отримала:

- компенсацію вартості високозбагаченого урану в ядерних боєголовках;
- фінансову допомогу для знищення своїх міжконтинентальних балістичних ракет, шахтних установок і бомбардувальників;
- безпекові гарантії.

З початком війни на Донбасі й згодом повномасштабного вторгнення питання ядерного роззброєння неодноразово обговорювали. Зауважують і те, що частину зброї, яку агресор використовує проти нас, Україна віддала йому в 90-х роках у межах Будапештського меморандуму.

Навіть Білл Клінтон, який тоді наполягав на передачі ядерної зброї росії, у квітні 2023 року визнав свої дії помилковими [5].

Що ж робити? Інтенсивніше залучати міжнародні організації вже після фактів застосування ЗМУ?

Нажаль, низька ефективність міжнародних організацій у питанні запобігання застосуванню ЗМУ відображається великою кількістю загиблих захисників країни та цивільного населення [2].

Чи може потрібно починати роботу по відновленню ядерного статусу для України? Адже, країни-партнери не виконали гарантій захисту, а одна з них взагалі є агресором.

Наостанок зазначимо, що втрата статусу ядерної держави – складне та багатогранне питання, яке не має простих відповідей, а тому за своєю специфікою викликає жваві дискусії з приводу доцільності чи недоцільності даного кроку з боку України, який вона зробила більше двадцяти років тому.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення. Ратифіковано Законом України N 187-XIV (187-14) від 16.10.98. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_182#Text (дата звернення: 17.03.2024).
2. Пономарьов В.О., Свтушенко І.В. Роль міжнародних організацій у запобіганні використанню зброї масового ураження. Законодавчі аспекти протидії особливо небезпечним злочинам в Україні. Київ : Алерта, 2024. С. 325-328.
3. Черновол Є.О., Драпей С.С. Загрози ядерній безпеці України під час окупації росією об'єктів критичної енергетичної інфраструктури. Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони в умовах воєнного стану. Київ : НА СБУ. 2024. Вип. 2. С. 98-100.
4. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/02/09/novyna/bezpeka/zsu-pidraxuvaly-skilky-raziv-rosiyany-zastosovuvaly-ximichnu-zbroyu-pochatku-vijny> (дата звернення: 17.03.2024).
5. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2005/yaderne-rozzbrojennya-comu-ukraina-vidmovilasya-vid-yadernoi-zbroi-ta-ci-zakonne-ii-rozmishhennya-v-bilorusi> (дата звернення: 17.03.2024).

Попадюк Р.В.

викладач кафедри тактики військ
протиповітряної оборони Сухопутних військ
факультету протиповітряної оборони
Сухопутних військ Харківського національного
університету Повітряних Сил імені Івана
Кожедуба

Токар О.А.

старший викладач кафедри тактики військ
протиповітряної оборони Сухопутних військ
факультету протиповітряної оборони
Сухопутних військ

Фесенко Д.В.

курсант факультету протиповітряної оборони
Сухопутних військ Харківського національного
університету
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ЗАСТОСУВАННЯ МВГ ДЛЯ ПРИКРИТТЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Сьогоднішні воєнні конфлікти в повітрі вимагають нових методів управління військами, оскільки швидкість подій у бойових діях перевищує можливості традиційного підходу. Погано організоване управління може призвести до серйозних наслідків, що можуть навіть перевищити втрати в економічній сфері. І тому важливо мати систему, яка забезпечить швидкий збір та обробку інформації, а також постійно передаватиме необхідні дані на поле бою та до військових підрозділів.

Однією з ключових задач є організація розвідки повітряного противника та своєчасне повідомлення про нього військовим підрозділам. Візуальна розвідка повітряного противника проводиться з використанням постів візуального спостереження, які опікуються спеціально навченими розвідниками-спостерігачами, зі знанням всіх параметрів повітряних цілей.

Аналіз застосування засобів повітряного нападу (ЗПН) противника в російсько-українському конфлікті показує, що вони діють на низьких висотах, використовуючи рельєф місцевості як природний бар'єр. Мала ефективна площа розсіювання ЗПН та численні перешкоди через які важко виявити за допомогою радіолокаційних систем та ракетних комплексів. Це дозволяє ворожим літакам безперешкодно виконувати свої завдання, а щодо безпілотників-камікадзе та крилатих ракет, вони знищують свої цілі майже безперешкодно [3, 4].

Виходячи з цього необхідно якісно підходити до планування протиповітряної оборони та вибору для вогневих (стартових) позицій для мобільних вогневих груп (МВГ) [1].

Для усунення провалів під час радіолокаційного виявлення є доцільність створення розгалуженої системи мобільних вогневих груп. До їх складу необхідно включити стрілка-зенітника озброєного ПЗРК, для забезпечення безперервного виявлення і швидкої доповіді до пункту управління (ПУ) призначити спостерігача. Для боротьби з БПЛА типу “камікадзе” до складу МВГ є необхідність включити два стрілка, та кулеметника озброєним великокаліберним кулеметом, як приклад ДШК, забезпечити спостерігача прожектором великої потужності для виявлення ЗПН вночі та прицільного вогню по цілі. У безпосередній близькості до лінії зіткнення – до складу групи включити гранатометника, для ураження ворожої техніки та особового складу противника.

Для своєчасної доповіді до ПУ необхідно наявність стійкого радіозв'язку. Тактико-технічні характеристики радіостанцій, які можуть використовуватися для оснащення МВГ, як

правило, не перевищують 15 км. Тому розміщення МВГ не повинно перевищувати 15 км від ПУ.

Група є мобільною для швидкого розгортання у визначеному секторі і для швидкості зміни позиції на запасну. У разі потреби МВГ виставляється в зонах поганої видимості для РЛС або ЗРК, тобто поблизу русла річки, яру, та інших природних об’єктів, які унеможливають радіолокаційному виявленню. Практика застосування БПЛА «Shahed» збройними силами рф показує, що дані природні особливості рельєфу дозволяють БПЛА легко обходити «зони видимості» РЛС та ЗРК і легко виконувати своє завдання. Ворог використовує БПЛА типу «Shahed» переважно вночі для ускладнення його візуального виявлення та маскує їх використовуючи чорне забарвлення. Використання спостерігачами прожектору виконує роль цілевказівки на повітряний об’єкт. Правильно розміщена ПМВГ дає змогу не тільки вчасно виявити ціль, а й надає змогу самостійно уразити її зі штатного озброєння.

Для підвищення ефективності та прискорення процесу вибору позицій для розміщення МВГ пропонується здійснювати його з використанням моделей, реалізованих на основі геоінформаційної системи “Аргумент-2015” [2] рис. 1.

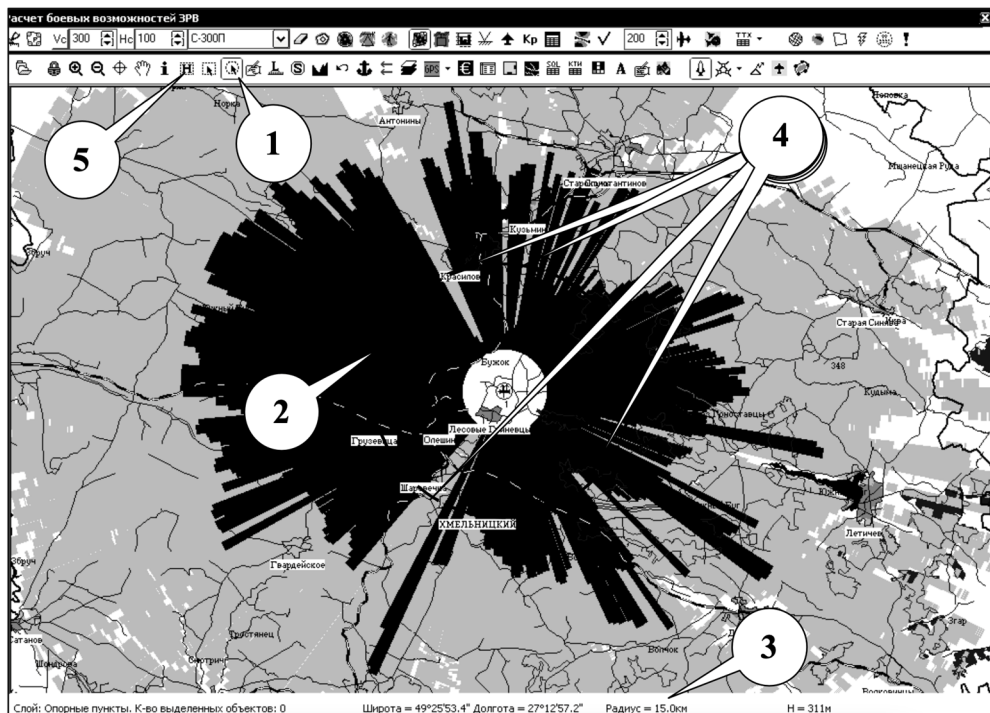

Рис. 1. Послідовність визначення місць розташування МВГ при організації прикриття об’єктів критичної інфраструктури з використанням ЗРК середньої дальності: 1 – кнопка для завдання межі розташування МВГ; 2 – відображення межі максимального віддалення МВГ від ЗРК; 3 – радіус заданого кола при визначенні межі максимального віддалення МВГ; 4 – ділянки, на яких доцільно розташувати МВГ.

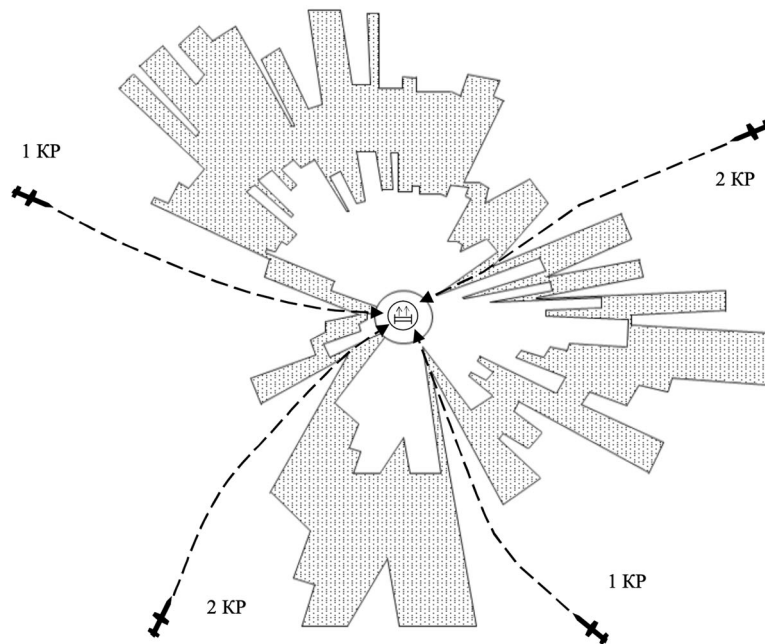

Рис. 2. Схема удару крилатих ракет по об’єкту прикриття

Для вибору вогневих (стартових) позицій МВГ доцільно використовувати систему управління тактичного рівня “Кропива”, що встановлюється на мобільний телефон або планшет. Також за допомогою програми “Кропива” є можливість отримувати online, через інтернет, інформацію про ЗПН противника та передавати інформацію з ВП МВГ до ПУ ППО, рис. 3-5:

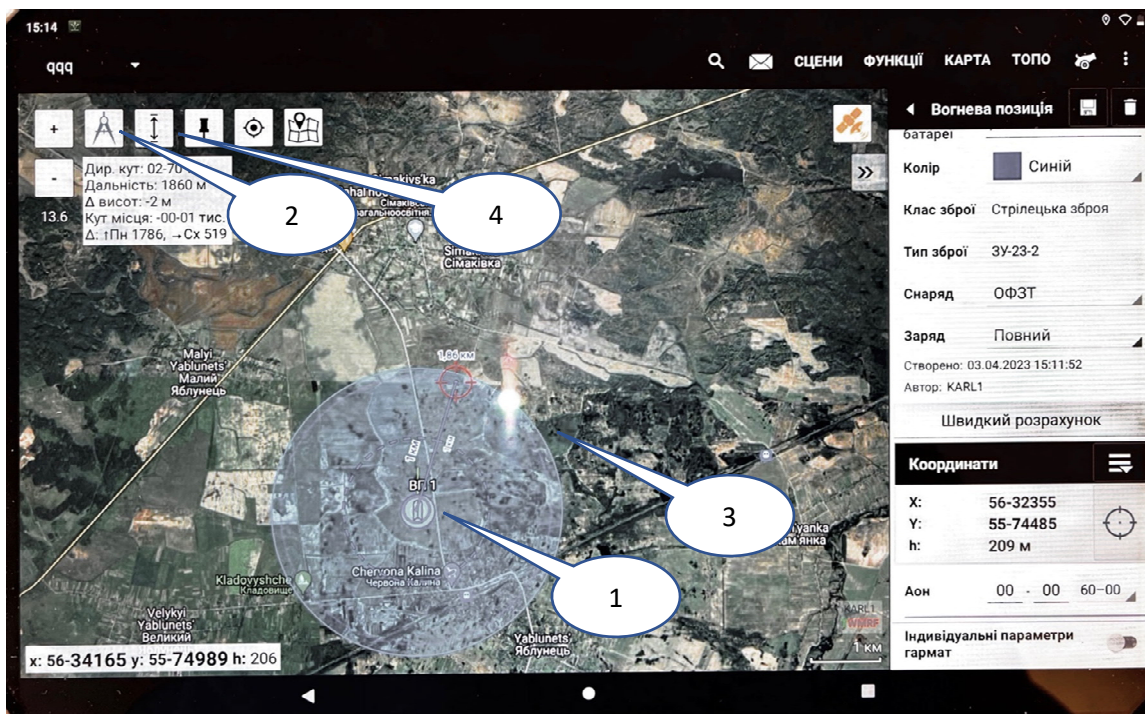

Рис.3. Місце розміщення МВГ – 1; 2 – кнопка визначення дальності, азимута, кута закриття до орієнтира; 3 – зона поразки наявного вогневого засобу; 4 – кнопка визначення висот рельєфу

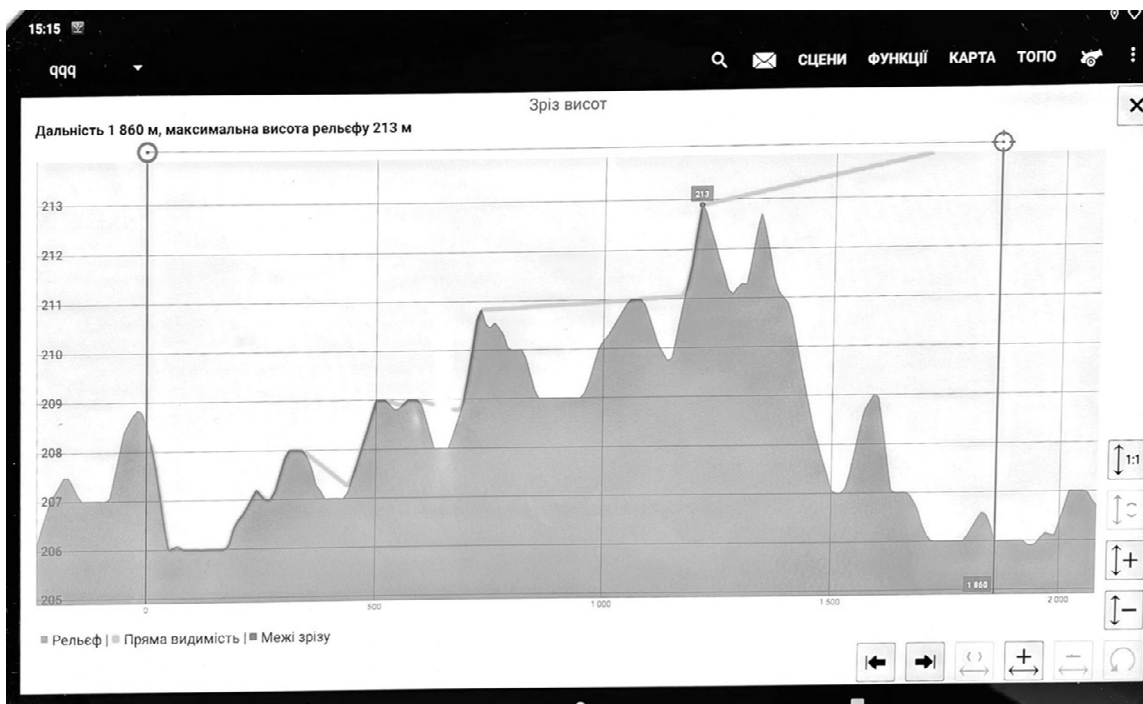

Рис. 4. Висоти рельєфу

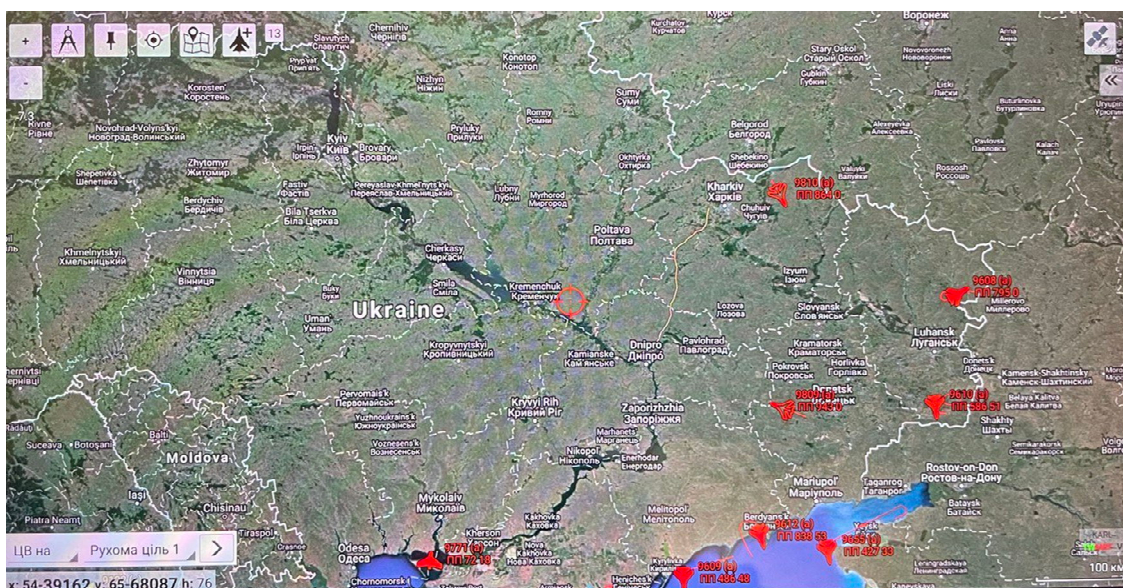

Рис. 5. Приклад інформації, яка видається спеціальним програмним забезпеченням «Кропива» на планшет.

Список використаних джерел:

1. Бойовий статут військ ППО СВ. Частина II : Дивізіон, батарея (рота), взвод, обслуга, відділення. Київ : Варта, 2012.
2. Ярош С. П., Лозовий І. В., Корсуков М. І., Канюх І. Д., Канюка А. В., Марцон О. Г. Використання позицій виносних постів візуального спостереження для підвищення ефективності прикриття об'єктів підрозділами зенітних ракетних військ, озброєними зенітними ракетними комплексами середньої дальності. Розвиток, бойове застосування та озброєння зенітних ракетних військ.
3. Збірник інформаційно-довідкових матеріалів для командирів військових частин

(підрозділів). Грудень 2022. Командування морської піхоти Військово-морських сил Збройних Сил України.

4. Інформаційно-аналітичний матеріал щодо безпілотних літальних апаратів типу баражуючий боєприпас у збройній агресії російської федерації проти України : вих. № 16/пз від 03.01.2023 р. Київ, 2023. Вх. № 66/24-68 від 05.01.2023 р.

Росляков О.В.

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури
Національної академії
Національної гвардії України

Суконько С.М.

заступник начальника науково-дослідного
центру – начальник науково-дослідної
лабораторії забезпечення службово-бойової
діяльності Національної гвардії України,
доктор філософії з державної безпеки

НЕОБХІДНІСТЬ ОБГРУНТУВАННЯ РОЛІ ТА МІСЦЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ОБОРОНИ ВАЖЛИВИХ ДЕРЖАВНИХ ОБ'ЄКТІВ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Однією із основних функцій Національної гвардії України (далі НГУ) визначено охорона ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України [1]. Забезпечення виконання цієї функції покладено на військові частини з охорони важливих державних об'єктів та спеціальних вантажів [2]. В мирний час дані військові частини здійснюють охорону доручених ним об'єктів, а також приймають участь у ліквідації наслідків кризових ситуацій на цих об'єктах.

У разі введення правового режиму воєнного стану, військові частини з охорони важливих державних об'єктів продовжують виконувати завдання з охорони визначених їм об'єктів, крім того беруть участь у взаємодії зі Збройними Силами України у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони, що в свою чергу зобов'язує дані військові частини здійснювати оборону визначених об'єктів, перелік яких визначаються Президентом України, Кабінетом Міністрів України [1]. Чисельність військових частин з охорони важливих державних об'єктів у цьому випадку визначається в залежності від обсягу завдань служби з охорони визначених їм для охорони об'єктів, при цьому обсяг завдань з оборони цих об'єктів не враховується. Отже в умовах реальної загрози нападу на ці об'єкти з метою забезпечення їх надійної оборони необхідні додаткові сили та засоби.

В той же час, із введенням воєнного стану Національна гвардія України для виконання завдань з оборони держави підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України, крім військових частин (підрозділів), які здійснюють конвоювання та охорону дипломатичних представництв [1].

Також у Доктрині діяльності НГУ [3] визначено, що військові частини (підрозділи) НГУ у взаємодії з іншими складовими сил оборони забезпечують оборону важливих державних об'єктів, а також протидію диверсіям та терористичним актам на них. Зазначений комплект військ (сил і засобів), крім того, надає необхідну допомогу адміністраціям важливих державних об'єктів у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, а також спричинених застосуванням зброї на їх території. Об'єднання сил і засобів різних складових сил оборони спрямоване на гарантоване виконання завдань з оборони

України. Для виконання цих завдань сили і засоби ЗСУ та інших складових сил оборони застосовуються у різноманітних формах, які зведені у систему застосування сил оборони [3].

Однак, у відповідності до Закону України "Про основи національного спротиву" [4] військові частини НГУ входять у військову складову територіальної оборони, але відіграють лише другорядну роль в організації та виконанні завдань територіальної оборони, тому що провідна роль визначена Силами територіальної оборони ЗСУ до яких належать:

- 1) Командування Сил територіальної оборони Збройних Сил України;
- 2) регіональні органи військового управління Сил територіальної оборони Збройних Сил України;
- 3) бригади Сил територіальної оборони Збройних Сил України;
- 4) батальйони зі складу бригад Сил територіальної оборони Збройних Сил України [4].

Тобто підрозділи НГУ повинні тільки приймати участь у територіальній оборони.

Але, з початком широкомасштабної агресії російської федерації проти України, на практиці існують випадки, коли командири військових частин з охорони важливих державних об'єктів здійснюють оборону не тільки доручених їм об'єктів, а ще відповідають за оборону прилеглої території до об'єкту, а в деяких випадках і за оборону одного або декількох населених пунктів. З метою здійснення оборони даних районів командирам військових частин НГУ, за рішенням військового командування ЗСУ, надаються в підпорядкування підрозділи Сил територіальної оборони ЗСУ.

Таким чином, виходячи з вищезазначеного виникає необхідність визначення ролі та місця військових частини НГУ в системі оборони важливих державних об'єктів в особливий період.

Список використаних джерел:

1. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 № 876-VII / База даних «Законодавство України / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (дата звернення 18.03.2023).
2. Положення про військові частини і підрозділи з охорони важливих державних об'єктів та спеціальних вантажів Національної гвардії України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03.07.2014 № 625 / База даних «Законодавство України / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0830-14#Text> (дата звернення 20.03.2023).
3. Доктрина діяльності Національної гвардії України : Наказ командувача Національної гвардії України від 22.12.2023 № 1097 / База даних «Військові публікації» / НГ України <https://ngu.gov.ua/wp-content/uploads/2024/01/vkp-ngu-1-00-doktryna-diyalnosti-naczionalnoyi-gvardiyi-ukrayiny.pdf> (дата звернення 15.03.2023).
4. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.06.2021 № 1702-IX / База даних «Законодавство України / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення 18.03.2023).

Старцев В.В.

науковий співробітник Наукового центру
Повітряних Сил Харківського національного
університету Повітряних Сил імені І.Кожедуба;

Гурін О.М.

старший науковий співробітник Наукового центру
Повітряних Сил Харківського національного
університету Повітряних Сил імені І.Кожедуба,
кандидат військових наук, старший дослідник;

Михальова Л.В.

молодший науковий співробітник Наукового центру
Повітряних Сил Харківського національного
університету Повітряних Сил імені І.Кожедуба

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПАСИВНИХ ВИДІВ ПРОТИДІЇ БЕЗПІЛОТОВАНИМ ЛІТАЛЬНИМ АПАРАТАМ ПРИ ЗАХИСТІ ОБ’ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА ВІЙСЬКОВИХ ОБ’ЄКТІВ

Останні публікації щодо створення, розвитку спеціалізованих літальних робототехнічних систем та широке використання безпілотованих літальних апаратів (БпЛА) у військовій сфері змушує вдатися до проведення (здійснення) систематизації та аналізу різних способів та засобів протидії БпЛА, а також формування загальних напрямів підвищення ефективності такої протидії.

Можливості щодо виявлення БпЛА засобами радіолокаційної, радіо- та радіотехнічної, оптико-електронної та акустичної розвідки в умовах ведення бойових дій (БД) змушують застосовувати основні способи та засоби протидії БпЛА, а саме: вогневу поразку БпЛА артилерійським (стрілецьким) та ракетним озброєнням комплексів ППО, включаючи застосування винищувальної авіації; радіоелектронне придушення (РЕП) систем радіозв'язку та навігації БпЛА; функціональна поразка БпЛА надчастотним електромагнітним випромінюванням; ураження БпЛА лазерним випромінюванням, а також інші менш поширені способи протидії БпЛА.

При цьому, якщо на початковому етапі завдання протидії БпЛА вирішувалося виключно засобами ураження (ракетами, снарядами) зенітного ракетного (ракетно-артилерійського, переносного ракетного) комплексів (ЗРК (ЗРАК, ПЗРК) ППО, стрілецьким озброєнням, то зараз фахівці усвідомили, що пряме відображення масованого нальоту БпЛА, по-перше, не виправдано економічно через використання дорогих ракет за великою кількістю відносно дешевих БпЛА, а по-друге, це веде до швидкого вичерпування бойового ресурсу ЗРК (ЗРАК) і подальшої їх нездатності відбити удар пілотованої авіації супротивника та засобів високоточної зброї (ЗВЗ) – крилатих та балістичних ракет.

Зараз широко досліджуються нові способи протидії БпЛА – застосування РЕП та засобів спрямованого випромінювання енергії – лазерної зброї. При цьому, якщо застосування лазерної зброї є ще експериментальною технологією, то способи протидії БпЛА на основі спільного використання комплексів РЕП і ЗРК (ЗРАК, ПЗРК) вже активно використовуються в практиці локальних та широкомасштабних БД (наприклад, при відбитті ЗС України збройної агресії з боку РФ), а також для формування зони (секторів) захисту особливо важливих об’єктів України.

До традиційних засобів та способів пасивного захисту від дій БпЛА у системі протидії БпЛА можливо віднести:

- застосування спеціальних БпЛА-перехоплювачів;
- застосування сіток;
- застосування горючих та клейких аерозолів;
- застосування сіток;

накриття БпЛА супутнім слідом від літального апарату, що пролітає; застосування тренуваних птахів.

Також у системі протидії БпЛА необхідно розглядати заходи, що спрямовані на підвищення скритності військових об'єктів та особового складу військових частин та підрозділів, а також зниження ефективності застосування БпЛА розвідувального типу.

Як платформа БпЛА-перехоплювача можна розглядати як багатофункціональний БпЛА літакового типу і гелікоптерного типу. Цілями для БпЛА-перехоплювача розглядаються [1]:

повітроплавна техніка;

БпЛА зі швидкістю польоту до 300 км/год.

Передбачається застосування БпЛА-перехоплювача у два етапи – в автоматичному та напівавтоматичному режимах. Попередня цільовказівка для БпЛА-перехоплювача повинна здійснюватися з наземного пункту управління. Як засіб ураження на БпЛА-перехоплювачі може встановлюватися малокаліберна легка гладкоствольна гармата, а як елементи, що вражають – композитний дріб.

Результати попередніх досліджень [1] показали прийнятний рівень бойової ефективності такого БпЛА-перехоплювача при перехопленні поодиноких цілей:

для вільно повітряної кулі, що дрейфує діаметром 4 м, об'ємом 33,5 м³ ймовірність ураження склала 0,7;

для поодинокого БпЛА, що маневрує з переважанням 1,5g та зміною курсу на швидкості 150 км/год ймовірність ураження становить 0,67.

Інший варіант БпЛА-перехоплювача передбачає розміщення у відсіку бортового обладнання та використання великої кількості пакетів з елементами, що вражають. При цьому як елементи, що вражають можуть використовуватися:

об'ємні мережі чи нитки із високоміцних матеріалів;

клейкі аерозолі;

горючі аерозолі;

металеві або полімерні голки.

Принцип застосування БпЛА-перехоплювача полягає в наступному: БпЛА-перехоплювач досягає БпЛА-ціль і на маршруті їх польоту викидає пакети, які, саморозкриваючись на певній висоті, формують “марну зону” протидії. Кількість пакетів, що застосовуються, залежить від щільності та кількості БпЛА в групі та дозволяє багаторазово використовувати БпЛА-перехоплювач.

Компанія Airspace Sesntms (м. Сан-Леандро, США) розробила систему в якій потужні БпЛА-перехоплювачі, обладнані сіткою, виявляють, наводяться та здійснюють перехоплення малих БпЛА квадрокоптерного типу. Як зазначає розробник [2], БпЛА-перехоплювачі можуть автоматично виявляти інший БпЛА противника на маршруті свого патрулювання, самостійно розраховувати та прогнозувати траєкторію його польоту, наздоганяти з випередженням та скидати на БпЛА супротивника кевларову сітку.

У деяких інших рішеннях мережа не вистрілюється в БпЛА супротивника, а постійно закріплюється знизу БпЛА-перехоплювача, що дозволяє йому “збирати” мережею за один виліт кілька малих БпЛА-квадрокоптерів. Цей метод боротьби з дронами-порушниками вже використовується підрозділами поліції низки закордонних країн під час проведення масових заходів.

Останні закордонні та вітчизняні розробки БпЛА-перехоплювачів обладнані сіткою для нейтралізації БпЛА противника з початку 2023 року активно застосовуються у зоні ведення активних бойових дій в Україні. Так, з боку наших закордонних партнерів в якості матеріально-технічної допомоги (МТД) було поставлено на озброєння ЗС України та інших силових структур дрони-перехоплювачі типу DroneHunter F700 виробництва компанії Fortem Technologies (США). БпЛА-перехоплювач DroneHunter F700 квадрокоптерного типу призначений для лову сіткою інших безпілотних літальних апаратів вагою до 500 кг та на висоті до 5,5 км. За словами фахівців-розробників, він може ловити сіткою невеликі БпЛА та

безпілотники типу “Shahed-136” та “Орлан-10”, які активно використовуються російськими окупантами. Компанія Fortem Technologies стверджує, що ефективність лову БпЛА становить понад 85%. У цьому лише 15% БпЛА успішно ухиляються від захоплення сіткою з першої спроби [6].

Використання сіток – уловлювачів БпЛА, застосовуваних із Землі нині є активно розвивальним напрямком.

Мережа, облуптавши БпЛА, блокує двигуни та елементи системи керування апарату, позбавляючи його можливості продовжити політ. Аналіз [7] показав, що існуючі наземно-пускові установки, що вистрілюють мережу, забезпечують дальність перехоплення БпЛА 100-300 м, точність – близько 0,5 м, при діаметрі мережі, що вистрілюється, від 2,5 до 10 м.

В цілому спосіб протидії БпЛА шляхом використання сіток є дуже ефективним, особливо в умовах міського налаштування. Однак цьому способу притаманні деякі недоліки, які обмежують його застосування при веденні БД:

- мала дальність застосування – трохи більш як 200-300 м;
- придатність тільки для малошвидкісних і зависають БпЛА;
- можливість застосування тільки в межах візуального спостереження;
- сильна залежність від погодних і особливо вітрових умов.

Подальшим розвитком даного способу протидії БпЛА противника може бути створення спеціальних боеприпасів з бойовою частиною, що розділяється, між елементами натягується мережа діаметром до 2 м. Основний недолік такого способу боротьби - недостатня дальність і обмежена в наявних прототипів 90 м [3].

Протидію БпЛА з використанням спеціальних аерозолів можна розділити на протидію з використанням горючих та в'язких і клейких типів аерозолів.

При використанні проти БпЛА аерозольної хмари пального вона заздалегідь розпорошується на маршруті (трасі) польоту БпЛА і згодом підпалюється, наприклад, шляхом використання боеприпасів, що трасують.

При використанні аерозольної хмари пального, роль пального можуть виконувати: окис етилену та окис пропілену, бутилнітрат та пропілнітрат, МАРР – технічна суміш метал-ацетилену, аллена (пропадієну) та пропану. Можливе використання сумішей горючих (включаючи легкі бензини) та дрібнодисперсного порошку алюмінієво-магнієвого сплаву в пропорції 10:1 [1].

Протидія БпЛА з використанням спеціальних в'язких і клейких аерозолів аналогічна вищезгаданому, з тією лише різницею, що в якості основи аерозольної хмари використовуються не горючі, а інші речовини:

в'язкі аерозолі – змінюють властивості (щільність і в'язкість) повітря в якому рухається апарат, і так само роблять БпЛА аеродинамічно нестійким, і в кінцевому підсумку - проводять до його “перекидання”, або “скидання”;

клейкі аерозолі – при взаємодії з носійними аеродинамічними поверхнями та елементами управління БпЛА прилипають до них, змінюючи їх геометричну конфігурацію та властивості обтікання повітрям, що робить БпЛА аеродинамічно нестійким, і зрештою – призводять до падіння апарату.

Спосіб виведення БпЛА з положення стійкого польоту в закриті умови шляхом накриття супутнім слідом від літаючого апарату (ЛА) (пілотованого або безпілотного), що пролітає, вперше був описаний в роботі [1], і може бути досить ефективним незважаючи на всю свою екзотичність. Висока ефективність цього способу пов'язана з тим, що бортові системи управління сучасних БпЛА що неспроможні забезпечувати стійкість і керованість на закритичних режимах польоту. Вивід БпЛА на закритичні умови польоту внаслідок впливу супутнім слідом [4] призводить до того, що БпЛА виявляється на дуже великих по модулю кутах атаки по потоці повітря, що обертається.

Аналіз закордонних публікацій та наукових праць [5],[8] вказують на можливість використання великих хижих птахів, які здатні перехоплювати малі БпЛА, нападаючи на них зверху в процесі їхнього польоту. Згідно з інформацією голландської компанії Guard та

представниками ЗС Франції, орли, які споряджаються в спеціальні захисні засоби для лап від гвинтів БПЛА, що обертаються, демонструють 95% ефективність перехоплення, що набагато вище, ніж ефективність великої кількості технічних систем.

Переважає кількість малих БПЛА застосовується на вирішення завдань розвідки. У зв'язку з цим особливу важливість набувають заходи, спрямовані на підвищення скритності власних військових та об'єктів критичної інфраструктури. Дані заходи носять “пасивний” характер і орієнтовані, не на протидію безпосередньо БПЛА, а на введення в оману засобів розвідки, що є у складі апаратури БПЛА.

До основних заходів підвищення скритності слід віднести:
використання різних способів маскуванню важливих військових і державних об'єктів;
застосування маскувальних димів та аерозолів;
вміле використання силами та засобами захисних властивостей місцевості;
створення системи хибних та імітаційних об'єктів тощо.

Комплекс подібних заходів має на меті ввести в оману щодо справжнього розташування сил і засобів на позиціях військових підрозділів, перешкодити розвідувальній апаратурі БПЛА отримувати об'єктивні дані шляхом проведення аерофотознімання, визначення частотно-технічних характеристик випроміненої радіоелектронної апаратури, ведення оптичного спостереження, передачі відеоспостереження [9].

Список використаних джерел:

1. Ростопчин В.В. Ударные беспилотные летательные аппараты и противовоздушная оборона – проблемы и перспективы протистояния // Беспилотная авиация. [Электронный ресурс]. 2019. – URL.: http://www.researchgate.net/publication/331772628_Udarmye_bespilotnye летательные аппараты_i_protivovozdusnaa_oborona_probiemy_i_perspektivy_protivostoyaniya (дата доступу 25.01.2023).
2. В США разработали дрон-перехватчик потребительских БЛА // РОботренде [Электронный ресурс], 27.11.2016. – URL.: HYPERLINK "http://www.robotrens.ru/rub/1647/v-ssya-razrobotati-dron-perehvatchik-potrebitelskih-bia" <http://www.robotrens.ru/rub/1647/v-ssya-razrobotati-dron-perehvatchik-potrebitelskih-bia>(дата доступу 28.01.2024).
3. Охота на беспилотник: как военные борются с гражданской угрозой с воздуха Военное.рф [Электронный ресурс], 11.11.2018. – URL.: <http6//военное.рф/2018/591DO%91%DO%BF%DO%BF%DO%BB%DO%BO29/> (Дата доступу 20.12.2019).
4. Гиневский А.С., Желанников А.И., Вихревіє сліді самолетов. – М.: Физмахлит, 2008. – 172 с.
5. Michel A.H. Counter-drone systems. – Center for the Study of the Drone at Bard Colltge, 2018. – 23 с.
6. Еремін Г.В., Гаврилов А.Д., Назарчук І.І. Организация системы борьбы с малоразмерными БПЛА // Арсенал Отечества. 2014. № 6 (14). – URL.:<http://arsenal-otechestva.ru/new/389-antidrone> (дата доступу 30.12.2019).
7. Марія Бровінська Привет, FOWLER! Украинские изобретатели ловцов дронов рассказали детали о перехватчиках «Орланов» и «Фантомов»: фото, видео<https://dev.ua/ru/news/ukrainski-rozrobnykiv-lovtsiv-droniv-rozpovily-detali-proiektu-1665571246> (дата звернення 29 січня 2024).
8. Франция приобрела беркутов для борьбы с БПЛА // [Электронный ресурс]. 19 ноября 2022. – URL.: <https://slon.fr/1frantsiya-priobrela-berkutov-dlya-borby-s-bpla> (дата звернення 1 лютого 2024).
9. Маскування. Основні поняття [Електронний ресурс]. <https://jablunia.org/maskuvannya-osnovni-ponyattya-75a0c62d9ed841deb046738e617d4fe4> (дата звернення 1 лютого 2024).

Філянніна Л.А.

доцент кафедри міжнародного права ННІ
права та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів,
кандидат юридичних наук, доцент

ОБ’ЄКТИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: ЗАГРОЗИ ТА МЕТОДИ ЗАХИСТУ

В останні роки підвищення стійкості критичної інфраструктури стало пріоритетом для держав оскільки їх пошкодження чи нестабільна робота впливає на національну, регіональну безпеку, економічну стабільність чи здоров’я людей. Нові загрози, а також нетрадиційні атаки на критичну інфраструктуру змістили центр уваги на оцінку ризиків небезпеки, захист, підвищення стійкості й забезпечення безперервності обслуговування після пошкодження чи руйнації, особливо як що такі події неможливо передбачити та/або безпечно виконати відновлювальні роботи. Критична інфраструктура включає як фізичні, так і віртуальні компоненти, котрі взаємопов’язані та взаємозалежні.

Під критичною інфраструктурою розуміються системи та активи, життєво важливі для функціонування держави. Відповідно до закону України «Про критичну інфраструктуру» від 13 листопада 2021 р. критична інфраструктура це сукупність об’єктів критичної інфраструктури, а саме системи, їх частини та їх сукупність, які є важливими для економіки, національної безпеки та оборони, порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам (п.п. 9, 13 ст. 1) [1].

Основними об’єктами критичної інфраструктури держави, що необхідні для підтримки життєво важливих суспільних функцій є енергетичні системи, транспортні мережі, інформаційно-комунікаційні системи, системи водопостачання та інші розподільні системи. Пошкодження або руйнування об’єктів критичної інфраструктури внаслідок збройного конфлікту, стихійних лих, терористичних дій чи злочинної діяльності може мати негативні наслідки для безпеки держави, добробуту її громадян, а інколи і зачіпати інтереси сусідніх держав.

Через своє особливе значення, для підтримки безпеки та економічної стабільності, дані об’єкти є привабливою мішенню для злочинців всередині держави, так і за її межами. Наприклад, успішна кібератака може призвести до катастрофічних наслідків, включаючи загибель людей та фінансову руйнацію; втручання в опору або лінію електропередачі може спричинити значні збої та навіть потенційну небезпеку для тих, хто знаходиться поблизу; інформаційно-комунікаційні системи мають вирішальне значення для ефективної роботи та прийняття рішень, будь то між окремими особами, всередині чи між організаціями або між державами в глобальному масштабі тому втручання в їх роботу може негативно вплинути на стійкість, цілісність та матиме каскадний вплив на роботу, прийняття рішень та загальну спроможність; безпека транспортних вузлів (порти, аеродроми, залізничні системи та дороги) є важливими для функціонування держави, а їх пошкодження або руйнування може серйозно вплинути на економіку, безпеку та повсякденне життя людей.

Об’єкти критичної інфраструктури піддаються різним загрозам, що можуть порушити її роботу і створити загрозу безпеці та економічній стабільності. Найбільш поширеними загрозами для критичної інфраструктури є: стихійні лиха – суворі погодні явища, землетруси, повені, лісові пожежі, урагани, вони можуть порушити роботу основних служб; кібератаки – атаки спрямовані на систему керування, мережі та вразливі місця програмного забезпечення, дають можливість отримати несанкціонований доступ, порушити роботу, викрасти конфіденційну інформацію або завдати фізичної шкоди; технологічні залежності – критична інфраструктура стає все більш взаємопов’язаною та залежить від передових технологій, також зростає залежність від складних систем і програмного забезпечення; фізичні атаки – саботаж, тероризм або вандалізм, безпосереднє пошкодження об’єктів спричиняє перерву в роботі та

ставити під загрозу життя. Такі атаки можуть бути спрямовані на комерційні об’єкти, транспортні системи, критичні виробничі операції чи інші активи.

Отже, забезпечення захисту об’єктів критичної інфраструктури потребує комплексного підходу, починаючи із зміцнення конструкції інфраструктурних об’єктів; розробки планів готовності до стихійних лих і реагування на них; постійного моніторингу і оцінки ризиків, а також надійності заходів кібербезпеки, безпеки ланцюга постачання та інше. Так, наприклад: держави, що мають доступ до космічних технологій використовують їх потенціал для збору, аналізу, вивчення космічних даних з метою допомогти забезпечення обслуговування та захисту цих об’єктів; Європейський Союз для зменшення вразливості своєї критичної інфраструктури запустив Європейську програму захисту критичної інфраструктури (ERCIP). Дана програма, спрямована на покращення захисту критичної інфраструктури в Європі, держав-учасниць ЄС і в усіх відповідних секторах економічної діяльності, а також посилення безпеки та стійкості життєво важливих інфраструктурних, інформаційних та комунікаційних технологій[2].

Захист критичної інфраструктури включає взаємопов’язані стратегії, методи та заходи для її безпеки. Методи захисту є багатогранними, вони поєднують заходи фізичної безпеки, практики кібербезпеки та організаційні стратегії для зменшення ризиків від стихійних лих, терористичних атак, кібератак та інших загроз. До основних методів захисту об’єктів критичної інфраструктури можна віднести – організаційні стратегії: оцінка ризиків; забезпечення безперервної роботи та аварійного відновлення; постійне навчання та вдосконалення знань; дотримання національних та міжнародних стандартів; заходи фізичної безпеки, що включають: зміцнення конструкцій; систему контролю доступу та виявлення вторгнень, а також фізичну охорону об’єкта, наприклад, встановлення огорож, шлагбаумів і камер спостереження для запобігання несанкціонованому доступу; кібербезпека об’єкту: безпека мережі; шифрування даних; регулярні оновлення програмного забезпечення; реагування на інциденти втручання у систему.

Отже, критична інфраструктура має важливе значення для суверенітету держави, що дозволяє уряду здійснювати контроль над її територією, захищати свої кордони, підтримувати економічну стабільність та забезпечувати добробут громадян, а її відсутність може негативно вплинути на сферу надання послуг життєвого забезпечення населення.

Державами доцільно для зменшення ризиків, пов’язаних із критичною інфраструктурою, та запобігання атакам або збоям, запровадити відповідні заходи захисту та моніторингу, такі як фізична безпека, спостереження, кібербезпека та міжнародна співпраця; з метою економічного захисту держави й покращення готовності й реагування на природні чи техногенні катастрофи, налагоджувати співробітництво і проводити спільні навчання.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про критичну інфраструктуру» від 13 листопада 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення 03.04.2024).
2. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION on a European Programme for Critical Infrastructure Protection. Brussels, 12.12.2006. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0786:FIN:EN:PDF> (дата звернення 03.04.2024).

Хоменко Д.В.

аспірант Національної академії
Служби безпеки України

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОАКТИВНОГО ПІДХОДУ З МЕТОЮ ЗАХИСТУ ОБ’ЄКТІВ МОЖЛИВИХ ТЕРОРИСТИЧНИХ ПОСЯГАНЬ

З початку повномасштабного вторгнення російська федерація систематично вдається до актів енергетичного тероризму проти України, завдаючи масованих ракетних та дронівих ударів по об’єктах цивільної енергетичної інфраструктури України. Такі підступні удари призвели до масових відключень електроенергії у багатьох регіонах України. Пошкоджено системи енергопостачання, водопостачання, водовідведення та опалення лікарень, шкіл, дитячих садків, житлових будинків по всій країні. Порухені системи електронних комунікаційних мереж, а також належне функціонування української транспортної системи.

Руйнування енергозабезпечення є традиційним інструментом конвенційних воєн починаючи із 30-х років минулого століття, покликане не лише підірвати економічний потенціал країни та функціонування систем життєзабезпечення громадян, але і чинити психологічний вплив для створення відчуття зневіри й послаблення готовності до опору.

Незважаючи на те, що Україна втратила контроль над деякими станціями, в енергосистемі є достатньо вільних енергетичних потужностей, щоб забезпечити потреби в електроенергії.

Акти енергетичного тероризму росії спричинили негативні економічні наслідки, що суттєво вплинули на всі енергозалежні галузі та будуть відчуватись і у майбутньому, а також позначилися на державному бюджеті, зовнішній торгівлі. Усі ці дії свідчать про порушення прийнятих світовим співтовариством принципів ядерної безпеки і є проявами актів енергетичного тероризму на державному рівні [1, 2].

Саме тому важливо застосовувати проактивний підхід який полягає в тому, щоб дати відповідь на виклики та загрози, що перебувають на стадії формування. Такий підхід має знизити ймовірність реалізації викликів, які підвищують вразливість до загроз. Продовження збройної агресії російської федерації проти України, зростання викликів трансатлантичній та європейській єдності можуть спричинити не лише ескалацію наявних, але і виникнення нових конфліктів. Так проактивний підхід повинен будуватися на поєднанні як безпекового напрямку, так і напрямку розвитку, тобто він містить як безпекову, так і еволюційну компоненту[3].

Таким чином можемо виділити такі змістовні ознаки проактивності:

самостійне усвідомлене формування системи попереджуючих і випереджуючих дій на основі внутрішніх мотивів для зміни або відвернення настання події із чітким розумінням суб’єктом результатів і відповідальності за здійснені кроки;

передбачення подій, завчасне їх прогнозування та ідентифікація потенційних загроз і переваг у коротко- й довгостроковій перспективі;

зміна шляхом прояву ініціатив суб’єктом конфігурації свого внутрішнього і зовнішнього оточення, а не пристосування до умов, які склалися;

використання інноваційних, новаторських і креативних підходів до вирішення проблем і завдань, що можуть постати або вже постали;

комплекс дій, спрямований на довгострокову перспективу;

попередня ідентифікація запитів споживачів, конкурентів, інших контрагентів до того, як їхні запити стануть офіційно оприлюдненими;

сценарний підхід до прогнозування й розвитку майбутнього, створення власними зусиллями даного майбутнього;

зниження рівня непередбачуваності й невизначеності, створення страхового запасу ресурсу для погашення впливу непередбачуваних подій;

єдність підходів і принципів до побудови внутрішнього і зміни зовнішнього середовища, формування системного бачення процесів та дій у зовнішньому середовищі.

На основі виокремлених ознак можна запропонувати таке визначення поняття прагматичності у широкому сенсі: ознака певного явища чи суб'єкта, яка визначає його ініціативний, випереджувальний, цілеспрямований і довгостроковий характер при здійсненні заходів для уникнення прояву і максимізації негативних наслідків настання позитивних явищ у зовнішньому оточенні з використанням новаторських і креативних підходів.

Виходячи з цього, проактивний підхід до забезпечення захищеності об'єктів можливих терористичних посягань (ОМПП) може містити такі компоненти:

- розробка сценаріїв можливих загроз ОМПП (на основі завчасного уявлення про такі загрози – з подальшим прогнозуванням розвитку можливих подій, ідентифікацією потенційних загроз в довгостроковій перспективі);

- врахування при цьому зниження рівня непередбачуваності й невизначеності, створення ресурсу для погашення впливу непередбачуваних чинників (із використання інноваційних, новаторських і креативних підходів на кожному з етапів вирішення завдань із забезпечення захищеності об'єктів можливих терористичних посягань).

Поняття «проактивні технології» відноситься до технологій, які спрямовані на передбачення, запобігання та виявлення можливих проблем чи загроз до системи, процесу або діяльності, перед тим як вони виникнуть або стануть критичними. Основна ідея полягає у тому, щоб не чекати, поки проблема виникне, а здійснювати дії напередодні її виникнення, щоб уникнути негативних наслідків або пом'якшити їхні наслідки.

Тому в край важливо використовувати такі технології у сферах безпеки, управління ризиками, технічного обслуговування та іншими, з метою своєчасного виявлення потенційних загроз, недоліків чи ризиків та прийняття вчасних заходів.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховної Ради України № 2788-ІХ від 1 грудня 2022 року «Про Заяву Верховної Ради України щодо енергетичного тероризму російської федерації» / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2788-20#Text>
2. Указ Президента України №695/2023 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 жовтня 2023 року «Про організацію захисту та забезпечення безпеки функціонування об'єктів критичної інфраструктури та енергетики України в умовах ведення воєнних дій» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6952023-48641>
3. Ashley W. C. Anticipatory Management: Tools for Better Decision Making [Текст] / William C. Ashley and James L. Morrison // The Futurist. — 1997. September–october (№ 31). — P. 47–50.

СЕКЦІЯ 5 СТРАТЕГІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ

Богун Т.Є.

курсант факультету забезпечення оперативно-службової діяльності,
Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник: **Чепкий І.В.**
викладач кафедри прикордонної служби факультету безпеки державного кордону,
Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

СТРАТЕГІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ

Гендерна рівність у силових структурах України є багатограним питанням, яке перетинається з різними аспектами суспільства, зокрема з правоохоронною діяльністю, військовою службою та лідерськими ролями в цих інституціях. Оскільки Україна бореться з проблемами гендерної нерівності, стає вкрай важливим дослідити динаміку, прогрес та стійкі бар'єри в цих силових структурах.

Правоохоронні органи відіграють вирішальну роль у підтримці громадської безпеки та верховенства права. Однак проблема насильства, яке вони чинять проти громадян, викликає значне занепокоєння в усьому світі. Міжнародний досвід свідчить, що збільшення участі жінок у правоохоронних органах може призвести до зниження рівня такого насильства. Олена Захарова, експерт МЦПД з гендерних питань, підкреслює, що чоловіки та жінки по-різному бачать свою роль у правоохоронних органах. У той час як чоловіки-офіцери можуть розглядати свою роботу як "контроль над владою", жінки-офіцери часто бачать її як "служіння суспільству".

В Україні докладаються зусилля для збільшення представництва жінок у правоохоронних органах, зокрема в патрульній поліції. Незважаючи на те, що вони становлять меншу частку особового складу, жінки-офіцери довели, що є ефективними партнерами для своїх колег-чоловіків. Однак в ієрархічних структурах правоохоронних органів зберігаються стереотипи та упередження, що перешкоджають просуванню жінок по службі. Відсутність жінок на керівних посадах свідчить про цей дисбаланс, а процеси прийняття рішень, в яких домінують чоловіки, створюють проблеми для жінок-офіцерів, які прагнуть просуватися по службі.

Подолання гендерної нерівності в правоохоронних органах вимагає системних змін як на законодавчому, так і на інституційному рівнях. [1] Законодавчі заходи можуть спиратися на кращі міжнародні практики для просування гендерної рівності та недискримінації. Прийняття політики та створення інституційних механізмів, таких як міністерські посади, присвячені боротьбі з гендерною дискримінацією, є важливими кроками на шляху до створення інклюзивного середовища в правоохоронних органах.

Аналогічно, гендерна динаміка у збройних силах відображає ширше ставлення суспільства до ролі жінок у сферах, де традиційно домінують чоловіки. В Україні спостерігається значне збільшення кількості жінок, які беруть участь в обороні країни, особливо у відповідь на російське вторгнення. Конституційні положення, що гарантують рівність між чоловіками і жінками в різних сферах життя, включаючи військову службу, підкреслюють прихильність до гендерної рівності на державному рівні.

Незважаючи на ці досягнення, залишаються виклики у забезпеченні рівних можливостей для жінок у війську. Історично жінки були обмежені небойовими ролями, але

нещодавні законодавчі зміни розширили спектр військових спеціальностей, доступних для них. Ставлення суспільства до участі жінок у бойових діях також зазнало позитивних змін, про що свідчить зростання громадської підтримки гендерної рівності в армії.

Однак на сприйняття жінок у війську продовжують впливати стійкі стереотипи щодо можливостей жінок та їхніх сімейних обов'язків. Незважаючи на зростаюче визнання внеску жінок у збройні сили, бар'єри на шляху їхнього кар'єрного просування залишаються. Ставлення командування та організаційна культура відіграють вирішальну роль у формуванні досвіду жінок у збройних силах, а прогресивне лідерство сприяє професійному зростанню жінок.[2]

Економічні міркування також перетинаються з гендерною динамікою в армії, про що свідчить відсутність дискримінації в оплаті праці за ознакою статі. На відміну від цивільних професій, де різниця в оплаті праці жінок і чоловіків зберігається, законодавчо встановлена тарифна сітка забезпечує рівну оплату за рівну працю. Однак нерівність у кар'єрному просуванні та представництві на керівних посадах підкреслює необхідність подальших зусиль для подолання гендерної нерівності у збройних силах.

Конфлікт, що триває в Україні, прискорив інтеграцію жінок на військову службу, підкресливши важливість їхнього внеску в національну оборону. Однак гендерна нерівність залишається постійним викликом, який потребує узгоджених зусиль як з боку держави, так і з боку військового керівництва. Створення інституційних механізмів для задоволення потреб жінок в армії, таких як посада Уповноваженого з питань проходження жінками військової служби, може сприяти прогресу на шляху до гендерної рівності.

Важливо визнати, що досягнення гендерної рівності в силових структурах України є не лише питанням принципу, а й стратегічним імперативом. Дослідження постійно показують, що різноманітні команди, в тому числі з гендерним розмаїттям, є більш інноваційними, ефективними та стійкими. Використовуючи весь потенціал свого населення, Україна може зміцнити свою безпеку, управління та загальний добробут суспільства.

Одним із ключових аспектів просування гендерної рівності у правоохоронних органах та збройних силах є створення сприятливої та інклюзивної організаційної культури. Це передбачає подолання вкорінених упереджень, заохочення шанобливої поведінки та надання можливостей для професійного розвитку і просування по службі на основі заслуг, а не статі. Навчальні програми з гендерної чутливості та подолання несвідомих упереджень можуть сприяти кращому розумінню та емпатії серед персоналу, що призведе до більш справедливого ставлення та можливостей для жінок.

Крім того, задоволення унікальних потреб і проблем, з якими стикаються жінки в правоохоронних органах і збройних силах, має важливе значення для забезпечення їхньої повноцінної участі та добробуту. Це включає в себе забезпечення належних умов і ресурсів, таких як гендерно-специфічна форма, обладнання та житло, а також доступ до медичних послуг, які відповідають потребам жінок у сфері репродуктивного здоров'я. Крім того, заходи на підтримку балансу між роботою і особистим життям, такі як відпустка по догляду за дитиною і гнучкий графік роботи, можуть допомогти жінкам справлятися з подвійною роллю військовослужбовців або працівників правоохоронних органів та осіб, які здійснюють догляд за дітьми.

Паралельно із зусиллями, спрямованими на просування гендерної рівності в правоохоронних органах та збройних силах, необхідні також ширші суспільні зміни, які кидають виклик традиційним гендерним нормам та очікуванням. Освітні ініціативи, які сприяють гендерній рівності та розширюють можливості молодих дівчат будувати кар'єру в сферах, де традиційно домінують чоловіки, можуть допомогти зруйнувати стереотипи та бар'єри з раннього віку. Кампанії в засобах масової інформації та заходи з підвищення обізнаності громадськості також можуть відігравати вирішальну роль у зміні суспільних поглядів і уявлень про роль і можливості жінок у сфері безпеки і оборони.

Зрештою, досягнення гендерної рівності в силових структурах України вимагає комплексного і послідовного підходу, який би усував законодавчі, інституційні, культурні та

суспільні бар'єри. Визначивши гендерну рівність як основоположний принцип і стратегічну мету, Україна може побудувати більш інклюзивні, ефективні та стійкі інститути безпеки і оборони, які відображатимуть розмаїття і таланти її населення. Таким чином, Україна не лише просуває права і можливості жінок, але й зміцнює свою загальну безпеку, стабільність і демократичне врядування.

Динаміка участі жінок у Збройних Силах України відображає як прогрес, так і поточні виклики у досягненні гендерної рівності в армії. Як зазначено в частині 3 статті 24 Конституції України, рівність прав жінок і чоловіків закріплена в різних сферах життя, включаючи соціальну, політичну та освітню. Однак втілення цих конституційних принципів у відчутні покращення для жінок-військовослужбовців потребує узгоджених зусиль та проактивних заходів.

Хоча кількість жінок, які служать у Збройних Силах України, значно зросла за останні роки, їхній досвід свідчить про те, що існують проблеми, які потребують вирішення. Скарги на відсутність жіночої форми, відповідного спорядження та незадовільні умови проживання підкреслюють необхідність приділяти більше уваги специфічним потребам жінок-військовослужбовців. Ці проблеми, які часто доводиться вирішувати окремим солдатам, підкреслюють важливість інституційної підтримки та прихильності керівництва до подолання гендерної нерівності.[3]

Колишній міністр оборони України О. Резніков відзначив високий показник участі жінок у збройних силах України порівняно з іншими країнами-членами НАТО. Однак лише кількісне представництво не відображає повною мірою рівень гендерної рівності у збройних силах. Розширення кількості військових спеціальностей для жінок у 2016 році та законодавчі реформи у 2018 році є позитивними кроками на шляху до забезпечення рівних прав і можливостей для жінок у збройних силах. Проте повна інтеграція жінок у всі аспекти військової служби вимагає постійних зусиль для подолання упереджень та структурних бар'єрів.

На додаток до законодавчих і політичних реформ, важливе значення для просування гендерної рівності має розвиток культури інклюзивності та поваги у збройних силах. Модернізація підходів командування та відхід від застарілих поглядів, успадкованих від радянських часів, мають вирішальне значення для задоволення повсякденних потреб і проблем жінок-військовослужбовців. Активно вирішуючи питання, пов'язані з гігієною, обладнанням та умовами праці, військове керівництво може продемонструвати свою прихильність до підтримки участі жінок у збройних силах та їхнього просування по службі.

Вдосконалення механізмів підтримки жінок у збройних силах, таких як створення спеціальних посад для вирішення жіночих проблем і забезпечення доступу до комплексних медичних послуг, може допомогти створити сприятливе середовище для професійного зростання і благополуччя жінок. Визнання різноманітних ролей і внесків жінок в оборону України є не лише питанням гендерної рівності, але й має вирішальне значення для посилення ефективності та стійкості збройних сил.

Отже, досягнення гендерної рівності в силових структурах України потребує комплексних реформ, спрямованих на усунення законодавчих, інституційних та суспільних бар'єрів. Заохочуючи участь жінок та їхню лідерську роль у правоохоронних органах та збройних силах, Україна може використати весь потенціал свого різноманітного населення та зміцнити свій сектор безпеки. Прихильність до гендерної рівності не лише відображає демократичні принципи, але й сприяє підвищенню ефективності та легітимності силових структур України у захисті прав і добробуту всіх громадян.

Список використаних джерел:

1. Прокопій Д. (2023). Гендерна рівність у ЗСУ після повномасштабного вторгнення РФ в Україну // Отримано з <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/henderna-rivnist-u-zsu-pislya-povnomasshtabnoho-vtorhnennya-rf-v-ukrayinu>.

2. Давидюк, О. О. (2021). Інтеграція жінок до силових структур в Україні: соціологічний вимір. Демографія та соціальна економіка, 4 (46), 116-133 // Отримано з <https://doi.org/10.15407/dse2021.04.116>.
3. Червякова О., Серета О., Яригіна Є. (2022). Рівність прав чоловіків та жінок на військовій службі в Україні: виклики воєнного часу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. с. 133-174 // Отримано з <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/267395>.

Гуденець Д.О.

курсант факультету забезпечення оперативно-службової діяльності,
Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник: **Чепкий І.В.**
викладач кафедри прикордонної служби
факультету безпеки державного кордону,
Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

СТРАТЕГІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ

Сектор безпеки та оборони України є складною державною інституцією, яка має за мету забезпечення безпеки суспільства та держави від зовнішніх та внутрішніх загроз. Цей сектор включає Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Міністерство внутрішніх справ України, Національну гвардію України, Державну прикордонну службу та Службу безпеки України [1].

Реформування сектору безпеки і оборони визначається потребами забезпечення стабільного розвитку суспільства і держави відповідно до стратегічного курсу на "набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору", який закріплений у Конституції України. Крім того, інтеграція гендерної складової у сектор безпеки та оборони є стандартом і рекомендацією НАТО [5].

Сучасне суспільство свідчить про зростання активності жінок у силових структурах світу, що відображає дві важливі тенденції. По-перше, структура виробництва змінюється в глобалізованому світі, збільшуючи суспільну потребу у використанні жіночої робочої сили. По-друге, жінки демонструють більшу активність у боротьбі за соціальну рівність з чоловіками, виконуючи різноманітні суспільні функції та ролі [6].

Забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків має важливе значення в сучасному світі і підтверджується Стратегією стабільного розвитку ООН, де гендерна рівність визначається як одна зі стратегічно важливих цілей сталого розвитку. Розрив між гендерами може стати значним фактором у розвитку країн, і експерти прогнозують, що забезпечення економічного гендерного паритету може значно збільшити економічний потенціал різних країн. Відповідно, формуються плани дій і політики для досягнення стратегічно важливих цілей сталого розвитку, включаючи і реалізацію принципів гендерної рівності у безпекових структурах світу [8].

Україна стикається з проблемою низького представництва жінок у військових та силових структурах. За статистикою, лише 15,7% військовослужбовців Збройних Сил України є жінками, і лише 4,4% з них займають керівні посади. Крім того, заробітна плата жінок у цих структурах в середньому на 10-15% нижча, ніж у чоловіків.

Серед жінок, які працюють у силових структурах, часто поширена гендерна дискримінація та сексуальні домагання. Вони стикаються з відмовою у довірі на відповідальні

посади та бойові завдання через стереотипи про те, що вони не здатні бути такими сильними та витривалими, як чоловіки [11].

Гендерна нерівність має серйозні наслідки. Вона знижує ефективність силових структур, призводить до втрати людського капіталу та негативно впливає на імідж цих структур в цілому. Вирішення цієї проблеми може вимагати активних заходів з боку уряду та суспільства для забезпечення рівних умов для жінок у військовій та силовій сферах.

Гендерна рівність збільшує різноманіття думок, навичок та досвіду, що призводить до кращого прийняття рішень. Різноманіття допомагає силовим структурам краще розуміти потреби та проблеми суспільства, яке вони обслуговують [9].

Дослідження показують, що Секерно-інклюзивні силові структури більш ефективні у виконанні своїх завдань. Жінки вносять значний вклад у боротьбу з тероризмом, організованою злочинністю та іншими загрозами. Гендерна рівність сприяє кращому розумінню гендерної динаміки та гендерно зумовленого насильства. Це допомагає силовим структурам краще реагувати на такі злочини та захищати людей від них [2].

Гендерна рівність збільшує мотивацію та рівень утримання жінок у силових структурах, що допомагає силовим структурам залучати та утримувати найкращих та найталановитіших людей. Також вона покращує імідж силових структур у суспільстві, що збільшує довіру до силових структур та сприяє співпраці з населенням.

Гендерна рівність не лише відповідає принципам справедливості, але й є необхідною умовою для ефективності та безпеки силових структур [4].

Національна стратегія гендерної рівності України до 2030 року є важливим інструментом в боротьбі за створення справедливого та рівноправного суспільства. Ця стратегія визначає гендерну рівність як один із пріоритетів державної політики і містить широкий спектр заходів для забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків у всіх сферах життя.

У контексті силових структур, стратегія покликана забезпечити більше можливостей для жінок у цих сферах. Це включає збільшення кількості жінок на керівних посадах, боротьбу з гендерною дискримінацією та створення сприятливих умов для кар'єрного зростання.

Проте, хоча було досягнуто певного прогресу, залишається ще багато викликів. Жінки залишаються непередставленими у політичному та економічному житті, існують гендерні розриви в оплаті праці та доступі до ресурсів, а також поширений сексизм та гендерна дискримінація [8].

Ефективність стратегії обмежена фінансуванням, відсутністю системи моніторингу та оцінки, а також недостатньою політичною волею. Для покращення результатів необхідно збільшити фінансування програм з гендерної рівності, розробити чітку систему моніторингу та оцінки, підвищити політичну відповідальність та змінити гендерну культуру в суспільстві.

Гендерна рівність не лише принцип справедливості, а й важлива умова для сталого розвитку країни. Спільними зусиллями можна досягти значного прогресу в цьому напрямі і забезпечити рівні умови для жінок та чоловіків у всіх сферах життя.

Стратегія розвитку Збройних Сил України до 2025 року є ключовим документом, спрямованим на підвищення ефективності та сучасності української армії. У цьому стратегічному документі особлива увага приділяється гендерній рівності, розуміючи її важливість для розвитку Збройних Сил.

Одним із важливих завдань, визначених у стратегії, є збільшення частки жінок у складі Збройних Сил до 25%. Це спрямовано на створення більш рівного та представницького середовища в армії, а також на використання всього потенціалу суспільства для забезпечення безпеки країни [9].

Крім того, стратегія визначає потребу у гендерно-чутливому підході до підготовки та проведення військових операцій. Це означає врахування специфіки жіночого військового персоналу, їх потреб та можливостей у всіх аспектах військової діяльності.

Наслідки цієї стратегії можуть бути значними для української армії. Більш представницький склад військових може призвести до покращення морального духу, підвищення ефективності та більшої довіри громадськості до Збройних Сил.

Проте, необхідно також враховувати проблеми, що можуть виникнути у процесі впровадження стратегії, такі як відсутність достатнього фінансування чи недостатня підготовка кадрів. Важливо підтримувати ініціативи з розвитку гендерної рівності та забезпечувати їхню успішну реалізацію для покращення армії та безпеки країни в цілому [1].

У напрямку гендерної рівності в силових структурах України проводяться значні ініціативи. Серед них створення Гендерної ради при Міністерстві оборони, розробка Національного плану дій з гендерної рівності та запровадження гендерно-чутливих навчальних програм для військовослужбовців. Ці заходи спрямовані на збільшення представництва жінок у Збройних Силах, підвищення рівня обізнаності про гендерну нерівність та створення умов для рівних можливостей [10].

Ініціативи дали певний прогрес: кількість жінок у Збройних Силах зросла з 10% у 2014 році до 15,7% у 2023 році, більше жінок обіймають керівні посади, а рівень обізнаності про гендерну нерівність зростає. Однак, є ще багато роботи. Необхідно прискорити впровадження існуючих стратегій, розробити нові та більш ефективні ініціативи, забезпечити адекватне фінансування та підвищити відповідальність за досягнення гендерної рівності. Гендерна рівність у силових структурах - це не лише мета, але й необхідність для забезпечення їхньої ефективності та справедливості [4].

У існуючих стратегіях гендерної рівності в силових структурах України виявлено кілька недоліків та прогалин. Перш за все, слабке фінансування програм з гендерної рівності обмежує їхню реалізацію та впливає на результативність заходів. Додатково, відсутність чіткої системи моніторингу та оцінки ускладнює контроль за реалізацією стратегій та визначення їхньої ефективності.

Недостатня політична воля також є проблемою, оскільки багатьом політикам не вистачає зацікавленості в досягненні гендерної рівності. Це може призводити до неповного виконання запланованих заходів. Також важливо відзначити відсутність чіткої координації між різними відомствами, яка спричинює дублювання зусиль та неефективне використання ресурсів [13].

Проблемами є також сексизм та гендерна дискримінація в силових структурах, що створюють бар'єри для жінок, які бажають розвиватися в цій сфері. Недосконалість законодавства та низький рівень обізнаності про гендерну рівність серед військовослужбовців і цивільного населення додають до цих проблем.

Для подолання цих проблем рекомендується збільшити фінансування програм гендерної рівності, розробити ефективну систему моніторингу та оцінки, підвищити політичну волю до досягнення гендерної рівності та забезпечити кращу координацію між відомствами. Боротьба з сексизмом і гендерною дискримінацією, а також вдосконалення законодавства і підвищення рівня обізнаності про гендерну рівність також мають велике значення для досягнення цієї мети [10].

Нові та перспективні стратегії для досягнення гендерної рівності в силових структурах України можуть включати ряд заходів:

1. Створення гендерно-чутливих навчальних програм. Навчальні програми для військовослужбовців мають враховувати гендерні особливості, що допоможе зробити силові структури більш привабливими для жінок.

2. Підтримка кар'єрного зростання жінок. Важливо забезпечити жінкам рівні можливості для кар'єрного зростання через менторство, програми наставництва та інші ініціативи.

3. Боротьба з гендерною дискримінацією та сексуальними домаганнями. Силові структури повинні мати політику нульової терпимості до гендерної дискримінації та сексуальних домагань, а також забезпечувати можливість звернутися за допомогою для жертв таких проявів.

4. Підвищення рівня обізнаності про гендерну рівність. Заходи з підвищення обізнаності про гендерну рівність серед військовослужбовців та цивільного населення допоможуть створити більш гендерно-чутливе середовище.

5. Залучення чоловіків до гендерної рівності. Важливо залучити чоловіків до процесу досягнення гендерної рівності через інформаційні кампанії та тренінги.

6. Співпраця з міжнародними організаціями. Україна може співпрацювати з міжнародними організаціями для обміну кращими практиками та досвідом у галузі гендерної рівності.

7. Створення гендерно-інклюзивного середовища. Важливо створити середовище, де жінки та чоловіки матимуть рівні можливості та відчуватимуть себе поважаною частиною організації [11].

У різних країнах існують приклади успішного впровадження стратегій гендерної рівності в силових структурах. Наприклад, Швеція є світовим лідером у цій сфері, де жінки мають рівні можливості з чоловіками для служби в армії, включаючи можливість обіймати військові посади, в тому числі і командні.

Канада також має успішний досвід. У 2016 році Канада стала першою країною в НАТО, яка відкрила всі військові посади для жінок, що підтверджує її визнання гендерної рівності в армії. Німеччина та США також внесли свій вклад у цю сферу. У Німеччині у 2020 році була прийнята нова стратегія, спрямована на збільшення кількості жінок в армії до 30% до 2030 року. А у США відкриття всіх військових посад для жінок у 2015 році стало кроком у напрямку гендерної рівності [12].

Ці приклади показують, що досягнення гендерної рівності в армії є можливим. Це вимагає політичної волі та ресурсів для реалізації відповідних стратегій. Україна має потенціал для подібних досягнень, і важливо використовувати кращий світовий досвід для адаптації до власних умов. Спільними зусиллями ми можемо зробити українську армію більш гендерно рівною та ефективною [9].

Отже, гендерна рівність в силових структурах України є необхідною умовою для їх ефективності та безпеки. Існуючі стратегії гендерної рівності в силових структурах мають ряд недоліків та прогалин. Необхідно розробити та впровадити нові та перспективні стратегії, які будуть більш ефективними. Впровадження гендерної рівності в силових структурах матиме ряд позитивних наслідків для силових структур та суспільства в цілому.

Гендерна рівність не лише відповідає принципам справедливості, але й є необхідною умовою для ефективності та безпеки силових структур. Жінки мають такий же потенціал, як і чоловіки, для служби в силових структурах. Впровадження гендерної рівності допоможе зробити силові структури більш привабливими для жінок. Гендерна рівність також допоможе покращити гендерну культуру в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Бестік М., Валасек К. Реформа поліції та гендер. Гендер та засоби реформування Сектора безпеки. Женева: DCAF, OSCE/ODIHR, UN-STRAW. 2008.
2. Вановська І. Гендерна парадигма культури виховання студентської молоді. Молодь в умовах нової соціальної перспективи: зб. наук. праць НПУ ім. М. Драгоманова. 2017. Вип. 16. С. 16-25.
3. Гаркуша А. Гендерний паритет: жінка в Національній поліції України. Теорія та історія державного управління. 2019. № 1.
4. Грицай І. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика: монографія. К. : «Хай-Тек Прес». 2018. 560 с.
5. Давидюк О. Інтеграція жінок до силових структур в Україні: соціологічний вимір. Demography and social economy 46.4. 2021. С. 116-133.
6. Закон України від 06 вересня 2018 року №2523- VIII ‘Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження

військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях’. Режим дост: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19>>

7. Мурза Ю. Інтеграція гендерних підходів у силових структурах України. Наука в умовах воєнного стану: пошуки, проблеми, перспективи розвитку: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (м. Дніпро, 3 травня 2023 року). Дніпро : ДДУВС. 2023. С. 246 - 247.

8. Пищуліна О. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті Європейської стратегії України. Київ: «Заповіт», 2016. 244 с.

9. Поплавська О., Шевчук О. Ринок праці силових структур України: гендерні диспропорції, шляхи подолання. Серія: Економіка та підприємництво. 2021 р. № 4 (121). С. 105 - 110.

10. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях: Закон України від 06.09.2018 р. № 2523-VIII. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/T182523>.

11. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 р. № 1544-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>.

12. Севрук І. Гендерна рівність у секторі безпеки і оборони України: проблеми, завдання та перспективи. Гілея: науковий вісник. К. : «Видавництво «Гілея», 2019. Вип. 151 (№ 12). С. 127 - 135.

Келембет К.А.

здобувачка вищої освіти 1 курсу

Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Чоботько І.І.**

старший викладач кафедри фізичного виховання та

тактико-спеціальної підготовки

Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Останнім часом в Україні загострюється увага до питань європейської інтеграції як умови політичної стабільності, демократичного розвитку та державної незалежності. Європейський рух визнається одним з головних орієнтирів зовнішньої політики. Перед державою виникає завдання гармонізації політичних, правових економічних, соціальних та інших установ, національного законодавства із загальноєвропейськими стандартами та вимогами в умовах воєнного стану. Це завдання дуже складне для України особливо, яка протягом тривалого часу стояла в стороні від розвитку інтеграційних процесів на європейському континенті. В їх рішеннях підкреслюється, що гендерна рівність пов'язано з фундаментальними уявленнями про якість соціальної справедливості прав людини і природи демократії. Крім того залучення обох статей до формування політики дає можливість формувати більш ефективну політику яка більшою мірою відповідає потребам громадянського суспільства [1].

Вивчення та імплементація норм міжнародного права направлено на вдосконалення нормативно-правової бази щодо забезпечення рівних прав та рівних можливостей жінок і

чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства, в тому числі і правоохоронної. Вдосконалення діяльності органів внутрішніх справ України в умовах воєнного стану, визначення шляхів і умов їх подальшого розвитку, досягнення оптимальних результатів передбачає вивчення, аналіз і узагальнення досвіду, який вже накопичено правоохоронними системами різних країн світу. Зрозуміло, що вивчення і посилення на зарубіжний досвід не означає необхідності його прямого перенесення в практику роботи органів внутрішніх справ. Але аналіз цієї діяльності та застосування окремих підходів або елементів є безумовно корисним. Відомо, що вивчення досягнень інших завжди збагачує власну діяльність, дає можливість скорегувати її особливо в таку тяжку пору для України [2].

За сучасних умов в поліцейській службі західних країн світу відбувається процес реформування. Більш чутливими стають ініціативи до етичних спільнот в поліції, потреб сексуальних меншин, більш гнучкою стає політика статевої рівноваги, положення і ролі жінки в поліції. Але в той же час, позитивний потенціал проблеми рівності в поліції ще остаточно не усвідомлений. Ці зміни проявляються поки ще тільки на структурному рівні, складу її персоналу - співвідношення чоловіків і жінок, представництво етнічних меншин і тому подібне. Одним з проявів політики статевої справедливості і рівноваги в поліції західних країн є здійснення набору і прийому на службу представників етнічних меншин Згідно з Рекомендаціями Res (2001) 10 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи від 19 вересня 2001 року щодо Європейського кодексу поліцейської етики Співробітники поліції, незалежно від посад, на які їх приймають, повинні набиратися на підставі їх компетентності та досвіду [3].

Відповідним завданням поліцейської роботи а «процедури прийому на службу повинні бути засновані на об'єктивних і недискримінаційних критеріях. Але на сьогодні залишається не вирішеною така проблема, як недосконалість правового регулювання проходження служби жінками-працівниками органів внутрішніх справ України і відсутність інформації щодо повного висвітлення закордонного досвіду роботи жінок-поліцейських в цій області. Цей факт досить негативно впливає на діяльність органів внутрішніх справ у цілому і, зокрема, на ті служби, де в основному працюють атестовані жінки. Залишається відкритою проблема щодо адаптації жінок до умов служби МВС [4]. Аналіз цієї проблеми дозволить уникнути помилок поліції, де проблеми адаптації жінок спочатку не виносилися на рівень актуальних. Більшість країн світу переконалися в перевагах залучення жінок в якості поліцейських. З розгулом тероризму в сучасному світі спостерігається зростання масштабів залучення жінок до підрозділів служб безпеки.

Цей факт спостерігається у всіх видах правоохоронної діяльності - як державної, так і приватної. На думку деяких працівників правоохоронних органів, «жінки показали себе як найкращі терористки в світі, і тому справедливо, що їм повинні протистояти люди, які мають подібне мислення» [5].

Отже, підводячи підсумок вищенаведеного можна зробити висновок, що питання гендерної рівності в органах внутрішніх справ в умовах воєнного стану є дуже актуальним в даний час для нашої країни. Умови, які необхідно дотримати для того, щоб створити Українську асоціацію жінок-співробітниць органів внутрішніх справ є. Це і велика кількість жінок, які працюють в правоохоронних органах України, їх активний потенціал, велика кількість жінок - науковців у відомчих вищих навчальних закладах, розгалужене громадський рух.

Список використаних джерел:

1. Богачевська-Хомяк М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України // Київ : Либідь, 1995. - 424 с.
2. Масрчик М., Плахотнік О., Ярманової Г. Гендер для медій : підручник / 3-тє видання, виправ. та доповн. Київ : Критика, 2017. Ч. 2. – 224 с.
3. Вішня Бачановіч Гендерна рівність у місцевому політичному житті та гендерна концепція у місцевій політиці в Україні. Лютий, 2018 р. – 38 с. <https://rm.coe.int/16808a2a51>

4. Чоботько І.І., Чоботько М.А. Парадигма жінок-охоронців у професійній діяльності // Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Фізична культура в університетській освіті: інновації, досвід та перспективи розвитку в умовах сучасності». Дніпро. 2022. – С. 294-298.
5. Чоботько М.А. Чоботько І.І. Гендерні відмінності співробітників національної поліції вивченні рукопашного бою // III Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми забезпечення національної безпеки держави». Київ. 2020. – С. 345-347.

Кусяк Л.Г.

викладач кафедри іноземних мов
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІНОЗЕМНА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»: ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД

Питання гендерної рівності і гендерної культури сьогодні є одним із найважливіших державних завдань, воно набуло офіційного статусу і суттєво впливає на виховні та освітні завдання системи освіти України. Як наслідок, відбувається активне переосмислення і пошук шляхів інтеграції гендерного компонента в зміст вітчизняної освіти, зокрема й закладів вищої освіти.

Так, основними завданнями національної Стратегії впровадження гендерної рівності в освіту є гарантування рівних прав і можливостей як для жінок, так і для чоловіків в освітньому середовищі. Це передбачає навчання студентів принципам гендерної рівності, а також активне запобігання та боротьбу з різними формами гендерно зумовленого насильства. Встановлюючи ці цілі пріоритетними, Стратегія спрямована на створення більш інклюзивного та справедливого освітнього середовища, яке відображає цінності гендерної рівності та сприяє створенню суспільства, вільного від дискримінації та насильства [1]. Гендерні компетентності разом з іншомовними та іншими професійно-орієнтованими компетентностями є тими цілями, які Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького прагне досягти для майбутніх офіцерів-прикордонників. Загалом, знання іноземних мов разом із гендерною компетентністю може значно допомогти прикордонникам у спілкуванні з іноземними колегами, взаємодії з іноземцями, які перетинають кордон та боротьбі з різними формами гендерно зумовленого насильства під час виконання службових обов'язків і в повсякденному житті.

Вивчення англійської мови в межах затверджених в академії освітньо-професійних програм здійснюється на практичних заняттях, під час самостійної роботи курсантів, виконання ними індивідуальних завдань та відвідування консультацій. Тематика, яку охоплює робоча програма навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» включає низку тем фахового прикордонного спрямування, розроблених з урахуванням прикордонних реалій. Важливо зауважити, що значний фокус під час вивчення навчального матеріалу та практичного розігрування прикордонних ситуацій робиться на дотриманні прав і свобод громадян, які перетинають державний кордон, незалежно від характеру їх намірів та законності дій. Забезпечення рівного та справедливого доступу до всіх наявних ресурсів, повага до людей різної раси, віросповідання, статі розглядаються комплексно впродовж всього курсу навчання, а проблемам гендерної рівності та подоланню гендерних стереотипів приділяється значна увага в рамках вивчення діяльності Організації об'єднаних націй та основних міжнародних документів з прав людини.

В основу методики навчання покладено: системно-діяльнісний підхід, комунікативний підхід і професійно-орієнтоване навчання, спрямування на розвиток навичок аудіювання, говоріння, читання, письма і перекладу, ситуаційно-рольова обумовленість навчальної діяльності, інтенсивне комплексне використання засобів навчання. Навчання усному мовленню здійснюється поступово від елементарних висловлювань до вирішення проблемних ситуацій, які виникають під час службової діяльності. Вивчення граматики повинно сприяти розвитку навичок граматично правильної побудови усних висловлювань та оформлення перекладу.

Вивчення навчальної дисципліни забезпечує досягнення курсантами таких програмних результатів навчання зі спеціальності як організувати культурний діалог на рівні, необхідному для ефективної професійної діяльності, збирати необхідну інформацію з різних джерел, аналізувати і оцінювати її; розробляти тексти та документи з питань професійної діяльності, вільно спілкуватися українською та іноземною мовами усно і письмово у соціальній і професійній сферах; здійснювати пошук інформації у доступних джерелах для повного та всебічного встановлення необхідних обставин; здійснювати пошук та аналіз новітньої інформації у сфері правоохоронної діяльності, мати навички саморозвитку та самоосвіти протягом життя, підвищення професійної майстерності, вивчення та використання передового досвіду у сфері правоохоронної діяльності.

На останок, варто зазначити, що такий підхід до іншомовної підготовки та навчання майбутніх офіцерів-прикордонників не лише покращить їх знання з англійської мови, але й сприятиме розумінню та опануванню вмінь та навичок, необхідних для ефективного спілкування в професійному середовищі та для своєчасного та адекватного вирішення службових ситуацій, пов'язаних із гендерною нерівністю чи іншою дискримінаційною і неприпустимою поведінкою як в прикордонному середовищі так і в особистому житті.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-p#Text> (дата звернення: 16.03.2024).

Махтай Д. А.

здобуач вищої освіти
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: **Чередниченко О.Ю.**,
викладач Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
кандидат економічних наук, доцент

ГЕНДЕРНА ГАРМОНІЗАЦІЯ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ УКРАЇНИ: ПРОГРЕС У ПРАВОВІЙ ТА ПРАКТИЧНІЙ СФЕРАХ

Інтеграційний шлях України до європейського життя передбачає гармонізацію вітчизняних правових інституцій і законодавства з високими європейськими стандартами, включаючи аспекти гендерної політики в державі. Становлення сучасної нормативно-правової бази в постіндустріальному суспільстві через призму особистості як безумовної цінності, відбувається через усвідомлення та глибокий аналіз настійних проблем, таких як рівність

чоловіків і жінок; гендерне інтегрування, подолання різних видів дискримінації, зокрема за ознакою статі, а також боротьба з гендерними стереотипами, упередженнями тощо.

Покроковий процес втілення в життя методологічних основ гендерної рівності, тобто рівності чоловіків та жінок, в українській державі відбувається із середини XX століття. Еволюційний процес становлення сучасної парадигми гендерної рівності розпочався з підписання Україною Статуту Організації Об'єднаних Націй у 1945 р., у якому наголошувалося на рішучості затвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків і жінок.

Відповідно до Великої української енциклопедії, гендерна рівність – це рівноправ'я чоловіків і жінок у різних сферах суспільної діяльності [2, с. 34]. Більш широке визначення цієї дефініції подається у Методичних рекомендаціях з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України. Гендерна рівність – це рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [4, с. 228]. У законодавстві України термін «гендерна рівність» вперше з'явився в постанові Кабінету Міністрів України від 6 травня 2001 р. «Про Національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню гендерної рівності у суспільстві на 2001–2005 роки».

Проблематика гендерної рівності в останні роки стала однією з пріоритетних у дослідженнях науковців з різних сфер (О. Бакуменко, В. Боняк, І. Грицай, О. Дрозд, О. Мартиненко, А. Орешкова, А. Політова, О. Смірнова, К. Степаненко, О. Ядловська та ін.). Актуальність означеної проблеми підтверджується широким обговоренням та представленням її у площині наукових досліджень українських правознавців таких, як Н. Аніщук, Н. Болотіна, М. Буроменський, Л. Кормич, К. Левченко, Т. Мельник, Н. Оніщенко, О. Перунова, З. Ромовська та ін.

В Україні державна гендерна політика відбувається в контексті загальної європейської політики та за основними напрямками, включаючи державно-правове регулювання гендерних відносин та підтримку розвитку гендерної демократії й гендерної культури в суспільстві.

Варто відзначити ухвалену 18.12.1979 р. Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) – базовий міжнародний договір у галузі прав людини в рамках системи договорів ООН, який накладає на держави-учасниці юридичне зобов'язання забезпечувати дотримання, захист і реалізацію прав жінок у різних сферах. До 2018 р. цей «біль про права» для жінок ратифікували 189 країн; Україна підписала та ратифікувала цей документ у 1980 р. [6]. Конвенція визначає модель «дійсної рівності», що складається із таких структурних компонентів:

- рівності можливостей,
- рівності в доступі до можливостей,
- рівноцінності результатів.

Один із ключових документів сьогодні, яким керується Європейський Союз у формуванні гендерної політики, – це Стратегія гендерної рівності 2020 – 2025, затверджена Європейською комісією 5 березня 2020 р. Ця стратегія базується на досвіді та висновках попереднього документу, а саме “Strategic Engagement for Gender Equality 2016–2019 (SEGE)”.

Україна, взявши на себе зобов'язання щодо реалізації ключових міжнародних принципів забезпечення гендерної рівності, прийняла Цілі Сталого Розвитку, приєдналася до Пекінської Декларації та Платформи Дій на 4-й Світовій Конференції Жінок (1995 р.), ратифікувала головні міжнародні документи з цього питання: Підсумковий документ спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН «Жінки у 2000 році: рівність між жінками і чоловіками. Розвиток і мир у XXI столітті» (2000 р.); Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» (2015 р.); Стратегію гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки (2018 р.) та ін.

Новітній період історії України відзначається системною роботою з подолання гендерних стереотипів у всіх сферах та на всіх рівнях суспільних відносин. Планомірний

підхід у поетапній реалізації концепції гендерної рівності в усіх сферах життя підтверджується появою ряду правових актів. Діяльність практично всіх державних інституцій наразі спрямована на зміцнення та удосконалення нормативно-правового фундаменту для забезпечення рівних прав і можливостей для всіх громадян, незалежно від їхньої гендерної приналежності.

Відліком у процесі імплементації базових міжнародних принципів щодо гендерної рівності є основний закон держави – Конституція України, яка гарантує громадянам права та свободи, включаючи гендерну рівність (ст. 24). Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.) визначає основні вектори реалізації гендерного паритету на всіх рівнях, закладає умови для сформування національних механізмів забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, а також встановлює заборону на дискримінацію за ознакою статі.

Указ Президента України від 6 квітня 2011 року №389/2011 «Про Положення про Міністерство соціальної політики України» визначає Мінсоцполітики спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань, серед інших, забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» (2011 р.) окреслює організаційно-правові засади протидії торгівлі людьми, гарантуючи гендерну рівність. Важливими в сфері подолання гендерної нерівності є закони України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (2012 р.) та «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017 р.).

Діючий Президент України В. Зеленський наголошує на важливості забезпечення гендерної рівності як однієї з цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019) [7].

28 жовтня 2020 р. Урядом України прийнято рішення про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 р., розроблений Мінсоцполітики у тісній співпраці з центральними та місцевими органами виконавчої влади, міжнародними партнерами та 18-ю громадськими організаціями. Зазначимо, що Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», ухвалена Радою Безпеки ООН 31 жовтня 2000 р., наголошує на важливості ролі жінки у запобіганні та врегулюванні конфліктів, закликає забезпечувати активну участь жінок на всіх рівнях прийняття рішень у національних, регіональних і міжнародних інститутах, у механізмах запобігання, управління та вирішення конфліктів.

У червні 2021 р. було затверджено Стратегію гендерної рівності Міністерства розвитку громад та територій України на 2021–2023 роки, мета якої полягала у комплексному впровадженні гендерного підходу у формування та реалізацію державних політик (Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 02.06.2021 р. № 138). А у серпні 2022 р. було схвалено Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 р. та затверджено операційний план з її реалізації на 2022–2024 рр. (Розпорядження КМУ від 12.08.2022 р. №752-р).

Гендерну рівність тривалий час не розглядали як необхідну складову реформи сектору безпеки й оборони; саме тому вона не була інтегрована на стратегічному рівні. Як результат, ще донедавна в Україні, військові та правоохоронні структури зазнавали численних законодавчих обмежень у контексті участі жінок: від виконання окремих завдань та участі в бойових діях до можливості обіймати певні посади. Наприклад, були випадки, коли в період з 2014 р., під час бойових дій в районі Донецької та Луганської областей, багато жінок, беручи активну участь у бойових операціях, були офіційно оформлені як кухарки.

Здійснена Структурою ООН «Жінки в Україні» у 2017 р. оцінка гендерного впливу на сектор безпеки та оборони виявила відсутність гендерної складової в розвитку сектору безпеки та оборони відповідно до міжнародних стандартів.

Значні зрушення у законодавчій сфері відбулися у грудні 2017 р., коли Міністерство охорони здоров'я скасувало наказ №256 «Про затвердження Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок»,

яким визначався перелік із 450 професій, заборонених для жінок в Україні з 1993 р., обмежуючи тим самим економічні можливості жінок та їх доступ до керівних посад у багатьох сферах, зокрема у військовому секторі [6].

Важливим для подальших змін у секторі безпеки й оборони щодо вирішення питання гендерної рівності став Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях» від 06.09.2018 р. № 2523-VII, який закріпив принцип рівних прав для проходження служби чоловіками та жінками, у тому числі рівний доступ до посад та військових звань, а також рівний обсяг відповідальності під час виконання службових обов’язків.

Ціла низка законодавчих актів сприяла втіленню в практичну площину принципів рівності жінок та чоловіків в сфері безпеки та оборони. Так, Наказ командувача Національної гвардії України від 09.07.2018 № 380 «Про організацію кваліфікаційних іспитів на право носіння берета з відзнакою військовослужбовцями Національної гвардії України» усунув дискримінаційні норми та надав рівні права й можливості шляхом внесення змін до установчого наказу «Про підготовку, організацію та проведення кваліфікаційних іспитів військовослужбовців НГУ на право носити берет з відзнакою». Відповідно до цього наказу жінкам було надане право брати участь у кваліфікаційних іспитах на право носіння берета з відзнакою, що раніше було заборонено [4].

Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 13.03.2018 № 189 «Про внесення змін до наказу МВС від 16.03.2017 № 234» було відкрито всі посади рядового, сержантського і старшинського складу для військовослужбовиць у Національній гвардії України, завдяки чому протягом року кількість військовослужбовиць збільшилася на 5,5%. Також простежується збільшення кількості жінок на вищих посадах в секторі безпеки і оборони. Перше генеральське звання було присвоєно в 2004 році Т. Подашевській – генерал-майор міліції. Генеральське звання присвоєно Г. Пономаренко, Л. Шугалей, О. Хоменко, Ю. Лапутиній (для порівняння: у Збройних силах США сотні жінок мають звання генералів) [4]. Т. Остащенко стала першою жінкою, яка очолила командування Збройних сил, а саме Медичні сили [5, с. 64.].

Важливим кроком у системі підготовки кадрів сектору безпеки і оборони України стало врахування гендерних підходів та скасування обмеження прийому осіб жіночої статі на навчання як в закладах вищої освіти, так і у військових (військово-морських) ліцеях. У 2019 р. вперше за всю історію дівчата отримали право на вступ до військових ліцеїв України.

Реформування законодавчо-правової системи в Україні, що враховує міжнародні стандарти, найкращі світові практики та вимоги сучасного суспільства, сприяє позитивним змінам у питаннях гендерної рівності. Варто відзначити наявну тенденцію у секторі безпеки та оборони України до збільшення участі та розширення можливостей жінок. Аналіз офіційних звітних даних окремих інституцій сектору безпеки й оборони дозволяє наочно продемонструвати позитивні досягнення і втіленні принципів гендерної рівності у конкретних інституціях.

Наприклад, помітною є позитивна динаміка збільшення присутності жінок у складі Національної поліції України. У 2018 р. вона становила 24,3%, а в 2019 р. цей показник зріс на 1,1% і склав 25,4% (такий показник відповідає п’ятій позиції серед країн у 2019 р., поступаючись Великобританії) [4, с. 36]. На квітень 2023 р. присутність жінок у складі поліції перевищила 27%. Також варто відзначити позитивну тенденцію у зростанні кількості жінок-поліцейських, які займають керівні посади. У 2018 р. вони становили 12,4%, а на квітень 2023 р. цей показник перевищив 16%. За словами І. Залялової, начальниці відділу моніторингу питань гендерної рівності та координації протидії домашньому насильству Управління дотримання прав людини Національної поліції України, це достатньо високий показник серед європейських країн за кількістю жінок у поліції [1].

За даними Головного управління персоналу Генерального штабу Збройних Сил України, станом на 2008 р., військову службу проходили 1800 жінок. У 2014 р. ця кількість

зросла до 16557, а у 2017 р. перевищила понад 23 тис. У 2018 р. цей показник досягнув 24897 жінок. На вересень 2019 р. військову службу проходило 27074 жінок-військовослужбовиць, з яких 949 – старші офіцерки, 9916 – мають статус учасника бойових дій за участь в АТО/ООС [4]. Протягом періоду з 2014 по 2019 роки 166 військовослужбовиць були відзначені державними нагородами. Згідно з останніми офіційними даними на січень 2024 р. у Збройних Силах України служать 45587 військовослужбовиць (це на 2108 осіб більше, ніж у жовтні 2023 р.), з яких 13487 мають статус учасника бойових дій. Понад 4000 військовослужбовиць наразі перебувають в районах проведення бойових дій [3].

Отже, сьогодні процес гендерної гармонізації у секторі безпеки й оборони України перебуває на стадії становлення та формування, відзначаючись значними позитивними зрушеннями у досягненні рівності між чоловіками та жінками в професійній сфері. Водночас існує ряд питань, які знаходяться на стадії розробки та вимагають подальшої уваги й удосконалення з боку законодавчих інституцій для досягнення повноцінної гендерної рівності.

Список використаних джерел:

1. 27% жінок-поліцейських служать в лавах Нацполіції України – Ірина Залялова. URL: <https://mediacenter.org.ua/uk/27-zhinok-politseyskih-sluzhat-v-lavah-natspolitsiyi-ukrayini-irina-zalyalova/> (дата звернення 04.04.2024).
2. Велика українська енциклопедія. Тематичний реєстр гасел з напрямку «Юридичні науки» / Укладачі: Бабка В. Л., Шумило М. М.; за ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. К.: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2017. 152 с.
3. Лещенко Л. Стало відомо, скільки жінок служать у ЗСУ станом на 2024 рік. URL: <https://www.unian.ua/society/stalo-vidomo-skilki-zhinok-sluzhat-u-zsu-standom-na-2024-rik-12567048.html> (дата звернення 04.04.2024).
4. Методичні рекомендації з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України / Олена Волобуєва, Алла В'яткіна, Світлана Ганаба та ін. Київ: ФОП Клименко Ю. Я., 2021. 292 с.
5. Наливайко Л. Р., Марценюк Л. В. Права жінок та гендерна рівність в Україні: проблеми теорії та практики. Приватне та публічне право. 2022. № 1. С. 61–66. DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2022.1.11>
6. Правовий аналіз законодавства (за Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок): стислий посібник. «ООН Жінки» 2019. 52 с.
7. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>. (дата звернення 04.04.2024).

Палько К.С.

курсантка Національної академії
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблема гендерно зумовленого насильства в Україні не є новою, проте з початком воєнного стану вона значно загострилася. Військові дії створюють додаткові умови для поширення гендерно зумовленого насильства.

Варто зазначити, що серед усіх видів ГЗН найчастіше проявляється саме домашнє насильство. Так, відповідно даних Національної поліції України серед усіх викликів на день, частка викликів пов'язаних із домашнім насильством становить 30–40 %. Найбільше число звернень щодо домашнього насильства зазвичай надходить від жінок (79 %) [1]. Проте не всі

жінки сьогодні знаходять в собі рішучості і сили звернутися за допомогою аргументуючи це жалем до кривдника; страхом помсти; страхом розголошу; надією, що кривдник зміниться; відсутністю реагування на попередні звернення; вірою в те, що ситуація припиниться сама тощо [1].

Ускладнює ситуацію й те, що кривдниками стають чоловіки, які повертаються додому з зон проведення активних бойових дій. Перебування у зоні бойових дій та подальше повернення до мирного життя змінює психоемоційний стан людини, її установки щодо суспільства, близького оточення та самого себе. Як наслідок, може відбуватися зростання таких форми дезадаптивної поведінки як алкоголізм, наркоманія, схильність до здійснення актів насильства, тощо.

Однією із причин виникнення домашнього насильства у сім'ях демобілізованих учасників є наявність симптомів посттравматичного стресового розладу у військових [2].

«Серед українських військових, які брали участь у бойових діях на Донбасі, спостерігається дуже високий рівень психологічних проблем, – відзначив начальник Науково-дослідного центру гуманітарних проблем Збройних сил України Назім Агаєв. «Військовослужбовці фактично не здатні виконувати завдання в зоні АТО і становлять небезпеку для оточуючих», – підкреслив Н. Агаєв [3].

Часто агресором насильства стає той, хто сам у дитинстві потерпав від нього в сім'ї і тепер у дорослому віці застосовує таку модель поведінки у спілкуванні з близькими та рідними людьми. Більше того, все частіше спостерігається така закономірність, що, домашнє насильство точно присутнє після війни там, де воно було й до війни [3]. Тож постає питання чи війна стала причиною домашнього насильства? Якщо людина не вчиняла насильства до війни, то після тривалого стресу та напруженості, постійної перебування в стані зосередженості та тривоги, насильство може проявитись як наслідок втрати самоконтролю, нездатності опанувати агресію. Без допомоги спеціалістів, психологів, оточення, родини цій людині буде дуже складно.

Чи потрібно звертати увагу на насильство у сім'ях, де є люди, які повернулися з зон проведення активних бойових дій, постраждали в наслідок ракетних обстрілів, тощо? Відповідь очевидна, адже насильство - завжди буде і є насильством, незалежно від того, хто, чому, де і через що його вчиняє. Насильству немає ніяких виправдань і ніяких виправдань для тих, хто його вчиняє, навіть, якщо це особа, що має бойовий досвід. Війна – складний, переповнений травмуючими подіями час. Вона змушує людину почати «виживати», а не жити звичайне життя. Це опускає людину до рівня інстинктів і людина керується вже не емоціями, почуттями, моральними цінностями, а простим бажанням вижити і допомогти вижити своїм побратимам та посестрам, з якими людина воює пліч-о-пліч.

Всі ці фактори дуже змінюють світосприйняття, поведінку та реакцію людей, що приймали участь у бойових діях, але це не означає, що ми повинні закривати очі на домашнє насильство від цих осіб, адже це важлива проблема, про яку потрібно говорити і не соромитись. Край важливим аспектом є також надання кривдникам та їх жертвам кваліфікованої допомоги: реабілітації для воїнів спрямованої на подолання посттравматичного синдрому, інших психічних та психологічних травм, підвищеної агресії, напруженість, тощо; курсів, лекцій, тренінгів для близьких осіб чи сім'ї спрямованої на покращення міжособистісного спілкування та розуміння їх потреб, розвитку навичок та умінь комунікувати емоції та переживання. Важливо пам'ятати, що правильний підхід і своєчасна допомога кожному окремому воїну, герою, чи будь-якій іншій людині, яка стала жертвою дій агресора – це наш вклад в розвиток здорового та успішного українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Децюк, Тетяна Миколаївна, and Юлія Юрійівна Самойленко. «Проблема гендерно зумовленого насильства в умовах воєнного стану.» Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова Черкаське відділення академії економічних наук України Донецький національний університет (2023): 29.

2. Савчук, Олена. «Допомога учасникам бойових дій та членам їхніх сімей у випадках домашнього насильства.» (2019).
3. Тітова, К. В. "Проблема запобігання насильству в сім'ях бійців ООС." Програмний комітет конференції, 66.

Платонов В.М.

науковий співробітник навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології науково-дослідного центру Національного університету цивільного захисту України

ЖІНКА-САПЕР СЬОГОДНІ: ДОСВІД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Реалії сучасних війн показують, що жінки можуть залучатися до всіх військових професій на рівні з чоловіками.

До початку військових дій на сході України в 2014 році, жінки не могли проходити службу за всіма існуючими військовими професіями, бо деякі з них вважалися “не жіночими”, а саме професія сапер та робота з вибухонебезпечними речовинами [2]. Починаючи з 2015 року в Україні запроваджено стратегію перегляду військових професій, що була розроблена на 2016-2017 роки, для можливості розширення переліку професій на які можна призначати військовослужбовців-жінок. Так в 2016 році Наказом Міністерства оборони України від 03.06.2016 № 292 жінки-військовослужбовці можуть займати військово-облікову спеціальність з розмінування [1].

Професія сапер потребує від кандидата певних стали фізичних та психофізіологічних навичок, бути спокійним та уважним, зберігати контроль та точність рухів мілкої моторики рук, при тому мати гарну фізичну підготовку щоб переносити важкі предмети при цьому контролюючи тремтіння рук, швидко опанувати емоції. Окрім зазначених загально прийнятих професійних якостей для сапера важливими є й професійні психологічні якості такі як: саморегуляція, самоконтроль, адекватна самооцінка, емоційна стійкість, готовність до ризикованих дій, опанування власної тривожності, наявність та певний рівень. Вважалося, що такі індивідуально-психологічні та професійні якості притаманні здебільшого чоловікам, за умови додаткової фізичної витривалості та уміння швидко опанувати свій психологічний стан, але сучасні реалії показують, що жінки з відповідними рівнем індивідуально-психологічних та фізичних якостей також можуть працювати за спеціальністю сапер розмінування. Жінки в секторі безпеки та оборони України не нехтують цією спеціальністю та добровільно долучаються до подальшої служби сапером.

Світова практика показує, що серед жінок професія сапер у армії не є доволі актуальною, а частка жінок-саперів доволі мала на відміну від чоловіків. На прикладі Армії оборони Ізраїлю де частка військовослужбовців-жінок є однією з найбільших, жінок-саперів лише одиниці. Слід зауважити, що робота військових саперів, це не лише розмінування та знешкодження вибухонебезпечних предметів, а також постановка мінних полів або створення мінних загороджень, проведення інженерних вибухових робіт.

На сьогоднішній день у секторі безпеки та оборони України працюють жінки які займаються саперною справою, звісно їх частка залишається незначною і поки що це одиниці, але кількість жінок які проходять навчання на фахівців з розмінування зростає.

Так на сьогодні відомо про жінку-сапера Ольгу Прищепу на псевдо «Кобра» яка проходить службу в лавах Збройних Сил України з початку Антитерористичної операції. Операції об'єднаних сил з 2014 року, згодом перейшла до добровольчого батальйону де вже змогла перейти до саперної справи [3]. В Державній службі України з надзвичайних ситуацій відомо про першу жінку водолаза-піротехніка, яка поєднала професію водолаз з

саперною справою Тетяна Мордач, а також першу дівчину кінолога-піротехніка [4, 8]. Представниця Національної гвардії України, жінка сапер яка займається розмінуванням деокупованих районів Київщини [5]. В лавах Державної спеціальної служби транспорту вже працює жінка сапер, а ще п'ять жінок проходять навчання за відповідними курсами. Як наголошується у репортажі: - “Переймається досвід таких організацій як The HALO Trust і FSD Ukraine та інших, де жінки працюють на рівні з чоловіками за спеціальністю гуманітарне розмінування”. Звісно, вони виконують завдання з обстеження розмінованих територій або маркування вибухонебезпечних предметів не обстежених територіях [6].

Світовий досвід організацій з гуманітарного розмінування The HALO Trust та інших, давно довів, що жінки можуть працювати в саперній справі.

Здебільшого жінки виконують роботи з перевірки вже очищених територій на наявність небезпечних та безпечних залишків від вибухонебезпечних предметів, така робота потребує терпіння, тривалої концентрації уваги, вміння визначати дрібні предмети де жінки себе добре зарекомендували.

Інший напрямок роботи, це пошук вибухонебезпечних предметів та їх маркування для подальшої роботи саперів, це більш небезпечна робота, яка є ризиковою потребує психологічної стійкості але в той же час вимагає максимальної уважності, вміння опанувати свої емоції і бути максимально уважним до деталей та дрібних предметів.

Слід наголосити, що така практика роботи ведеться давно. В країнах де велися локальні бойові дії організації з гуманітарного розмінування навчають жінок з місцевого населення спеціалізованим курсам з гуманітарного розмінування та виконувати роботу з маркування необстежених територій тим самим пришвидшуючи роботу для саперів, які займаються знешкодженням вибухонебезпечних предметів.

Досвід війни на сході України так само показав, що жінки можуть ефективно виконувати роботи з обстеження очищених територій, та перевіряти деокуповані території тим самим пришвидшити роботу з пошуку вибухонебезпечних предметів. Представниці організацій The HALO Trust, FSD Ukraine та ін. до широкомасштабного вторгнення працювали над очищенням деокупованих територіях Донецької та Луганської областей [7].

Таким чином, досвід та масштаби сучасних війн показують, що жінки на рівні з чоловіками можуть виконувати роботи з очищення територій від вибухонебезпечних предметів, а практика залучення жінок до саперної справи тільки розширюється.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження змін до тимчасових переліків військово-облікових спеціальностей і штатних посад рядового, сержантського і старшинського складу та військовослужбовців-жінок і тарифних переліків посад вищезазначених військовослужбовців : наказ Міністерства Оборони України від 03.06.2016 р. № 292. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-16#p9> (дата звернення 21.03.2024)
2. Ф. Флурі, М. Берлінська, В. Бардак Жінки у секторі безпеки України: законодавство і сучасні приклади. Київ – Женева 2016. 60 с.
3. Ця жінка вже майже 5 років розмінує Донбас URL : <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/genderni-pitannya-u-sferi-bezpeki/czya-zhinka-vzhe-majzhe-5-rokiv-rozminovue-donbas.html> (дата звернення 25.03.2024)
4. У ДСНС працюватиме перша в Україні водолазка-саперка URL : https://galinfo.com.ua/news/u_dsns_pratsyuvatyme_persha_v_ukraini_vodolazkasaperka_400239.html (дата звернення 25.03.2024)
5. У лавах Нацгвардії з'явилася перша жінка-сапер: як вона допомагає розмінувати Київщину URL : <https://tsn.ua/exclusive/u-lavah-nacgvardiyi-z-yavilasya-persha-zhinka-saper-yak-vona-dopomagaye-rozminovuvati-kiyivschinu-2076910.html> (дата звернення 25.03.2024)
6. У підрозділах Держспецтрансслужби вже 5 жінок виконують завдання з розмінування URL : <https://armyinform.com.ua/2023/05/23/u-pidrozdilakh-derzhspecztranssluzhby-vzhe-5-zhinok-vykonuyut-zavdannya-z-rozminuvannya/> (дата звернення 25.03.2024)

7. Жінки на мінному полі: як українки розмінують Схід України URL : <https://life.pravda.com.ua/society/2021/10/7/246143/> (дата звернення 25.03.2024)
8. Кінологиня-сапер Ніка стала першою жінкою в ДСНС, яка опанувала цю професію URL : <https://chas.news/news/kinologinya-saper-nika-stala-pershoyu-zhinkoyuv-dsns-yaka-oranuvala-tsyu-profesiyu-foto> (дата звернення 25.03.2024)

Поліщук Т.В.

курсант Національної академії
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В АРМІЇ

Хоча гендерні стереотипи присутні у всіх сферах суспільства, вони мають особливе значення в військовій сфері, де думка про те, що чоловіки і жінки мають виконувати різні ролі все ще існує не зважаючи на те, що частка жінок-військовослужбовців значно зростає. Такі твердження ведуть до появи та укорінення стереотипних думок в суспільстві про те, що чоловіки і жінки не лише можуть, а й повинні виконувати різні ролі, і що деякі ролі мають бути виключно чоловічими.

Гендерні стереотипи – сформовані культурою узагальнені уявлення про те, як поведуться чоловіки і жінки. Поява гендерних стереотипів обумовлена тим, що модель гендерних відносин історично вибудовувалася так, що статеві відмінності переважали над індивідуальними, якісними відмінностями в особистості чоловіка і жінки. [1]

Основні гендерні стереотипи – це уявлення про те, як повинні вести себе чоловіки та жінки, що ґрунтується на їхній статі. Наприклад, стереотип, що чоловіки повинні бути сильними та емоційно стриманими, а жінки – чутливими та займатися виключно домашніми справами. Такі упередження можуть призводити до обмеження можливостей людей та створювати нерівність в суспільстві.

«Слабка стать» - стереотип, що пронизує всі сфери діяльності, якими може займатися жінка, зокрема військовою. Він може включати уявлення про те, що жінки не можуть бути такими ж сильними, витривалими або здатними до бойових дій, як чоловіки. Це може призводити до того, що жінкам надають менше можливостей для професійного росту та розглядають їх як менш конкурентоспроможних. Однак цей стереотип не відображає реальний потенціал та здібності жінок у військовій сфері.

В наш час жінки мають значні можливості займати посади, які вони обирають, незалежно від стереотипів. Так само, військова жінка може продемонструвати, що захищати країну можуть не тільки чоловіки. Жінкам-військовослужбовцям доводиться прикладати більше зусиль, щоб довести, що вони здатні виконувати бойові завдання на рівні з чоловіками.

Від початку конфлікту на Сході України жінки беруть участь у військових діях у складі добровольчих батальйонів, Державної прикордонної служби, Національної гвардії та Збройних сил України. Станом на січень 2024 року у військових формуваннях служать 45 587 жінок. При цьому 13 487 військовослужбовиць мають статус учасника бойових дій. Про це повідомляє Military Media Center в Telegram-каналі. [2]

Однак цей стереотип деякі жінки можуть заперечувати, оскільки вони є неготовими до нових ролей та можливостей. Це може бути пов'язано багатьма факторами, такими як культурні стереотипи, соціальний тиск, недостатність підтримки та можливостей. Вони можуть відчувати страх або невпевненість у своїх здібностях. Для того, щоб змінити цю ситуацію, важливо підтримувати жінок, створювати умови для їхнього самовдосконалення та забезпечувати рівні можливості для всіх. Одним з таких кроків є речове забезпечення жінок-військовослужбовців, яке сьогодні в значній мірі все ще орієнтоване на старі стандарти,

оскільки раніше армія була суто чоловічою професією і пошиття форми та амуніції підлаштовувалось під чоловічу статуру. Хоча процедуру розробки та затвердження нових зразків військової форми одягу для жінок вже розпочали, для забезпечення цією формою жінок-військовослужбовців все ще потрібен час. Іншою проблемою є відсутність у стандартних медичних аптечках необхідних жінками засобів гігієни, що створює додаткові труднощі та вимагає від жінок додаткових зусиль, з якими чоловіки не зіштовхуються.

Отже, в українській армії, як і в інших сферах, можуть існувати гендерні стереотипи та упередження, які впливають на оцінку та розподіл обов'язків між чоловіками та жінками. Але важливо враховувати досвід, навички та мотивацію кожної особи незалежно від її статі. Потрібно боротись з цими стереотипами, оскільки в умовах повномасштабної війни захищати країну - обов'язок як чоловіків, так і жінок.

Список використаних джерел:

1. Оксамитна С. М. Гендерні ролі та стереотипи. Основи теорії Гендеру : навчальний посібник / відп. ред. М. М. Скорик. Київ : К.І.С., 2004. С. 157-181.
2. Гайдук Ю. Скільки жінок служить у ЗСУ: статистика. ФАКТИ ICTV. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20240308-skilky-zhinok-sluzhyt-u-zsu-statystyka/amp/> (дата звернення: 19.03.2024).

Пономарьов В.О.

викладач Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор філософії

Свтушенко І.В.

викладач Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМАТИКА ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

За декілька років реформ становище жінок у Збройних Силах України дуже змінилося. Жінок в армії стало суттєво більше, нарешті вони почали обіймати не тільки стереотипні «жіночі» посади, а й бойові. Але ж, чи здатна жінка виконувати функціональні обов'язки, пов'язані з великим фізичним навантаженням на рівні із чоловіками? Наприклад, відповідно до окремих військових професій є кваліфікаційні вимоги з рівня фізичної підготовленості, але хтось може роздивитись сексизм у розмежувальних вимогах щодо нормативів з фізичної підготовки. Адже, у п. 16.4 Інструкції з організації фізичної та вогневої підготовки в Службі безпеки України [1] зазначено: «Абітурієнти при вступі до вищих навчальних закладів та кандидати на військову службу в органи Служби безпеки України перевіряються за трьома вправами: біг на 100 м, підтягування на перекладині, біг на 3 км», але ж, у додатку 12 до цієї Інструкції надані нормативи для дівчат, що є гендерним притисканням військовослужбовців-жінок. Крім того, дана вимога дозволяє набирати до лав Служби безпеки України кандидатів із рівнем фізичної підготовки нижчим ніж зазначено для юнаків. Отже, Служба заздалегідь послабляється на відсоток кандидатів, набраних за послабленим рівнем фізичної підготовленості.

Крім того, якщо жінки-військовослужбовці відповідно до гендерних особливостей претендують на виконання обов'язків, притаманних чоловікам, то й кваліфікаційні вимоги, зокрема нормативи з фізичної підготовки, повинні бути однакові. В іншому випадку, жінки-військовослужбовці можуть застосовуватися для специфічних завдань, таких як обшук підозрюваних осіб жіночої статі тощо.

Більш за те, існує психологічна проблема щодо використання та застосування жінками-військовослужбовцями зброї. Це проблемне питання гостро повстало з лютого 2022 року, коли жінкам-військовослужбовцям видали особисту зброю для зберігання на постійній основі.

Це дійсно проблеми, які керівники структурних підрозділів намагалися не помічати з-за побоювань звинувачень у нелояльності до гендерної політики у суспільстві. Але ж, ці проблеми є, а гендерна рівність чомусь обмежувалася в основному правами, а не обов'язками. Тільки у 2018 році набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у ЗСУ та інших військових формуваннях» [2]. Закон мав на меті офіційно закріпити рівність чоловіків і жінок в армії – перелік посад ще збільшився, а жінок відтепер могли призначати в добові наряди.

Громадянська позиція у багатьох жінок, що перебувають у лавах ЗСУ, з лютого 2022 року була настільки непохитна та впевнена, що знаходження жінок на передньому краї оборони надихало інших захисників. І великою проблемою є гендерно обумовлені насильницькі злочини по відношенню до жінок-військовослужбовців, що перебували та перебувають у полоні. Даний момент є дуже проблемним та недостатньо висвітленим у засобах масової інформації з-за можливого деморалізуючого ефекту для наших воїнів.

З початку російської агресії у 2014 році до активної її фази у 2022 році армія змогла мобілізуватися та відродитися. Українська армія не може змінюватися окремо від українського суспільства. Тому проблеми гендеру в армії України відразу не вирішити прийняттям Законів та імплементацією гендерних напрацювань з досвіду армій Ізраїлю та США. Над вирішенням гендерно обумовлених проблем ще потрібно працювати як українській армії, так і українському суспільству.

Список використаних джерел:

1. Інструкція з організації фізичної та вогневої підготовки в Службі безпеки України, затверджена наказом Служби безпеки України від 06.07.2010 № 369, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 10.09.2010 за № 792/18087.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19#Text> (дата звернення 19.02.2024).

Риндич А.С.

курсант Навчально-науковий інститут
права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
Науковий керівник: **Чоботько М.А.**
викладач кафедри спеціальної
фізичної підготовки
Факультет підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

ЖІНКИ ЯК ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ ЇХ ЗНАЧЕННЯ ТА ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ

Гендерна рівноправність жінок та чоловіків в сучасному українському суспільстві на сьогоднішній день вже більш удосконалено, але все ж таки це питання гостро стоїть на

порядку денному та потребує врегулювання [1]. Україна відповідно до свого розробленого плану гендерної рівності, активно працює над досягненням бажаного результату, а саме:

I. рівноправності і можливостей жінок та чоловіків в рамках ініціатив щодо демократичного врядування;

II. ширшого розвитку та відновлення щодо розбудови миру на територіях, які тимчасово перебувають в умовах конфлікту через збройну агресію РФ, яка активно почала вести бойові дії на території незалежної України 24 лютого 2022 року [2].

Тут і відкрились нові можливості для жінок, так би мовити в справах з якими зустрічався навіть далеко не кожен чоловік. Тому в такий тяжкий час для нашого українського суспільства, жінка – військовослужбовець вже не новина, а цей факт сприймають вже спокійно і без зайвого пафосу, не як феномен – а як фаховий професіоналізм. Підвищення оперативної спроможності Збройних Сил України за рахунок розмаїття фахівців і є – Гендерною рівністю, а не велика кількість у підборі, як дехто думає [3].

Наразі, понад 50 тисяч жінок працює у лавах ЗСУ, а близько 5000 з них служать безпосередньо на фронті та борються з російськими окупантами, -такі дані надала заступниця міністра оборони України Ганна Маляр. Таким чином можна побачити, що кількість жінок в лавах ЗСУ стрімко зростає, якщо порівнювати з минулими роками. Навіть відбувались дискусії, щодо професій, які несуть шкоду для здоров'я жінок, в яких наші представниці жіночої статі, відстояли своє право на вибір таких професій. До початку проведення РФ «спеціальної військової операції», багато жінок, які перед тим як взяли зброю в руки та пішли на фронт, займалися лише цивільними справами [4].

Фізична підготовка – залишається гострою проблемою в вирішенні деяких питань. Якщо взяти до прикладу фізичні нормативи в деяких країн НАТО, то вони зрівняні, як для чоловіків, так і для жінок. Але, щоб жінка виконала нормативи на рівні з чоловіком, для цього потрібна ефективна підготовка.

Наша система освіти в цьому питанні відстає. Ще з дитинства в школах звикли поділяти фізичні вправи: для дівчат та для хлопців. Хлопцям вже з шкільних років на заняттях з фізкультури надається більше фізичного навантаження, строгіше відношення до складання нормативів та вправ і т. д. А от для дівчат – надається все це в спрощеному варіанті (легші вправи та більше часу на виконання нормативів і т. д.). Отже коли рівень фізичної підготовки у хлопців більш розвинений, а дівчатам надається слабший рівень підготовки, то в результаті отримаємо більш витривалих та фізично здібних хлопців, аніж дівчат. Дівчата не зможуть без такої підготовки як у хлопців, зробити на рівні з ними фізичну вправу та інші нормативи [5].

Нашій країні є ще багато над чим працювати, але результати спільної праці нашого суспільства радують. Не варто думати, що проблеми, які виникають в нашій державі – ми не зможемо перебороти. В першу чергу потрібна починати з себе, зрозуміти, що всі ми особистості з різними потребами та бажаннями, але попри все всі ми є – рівні. Стереотипи про «гендерну рівність» потрібно викоренити з нашого життя і підходити до цього поняття більш ширше та сучасніше. Не потрібно забувати про права чоловіків, адже інколи і чоловіки потребують додаткове врегулювання щодо своїх прав.

Список використаних джерел:

1. Левченко К.Б. До проблеми конкретно-історичного характеру категорії «Гендерна рівність» // Український соціум – 2005. - №1 (6). – С.26-30.
2. Наливайко Л.Р., Грицай І.О. Основи теорії гендеру: юридичні, політологічні, філософські, педагогічні, лінгвістичні та культурологічні засади: монографія – К.: «Хай-Тек Прес», 2018. – 348 с.
3. Чоботько М.А. Чоботько І.І. Гендерні відмінності співробітників національної поліції у вивченні рукопашного бою // III Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми забезпечення національної безпеки держави». Київ. 2020. - С. 345-347.

4. Оргієць, Д., Чоботько, М. Урахування гендерних аспектів під час спеціальної фізичної підготовки співробітників поліції // Матеріали конференцій Молодіжної наукової ліги. Харків. 2020. – С. 19-21.
5. Чоботько М.А. Жінки як військовослужбовці в Україні під час воєнного стану: їх значення та гендерна рівність. Міжнародна науково-практична конференція «Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану». Хмельницький. 2022. – С. 855-856.

Сотнічук Ю.О.

здобувач вищої освіти факультету безпеки державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Могильний О.О.

здобувач вищої освіти факультету безпеки державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Мартинюк В.П.

старший викладач кафедри прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день однією з найбільш актуальних проблем сучасного суспільства є проблема гендерної нерівності. Загалом, проблему гендерної нерівності по праву можна вважати однією з найбільш актуальних проблем людства вже протягом багатьох років, яка і досі є актуальною майже для усіх країн світу. Жінка – невід’ємна та рівноправна складова суспільства, яка заслуговує повагу до себе та рівного ставлення з боку чоловіків. Однак, на превеликий жаль, протягом усієї історії людства права жінок систематично порушувались, оскільки мав місце патріархальний устрій суспільства. Таким чином протягом тисячоліть є усталеними такі суспільні норми, згідно з якими жінки не є рівноправними членами суспільства, внаслідок чого постійно страждають від дискримінації та пригнічення. Права жінок, які є загальноприйнятими на міжнародному рівні, постійно порушуються у багатьох країнах світу і у наші дні. Проявляється гендерна нерівність і у силових структурах України, насамперед – у контексті низької частки жінки у силових структурах. Попри те, що останнім часом роль жінки у цій сфері збільшується, наразі немає чітко розроблених стратегій заходів, які б забезпечили повноцінну гендерну рівність. У зв’язку з цим, актуально проаналізувати сучасний стан гендерної рівності у силових структурах України та визначити основні стратегії її забезпечення.

В цілому, підкреслимо, що проблема гендерної нерівності особливо гостро стоїть у сучасній Україні та стає однією з найбільш актуальних проблем, що проявляється у багатьох сферах діяльності суспільства. У першу чергу, зазначимо, що гендерна нерівність являє собою ситуацію, коли жінки й чоловіки не є фактично рівними за правами, можливостями й уявленнями про них в наслідок сексизму. При цьому проявляється гендерна нерівність на різних рівнях суспільного життя. Окрім цього, суміжним поняттям є поняття гендерного насильства, тобто насильства, яке спрямоване проти представника певної статі, насамперед –

жінки. Відповідно, гендерна нерівність у контексті прав жінок передбачає систематичне та усестороннє порушення прав жінки, причиною чого є сексизм у суспільстві [1].

Також варто зазначити, що гендерна нерівність передбачає рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації. Права жінки, як рівноцінного члена суспільства, закріплені на державному та міжнародному рівні, однак, поруч із цим, спостерігається значна кількість порушення прав жінки попри правове регулювання даного питання. Так, в Україні права жінки закріплені у Конституції України, а також у Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Окрім цього, на міжнародному рівні права жінки та їх дотримання закріплені у Конвенції ООН Про права жінки. Разом з тим, порушення прав жінки є характерним для багатьох країн світу, у тому числі і для України [2].

В цілому, важливо підкреслити, що проблема гендерної нерівності є характерною для багатьох країн світу. Так, як свідчать офіційні статистичні дані, гендерна нерівність проявляється у різних аспектах: станом на 2021 рік в Україні працювало 48,1% жінок працездатного віку проти 63,6% чоловіків. Окрім цього, за рівнем гендерної рівності Україна станом на 2021 рік перебуває на 35 місці серед країн Європи, що свідчить про негативний характер гендерного питання в Україні. Разом з тим, ставлення суспільства до питань гендерної нерівності не відповідає наявній ситуації: лише 35% респондентів вважають дане питання поширеним явищем в Україні. Також зазначимо, що гендерний розрив в Україні складає 22%. Проявляється розрив між представниками різної статі і у контексті заробітної плати. Станом на 2021 рік середня заробітна плата жінки складала 13802 грн, а середня заробітна плата чоловіка – 16912 грн, що свідчить про наявність гендерної нерівності і у даному контексті [3].

Крім того, проявляється гендерна нерівність і у контексті професійної діяльності, де є поширеною у різних сферах. Зокрема, частка жінок на керівному рівні, зокрема – серед держслужбовців 1-3 рангів, частка жінок складає усього 6-12%, хоча на нижчих рангах їх частка може сягати 82-88%. Це стає причиною того, що жінки не долучаються до ухвалення рішень та не беруть активну участь у цьому процесі. Крім того, спостерігається менша частка жінок у сфері бізнесу – 30% жінок володіють підприємствами малого, 12,7% середнього та 13% великого бізнесу. Окрім цього, як було зазначено попередньо, рівень заробітної плати жінок є меншим, ніж у чоловіків. Це свідчить про те, що гендерна рівність досі зберігається у професійній сфері.

Однією з таких, відповідно до теми дослідження, є силові структури. Протягом тривалого проміжку часу основні посади у силових структурах обіймали переважним чином чоловіки, натомість численна представленість жінок у складі силових структур була обмеженою. Так, у 1999 році кількість жінок у правоохоронних органах була вкрай обмеженою: «жіноча квота» на вступ до навчальних закладів Міністерства Внутрішніх Справ складала усього 5-10%. Станом на 1 квітня 2016 року частка жінок у апараті та підрозділах Міністерства Внутрішніх Справ України складала 20,7%, що є більшим, ніж у 1999 році, однак все ще залишається недостатньою. Окрім цього у правоохоронних органах та підрозділах цивільного захисту складає близько 12,5% загальної чисельності фахівців, у апараті ДСНС – 47,2%, у Державній прикордонній службі – 24%, з яких 13% - офіцери. Разом з тим, станом на 2019 р. співвідношення між кількістю жінок-військовослужбовців у Нацгвардії та чоловіків-військовослужбовців складала усього 6,2% [4].

Причини такого гендерного розриву, який був актуальним для України протягом останніх років, є наступними [5]:

- наявність гендерних стереотипів і упереджень, пов'язаних з неможливістю жінки виконувати професійні завдання у силових структурах, причиною чого є фізична слабкість жінки;
- недосконалість нормативно-правова база, яка протягом багатьох років ставала причиною неможливості призначення жінки на деякі посади у силових структурах, а також була перешкодою у рівному фінансовому забезпеченні;

- звужений перелік посад, на які могла претендувати жінка;
- відсутність матеріального забезпечення жінки у силових структурах – спеціальної форми, місць для гігієни та інших умов;
- обмежені можливості для професійного зростання жінки у силових структурах тощо.

Поруч із цим, варто зауважити, що протягом останніх років спостерігається скорочення гендерної нерівності у контексті силових структур. Важливим чинником такого явища є ситуація, яка склалась у нашій країні протягом останніх 10 років. Вторгнення країни-агресора на Сході України та анексія Криму, а після – повномасштабна війна і окупація ще більшої кількості українських територій, стали причиною збільшення бажання української жінки брати активну участь у захисті держави на різних рівнях, у тому числі і у складі Збройних Сил України. Як свідчать статистичні дані, з періоду 2021 року частка жінок, які служать в українській армії, збільшилась на 40%. Станом на жовтень 2023 р. у Збройних Силах України служать близько 62 тисяч жінок-військових, з них 43 тисячі – саме військовослужбовиці. Крім того, спостерігається збільшення частки жінок і в інших силових структурах [6].

Поруч із цим, гендерна нерівність у силових структурах зберігається і досі. Для того, щоб зменшити гендерний розрив у силових структурах, наразі існує необхідність запровадження стратегій гендерної рівності, що позитивно вплинуть на становище жінки у даному контексті. Частково ці стратегії реалізуються вже сьогодні, що забезпечує вирішення цієї проблеми. Так, однією зі складових є запровадження міжнародних принципів гендерної рівності у силових структурах. У 2016 році Кабінет Міністрів України затвердив Національний план дій щодо виконання резолюції Ради безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року, однією зі складових якого було створення умов для розширення участі жінки у миротворчих процесах, що передбачає зростання їх ролі у силових структурах. Відповідно, частка жінок у Збройних Силах поступово зростає [7]. Крім того, враховуючи зростання співпраці України і НАТО, сьогодні інтегруються також різні аспекти досвіду Північноатлантичного альянсу у контексті забезпечення гендерної рівності жінки у силових структурах.

Враховуючи це, стратегії гендерної рівності у силових структурах, які частково реалізуються сьогодні та мають бути запроваджені у майбутньому, є наступними:

- вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює роль жінки у силових структурах;
- розширення переліку професій, на яких може працювати жінка;
- зменшення розриву у контексті заробітної плати;
- створення умов для професійного і кар'єрного розвитку жінки у силових структурах;
- розвиток гендерної освіти і гендерної культури шляхом просвітницької та освітньої діяльності, як у процесі підготовки майбутніх фахівців, так і під час їх професійної діяльності тощо.

Таким чином, гендерна нерівність досі є актуальною для силових структур України, навіть попри зростання ролі і частки жінки у різних сферах силових структур. Тому важливо запроваджувати стратегії гендерної рівності, які мають здійснюватися як на законодавчому, так і на більш локальному рівнях, у тому числі і особистісному. Це надасть можливість сформувати усі правові та соціальні умови для зменшення гендерної нерівності у силових структурах. Тому важливим аспектом є розробка Стратегій гендерної рівності у силових структурах України, що має бути здійснено найближчим часом.

Список використаних джерел:

1. Гендерна нерівність (загальна інформація) [Електронний ресурс]. URL: <https://hrestivska-gromada.gov.ua/news/1642076519/> (дата звернення 25.03.2024)
2. Амеліна А. С. Проблеми гендерної рівності [Електронний ресурс]. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2019/pdf/8.pdf (дата звернення 24.03.2024)

3. Гендерні диспропорції в Україні під час війни [Електронний ресурс]. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/henderni-dysproportsiyi-v-ukrayini-pid-chas-viyny> (дата звернення 23.03.2024)
4. Гаркуша А. Г. Гендерний паритет: жінка в Національній Поліції України. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. Випуск №1. 2019.
5. Поплавська О. М., Шевчук О. В., Бабін С. М. Ринок праці силових структур України: гендерні диспропорції, шляхи подолання. Держава та регіони. Випуск №4 (21). 2021. С. 105-110
6. Скільки жінок служить у ЗСУ у 2023 році: статистика [Електронний ресурс]. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20231219-skilky-zhinok-sluzhyt-u-zsu-u-2023-roczy-statystyka/> (дата звернення 25.03.2024)
7. Грицай І. О. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика: монографія. К.: «Хай-Тек Прес», 2018. 560 с.

Філіпенко Н.Є.

професор кафедри права
гуманітарно-правового факультету
Національного аерокосмічного
університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»,
доктор юридичних наук, професор,

Язан Н.С.

старший інспектор відділу ювенальної
превенції Управління превентивної
діяльності
ГУНП в Дніпропетровській області

ПРОТИДІЯ ГЕНДЕРНО ОБУМОВЛЕНОМУ СЕКСУАЛЬНОМУ НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО ДІТЕЙ

Злочини із гендерно обумовленого сексуального насильства стосовно дітей є особливо небезпечними, тягнуть за собою особливо тяжкі наслідки, задають серйозної шкоди життю та здоров'ю малолітньої особи. Як зазначають фахівці, особа, яка була потерпілою від насильства в дитячі роки в подальшому своєму житті, інколи навіть підсвідомо, прагне екстраполювати свій дитячий «життєвий досвід» на доросле життя. Найбільш розповсюдженими зафіксованими статистикою наслідками для таких осіб стають алкоголізм, наркоманія, використання домашнього насильства, яке пов'язане з жорстоким поведінням з членами сім'ї, а в деяких випадках справа доходить до суїциду [4]. Тобто, адаптація таких дітей до нормального життя стає дуже складною, тривалою і не завжди успішною справою для цілої низки фахівців – правників, співробітників ювенальної превенції, медиків, психологів, психіатрів тощо.

Насильство щодо дівчаток і жінок має руйнівний вплив на суспільство в цілому, впливаючи на продуктивність жінок і виливаючись у загальні економічні втрати. Боротьба з таким насильством, особливо в умовах товариств після збройних конфліктів і в перехідні періоди суттєвий вплив на людську безпеку. Справді, залишившись поза увагою, насильство щодо жінок ускладнює розвиток країни, стаючи причиною серйозних проблем у сім'ї, суспільстві та соціальних структурах, і, зрештою, завдає шкоди набагато більшій кількості людей, ніж початковим жертвам [7].

Що стосується протидії гендерно обумовленого сексуального насильства в Україні, ця проблема в останні два роки набула особливого загострення, оскільки наша країна мушно

протистоїть збройній агресії з боку РФ. І, як свідчать данні кримінальних проваджень, саме діти стають найбільш вразливою категорією потерпілих від насильства, у тому числі й сексуального, з боку загарбників. Як зазначають у міністерстві юстиції України, від початку війни російські військові вчинили сотні випадків сексуального насильства на окупованих територіях. За даними Генпрокурора України, нині офіційно відомо про 175 таких фактів. Серед постраждалих – не лише жінки, а і чоловіки, і діти (40 випадків – злочини щодо чоловіків, та 13 щодо – дітей віком від 4 до 17 років: 12 дівчат та 1 хлопчик). Втім, це далеко не всі випадки [3].

Саме тому розгляд питання щодо протидії гендерно обумовленому сексуальному насильству в Україні та світі є вкрай актуальним та потребує подальших ґрунтовних досліджень.

Як зазначається у документах Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі – ВООЗ), насильство щодо дітей включає всі форми насильства щодо людей віком до 18 років, що вчиняються батьками або іншими вихователями, однолітками, романтичними партнерами чи незнайомими людьми [6].

За оцінками ЮНІСЕФ, кожна 20-та дівчинка віком від 15 до 19 років (близько 13 мільйонів) піддавалася примусу до сексу протягом свого життя [8]. Сексуальне насильство над дітьми має гендерний характер, близько 90% злочинців - чоловіки, і дівчатка, як правило, повідомляють про те, що рівень віктимізації серед них у 2-3 рази вищий, ніж серед хлопчиків. Було виявлено, що віктимізація хлопчиків вище, ніж дівчаток, деяких контекстах та організаційних умовах [5].

За оцінками, у глобальних масштабах до 1 мільярда дітей віком 2-17 років зазнали фізичного, сексуального чи емоційного насильства або були залишені поза увагою [1]. Більшість випадків насильства щодо дітей відноситься, принаймні, до одного з шести основних типів міжособистісного насильства, що відбувається на різних етапах розвитку дитини.

Жорстоке поводження (включаючи жорстокі покарання) охоплює фізичне, сексуальне та психологічне/емоційне насильство; та відсутність піклування про дітей раннього віку та інших вікових груп та підлітків з боку батьків, вихователів та інших авторитетних осіб, в основному, вдома, але також у таких закладах, як школи та притулки.

Травля (у тому числі в кіберпросторі) – це небажана агресивна поведінка іншої дитини або групи дітей, які не є братами чи сестрами і не перебувають у романтичних стосунках із жертвою. Вона включає неодноразове заподіяння фізичної, психологічної чи соціальної шкоди і часто відбувається у школах та інших дитячих закладах, а також через Інтернет.

Насильство серед підлітків та молоді – це насильство серед дітей та молодих людей віком 10-29 років, яке відбувається, в основному, у спільнотах між знайомими та незнайомими людьми. Воно включає цькування та фізичний напад зі зброєю (такою як вогнепальна зброя та ножі) або без неї і може включати насильство, яке чиниться злочинними угрупованнями.

Насильство з боку інтимного партнера (НІП), або побутове насильство, включає фізичне, сексуальне та емоційне насильство з боку інтимного партнера або колишнього партнера. І хоча жертвами насильства з боку інтимного партнера можуть бути чоловіки, від нього непропорційно страждають жінки. Таке насильство зазвичай відбувається стосовно дівчаток і дівчат, які перебувають у дитячих та ранніх/примусових шлюбах. Серед підлітків, які перебувають у романтичних відносинах, але не у шлюбі, таке насильство іноді називають «наси́льством на побаченнях».

Особливого занепокоєння викликає сексуальне насильство та експлуатація дітей за допомогою ресурсів Інтернету. За останні два десятиліття у всьому світі відбувся швидке зростання та розповсюдження цифрових технологій, які призвели до появи нових форм шкоди в Інтернеті, а також загострили жорстоке поводження з дітьми в офлайн режимі, таких як сексуальне насильство над маленькими дітьми. Вхідження в довіру до дитини в Інтернеті з метою сексуального насильства та експлуатації, пряма трансляція сексуального насильства над дітьми через Інтернет та поширення матеріалів про сексуальне насильство над дітьми –

все це значно побільшало. Обсяг матеріалів про сексуальне насильство над дітьми, які перебувають у зверненні як у доступній, так і в тіньовій мережі досяг нового максимуму і становить мільйони зображень [2].

Насильство щодо дітей має довічні наслідки для здоров'я та благополуччя дітей, сімей, спільнот та країн.

Підводячи підсумки розгляду питання протидії сексуальному насильству та експлуатації дітей в Україні та за кордоном можна стверджувати наступне:

1. Це дуже складна проблема, що вимагає поглибленої співпраці правників, лікарів, представників державних установ та громадських організацій, а також імплементації в українське законодавство досвіду закордонних країн.

2. Ефективне законодавство дасть змогу правоохоронцям проактивно розслідувати та переслідувати осіб, що вчиняють злочини сексуального характеру проти дітей, виявляти більше жертв та захищати їх. Це особливо важливо, коли йдеться про правопорушення в Інтернеті, де відсутні докази контактного сексуального насильства.

3. Запровадження позитивного міжнародного досвіду щодо створення безпечного навколишнього середовища щодо попередження сексуального насильства та експлуатації дітей. Наприклад, запровадження програми «Зрушуючи кордони». Це шкільна програма, що поєднує освіту з питань гендерного насильства із ситуативним попередженням злочинності, взаємодією з злочинцями та жертвами. Навчальний план шкільної програми присвячений правовим наслідкам насильства у час побачень, гендерній рівності та здоровим відносинам. Особливо актуальними питання протидії сексуальному насильству та експлуатації дітей стають під час воєнних конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Susan Hillis, James Mercy, Adaugo Amobi Howard Kress (2016) Global Prevalence of Past-year Violence Against Children: A Systematic Review and Minimum Estimates. URI: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26810785/>. PMID: 26810785 PMID: PMC6496958 DOI: 10.1542/peds.2015-4079
2. Unicef.org. URI: <https://static1.squarespace.com/static/5630f48de4b00a75476ecf0a/t/5deecb0fc4c5ef23016423cf/1575930642519/FINAL++Global+Threat+Assessment.pdf>
3. Валерія Коломієць: Сексуальне насильство під час війни — це воєнний злочин, який не має строку давності. 16-05-202315. URI: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/valeriya-kolomiets-seksualne-nasilstvo-pid-chas-viyni-tse-voenni-y-zlochiny-yakiy-ne-mae-stroku-davnosti>
4. Джужа А.О. (2013) Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання злочинам проти статевої недоторканності дитини : монографія / НАВС. К., 2013. 193 с. С. 5.
5. Меры по прекращению сексуального насилия и эксплуатации детей. UNICEF (2020). Опубликовано в рамках секции ЮНИСЕФ по защите интересов детей, программное подразделение 3, United Nations Plaza, Нью-Йорк 10017 Email: childprotection@unicef.org Сайт: www.unicef.org © Детский фонд Организации Объединенных Наций (ЮНИСЕФ), декабрь, 2020. С.5.
6. Посібник INSPIRE. Дії для впровадження семи стратегій задля припинення насильства стосовно дітей. URI: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/272996/9789241514095-ukr.pdf>
7. Філіпенко Н., Язан Н. (2024) Використання можливостей методики «Зелена Кімната» у подоланні наслідків гендерно обумовленого насильства стосовно дітей, пов'язаного з війною. Законодавчі аспекти протидії особливо небезпечним злочинам в Україні. Матеріали міжнародного науково-практичного круглого столу 14-15 березня 2024 року, м. Київ. Київ : Алерта, 2024. С. 203-208.
8. UNICEF (2020) A new era for girls: Taking stock of 25 years of progress, UNICEF/UNWomen/Plan International: New York.

Храбан Т.Є.

завідувач кафедри іноземних мов
Військового інституту телекомунікацій та
інформатизації імені Героїв Крут
кандидат філологічних наук, доцент

ГЕНДЕРНІ НАСЛІДКИ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ

Наразі факторами, які здійснюють основний вплив на вибір обґрунтованого вектору руху до цілей досягнення гендерної рівності в Україні, є побічні ефекти воєнного конфлікту – «війни руйнують фізичний і людський капітал, перешкоджають наданню послуг, збільшують державні видатки на військові потреби, порушують ефективне функціонування ринків і транспортної інфраструктури, призводять до банкрутства, втечі капіталу і міграції кваліфікованих працівників» [1]. Наслідком запровадження в країні воєнного стану та загальна мобілізація в Україні стали причиною перерозподілу працівників-жінок і чоловіків за секторами та галузями економіки, а також усередині них – за типами професій, тобто фактор, який, з одного боку, являє собою індикатор досягнення гендерної рівності та, з іншого боку, зазнає очевидних трансформацій під час війни, є гендерна сегрегація. Сегрегація може бути горизонтальною, коли жінки та чоловіки зосереджені в різних секторах, галузях, професіях, видах виробництва та розмірах бізнесу, та вертикальною, коли гендерні розбіжності проявляються у посадах із різним статусом, управлінськими обов'язками або потенціалом просування по службі. Саме по собі збільшення кількості жінок у складі робочої сили може не сприяти подоланню гендерної нерівності у випадку, коли сегрегація у сфері зайнятості виражається в тому, що жінки працюють у низькооплачуваних сферах або існують обмеження використання жіночої праці на деяких видах робіт, що стає причиною низького рівня заробітної плати. Що більше, сегрегація у сфері зайнятості може звести нанівець зусилля зі стимулювання активності жінок на ринку праці. Подолання сегрегації у сфері зайнятості та з здобуття гендерного паритету на робочих місцях є очевидною вимогою для досягнення гендерної рівності. Розуміння цієї обумовленості має вирішальне значення для розроблення конструктивної політики, спрямованої на збільшення відсотку жінок у загальній кількості робочої сили, що має важливі наслідки для загального економічного зростання країни, добробуту населення, ефективності підприємств і компаній, соціальної мобільності поколінь.

У низці наукових праць вказується, що гендер має центральне значення для розуміння безпеки та конфліктів. При цьому слід зазначити, що гендер ніколи не є єдиною причиною або рушійною силою конфлікту і що він завжди переплітається з іншими соціальними, економічними, культурними та політичними чинниками та кількісна оцінка важливості гендеру як причинного чинника методологічно неможлива. Використання гендерної перспективи під час аналізу збройних конфліктів означає «врахування як біологічної статі учасників і жертв, так і соціальних ролей та очікувань, які пронизують стосунки і суспільства» [2]. Дослідження наводять переконливі докази того, що переконання і цінності, які лежать в основі нерівності гендерних ролей і владних стосунків, відіграють важливу роль у підтримці та увічненні конфліктів. Один із ключових результатів досліджень полягає в припущенні, що суспільства, в яких спостерігається більша гендерна рівність, є більш схильними до злагоди та дружніх стосунків, ніж суспільства з меншою гендерною рівністю. Е. Форсберг і Л. Олссон [3] виділили три окремі фактора, на яких ґрунтується ця гіпотеза: 1) функціонування форм значної гендерної нерівності, які сприяють формуванню переконань, що насильство є законним та ефективним інструментом для розв'язання конфліктів; 2) існування в суспільстві високого потенціалу гендерної рівності, що передбачає вищі інвестиції в жінок. Це зумовлює значно вищий рівень соціально-класової структури та соціальної стратифікації суспільства, що сприяє мирному розв'язанню конфліктів; 3) сталий соціально-економічний розвиток, який передбачає можливість вербування молодих чоловіків у збройні угруповання, що може

спричинити громадянську війну і збройні конфлікти всередині держави [3]. Попри те, що всі три пояснення пов'язані з гендерною рівністю, вони мають різні механізми, які дають пояснення того, як це може бути пов'язано з військовими конфліктами [3]. Тому необхідні додаткові дослідження, що використовують кількісні параметри вимірювання кореляційних зв'язків між гендерною нерівністю та можливістю виникнення конфлікту. Точний і переконливий вимір гендерної рівності пов'язаний із численними труднощами, тому в більшості досліджень використовують низку різних альтернативних показників, таких як кількість жінок у парламенті, рівень народжуваності, рівень освіти, тривалість виборчого права для жінок і відсоток жінок у робочій силі. Наслідки воєнних конфліктів є різноманітними та можуть або посилювати, або послаблювати вже наявну гендерну нерівність. Прямими наслідками впливу воєнних конфліктів є: (а) підвищення рівня смертності та захворюваності (особливо серед чоловіків і дітей), а також збільшення кількості вдів; (б) вимушене переміщення і міграція; (с) втрата активів і доходів унаслідок порушення роботи ринку, руйнування та пошкодження інфраструктури. Опосередкованими наслідками, які спричинені надмірною чоловічою смертністю, є: міграція; зміна традиційних ролей жінок у домогосподарстві внаслідок збільшення тривалості робочого дня; коректування часу і зусиль на ведення домашнього господарства; скорочення (або збільшення) особистих інвестицій у здоров'я або освіти дітей; залучення жінок до участі в політичному і громадянському житті; трансформація шлюбних і партнерських відносин; зниження (зростання) рівня народжуваності [4]. Слід зазначити, що величина і типи гендерних наслідків воєнних конфліктів залежать від комбінації багатьох параметрів, що є специфічними для різних країн залежно від «структури економіки та зайнятості, економічних систем, ступеня захисту жінок або прийняття політичних рішень» [5]. У цьому контексті, дослідження гендерних наслідків воєнного конфлікту в Україні можуть зробити внесок у переосмислення взаємозв'язку між змінами в гендерних відносинах, з одного боку, та економічними перетвореннями – з іншого. В умовах кризи воєнного часу проблема гендерної сегрегації володіє високим ступенем негативної динаміки. На сьогоднішній день сформувався особливий ринок жіночої робочої сили, для якого характерним є зниження соціального статусу жіночої праці порівняльно з довоєнним періодом. Залучення жінок у професії, які традиційно вважалися чоловічими та часто пов'язані з важкою фізичною працею, призводить до того, що жінки, не витримуючи важких фізичних навантажень, надають перевагу роботі з меншим навантаженням і менш оплачуваною. Зазвичай це професії, які пов'язані з виробництвом і робітничими спеціальностями та які не вимагають фундаментальних знань. Освіта та кваліфікація жінок перестають відігравати вирішальне значення при виборі роботи, тож під час війни посилюється вертикальна сегрегація, коли саме жінки відчують проблеми щодо кар'єрного росту та професійного зростання. Така ситуація може призвести до ще більшого закріплення в суспільстві стереотипів, які вважають чоловіків більш придатними для керівних посад, і до зниження трудової мотивації та кар'єрних устремлінь жінок. Під час війни при проведенні гендерної політики на державному рівні кілька чинників часто не беруться до уваги: професійні та кар'єрні устремління жінок, наявність конкретного напрямку освіти та практичний досвід роботи в певній сфері, мобільність, міжгендерні стосунки та співпраця, а також просування жінок на різні рівні керівництва. Це призводить до того, що у країні фактично відсутні ефективні важелі подолання гендерної сегрегації у коротко та середньотерміновій перспективі, а рівність обох соціальних статей на ринку праці є практично декларативною. Всупереч тому, що гендерна сегрегація – явище глобальне, у різних регіонах України вона може сильно різнитися, тому необхідні додаткові дослідження впливу таких факторів, як культурна спадщина, історичний розвиток, географічне розташування, релігійні вірування тощо на гендерну сегрегацію на українському ринку праці.

Слід також враховувати, що сучасна гендерна політика України сприяє збільшенню кількості жінок, які йдуть в армію, а інтеграцію жінок у збройні сили розглядають як один із напрямів гендерної концепції в інститутах оборони. Гендерна політика в оборонній сфері спрямована не лише на ліквідацію дисбалансу жіночого представництва у військовому

середовищі, а й на повноцінну реалізацію кар’єрних чи професійних амбіцій українок. Сучасні тенденції, що відбуваються в суспільстві загалом та збройних силах зокрема, коли гендерні стосунки регулюються та динамічно змінюються залежно від співвідношення консервативних традицій, ідеологій мужності, біологічних та ліберальних дискурсів, бюрократичних потреб та феміністських ідеологій, що по-різному взаємодіють та формують гендерний режим кожної організації, визначають актуальність дослідження стратегій гендерної рівності у силових структурах України.

Список використаних джерел:

1. Collier P., Elliott L., Hegre H., Hoeffler A., Reynal-Querol M. & Sambanis N. Breaking the Conflict Trap: Civil War and Development Policy. World Bank Policy Research Report: 56793. Washington, DC: World Bank, 2003. 221 p.
2. Bjarnegård E., Melander E., Bardall G., Brounéus K., Forsberg E. et al. Gender, peace and armed conflict / ed. by I. Davis, SIPRI Yearbook 2015: Armaments, Disarmament and International Security. Oxford: Oxford University Press, 2015. P. 101–109.
3. Forsberg E. & Olsson L. Examining Gender Inequality and Armed Conflict at the Subnational Level. Journal of Global Security Studies. 2020. Vol. 6. <https://doi.org/10.1093/jogss/ogaa023>.
4. Buvinic M. & Das Gupta M. & Casabonne U. & Verwimp P. Violent Conflict and Gender Inequality: An Overview. The World Bank Research Observer. 2013. Vol. 28, Iss. 1. P. 110–138. <https://doi.org/10.1093/wbro/lks011>.
5. Tusińska M. Gender and Economic Downturn. The Focus on Women and the Pandemic Crisis. Studies in Logic, Grammar and Rhetoric. 2021. Vol. 66, Iss. 4. P. 513–530. <https://doi.org/10.2478/slgr-2021-0029>.

Циктор К.А.

курсантка Іго курсу

Навчально-наукового інституту права та

підготовки фахівців для підрозділів

Національної поліції

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Король К.С.**

викладач кафедри

Тактико-спеціальної підготовки,

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ПРИНЦИПИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ

Проблеми, що виникають у національних контекстах під час виконання жінками службово-бойових завдань, здебільшого не виникають через фемінність, а через недостатню модернізованість та технологічність вітчизняних силових структур. Цей аспект реформування силових структур виявляється, ймовірно, як один із найбільш проблемних і нагальних. Коли йдеться про необхідність модернізації та технологізації силових структур, виявляється невідповідність фінансово-економічних, організаційних, науково-технологічних та інших можливостей держави викликам і вимогам часу. Зазначені неспроможності проявляються не лише в гальмуванні процесів модернізації. Практичне забезпечення гендерної рівності в національних силових структурах також ускладнюється через слабкість логістичного забезпечення, через складності в забезпеченні необхідними інфраструктурними змінами.

Щодо логістики, експертна оцінка, проведена у 2017 році, підтвердила наявність невідповідності логістики вимогам забезпечення рівності жінок і чоловіків у різних структурах сектору безпеки й оборони України. Проте, серед типових проблем, що залишилися станом на 2021 рік, була недостатність або відсутність форми та взуття невеликих розмірів, а також відсутність одягу та взуття, розроблених відповідно до антропометричних даних жінок. Білизна для військовослужбовиць взагалі не була передбачена [1].

Незважаючи на заявлену «людиноцентричність, права, свободи й законні інтереси громадян», які повинні бути «в центрі реформ» сектору безпеки й оборони України, спадщиною тоталітарного минулого в національних силових структурах залишається недостатня увага до здоров'я та комфорту людини, зокрема військовослужбовця. Нині це проявляється в розриві між сучасними вимогами до якості умов несення служби та її логістичним забезпеченням в Україні, таких як технологічність спорядження, одягу, взуття тощо [2].

Вимоги щодо гендерної рівності потребують внесення відповідних змін в інфраструктуру кожної конкретної організації чи військової частини. Дотримання санітарно-гігієнічних норм і норм несення служби військовослужбовцями вимагає значних фінансових витрат. Практика показує, що частка бюджетних коштів, спрямованих на задоволення потреб жінок у секторі безпеки й оборони України, є показником ефективності реалізації мети забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у цьому секторі.

Проте, практика організації несення служби жінками демонструє певні перекося, а саме порушення гендерного балансу та дискримінацію чоловіків у побутових умовах несення служби порівняно з тими, що створені для жінок. Такі нерівності породжують у підрозділах негативне ставлення до гендерної політики та закріплюють стереотипи щодо нерівності й «особливості жінок». Намагання структур сектору досягти виконання кількісних показників гендерної рівності на практиці призводить до нових форм нерівності [4].

У сучасних силових структурах, вмотивованість особового складу залежить не лише від індивідуальних аспектів, а й від різних чинників, які також опосередковано підпливають на професійну діяльність військових. Одним із таких важливих аспектів є гендерна проблематика, яка примушує нас зосередитися на численних викликах, що стоять перед військовослужбовцями та військовослужбовицями в побуті й родинному житті. У цій сфері гендерна нерівність проявляється у всій своїй повноті через стереотипи та стандартні очікування щодо ролі жінки-матері та жінки-господині. Зазвичай, в життєвих ситуаціях найбільший тягар відповідальності лягає на жінок-військовослужбовиць. Вони часто змушені зіткнутися з рольовими конфліктами та вибором між професійною кар'єрою та родинними обов'язками, без можливості альтернативи. Це може призвести до обмеження можливостей у підвищенні їхніх професійних навичок та кар'єрного зростання [3].

Звернувши увагу на такі виклики, важливою стає підтримка військовослужбовців і військовослужбовиць з боку військових та державних структур, що відповідають за реалізацію гендерної політики. Однак, варто відзначити, що наразі національні силові структури не завжди враховують існування таких проблем у своєму особовому складі [1].

Результати проведеного аналізу вказують на потребу в подальшій розробці стратегій вирішення зазначених проблем. Серед найбільш перспективних напрямків можна виділити:

- Оптимальне поєднання принципів професіоналізму та гендерної рівності у реформуванні національних силових структур з метою відповідності стандартам НАТО.
- Реалізація гендерної рівності без дискримінації та забезпечення підвищення професійних навичок усіх військовослужбовців.
- Визначення маркерів, що свідчать про дотримання принципу професіоналізму в контексті гендерної політики в силових структурах.
- Формування гендерно-чутливої інфраструктури, яка враховуватиме потреби військовослужбовців у побуті та сімейному житті.
- Оптимізація логістичного забезпечення з використанням сучасних технологій та антропоморфних відмінностей військовослужбовців.

- Урахування соціально-побутових проблем військовослужбовців як першочергових завдань та вирішення їх з врахуванням гендерної рівності.
- Забезпечення гендерної компетентності військовослужбовців через освітні програми військових навчальних закладів [3].

У результаті проведеного аналізу стану гендерної проблематики у силових структурах виявлено ряд важливих викликів та проблем, які потребують негайного вирішення. Зокрема, гендерна нерівність виявляється у стереотипах та рольових очікуваннях щодо жінок-військовослужбовців, які є основними носіями відповідальності у побуті та родинному житті. Це може призводити до обмеження їхніх можливостей у професійному зростанні та кар'єрному розвитку. Для подолання цих проблем необхідно вжити комплексних заходів, спрямованих на поєднання принципів професіоналізму та гендерної рівності, створення гендерно-чутливої інфраструктури, оптимізацію логістичного забезпечення та забезпечення гендерної компетентності військовослужбовців через освітні програми. Такі заходи допоможуть забезпечити рівні умови для всіх членів силових структур, сприятимуть їхньому професійному зростанню та сприятимуть ефективній реалізації завдань безпеки й оборони країни.

В цілому, вирішення гендерних проблем у силових структурах є важливим кроком на шляху до створення сучасної та ефективної армії, яка відповідає сучасним вимогам та цінностям гендерної рівності.

Список використаних джерел:

1. Про річні національні програми під егідою Комісії Україна – НАТО : Указ Президента України № 72/2021 від 24 лютого 2021 р. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/722021-36825>.
2. Методичні рекомендації з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки та оборони України. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/12rBM7EBkTX6EwhigmKLUGP3AKQkCqp?usp=sharing>
3. Міністерство оборони України. Проектний Офіс реформ. Оборонна реформа. Офіційний сайт. URL: <https://defense-reforms.in.ua/>.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію воєнної безпеки України» :Указ Президента України № 121/2021 від 25 березня 2021 р. / Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>.

Чередниченко О. Ю.

викладач Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат економічних наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДПОВІДНОСТІ СТАНДАРТАМ ЄС У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ ВІД ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА ЯК ВАЖЛИВА ПЕРЕДУМОВА ДЛЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

У сучасному світі, де демократія та гендерна рівність є визнаними цінностями, проблема гендерно зумовленого насильства є однією з актуальних на шляху до побудови справедливого та рівноправного суспільства. Протягом понад півстоліття цивілізований світ послідовно розбудовує демократичну політику, у рамках якої означена проблема займає одне з пріоритетних місць. Міжнародна система права, яка опікується вирішенням проблеми гендерної нерівності та гендерно зумовленого насильства, визнає необхідність універсального застосування принципів рівності та справедливості в усіх країнах світу та розробляє правові інструменти в питаннях протидії гендерно зумовленому суспільству, запобіганню цьому.

Розроблені міжнародні документи у галузі прав людини та прав жінок відіграють дуже важливу роль у протидії та запобіганні гендерно зумовленому насильству.

Україна, яка активно включена до демократичних процесів, визнає важливість протидії всім формам насильства. Ця проблема набула особливої гостроти в умовах повномасштабної війни. З моменту вторгнення росії Україна не тільки чинить гідну відсіч агресору, а й активізувала процеси щодо вступу до Європейського Союзу (ЄС). Досягнувши статусу кандидата на вступ до ЄС наша держава продовжує імплементувати ратифіковані Верховною Радою України міжнародні нормативно-правові акти в національну правову систему. Враховуючи загострення на тлі війни проблеми протидії насильству особливої уваги заслуговує забезпечення відповідності стандартам Європейського Союзу у сфері захисту прав жінок, дітей та інших осіб від гендерно зумовленого насильства саме в Україні. Розв’язання цієї проблеми є важливою передумовою для євроінтеграції нашої держави. Для цього України вживає заходів для протидії гендерно зумовленому насильству та його профілактики відповідно до чинних законодавчо-правових актів, які були прийняті парламентарями в останні роки.

Перші кроки у вирішенні проблеми гендерно зумовленого насильства в українському законодавстві були визначені законом України «Про попередження насильства в сім’ї» (2001; втратив чинність від 07.01.2018) та який є першим спеціальним законодавчим актом на теренах колишніх радянських республік, що був спрямований на протидію побутовому насильству[1]. В подальшому в державі були прийняті закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року № 2866-IV [3] та Положення про Міжвідомчу раду з питань сім’ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 05.09.2007 № 1087 [8].

У 2011 році Україна підписала Конвенцію Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством відому як Стамбульська конвенція. Стамбульська Конвенція на сьогодні є основним джерелом, в якому систематизовано та узагальнено найповніший перелік заходів, спрямованих на захист осіб, постраждалих від гендерно зумовленого насильства, та надання їм відповідних послуг. Незважаючи те, що тривалий час конвенція залишалася нератифікованою Україною, в державі продовжувалася наполеглива робота в напрямку розв’язання питань пов’язаних з визначеною проблематикою. Так, вже у 2012 році Верховною Радою України було ухвалено закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», а розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 113-р було затверджено Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року [14].

Процеси активізації правових заходів в Україні з метою адаптації національного законодавства до положень Стамбульської конвенції поновилися у 2017 році.

Так, законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [2], прийнятим 07 грудня 2017 року, було внесено зміни та доповнення до таких законодавчих актів як закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», в якому визначено сутність поняття «насильство за ознакою статі», а також закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», де новий VI розділ присвячено саме питанням запобігання та протидії насильству за ознакою статі. Зазначимо, що Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» уже тоді включав ряд інструментів для протидії насильству в сім’ї, які повністю відповідають європейським стандартам та Стамбульській конвенції.

Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами за № 2227-VIII» від 6 грудня 2017 року [4] стали підґрунтям для імплементації деяких положень Стамбульської конвенції. Зокрема, Кримінальний кодекс України було доповнено такими статтями як 126-1 «Домашнє насильство», 151-2 «Примушування до шлюбу» та 390-1

«Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників».

В 2017 році до закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (редакція Закону № 2229-VIII від 07.12.2017) були внесені зміни (ст. 21-4 закону) згідно з якою, постраждали від насильства за ознакою статі отримали право на дієвий, ефективний та невідкладний захист у разі вчинення насильства, недопущення повторних випадків насильства та можливість звернення особисто або через свого представника до суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі [3]. Також, цим законом України було визначено коло суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, та до яких може звернутись постраждала особа (ст. 7-1).

Постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 №658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» було врегульовано питання міжвідомчої взаємодії у випадках домашнього насильства та насильства за ознакою статі [9].

У 2018 році було схвалено Концепцію Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року [13], а наказом Координаційного центру з надання правової допомоги Міністерства юстиції України від 22 листопада 2018 р. № 95 затверджено Гендерну стратегію системи надання безоплатної правової допомоги.

Враховуючи актуальність питань забезпечення гендерної рівності та протидії гендерно-обумовленому насильству в Україні, Указом Президента України від 30 вересня 2019 року було визначено забезпечення гендерної рівності як одну з цілей сталого розвитку України на період до 2030 року [6]. Важливим кроком у реалізації стратегічної мети став Указ Президента України «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» від 21 вересня 2020 р. № 398/2020 [7], яким визначено завдання Кабінету Міністрів України розробити та затвердити державну соціальну програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року.

28 жовтня 2020 року було затверджено Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року [10]. Метою цього плану є, зокрема, створення умов для забезпечення системної протидії насильству за ознакою статі. Серед стратегічних цілей наголошено на забезпеченні захисту від насильства за ознакою статі, сексуального насильства (в умовах збройного конфлікту та в мирний час); формуванні системи міжвідомчого виявлення та реагування для забезпечення комплексного захисту та доступу до правосуддя осіб, які постраждали від такого насильства; забезпеченні функціонування ефективних механізмів запобігання насильству за ознакою статі.

Затвердженням 24 лютого 2021 р. Кабінетом Міністрів України Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 р. [12] започаткована нова фаза імплементації базових принципів Стамбульської конвенції. З метою зміни національного законодавства та його узгодження з нормами Стамбульської конвенції протягом майже двох років були запропоновані та ухвалені понад 10 законопроектів і низка нормативно-правових актів.

Саме в умовах війни відбулася важлива подія – ратифікація Верховною Радою Стамбульської конвенції, яка набула чинності для України 1 листопада 2022 року. Наслідком ратифікації є обов'язкове приведення чинного національного законодавства у відповідність із вимогами цього правового акту.

16 грудня 2022 року Кабінет Міністрів України оновив Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року [14].

В умовах війни в Україні особливої актуальності набуває дієвий механізм запобігання й протидії гендерно зумовленому насильству та забезпечення захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства.

Ефективна реалізація цього можливо лише за умови скоординованої діяльності всіх державних інституцій, для яких головним завданням стає забезпечення високого рівня захисту прав громадян, особливо тих, хто став жертвою гендерно обумовленого насильства або належить до груп ризику. Усвідомлюючи складність ситуації, державні інституції продовжують напрацьовувати та впроваджувати правовий інструментарій для ефективної протидії гендерно зумовленому насильству, узгоджуючи його з міжнародними стандартами та нормами.

Список використаних джерел:

1. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15 листопада 2001 року № 2789-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5207-17>.
3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> .
4. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#Text>.
5. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.
6. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.
7. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства : Указ Президента України від 21.09.2020 № 398/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/2020#Text>.
8. Про консультативно-дорадчий орган з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї та протидії торгівлі людьми : постанова КМУ від 05.09.2007 № 1087 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-2007-%D0%BF#Text>.
9. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : Постанова КМУ від 22 серпня 2018 р. № 658. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF>.
10. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року» : Розпорядження КМУ від 24 лютого 2016 року № 113-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80#Text>.
11. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини : Указ Президента України № 501/2015 від 25.08.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015#Text>.
12. Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року : Постанова КМУ від 24 лютого 2021 р. № 145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-2021-%D0%BF#Text>.
13. Концепція Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року : розпорядження КМУ від 10.10.2018 № 728-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80#Text>.
14. Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року : розпорядження КМУ від 24.02.2016 № 113-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80#Text>.

Яковенко Ю.В.

викладач Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ПОШУК РІВНОВАГИ: ШЛЯХ ДО ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Гендерна рівність у секторі безпеки та оборони стає пріоритетним завданням сучасного світу. Відходячи від традиційних уявлень про ці сфери як виключно чоловічі, ми переходимо до нового рівня розуміння, де гендер не визначає можливості та роль в цих важливих галузях. Сьогодні гендерна рівність не лише етичний, але й стратегічний інтерес, що стає ключем до підвищення ефективності та стабільності в секторі безпеки та оборони.

Процес досягнення гендерної рівності у цих сферах не обмежується простим включенням жінок у військові чи поліцейські структури. Він передбачає комплексну перебудову культурних, інституційних та психологічних аспектів, які визначають взаємодію між статями населення в цих галузях. Це вимагає не лише розробки нових політик, але й активного впровадження механізмів, спрямованих на забезпечення рівних прав і можливостей для всіх, незалежно від їхньої статі.

Перш за все, гендерна рівність в секторі безпеки та оборони стосується не лише кількісної представленості жінок у військових або поліцейських посадах. Це важливе питання також охоплює структурні та культурні перешкоди, які заважають рівноправній участі жінок у цих сферах та їхньому повноцінному розвитку.

Однією з таких перешкод є стереотипи щодо ролі жінок та чоловіків у сфері безпеки та оборони. Наприклад, у багатьох країнах існує погляд, що жінки не можуть бути такими самими сильними та ефективними лідерами, як чоловіки, у військових або поліцейських структурах. Історично склалося так, що військова та поліцейська сфери вважалися виключно чоловічими, що призводило до утримання жінок від доступу до важливих посад та можливостей для кар'єрного зростання. Однак є приклади, такі як історія участі жінок у війнах та конфліктах, або досягнення жінок в різних сферах військової та поліцейської діяльності, свідчать про те, що ці стереотипи не мають під собою ґрунту [6, с.80].

Наприклад, достатньо подивитися перелік жінок-військових Британських Збройних Силах, які доводять свою компетентність та ефективність у керівництві. Серед яких, жінка-військовослужбовець Джуд Террі вперше отримала таке високе військово-звання, як контр-адмірал Королівського флоту Великобританії [1]. Це не перший та не останній випадок призначення до керівного складу зарубіжних збройних сил військово-службовця – жінки. Також, жінки у різних країнах світу активно беруть участь у миротворчих місіях ООН [4] та інших міжнародних операціях.

Розривання стереотипів про гендерні ролі в секторі безпеки та оборони важливо не лише для забезпечення рівних можливостей для жінок, але й для підвищення ефективності цих галузей. Перетворення робочих середовищ у місця, де кожен має рівні можливості для професійного зростання, сприяє залученню різноманітних талантів та досвіду, що в свою чергу сприяє зміцненню безпеки та стабільності [5, с.53].

Поряд з цим, важливо забезпечити структурні зміни, які сприяють рівному представництву та доступу до ресурсів у секторі безпеки та оборони. Це означає впровадження політик та програм, спрямованих на активне підтримання участі жінок у процесах прийняття рішень, надання доступу до професійної підготовки та розвитку, а також забезпечення рівних можливостей для розвитку кар'єри.

Наприклад, у США програма "Women, Peace, and Security" (Жінки, Мир і Безпека) [3] розробляє та впроваджує стратегії, спрямовані на забезпечення активної участі жінок у миротворчих процесах та управлінні конфліктами. Ця програма допомагає жінкам отримувати необхідні навички та ресурси для участі в миротворчих місіях та міжнародних дипломатичних процесах.

Для подолання структурних перешкод необхідно також забезпечити доступ жінок до професійної підготовки та розвитку. Наприклад, у Швеції, де активно просуваються політики гендерної рівності, існують програми підтримки жінок у військовій сфері, які забезпечують їм можливість отримати необхідні навички та кваліфікації для зайняття важливих посад.

Крім того, важливо визначити і усунути будь-які бар'єри для розвитку кар'єри жінок у секторі безпеки та оборони. Наприклад, у Канаді, були прийняті заходи для створення сприятливої робочої атмосфери та підтримки жінок-військовослужбовців у їхній професійній кар'єрі, включаючи зменшення статевої стереотипів та забезпечення рівних умов праці.

Не менш важливим є врахування гендерних аспектів у розробці політики безпеки та оборони. Жінки та чоловіки можуть відчувати ризики та відповідальність по-різному, і включення різних голосів у процес розробки політичних рішень дозволяє забезпечити більш повне розуміння потреб та перспектив обох статей.

Прикладом врахування гендерних аспектів у розробці політики безпеки та оборони є Шведська програма "Gender Mainstreaming in the Swedish Armed Forces" (Гендерна інтеграція в шведських Збройних силах) [2]. Ця програма передбачає систематичне врахування гендерних аспектів у всіх аспектах діяльності військових, включаючи розробку стратегій національної безпеки. Вона допомагає враховувати різні потреби та перспективи жінок та чоловіків при формулюванні політики, що робить цю політику більш ефективною та відповідною до потреб суспільства в цілому.

Інший приклад - Національна стратегія з гендерної рівності у секторі безпеки та оборони, розроблена у Норвегії. Ця стратегія передбачає включення гендерних аспектів у всі аспекти діяльності сектору безпеки та оборони, починаючи від процесу планування до реалізації конкретних програм та заходів. Вона стимулює участь жінок у прийнятті рішень та забезпечує їхню репрезентацію на всіх рівнях управління, що робить сектор більш гнучким і реагуючим на потреби всього суспільства.

У світлі цих викликів важливо пам'ятати, що гендерна рівність у секторі безпеки та оборони - це не лише моральний обов'язок, але й стратегічний інтерес. Забезпечення участі жінок та чоловіків на рівних умовах в цих сферах призведе до збільшення ефективності, інноваційності та стабільності. Розуміння цього факту та прийняття відповідних заходів може стати вирішальним для забезпечення майбутнього безпеки та стабільності у всьому світі [7, с.19].

Наша спроможність враховувати гендерні аспекти у секторі безпеки та оборони не лише відображає наші моральні принципи справедливості та рівності, але й є ключовим фактором для досягнення успішних результатів. По-перше, гендерна рівність дозволяє використовувати повний потенціал суспільства, залучаючи найкращі та найбільш підходящі кандидатури незалежно від їхньої статі. По-друге, різноманіття гендерних перспектив у розробці та виконанні стратегій безпеки та оборони сприяє створенню більш об'єктивних, комплексних і інноваційних рішень.

Нарешті, забезпечення гендерної рівності у секторі безпеки та оборони має велике значення для збереження міжнародного миру та стабільності. Інклюзивне управління та рівні можливості сприяють побудові довіри та співпраці між країнами, зменшуючи ризики конфліктів та підвищуючи шанси на вирішення глобальних проблем.

Отже, лише через спільні зусилля та розуміння важливості гендерної рівності ми зможемо забезпечити майбутню безпеку та стабільність у всьому світі, де кожен здатний внести свій внесок у підтримку загального добробуту та процвітання.

Рекомендації для законодавчих ініціатив:

1. Прийняття Закону про забезпечення гендерної рівності в секторі безпеки та оборони, який би забезпечував закріплення принципів рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків у цих сферах.

2. Розробка та впровадження механізмів моніторингу та оцінки дотримання гендерних принципів сил безпеки та оборони.

3. Введення квот на представництво жінок у вищих посадах військових та поліцейських структурах з метою забезпечення рівних можливостей для кар'єрного зростання.

4. Розробка програм підвищення гендерної свідомості серед персоналу сектору безпеки та оборони з акцентом на важливість рівних прав та можливостей для всіх.

5. Забезпечення фінансової підтримки для ініціатив, спрямованих на підвищення участі жінок у секторі безпеки та оборони, включаючи програми навчання та професійного розвитку.

Ці рекомендації спрямовані на створення систематичних та ефективних механізмів для забезпечення гендерної рівності в секторі безпеки та оборони, що сприятиме підвищенню ефективності цих галузей та створенню більш безпечного та стабільного суспільства.

Список використаних джерел:

1. "Royal Navy appoints Jersey woman as first female admiral". BBC News. BBC Jersey. Retrieved May 26, 2021.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/world-europe-jersey-57257640> (дата звернення 05.04.2024)

2. Swedish Gender Equality Agency [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/lhlpkqpq/jamstalldhetsintegrering-i-myndigheten-jamstalldhetsperspektiv-och-resultat-av-myndigheternas-arbete-2013-2017-reviderad-2019-05-06.pdf> (дата звернення 05.04.2024)

3. Women, Peace, and Security [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <https://www.state.gov/women-peace-and-security/> (дата звернення 06.04.2024)

4. Структура «ООН-жінки». Організація Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <https://www.unwomen.org/en> (дата звернення 04.04.2024)

5. Ågren, M., & Sataoen, H. Becoming a ‘normal’ and ‘ordinary’ organization through strategic communication? Discursive legitimation of the Swedish armed forces. *International journal of strategic communication*, 16(1), 2022 50–69.

6. Linehagen, F. Gender (in) equality within the Swedish Armed Forces: Resistance and Functional Disinclination. [Doctoral Thesis (compilation), Division of Risk Management and Societal Safety]. Division of Risk Management and Societal Safety, Faculty of Engineering, Lund University. 2023 p.86

7. Woodward, R., & Duncanson, C. An introduction to gender and the military. In R. Woodward & C. Duncanson (Eds), *The Palgrave International Handbook of Gender and the Military* (pp. 1–20). 2017.

Ярема В.В.

завідувач кафедри військової підготовки

Державного податкового університету

Дунаєнко Т.І.

викладач кафедри військової підготовки

Державного податкового університету

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ

Застосування заходів, спрямованих на усунення дисбалансу нерівності можливостей чоловіків і жінок передбачено Конституцією України [3], Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р., Указах Президента України «Про підвищення статусу жінок у суспільстві» від 25.04.2001 р. №283, «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 26.07.2005 р. №1135.

Соціальна політика держави стосується кожної статі і участі її в різних сферах професійної діяльності: освіті, науці, медицині, управлінській структурі суспільства, що сьогодні набирає питомої ваги національних інтересів, адже це є права і свободи кожного громадянина [2, с.117]

Скорочення особового складу Збройних Сил України за останні роки, а також віроломний напад російської федерації на Україну, поступово призводить до збільшення кількості жінок і зростання тенденції гендерного впливу у силових структурах держави. Збільшення чисельності жінок – військовослужбовців, які проходять службу в Збройних Силах України є одним із вагомих показників впровадження гендерної політики у діяльність ЗС України [1, с.181].

Слід зазначити, що крім названих причин є інші, які спонукають жінок до обрання професії військового – це соціально – економічні: приваблива сума грошового забезпечення, соціальні пільги і гарантії держави, захищеність, пенсійний вік значно нижчий у порівнянні із цивільними громадянами, речове і продовольче забезпечення, медичне забезпечення, збільшений період оплачуваної відпустки, пільги після служби тощо. Неабияке значення вступити до лав військової служби має і прагнення жінок влаштувати особисте життя, продовжити сімейні традиції, адже всім відомий факт переваги кількості жіночого населення на чоловічим.

Таким чином, рівні можливості військовослужбовців – чоловіків і військовослужбовців – жінок щодо можливості у розвитку військової кар’єри є одним із пріоритетів у сфері прав людини. Не викликає сумніву той факт, що в багатьох країнах світу за рівних умов підготовки військовослужбовців – жінок і військовослужбовців – чоловіків мають однакове ставлення до себе і спроможні однаково виконувати свої професійні обов’язки. У додавок сказаного слід відмітити, що жінки – військовослужбовці можуть мати більш стійку психіку, урівноваженість, поміркованість і логіку, що позитивно впливає на морально – психологічне забезпечення підготовки та застосування Збройних Сил України.

Отже, гендерна політика у Збройних Силах України підсилилась завдяки діяльності органів військового управління, уведення штатних посад відповідальних осіб в структуру Міністерства оборони і Генерального штабу Збройних Сил України, а також створення експертної робочої групи з гендерних питань.

Перспектива подальших досліджень гендерної політики розкриватиметься в аналізі її розвитку, враховуючи міжнародний військовий досвід з гендерних питань, організації і проведенню контролю виконання заходів Збройними Силами України щодо впровадження і розвитку гендерної політики згідно чинного законодавства.

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що стереотипи про участь жінок у силових структурах України поширюються в основному серед цивільних, у мирний час, і що вони здатні виконувати лише другорядні завдання у порівнянні з чоловіками – військовослужбовцями. Натомість, відмінна тенденція ставлення до гендерної ролі жінки спостерігається у її професійній діяльності під час війни, а саме – оператори БПЛА, стрільці, медичні сестри, кухарки, тилові працівниці, психологині, які демонструють більш сучасне і лояльне відношення до себе зі сторони чоловіків – військовослужбовців. І це далеко не повний перелік фахової діяльності жінок в участі захисту країни. Цим самим гендерна політика повністю відповідає тенденціям сучасного гуманітарного права і сприяє максимальному збільшенню потенціалу українського жіноцтва у підвищенні обороноздатності нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Гендерна політика у Збройних Силах України: проблеми теорії та практики/ Міністерство оборони України, НДЦ гуманітарних проблем ЗС України; В.П. Кротиков, В.М. Мальюга, В.Л. Топальський та ін./За заг. редакцією О.М. Олійника. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2012. – 334 с.
2. Кліменко Н.Г. Роль і місце жінки – військовослужбовця в Україні. // Економіка та держава. – 2014, - № 5/2014. – С. 116-119.

3. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
4. Правдивець Н.О. Психологічні чинники та етапи розвитку професійної ідентичності у жінок – військовослужбовців / Н.О. Правдивець // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2013. - № 2.
5. Мороз Т. Кількість жінок у нашому війську за 10 років збільшилась у 15 разів (Електронний ресурс) / Т. Мороз. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2782285-gendernij-proriv-u-zsu-za-desat-rokiv-zinok-u-vijsku-pobilsalo-v-15-raziv.html>

СЕКЦІЯ 6

ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ ОПЕРАТИВНО- СЛУЖБОВИХ ТА СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Андрієті А.В.

старший викладач кафедри професійної
психології
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії
Служби безпеки України

Ваврик Л.В.

доцент кафедри професійної психології
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії Служби безпеки України,
кандидат психологічних наук

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Військово-професійна діяльність належить до категорії стресогенних. Бойові дії у сучасних умовах піддають військовослужбовців впливу різноманітних стресових факторів, включаючи високі фізичні та психоемоційні навантаження, складні кліматичні умови, загрози життю та здоров'ю.

Успішність військово-професійної діяльності залежить не тільки від рівня кваліфікації спеціаліста, а й вимагає від нього стресостійкості для подолання психічної напруги в екстремальних умовах.

Незважаючи на те, що більшість військовослужбовців можуть добре впоратися із стресовими навантаженнями, існує певний потенціал підвищення рівня їх стресостійкості.

Високий рівень стресостійкості належить до переліку професійно важливих якостей військовослужбовця будь-якої категорії та спеціальності.

Практичну значущість дослідження феномену стресостійкості важко переоцінити. Адже за рівнем сформованості стресостійкості військовослужбовця можна здійснювати прогнози щодо його можливостей керування своїм емоційним станом, підтримки оптимального рівня працездатності під час виконання службово-бойових завдань тощо.

Багато науковців розглядають феномен стресостійкості в окремих різноманітних його формах прояву, але вимоги сучасності вимагають комплексного його дослідження.

Загалом стресостійкість у наукових працях розглянуто в чотирьох площинах [1]:

- 1) у контексті особистісного адаптаційного потенціалу та копінг-стратегій;
- 2) як інтегративну властивість особистості;
- 3) в окремих проявах – «емоційної стійкості», «психічної стійкості», «психологічної стійкості»;
- 4) як особливості поведінки в бойових (екстремальних) умовах.

Незважаючи на різноманітні підходи до розуміння стресостійкості, доведено, що за своєю природою вони не суперечать, а доповнюють один одного.

Стресостійкість розглядається як сукупність певних особистісних якостей, що зумовлює здатність людини протистояти стресорному впливу або справлятися зі стресогенними ситуаціями завдяки вмільому (без шкоди для свого здоров'я) пристосуванню до них і конструктивності поведінки [2, с. 27]:

До того ж, стресостійкість особистості визначається на різних рівнях, зокрема науковці на соціально-психологічному рівні розглядають як [3]: збереження здатності до соціальної

адаптації; збереження значущих міжособистісних зв'язків; забезпечення успішної самореалізації, досягнення життєвих цілей; збереження працездатності; збереження здоров'я.

Стресостійкість залежить від урівноваженості як здатності зіставляти рівень напруження з ресурсами своєї психіки й організму. Урівноваженість як складова стресостійкості виявляється в здатності мінімізувати негативний вплив суб'єктивної складової у виникненні напруження, у здатності утримувати напруження в прийнятих межах [4].

Зокрема, детермінантами стресостійкості виступають структурні компоненти особистості: спрямованість, досвід, психічні процеси, темперамент, характер, здібності.

В екстремальних умовах чинниками, що спряють стресостійкості військовослужбовців є [5]: досвід перебування в подібних умовах; індивідуально-психологічні особливості (високий рівень емоційної стабільності, вольової саморегуляції, активність, впевненість у собі); задоволення військово-професійною діяльністю; наявність функціональних можливостей.

Чинниками, що негативно впливають на стресостійкість виступають: надмірний вплив стресогенних чинників, що перевищують адаптаційні можливості військовослужбовця; індивідуально-психологічні особливості (низький рівень урівноваженості, занижена самооцінка, підвищений рівень особистісної та ситуативної тривожності, високий рівень невротизації) та ін.

Коли військовослужбовець усвідомлює, що може протистояти стресам, він відчуває впевненість, здатність справлятися з критичними ситуаціями, бути опорою і підтримкою в таких ситуаціях своїм колегам.

Стресостійкість військовослужбовця є однією з тих якостей, від якої залежить не лише успішність оволодіння військово-професійною діяльністю, а й самореалізація його як особистості. В цілому ж можна говорити про те, що стресостійкість особистості проявляється в умінні долати емоційне напруження, придушувати негативні прояви в поведінці, викликані стресовими ситуаціями, проявляти витримку і такт.

Варто наголосити на ролі індивідуально-психологічних характеристик особистості, які впливають на здатність опиратися стресу. До них, насамперед, відносять саморегуляцію, самоконтроль і емоційну стійкість.

Саморегуляція як характеристика особистості є унікальним утворенням, що завдяки мотивації на досягнення певного психічного стану, розвитку вольових характеристик особистості допомагає людині здійснювати контроль над власними емоціями через забезпечення взаємозв'язку між емоційно-вольовою сферою індивіда, його особистісним досвідом, а також мисленнєвими процесами. Ця характеристика важлива для розвитку стресостійкості особистості військовослужбовця та дає можливість діяти більш ефективно й адекватно в різноманітних екстремальних ситуаціях.

Важливість самоконтролю у формуванні стресостійкості особистості пов'язана з тим, що завдяки його корегуючій функції людина може реалізувати певний план діяльності (власний або запропонований оточенням). Самоконтроль пов'язаний із поняттям самовимогливості, відповідальності за власні дії та вчинки. Уміння контролювати свій внутрішній стан є важливим елементом ефективної діяльності військовослужбовця.

Емоційна стійкість передбачає здатність регулювати власні емоції під час дії стрес-факторів. Здатність ефективно долати стреси безпосередньо сприяє формуванню стійкості. Емоційно стійкі військовослужбовці усвідомлюють свої думки, емоції, внутрішні можливості та спроможні впритися з будь-якою стресовою ситуацією не втрачаючи впевненості в собі.

Підтримувати належний рівень стресостійкості військовослужбовця допоможуть: віра та переконаність в правильності його дій; позитивні думки про майбутнє і планування його деталей; розуміння, що неприємності і стреси – це тимчасовий епізод життя; усвідомлення того, що емоції витісняються не емоціями, а діями та ін.

Проблема стресостійкості особистості є важливим елементом структури особистості військовослужбовця. Вона передбачає поєднання особистісних характеристик і сформованої можливості протистояти ситуаціям, які викликають появу стресу.

Взагалі, стресостійкість як будь-який феномен з’являється не одразу, а має своє онтогенетичне походження, будучи й засобом, й результатом психічного розвитку особистості.

Отже, стресостійкість – представляє собою сукупність особистісних якостей, які дозволяють військовослужбовцеві переносити значні інтелектуальні, вольові і емоційні навантаження, обумовленні особливостями військово-професійної діяльності. Стресостійкість має велике значення для боєздатності військових підрозділів сектору безпеки та оборони України.

Список використаних джерел:

1. Стасюк В. В., Українець В. М. Сутність стресостійкості у психологічній науці. Науковий журнал «Габітус». 2023. Вип. 48. С. 60-65.
2. Іванова Н. Г. Морозов О. М., Паливода О. О. Психологічні особливості стійкості особистості до терористичної загрози : практ. посіб. Київ : НА СБУ, 2022. 160 с.
3. Психологічні особливості віддалених наслідків стресогенних впливів : монографія / за ред. М. С. Корольчука. Київ : нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 276 с.
4. Варій М. Й. Психологія особистості : навч. посіб. Київ : Сварог, 2023. 592 с.
5. Практикум з формування стресостійкості військовослужбовців до раптових змін бойової обстановки : метод. посіб. / за ред. В. М. Мороза. Київ : Центр учбової літератури, 2023. 54 с.

Бурнишева М. В.

здобувач вищої освіти другого рівня
Національного технічного університету «ХПІ»

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ

У місцях тимчасової або постійної дислокації, під час виконання завдань за призначенням підрозділи Збройних Сил України мають використовувати та актуально застосовувати прості і ефективні методи психологічної допомоги. Спеціаліст-психолог має бути відкритим для спілкування, самостійно виводити бійців на спілкування (створювати привід для щирої та відвертої розмови). Під час проявів у військовослужбовців переживань негативних станів, психолог вступає у спілкування за будь-якого приводу. Такі дії підштовхують військовослужбовців до того, що вони самі виходять на обговорення з психологом теми своїх переживань (дія домінанти). Підтримуючи таке спілкування, психолог має забезпечити відчуття прийняття, демонструвати емпатію, виражати розуміння та зацікавленість у взаємодії з пацієнтом [1].

В ЗС України треба посилити та покращити психологічний супровід військовослужбовців під час виконання завдань за призначенням та проводити реабілітаційні програми у зв’язку з регулярним стресом (різної природи та рівня) бійців з ціллю нормалізації їх психічного стану, адаптації у цивільному житті та надання, при необхідності, професійної психологічної допомоги.

У відповідь на стрес, який переживають військовослужбовці, у людини виникає стан тривоги, сум’яття, яке є автоматичною підготовкою до активної дії: атакуючої або захисної. Така підготовка здійснюється в організмі завжди, незалежно від того, якою буде реакція на стрес, навіть тоді, коли не відбувається ніякої фізичної дії [2].

Психологічне консультування є дієвим та доступним видом психологічної допомоги військовослужбовцям після їх перебування в екстремальних умовах службово-бойової діяльності. Цей вид допомоги психолог може застосовувати навіть у несприятливих умовах,

за відсутності певного обладнання та комфорту (що в цілому є важливим фактором роботи психолога).

У наслідках переживання людиною травмуючих подій для психічного здоров'я можна виділити два аспекти. Перший – той, що на поверхні, – руйнівний, виражений, як правило, у вигляді «розладів, що пов'язані з травмою та стресором» (відповідно до DSM-5, серед яких найпоширеніші – «гострий стресовий розлад» (ГСР) і «посттравматичний стресовий розлад» (ПТСР), а також у вигляді інших розладів (ускладнене або травматичне горе, депресія, панічний розлад, дисоціативні розлади, розлади із соматичними симптомами, конверсійний розлад, короткі психотичні розлади, зловживання психоактивними речовинами). При цьому, за даними DSM-5, ризик мати коморбідний розлад (депресію та ін.) для тих, хто виявляє ознаки ПТСР, становить 80% [3]. Перераховані розлади суттєво впливають на рівень психологічного благополуччя людини, якість її життя, стосунки з близькими людьми, часто призводячи до соціальної ізоляції та навіть інвалідизації, хронічних психопатологічних змін особистості та відстрочених реакцій на бойовий стрес. Другий аспект впливу травми – це те, що Дж. Брієр називає «зростанням». Воно виявляється тоді, коли людина здужала «пройти» через травму, пережити її. В результаті такого проживання якість життя людини також змінюється, але вже в інший бік – усе тепер усвідомлюється по-новому, змінюються й стають глибшими погляди на світ, на себе, на інших людей [4]. Разом з тим, як подолати перший аспект, так і досягти другого, буває дуже складно, й допомога фахівця, психолога чи психотерапевта, є надзвичайно важливою.

Аналіз літературних джерел [2, 3, 4], що стосуються посттравматичних стресових станів військовослужбовців, дозволяє встановити їх характерні прояви, серед яких найбільш поширеними є такі:

- думки про самогубство, що в деяких випадках закінчуються реальним здійсненням суїциду;
- потреба мати при собі зброю та за її допомогою вирішувати проблемні ситуації;
- часткова або повна втрата сенсу життя, невпевненість у своїх силах;
- депресія, песимізм, відчуття занедбаності й непотрібності;
- недовіра до інших людей, нездатність відверто говорити про війну;
- відчуття нереальності всіх тих подій, що відбувалися на війні;
- розвиток відчуття нездатності реально впливати на хід подій;
- нездатність бути в спілкуванні з іншими людьми щирим та відкритим;
- надмірна тривожність;
- підсвідоме сприйняття того, що ти «загинув» на війні;
- спроба знайти відповідь на запитання: «Чому загинули твої Друзі, а не Ти?»;
- потреба зігнати на комусь злість та проявити агресію за те, що ти брав участь у бойових діях і за все те, що там відбувалося;
- постійна потреба у високому адреналіні та отриманні гострих відчуттів;
- несприйняття ветеранів інших війн тощо.

Окреме місце займають проблема фізичних травм, які військовослужбовці отримали, беручи участь у бойових діях, та проблема перебування в полоні, особливо в тих з них, хто зазнав катувань чи насильства. З усіма цими наслідками негативних обставин та подій воєнного часу стикаються практичні психологи при наданні психологічної допомоги даній категорії громадян. Дослідження 2018 року серед особового складу одного з підрозділів Збройних Сил України на предмет вивчення психологічного здоров'я військовослужбовців виявило в групі досліджуваних такі рівні психологічного здоров'я [4]:

- психологічно нездорові, надзвичайно дезадаптовані – 2%;
- психологічно нездорові, сильно дезадаптовані, потребують допомоги спеціаліста – 1,7%;
- психологічно нездорові, помірно дезадаптовані, потребують послідовного вирішення психологічних проблем, починаючи з більш легких, – 31,3%;

- психологічно здорові, але мають низку проблем, що потребують вирішення, – 55,3%;
- повністю психологічно здорові – 9,7%.

В іншому науковому дослідженні були отримані такі результати: 10% учасників бойових дій не потребують систематичної роботи з психологом, 66% мають помірний або критичний рівень депресивної симптоматики. Велика частина виявлених симптомів стосувалася когнітивно-афективної сфери. Серед соматичних проявів найбільш часто зустрічалось порушення сну – у 80% 11 демобілізованих військовослужбовців. За ступенем суб’єктивної важливості порушення соціального функціонування посідало перше місце серед інших скарг. Таким чином, психологу не слід стигматизувати, автоматично наклеюючи ярлик «ПТСР» на кожну людину, яка пережила травматичну подію, і застосовувати хибні або взагалі непотрібні інтервенції [3].

За даними Міністерства охорони здоров’я України, після закінчення війни очікується, що близько 15 млн українців потребуватимуть психологічної допомоги (Укрінформ, 2023). Одним із ключових завдань є, безумовно, відновлення військовослужбовців, їхня реадаптація до умов цивільного життя та надання їм психологічної допомоги відповідно до потреб, починаючи саме з етапу проходження військової служби.

За час війни значно розширилися можливості психологічної допомоги для усіх верств населення. Зростає поінформованість суспільства щодо проблем воєнного та бойового стресу.

Тривалість перебування в зоні бойових дій пов’язана з більшим ризиком розвитку посттравматичного стресового розладу (далі – ПТСР), на розвиток якого впливає:

- застосування військовослужбовцем зброї з летальними наслідками навіть для ворога;
- якщо військовослужбовець був свідком загибелі побратимів та мирного населення.

Встановлено, що від 20% до 40% військовослужбовців потребують психологічної допомоги. Симптоми гострої травми виявляють у 60-80% військовослужбовців, які були очевидцями загибелі побратимів чи мирного населення або бачили тіла померлих. Ризик появи симптомів порушення психіки стосується більш молодих військовослужбовців, віком 18-24 років, у яких виявлено симптоми депресії або у яких були проблеми з алкоголем.

Симптоми ПТСР розвиваються приблизно у 12-20% військовослужбовців, які перенесли бойову травму, але не звернулися за психологічною допомогою через побоювання зневаги за прояви слабкості, боягузтва, загрозу військовій кар’єрі.

Висновок. В процесі роботи з військовою людиною важливо визначити стресори та/або стресові реакції, як проблеми, що потребують вирішення. Ставляться реальні цілі, позначаються етапи досягнення кожної з них. Це дозволяє зробити припущення та вибрати найбільш прийнятні напрямки дій. Підсумком індивідуальної роботи з клієнтом може бути перегляд вихідної проблеми і формування навичок самоконтролю у вигляді:

- 1) вміння керувати своєю поведінкою в конфліктних ситуаціях та у ситуаціях досягнення особистих цілей;
- 2) вміння розпізнавати власні емоційні стани (наприклад, роздратування, страх, тривогу та ін.), впливати на них з метою формування адекватної моделі поведінки;
- 3) вміння впливати на пізнавальні процеси (наприклад, недооцінені, ірраціональні (спотворені) або некорисні думки) і коригувати її.

Бути військовослужбовцем ЗС України означає бути готовим виконувати завдання за призначенням в небезпечних для життя ситуаціях. Переживання кожної людини індивідуальні, специфічні. Однак є чимало спільного в тих реакціях, якими людина відповідає на небезпеку, брак часу та інформації, а також інші несприятливі фактори.

Список використаних джерел:

1. Алгоритм роботи військового психолога щодо психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України (методичні рекомендації) / Міністерство

оборони України, Наук.-дослід. центр гуманітар. проблем Збройних Сил України: Н. А. Агаєв, О.Г. Скрипкін, А.Б. Дейко, В.В. Поливанюк, О.В. Еверт. К.: НДЦ ГП ЗС України, 2016. – 147 с.

2. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України : підручник : у 2 ч. Ч. 1. / Н. А. Агаєв, В. Г. Дикун, В. С. Чорний та ін.; за заг. ред. В. В. Стасюка. Київ: ТОВ “7БЦ”, 2020.

3. Морально-психологічне забезпечення підрозділів Збройних Сил України: підручник / А. О. Кобзар, В. Т. Марценківський, П. М. Слюсаренко та ін. Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2018.

4. Стасюк В.В. Психологія локальних війн та збройних конфліктів: підручник. Київ: НУОУ імені Івана Черняхівського, 2016.

Голота А.А.

науковий співробітник наукового центру
Повітряних Сил ХНУПС імені Івана Кожедуба

Кожушко М.І.

науковий співробітник наукового центру
Повітряних Сил ХНУПС імені Івана Кожедуба

**ДО ПИТАННЯ СИНЕРГІЇ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
ТА СИСТЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ПЕРСОНАЛУ У
ФОРМУВАННІ МОРАЛЬНОГО ДУХУ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ**

В невеликий проміжок часу відбулися авторитетні публікації як щодо вдосконалення системи морально-психологічного забезпечення МПЗ Збройних Сил (ЗС) України, так і щодо їх реформування у систему психологічної підтримки персоналу (ППП). До останнього моменту проводились експерименти, конференції, круглі столи та наради стосовно модернізації МПЗ, але все виявилось дещо інакше. У рішенні про перехід до системи ППП є певні аргументи з цього приводу. Але, на наш погляд, це все ж недостатній рівень погодження поглядів науковців та військового керівництва у питанні, яке має стратегічне значення і для ЗС України і для держави в цілому, адже воно має бути практичною реалізацією положень стратегії всебічної оборони стосовно використання духовного потенціалу держави і суспільства, нав'язування своєї волі в інформаційному просторі, створення ефективної системи стратегічних комунікацій. Поява документа про створення системи ППП - це рішучий крок у трансформуванні МПЗ, але, на нашу думку, є дещо неповним. Зокрема доцільно було б визначити мету, напрямки роботи, більш виразно визначити завдання ППП, форми і методи роботи, перелік якостей особового складу, що формуватимуться. Це значно би спростило хід реорганізацій. Також зрозуміло, що процес відбувається у військовий час, який потребує відповідного інформаційного обмеження, але майже 5 місяців відсутні будь-які пропозиції для обговорення можливих проблемних питань та рекомендацій щодо експерименту. На даний час важко спрогнозувати наскільки результативним буде хід реорганізації системи МПЗ, але вважаємо за необхідне висловити свою думку з певних аспектів цих подій.

Перш за все необхідно констатувати, що в історії українських збройних формувань не відзначались спеціальні структури щодо формування морального духа молодих вояків. Цим займалась старшина та ветерани в ході бойової підготовки. Відповідні структури були впроваджені в армії СРСР лише після жовтневого перевороту. Поняття “морально-психологічне забезпечення” було запропоновано вченими Воєнно-політичної академії Збройних Сил СРСР у 90-х роках ХХ ст. Із 1995 року термін став офіційним у Збройних Силах України, а з 1999 року – ознакою нового виду всебічного забезпечення – морально-психологічного [1]. Але у 1995 році замість структур соціально-психологічної служби були створені структури виховної роботи, потім інші структури. І тільки у 2016 році відбувся наказ

МО України “Про введення посад та структурних підрозділів морально-психологічного забезпечення у Збройних Силах України”. При цьому у ньому були відсутні будь-які обґрунтування щодо мотивів переходу на нові структури. Аргументація поняття “морально-психологічне забезпечення” було вже надано в підручнику з МПЗ, тому можливо вважалось що все всім зрозуміло. Разом із тим були підстави більш детально досліджувати це питання. Зокрема потребувало аналізу визначення певних термінів, а також вивчення відповідності структур МПЗ спроможностям забезпечити МПС особового складу. При цьому треба надати належне нашим вченим в тому, що йшов пошук шляхів реформування, модернізації, трансформації цієї системи поки наприкінці 2023 року не було прийняте кардинальне рішення про перехід на принципово нову платформу роботи.

Ми неодноразово висловлювались про необхідність нової парадигми морально-психологічного забезпечення в контексті його реалізації на державному рівні і казали про необхідність поступової трансформації структур морально-психологічного забезпечення з урахуванням певного перехідного періоду. Але відбулося стратегічне рішення, яке прискорило цей процес. Можемо констатувати, що відбулась принципова відмова від назви посади заступника з МПЗ, яка об’єктивно не відповідає можливості на відомчому рівні ефективно вирішувати ці масштабні завдання. По-друге, відбулось розуміння психологічного забезпечення підготовки та психологічного супроводження військовослужбовців їх командирами в процесі бойової підготовки та вирішення бойових завдань. Ми отримали розуміння, що МПС - це не тільки МПЗ, а у першу чергу бойова підготовка, забезпечення озброєнням та бойовою технікою, матеріально-технічне забезпечення, міжнародне визнання та підтримка, авторитетне військово-політичне керівництво, високо професійне командування підрозділів, медичне забезпечення, соціальний захист ветеранів тощо.

Система психологічної підтримки персоналу має зрозумілі завдання щодо формування, розвитку, підтримання та відновлення в особового складу ЗС України психічних якостей, необхідних для успішного виконання завдань за призначенням. Під психічними якостями слід розуміти психічні утворення, як явища психіки особистості, які виражають реалії об’єктивного світу і проявляються у вигляді певних зав’язків у свідомості людини. Це те, що утворюється у людини в процесі її життя, навчання, праці, служби, чого раніше не було. В житті людини нічого безслідно не відбувається. Усе фіксується психікою у вигляді психічних утворень. До психічних утворень можна віднести: знання, уміння, навички, думки, переконання, звички, якості (це для воїнів складає їх професійну майстерність), мотиви, риси характеру і т.п.

В новому документі надано розуміння того, що психологічна підтримка є “інтегрованою єдністю морального та психологічного. У моральному викристалізовані високі ідеї, ідеали, принципи, норми, погляди тощо, які трансформуються у сферу психологічного – емоцій, почуттів і волі, переконаності і віри, рішучості і стійкості. Таким чином, з точки зору цілісності психіки та багатогранності особистості моральне є головним в особистості військовослужбовця: у структурі психіки військовослужбовця моральне – безпосередня її складова, у функціонуванні психіки – регулятор свідомості й поведінки військовослужбовця”[3].

Заслуговує на увагу перерозподіл завдань структурних підрозділів МПЗ, зокрема структурам стратегічних комунікацій за напрямком внутрішньо-комунікаційної роботи (ВКР). До недавнього часу цей напрямок роботи належав одночасно структурам МПЗ і СК, що створювало певні непорозуміння. При цьому відбувалась стійка тенденція вдосконалення цієї сфери діяльності, тобто певне відродження сфери діяльності, що споконвічно була притаманна військовій організації, яка без належної системи управління та комунікацій різного рівня просто не може існувати. Проблема постала у трагічні дні 2014 року, коли певні командири не розуміли або не хотіли мати належні комунікації з підлеглими, які на блокпостах не мали достатньої інформації про бойову обстановку та події в державі, а також про самих командирів підрозділів, що тоді нерідко призначались в терміновому порядку. Сьогодні ж головна мета внутрішньо-комунікаційної роботи – формування довіри до військово-політичного керівництва держави та військового командування, встановлення зворотнього зв’язку з

підпорядкованим особовим складом, його готовності до виконання завдань, підтримання і відновлення морально-психологічного стану. Потрібно впроваджувати “культуру внутрішніх комунікацій” на кшталт “Концепції внутрішнього управління” армії Бундесверу ФРН, яка орієнтується на ідеальну “людину у формі”. Перевага НАТО в моральній складовій бере витоки з професійної військової культури та моральної легітимності, отриманої завдяки поведінці їх військових сил. Моральний сенс забезпечується внутрішніми комунікаціями, підтриманням командного духу та етичністю поведінки з підлеглими, культурою лідерства командирів.

Водночас, безпосередня організація внутрішніх комунікацій є обов’язком командирів підрозділів. У процесі комунікацій командир підрозділу зі штабом організовує систему внутрішніх комунікацій і налагоджує комунікаційні канали передачі інформації, забезпечує доведення інформації військовослужбовцям, організовує зворотний зв’язок, створює умови для передачі повної і об’єктивної інформації. Постає риторичне питання: яка в цьому є роль заступника командира з МПЗ? В контексті того, що якщо вже прийняте рішення передати функції системи МПЗ заступнику командира, то доцільно обміркувати і концептуальну необхідність введення посади заступника або помічника командира із СК.

В контексті передачі внутрішніх комунікацій структурам стратегічних комунікацій маємо підкреслити надзвичайне значення цієї роботи. Адже проти України активно проводяться інформаційно-психологічні операції та інформаційно-психологічні впливи, що складають єдину систему операцій з взаємопов’язаними цілями, спрямованими на зниження рівня морально-психологічного стану особового складу Збройних Сил та інших структур сектору безпеки і оборони [3]. У Міністерстві оборони та Збройних Силах одним із шляхів реалізації системи стратегічних комунікацій визначено проведення роботи з підвищення рівня розуміння стратегічних комунікацій керівництвом Міністерства оборони та Збройних Сил, **розуміння важливості кожного військовослужбовця та працівника Збройних Сил у системі стратегічних комунікацій.**

На нашу думку цьому питанню у системі СК має бути надана більша увага. Підґрунтям цього маємо визначити наступні важливі положення:

Досвід операцій союзних військ (сил) в Афганістані показав, що стратегічні комунікації будуть ефективними, якщо вони беруть початок на стратегічному рівні, проникають до найнижчого тактичного рівня і навіть до окремого солдата. Слова не будуть розходитись зі справами тільки тоді, коли принципи СТРАТКОМ зрозумілі на найнижчому рівні, і наратив, діє по всій вертикалі організації.

Все більше і більше усвідомлюється той факт, що головними стратегічними комунікаторами є люди у зоні ведення операцій, тому що вони своїми діями несуть головні меседжі. “Дія – меседж (повідомлення)”.

Важливим аспектом поняття “стратегічні комунікації” є те, що планування та ведення діяльності зі стратегічних комунікацій має бути повністю інтегрованим до процесу планування операцій на всіх рівнях, починаючи від стратегічного політико-військового до найнижчого військового. Слід пам’ятати, що часто події, що відбуваються на тактичному рівні, мають стратегічний ефект (вплив).

Кожна дія на передовій та в тилу створює вплив (ефект) на ту чи іншу аудиторію, несуть певний посил (меседж). Все, що НАТО і його партнери роблять, декларують або не роблять і замовчують, має передбачувані та непередбачувані наслідки. Будь-яка дія, будь-яке слово і зображення, джерелом якого може бути кожен, починаючи від окремого солдата на полі бою до командувача військами (силами) на ТВД, посиляє певний меседж. Будь-яка операція, навіть найменше збройне зіткнення на тактичному рівні, може мати наслідки для стратегічних комунікацій [4].

Таким чином маємо визначити потенційну синергію взаємного впливу нової системи ППП та СК на формування морального духу (морально-психологічного стану) захисників України.

Список використаних джерел:

1. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України: Підручник: у 2 ч. Ч.1. / колектив авторів; за заг. ред.. В. В. Стасюка. – К.: НУОУ, 2012. – 682 с.
2. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України : підручник : у 2 ч. Ч. 1. вид. 2-е, перероб. зі змін. та допов. / Н. А. Агаєв, В. Г. Дикун, В. С. Чорний та ін. ; за заг. ред. В. В. Стасюка. Бровари : ТОВ —7БЦ, 2020. 754 с.
3. Інформаційно-психологічна боротьба у воєнній сфері: монографія / Г.В. Певцов, А.М. Гордієнко, С.В. Залкін, С.О. Сідченко, А.О. Феклістов, К.І. Хударковський. – Х.: Вид. Рожко С.Г., 2017. – 276 с.
4. Гребенюк М. В. Основи стратегічних комунікацій за стандартами НАТО : навч. посіб. Київ, 2017. 180 с.

Грубі Т.В.

доцент кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін НАДПСУ,
кандидат соціологічних наук, доцент

Купчишина В.Ч.

старший викладач кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін НАДПСУ,
кандидат психологічних наук, доцент

**ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗГУРТОВАНІСТІ ПІДРОЗДІЛУ
ЯК СКЛАДОВА ЙОГО УСПІШНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Завдання, що стоять сьогодні перед силами сектору безпеки і оборони в умовах викликів сьогодення, обумовлюють актуальність вивчення проблеми підвищення рівня згуртованості колективу будь-якого військового підрозділу, як основного об'єднання, особовий склад якого повинен якісно виконувати свої службово-професійні обов'язки в особливих та екстремальних умовах діяльності в режимі реального часу.

Як слушно вважають більшість психологів, згуртованість і дієздатність групи визначається ступенем єдності його формальної й неформальної структур [4. с. 246]. Високий рівень згуртованості свідчить про добре сформоване взаєморозуміння та довіру в міжособистісних стосунках військового підрозділу. Такому колективу властиві належний морально-психологічний клімат, домінування психологічної сумісності серед колег.

Згуртованість колективу військового підрозділу є таким його соціально-психологічним станом, що характеризується наявністю певної системи факторів внутрішньо-групової активності, що охоплює ідейні аспекти, духовну єдність членів колективу, єдність групової діяльності, особистісні відносини тощо. Усе це проявляється у змісті та соціальних цінностях професійної діяльності підрозділу.

Нам імпонує думка відомої української дослідниці М. Савчин про те, що результатом інтеграції в групу є сумісність з іншими членами в спільній діяльності. Даний процес характеризується низкою показників, зокрема згуртованістю та ціннісно орієнтаційною єдністю. З урахуванням цього, основними критеріями згуртованості військового підрозділу як малої групи з зовнішнім статусом є: результати його професійно-службової діяльності; ідейна, духовна єдність членів підрозділу; морально здорові особистісні відносини між військовослужбовцями; оптимальний рівень керівництва колективом підрозділу [4].

Не менш цікавими є наукові розвідки американського дослідника Н. Kellermana, щодо визначення значень терміну «згуртованість групи». Останню він розглядає через такі аспекти як: потреби індивідів у членстві; безпосередню структуру груп – тобто глибинні групові

культурні структури; суть керівництва та групові процеси, тобто динаміка розвитку групи [5, с.218].

У сучасній психології наразі можемо фіксувати ряд досліджень, присвячених вивченню факторів групової згуртованості. Так, американський дослідник А. Лотт розглядав згуртованість як групову характеристику, яка визначається кількістю і силою взаємних позитивних почуттів між членами групи. Тобто, основними компонентами згуртованості є міжособистісна взаємодія, емпатія або позитивне ставлення до інших членів групи [6]. Д. Картрайт в даному аспекті звертає увагу на вивчення мотиваційної основи групової атракції та розглядає групову згуртованість як силу, що пов'язує індивідів з іншими членами групи або як результат дії мотивів [1, с. 57]. При цьому він наголошує на тому, що групова привабливість залежить від потреби в спілкуванні з іншими, потребами в безпеці, визнанні, винагороді, духовними потребами.

Д. Картрайта презентує чотири групи факторів, що сприяють груповій згуртованості:

- базис мотивації людини до залучення в групу;
- мотиваційні характеристики групи, відображені у її цілях;
- очікування або суб'єктивна ймовірність того, що членство в групі матиме позитивні або негативні наслідки для індивіда;
- суб'єктивна оцінка індивідом наслідків свого членства в іншій соціальній групі порівняно з можливими наслідками членства в конкретній групі [1, с.57].

Аналізуючи рівень згуртованості колективу, важливо також враховувати мотиваційні характеристики, що є типовими для групи, а саме: привабливість членів групи, схожість між її членами (як правило, цінності та установки) та конкретні групові цілі, характеристики взаємовідносин (мова йде про позитивний вплив стратегій співпраці та негативний вплив стратегій конкуренції на поведінку колег), задоволеність груповою діяльністю, тощо. На основі проведених емпіричних досліджень Д. Картрайт робить висновки про те, що у добре згуртованих групах зменшується кількість службових конфліктів, посилюються груповий вплив, поведінкова згуртованість та підвищується почуття безпеки, зростає самооцінка та зменшується тривожність серед колег [2, с.17].

Засновник соціометрії американський дослідник Я. Морено розглядав згуртованість як міру психологічної сумісності, єдності членів групи і пов'язував її із високим рівнем міжособистісних відносин, тобто сформованістю взаємного вибору. На його думку даний феномен визначається двома основними факторами - рівнем взаємної емпатії в міжособистісних стосунках та ступенем емоційної привабливості для членів групи [2, с. 18].

Отже, згуртована група - це колектив, в якому його члени співпереживають один одному і бачать себе схожими один на одного, де існують оптимальні можливості для розвитку особистості і яка функціонує як єдине ціле в різних ситуаціях, у тому числі і за несприятливих обставин. І як показує аналіз зарубіжних досліджень з даної тематики, феномен групової згуртованості є складним і багатовимірним явищем.

Методологічно відправною точкою для осмислення проблеми групової згуртованості у вітчизняній психології є принцип гармонії між соціальними та психологічними чинниками та спільною діяльністю колективу. Це ті базисні фактори, що визначають групову згуртованість. Остання є способом, у який групову діяльність опосередковує різні контакти між членами групи через її зміст і цінності. Групову згуртованість є тією структурою, яка задана ззовні як психологічна спільність. В свою чергу, психологічна згуртованість є системним психологічним організмом, що живе за власними принципами та законами [2, с.24].

У вітчизняній психології сьогодні залишається домінуючим підхід, за яким, групову згуртованість розглядають як опосередковану цілями і завданнями спільної діяльності, з точки зору ціннісно-орієнтованої єдності. Остання є показником високого ступеня узгодженості між позиціями, ставленням, думками, оцінками та поведінкою членів колективу з питань, безпосередньо пов'язаних з його цілями та завданнями.

Таким чином, групову згуртованість є інтегральною характеристикою міжособистісних відносин в колективі, психологічний результат групових процесів, що відбуваються при

спільній діяльності, що включає в себе наявність взаємної симпатії між членами групи, привабливість і корисність групи для її членів, єдність оцінок, установок, цілей, цінностей і позицій групи по відношенню до певних об'єктів, ідей, подій, що є найбільш значущими для групи в цілому; висока мотивація в досягненні спільних цілей.

Сьогодні сформовано різні методи формування групової згуртованості, серед них, найчастіше використовують проведення соціально-психологічного тренінгу. Останній, може виступати в якості ефективного засобу налагодження групової взаємодії. Під час проведення соціально-психологічного тренінгу здійснюється активний обмін досвідом між учасниками, створюються умови для апробованих нових способів діяльності в змодельованих ситуаціях, відбору вдалих прийомів і відмова від неефективних методів.

Дослідник С. Макшанов [3, с. 17] визначив наступні принципи ефективного проведення тренінгу: принципи організаційності, створення середовища тренінгу, принципи поведінки учасників, етичні принципи.

Враховуючи специфіку службово-професійної діяльності військовослужбовців, при проведенні серед них соціально-психологічних тренінгів варто враховувати наступні аспекти:

- створення мінімальної різниці між службово-бойовою діяльністю та тренінговою ситуацією;
- насичення та ілюстрування прикладів із службово-бойової практики, вправ, групових дискусій та інших тренінгових процедур;
- формування умінь та навичок не повинно суперечити вимогам, що висуваються до професійної діяльності військовослужбовців;
- сформовані в ході тренінгу установки повинні відповідати професійно важливим умінням і навичкам військовослужбовця.

Основна стратегія програми соціально-психологічного тренінгу орієнтована на створення можливостей для розвитку групової згуртованості, готовності до подальшого власного особистісного та професійного зростання та самовдосконалення. При цьому, обов'язковими процедурами є індивідуальна та групова рефлексія, які використовуються на кожній тренінговій зустрічі.

Найважливішим етапом підготовки до занять є конструювання тренінгових вправ, їх підбір здійснюється диференційовано залежно від компонента, який потрібно розвивати. Окремі вправи, якими розпочинається й завершується кожне заняття, релаксаційні вправи містять психологічне навантаження та сприяють розвитку групового процесу в тренінговій групі, забезпечують групову динаміку і формують групову згуртованість. Важливе значення варто також надавати психогімнастичним вправам, спрямованим на створення атмосфери довіри та взаємодії.

Підкреслимо, що весь курс тренінгу і кожне окреме його заняття можна розглядати як ситуацію впливу, що орієнтована на втручання в розвиток групи або особистості, з ціллю сформувати зміни у їх світогляді та поведінці [3, с. 18].

Таким чином, групова згуртованість є невід'ємною характеристикою міжособистісних стосунків у колективах і є психологічним наслідком групових процесів, що відбуваються під час спільної діяльності. З метою формування її високого рівня ефективним буде використання тренінгових технологій.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : моногр. Київ– Чернівці : Букрек, 2018. 320 с.
2. Борейчук Д. Г. Критерії, показники та рівні сформованості організаційної культури майбутніх офіцерів-прикордонників. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки / голов. ред. О. В. Діденко. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2020. № 1 (20). С. 16–26.

3. Бродовська А. В. Методи формування групової згуртованості. Психологічні дослідження: наукові праці викладачів і студентів соціально-психологічного факультету. Випуск 9. За ред. Л. П. Журавльової, В. О. Климчука, Ю. Ю. Дем'янчук. Житомир, 2017. С. 16-18.
4. Морально-психологічне забезпечення службової діяльності персоналу Державної прикордонної служби України: монографія О.М. Шинкарук, О. Ф. Волобуєва, Б. М. Олексієнко ; за ред.. О.М. Шинкарука. - Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2018. 480 с.
5. Решетник С.М. Критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів внутрішніх військ міністерства внутрішніх справ України до службової діяльності. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». Випуск 2 (8). Х., 2013. С. 217 – 223.
6. Lippitt, Gordon L. Organization renewal. A Holistic Approach to Organization Development, Second Edition. Printice – Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, the USA, 1982. 418 p.

Дмитришина В.В.

курсант факультету забезпечення оперативно-службової діяльності,
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник: **Чепкий І.В.**
викладач кафедри прикордонної служби
факультету безпеки державного кордону,
Національної академії
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

**ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ
ВИКОНАННІ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВИХ ТА/АБО СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ
ЗАВДАНЬ**

Психологічна підтримка військовослужбовців під час виконання оперативно-службових та бойових завдань є багатогранним і критично важливим аспектом військових операцій. Вона охоплює різні стратегії, методики та заходи, спрямовані на підвищення психологічної стійкості, емоційної стабільності та загального благополуччя військовослужбовців, які працюють у складних умовах високого рівня стресу.

Важливість психологічної підтримки неможливо переоцінити, особливо в ситуаціях, коли військовослужбовці стикаються з екстремальними умовами, підвищеним рівнем небезпеки та тривалими періодами стресу. Здатність підтримувати оптимальне психологічне здоров'я і готовність не тільки має важливе значення для виконання завдань, але й суттєво впливає на ефективність і успіх військових операцій в цілому.

Одна з головних проблем у наданні психологічної підтримки військовослужбовцям полягає в розумінні складного взаємозв'язку між їхніми професійними обов'язками, особистим благополуччям і вимогами місії. Хоча інтенсивні тренування і підготовка забезпечують солдатів необхідними навичками і компетенціями для виконання своїх обов'язків, не можна нехтувати психологічними наслідками бойових дій і оперативного розгортання [1].

Дослідження висвітлюють різні фактори, які сприяють психологічній невідповідності військовослужбовців. До них відносяться неналежна професійна підготовка, недостатня психологічна готовність і наявність сприятливих факторів, таких як страх, тривога і невпевненість. Психологічна невідповідність може проявлятися у

сповільненій реакції, порушенні координації, ослабленні уваги та підвищеній схильності до психічних розладів, таких як депресія та тривожні розлади.

Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу, який охоплює як проактивні заходи, так і реактивні втручання. Проактивні заходи передбачають інтеграцію психологічної підготовки та освіти в загальну програму військової підготовки. Завдяки навчанням методам підвищення життєстійкості, стратегіям управління стресом і механізмам подолання труднощів, військовослужбовці можуть краще орієнтуватися у викликах, з якими вони стикаються під час проходження служби [1].

Крім того, постійне психологічне оцінювання та моніторинг відіграють вирішальну роль у виявленні осіб, які можуть бути схильні до ризику психологічного розладу або погіршення здоров'я. Стратегії раннього втручання, включаючи консультування, терапію та програми підтримки за принципом "рівний-рівному", можуть допомогти пом'якшити вплив стресових факторів і сприяти психологічному благополуччю.

На додаток до втручань на індивідуальному рівні, першорядне значення має створення сприятливої та інклюзивної організаційної культури. Військові підрозділи повинні сприяти створенню середовища, в якому особовий склад відчуває себе комфортно, коли звертається по допомогу, обговорює свій досвід і має доступ до ресурсів з охорони психічного здоров'я, не боячись стигматизації чи репресій.

Крім того, важливо розробити і впровадити політику і протоколи психологічної підтримки у військових структурах. Чіткі вказівки щодо розпізнавання психологічного дистресу, шляхів перенаправлення на лікування, механізмів дебрифінгу та підтримки після розгортання можуть сприяти своєчасному та ефективному втручанням.

Психологічна підтримка поширюється не лише на окремого солдата, а й на всю військову екосистему, в тому числі на командирів, допоміжний персонал і сім'ї. Надання ресурсів і допомоги сім'ям і близьким може допомогти зменшити стрес і тривогу серед військовослужбовців, що дасть їм змогу ефективніше зосередитися на виконанні своїх обов'язків.

В умовах бойових дій психологічна підтримка стає ще більш важливою. Військовослужбовцям доводиться боротися не лише з фізичними небезпеками на полі бою, але й з психологічними стресами, пов'язаними з бойовим досвідом, втратою товаришів та етичними дилемами, притаманними збройним конфліктам [2].

Ефективна психологічна підтримка в бойових умовах вимагає тонкого розуміння унікальних викликів, з якими стикаються солдати на театрі бойових дій. Це може включати консультації на місці, доступ до фахівців з психічного здоров'я та спеціалізовані втручання, адаптовані до вимог оперативної обстановки.

Крім того, підтримка після розгортання має вирішальне значення для допомоги військовослужбовцям у реінтеграції в цивільне життя і вирішенні будь-яких психологічних проблем, що виникли внаслідок їхнього досвіду участі в бойових діях. Програми допомоги в перехідний період, мережі підтримки "рівний-рівному" та громадські ресурси можуть полегшити перехідний процес і сприяти довготривалій психологічній стійкості.

По суті, психологічна підтримка, що надається військовослужбовцям під час виконання оперативно-службових та бойових завдань, є багатограним і важливим аспектом забезпечення їхньої готовності, ефективності та благополуччя. Складнощі, притаманні військовій службі, вимагають комплексного підходу до задоволення психологічних потреб військовослужбовців, враховуючи унікальні виклики, з якими вони стикаються під час виконання своїх ролей.

Психологічна готовність військовослужбовців має першорядне значення для ефективного виконання завдань у складних ситуаціях. Вона охоплює різні аспекти, такі як психічна стабільність, емоційна стійкість, прийняття рішень під тиском та адаптивна поведінка в умовах, що швидко змінюються. Психологічна неготовність може призвести до цілої низки проблем, включаючи уповільнення реакції, порушення координації, погіршення уваги та пам'яті, що ставить під загрозу успіх місії та особисту безпеку [2].

Процес забезпечення психологічної готовності включає професійний відбір, навчання та постійну підтримку. Фахівці з військової психології відіграють важливу роль у цьому питанні, сприяючи розумінню психологічних факторів, що впливають на ефективність роботи, та розробці стратегій, спрямованих на підвищення стійкості та механізмів подолання труднощів серед військовослужбовців.

Психологічне забезпечення охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на підтримання оптимального психічного та емоційного стану військовослужбовців. Це включає психологічну оцінку, навчання та втручання на різних рівнях командування та управління. Крім того, це надання консультацій, кризового втручання та реабілітаційних послуг для подолання психологічного впливу бойового та оперативного стресу.

Ефективність психологічної підтримки залежить від кількох факторів, серед яких лідерство, організаційна структура, розподіл ресурсів та професійна компетентність. Керівники військових підрозділів повинні надавати пріоритет психологічному благополуччю і створювати умови, що сприяють зверненню за допомогою і підтримкою, коли це необхідно. Належне укомплектування штату, підготовка та нагляд за персоналом психологічної підтримки мають важливе значення для надання високоякісних послуг військовослужбовцям.

Бойове злагодження та підготовка є критично важливими етапами підготовки військових підрозділів до оперативного розгортання. Ці заходи зосереджуються не лише на тактичній майстерності, але й включають елементи психологічної підготовки та розбудови життєстійкості. Під час навчань моделюються реальні сценарії, що дозволяє особовому складу відпрацьовувати навички прийняття рішень, комунікації та командної роботи в умовах тиску.

Психологічна підтримка під час бойового злагодження наголошує на управлінні стресом, стратегіях подолання та психологічній стійкості. Особовий склад навчають розпізнавати і вирішувати психологічні проблеми як індивідуально, так і в складі згуртованого підрозділу. Це включає в себе методи збереження концентрації уваги, управління страхом і підтримки один одного під час стресових ситуацій.

Концепція психологічної підтримки виходить за рамки індивідуальних втручань і охоплює ширші організаційні стратегії та культурні норми. Вона передбачає сприяння культурі психологічного здоров'я і стійкості у військових частинах, де заохочується звернення по допомогу і мінімізується стигматизація проблем психічного здоров'я.

Крім того, психологічна підтримка поширюється на сім'ї військовослужбовців, визнаючи значний вплив розгортання та оперативного стресу на їхнє благополуччя. Програми, спрямовані на надання підтримки, освіти та ресурсів сім'ям військовослужбовців, сприяють загальній стійкості та готовності військової спільноти [3].

Отже, психологічна підтримка військовослужбовців під час виконання оперативно-службових та бойових завдань є багатогранною справою, яка потребує комплексного та інтегрованого підходу. Вона охоплює різні види діяльності, спрямовані на зміцнення психічного здоров'я, життєстійкості та ефективності військовослужбовців. Надаючи пріоритет психологічній готовності та забезпечуючи належну підтримку і ресурси, військові організації можуть підвищити успішність місій і забезпечити благополуччя свого особового складу в складних умовах.

Список використаних джерел:

1. Агаєв Н.А., Скрипкін О.Г., Дейко А.Б., Поливанюк В.В., Евєрт О.В. Алгоритм роботи військового психолога щодо психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України (методичні рекомендації) / Міністерство оборони України, Наук.- дослід. центр гуманітар. проблем Збройних Сил України – К.: НДЦ ГП ЗС України, 2016. – 147 с.
2. Остапенко І. С., Герасимчук О. А., Крамар І. Є., Шаптала О. І., Яковлев С. О., Жінчина С. М. Морально-психологічне забезпечення підрозділів Держспецтрансслужби: навч. посіб. / Укр. держ. ун-т науки і технологій. – Дніпро, 2022. – 188 с.

3. Коқун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В. Психологічна робота з військовослужбовцями - учасниками АТО на етапі відновлення: Методичний посібник. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2017. – 282 с.

Іваненко І. В.

доцент кафедри професійної психології
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії СБ України
кандидат педагогічних наук

Крапівіна Н.В.

старший викладач кафедри професійної психології
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії СБ України

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРЕЗ ПІДГОТОВКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПЕРСОНАЛУ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ

Підвищення ефективності військової діяльності через підготовку психологічної стійкості персоналу є однією з ключових складових успішної професійної діяльності сектору безпеки та оборони. Це важливий аспект, який забезпечує військовослужбовців не лише фізичною підготовкою, а й готовністю до подолання психологічних труднощів, що виникають у воєнних умовах. Зазначимо деякі аспекти цієї теми:

1. Збільшення життєстійкості до труднощів та стресу. Військова діяльність часто пов'язана зі стресовими ситуаціями, надзвичайними обставинами та ризиками. Психологічна підготовка допомагає персоналу сектору безпеки розвивати внутрішні ресурси для подолання стресу, зміцнюючи їх психічну стійкість.

2. Оптимізація прийняття рішень в екстремальних умовах. Підготовка до різних сценаріїв професійної діяльності допомагає військовослужбовцям швидше та ефективніше приймати рішення навіть у складних умовах, коли час та інформація обмежені.

3. Розвиток самоорганізації та самоконтролю персоналу. Здатність до контролю своїх емоцій, реакцій та дій важлива для військовослужбовців у будь-яких умовах. Психологічно-педагогічна підготовка спрямована на розвиток цих навичок.

4. Підвищення морального духу та віри у власні сили. Ціннісне ставлення до власної ролі у військовій діяльності, віра у власні можливості та підтримка від колег можуть значно підвищити моральний дух військовослужбовців.

5. Адаптація до нових технологій та умов. У військовій сфері постійно з'являються нові вимоги, техніки та технології. Саме психологічно-педагогічна підготовка допомагає швидко та ефективно адаптуватися до цих змін.

6. Зміцнення взаємодії в колективі. Розвиток комунікативної компетентності та вміння працювати в команді є важливими аспектами, які забезпечують високий рівень спілкування та співпраці між військовослужбовцями.

7. Результативність службово-бойових завдань. Усі вищезазначені аспекти в сукупності сприяють підвищенню ефективності виконання оперативно-службових завдань, забезпечуючи успішну військову діяльність та захист країни.

Перспективи розвитку психолого-педагогічного забезпечення персоналу у секторі безпеки є важливою складовою стратегії підготовки та підтримки військовослужбовців у сучасних умовах, зокрема:

- впровадження сучасних інноваційних технологій у освітньому процесі, таких як віртуальна реальність, симулятори бойових ситуацій тощо, дозволить створити максимально реалістичні умови для тренування військовослужбовців;

- розвиток програм психолого-педагогічної підтримки персоналу сектору безпеки, включаючи консультації, психологічні тренінги, вправи, групову роботу з психолого-педагогічним складом;
- створення програм навчання та тренувань, які враховують індивідуальні особливості кожного військовослужбовця, його потреби та рівень підготовки;
- врахування специфіки міжнародних місій та операцій при підготовці військовослужбовців, зокрема робота з міжкультурною комунікацією, конфліктологією тощо;
- впровадження сучасних методик та підходів у роботу педагогічного та психологічного персоналу;
- застосування медіа-педагогіки та онлайн-ресурсів для забезпечення доступності навчального матеріалу та можливостей дистанційного або змішаного навчання;
- створення спеціалізованих центрів, де військовослужбовці зможуть отримати комплексну дистанційну індивідуальну психологічну та педагогічну підтримку на різних етапах служби;
- проведення наукових досліджень з питань психолого-педагогічного забезпечення підготовки військовослужбовців та впровадження в практику сучасних наукових розробок;
- обмін досвідом та практиками з іншими країнами та розвиток міжнародних партнерств у сфері психолого-педагогічної підтримки персоналу сектору безпеки.

Загальною метою вказаних перспектив є забезпечення військовослужбовців сектору безпеки не лише необхідними знаннями, навичками та іншими компетентностями, а й високим рівнем психолого-педагогічної стійкості, зокрема життєстійкості, що дозволить їм ефективно виконувати завдання навіть у найскладніших умовах воєнного стану.

Дослідження підтверджує важливість психолого-педагогічної стійкості персоналу сектору безпеки у підвищення ефективності військової діяльності. Здатність кадрового складу відповідати викликам та стресовим ситуаціям є ключовою для успішного виконання завдань. Розробка та впровадження програм підготовки з метод формування психологічної стійкості сприяє не лише покращенню психічного здоров'я особового складу, а й забезпечує високу рівень виконання поставлених оперативно-службових та службово-бойових завдань та збереження важливих ресурсів.

Таким чином, інвестування у психолого-педагогічну підготовку кадрів стає стратегічно важливим кроком для забезпечення ефективного функціонування сектору безпеки та військових підрозділів.

Короп С.В.

слухач Національного університету
оборони України

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АНТИЦИПАЦІЇ, ЯК ЕЛЕМЕНТУ ПРЕВЕНТИВНОЇ АДАПТИВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО УМОВ СУЧАСНОГО БОЮ

Дослідження формування превентивної адаптивності військовослужбовців Збройних сил України до бойових умов та проходження процесу адаптації до військово-професійної діяльності в цілому залишаються надзвичайно актуальними в сучасній психології, що значною мірою зумовлено надвисокою інтенсивністю російсько-української війни. Серед складових перемоги в бою важлива частка належить психологічній підготовленості військовослужбовця, адже воєнна наука доводить, що зазвичай перемагає той, хто краще підготовлений професійно, досконало володіє своєю зброєю і тактичними навичками, психологічно більш стійкий до впливу різноманітних бойових стрес-факторів, здатний до самоконтролю та саморегуляції. Велике значення для успішного виконання бойового завдання в екстремальних, напружених та швидкоплинних умовах сучасного бою повинно надаватися розвитку у

військовослужбовців оперативного мислення та прогностичних, випереджальних спроможностей – антиципації.

Превентивні внутрішні та зовнішні (поведінкові) зміни людини, описані в роботах П.К. Анохіна, Н.О. Бернштейна, Б.Ф. Ломова, О.М. Суркова, підтверджують, що адаптація починається вже в період, що передусє впливу, на який суб'єкт спрямовує свою увагу. В результаті запускаються адаптаційні процеси, часто ще до настання змін зовнішніх умов життєдіяльності. При цьому специфічність пристосування зростає в міру зростання інформації про передбачувану ситуацію і повністю відповідає очікуваним умовам діяльності [1, 2, 5, 7].

Превентивна адаптація – це процес завчасних внутрішніх змін та активного зовнішнього пристосування суб'єкта до майбутніх нових умов існування, що відбувається на основі антиципації цих умов, релевантний потенціалу суб'єкта, силі та якості впливу зовнішніх факторів, що приводить до суб'єктивно та об'єктивно позитивно оцінюваних результатів у широкому класі аналогічних ситуацій [4].

У найширшому сенсі слова антиципація - це здатність людини діяти з певним просторово-часовим випередженням. У психологічному плані антиципація, що базується на випереджальній роботі психіки, являє собою прояв пізнавальної активності суб'єкта діяльності, що дає змогу у відповідь на стимули, які діють у теперішньому, передбачати майбутні події, використовуючи накопичений досвід. Ефекти антиципації виникають не тільки на усвідомлюваних рівнях відображення дійсності, що відносяться до регулювання свідомої професійної діяльності, а й на субсенсорному (неусвідомленому) рівні у вигляді інтуїтивних передчуттів. Передбачення або прогнозування є складним процесом пізнавальної діяльності людини [5, 6].

У військовій діяльності мислення насамперед передбачає оперативність та прогностичність, оскільки спрямоване на розгадування тактичних задумів і намірів ворога, зачасу в умовах невизначеності, неповної і не завжди достовірної інформації. В результаті перемога над ворогом залежить від великої кількості суб'єктивних і об'єктивних чинників, які важко піддаються свідомої формалізації, а часом не можуть бути навіть обраховані раціонально. Будь-яка тактично спрямована дія є наслідком ухвалення рішення про те, як діяти і в який момент починати дію, а в умовах постійної загрози для життя військовослужбовця прийняття такого рішення триває долі секунди. Такого роду дії і відповідні їм рішення вимагають від військовослужбовців оперативного виявлення, розрізнення, виділення та оцінки тієї чи іншої інформації під час перцептивного, емоційного та когнітивного сприйняття бойових ситуацій, а також мінімізації затримки між прийняттям рішення і дією. Умовно кажучи, в реальному бою дія передусє розуму, природна рефлексія людини згортається до інстинктів. Повною мірою це стосується і прийняття так званих прогностичних рішень, ґрунтованих на різних ефектах антиципації (передбачення).

Бій створює потужний психологічний тиск в першу чергу на військовослужбовців, які безпосередньо зустрічають ворога зі зброєю в руках на лінії взводних опорних пунктів. У бойовій обстановці головними причинами прийняття хибного рішення можуть стати: загроза життю й відповідальність за виконання завдання, недостатність і невизначеність інформації, що надходить, дефіцит часу при прийнятті рішень і здійсненні бойових дій, невідповідність рівня професійних навичок, психологічна невідповідність до виконання конкретного завдання, невпевненість у надійності зброї, відсутність довіри до командування, фактори ізоляції тощо. Тому для ухвалення обґрунтованих прогностичних рішень щодо вибору ефективних тактичних дій у перебігу бою військовослужбовець має спиратися не тільки на раціональне сприйняття ситуації, а й на власний досвід щодо реалізації тактико-спеціального, психічного та фізичного потенціалу [3].

У військовій діяльності процеси антиципації становлять неодмінну умову успішності та ефективності тактичних дій військовослужбовців. Основа тактичної майстерності - це тактичні знання, уміння, навички та певні якості оперативного мислення. Отже, деяким аспектам мислення і процесу антиципації необхідно приділяти особливу увагу, тому що модель майбутньої тактики бою стає дієвим орієнтиром, з яким співвідносяться рівні всіх

видів підготовленості військовослужбовців, а виконання наміченого імовірного тактичного плану пов'язане з розв'язанням численних тактичних завдань. Специфіка військово-професійної діяльності зумовлює різноманіття і варіативність форм планування і розв'язання завдань у конкретному бою. У загальному вигляді ці форми планування складають тактичний план, тобто систему прогностичних рішень, що визначають добір найефективніших засобів і методів у напрямку реалізації поставлених завдань і цілей. Тому тактичний план - це вихідна прогнозована модель тактики, розрахована на конкретний бій. При цьому об'єктом рішення є, як правило, обстановка, що динамічно змінюється і яку важко передбачити, зокрема дії та поведінка ворога. Звідси підвищена вимога до якості рішень військовослужбовця - вони мають бути адекватними й обґрунтованими, оскільки виправити їх дуже складно внаслідок швидкоплинності та незворотності бойових ситуацій.

Основним компонентом структури раціонального та інтуїтивного прийняття рішень є варіативність «розумового образу» бою на основі минулого досвіду. Саме тому під час проведення цільової та спеціальної, фахової та психологічної підготовки до конкретного виду бойових дій (безпосереднього бойового завдання) має бути проведено моделювання з максимальним наближенням саме до тих умов бою, які плануються та передбачаються, з розіграшем інструкторами варіантів дій «за противника». Це дозволить військовослужбовцям під час відпрацювання навчально-бойових завдань отримати максимально можливу «палітру» варіантів та способів дій, а також позитивне підкріплення установки на виконання поставлених завдань. Чим менше інформаційних невідомих буде при підготовці та виконанні завдання, тим менше ризик непередбачуваних психо-емоційних зривів (психогенних втрат), і тим більше вірогідність ефективної адаптивної реакції військовослужбовців до бойових стрес-факторів.

Діяльність військовослужбовців перед бойовим виходом визначається також своєрідним уявним моделюванням основних способів передбачуваної тактичної поведінки ворога. Із цим моделюванням пов'язані специфічні способи дезінформації противника – демонстративні або приховані дії, що часто відбуваються у формі маскуванню істинних дій з метою отримання заздалегідь запланованого результату. Під час підготовки та під час бою досвідчені воїни, як правило, шукають і вдосконалюють способи та прийоми тактико-психологічного впливу на ворога. Розв'язуючи завдання прогнозування, дуже важливо викликати противника на відповідні дії, які вигідні для виконання бойового завдання. Управління його активністю досягається шляхом передачі йому неправдивої інформації, маскуванню справжніх намірів, умінням стати на точку зору противника і розпізнати його справжній стан, високим рівнем розвитку спеціальних знань, просторових і часових (де, коли й у який момент почати дії) уявлень. Використання цих та інших тактико-психологічних прийомів у бою переслідує такі цілі та завдання: тримати супротивника в постійній нервовій, психічній і фізичній напрузі, зокрема й через постійну зміну темпу, підпорядкування його своїй волі та нав'язання йому свого тактичного плану, використання його помилок тощо. Важливе значення має здатність прогнозувати дії противника, вміння прораховувати його дії, міркувати і вирішувати за нього. Досвід російсько-української війни доводить, що недооцінка ворога призводить до тяжких наслідків.

Таким чином, підбиваючи підсумки дослідження психологічних аспектів антиципації, як елементу превентивної адаптивності військовослужбовців до умов сучасного бою, можна стверджувати такі попередні висновки:

1. Превентивна адаптація, як важливий процес завчасних внутрішніх змін та активного зовнішнього пристосування військовослужбовця до майбутніх надекстремальних умов сучасного бою, відбувається в тому числі на основі антиципації.

2. Антиципація, як здатність людини діяти з певним просторово-часовим випередженням, є важливою складовою превентивної адаптивності військовослужбовців до умов сучасного бою.

3. В процесі підготовки до виконання бойових завдань велику роль відіграють: тактичне планування, оперативне мислення, формування «розумового образу» майбутніх дій,

який містить систему прогностичних (антиципаційних) рішень, що визначають добір найефективніших засобів і методів, необхідних для реалізації поставленої мети.

4. Елементи антиципації особливо значущі в діях військовослужбовців безпосередньо на полі бою, використанні досвіду та інтуїтивних відчуттів на його основі, прийомах тактико-психологічного впливу на ворога.

Список використаних джерел:

1. Анохин П. К. Опережающее отражение действительности. М.: Вопросы философии №7, 1962. С. 97-111.
2. Бернштейн Н. А. Проблемы кибернетики. М.:Наука, 1961. 127 с.
3. Збірник стандартів психологічної підготовки у Збройних Силах України: метод. посіб. / За редакцією генерал-майора В. Клочкова – К.: НДЦ ГП ЗС України, 2023. 337 с.
4. Кузнєцова О.В. Превентивна адаптивність педагогів як ресурс освітніх змін / Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми і перспективи розвитку: Матеріали ВНППК – Одеса: БВВ, 2019. С. 95-98.
5. Ломов Б. Ф. Антиципация в структуре деятельности / Б. Ф. Ломов, Е. Н. Сурков. М. : Наука, 1980. 279 с.
6. Романенко О.В. Типологізація поняття «антиципація» в сучасній психологічній науці. Київ: Юридична психологія №2, 2015. С. 40-50.
7. Сурков Е.Н. Антиципация в спорте. М.: ФиС, 1982. 144 с.

Кузьміна І.Ю.

професор кафедри загальної та клінічної патофізіології ім. Д.О.Альперна.
Харківського національного медичного університету,
доктор медичних наук, професор

ПРОВЕДЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТА РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Охорону здоров'я безпосередньо пов'язують із системою заходів, які здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Найважливішим здобутком держави, що має стратегічне значення, та відображає тенденції економічного, політичного, соціального, правового розвитку і благополуччя країни, є здоров'я її громадян [1].

Участь у військових подіях є потужним стресом, що призводить до функціональних порушень організму розвитку соматичних захворювань і виникненню патологічних реакцій/

Проблема психологічної реабілітації осіб, які брали участь у бойових діях, збереження їх здоров'я і працездатності нині стає надзвичайно актуальною проблемою не тільки для кожного учасника, а й для країни загалом [2].

Учасники бойових дій потребують своєчасної належної психологічної допомоги, основу якої становить медико-психологічна реабілітація та соціальна адаптація.

Метою збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій є комплекс лікувально-профілактичних, реабілітаційних та оздоровчих заходів, спрямованих на відновлення оптимальної працездатності, соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості її життя [3].

В організації медичної, психологічної, професійної та соціальної реабілітації учасників бойових дій на сьогодні немає єдиних методологічних підходів, а визначені тільки окремі напрямки теорії і практики з цієї проблеми. Існує необхідність розробки оптимального варіанту проведення психологічних реабілітаційних профілактичних заходів. Особливістю системи медико-психологічної реабілітації учасників бойових дій, поряд із виявленням та

лікуванням психічних розладів, є спрямованість на відновлення боєздатності під час ведення бойових дій та працездатності при поверненні до мирного життя. [4].

Дослідження психічного здоров'я військовослужбовців набувають особливої актуальності оскільки зростає значимість раннього виявлення і подальшої швидкої корекції розладів психічного здоров'я. Основними критеріями ефективності таких заходів повинні бути: зникнення в загальному стані психопатологічних симптомів; нормалізація суб'єктивної оцінки свого стану; позитивна динаміка психологічних показників.

Правоохоронна діяльність озброєних державних органів України полягає у виконанні завдань переважно методами через їх службову діяльність, особливо при загостренні оперативної обстановки.

Необхідність здійснення заходів психологічного супроводження обумовлюється впливом на виконання бойових завдань. Становлення системи психологічного супроводження історично відбувалося відповідно до розвитку практичної психології та військової науки [5].

Психологічне забезпечення бойової діяльності здійснюється відповідними посадовими особами військових частин і підрозділів з обов'язковим урахуванням її змісту. Окремою складовою психологічного супроводження, що виявляє сутність цього процесу, є прогнозування стану особового складу Збройних сил України, здійснення психологічної підготовки та супроводження бойової діяльності військовослужбовців [6].

Враховуючи професійні проблеми, а також необхідність їх першочергового вирішення, зміст психологічного супроводження має два основні напрямки: 1) оптимізація психологічних умов службово-бойової діяльності військовослужбовців, що впливають на їх психіку; 2) формування й розвиток індивідуально-психологічних професійно важливих якостей особистісних військовослужбовців Збройних сил України як провідний чинник підвищення ефективності функціонування людини в різних видах військової діяльності.

З метою забезпечення якісного виконання покладених на внутрішні війська правоохоронних функцій, важливим завданням психологічної служби є здійснення аналізу причин фізичного травматизму, загибелі військовослужбовців під час виконання щодо їх попередження. Вирішення цих завдань можливе за умови створення цілісної системи психологічного супроводження бойової діяльності, яка б мала здійснювати регулювання щодо подолання негативних, шкідливих і несприятливих чинників бойової діяльності [7].

Реалізація спеціальних заходів психологічного впливу передбачає наявність у осіб, що здійснюють психологічне супроводження, спеціальної психологічної освіти і досвіду діяльності.

Ефективне функціонування психіки військовослужбовців значною мірою залежить від цілого комплексу умов матеріально-технічного, організаційного, побутового та медичного характеру. Завдання психологічного супроводження зумовлені необхідністю формування та розпитку індивідуальних професійно важливих якостей даної діяльності, які визначають можливість її ефективного виконання.

За даними сучасних наукових поглядів вітчизняних науковців, військовослужбовці при виборі фахового напрямку в процесі професійного становлення керуються всіма групами мотивів. Порівняння професійно значущих мотивів для військовослужбовців з різним стажем роботи за визначеною військовою спеціальністю показує, що спеціальність обирається як засіб реалізації особистих цілей, є домінуючою на початковій стадії професійного становлення. На початкових етапах службово-бойової діяльності посідають матеріальні, соціальні та змістовно-сміслові мотиви. Результати вивчення особистості військовослужбовців при виборі правоохоронного фаху в обов'язковому порядку використовуються при розробці військових фахівців.

У процесі практичного застосування психологічних засад виявляються загальні для всіх видів бойової діяльності елементи методології військової праці: безперервне вдосконалення й оптимізація бойової діяльності військовослужбовців; підтримання в постійній бойовій готовності особового складу [8].

Для практичної реалізації елементів методології військової праці потрібно правильно визначати головні напрямки роботи, виявляти ключові проблеми та використовувати оптимальну технологію професійної діяльності, систематизувати, узагальнювати, коригувати й контролювати результати праці [9].

Аналіз управлінських аспектів психологічного супроводження бойової діяльності в контексті оптимізації їх нормативно-правового забезпечення показали, що управління даним видом діяльності здійснюється за принципами централізованості і системності. Принцип централізованого керування роботою забезпечує функцію організації відповідної діяльності посадових осіб, які вирішують основні завдання психологічного супроводження [10].

У ході аналізу організаційно-правового регулювання психологічного супроводження бойової діяльності було з'ясовано, що кожен з перерахованих елементів централізованої системи керування психологічним супроводженням потребує відповідних вимог нормативно-правового регулювання. Порівняльний аналіз організаційно-управлінського змісту різних напрямів психологічного супроводження бойової діяльності військовослужбовців при виконанні бойових завдань показав, що правоохоронне галузеве спрямування військової служби пред'являє особливі й специфічні вимоги до психологічних якостей військовослужбовців [11].

Таким чином, результати дослідження організаційних питань нормативно-правового регулювання психологічного супроводження бойової діяльності довели необхідність оптимізації його чинних моделей, що дозволить удосконалити процес визначення професійно важливих якостей військовослужбовця з метою підвищення ефективності бойової діяльності.

Список використаних джерел:

- 1.Краснова О.І., Плужнікова Т.В. Особливості механізму державного регулювання сфери охорони здоров'я. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 7. С. 46-48.
- 2.Андреев О.О. Психологічне супроводження службово-бойової діяльності внутрішніх військ МВС України в екстремальних умовах : Навчальний посібник / Андреев О.О., Дзюба В.М., Ірхін Ю.Б. та ін. – К.: Київський нац. ун-т внутр. справ, ДП „Друкарня МВС”, 2009. – 82с.
- 3.Осьодло В.І. Роль і місце психолога у військово-професійній діяльності / Психологічна безпека особового складу силових структур та персоналу екстремальних професій : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків. 18 листопада 2009 року). [Текст] / В. І. Осьодло. – Харків: Академія внутрішніх військ МВС України, 2009. – 276с.
- 4.Каргіна Н. В. Ресурси та чинники психологічного благополуччя особистості : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Одеса, 2018. 270 с.
- 5.Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Корня Л. В. Психологічне вивчення особового складу Збройних Сил України : метод. посіб. К. : ФОП Маслаков, 2019. 288 с.
6. Кокун О. М., Лозінська Н. С., Пішко І. О. Практикум з формування стресостійкості військовослужбовців до раптових змін бойової обстановки / за ред. В. М. Мороза. Київ : НДЦ ГП ЗС України, 2020. 70 с.
- 7.Кокун О. М., Мороз В. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Опитувальник психологічної готовності військовослужбовців до виконання службово-бойових завдань. Особистісні та психофізіологічні ресурси професійної життєстійкості : матеріали I Наукового семінару (м. Київ, 15 жовтня 2020 року). Київ, 2020. С. 14–19. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722267>
- 8.Кокун О. М., Пішко І. О. Особливості динаміки психофізіологічного стану військовослужбовців впродовж шести місяців виконання завдань в районі АТО. Психологічне здоров'я. Київ, 2019. № 1(2). С. 132–152. URL: https://chrome-extension://oemmnrcbldboiebfnladdacb_fmadaadm/https://maup.com.ua/assets/files/psihologz/2019-1/08.
- 9.Кокун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Особливості динаміки рівня військово-професійної адаптивності військовослужбовців залежно від терміну виконання завдань в районі АТО. Особистісні та ситуативні детермінанти здоров'я : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 22-23 листопада 2018 р.). Вінниця, 2018. С. 90–94.

10. Лисенко Д. П. Психологічні особливості розвитку довіри в системі взаємин “командир – підлеглий” у бойових умовах : дис. ... доктора філософії : 053 – психологія; 05 – соц. та поведінкові науки. Київ, 2021. 251 с.

11. Методичні рекомендації з психологічної підготовки військовослужбовців Збройних сил України щодо формування стресостійкості до дій в умовах різкої зміни бойової обстановки. Київ : Головне управління морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України. 2020. 62 с.

Мокринський О.В.

старший науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту випробувань і сертифікації озброєння військової техніки

Салогор В.В.

молодший науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту випробувань і сертифікації озброєння військової техніки

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВИХ ТА/АБО СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Нові геополітичні умови поставили перед Збройними Силами малодосліджені проблеми, так як виконуючи завдання по відновленню конституційного ладу і відсічі воєнної агресії росії, зіткнулися з якісно новими обставинами, принципово нетиповою оперативною обстановкою. Значну увагу в такій обстановці приділяють питанням інформаційно-психологічного забезпечення військовослужбовців для підтримування бойового духу Збройних Сил.

Для проведення заходів інформаційно-психологічного забезпечення можуть бути використані широкий арсенал форм здійснення. Використовують два нерозривно пов'язані між собою напрямки: інформаційний та психологічний.

Форми інформаційного впливу: друкована пропаганда; усна пропаганда; радіо пропаганда; телевізійна пропаганда; Інтернет.

Друкована пропаганда – це форма забезпечення, що здійснюється розповсюдженням друкованої продукції у вигляді листівок, газет, журналів, малюнків, календарів, листів. Досвід показує, що друковані видання виступають досить ефективним засобом впливу на психологічний стан військ. Це вимагає від командирів, органів виховних структур активної і повсякденної роботи з формування у особового складу психологічної стійкості.

Усна пропаганда – це форма забезпечення, яка здійснюється шляхом передачі через звукооповіщуючі станції, гучномовні пристрої, засоби запису різних повідомлень і програм. Таким чином, в умовах виконання бойових завдань, може здійснюватися інформаційний вплив на військовослужбовців.

Радіо пропаганда та телебачення – це форма забезпечення, що здійснюється шляхом передачі в ефір спеціальних радіо та телепрограм. Радіо пропаганда являє собою потужну форму психологічного впливу на особовий склад. Аналіз бойового досвіду дозволяє зробити висновок про те, що радіо та телепропаганда є однією з найпоширеніших форм психологічного забезпечення військ.

В Інтернеті можна зібратися воедино різним групам людей, з різних частин країни, за характерними ознаками. Мережу можна використовувати в рекламних цілях. За допомогою Інтернету можна миттєво звернутися як до масової аудиторії, так і до окремих осіб.

Необхідно планувати систему загальної, спеціальної і цільової психологічної підготовки особового складу до майбутніх бойових дій, підготувати схему включення її

елементів у процес бойового злагодження підрозділів. Психологічна підготовка підвищує фізичну і психічну стійкість до впливу екстремальних умов бойових дій; розвиває психофізіологічні механізми і психічні функції, сприяючи виконанню функціональних обов'язків, збереженню життя і високої працездатності при будь-яких ускладненнях обстановки [1, с 57].

Не слід забувати, що більше часу для поглиблення переживань, у передбойовий період, дає відсутність зайнятості військовослужбовців та їх бездіяльність.

Під час підготовки до бою кращим засобом попередження страху і паніки є активна діяльність військовослужбовців. Для легшого сприймання фону навколишніх подій, особовий склад необхідно підготувати до проведення бою або діяльної участі в ньому.

По прибуттю в район бойових дій в базовому таборі обладнуються пункту надання першої психологічної допомоги, на якому має бути тепло, чай в достатній кількості, спальні місця, запас продуктів. Щоб не посилити психологічну травму краще не розміщувати його з пунктом збору поранених. Для попередження порушення психіки існують спеціально спрямовані тренування, які є ефективним засобом для найповнішого розслаблення м'язів та встановлення спокійного ритму дихання. Найпоширенішим є саморегуляція.

Управління психічним станом військовослужбовців – складний динамічний процес, змістом якого є регулювання взаємодії складових цього процесу: організаційної, військово-технічної, ідейно-політичної, психологічної.

Головне в психологічному гартуванні – формування у особового складу впевненості у своїй зброї, ефективності її застосування, виховання активності, рішучості та самостійності в знищенні противника. Результатом багаторазових тренувань – є впевненість та ефективність. Прагнення викладатися на повну військовослужбовців є оголошення їм досягнутих результатів та найближчих планів.

Навички самоконтролю доцільно розвивати під час занять, за допомогою спеціального обладнання і навчальних приладів, що дозволяє контролювати свої дії. Для формування в особового складу психологічної стійкості необхідно створювати військовослужбовцям зовнішні перешкоди: частіше проводити тренування в індивідуальних засобах захисту, в умовах поганої видимості і погоди, встановлювати на шляху руху військовослужбовців різні перешкоди і загородження, обмежувати їхні дії за часом, впливати на них звуковими ефектами.

Дії з проведення інформаційно-психологічної підготовки спрямовані на підвищення морально-психологічного стану військовослужбовців у районах виконання поставлених задач. При вмілому плануванні та проведенні психологічного забезпечення може створюватися достатній вплив для успішного виконання бойових завдань в екстремальних умовах [2, с 9].

Для цього необхідно:

на основі постійного аналізу ситуації, що складається в районах дислокації або бойових дій військ оцінювати і прогнозувати характер, ступінь і динаміку зміни зовнішніх та внутрішніх загроз;

створювати постійно діючу систему організаційних, технічних і виховних превентивних заходів ефективності впливу факторів і інформаційних джерел;

активно реалізовувати заходи надання масованого інформаційно-психологічного забезпеченню військ.

Логічним завершенням є інформаційно-виховна робота з особовим складом. Вона формує у військовослужбовців необхідні морально-психологічні та бойові якості, вірність героїчним традиціям і військовому обов'язку, почуття патріотизму. Саме ці фактори сприяють високій пильності, готовності особового складу протистояти агресії. Разом з тим, висока інформованість і військово-соціальна орієнтація військовослужбовців забезпечує їх стійкість в умовах виконання бойових завдань [3, с 11].

Список використаних джерел:

1. Алгоритм роботи військового психолога щодо психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України: методичні рекомендації / Київ – 2016. 147с.
2. Інструкція з організації психологічного забезпечення особового складу Збройних Сил України / Київ – 2016. 97с.
3. Формування психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до виконання завдань за призначенням під час бойового злагодження: методичний посібник / Кокун О.М., Мороз В.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С. Київ, 2021. 170с.

Оборонов М.І.

Старший викладач кафедри тактики військ
протиповітряної оборони Сухопутних військ
факультету протиповітряної оборони
Сухопутних військ
ХНУПС імені Івана Кожедуба

Корсунов С.І.

Доцент кафедри тактики військ протиповітряної
оборони Сухопутних військ факультету
протиповітряної оборони Сухопутних військ
ХНУПС імені Івана Кожедуба

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ, ЯКІ ФОРМУЮТЬСЯ

Військова служба – це особливий вид державної служби, пов'язаний з систематичним подоланням морально-психологічних і фізичних труднощів військовослужбовцями та постійним ризиком для їх життя. І багато з тих, хто прийшов боронити нашу державу від окупантів, виявилися не в повній мірі готовими морально і фізично долати ці труднощі у ході виконання бойових завдань.

Повномасштабна агресія зс рф проти України призвела до призову за мобілізацією у лави Сил оборони України великої кількості особового складу. Формування нових військових частин і підрозділів, створення та згуртування нових військових колективів виявили низку проблемних питань, які не були притаманні військовим колективам, що функціонували у мирний час. Люди, які в цивільному житті не мали прямого відношення до військової справи, були вимушені поповнити лави захисників України та взяти до рук зброю.

Призов великої кількості особового складу, що різнився за віком, станом здоров'я, соціальним статусом, рівнем фахової підготовки, морально-психологічним станом, мотивацією, матеріальним станом, впливом сімей військовослужбовців на їх морально-психологічний стан (неготовність сімей до тривалої відсутності військовослужбовців, постійна тривога за їх життя, наявність сімей, які безпосередньо постраждали від агресії рф, втратили роботу, житло, вимушені покинути місця проживання та інше); призначення командирами цих підрозділів людей без бойового досвіду або тих, які тривалий час не були пов'язані з військовою службою, поставили перед командирами та структурами морально-психологічного забезпечення нові виклики, що потребують вирішення.

Найгостріше ці питання постали при формуванні нових підрозділів. Тих, які не існували в “мирний час”, особливо підрозділів з легким стрілецьким озброєнням, що виконують завдання “легкої (штурмової) піхоти”; підрозділів, які потрібно було розгортати, комплектувати і вчити “з нуля”. Їх комплектування відбувалося, в основному, за рахунок

особового складу, який не перебував на військовому обліку у резерві Збройних Сил України та не мав високотехнологічних військово-облікових спеціальностей.

Такий стан справ призвів до того, що не всі військові колективи психологічно і фізично виявляються повністю готовими до виконання покладених на них завдань військової служби. А командири цих військових колективів, не завжди мають достатньо досвіду і спроможності впливати на ці процеси. Законодавство України частково врегульовує та вирішує ці питання. Ті, хто призивається на військову службу, розподіляються з урахуванням їх фаху, забезпечуються всім необхідним, зберігають всі права громадян України і отримують пільги передбачені військовослужбовцям, в обов'язковому порядку проходячи загальновійськову та фахову підготовку на курсах у навчальних центрах.

Особлива роль у керівництві цими процесами і вирішенні проблемних питань покладається на структури морально-психологічного забезпечення, особливо нижчих ланок управління - рота-батальйон. Вони, за напрямком діяльності та обов'язками, безпосередньо контактують з особовим складом, виявляючи проблемні питання та повинні оперативно реагувати і вирішувати їх. У всіх структурах Сил оборони України, штатом передбачені посади заступників командира з морально-психологічного забезпечення головними завданнями яких є: організація і проведення заходів морально-психологічного забезпечення, підтримання військової дисципліни у військових колективах, морально-психологічного стану, забезпечення соціального захисту військовослужбовців. Вони є основними помічниками і радниками командирів з питань організації роботи з особовим складом та основними виконавцями цієї роботи.

У ході виконання перелічених завдань заступники командира з морально-психологічного забезпечення повинні: знати ділові та морально-психологічні якості кожного військовослужбовця; вивчати та аналізувати їх морально-психологічні якості, підтримувати соціально-психологічний клімат у підпорядкованих підрозділах, проводити виховну роботу, спрямовану на підвищення боєздатності підрозділів та якісне виконання бойових завдань; піклуватися про поліпшення матеріально-побутових умов підлеглих, їх соціальний і правовий захист; знати потреби і запити військовослужбовців, вживати заходи щодо вирішення скарг і заяв; підтримувати зв'язок із сім'ями особового складу підрозділу; проводити заходи щодо психологічної підготовки особового складу до дій в екстремальних умовах воєнного часу, захисту від інформаційно-психологічного впливу противника; навчати особовий склад підрозділів безконфліктному не репресивному спілкуванню і ненасильницькому розв'язанню проблем, які виникають під час служби, особливо у бойових умовах; зміцнювати єдиноначальність у підрозділі; надавати пропозиції та допомогу командирам підрозділів щодо організації морально-психологічного забезпечення бою, підвищення рівня морально-психологічного стану особового складу, його готовності до виконання поставлених завдань; вміти надавати кваліфіковану психологічну допомогу особовому складу підлеглих підрозділів у бойовій обстановці.

Таким чином, для вирішення існуючих проблемних питань, доцільно:

- при формуванні нових підрозділів їх командирами та заступниками з морально-психологічного забезпечення призначати кадрових офіцерів з бойовим досвідом та фаховою освітою, що відповідає призначенню підрозділу;
- підтримувати здоровий соціально-психологічний клімат у підрозділах на основі глибокого вивчення ділових і морально-психологічних якостей кожного військовослужбовця, аналізу їх морально-психологічних якостей;
- вживати дієвих заходів для вирішення питань, викладених у скаргах і заявах військовослужбовців;
- підтримувати постійний зв'язок з їх сім'ями;
- проводити заходи психологічної підготовки особового складу до дій в екстремальних умовах і захисту від інформаційно-психологічного впливу противника;
- підвищити відповідальність офіцерів структури морально-психологічного забезпечення за рівень бойової готовності підрозділів до виконання завдань;

- розробити чітку і зрозумілу систему заміни чи ротації особового складу бойових підрозділів, які виконують бойові завдання безпосередньо в районах ведення бойових дій, для уникнення їх морально-психологічного та фізичного “вигорання” (для поповнення втрат, лікування, відпочинку та інше).

Вирішення цих питань сприятиме підвищенню рівня бойової готовності сформованих підрозділів, покращить психологічний клімат в них та забезпечить готовність підрозділів до виконання завдань за призначенням.

Список використаних джерел:

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) зі змінами.
2. Закон України “Про військовий обов'язок і військову службу” (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 27, ст.385) зі змінами.
3. Закон України “Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України” (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 22-23, ст.194) зі змінами.

Розов В.І.

професор кафедри професійної психології
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії Служби безпеки України
кандидат психологічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНА РОБОТА ЗІ СТРАХОМ СМЕРТІ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ОПЕРАТИВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Надмірно інтенсивні переживання страху та схильність до таких переживань традиційно оцінюється у військових професіях негативно. Сформовані та закріплені реакції страху, як правило, є стійкими та зберігаються навіть при розумінні їхньої безглуздості та шкідливості.

Слід нагадати, що страх буває корисний (адаптивний) та шкідливий (неадаптивний). Він може, по-перше, змобілізувати особистість, посилити її здатність до активних дій, сприяти запам'ятовуванню важливих подій, підвищити обережність, пильність та передчуття небезпеки. По-друге, страх може тримати військовослужбовця у напрузі, сприяти невпевненості, спонукати до пасивності, знижувати бойову ефективність, викликати психічні та фізичні розлади [1].

Тому, під час психологічної підготовки до бойової діяльності, важливою проблемою є проблема контролю та подолання страху, який зводить нанівець бойову ефективність військовослужбовця та підрозділу [2].

Страх – це нормальний, закономірний та типовий стан в небезпечних для життя й здоров'я обставинах. Тому, формування стійкості до страху, сміливості, зазвичай спрямоване не на позбавлення від цього стану, а на його подолання чи профілактику.

Для управління станом страху існує безліч технологій та технік в рамках різноманітних психологічних шкіл та напрямів. Так, ефективними визнані методи систематичної десенсибілізації, нейролінгвістичного програмування, аутогенного тренування, копінгу, що спрямований на подолання чи уникнення небезпечних ситуацій, комунікативно-адаптивні тренінги із подолання різноманітних фобій, моделювання контрольованих ситуацій із загрозою для життя, раціонально-емотивні техніки та багато іншого.

Під час роботи зі страхом доцільно, зокрема, пройти декілька кроків. Перший крок пов'язаний з усвідомленням того, що стан страху є нормою в ситуаціях загрози для життя й

здоров'я і боятися в таких умовах нормально. Головне не те, що людина боїться, а те, що вона робить, коли страх занадто інтенсивний й серйозно заважає людині ефективно функціонувати.

Другий крок передбачає опрацювання інтенсивності страху. При зменшенні інтенсивності страху, більшість його неадаптивних функцій трансформуються в адаптивні. Зменшити таку інтенсивність можна шляхом зміни сенсу ситуації та власного стану, за допомогою використання гумору, технік візуалізації та раціоналізації.

Третій крок містить завдання щодо усвідомлення, аналізу та зміненню неадаптивних думок про смерть, оскільки страх смерті є базовим страхом. На цьому кроці бажано досягти розуміння того, чому виникають ці думки, що є їх причиною.

Четвертий крок може здійснюватися разом із третім і присвячений роботі з тілесними відчуттями та реакціями під час переживання страху. Для цього існує цілий арсенал методів, від фізичних вправ, дихальних технік, тілесно-орієнтованих технік, технік релаксації до моделювання контрольованих небезпечних ситуацій.

На п'ятому кроці забезпечується звикання, адаптація до думок про смерть, як базову причину страху, відпрацьовуються техніки «щеплення страхом». Тут можна використовувати техніки нейролінгвістичного програмування, когнітивно-поведінкової психотерапії тощо. Звернемося до деяких технік роботи зі страхом.

Якщо стоїть завдання опрацювати страх через зміну сенсу життя й смерті, то цього можна досягти за допомогою технік рефлексії, незакінчених речень, гумору тощо. В першу чергу варто поставити собі питання:

- Заради чого я живу?
- Заради чого я помру?
- Є багато того, що є більш цінним ніж смерть?
- Що це для Вас?

Давньогрецький філософ Епікур вважав, що немає сенсу боятися смерті. Він наголошував на тому, що коли ми є, то смерті немає, а коли смерть є, то нас вже немає.

Для опрацювання сенсу життя й смерті можна використовувати техніку незакінчених речень. Треба подумати як їх продовжити й закінчити. Наприклад:

- Я добровільно піду на смерть, якщо...
- Я готовий загинути заради ...
- Мені не страшно буде вмирати, якщо ...
- У цьому житті для мене головне встигнути...
- Якщо я можу вибрати свою смерть, то це буде...
- Я сам(а) захочу завершити своє життя на землі, коли ...
- Мені буде легко залишити це тіло, якщо/коли ...
- Я спокійно подивлюсь смерті у вічі...

Після цього здійснюється рефлексія і тренер може поставити певні питання, наприклад : «Яка з фраз призвела на вас сильне враження і є найбільш ресурсною в роботі зі своїм страхом смерті?». Далі, пропонується цю фразу розвинути, перетворивши на казку, анекдот чи гумористичну історію.

Гумор є хорошим помічником у зниженні інтенсивності страху. Оптимісти живуть довше й легше справляються з труднощами. Під час психологічної підготовки до екстремальних ситуацій можна використовувати смішні історії та анекдоти про смерть, як це роблять наші воїни на фронті. Головне при цьому пам'ятати, що, якщо ви спокійно реагуєте на розмови про смерть, значить ваш страх вже не буде таким інтенсивним й тема смерті буде вважатися психологічно опрацьованою.

Інтенсивність страху можна зменшити за допомогою роботи з візуальними образами. Для цього необхідно відокремити страх від себе. Тренер може дати деякі пояснення, наприклад: «Ми зараз повинні спробувати відокремити страх від себе. Нам так легше буде з ним працювати. Якщо ви говорите «Я боюсь», то ви поєднуєте себе зі своїм страхом. З цим важко працювати. Замість «Я боюсь» можна сказати «Страх до мене завітав». Це буде більш ресурсним. В такому випадку страх і власне «Я» відділені одне від одного. З цим візуальним

образом можна успішно працювати. Тепер уявіть свій страх смерті у вигляді відокремленого від Вас образу. Як він виглядає? Як Ви його уявляєте? Визначте якусь дисгармонію у цьому образі (Що з ним «не так»? Що надмірно? Чого не вистачає?). Змініть, модифікуйте образ таким чином, щоб він став більш доброзичливим або нешкідливим. Виконайте цю процедуру кілька раз».

Ресурсною є також техніка «проживання смерті». Її метою є усвідомлення того факту, що люди смертні й коли ми в екстремальних умовах, життя може закінчитися в один момент і несподівано. Зрозуміло, що треба зробити все, щоб цього не трапилось. Допомогти такому може усвідомлення та прийняття своєї смертності. Це буде сприяти нам залишитись живим.

Техніка «проживання смерті» передбачає поетапне глибоке та емоційне проживання образу смерті й включає наступні кроки:

- уявлення своєї смерті (де і коли це може статися). Похорон, прощання із близькими;
- оплакування всього свого життя, згадка, чого не встиг, де і коли були зроблені якісь помилки, які були досягнення, про що шкодуєте;
- візуалізація того, як житимуть без вас, чи будуть плакати про вас рідні, що скажуть колеги тощо;
- уявлення того, що буде далі (нові життя, перетворення енергії, рай чи щось інше).

У результаті використання цієї техніки співробітник здатний усвідомити (когнітивний аспект) й прийняти (емоційний аспект) свою смертність.

При виникненні страху варто також використовувати техніку раціоналізації, «включення розуму» й дотримуватися наступних рекомендацій:

- оцініть, наскільки реальна загроза, ймовірність небезпеки;
- порівняйте ваш страх з іншим сильнішим страхом, з дійсними трагедіями людей;
- уявіть, що все, чого ви боялися вже відбулось (треба уявити найгірший результат) й змиритесь з цим;
- тепер зробіть, щоб цього не трапилось в реальному житті;
- використовуйте принцип «повного завантаження» (займіться конкретними діями, завантажте себе роботою, робіть щось корисне);
- усвідомте, що ви не самотні у своєму страху;
- поведіться так, ніби ви вже є хороброю людиною, психологічно стійкі й готові до будь-яких складних ситуацій;
- живіть за принципом «тут і зараз», будьте в моменті, насолоджуйтесь кожним днем життя;
- звикайте до небезпеки поступово;
- спілкуйтеся з друзями, пам'ятайте, що людині, яка чогось боїться потрібна підтримка та схвалення у скрутну хвилину.

В підсумку зазначимо, що страх смерті – це базовий страх, типовий стан, який закономірно виникає під час підготовки та безпосередньої участі в оперативно-бойових операціях в умовах загрози для життя та здоров'я. Основне завдання, в контексті формування психологічної готовності, є не позбавлення від цього стану, а зниження інтенсивності страху смерті та можливостей використання його адаптивних, корисних функцій: підвищення мобільності, обережності, спостережливості, пильності, антиципації тощо.

Список використаних джерел:

1. Розов В.І. Психологія екстремальних ситуацій : науково-практичний посібник. Видання 3-тє. Київ: КНТ, 2024. 711 с.
2. Теорія і практика управління страхом в умовах бойових дій : методичний посібник / О. М. Коқун, В. М. Мороз, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська. Київ: «Центр учбової літератури», 2023. 92 с.

Сливенко П.В.

старший викладач кафедри оперативно-тактичної підготовки навчально-наукового тренінгового центру оперативно-бойової підготовки Національної академії СБ України

ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

В зв'язку з широкомасштабним вторгненням РФ 24 лютого 2022 року для нашої держави і усього українського народу, актуальним завданням постало якісне і ефективне здійснення оборонної функції держави.

Чинна Конституція України від 28 червня 1996 р. закріплює, що територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою. Відповідно, захист території України, яка є основою державності, здійснюється у межах виконання оборонної функції держави. Названа функція займає особливе місце серед інших, покладених на державу функцій. Частина 2 і 3 ст. 17 Основного Закону України встановлюють, що оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України, а забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України – на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом [1].

Закон України "Про національну безпеку України" 2018 року ввів поняття "Сектор безпеки і оборони". Законом визначено, що правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, які забезпечують національну безпеку України складають - сили безпеки. Відповідно Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, які забезпечують оборону держави входять до сил оборони [2].

В силах безпеки і в силах оборони основу кадрового потенціалу складають військовослужбовці, тому питання психологічного забезпечення при виконанні ними службово-бойових завдань набуває дуже важливого значення.

Виконання службово-бойових завдань притаманне військовим формуванням і правоохоронним органам спеціального призначення сектора безпеки і оборони держави, що реалізується шляхом виконання правоохоронних завдань переважно через службову діяльність правоохоронними методами, а у разі загострення обстановки – також і військовими/бойовими методами.

Виходячи із практики застосування військовослужбовців при виконанні службово-бойових завдань можна виділити наступні дії:

- оперативні дії (оперативне застосування);
- спеціальна операція (оперативного і тактичного масштабу);
- службово-бойові дії;
- загальновійськовий бій.

Особливості дій під час бою, зокрема під час інтенсивного обстрілу противника та за відсутності відпочинку, – це суворе випробування фізичних і психічних сил військовослужбовця, його здатності активно протистояти дії екстремальних, українських несприятливих для життя, чинників, зберігати волю і рішучість задля виконання поставленого йому бойового завдання.

Тому лише психологічно готовий та психологічно стійкий до бойових дій військовослужбовець здатен витримувати специфічні психологічні впливи в умовах стресу та високоефективно виконувати поставлені службово-бойові завдання.

Основою формування психологічної стійкості та психологічної готовності особового складу, що забезпечує високий рівень стресостійкості та дозволяє зберігати боєздатність військовослужбовців (підрозділів) в умовах дії психотравмуючих чинників сучасного бою є психологічна підготовка.

Сутністю психологічної підготовки є формування психологічної готовності і стійкості; перетворення чинників бою в знайомі, звичні, очікувані (адаптування); оволодіння військовослужбовцями необхідними знаннями у подоланні психологічних навантажень; розвиток у особового складу здатності швидко перебудовуватись відповідно до обставин.

Метою психологічної підготовки є формування в особового складу психологічної стійкості та психологічної готовності його до виконання службово-бойових завдань.

Психологічна стійкість – здатність особи підтримувати необхідний рівень психологічної готовності протягом визначеного часу у конкретних умовах обстановки та швидко відновлювати свій психоемоційний стан після екстремальних (кризових) ситуацій.

Зміст психологічних якостей, що формуються, тісно пов'язаний із характером тих труднощів, які долають у ході виконання службово-бойового завдання [3].

Здатність військовослужбовця виконати своє завдання так, як він уміє (виявити бойову майстерність), залежить, перш за все, від внутрішніх чинників: переконань людини; її здатності ефективно діяти в ситуаціях небезпеки, раптовості, невизначеності, дефіциту часу; емоційного стану військовослужбовця на даний момент часу; стану його здоров'я тощо. Сукупність всіх цих чинників отримала назву “психологічна готовність”.

Психологічна готовність військовослужбовця до бою – один із основних компонентів готовності підрозділу до негайних бойових дій. Вона включає в себе, по-перше, усвідомлення військовослужбовцем відповідальності за долю Батьківщини, рідних, близьких; упевненість у собі, своїх товаришах, бойовій техніці і зброї, по-друге, бажання боротьби, прагнення випробувати себе, подолати свої слабкості, добитися перемоги над противником.

Психологічна готовність – це взаємопов'язана система мотиваційних чинників, вольових ресурсів, а також професійної компетенції і витривалості особового складу, що забезпечує реалізацію ним поставлених службово-бойових завдань.

Для формування у військовослужбовців психологічної готовності варто використовувати визначені стандарти психологічної підготовки:

військовий стандарт СТІ 000Г(В).58А Смуга реакцій лідера (Курс лідерства), затверджений начальником Головного управління морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України від 18.11.2019 № 140;

військовий стандарт СТІ 101А.26В Спеціальна підготовка (фахова підготовка), затверджений начальником Головного управління морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України від 04.12.2019 № 148;

військовий стандарт СТІ 000Г.22Л Психологічна підготовка (навчальний курс), затверджений Центром оперативних стандартів і методики підготовки Збройних Сил України спільно з Головним управлінням морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України від 10.01.2019 № 8;

військовий стандарт СТІ 000А.22А Психологічна підготовка (система індивідуальної підготовки), затверджений начальником Головного управління морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України від 21.03.2019 № 39 [3].

Окремо слід виділити цільову психологічну підготовку. Цільова психологічна підготовка – вид психологічної підготовки особового складу, яка проводиться з метою максимального пристосування психофізіологічних функцій організму до умов виконання майбутнього бойового завдання, формування бойового психічного стану, чіткої внутрішньої установки на підготовку до конкретного бою.

Вона проводиться в комплексі з тактичною (тактико-спеціальною) підготовкою особового складу та може бути розподілена на ряд етапів:

1-й етап (перед виконанням службово-бойового завдання) – мобілізація особового складу на виконання завдання;

2-й етап (безпосередньо в ході виконання службово-бойового завдання) – запобігання негативним психічним станам, підтримання бойової готовності, ініціативності, мотивації;

3-й етап (після виконання службово-бойового завдання) – зняття психічної напруженості, відновлення бойової готовності, підтримання пильності, запобігання стану відчуття розслабленості.

Упровадження в практику діяльності військ системи морально-психологічного забезпечення засноване на значущості чинника людини в зміцненні безпеки країни, підтриманні високої бойової готовності Сил безпеки і оборони.

В умовах проведення заходів із забезпечення національної безпеки й оборони України, відсічі збройної агресії РФ істотно зростає актуальність проблем якісного МПЗ. Результатом роботи з морально-психологічного забезпечення повинна бути моральна та психологічна стійкість та готовність до виконання завдань за призначенням як окремого військовослужбовця, так і підрозділу, частини, збройного формування загалом.

Проблема готовності особового складу частин (підрозділів) до професійної діяльності є однією з актуальних у складній і суперечливій для держави сучасній ситуації, так як повноцінна реалізація отриманих теоретичних знань на практиці потребує наявності чітких умінь та особистісної готовності військовослужбовців до виконання своїх професійних обов’язків за штатним призначенням. Готовність до реалізації професійної діяльності може бути сформована тільки в контексті цілісності її основних структурних компонентів: мотиваційного, креативного, технологічного та рефлексивного [4].

Підсумовуючи викладене вище можна сформулювати основні вимоги до психологічної підготовки військовослужбовців:

вона має бути всебічною, що припускає використання максимуму можливостей для формування необхідних бойових якостей;

натуральність, відтворення умов, що реально відповідають бойовим;

системність, досягнення логічності і послідовності в організації і проведенні спеціальних заходів. Імпровізація допускається тільки на окремих заняттях;

ефективність. Необхідно домагатися усвідомлення, які саме якості мають бути сформовані;

психологічна підготовка повинна носити індивідуальний характер.

Відповідність умов психологічної підготовки і рівня якостей, що формуються, можливостям використання сучасної військової техніки і озброєння.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141). Із змінами, внесеними згідно із Законами України.
2. Закон України Про національну безпеку України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст.241).
3. Організація психологічної підготовки у Збройних Силах України: навч.-метод. посіб./ За редакцією генерал-майора В. Ключкова. – К.: НДЦ ГП ЗС України, 2023.
4. Морально-психологічне забезпечення підрозділів Держспецтрансслужби [Текст] : навч. посіб. / І. С. Остапенко, О. А. Герасимчук, І. Є. Крамар, О. І. Шаптала, С. О. Яковлев, С. М. Жінчина; Укр. держ. ун-т науки і технологій. – Дніпро, 2022.

Стасюк В. В.

професор кафедри внутрішніх комунікацій
Національного університету оборони
України,
доктор педагогічних наук, професор

Кириченко А.В.

старший викладач кафедри внутрішніх
комунікацій Національного університету
оборони України,
доктор філософії в галузі психології

СУТНІСТЬ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Суспільство і держава на всіх історичних етапах розвитку цілеспрямовано впливали на свідомість та психіку військовослужбовця, морально-психологічний стан військового колективу та збройних сил загалом.

У різні історичні періоди цю діяльність визначали як “морально-політичну підготовку”, “соціально-психологічну роботу”, “виховну роботу” тощо.

Термін “морально-психологічне забезпечення” у Збройних Силах України став офіційним із 1995 року, а з 1999 року – ознакою нового виду всебічного забезпечення – морально-психологічного. Сьогодні морально-психологічне забезпечення як вид всебічного забезпечення визначено та нормативно закріплено у ряді керівних документів, які визначають порядок підготовки та застосування військ (сил) Збройних Сил України.

Для розкриття сутності морально-психологічного забезпечення насамперед необхідно визначити зміст та обсяг понять “моральне” і “психологічне”, що ґрунтуються не тільки на змістовних ознаках моралі і психіки, а й на їхній інтегрованій взаємодії. Мораль є складовою і водночас продуктом людської психіки і свідомості. Без людської свідомості моралі не існує. Свідомість є вищим рівнем розвитку психіки людини, особливим суспільно-історичним утворенням, що полягає в суб’єктивному відображенні об’єктивної дійсності. Крім того, мораль і моральні якості людини впливають на формування її особистості та поведінку.

Саме тому слід розглянути окремо сутність морального і психічного, а також морально-психологічного як цілісного явища.

У словнику іншомовних слів мораль (франц. *Morale*, від лат. *moralis* – моральний, *mores* – звичаї) визначено таким чином: система поглядів і уявлень, норм і оцінок, що регулюють поведінку людей; одна з форм суспільної свідомості; перен. – повчальний висновок; повчання.

У філософському словнику мораль визначено як одну з форм суспільної свідомості, соціальний інститут, функцію регулювання поведінки людей в усіх без винятку галузях суспільного життя.

У словнику з етики мораль визначається як предмет вивчення етики; форма суспільної свідомості, яка виконує функцію регулювання поведінки людини в усіх без винятку сферах її суспільного життя – у праці й повсякденній поведінці, у політиці й науці, у сім’ї та громадських місцях.

Автори словника психофізіології професійної діяльності визначають мораль як сукупність принципів і норм поведінки людей відносно інших, суспільства і природи; спосіб нормативного регулювання поведінки й свідомості людини в усіх сферах індивідуального і суспільного життя, її взаємин з природою; це абсолютна моральність, єдина у всі часи для усіх народів, для всього людства. Мораль – це не лише певна сукупність категорій, понять та інших чинників, які взаємодіють у певній єдиній площині, а багаторівнева та багатосистемна структура із різними залежностями субординації і кореляції, які виявляються як дещо цілісне, моральне. Мораль немовби визначає змістовний аксіологічний і деонтологічний потенціал вчинку, дії, діяльності через поняття добра або зла, справедливого або несправедливого, гідного або негідного тощо. Мораль впливає на людську поведінку через принципи, норми,

імперативні вимоги, оцінки та ідеали, скеровує та соціально інтегрує мотиви і внутрішній вибір особистості. Моральне регулювання передбачає усвідомлення особистістю моральних цінностей, внаслідок чого домінує внутрішній мотив поведінки, а не просто сила конформізму.

У змісті морального кристалізуються суще людське і людяне, прогресивне гуманістичне світовідчуття, світосприйняття та світорозуміння, почуття Батьківщини й обов'язку перед нею, відданості народу і відповідальності за його долю, ставлення до світу, Вітчизни, народу, колективу та інших людей, до обов'язку, війни, збройного конфлікту тощо. Отож, у моралі відображаються різні чинники зовнішнього і внутрішнього соціального середовища: політичні, матеріальні, духовні, ідеологічні, національні, військові, бойові тощо.

Таким чином, моральне реалізує єдність об'єктивного (загальнолюдського, цивілізаційного в суспільстві, соціальних відносинах, об'єктивних соціальних потребах, інтересах та цінностях, що проявляється в реальних станах, конкретних вчинках, поведінці людей, у тому числі під час війни, бойових дій) і суб'єктивного (особистісного світосприйняття і світорозуміння конкретного військовослужбовця, його готовності до відповідних моральних дій, що визначається як моральна свідомість).

Моральна свідомість – одна із форм суспільної свідомості, яка відображає особливості суспільного буття, рівень розвитку людських взаємин, суспільно сформовані уявлення про відповідну поведінку, рекомендаційно-оцінне ставлення до поведінки членів суспільства.

Будь-яка моральна дія окремої людини або соціальної спільноти чи відмова від неї відбувається внаслідок відповідної психічної або соціально-психологічної настанови. Американський учений П. Ноуел-Сміт стверджує, що будь-яка дія, виконана із проявами моралі, є наслідком відповідної “настанови” щодо виконання цієї дії або відмови від неї. Цієї ж точки зору дотримувався Д. Узнадзе, що як центральний пояснювальний принцип психології ввів поняття “настанови” – цілісної модифікації суб'єкта, його готовності сприймати дійсність і діяти певним чином. У “настанові”, на думку Д. Узнадзе, поєднуються свідомі і несвідомі сфери психіки людини, тому поняття “настанови” необхідне для обґрунтування і навіть виправдання будь-якого вчинку чи дії: військовослужбовець вчинив саме так, тому що мав “настанову” щодо здійснення такого вчинку, і ухилився від іншого через те, що мав “настанову” ухилитися від таких вчинків.

Як відомо, мораль є поліфункціональною, і це впливає на її структуру та функції. До основних функцій моралі належать такі: пізнавальна; регулятивна; гуманістична; нормативно-оцінна.

Кожна із функцій моралі під час її реалізації спирається і на психічне: наприклад, пізнавальна функція включає відображення; регулятивна і гуманістична – певні соціально-психічні настанови, вольові процеси; нормативно-оцінна – відчуття, сприйняття, пам'ять, мислення, стереотипи тощо.

Іншою специфічною особливістю моралі є її ідеально-спонукальна спрямованість, адже мораль створює деякі ідеальні моделі, зразки і норми поведінки людей у соціальних спільнотах та суспільстві, а також спонукає дотримуватись їх, співвідносити і порівнювати з ними свої дії, вчинки і поведінку.

Роль регулятора відносин мораль виконує за допомогою так званої нормативної системи моральних цінностей – добра, ідеалу, обов'язку, честі, гідності, совісті, щастя. Проте кожен із цих компонентів не існує абстрактно, а проходить через людську психіку, має психічну структуру, емоційні і вольові компоненти. Таким чином, мораль регулює і спрямовує вчинки та поведінку військовослужбовців, впливає на сутність, особливості перебігу соціально-психологічних явищ у військовому колективі.

Нормативність моралі виявляється в тому, що на явища і процеси, які відбуваються у підрозділі (військовій частині), на діяльність окремих військовослужбовців і військово-соціальних груп мораль впливає через поняття добра, зла, ідеалу, обов'язку, свободи, честі, совісті, відповідальності, через свої критерії оцінювання будь-яких явищ і процесів, їх трансформацію у відповідну “настанову”, яка входить до системи психічного.

Моральні принципи і норми, якими керується окрема особистість чи група, – це стійкі мотиви їхніх вчинків і поведінки, що формують відповідну соціально-психічну “настанову”. Рівень актуалізації “настанови”, сила прояву залежать від самої особистості з одного боку і навколишнього середовища – з іншого. Отже, прояв морального завжди має і психологічний компонент.

У навчально-бойовій і бойовій діяльності військ (сил) у мирний і воєнний час часто вплив і дія усього морального визначається як моральний фактор – моральна свідомість, моральні принципи, ідеї, норми, оцінки, настанови, почуття, погляди, відносини, ставлення і якості, які інтегровано взаємодіють та безпосередньо впливають на характер дій військовослужбовців у будь-яких умовах діяльності, у тому числі й бойової.

Психологічний фактор у бойовій діяльності включає індивідуально-психічні особливості військовослужбовців, їх психічні процеси, стани, властивості й утворення, прояв різних соціально-психологічних явищ військово-соціальних груп (соціально-психологічну атмосферу, соціально-психічні стани, морально-психологічний клімат тощо), а також усю сукупність соціально-психологічних і психічних явищ у їх взаємодії і взаємовпливі.

Прикметник “психологічний” формується від поняття “психологія” – наука про психіку, відповідно поняття “психологічний” характеризує все, що належить до науки “психології”. Основними складовими психіки людини є психічні процеси, стани, властивості й утворення. Вищим рівнем розвитку психіки є свідомість. До її основних ознак належать:

- категоріальне відображення дійсності через узагальнений суспільний досвід;
- узагальнене відображення суттєвих, закономірних зв’язків дійсності;
- передбачення явищ, усвідомлення цілі діяльності;
- взаємозв’язок індивідуальної і суспільної свідомості (наука, ідеологія, мистецтво, релігія, мораль, право);
- самосвідомість.

Основними функціями свідомості є відображувальна, креативна, регулятивно-оцінна, комунікативна і рефлексивна.

Отже, у функціонуванні психіки військовослужбовця, соціально-психологічних явищ групи військовослужбовців безпосередньо чи опосередковано виявляється моральне – ставлення до світу, людей, колективу, товаришів, до себе, військового обов’язку, а також вчинків і поведінки. Моральне немовби пронизує психіку кожного військовослужбовця, будучи регулятором її функціонування. Саме тому моральне набуває психологічного змісту в емоціях, почуттях, переживаннях, настроях, настановах, волі, а в результаті утворюється цілісне морально-психологічне явище – морально-психологічний стан, який за формою прояву набуває цілісного інтегрованого соціально-психологічного змісту.

Таким чином, у діяльності військовослужбовця і груп військовослужбовців моральний і психологічний чинники розділені досить умовно. Насправді ж вони проявляються як ціле морально-психологічне. У морально-психологічному концентруються потреби, інтереси, цінності, цілі, думки, емоції, почуття, настанови людських спільнот (різних соціальних груп) та окремої особистості, які є похідними від інтегрованої взаємодії моральних (духовних), політичних, ідеологічних, соціальних, економічних, військово-службових, навчально-бойових (у воєнний час бойових), різних соціально-психологічних і психічних факторів, та в цілому виражаються у змісті й динамічності (ступені значущості та енергетичності) ставлення до світу, до свого та інших народів, різних соціальних груп і колективів, до інших людей, соціальних явищ і процесів, подій і фактів, ситуацій і відносин, до мети війни, збройного конфлікту, до своєї Батьківщини, її свободи і незалежності, до обов’язку, сенсу свого буття, вчинків тощо.

Морально-психологічне виявляється в інтегрованій єдності морального і психологічного. У моральному викристалізовані високі ідеї, ідеали, принципи, норми, погляди тощо, які трансформуються у сферу психологічного – емоцій, почуттів і волі, переконаності і віри, рішучості і стійкості.

Кожне морально-психологічне явище має три підсистеми:

морально-перцептивну – полягає у сприйнятті, розумінні, оцінюванні та переживанні окремими людьми і соціальними групами моралі (і моральності) інших людей, соціальних груп, колективів, їхніх намірів, настанов, дій, думок, традицій, їхніх відносин, соціальних явищ, подій і фактів, а також своєї поведінки;

чуттєво-спонукальну – полягає в тому, що людина чи соціальна група (людина і соціальна спільнота) “відчувають”, сприймають та усвідомлюють дійсність, соціальне буття через дію різних моральних категорій та понять, на основі чого з’являються нові спонукання. Відчуття розриву, невідповідності між моральними утвореннями і реальною дійсністю призводить або до морального скептицизму (зневіри, сумнівів тощо), або до оптимістичної позиції (діяльності з удосконалення світу, себе, відносин, боротьби з недоліками, злом, аморальністю, порушеннями норм моралі тощо). В обох випадках виникають супровідні емоції, почуття, переживання: моральне незадоволення, протест трансформуються у відповідну соціальну поведінку, а моральний мотив слугує передумовою і поштовхом до активних дій;

духовно-практичну – відображає сукупність критеріїв відповідного морального виміру свого соціального буття у процесі його практичного засвоєння і реалізацію ставлення до світу, суспільства, колективу і самого себе, до інших людей, народів, держав, їх свободи і майбутнього, національної гідності, мови, до військової служби й армії, до війни, ворога тощо.

Морально-психологічне явище спирається на стійкий передусім моральний мотив або певну сукупність стійких мотивів, кожний з яких має два аспекти:

змістовний – виражає смислову сутність мотиву, його зміст і положення в ієрархічній структурі мотиваційної системи військовослужбовця чи військового колективу;

динамічний – віддзеркалює ступінь значущості певного мотиву чи сукупності мотивів для військовослужбовця або військово-соціальної групи через відповідний рівень сили, потенціалу його емоційного вираження і впливу на поведінку конкретного військовослужбовця.

Змістовний і динамічний аспекти у взаємодії утворюють енергетично-психологічний потенціал спонукання, який трансформується у відповідну настанову з таким же потенціалом.

Отже, морально-психологічне як цілісне явище має пізнавальну-відображувальну, нормативно-оцінну, регулятивну, ідейно-спонукальну, комунікативну, орієнтувальну, мобілізуючу, формувальну, прогнозувальну функції.

Моральні та психологічні явища, їх поєднання і прояв в інтегральній взаємодії формують у окремих військовослужбовців та у соціальній психології військових колективів (різних військово-соціальних груп) певні морально-бойові якості та морально-психологічні стани.

Таким чином, з точки зору цілісності психіки та багатогранності особистості моральне є головним в особистості військовослужбовця: у структурі психіки військовослужбовця моральне – безпосередня її складова, у функціонуванні психіки – регулятор свідомості й поведінки військовослужбовця. Отже, у Збройних Силах України морально-психологічне забезпечення – це вид всебічного забезпечення, метою якого є формування, підтримання та відновлення морально-психологічного стану особового складу, морально-бойових (моральних, військово-професійних, психологічних (психофізіологічних) тощо) якостей, необхідних для успішного виконання отриманих завдань. Прийняття рішення щодо введення морально-психологічного забезпечення як виду забезпечення Збройних Сил України є своєчасним, цілком виваженим, обґрунтованим та правомірним.

Список використаних джерел:

1. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України : підручник : у 2 ч. Ч. I. / В. М. Вилко, В. М. Грицюк, В. Г. Дикун та ін. ; за заг. ред. В. В. Стасюка. Київ : НАОУ, 2012. 464 с.
2. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України : підручник: у 2 ч. Ч. II / В. М. Вилко, В. Г. Дикун, С. Є. Талаур та ін. ; за заг. ред. В. В. Стасюка. Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2017. 306 с.

3. Морально-психологічне забезпечення підрозділів у Збройних Силах України : підручник. / А. О. Кобзар, В. Т. Марценківський, П. М. Слюсаренко та ін. Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2018. 496 с.
4. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України : підручник : у 2 ч. Ч. 1. вид. 2-е, перероб. зі змін. та допов. / Н. А. Агаєв, В. Г. Дикун, В. С. Чорний та ін. ; за заг. ред. В. В. Стасюка. Бровари : ТОВ “7БЦ”, 2020. 754 с.
5. Осюдло В. І., Будагьянц Л. М. Соціально-філософські та психологічні аспекти сучасних війн: монографія. Київ : Видавничий дім “АртЕк”, 2018. 408 с.
6. Психологічна енциклопедія. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.
7. Філософія : навч. посіб. Львів : Новий світ, 2007. 506 с.
8. Філософія : підручник. Київ : Академвидав, 2005. 592 с.
9. Філософія: словник-довідник : навч. посіб. Київ : Дельта, 2006. 160 с.
10. Філософія : навч. посіб. / за ред. І.Ф. Надольного. Київ : Вікар, 2005. 516 с.
11. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
12. Чорний В. С. Словник-довідник основних понять та категорій з філософсько-методологічних проблем військово-соціального управління. Київ : НАОУ, 2006. 112 с.

Степаненко А.В.

курсантка 1-го курсу
Навчально-наукового інституту
Права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник: **Король К.С.**
Викладач кафедри тактико-спеціальна підготовка
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ЗАПОРУКА БОЄЗДАТНОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Військовослужбовці, які стикаються з виконанням завдань в особливих умовах бойових дій, несуть на собі значний психічний тиск, який може значно відхилити їх звичне світосприйняття та поведінку, спричиняючи серйозні наслідки та розлади адаптації. Цей психологічний стан відзначається складними психофізіологічними порушеннями, такими як погіршення самопочуття та психосоматичні прояви, зміни у поведінці, емоційні трансформації та погіршення когнітивних процесів. Ці зміни можуть призвести до негативних наслідків, які впливають на готовність особового складу до виконання бойових завдань.

Аналіз наслідків збройних конфліктів показує, що значна частина втрат відбувається після завершення бойових дій через так званий вторинний стрес, включаючи самогубства, внутрішні конфлікти, пияцтво та наркоманію. Це викликає серйозні турботи, оскільки ця проблема стане актуальною й для нашої країни після закінчення війни, бойових дій та повернення військовослужбовців з тяжкими пораненнями [1, с. 35]. Тому важливо надавати відповідну психологічну «поствоєнну» реабілітацію тим військовослужбовцям, у яких спостерігаються ознаки бойових посттравматичних розладів.

Психологи підкреслюють, що реабілітація є важливою не лише для самого військовослужбовця, але й для суспільства в цілому. Ефективне функціонування системи соціально-психологічної реабілітації захисників України є одним із пріоритетів соціальної політики держави. Це означає, що психологічна реабілітація передбачає комплекс заходів,

спрямованих на збереження, відновлення або компенсацію порушених психічних функцій, якостей, особистого та соціального статусу особи, а також сприяння їх психосоціальної адаптації та осмисленню досвіду, отриманого в екстремальних ситуаціях [2, с. 57].

Психологічне відновлення військовослужбовців є комплексом заходів, які здійснюються після їхнього повернення з зони бойових дій та передбачаються розробкою системи психологічного відновлення, включаючи створення державної програми, яка охоплює всі етапи профілактики, лікування та реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій [4, с. 73].

Для забезпечення успішної реабілітації військовослужбовців у цивільному житті необхідно розробити та впровадити алгоритм психологічного супроводу, який охоплюватиме різні етапи процесу адаптації. Першим і ключовим кроком є соціально-психологічне діагностування, під час якого проводиться психологічне обстеження з метою виявлення ознак посттравматичного стресового розладу (ПТСР). На основі результатів діагностики військовослужбовців розподіляють за категоріями в залежності від ступеня психологічного розладу [3, с. 25].

Завдання, форми (індивідуальні, групові) та методи психологічного відновлення, допомоги та корекції визначаються особливостями психотравмуючої ситуації та індивідуальними характеристиками кожного військовослужбовця. Для ефективності психологічної реабілітації рекомендується враховувати особистий досвід осіб, які мали безпосередню участь у бойових діях, а також комунікацію з іншими військовими, які пережили подібний досвід [1, с. 2].

Відповідно до цих принципів, психологічну підтримку та реабілітацію здійснюють офіцери-психологи (психологи) військової частини, а також за необхідності – фахівці з психології, психотерапевти та психіатри. Для розв’язання проблеми нестачі кваліфікованих фахівців у цій галузі проводиться робота зі створення мережі регіональних центрів психологічної реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України.

Психологи також працюють у медичних закладах, санаторіях та громадських організаціях. При необхідності формуються окремі групи для проведення психологічних заходів, включаючи позаштатні групи психологічної підтримки повітряного командування.

Отже, реабілітація військовослужбовців після бойових дій передбачає їхнє повернення до служби в місцях постійної дислокації та подальше адаптування до мирного життя. Це можливо шляхом усвідомлення кожним військовослужбовцем того, що ПТСР є природною реакцією організму на стресові ситуації, та забезпеченням доступу до профілактики та психологічної підтримки в рамках системи психологічної реабілітації.

Список використаних джерел:

1. American Psychiatric Association. «Personality Disorders». Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Fifth ed.), 2013.
2. Зоркін Р. Ю., Платонов В. М. Реабілітація військовослужбовців АТО як сучасна складова відновлення боєздатності військ. Науково-практична конференція Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба «Сучасна війна: гуманітарний аспект»: тези доповідей, 31 травня – 1 червня 2018 року. Харків: ХНУПС ім. І. Кожедуба. С. 86-90.
3. Кудренко О. В., Жалюк С. М. Організація психологічного відновлення військовослужбовців. Науково-практична конференція Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба «Сучасна війна: гуманітарний аспект»: тези доповідей, 31 травня – 1 червня 2018 року. Харків: ХНУПС ім. І. Кожедуба. С. 10-12.
4. Мозольов, В., В. Ганджа. Критерії та показники психічного здоров'я військовослужбовців Збройних Сил України. Вісник Національного університету оборони України. 2021. С. 144-150.

Стрикун М.В.

викладач Ніжинського фахового коледжу
НУБіП України.

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Військові, перебуваючи в надскладних бойових умовах, переживаючи не лише бойові стреси, але й моральну втому та виснаження, часто потребують просто підтримки, людської розмови, щоб хтось послухав або розповів про симптоми, які лякають. Інформація про психічне здоров'я є надзвичайно важливою, вона необхідна, щоб виявити загальні мисленнєві шаблони та хибні переконання, які можуть призвести до гніву та розчарування. Морально-психологічний стан військових був і залишається важливим і актуальним питанням, на яке слід шукати різноманітні відповіді. Аналіз кадрового забезпечення ЗСУ говорить, що на 400–500 військовослужбовців працює один психолог. Наприклад, в армії Ізраїлю встановлений норматив військових психологів та соціальних працівників — один фахівець на 70–90 осіб. [1] Одним зі способів розв'язання проблеми недостатності психологічної підтримки та супроводу військовослужбовців можуть бути превентивні заходи, зокрема зміцнення ресурсів особистості, а також психологічне просвітництво з метою самопомогі та мотиваційні втручання заради активного пошуку психологічної підтримки. Численні наукові дослідження підтверджують, що людина, озброєна інформацією про те, якими можуть бути симптоми психотравми та як їх долати, більш стресостійка. [2] Нині, серед психологічних тем, які найбільше піднімаються у середовищі військовослужбовців є питання розв'язання конфліктів у підрозділі й на службі, здоровий сон і боротьба з безсонням, модель спілкування з рідними (як концентруватися на бойовому завданні, коли вдома проблеми), як впоратися з вибухами гніву, з почуттям провини, втратою та горюванням. [3] Як ймовірний варіант превентивної дії слід посилювати автономні варіанти захисту психіки та зміцнювати її ресурси. Часто це має сенс, особливо коли військові залишаються на бойових позиціях. Тоді це схоже на ситуацію, коли пацієнту потрібна операція, але його організм не готовий до неї й не витримає її, у такому випадку, перш за все, потрібно наситити його поживними речовинами та вітамінами. Зазвичай для цього потрібно просто побути поруч, помовчати або вислухати те, що рідні вже не витримують без осуду чи катастрофізації. Незважаючи на складність вирішення психологічних проблем, певна категорія військовослужбовців має особистий позитивний досвід психологічної допомоги та розвинуте вміння самотужки справлятися і відновлюватися. Даний підхід реалізується через переусвідомлення того, що відбулося і за допомогою відвертого діалогу з побратимами — «ніби звільнення». У випадку профільної допомоги, психолог може допомогти змінити шаблони мислення, розширити сприйняття ситуації та себе в ній. Зазвичай людина ставлення акумулює внутрішню відвертість, від якого хочеться поділитися тим, що заважає, що викликає почуття безвиході, тоді хаотичні спогади мимовільно впорядковуються й опановуються. Існують і інші ефективні способи впоратися з наслідками травми та лікувати їх. Спеціалісти Американської Психологічної Асоціації рекомендують:

- покладатися на родину та друзів для підтримки, ділитися з ними своїми почуттями та досвідом, обговорювати хвилювання. Військові, які почуваються більш соціально відкритими, переживають менше симптомів ПТСР;

- надавати пріоритет догляду за собою, робити усе можливе, щоб їсти поживну їжу, займатися регулярною фізичною активністю та добре висипатися, шукати інші здорові стратегії подолання, такі як мистецтво, музика, медитація, релаксація та проведення часу на природі;

- набиратися терпіння, нормально після повернення до цивільного життя уникати думок про травматичні події. Процес відновлення тривалий, необхідно поступово пробувати повернутися до звичного розпорядку дня. [4]

Отже, повномасштабні воєнні дії є не лише загрозою фізичному здоров'ю військовослужбовцю, а й викликом психологічній стійкості. Найбільш важливими питаннями, що турбують захисників є проблема службових конфліктів, здоровий сон та відносини з близькими. Аналізуючи різноманітні підходи виокремлюються шляхи їх подолання: особисті ресурси, профільна допомога, допомога сім'ї та близьких. Відкритість являється запорукою успішного подолання кризових явищ та можливістю повернутись до нормального стилю життя.

Список використаних джерел:

1. <http://surl.li/kislv> (Дата звернення 02.04.2024)
2. <http://surl.li/setdg> (Дата звернення 02.04.2024)
3. <http://surl.li/setds> (Дата звернення 02.04.2024)
4. <http://surl.li/setjv> (Дата звернення 02.04.2024)

Тивоняк О.В.

викладач вищої категорії
Вище професійне училище №36

Білик Ю.М.

старший викладач
Вище професійне училище №36
кандидат технічних наук

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ФАКТОР МОРАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Проблеми, пов'язані із забезпеченням військової безпеки нашої держави, були актуальними з перших днів незалежності України. Особисто гостро дана проблема постала під час повномасштабного вторгнення російської федерації на територію нашої держави.

У зв'язку з цим, особливо актуальною стає проблема формування в молоді готовності до захисту України в різних типах навчальних закладів. Це відображається у складному соціальному та економічному становищі українського суспільства, порушенні територіальної цілісності країни та проведенні бойових дій на території нашої держави. У зв'язку з цим зросла потреба у призові до військової служби у Збройних Силах України, Міністерстві Внутрішніх Справ та інших військових формуваннях громадян із високим рівнем підготовленості в освітній, фізичній, психологічній та духовній сферах. [1, 3-6].

Аналіз результатів навчально-виховної діяльності в різних типах навчальних закладів підтверджує, що рівень готовності молоді до захисту України не відповідає викликам сьогодення. Багато різних закладів освіти проводять підготовку молоді до захисту Батьківщини використовуючи в основному використовують вербальні методи навчання та виховання, що не відповідає сучасним вимогам Європейської спільноти[6].

Тому проблема виховання психологічно стійкої та патріотично налаштованої молоді має як загальнодержавний, так і суто військовий аспект, бо її світогляд, мораль, ставлення до захисту своєї держави матеріалізується у практичній діяльності армії й у безпеці України в цілому. То ж на сьогоднішній день молодіжна політика держави набуває особливої актуальності, а допризовна підготовка постає одним із найголовніших чинників формування готовності до захисту Батьківщини.

Аналіз робочих програм допризовної військової підготовки у закладах професійної освіти вказує на те, що основними завданнями є: формування і розвиток соціально зрілої

особистості з свідомою громадянською позицією, почуттям національної самосвідомості, та первинних військових знань і навичок [1].

Проте питання психологічної підготовки до діяльності за екстремальних умов взагалі не входять до даних програм. Тому впровадження в навчальну програму допризовної військової підготовки елементів психологічної підготовки до умов діяльності в особливих, екстремальних і кризових ситуаціях, з урахуванням особливостей юнацького віку тих, хто навчається є критично необхідною з врахування стану війни.

Завдання загальної психологічної підготовки є виховання в здобувачів освіти глибоких переконань і віри у свою перемогу, формування внутрішньої психологічної готовності до активних бойових дій і дій в екстремальних ситуаціях, до труднощів, із якими вони можуть зіткнутися. [8-10].

Враховуючи допризовну підготовку молоді в закладах освіти, як початок мотивації до майбутньої служби в Збройних Силах України діяльність яких пов'язана з небезпекою, є доцільним впровадження методик психологічної підготовки здобувачів освіти, який містить тренування поведінки у емоційних ситуаціях, самоконтроль, індивідуальні формули самопереконання, самооцінки. Мета даного навчання полягає у формуванні оптимального рівня психологічного вдосконалення у здобувачів освіти, що дозволить досягнути зміни кількісно-якісних характеристик психічного напруження.

Для досягнення психологічної стійкості в навчальному процесі доцільно моделювати критичні ситуації, характерні для діяльності військових, чия діяльність пов'язана з небезпекою. Зокрема організація занять передбачають поступовий перехід від гетеро впливів до ауто тренінгу – розвитку вмінь і навичок довольної психічної саморегуляції і здібності до творчого пошуку нових методів саморегуляції, до зменшення числа використовуваних прийомів і підвищення їхньої ефективності.

Зокрема проведення спеціальних занять, на яких здобувачі освіти навчаються прийомам психічної саморегуляції, доцільно використовувати години, виділені для факультативної роботи. Крім того важливим акцентом є необхідність роботи творчого осмислення запропонованих методів і прийомів довольної психічної саморегуляції з подальшим практичним застосуванням їх у повсякденному житті. Постійний зв'язок методик з практичними аспектами дозволить здобувачам освіти набути вмінь зняти нервової перевтоми, емоційної розбалансованості, самостійно регулювати кровообіг, частоту серцевих скорочень і дихання. [7-9].

Таким чином, проблема формування в молоді готовності до захисту України в різних типах навчальних закладів набула особливої потреби. Зважаючи на це, усі складові сектору безпеки та оборони, у підпорядкуванні яких є заклади освіти, повинні докладати максимум зусиль щодо здійснення базової підготовки та мотивації молоді докладати максимум зусилля для захисту нашої Батьківщини.

Крім того, практичний досвід дає підстави стверджувати, що предмет «Захист України» є початковим етапом підготовки молоді до підвищення обороноздатності нашої держави, а впровадження особливостей психологічної підготовки дозволить створити та вдосконалити комплексну методiku підготовки.

Список використаних джерел:

1. Навчальна програма «Захист Вітчизни» для навчальних закладів системи загальної середньої освіти (рівень стандарту). Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 № 1407. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/5a1fe11b8a27.pdf>.
2. Скрипкін О.Г., Дейко А.Б., Еверт О.В. Діяльність психолога у ході психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України: методичні рекомендації. Київ : НДЦ ГП ЗС України, 2016. 110 с.
3. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України : підручник : у 2 ч. Ч. 1 / за заг. ред. В. В. Стасюка. – Київ : НУОУ, 2012. – 682 с

4. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. / В. В. Ягупов. – Київ : Либідь, 2002. – 560 с.
5. Тимчик М. В. Методика військово-патріотичного виховання учнів у закладах загальної середньої освіти: методичні рекомендації/ Тимчик М. В. (ред.), Остапенко О. І., Журба К. О., Зубалій М.Д., Бінецький Д. О., Касіч Н. П., Кузора І. В. // Київ, 2022. 91 с.
6. Паливода А.В. Військово-патріотичне виховання учнів у позакласній роботі : посіб. / уклад. М. Зубалій, В. Івашковський, О. Остапенко, М. Тимчик, Б. Шаповалов, З. Діхтяренко, І. Білоцерківцев. - К. :, 2016. - 232 с.
7. Бех, І. Д. Виховання особистості [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / І. Д. Бех. - К. : Либідь, 2008. - 848 с.
8. Бех І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна // Гірська школа Українських Карпат. - 2015. - № 12-13. - С. 26-37.
9. Бондаренко Я. Г. Формування психологічної готовності працівників ОВС до дій в екстремальних умовах/ Я. Г. Бондаренко, М. О. Котелюх, О. В. Петленко // Право і Безпека. - 2015. - № 1. - С. 91-96.
10. Павлик Н.В. Психологія гармонізації характеру в юнацькому віці / Н.В. Павлик : монографія. – К.: Логос, 2015. – 383 с.

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ**

Матеріали III Всеукраїнської конференції
(м. Харків, 25 квітня 2024 року)

Випуск 3

Видається в авторській редакції

Електронне видання

Оргкомітет III Всеукраїнської конференції:
**Владислав Шендрик, Вадим Грохольський, Ігор Євтушенко,
Микола Корчагін, Віктор Пономарьов, Степан Веліков.**

Відповідальний за випуск І.В.Євтушенко
Редактор, оригінал-макет, дизайн – І.В. Євтушенко

Видавець ФОП Бровін О.В.

Свідоцтво про внесення суб'єкта до Державного реєстру
видавців та виготовників видавничої продукції серія ДК 3587 від 23.09.09 р.
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 21.39. Тир. 100 прим. Зам. 780.

Надруковано з макету замовника ФОП Бровіна І.П.
61022, м. Харків, вул. Трінклера, 2, корп.1, к.19. Т. (066) 822-7 1-30